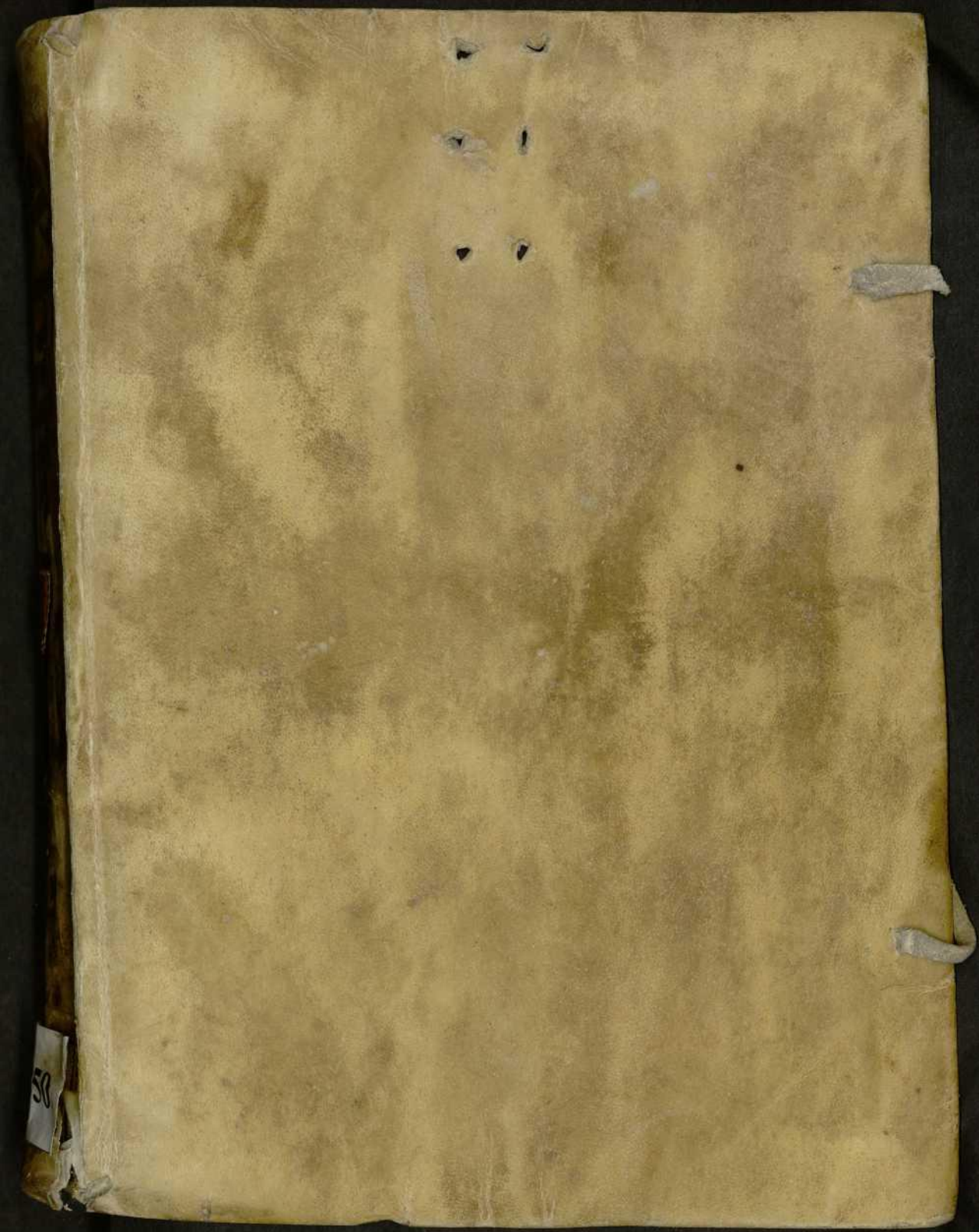

âmur. Et í de o cum An-

gels & Archángelis, cum

Thro nis & Do mi na-

ri ó nibus. Cumq; omni

noctē sacratissimā, *vel* sacratissimū celebrâtes: qua *vel* quo B. Mariæ inremērâta virginitas, huic mūdo édedit Saluatōrē. Sed & mēbriam venerâtes in primis eiūsdē gloriōsē semperq; Virginis Mariæ genitricis eiūsdē Dei & Dñi nostri Iesu Christi. Sed & beatōrū Apostolorū, &c.

In prima Missa dūtaxat dicitur, noctem sacratissimam, deinde semper dicitur, diem sacratissimum, vsq; ad Oā. Natiuitatis Dñi inclusiue, & non ultra.
Sequens

1850

COMMENTARIA IN OCTO LIBROS

PHYSICORVM ARISTOTELIS.

EX DOCTRINA SAPIENTIS-
simi M. Fr. Dominici de Soto Ordinis Prædicatorum
desumpta.

Per R. P. Fr. *COSMAM DE LERMA*
eiusdem Ordinis, sacre Theologie Præsentatum, & apud S. In-
quisitionis senatum ex Officio Censorem.

HANC TERTIAM ÆDITIONEM, SACRÆ
Deiparæ semperquæ Virgini Mariæ, dicat & consecrat humilis
seruus Fr. Petrus Diaz de Cossio Prædicator generalis.

Anno

1665.

BVRGIS: Ex Officina Typographica M. de A. J. Cuera.

COMMENCEMENT

1880

OF THE

UNIVERSITY OF

THE STATE OF

NEW YORK

AT THE

GRADUATE EXERCISES

OF THE

CLASS OF

1880

AT THE

UNIVERSITY OF

THE STATE OF

NEW YORK

AT THE

GRADUATE EXERCISES

OF THE

CLASS OF

1880

AT THE

UNIVERSITY OF

THE STATE OF

CARTA QUE ESCRIVIO EL GE-
neral de la Orden, al Padre Fr. Pedro de Cossio,
en recomẽdacion deste Curso, firmada, sellada,
registrada, y refrendada de su
Secretario.

R Euerêdo Padre Fray Pedro Diaz de Cosio. Cõsiderãdo lo mucho que importa para el lustre de la Religion, la vniformidad de nuestras doctrinas, asì de Theologia, como de las Artes, y q̃ sean conformes à la mente de nuestro Angelico Santo Thomas; y auiendo à este efecto juntado los Padres mas graues de la Religion, que se hallan en esta curia, he resuelto con el parecer de ellos de elegir vn Curso de Artes, obligando à leerle los Lectores de las Pro-uincias de Italia, para cuyo efecto se ha escogido el que cõpuso el Padre Presentado Fray Cosma de Lerma (que Dios aya) por la breuedad y claridad que tiene, y que este solo Curso se lea, y no otro; solamente se reparò, que faltauan los tratados de Generatione, y Anima del mismo Author, que hasta agora no auian salido à luz; pero su Diuina Magestad me ha querido consolar, con el auiso que he tenido estos dias, de que V. Reuerencia trataba de imprimirlos, por tanto le mândo, in virtute Spiritus Sancti Sanctæ obedientiæ sub formali præcepto, q̃ lo mas presto, y mas breuemête que le fuere possible, haga imprimir los dichos tratados de Generatione, y Anima del dicho Padre Presêrado, y impresos, remitirmelos con toda breuedad, que asì el Curso serà entero, y de toda satisfacion: los otros tomos acà los hago imprimir, para que el Septiembre venturo, se ponga en execucion la disposicion que en la materia se ha hecho.

Y para que V. Reuerencia pueda acudir à la Emprenta sin ningun embarazo, y tenga algun aliuio en el trabajo continuo, que pide la asistencia de este negocio: mando, que use, y goze todas las dispensaciones del Coro, assi de dia, como de noche

en la forma que las usan; y gozan los Padres Lectores de este nuestro Conuento de San Pablo de Burgos, y que esto le sea obseruado por todos nuestros inferiores, por todo el tiempo que durare la dicha impressiõ, y hasta estar perfecta, y cumplidamente acabada. Y para este mismo efecto, y por esta misma causa, quiero que V. Paternidad asista, y viua en el sobredicho Conuento de San Pablo por el tiempo dicho por lo menos, sin que del pueda ningun inferior nuestro, sin nuestro especial orden assignarle, mudarle, o remouerle.

Demas desto, dispensamos à V. Reuerencia, en que pueda tener consigo, y en su celda, el tiempo que la impressiõ durare, y para este efecto, la cantidad, o cantidades de dinero para ella necesario, y para darlas, y recibirlas, segun que mejor le pareciere conuenir para su mas prompto, y breue despacho; que mandado à V. Paternidad, sea el mas que le fuere possible: en las ocasiones que huviere me darà quenta V. Reuerencia del estado de la Impressiõ, y de todo lo demas que se le ofreciere. Ruegue por mi, y mis Compañeros. Roma, y Diziembre 6. de 1636.

Cõms. in Dño.

Fr. Io. B^a de Marinis
Magister Ordinis.

Regist. fol. 224.

Fr. Gregorius Arostegui, & Arcij,
Mag. Prouincialis Terræ Sanctæ.

Cen.

Censura R. ac Sa. P. M. Fr. Martini de Villagutierre Prioris
Conuentus S. Pauli Burgenſis, & ſapientiſſimorū PP. M. M.
Fr. Ioannis de la Cruz, & Fr. Ioannis Rubio de Oliuares
eiufdem Conuentus ſacræ Theologiæ Lectorum.

M Andatum R. A. P. N. & M. Fr. Ioseph de Perlines ſacræ Inquiſitionis Cēſoris, & huius noſtræ Prouinciæ Hiſpaniæ Ordinis Prædicatorum meritiſſimi Prouincialis grato animo, & hilari obſervantia impleuius. Vidimus namque Philoſophicum opus R. P. Fr. Coſmæ de Berma Inquiſitionis Calificatoris, & eiufdem Prouinciæ Præſentari, in quo planè manus implet vniuerſalis Magiſtri. Nihil continet aduerſum fidei, nec moribus noxium: omnia tamen adoleſcentibus proficua, lectoribus grata, & maioribus ſuſcipienda indicamus. Sanctum ſanè ſuit præceptum, quod grauiffimi Patres de reformatione noſtri Doctoris ſapientiſſimi P. M. Fr. Dominici de Soto tulerunt: poſtulabat enim antiqua eius doctrina, vt ab inutilibus purgaretur (quæ enim ſuo tempore neceſſaria fuerunt illuſcente maiori claritate ſuperflua iudicantur) & ad nouos oppugnatores extenderetur, quo circa Eccleſ. 8. ſcriptum eſt: *Non te prætereant narratio ſeniorum, ipſi enim didicerunt a Patribus ſuis: quoniam ab ipſis diſces intellectum, & in tempore neceſſitatis dare reſponſum.* Hoc ad vnguem Prædicatorum Ordo, & veritatis ſacrata Religio à vita, & auidâ conſpiratione obſeruauit: Seniorum Auguſtini, Hyeronimi, & cæterorum Doctorem narrationem ſanctus Thomas non præteriit: ipſi à fidei Patribus, Apoſtolis inquam didicerunt: Magiſter Soto in Philoſophicis auctor, nec non & in Theologicis Magiſter, à Diao Thoma, & ſenioribus primis mutuauit. Et vt hæc traditio inuiolabilis permaneret nouus hic illuſtrator antiqua nouè, non ſolum incipientibus propinat, verum etiam in tempore hoc neceſſitatis nouatoribus didicit, & illuſtrare intellectum; & dare reſponſum. Et ſi tunc ſupra ſe in Philoſophicis ſuit eleuatus Magiſter: nunc ſupra præcedentia eleuatus eſt compillator. Et igitur opus non tantum dignum, ſed & deſiderandum, vt prælo manderetur. Sic indicamus in hoc noſtro Conuentu S. Pauli Burgenſis, die 20. Menſis Septembris anno 1642.

*Fr. Martini de Villagutierre
M. & Prior.*

*Fr. Ioannes de la Cruz.
Lector Theologiæ.*

*Fr. Ioannes Rubio de Oliuares.
Lector Theologiæ.*

LICENCIA R. A. P. N. PROVINCIALIS.

FRater Ioseph de Perlines sacre Theologie Magister, & sancte Inquisitionis Senatus ex officio Calificator, huius Prouinciæ Hispaniæ Ordinis Prædicatorum humilis Prior Prouincialis, & seruus, tenore præsentium concedo facultatem tibi R. P. Fr. Cosme de Lerma, in sacra Theologia Presentato, & sancte Inquisitionis Calificatori, vt typis mandes commentaria in octo libros Phisicorum, ex doctrina Sap. Mag. Fr. Dominici de Soto eiusdem Ordinis Prædicatorum desumpta, quæ grauiorum Patrum huius nostræ Prouinciæ, quibus id commissus censura approbata constant, in cæteris omnibus seruando, quæ circa librorum impressionem Apostolicis, & Regijs sanctionibus stabilita sunt, in quorum fidem his nostri officij sigillo munitis subscripsimus in nostro Conuentu S. Dominici de Victoria, die 27. Septembris anno Domini 1642.

*Fr. Ioseph de Perlines,
Prior Prouincialis.*

Iussu suæ R. A. Paternitatis.

*Fr. Marcellus de
Madrigal socius.*

Cen-

Censura Sap. D. Doctoris D. Ioannis Brauo , Metropo-
litanæ Burgensis Canonici, in eaque sacra
Scripturæ Lectoris.

IN Aristotelis naturalis Philosophiæ libros, iam diu desiderata
clara hæc præclara Commentaria Reuerendi admodum Patris
Magistri Fratris Cosmæ de Lerma, ex Prædicatorum familia
sacra Theologiæ candidati, & apud sanctæ Inquisitionis Senatum
ex officio iurati Censoris, bono Thomisicæ doctrinæ primam lu-
cem acce iam vident. Nouum hinc lumē recipit Sotus proprio splē-
dore conspicuus, *hactenus enim fuit suis meritis clarus, sed iam ex de*
vestra perspicuitate prælucidus. Verba sunt Casiodori, lib. 6. variar,
epist. 4. quæ haud incongrue hisce in Sotum dilucidis explanationi-
bus adaptantur. Quid non eis vidi primis illis authoris in Dialecti-
cam scriptis æquale? Nullum reprehensibile verbum, connexa om-
nia, iisdemque principijs adhærentia, graui rationum, & auctori-
tatum pondere firmata, sani, sæcundi ingenij germanam prolem,
vberem fructum recognoui. Quidni? Ecce pro Soto ex animo di-
micat auctor, Magnus Doctor pro Magno Doctore indefesse la-
borat; dicam verius, pro veritate pugnat: Pugnet viuat, vincat sæ-
liciter. Dum ceptum opus adoprata perducit, prælo nunc detur quod
omni ex parte perfectum, & absolutum, omnibus Philosophiæ stu-
diosis per quam gratum, vtilissimum fore certo creditur, & spera-
tur. Sic vouens libenter subscripsi. Burgis quarto Kalendas Septem-
bris, anno à Natiuitate Domini supra millesimum & sexcentessi-
mum quadagesimo secundo.

*Doctor Ioannes Brauo Canonicus,
& sacra Scriptura Lector.*

*Censura R.P. Ildesonsi Muñoz de Otalora, Qualificatoris Supremi Senatus
Clericorum Regularium Minorum.*

Comentaria in octo libros Philosophorum ex doctrina sapientissimi Magistri Fratris Dominici de Soto Ordinis Prædicatorum desumpta, & à Reuerendo admodum Patre Fratre Cosma de Lerma Burgensi eiusdem Ordinis sacre Theologiæ Presentato, & apud sanctæ Inquisitionis Senatum ex officio censore composita. Iussu diligenter expendi, mature recognoni, sedulo & magna cum volupratè perlegi. Et fateor nihil Catholicæ Fidei dissonum agnouisse, imò opinionem (quæ omnibus in scholis nota erat) viri eruditissimi & in doctrina Diui Thomæ & Magistri Dominici de Soto plurimum versati in hoc labore confirmatam & comprobatam reperio, nam præter dispositionis ordinem & vtriusque doctrinæ acutissimam intelligentiam omnes quæstiones summa claritate & excellenti distinctione pertractat. In illis reperies fundamenta Angelici Præceptoris acutissime illustrata, confirmationes pro eius auctoritatibus validissime fulcitas, ita vt per ipsas obiectionum nebula dispereant. Quare hæc Commentaria non solum vt digna verum vt vtilissima, his qui liberalium Artium professionem obtinent in lucem prodire debent. Datis Matriti in hac nostra Spiritus sancti æde, die 18. Februarij anni 1643.

*Ildesonsus Muñoz de Otalora, Qualificator
Supremi Senatus Clericorum Regularium Minorum.*

Licencia del Ordinario.

NOS los Prouisores en todo este Arçobispado de Burgos, por el Illustrissimo señor D. Francisco Manso de Zuñiga Arçobispo del dicho Arçobispado, del Consejo de su Magestad, &c. Por las presentes y su tenor, damos licencia en forma por lo que nos toca, para que se pueda imprimir vn libro intitulado: *Commentaria in octo libros Philosophorum ex doctrina sapientissimi Magistri Fratris Dominici de Soto Ordinis Prædicatorum desumpta*, compuesto por el Padre Presentado Fr. Cosme de Lerma de la misma Orden de Predicadores, por quanto nos consta no tener cosa contra nuestra santa Fè Catholica, y buenas costumbres. Dada en la Ciudad de Burgos, à doze dias del mes de Septiembre, de mil y seyscientos y quarenta y dos años.

*El Licenciado D. Pedro Manso
y Zuñiga.*

Por mandado de los señores Prouisores.
El Bachiller Inan de Sarachaga laha Secretario.
Suma

Suma del Privilegio.

Tiene el Padre Presentado Fray Cosme de Lerma, de la Orden de Santo Domingo, Privilegio de su Magestad por diez años, para imprimir vn libro intitulado: *Commentaria in octo libros Phisicorum*, doctrina del sapientissimo Padre Maestro Fray Domingo de Soto: como parece por el testimonio, que dió Marcos de Prado, y Velasco, Secretario de Camara. En Madrid, à seis dias del mes de Março, de mil y seyscientos y quarenta y tres años.

Fue prorrogado este Privilegio por los señores del Consejo por quatro años: como consta por testimonio, que dió Francisco Diaz Escriuano de Camara. En Madrid à 21. de Julio, de 1654. años.

T A S S A.

YO Marcos de Prado y Velasco, Escriuano de Camara del Rey nuestro señor, de los que en su Consejo residen: certifico, y doy fee, que auiendo se visto por los señores del vn libro, que con su licencia fue impresso, intitulado: *Quæstiones proœmiales ad octo libros Phisicorum*, compuesto por Fr. Cosme de Lerma, de la Orden de Santo Domingo, tassaron cada pliego del dicho libro à quatro maravedis, el qual tiene quarenta y siete pliegos, que al dicho respecto monta cada volumen en papel, ciento y ochenta y ocho maravedis, sin el principio y Tabla, y à este precio, y no à mas mandaron se venda; y que esta fee se ponga al principio de cada libro, para que se sepa el precio que se ha de vender, segun consta, y parece del decreto por los dichos señores proueydo, que queda en mi oficio à que me refiero, y para que dello conste di esta fee. En Madrid, à quatro dias del mes de Junio, de mil y seyscientos y quarenta y tres años.

Marcos de Prado,
y Velasco.

Er.

Errata sic corrige.

Fol. 15. columna 2. minos, lege, minor. Fol. 32. colum. 1. manete, lege, manere. Fol. 41. colum. 2. fundamentum, lege, fundamentum. Fol. 58. colum. 1. per per, lege, per. Fol. 95. colum. 2. nonum, lege, nouum. Fol. 133. col. 2. & pernarrali, lege, & supernaturali. Fol. 195. col. 2. ratione, lege, ratione. Ibidem, contractus, lege, contactus. Fol. 288. col. 1. vaturaliter, lege, naturaliter. Fol. 305. col. 2. instana, lege, instans. Fol. 314. col. 1. eandem, lege, eundem. Fol. 320. col. 1. morus, lege, motus. Fol. 352. col. 2. productiones, lege, produktiones.

HIC Liber inscriptus, *Commentaria in octo libros Physicorum, ex doctrina Ss. Magistri Fratris Dominici de Soto, per Fratrem Cosmam de Lerma desumpta, demptis his mendis, suo exemplari fideliter correspondet. Datum Matriti, 21. Iunij, anno 1643.*

*Doctor D. Franciscus Murcia
de la Llana.*

Libentissime tibi (studiose Lector) post Summularum, & Logicæ iuxta doctrinam Venerabilis, & sapientissimi nostri Magistri Fr. Dominici Soto elaboratum opus, ex ipsiusmet doctrina offero Philosophiam. In qua rem neutrquam, quod aliàs dixit Seneca, mea audebit asserere insufficientia. *Multum egerunt qui fuerunt ante nos, (inquit ipse) sed non peregerunt.* Sed epist. 65. Quid namque limpidissimæ fonti turbidum coenum? Sed accipe antiqua nouiter, &c. Vale.

QVÆSTIO-
NES PROOEMIALES
AD OCTO LIBROS
PHISICORVM.

QVÆSTIO I.

*Utrum Philosophia sit scientia speculativa unius
a homine speciei?*

Physicorum omiſſis acceptio-
nibus Philoſophia, de
quibus in proœmio ad
octo libros Phisicorū
plures tractāt Autho-
res, accipimus hic Philoſophiam
ſolū prout de ente mobili abſ-
trahēte à materia ſingulari & con-
cernente materiā ſenſibilem agit.
Et licet de illa plures poſſemus
diſputare quæſtiones proœmia-
les; quia tamen aliqua illarum ex
his quas i. libro logicæ diſputaui-
mus, facile poſſunt reſolui, duas
ſolū, quæ ſpeciale de Phisica
ingerunt difficultatem, diſputa-
bimus.

2. In ea autem quam propoſui-
mus, duo ſupponimus, & aliud in-
quirimus: Supponimus enim pri-
mo Philoſophiam eſſe vere ſcien-

tiam, quia re verā eſt habitus cer-
tus & euidens per demonſtratio-
nem acquiſitus, & in ea per pro-
pria principia motus diuerſas de
ente mobili paſſiones demonſ-
trantur. Nec huic veritati obſ-
tat, quod cum ſcire ſit rem per cau-
ſam cognoscere, & quod illius eſt
cauſa, & quod aliter ſe habere non
potest: plura ſunt circa quæ ver-
ſatur Philoſophia, vt quod in om-
ni vere ſunt tonitrua, & quod in
omni hyeme ſunt frequentes plu-
uiæ, & ſimilia, quæ ſe aliter habe-
re poſſunt. Non inquam, id obſ-
tat, quia vt diximus in logica lib.
8. quæſt. 12. nu. 3. nō omnes ſcien-
tiæ debent habere æqualem gra-
dum certitudinis, & ſufficit ad ra-
tionem ſcientiæ, quod id quod de-
monſtrat, regulariter ſaltem aliter
A ſe ha-

se habere non possit; & sic saltem aliter se habere nō possunt aliqua, quæ demonstrat Philosophia, licet quoad alia, quæ etiam demonstrat, multo maiore habeat certitudinē.

3. Supponimus secūdo, Philosophiam esse scientiam speculatiuam, quia agit de rebus naturalibus, quarum plures non sunt à nobis operabiles, & si aliquæ sint à nobis operabiles, de illis ac de omnibus alijs agit, non tradendo modum quo fiant (quod requirebatur, vt esset habitus practicus) sed contemplādo earū naturas, propriasq; de illis passionibus demonstrando, quod est proprium habitus speculatiui.

4. His ergo suppositis, quod inquirimus (quia aliquam ingerit specialem difficultatem) est, an Philosophia quoad omnes suas partes, & prout de quolibet ente mobili agit, prout videlicet comprehendit octo libros Physicorū, & libros de cœlo, de generatione, & de anima, sit vna scientia eiusdem athomæ speciei.

5. Resolutorie respondetur affirmatiuē. Et pro cōclusionis probatione supponenda sunt quæ de specificatione scientiarum in logica lib. 1. c. 6. & lib. 8. c. 15. diximus. Ex quibus sic probatur conclusio. Vnitas specifica scientiarum ab unitate obiecti, non in esse entis, sed formaliter in esse obiecti & sub abstractione à materia est desumenda. Sed obiectum Philosophiæ quoad omnes suas partes, licet in esse entis non sit omnino formaliter idem, in esse tamen obiecti est eius-

dem athomæ speciei, siquidem sub eadem omnino consideratur abstractione à materia, vt abstrahens videlicet à materia singulari, & concernens materiam sensibilem: ergo Philosophia quoad oēs suas partes est vna formaliter scientia athomæ speciei.

Confirmatur. Quia si propter aliquam maiorem abstractionem, quæ intra abstractionem à materia singulari in aliquibus partibus Philosophiæ, quam in alijs reperitur, tractatus octo librorum Physicorum, tractatus de cœlo, tractatus de generatione, ac tractatus de anima, quatuor ob id constituerent species athomæ Philosophiæ, vt aliqui contendunt, etiam in ipso tractatu octo librorum Physicorum distinguerentur diuersæ scientiæ speciei, siquidem in illis agitur de motu locali, qui abstrahit ab aliqua materia sensibili, à qua non abstrahunt partes compositi substantialis, de quibus agitur in 1. libro: & similiter in tractatu de anima esset distincta species scientiæ, illa quæ agit de anima vegetatiua, ab illa quæ agit de anima rationali, siquidem obiectum huius abstrahit ab aliqua materia sensibili, à qua non abstrahit obiectum alterius.

6. Obijcies primo. Quod corpus naturale est obiectum totius Philosophiæ. Sed illud, teste D. Thoma 1. Posteriorum, lect. 41. diuiditur in diuersas species scibilibis. Ergo & Philosophia, quæ circa illud versatur, in diuersas species

QVÆST. I. PROOEMIALIS.

cies scientiæ diuiditur.

7. Respondetur primo, D. Thomam corpus naturale non accipere ibi strictè, prout nullatenus abstrahit à materia sensibili, sed in latiori acceptione, prout distinguitur à corpore Mathematico, & comprehendit non solum obiectum Philosophiæ, sed & scientiarum, quæ inter Physicam & Mathematicas appellantur mediæ, vt Musicæ & perspectivæ, quarum obiecta, cum participant aliquid de rebus sensibilibus, visualem scilicet, & sonorum, sub corpore naturali comprehenduntur: & in ea acceptione corpus naturale in diuersa quidem diuiditur scibilia, circa quæ versantur Physica & prædictæ scientiæ mediæ ab illa formaliter distinctæ, corpus autem naturale præcisse, vt dicit idem quod ens mobile, & non attingitur à prædictis scientiis medijs, est obiectum Physicæ, & vt sic non distinguitur in diuersa scibilia. Secundo respondetur, quod notanter D. Thomas non dixit, quod ens mobile, sed quod corpus naturale diuiditur in diuersa scibilia, illud enim idem materialiter sub ratione mobilis est obiectum Philosophiæ, & vt sanabile per artem est obiectum medicinæ, quæ specificè distinguitur à Philosophia, sub ratione tamen mobilis non distinguitur in diuersa scibilia.

8. Obijcies secundo, quod diuersa abstractio est in obiecto librorum de cælo, & in obiecto li-

brorum de generatione, si quidem illud concernit qualitates sensibiles contrarias, quas non concernit, sed ab illis abstrahit obiectum librorum de cælo. Ergo tractatus librorum de cælo specificè in ratione scientiæ distinguitur à tractatu librorum de generatione.

9. Si dicas, quod ea maior vel minor abstractio, quia est intra abstractionem solum à materia singulari, quæ est formalis abstractio obiecti Philosophiæ, materialiter se habet ad ipsum Philosophiæ obiectum, nec illud in ratione formaliter obiecti distinguit; alias (vt in probatione conclusionis diximus) in tractatu octo librorum Physicorum, & in tractatu librorum de anima diuersa formaliter obiecta, diuersaque formaliter scientiæ distinguerebuntur, quod nullus admittit.

10. Contra hoc tamen est, quod intra eandem abstractionem à materia sensibili diuersa constituuntur obiecta formaliter, diuersæq; formaliter scientiæ Mathematicæ, Geometria & Arithmetica, per id solum quod obiectum Arithmetici abstrahit à quantitate continua, à qua non abstrahit, sed illam concernit obiectum Geometriæ. Ergo si intra abstractionem à materia singulari obiectum vnius partis Philosophiæ abstrahit ab aliqua materia sensibili, à qua obiectum alterius partis non abstrahit, sed illam concernit, talis diuersa abstractio non materialiter, sed formaliter se habebit, formaliter-

QVAEST. I. PROOEMIALIS.

que faciet differre prædicta obiecta : ac perinde scientiæ , quæ ad talia obiecta terminantur , specificæ etiam distinguuntur.

11. Respondetur ad argumentum, solutionem datam esse optimam, & ad replicam aduersus illam, omisis pluribus solutionibus, quæ ei solent assignari, respondetur dupliciter. Primo, quod abstractio obiecti librorum de cælo à qualitatibus sensibilibus, quas concernit obiectum librorum de generatione, non est abstractio nec positua, nec formalis. Non est quidè abstractio positua, sed potius negatiua, quia obiectum librorum de cælo realiter non concernit tales qualitates naturales, vt possit per cōsiderationem scientiæ ab illis positue abstrahere, & ob id etiam non est abstractio formalis, quia abstractio formalis est abstractio formæ ab illo, quod respectu illius se habet vt materia. Et cum cœlum nō se habeat vt forma respectu talium qualitatum sensibilibus, nec illæ vt materia illius, cum consideratur cœlum absq; talibus qualitatibus sensibilibus, nō abstrahitur ab illis abstractione formali, qualiter forma abstrahitur à materia, in qua est. Et quia abstractio cōstitutiuā obiecti Philosophiæ est abstractio positua, quia omnia de quibus per se agit, concernunt materiam & est abstractio formalis, quolibet alia maior vel minor abstractio, seu vt melius dicam, maior vel minor concernentia materiæ sensibilis ma-

terialiter se habet ad obiectū Philosophiæ: ac perinde illud in diuersa formaliter scibilia non distinguitur. Quantitas tamen continua, quæ est obiectū Geometriæ, cum sit vere & realiter materia, ex qua componitur numerus, qui est obiectum Arithmeticæ, cum tale obiectum in ratione obiecti, Arithmeticæ abstrahit à quantitate continua, abstrahit ab illa positue & abstractione formali: ac perinde ea diuersa abstractio, licet intra abstractionem à materia sensibili, non materialiter, sed formaliter se habet, formaliterque distinguit obiectum Arithmeticæ ab obiecto Geometriæ.

12. Quod si huic obijcias, quod saltem obiectum librorum de anima abstractione formali abstrahit à materia, de qua agitur in 1. libro Physicorū, siquidem anima est vere actus & forma materiæ, & in libris de anima agitur de ipsa anima; non autem de materia. Ergo libri de anima diuersum formaliter habent obiectum, ac prædictus primus liber Physicorum: ac perinde ad diuersas formaliter pertinent scientias.

13. Ad hoc facile respondetur. Quod in libris de anima non agitur de anima, vt abstrahit à materia, sed potius vt illam cōcernit, vt dicit ordinem ad illam & vt est actus illius. Numerus autem quāuis realiter sit in quantitate continua, taliter consideratur ab Arithmetico abstrahendo à quantitate continua, quod nullatenus illum
con-

consideret per ordinem ad quantitatem continuam, sed præcisse attingat numerum quoad formam numeri, nulla habita consideratione ad quantitatem continuam.

¶ 4. Secundo responderetur ad argumentum, & ad replicam principalem, quod etiam si uniformiter concedamus maiorem & minorem abstractionem à materia intra abstractionem ab omni materia sensibili, sicut & maiorem vel minorem abstractionem intra abstractionem à materia singulari, si secundum se consideretur, & non aliunde proveniat distinctio, materialiter se habere ad objecta scientiarum; tamen si scientiæ aliquæ utantur diversis principiis, formalem habent diversitatem, secus autem si eisdem principiis utantur. Et quia Phisica quoad oēs partes & quoad omnia sua partialia, quæ attingit objecta, eisdem prorsus utitur principiis, scilicet eodem principio radicali cuiuslibet motus, consequens est, quod unitatemathomam habeat specificam scientiæ, prout omnia sua prædicta partialia attingit objecta. Geometria autē & Arithmetica diversis utuntur principiis: cum enim eadem sint principia cuiuscumque rei in essendo & in cognoscendo, & principium essendi quætitatis cōtinuæ, quæ est objectum Geometriæ, sit aliquid indivisibile secundum divisionem continuam, tali principio utitur Geometria ad demonstrandas de suo objecto passionēs. Et cum principium numeri sit quan-

titas cōtinua, ut indivisibilis secundum divisionem discretam, eo principio utitur Arithmeticus ad demonstrandas passionēs numeri, & non potest omnino ab eo principio abstrahere; alias non ageret de numero ut est quætitas discreta, & ut principium illius est quætitas continua, & ut distinguitur à numero transcendentali rerum spiritualium.

QVÆSTIO II.

*Utrum ens mobile substantiale sit
objectum Philosophiæ?*

Cum dubitamus, an ens mobile sit objectum Philosophiæ, non sumimus *mobile* in ordine ad motum propriè successivum, ut distinguitur à mutatione instantanea, sed pro mobili quocumque motu, vel mutatione instantanea phisica, quæ nimirum terminatur ad aliquod sensibile. Vnde sub ente mobili, de quo Phisica agit, non comprehenduntur Angeli, ut falso existimavit Antonius Andreas opusc. de tribus principiis, quæ. 1. Angeli enim licet habeant suos motus, tam illi, quam illorum motus abstrahunt à materia sensibili, quæ concernit objectum Philosophiæ: ac perinde in Phisica per se non agitur de Angelis, sed solum per accidens, quatenus sunt motores cœli, cuius motus localis est phisicus; imò, & etiam per accides ea ratione agitur in Phisica de primo motore, quatenus est causa omnis motus phisici.

2. Duplex quaestio in proposita inuoluitur : altera, an obiectum Physica sit ens mobile, corpus mobile, substantia mobilis, vel ens, aut corpus naturale. Altera vero, an sit ens mobile substantiale, an vero ens mobile, vt abstrahit à substantiali & accidentali. Et quia vt videbimus, resolutio prima quaestionis ex huius secundae resolutione dependet à resolutione huius secundae incipiemus.

3. Pro vtriusque autem resolutione supponenda sunt, quae in lib. r. logicę, quęst. vltima prooemiali de obiecto formali cuiuscunque scientiæ diximus, specialiter quod illud debet continere omnia, quae in tali scientia attinguntur ; non quidem vt de omnibus illis in recto praedicetur (Deus enim, qui est obiectum Theologiae ; non praedicatur in recto de omnibus, quę in Theologia tractantur) sed quod praedicetur de illis saltem in obliquo, quatenus omnia quae in tali scientia attinguntur, ad ipsum aliquam ratione ordinantur.

4. Secundo est aduertendum, quod subiectum seu obiectum aliquius scientiæ est illud, quod est radix passionum, & de quo eius passionem per talem scientiam demonstrantur. Quamvis enim quilibet scientia principaliter vertitur in demonstrando passionem de suo obiecto, obiectum scientiæ non sunt ipsę passionem, imò nec aliquid abstrahens à subiecto passionum, & ab ipsis passionibus, sed obiectum scientiæ solum est sub-

iectum in quo radicanter passionem, & de quo passionem in scientia demonstrantur. Et ita obiectum scientiæ Philosophiæ erit illud, quod fuerit radix omnium passionum, quas Physica demonstrat, & de quo tales passionem demonstrantur.

5. Tertio denique specialiter pro resolutione primae quaestionis est aduertendum, aliud esse ens mobile substantiale, ac ens mobile substantialiter. Ens enim mobile substantialiter solum dicit ens potens moueri medio motu ad formam substantialem terminato. Ens autem mobile substantiale dicit compositum substantiale, quod potest moueri, & habet principium mobilitatis siue in ordine ad motum ad formam substantialem terminatum, siue ad motum ad formam accidentalem terminatum. Et quidem certum est, obiectum Philosophiæ non esse solum ens mobile substantiale, cum illi non competant omnes passionem, quas Physica de suo obiecto demonstrat, scilicet mobilitas proxima ad motum accidentales, vt ad motum localem, augmentationis, vel alterationis. Sed difficultas solum est, an ens mobile substantiale, id est, compositum substantiale sit subiectum & radix omnis mobilitatis proxima & motus phisici siue accidentalis, siue substantialis: ac perinde illud solum sit obiectum Philosophiæ, an vero non omnis mobilitas proxima, & motus radicetur in mobili substantiali seu com-

QVAEST. II. PROOEMIALIS.

7

composito substantiali, sed aliquæ ultimo radicentur & reducuntur ad cōpositum accidentale: ac perinde obiectum Philosophiæ ut ens abstrahens à mobili substantiali & accidentali, seu, quod idem est, à mobili, quod est compositum substantiale, & à mobili, quod est compositum accidentale.

6. Resolutorie est dicendum, adæquatū obiectum Philosophiæ esse ens mobile substantiale. Oppositum aliqui tenent cum Caietano opusc. de obiecto Philosophiæ. Sed conclusionem cum nostro autore Ss. Magistro Soto hic quæst. 1. tenent alij plures. Cōclusio quæ deducitur in primis ex Aristotele & D. Thoma. Ex Aristotele quidem, nam lib. 2. vsque ad textum 75. assignans principia, per quæ Phisicus, ut distinguitur à Mathematico, suas demonstrat conclusiones, semper assignat principia substantialia, & quod Phisicus solum agit de accidentibus ut terminant substantiam naturalem. Ex 7. Metaphisicæ tex. 2. ait, obiectum Phisicæ esse substantiam mobilem. His consonat quod Aristoteles & D. Tho. sæpius asserunt, obiectum Philosophiæ esse corpus mobile, quod saltem ut verificetur debet esse idem in supponendo corpus mobile ac obiectum Phisicæ, quod non posset esse, si obiectum Phisicæ esset ens mobile ut abstrahens à substantiali & accidentali. Et D. Thomas in prologo Phisicorum assignans obiectum Philosophiæ, ita ait. *De his*

quæ dependēt à materia non solum secundum esse, sed etiam secundum rationem, est scientia naturalis, quæ Phisica dicitur, & quia omne quod habet naturam, mobile est; consequens est, quod ens mobile sit subiectum naturalis Phisicæ. Naturalis autem Phisica de naturalibus est, naturalia autem sunt, quorum principium est natura; natura autem est principium motus & quietis in eo in quo est. Hæc D. Thomas.

7. Ex cuius doctrina prima nostre conclusionis deducitur ratio. Quia Phisica ut de proprio obiecto agit de rebus naturalibus, sed naturale est solum compositum substantiale materiale: illud enim solum est quod habet naturam. Ergo solum compositum substantiale materiale seu ens mobile substantiale, quod idem est, secundum mentem D. Thomæ est obiectum adæquatū Philosophiæ.

8. Ratio autem efficax conclusionis est, quod illud est obiectum adæquatū Philosophiæ, sicut & cuiuslibet scientiæ, quod est radix omnium passionum, quas talis scientia demonstrat, & de quo perinde oēs tales passionibus demonstrantur. Sed ens mobile substantiale est radix omnium passionum, quas Phisica demonstrat, & de ipso ente mobili substantiali omnes tales passionibus demonstrantur. Illud ergo est adæquatū Philosophiæ obiectum. Maior explicatur. Quia intentum cuiuslibet scientiæ est demonstrare passionibus de suo obiecto, & per id illius naturam manifestare. Sed de quolibet

illa duntaxat passionibus demonstrantur, quæ ab illo dimanant & in illo radican-
 tur. Ergo adæquatum obiectum cuiuslibet scientiæ est,
 quod est radix omnium passionum, quas talis scientia demonstrat. Minor autem probatur. Quia omnis passio, quam Philosophica de suo obiecto demonstrat, est aliqua mobilitas proxima ad aliquem motum vel mutationem physicam proxime ordinata. Sed omnis mobilitas proxima siue ad motum accidentalem, siue ad mutationem physicam substantialem radicitur in substantia materiali, illaq; perinde dicitur ens mobile radicaliter, quatenus est radix omnis talis mobilitatis proxime, motus, aut mutationis physice. Ergo omnes passionibus quas Philosophica de suo obiecto demonstrat, in ente mobili substantiali radican-
 tur. Minor probatur. Quia omnis terminus cuiuslibet motus radicaliter continetur in ente mobili substantiali vel secundum totum ipsum compositum substantiale, ut forma accidentalis, quæ est terminus motus accidentalis, vel secundum aliquam partem ipsius compositi substantialis, ut forma substantialis, quæ est terminus mutationis substantialis, radicaliter continetur in materia prima, quæ est pars compositi substantialis. Ergo etiam ipse motus aut mobilitas ad tales terminos præhabentur in composito substantiali, ut in radice omnis talis motus & mobilitatis.

9. Obijciens primo, quod obiectum adæquatum cuiuscunque

scientiæ, ut etiam nos concedimus, debet esse adæquatum subiectum omnium passionum, quas talis scientia demonstrat, & habere in se omnium illarum principia. Sed ens mobile substantiale non est adæquatum subiectum omnium passionum, quas Philosophica demonstrat; nec continet omnia illarum principia. Ergo illud non est adæquatum obiectum Philosophiæ. Minor probatur. Quia motus localis non reducitur in principia substantialia, omnis enim motus tria debent esse principia, scilicet materia, forma & privatio. Et tamen datur aliquis motus localis, scilicet motus cæli, cuius non sit principium aliqua privatio substantialis, siquidem nulla privatio substantialis talem motum præcedit in cælo, cum semper materia cæli fuerit ipsius cæli forma faciat. Ergo non omnis motus physicus habet principia substantialia, in quibus radiceretur & ad quæ reducatur; sed ipsa privatio accidentalis est primum & radicale principium motus localis cæli.

10. Respondetur, negando minorem. Et ad probationem, omiffa solutione aliquorum qui in cælo saluare contendunt etiam privationem substantialem, quia in ipsa materia cæli in illo priori naturæ quo præintellecta fuit antecederet ad formam intelligebatur cum privatione substantiali ipsius formæ, & ad hanc privationem substantialem potest reduci omnis privatio accidentalis, quæ fuerit in cælo;

lo: omiffa, inquam, hac folutione, & quid quid fit de illa; refponde-
tur, quod principia radicalia om-
nium accidentium, quæ per motum
aut mutationem Phificam acqui-
runtur, & ipfius motus ac muta-
tionis & mobilitatis proximæ fo-
lum funt illa, in quibus hæc vt in
potentia continentur; & priua-
tio formæ licet fit principium:
quoad fieri ipfius formæ non con-
tinet in potentia ipfam formam,
nec motum aut mutationem, per
quam acquiritur, & folum hæc
continentur radicaliter & in po-
tentia in composito fubftantiali
vel fecundum fe totum vt conti-
net formas accidentales, & mo-
tum per quem acquiruntur, vel
ratione materiæ fubftantialis, in
qua forma fubftantialis radicali-
ter præhabetur. Et ita ad argu-
mentum dicimus, quod vt ens mo-
bile fubftantiale fit obiectum adæ-
quatum Philofophiæ, fufficit,
quod in illius partibus intrinfe-
cis, materia videlicet & forma
fubftantiali funt principia radica-
liter continentia omnem formam
accidentalem, motum & mobili-
tatem proximam, media qua ac-
quiritur, & quod vt principium
in fieri priuatio accidentalis talis
formæ concurrat, non autem vt
radicaliter illam continens. Vn-
de nec de priuatione fiue fubftan-
tiali, fiue accidentali, fed folum
de composito fubftantiali omnis
motus, mutatio, aut mobilitas
proxima, vt illius paffio prædi-
catur.

11. Obijcies fecundo, quod non
omnis motus radicans in mobili
fubftantiali, fed aliquis vltimo re-
ducitur in mobile accidentale feu
in compositum accidentale. Ob-
iectum igitur adæquatum Phificæ
non eft ens mobile fubftantiale,
fed aliquid ab illo & à mobili ac-
cidentalī, feu composito acciden-
tali abftrahens. Antecedens pro-
batur. Nam motus intenfionis &
remiffionis vltimo reducitur in
compositum accidentale; in tan-
tum enim aliquid eft intenfibile
vel remiffibile, in quantum eft qua-
le, feu habet qualitatē; non au-
tem in quantum eft compositum
fubftantiale. Talis igitur motus vlti-
mo reducitur ad compositum ac-
cidentale, in illoque radicans.

12. Respondetur negando an-
tecedens. Et ad probationem ne-
gatur etiam antecedens. Quia li-
cet mobilitatem proximam ad
motum intenfionis & remiffionis
media qualitate habeat compo-
fitum fubftantiale; tamen ficuti ipfius
qualitatis & motus alterationis,
per quem acquiritur, ipfum com-
positum fubftantiale eft radix,
ita etiam & talis mobilitatis pro-
ximæ ad intenfionem & remiffio-
nem & ipfius motus: & ita nulla
eft mobilitas proxima aut motus,
qui vltimate vt in primam radi-
cem in compositum fubftantiale
non reducat.

13. Obijcies tertio, quod mu-
tatio fubftantialis, fcilicet gene-
ratio non poteft radicari in com-
posito fubftantiali, fi quidem illud

præcedit & media illa sit. Non igitur omnis motus aut mutatio physica in composito substantiali radicatur: ac perinde illud non est adæquatum Philosophiæ obiectum, cum aliqua mutatio, de qua Physica agit, in ipsum non reducat.

14. Respondetur, quod præterquam quod hoc argumento multo minus probatur, obiectum Philosophiæ ad mobile accidentale extendi, cum multo minus ad aliquod mobile accidentale, seu compositum accidentale possit reduci & in illo radicari generatio substantialis: præter hoc, inquam, respondetur, quod licet generatio substantialis in composito substantiali non radicetur, radicatur tamen in materia, quæ est pars compositi substantialis, & totum ipsum compositum substantiale est subiectum denominationis ipsius generationis, & in probabiliori sententia, (cum nullum accidens, ut in libris de generatione dicemus, possit subiectari in materia prima) ipsum etiam generationis substantialis, quæ quomuis substantialis dicatur propter terminum substantialem ad quem terminatur, verè accidens est, subiectum inhesionis est ipsum compositum substantiale, & ita propter hæc omnia etiam talis mutatio substantialis ad compositum substantiale reducitur, & ipsum compositum substantiale est quod per ipsam generatur.

15. Obijcies quarto, quod esto omnis motus, omnis quæ physica

mutatio in ente mobili substantiali radicetur, & ad illud vltimate reducatur, id non facit, quod ipsum ens mobile substantiale sit adæquatum obiectum Philosophiæ, nec tollit, quod adæquatum obiectum illius sit ens mobile, ut abstrahit ab ente mobili substantiali, & ente mobili accidentali, quod sic à paritate probatur, quia omne accidens reale, de quo agit Metaphysica radicatur in substantia, & ad illam vltimate reducitur, & tamen hoc non obstante obiectum adæquatum Metaphysicæ non est substantia, sed ens reale abstrahens à substantia & accidenti: ergo quomuis omnis motus, & mutatio Physica radicetur in ente mobili substantiali, id non obstat, quo minus obiectum adæquatum Philosophiæ sit ens mobile, ut abstrahit ab ente mobili substantiali & accidentali.

16. Respondetur, negando consequentiam, & relictis alijs paritatibus, quæ illi assignari solent, vera ratio disparitatis est, quod licet accidens reale radicetur in substantia, quia tamen in ordine ad illam ut ad materiam comparatur, Metaphysica quæ de suo obiecto abstrahendo ab omni materia agit, non agit de accidentibus in ordine ad substantiam, sed solum in esse entis, & abstrahendo ab omni ordine, quem habent ad materiam, ac perinde & ad substantiam, & considerando ex æquo naturam & passionem substantiæ & accidentium secundum se: & sic obiectum adæ-

adæquatum Metaphisicæ non est solum substantia, sed ens ut abstrahit à substantia & accidenti: Phisicus autem cum attingat suum obiectum solum ut abstrahens à materia singulari, & ut concernens omnem materiam sensibilem, si agit de accidentibus sensibilibus, motibus & mutationibus phisicis, agit de omnibus illis; ut sunt affectiones substantiæ, & ad illam, ut ad propriam materiam proprium que subiectum comparantur, & cum ut sic omnia talia accidentia, mobilitas proxima, & motus in composito substantiali radiceatur, illudque tam respectu motus accidentalis quam substantialis sit mobile radicaliter, & quod omni prædicto motu moveatur, & de quo omnis prædicta mobilitas proxima & motus ut illius passiones per Philosophiam demonstrantur, illud solum est adæquatum obiectum Philosophiæ.

17. Ex dictis sequitur in re & in supponendo ens mobile substantiale, quod assignamus obiectum Philosophiæ, esse idem ac corpus mobile, substantia mobilis, & ens naturale: quia ens mobile substantiale non est nisi corpus & substantia, & ens naturale, quod habet in se naturam, & principium motus & quietis, & hinc sumitur ratio dubitandi pro secunda difficultate huius questionis, an, cum hæc pro eodem supponant, indifferenter quodlibet eorum possit assignari obiectum Philosophiæ, aut congruentius assignetur ens mobile.

18. Resolutione respondetur, congruentius assignari obiectum Philosophiæ ens mobile, quam corpus mobile, substantia mobilis aut ens naturale. Conclusio est expressa D. Thom. in proœmio Phisicorum, ubi sic ait: *Quod subiectum Philosophiæ est ens mobile simpliciter, non dico autem corpus mobile, quia omne mobile esse corpus probatur in isto libro, nulla autem scientia probat suum obiectum.* Hæc D. Tom. ex cuius doctrina conclusionis deducitur ratio, quia obiectum cuiuslibet scientiæ debet presupponi ad illam, ut quid notum, nec in illa debet probari: sed connexio mobilitatis cum ente, & quod omne mobile sit ens, præsupponitur ad Philosophiam ut quid notum, & nec in illa, nec in alia scientia probatur: connexio autem mobilitatis cum corpore, & quod omne mobile sit corpus, nõ supponitur in Phisica ut quid notum, sed potius in illa probatur: dum enim in 6. Phisicorum per id quod omne mobile debet esse partim in termino à quo & partim in termino ad quem, demonstratur, omne mobile debere esse divisibile; consequenter etiã demonstratur & probatur, omne mobile esse corpus. Congruentius igitur assignatur obiectum Philosophiæ ens mobile, quam corpus mobile.

Confirmatur, quia illud congruentius assignatur obiectum alicuius scientiæ, quod ponitur in diffinitione primarum passionum, quas talis scientia demonstrat. Sed in

in definitione primæ passionis demonstrata per Philosophiam, scilicet motus, ponitur ens, non autem corpus, substantia, aut ens naturale: definitur enim motus quod sit actus entis; non autem quod sit actus corporis, aut actus substantiæ: ergo congruentius assignatur obiectum Philosophiæ ens mobile quam omnia alia, ut pote in quo mobilitas radicalis, quæ est ratio formalis obiecti Philosophiæ, coniungitur cum ente, quod definitionem primæ passionis ingreditur.

19. Obijcies, inde sequi, Philosophiam esse partem Metaphysicæ, aut scientiam illi subalternatam. Consequens quoad utramque partem est falsum: ergo. Sequela probatur, quia vel mobile est differentia essentialis entis, vel addit differentiam accidentalem supra ipsum ens. Si primum, Philosophia erit pars Metaphysicæ: ad eandem enim scientiam ad quam pertinet agere de aliquo obiecto, pertinet etiam agere de differentiis essentialibus illius, ac de speciebus per illas constitutis. Si autem mobilitas est differentia accidentalis, & extranea supra ens, Philosophia, cui obiectum addit talem differentiam accidentalem & extraneam supra ens, quod est obiectum Metaphysicæ, erit scientiæ ipsi Metaphysicæ subalterna-

ta iuxta id quod in Logica quæst. 13. Posteriorum de subalternatione scientiarum diximus.

20. Respondetur, negando sequelam quoad utramque illius partem: quamvis enim mobilitas non sit differentia accidentalis & extranea supra ens (cum enim ens omnia transcendat, nihil potest ei accidentale & extraneum super addi) tamen quia ens ut attingitur à Metaphysicæ, ab omni abstrahit materiæ, & mobilitas physica materiam concernit sensibilem; Philosophia quæ circa ens mobile versatur, non potest esse pars Metaphysicæ. Tunc enim solum ad scientiam quæ agit de aliqua ratione superiori pertinet agere de rationibus essentialiter inferioribus, quando illæ sub eadem abstractione à materiæ attinguntur, ac attingitur ipsa ratio superior. Nec Philosophia propriè subalternatur Metaphysicæ. Tum quia licet hæc ipsius Philosophiæ sicut & aliarum scientiarum principia aliquo modo explicet; non tamen ipsius Philosophiæ principia probat & demonstrat. Tum etiam, quia cum enti nihil possit esse accidentale & extraneum, obiectum Philosophiæ non addit differentiam accidentalem & extraneam supra ens, quod est obiectum Metaphysicæ.

LIBER PRI-

MVS PHISI-

corum.

QUamuis (vt in quaestione 1. proœmiali diximus) Phisica quoad omnes suas partes sit vniuersus speciei athomæ scientia, in quatuor partes seu tractatus diuiditur. In prima, quæ octo libros continet Phisicorum, agitur de ente mobili in communi, in reliquis tribus iuxta tres species motus, localis, scilicet alterationis, & augmentationis, de tribus illis agitur. Vnde secunda pars continet libros de cælo & mundo quibus proprius est motus localis. Tertia pars libros continet de generatione, in quibus agitur de generabilibus & corruptibilibus, quibus propriè competit alterationis motus. Ac denique quarta pars continet libros de anima: solum enim animatis & viventibus motus competit augmentationis. In hoc autem tomo primam solum partem Philosophiæ, quæ octo libros Phisicorum cõplectitur, explicandam suscipimus. Et licet cuiuslibet libri textum Aristotelis latissimè noster Author Ss. Mag. Soto seorsum à quaestionibus proponat & explicet, breuitatis ta-

men causa summam textus cuiuslibet libri breuiter in illius principio proponemus. Et deinde iuxta ordinem ipsius textus, quaestiones in quibus ea quæ Aristoteles habet, & circa illam possint offerri, maiori quā possimus breuitate & claritate eiusdem nostri authoris Ss. Magistri Soto doctrinā perstringētes, explicare conabimur.

Summa Textus.

Primus liber in quo methodum procedendi & principia rerum naturalium intendit Aristoteles explicare, nouem continet capita. In primo tradit ordinem quodlibet cognoscendi. In secundo & tertio refert & rejicit opinionem Parmenidis & Melissi, quod omnia sunt vnum & immobilia. In quarto varias refert & confutat veterum de principijs naturalibus sententias. In quinto adstruit, principia rei naturalis esse contraria. In sexto ex eo deducit, illa esse tria: nempe contraria, & subiectum, scilicet materia circa quam versantur. In sep-

septimo determinate docet, principia rei naturalis esse materiam, formam, & priuationem, & qualiter materia sit cognoscibilis, explicat. In octauo refert & impugnationem, qua veteres ortum & interitum denegabant. In nono denique refert & rejicit fundamentum Platonis, ob quod materiam à priuatione non distinguebat, & ostendit, materiam esse ingenerabilem & incorruptibilem.

QVÆSTIO I.

Verum ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia sit nobis in cognitione procedendum.

PRO hac & duabus sequentibus questionibus supponendum est primo, cognitionem alteram esse intellectiuam, alteram sensitiuam. Et in homine pro hoc statu, videlicet dum eius anima est immersa materiz, cognitionem intellectiuam semper precedit sensitua: & sic intelligitur illud Philosophi, quod omnis nostra cognitio ortum habet à sensu. Nunc autem inquirimus de cognitione intellectiua & ordine in illa procedendi.

2. Secundo est supponendam cognitionem tam sensitiuam quam intellectiuam alteram esse confusam, aliam vero distinctam. Confusa, est cum cognoscitur aliquid non cognoscendo determinate illius partes. Cognitio autem distincta est contra est cum cognosci-

tur aliquid, determinate illius partes cognoscendo. Inde est, cognitionem confusam & distinctam alteram esse totius actualis, alteram vero totius potentialis; cum enim tale utrumque totum habeat suas partes, si illud cognoscatur non cognoscendo determinate illius partes, talis utrique cognitio erit confusa; si vero illud cognoscatur cognoscendo illius partes, erit cognitio illius distincta.

3. Tercio est supponendum, quod aliquid potest esse notius quoad nos, & aliquid notius secundum naturam. Esse autem aliquid notius secundum naturam, ut explicat D. Thom. hic lect. 1. non est, quod detur natura vnum magis cognoscens quam aliud; sed quod ipsum obiectum secundum se & secundum suam naturam sit magis cognoscibile, & habeat maiorem cognoscibilitatem passiuam: & cum vnum quodque sit cognoscibile in quantum ens, & in quantum est in actu, illud erit secundum se magis cognoscibile, ac perinde notius secundum naturam, quod habuerit magis entitatis, perfectionis, & actualitatis: & quia magis determinata sunt magis entia; & magis actualia quàm minus determinata, illa erunt magis nota naturæ. Notiora autem nobis sunt, quæ nostro intellectui magis proportionantur. Vnde cum noster intellectus sit in cognoscendo agens procedens de potentia ad actum, illa erunt nostro intellectui magis proportionata, quæ fuerint magis potèntialia.

His

4. His ergo suppositis, dicendum est, quod ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia est nobis in cognitione cuiuslibet rei procedendum. Hanc conclusionem docet Philosophus 1. huius libri capite, illiusque ratio ex ipsius Philosophi doctrina sic ad formam deducitur. Connaturale est nobis à notioribus nobis ad minus nobis nota in cuiuslibet rei cognitione procedere. Sed magis vniuersalia sunt nobis magis nota, quam minus vniuersalia. Ergo ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia in cuiuslibet rei cognitione est nobis procedendum. Maior videtur manifesta, & minor probatur. Quia magis confusa sunt nobis notiora. Sed vniuersalia sunt magis confusa. Ergo illa sunt nobis notiora. Maior probatur. Tum quia totum integrale est magis confusum quam eius partes: sicut etiam totum intelligibile magis confusum est quam eius partes: vtrumque enim in se confundit & inuoluit partes. Ergo sicut totum integrale ad sensum magis nobis est notum quam eius partes, ita etiam ad intellectum totum intelligibile magis nobis notum est quam eius partes, ac perinde magis confusa sunt nobis notiora. Tum etiam, quia totum definibile magis confusum est quam partes illius definitionis. Sed magis nobis notum est ipsum definibile quam partes illius definitionis. Ergo magis confusa sunt nobis notiora. Tum denique, quia mi-

nus determinata sunt magis confusa. Sed minus determinata sunt nobis notiora. Ergo magis confusa sunt nobis notiora. Minor probatur. Quia ppter inprogressum vsus rationis illud prius cognoscit, quod est nobis notius. Sed prius cognoscit minus determinata, siquidem à principio cognoscit hominem non cognoscendo determinate, an sit talis vel talis homo: & ideo omnes homines tunc vocant patres, & omnes mulieres matres. Ergo minus determinata sunt nobis notiora. Minus autem principalis, videlicet quod magis vniuersalia sunt magis confusa, patet. Quia magis confusa sunt, in quibus plura implicantur inuoluuntur & confunduntur. Sed in magis vniuersalibus, cum plures rationes in potentia contineantur, quam in minus vniuersalibus, plura perinde implicantur & inuoluuntur. Ergo sunt magis confusa quam minus vniuersalia.

5. Hinc verificatur dictum Philosophi in prædicto 1. huius libri capite, quod connaturale est, ut à notioribus nobis ad notiora secundum se seu notiora naturæ procedamus: quia cum minus vniuersalia sint magis determinata, & magis actualia, sunt magis secundum se cognoscibilia, ac perinde notiora naturæ. Ergo cum procedamus in cognitione ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia, procedimus à notioribus nobis ad notiora secundum se.

6. Hinc etiam deducitur methodus

mus & ordo intentus in prædicto capite ab Aristotele in cognitione obiecti Philosophiæ, quod cum in cognitione cuiuslibet rei quæ à causis & principiis depêdet, à cognitione talium principiorum & causarum debeamus incipere ; & in cognitione principiorum debeamus incipere à notioribus nobis, & vniuersaliora sint nobis notiora ; optimus & debitus ordo procedendi in cognitione entis naturalis est, quod à cognitione eius principiorum in communi procedamus, & deinde ad illius principiorum in particulari cognitionem descendamus.

7. Obijcies primo, quod cum Philosophus dicit, quod ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia in cognitione debemus procedere, vel loquitur de cognitione naturali, vel de scientifica. Si de naturali, non videtur id cōducere ad intētum illius, videlicet ad tradēdum methodū & ordinem cognitionis scientificæ obiecti Philosophiæ. Si autem loquatur de cognitione scientifica: cum illa sit cognitio obiecti per sua principia, non videtur verificari, quod in illa à magis confusis ad minus confusa procedatur.

Respondetur, quod Philosophus loquitur de cognitione scientifica obiecti per suas causas & principia: vt tamē assignaret ordinem cognoscendi talia principia, recurrit ad ordinem cognitionis naturalis, & asserit, quod cum naturale sit, vt à notioribus nobis ad

minus nota nobis procedamus ; in cognitione principiorum alicuius obiecti à principiis notioribus nobis debemus incipere : & quia principia vniuersaliora sunt nobis notiora, ab vniuersalioribus debemus incipere.

8. Obijcies secundo, quod Philosophus 1. Posteriorum cap. 2. ait, *quod nobis notiora sunt que sunt propinquiora sensui : simpliciter vero notiora, quæ à sensu remotiora sunt, ea vero esse remotiora quæ vniuersaliora sunt.* In quibus manifeste videtur Philosophus his quæ diximus, imò & his quæ ipse in hoc capite asserit, contradicere. Nam cū propinquiora sensibus sint singularia, dum asserit propinquiora sensibus esse magis nobis nota ; asserit perinde, quod singularia sunt magis nobis nota, opponiturque ei quod diximus, vniuersalia: videlicet esse notiora nobis. Similiter cum dicat remotiora sensibus esse notiora secundum se, & remotiora sensibus esse vniuersaliora, opponitur ei quod diximus, quod magis determinata & minus vniuersalia sint notiora secundum se.

9. Respondetur, quod cum Aristoteles dicit, quod propinquiora sensibus sunt magis nobis nota, loquitur in ordine ad cognitionem sensitivam ; non autem ad intellectiuā : propinquiora enim sensibus sunt singularia, quæ non solum secundum cognitionem intellectiuam non sunt magis nobis nota, sed nec directe cognoscibilia. Vnde semetipsum explicat ipse Philosophus

phus 1. Phisicorum tex. 49. dicēs, *quod vniuersale notius est ratione, singulare vero sensu.* Cum autem in testimonio adducto subdit, quod remotiora sensibus sunt vniuersaliora; loquitur de vniuersalioribus in causando, de substantijs videlicet separatis, quæ sunt sensibus remotissimæ, & cum magis habeant entitatis, perfectionis, & actualitatis quam minus remota à sensibus, sunt secundum se notiores quam illa, non autem loquitur de vniuersalioribus in prædicando: hæc enim quamuis sint remotiora à sensibus quam minus vniuersalia (vt magis remota est à sensibus natura generica, quam species specialissima) hæc cum magis habeat perfectionis & actualitatis, est magis secundum se cognoscibilis, quam natura generica.

QVÆSTIO II.

Præter via originis cognitione confusa ens sit primo cognitum à nostro intellectu?

Non loquitur de cognitione complexa qua intellectus vnum alteri attribuendo cognoscit, sed de cognitione simplici confusa, & secundum illam inquiremus, an primum quod intellectus de aliqua recognoscit, sit ens, an vero sit species specialissima, vt sentit Scotus in 1. sententiarum distinct. 3. quæst. 2. & cum eo communiter eius discipuli: an autem sit singulare, vt existima-

uit Durandus in 2. dist. 3. q. 7. cum his enim duobus est præsens quæstio. Et ita vsque ad sequentem non inquiremus, an ens in tota sua latitudine, non determinando ens materiale aut spirituale, an vero determinate ens materiale sit primum cognitum à nostro intellectu pro isto statu.

2. Dico primo. Primum cognitum à nostro intellectu non potest esse aliquid singulare. Conclusio deducitur ex D. Thom. 1. p. q. 86. art. 1. & est communis omnium Thomistarum. Tum quia obiectum nostri intellectus est vniuersale, cum intellectus cognoscat abstrahendo species à phantasmatis, & à singularitate & conditionibus individualibus, quæ per phantasmatum repræsentantur. Sed prima cognitio intellectus circa suum obiectum debet versari. Debet igitur versari circa vniuersale: ac perinde primum cognitum à nostro intellectu non potest esse singulare. Tum etiam, quia (vt communiter contra Durandum docent Thomistarum lib. 3. de anima, ad quem locum id disputandum remittimus) singulare non est directe cognoscibile ab intellectu nostro, sed reflexe & per comparisonem naturæ vniuersalis ad phantasmata, à quibus fuit abstracta. Sed prius ab intellectu cognoscitur id ad quod directe terminatur, quam id quod indirecte & reflexe attingit. Ergo necessarium est, quod prius ab intellectu nostro cognoscatur vniuersale quam singulare.

B

Di.

8. Dico secundo. Primum cognitum à nostro intellectu non est species specialissima, sed quod primo cognitione confusa de aliquo cognoscimus, est ens. Iam dixi, in hac quaestione usque ad sequentem non determinari, an quod primo cognoscimus de aliqua re sit ens materiale, an vero aliquid magis commune, scilicet ens non determinando materiale, aut immateriale; sed quod hic intendimus est, quod primum cognitum cognitione confusa à nostro intellectu non sit species specialissima, nec aliquod praedicatum inferius saltem ad ens materiale, sed velens materiale, vel aliquid communius & potentialius illo. Ita expresse D. Thomas 1. p. q. 85. art. 3. & cum illo Caietanus cap. de ente & essentia, q. 1. ac reliqui Thomistae, & praesertim noster author hic q. 2. & probatur primo ratione D. Thomae in praedicto loco, quia omne agens procedens de potentia ad actum prius pervenit ad actum imperfectum, quam ad perfectum. Sed intellectus in cognitione est agens procedens de potentia ad actum. Ergo prius pervenit ad actum imperfectum cognitionis quam ad perfectum. Sed imperfectissimus actus cognitionis de qualibet re est cognitio entis. Ergo illa est prima cognitio, quam de qualibet re elicit intellectus. Prima consequentia cum minori patet. Minor subsumpta probatur. Quia illa est imperfectior cognitio, in qua plura involuuntur,

& non explicantur. Sed in cognitione communissima entis plures rationes inferiores quam in qualibet alia cognitione involuuntur, & non explicantur, cum sub ente plures rationes quam sub quolibet alio praedicato inferiori includantur. Ergo cognitio entis est omni alia cognitione imperfectior. Maior autem, in qua hic totus nititur discursus, & ratio, & exemplis probatur. Ratione quidem, quia actus imperfectus cum sit medius inter ipsam potentiam & actum perfectum, & sit in potentia ad ipsum actum perfectum, magis proportionantur ipsi agenti in pura potentia existenti. Sed quodlibet agens primo elicit actum magis tunc sibi proportionatum. Ergo agens procedens de potentia ad actum prius elicit actum imperfectum quam perfectum. Exemplis autem id comprobatur. Generans enim quia est agens procedens de potentia ad actum, prius generat embrionem quam animal; & sensus, quia est agens procedens de potentia ad actum, prius elicit actum imperfectum, & elicit sensationem circa singulare magis commune, quam circa magis determinatum; ut patet, quia videns aliquid à longe prius percipit in illo hoc ens, quam hoc animal, & tale animal: & pueri prius percipiunt homines, quam inter unum & alterum decernant. Et ita, ut dicitur in hoc 1. capite huius libri, omnes homines à principio vocant patres. Imò circa obiectum debite à pro-

ximatum prius natura visus percipit in illo colorem, quam album aut nigrum: cum enim coloratum sit obiectum specificationum visus, prius percipit visus colorem. Ergo à simili intellectus primo elicit cognitionem entis.

Confirmatur. Quia in sententia ipsius Scoti prius de quolibet obiecto habet intellectus cognitionem confusam, quam distinctam illius, & huius nulla potest assignari ratio, nisi quod cum intellectus sit procedens de potentia ad actum, prius peruenit ad cognitionem confusam alicuius obiecti quam ad distinctam, quæ respectu confusæ est perfectior. Ergo eadem ratione inter cognitiones confusas, prius imperfectiorem & magis communem & confusam quam minus perfectam & magis particularem elicit intellectus.

4. Aduersus principium, in quo progressus prædictæ rationis D. Thomæ fundatur, obijcies illud pati instantias. Sol enim quamuis sit agens naturale procedens de potentia ad actum, circa passum debite à proximo & dispositum, non prius causat illuminationem imperfectam, & postea perfectam, sed statim illud perfecte illuminat. Nō igitur ordo perueniendi prius ad actum imperfectum, quam ad perfectum necessarius est in agente naturali, quod procedit de potentia ad actum. Imò nec semper seruatur in intellectu: ille enim prius elicit assensum præmissarum, quam conclusionis, tamen as-

sensus præmissarum, ut pote ad lumen primorum principiorum pertinens, perfectior est assensu conclusionis. Prædictum igitur principium, & in ipso intellectu & in alijs patitur instantiam.

5. Respondetur instantiam adductam de Sole non ob stare: Sol enim semper est in actu illuminationis: semper enim actu ab illo egrediuntur radij medijs quibus illuminet, licet aliquando defectu subiecti, vel capacitatis illius, non recipiatur in illo Solis illuminatio, & sic ipse Sol semper est in actu perfectissimo illuminationis. Et si inquiras de primo instanti, in quo creatus est Sol; tunc enim saltem videtur illum exisse de potentia ad actum illuminandi, & tamen tunc etiam primum elicit perfectissimum actum illuminationis. Ergo etiam cum processit de potentia ad actum illuminandi, non peruenit ab actu imperfecto illuminationis ad perfectum. Respondetur, quod illuminatio à Sole nō sit per actionem, sed per naturalem emanationem lucis ab illo, & quod ab aliquo naturaliter dimanat, in primo instanti secundum omnem perfectionem ab illo profuit. Non autem sic de actibus, aut effectibus, qui sunt vere actiones, & non naturales emanationes & resultantia, tales enim vere actiones si ab agente naturali procedente de potentia ad actum debeant elici, prius minus perfectæ quam magis perfectæ necessario elicientur.

tur. Et quia cognitio intellectus circa aliquod obiectum non est naturalis emanatio per modum proprietatis ab ipso intellectu, sed vera illius actio, cum intellectus ante omnem suam talem actionem sit in pura potentia, prius cognitionem imperfectam quam perfectam elicere debet.

6. Ad aliam autem instantiam ipsius intellectus responderetur, quod talis illius naturalis ordo in cognitione servatur, cum aliàs cognitio minus perfecta non necessario à perfectiori depēdet, & quia cognitio scientifica necessario dependet à cognitione primorum principiorum, licet hæc sit perfectior illa, hanc prius quam illam debet habere intellectus.

7. Secundo principaliter probatur conclusio retorquendo adversus Scotum illius fundamentum. Nam, ut ipse concedit, illud prius ab intellectu cognoscitur, cuius singulare fortius movet sensum: sed non singulare speciei specialissimæ, (ut Scotus subsumit) sed singulare entis, scilicet hoc ens fortius movet sensum. Ergo non species specialissima, sed ens est quod primo ab intellectu cognoscitur. Minor probatur. Quia illud fortius movet sensum, quod maiorem habet actiuitatem ad illum mouendum. Sed ad mouendum sensum maiorem habet actiuitatem singulare entis, quam speciei specialissimæ. Ergo fortius illud quam istud movet sensum.

Minor probatur. Quia maiorem

habet actiuitatem ad aliquem effectum, quod magis distans potest illum causare: sicut maiorem habet actiuitatem ignis ad calefaciendum, qui magis distans calefacere potest, quam qui ita distans calefacere nequit. Sed singulare entis magis distans potest mouere sensum, quem æque ab illo distans mouere non potest singulare speciei specialissimæ. Ergo maiorem illud quam istud habet actiuitatem ad mouendum sensum. Minor experientia est nota. Experimur enim obiectum à longe distans percipi, quod sit hoc ens, non tamen quod sit tale vel tale ens, ut quod sit hoc animal, aut hic homo. Id autem non potest esse, nisi quia ex tali distantia mouet sensum singulare entis, non autem animalis, aut hominis. Ergo æque distante à nostro sensu singulari, mouet illum ut magis commune & non ut determinatum.

Confirmatur. Quia cum omnis nostra cognitio pro hoc statu ortū habeat à sensu, idem ordo debet seruari in cognitione intellectiva naturæ vniuersalis, atque in sententia eius singularem, ac perinde illud prius cognoscitur à nostro intellectu, cuius singulare prius movet sensum. Sed (ut ex argumento factio euidenter deducitur) singulare entis prius movet sensum, quam singulare speciei specialissimæ. Ergo prius ipsum ens quam species specialissima cognoscitur à nostro intellectu.

8. Tercio denique probatur conclusio.

clusio, quia intellectus in cognitione complexa, prius habet cognitionem principiorum magis communium, ut quod quodlibet est, vel non est, quam principiorum particularium. Ergo in cognitione in complexa prius intellectus cognoscit ens, quā quodlibet prædicatū minus commune. Consequentia probatur. Tum à paritate rationis. Tum etiam, quia cum ad complexionem principij magis communis ingrediatur ens, & ad complexionem principiorum particularium alia incomplexa minus communia, si aliud incomplexum minus commune quam ens prius cognosceret intellectus, posset utique cum illo facere complexum aliquod particulare, & illud prius cognoscere, quam complexum communissimum, quod ex compositione alicuius cum conceptu communissimo entis resultat.

9. Obijcies primo Quod agens naturale non impeditum primo producit effectum perfectissimum quem potest, cum ex eo quod sit agens naturale agat secundum ultimum suæ potentiae. Sed intellectus ad cognoscendum est agens naturale non impeditum. Ergo primo elicit effectum perfectissimum quem potest. Sed perfectissimus effectus, quem potest elicere, non est cognitio entis, sed cognitio speciei specialissimæ. Ergo primum quod cognoscit nō est ens, sed species specialissima. Minor probatur. Quia si effectus perfectissimus intellectus esset cognitio en-

tis, nunquam posset pervenire ad cognitionem speciei specialissimæ quia nulla potētia potest pervenire ad actum perfectiorem suo perfectissimo. Et certum est cognitionem speciei specialissimæ, cum sit cognitio minus confusa, perfectiorem esse cognitione entis. Ergo cognitio entis non est effectus perfectissimus, quem intellectus elicere potest.

10. Respondetur in primis, quod in ipsius Scoti Sētentia intellectus quamvis sit agens naturale non impeditum, non prius exit in cognitionem distinctam alicuius quam in confusam. Et tamen certum est cognitionem distinctam alicuius obiecti esse perfectiorem cognitione illius confusa. Ergo adhuc in sua sententia non est verū, quod intellectus non impeditus primo elicit actum perfectissimum quem potest. Vnde ad argumentum respondetur dupliciter. Primo absolute negando maiorem, ut pote oppositam principio, quo nostram probavimus sententiam, videlicet quod agens naturale exiens de potētia ad actum primo elicit actum imperfectum quam perfectum: quia quamvis agat secundum ultimum suæ potentiae, ultimum suæ potentiae est primo elicere actum suæ potentialitati magis proportionatum, & perinde minus perfectum, qui est medius inter ipsius intellectus puram potērialitatem, & actum illius perfectum. Secundo respondetur iuxta solutionem Caietani (quæ in re coincidit cum

precedenti) distinguendo illam maiorem. Agens naturale non impeditum primo elicit effectum perfectissimum quem potest producere: perfectissimum, inquam, quem pro tunc potest, concedo maiorem: perfectissimum quem absolute potest, nego maiorem, & quia cognitio entis, licet non sit effectus perfectissimus quem absolute intellectus efficere potest, est tamen perfectissima, in eo unica cognitio, quam in primo instanti quo exit de pura potentia cognitionis ad actum, tunc intellectus elicere potest, non potest tunc nisi illam elicere.

11. Obijcies secundo, quod cum nostra cognitio intellectus ortum habeat à sensu, illud uniuersale prius cognoscitur à nostro intellectu, cuius singulare fortius mouet sensum. Sed singulare speciei specialissimæ fortius mouet sensum quam singulare entis aut alterius naturæ communis; ergo species specialissima & non eas aut alia natura communis est quæ prius cognoscitur à nostro intellectu. Minor probatur. Tum quia singulare inquantum singulare mouet sensum, cum obiectum illius sit singulare. Ergo magis singulare magis & fortius mouet sensum: sed singulare speciei specialissimæ est magis singulare, cum sit magis determinatum quam singulare entis aut alterius naturæ communis: ergo singulare speciei specialissimæ fortius mouet sensum. Tum etiam, quia illud singu-

lare fortius mouet, quod est actualius: sed singulare speciei specialissimæ est actualius, cum addat actualitatem & determinationem ad alia singularia: ergo fortius mouet quam alia singularia.

12. Respondetur negando minorem, falsitatem enim illius satis ostendimus in secunda probatione nostræ conclusionis. Vnde ad primam probationem respondetur, quod licet singulare inquantum singulare moueat sensum, ly inquantum dicente conditionem mouendi, quia cum sensus sit potentia materialis non potest attingere uniuersale; ratio tamen formalis mouendi sensum non est ipsa singularitas, sed ratio specificatiua ipsius sensus, ut coloratum respectu potentie visus. Et ita coloratum singulare est quod primo per se mouet visum, cum non possit terminari nisi ad coloratum singulare; hoc tamen vel illud ultimo determinatum, singulare & hoc album vel hoc nigrum non est obiectum per se visus, & ita fortius mouet visum hoc coloratum quam hoc album aut hoc nigrum siquidem distantius potest visum mouere hoc coloratum quam hoc album vel hoc nigrum. Vnde ad argumentum neganda est consequentia, sicut enim ignis quantumvis ad calefaciendum petat, ut conditionem, applicationem ad passum, ille erit fortior & maioris actiuitatis ignis qui magis distans & cum minori applicatione ad passum, illud posset calefacere. Ita eodem modo

modo quamuis ad mouendum sensum, quodlibet obiectum exigat, vt conditionem, singularitatem; illud obiectum erit fortius ad mouendum sensum, quod magis ab illo distans, ac perinde vt minori singularitate determinatum potest illum mouere. Et quia singulare entis etiam si magis distet à sensibus: ac perinde ab illis vt minus singulare attingatur, potest sensum magis ab illo distans mouere, fortius quam singulare magis determinatum mouet sensum. Vel secundo potest dici, quod etiā si singularitas esset ratio formalis mouendi sensum, solum sequeretur quod magis singulare est secundum se magis per sensum cognoscibile. Quia tamen sensus procedit de potentia ad actum, prima cognitione elicit actum imperfectiorem, & non cognoscit tunc magis singulare & magis perinde secundum se cognoscibile, sed singulare magis commune & minus determinatum.

Ad secundam probationem eiusdem minoris respondetur, quod licet potentia sensitiva, quia materiales sunt, non possint moueri nisi à singulari; quia tamen earum obiectum non est determinatum ad singulare alicuius speciei; vt obiectum visus non est singulare determinatum ad speciem albi aut nigri, sed singulare coloratum, & quia sensus procedit de potentia ad actum, non fortius mouet sensum singulare magis actuale & magis determinatum, sed po-

tius singulare magis commune, cum illud (vt sepius diximus) magis distans possit mouere sensum.

13. Obijcies tertio, quod cum intellectus non intelligat nisi per abstractionem à singularibus, id prius ab intellectu cognoscitur quod est facillioris abstractionis: sed species specialissima est facillioris abstractionis à suis inferioribus quam qualibet alia natura superior. Ergo inter omnes naturas vniuersales, quas intellectus per abstractionem à singularibus potest cognoscere, species specialissima est quam primo intellectus cognoscit. Minor probatur. Quia singularia speciei specialissimæ magis sunt similia quam singularia cuiuscumque alterius naturæ superioris; sed à magis similibus facilius fit abstractio. Ergo à singularibus speciei specialissimæ facilius fit abstractio quam à singularibus alterius naturæ superioris: ac perinde inter omnes naturas vniuersales species specialissima est facillioris abstractionis.

14. Respondetur, quod duplex potest esse abstractio à singularibus cuiuslibet naturæ, altera negatiua per id solum quod representetur natura non representatis conditionibus individuatibus, quæ abstractio fit per intellectum agentem & æque facilius fit à quibuscumque singularibus cuiuscumque naturæ, & hæc abstractio à singularibus est quæ requiritur ad cognitionem confusam cuiuslibet naturæ specificæ genericæ, vel

ipsius entis, quia media illa cognoscitur natura non cognitis his quae implicite & in potentia continet. Altera est abstractio à singularibus comparatiua quae ex convenientia & conformitate singulorum in aliqua ratione, abstrahitur ab illis ratio communis in qua conueniunt, & hæc abstractio requiritur ad cognitionem confusam alicuius naturæ, & ita esto species specialissima sit facilioris abstractionis in hoc secundo genere abstractionis, non tamen in primo. Vnde si de abstractione à singularibus requisita ad cognitionem confusam alicuius naturæ fiat sermo, concessa maiori, neganda est minor argumenti facti.

15. Obijcies quarto, quod teste Auicena 1. Metaph. cap. 3. ordo scientiarum exigit quod inter scientias naturales Methaphisica sit vltima acquisitione. Sed obiectum Methaphisicæ est ens: ergo illud est à nobis vltimo cognoscibile: ac per inde illud non est quod primo cognoscitur à nostro intellectu. Paret consequentia, quia ordo scientiarum videtur proportionati ordini cognoscibilium à nostro intellectu.

16. Respondetur negando consequentiam, hic enim non loquimur de ordine cognitionis scientiæ aut de ordine scientiarum; sed de cognitione simplici confusa.

17. Vltimo tandem obijcies, quod si oporteret ante cognitionem speciei specialissimæ cognoscere prædicata vniuersaliora, sequeretur

quod posita sensatione & positis speciebus intelligibilibus in intellectu multum temporis consumeretur vsque ad cognitionem speciei specialissimæ, siquidem plura sunt prædicata vniuersaliora, quæ oporteret prius intelligi, oppositum autem consequentis experientia demonstrat. Non igitur oportet quod prius omnia prædicata vniuersalia cognoscantur.

18. Respondetur primo, quod etiam si omnia prædicata superiora ad aliquam speciem specialissimam oporteat prius quam illam cognosci, quia illa non sunt infinita nec in magno numero, sed species quælibet atomica ad multum habet decem aut nouem prædicata sibi superiora, omnia illa possunt in paruula, imò & in morula in perceptibili cognosci. Secundo respondetur, quod licet circa quodlibet obiectum cognitione confusa necessario primo cognoscatur ens, quia illius conceptus est imperfectissimus, & à quo perinde intellectus procedens de potentia ad actum debeat incipere: & quia ens proprium & specificatiuum obiectum illius, & primus actus cuiuslibet potentie debet esse circa obiectum specificatiuum; tamen forsan non est ita essentialis ordo in cognoscendo alia prædicata intermedia, quin possit intellectus absque cognitione illorum ad cognitionem confusam descendere speciei specialissimæ, & ita in cognitione confusa speciei non consumetur tempus, quod pro
incon-

inconuenienti intendeat argumentum.

QVAESTIO III.

Utrum ens materiale sit primo cognitum cognitione confusa pro hoc statu à nostro intellectu?

INTER ipsos Thomistas, qui aduersus Scotum conueniunt, non speciem specialissimam, sed ens esse primo cognitum cognitione confusa à nostro intellectu, adhuc est disidium, an pro hoc statu, prout uidelicet intellectus noster est immersus materia, primum eius cognitum cognitione confusa sit ens determinate materiale, an vero ens magis commune non determinando ens materiale, aut spirituale. Primum enim cum Caietano cap. 1. de eate & essentia in prædicta, q. 1. plures defendunt Thomistæ explicantes illud vniuersale principium D. Thomæ, quod intellectus noster cum sit agēs naturale procedens de potentia ad actum, prius debet elicere actum magis imperfectum; ut intelligatur intra ambitum obiecti illi proportionati, & quia obiectum proportionatum nostri intellectus pro hoc statu solum est ens materiale, seu (ut aiunt) concretum quidditate sensibili, circa hoc obiectum intellectus in sua prima cognitione confusa elicit actum imperfectiorem, cognitionem uidelicet entis materialis non determinando aliquam speciem illius.

2. Primum autem huius sententia fundamentum in illius propositione insinuat, quod qualibet potentia primum suum actum debet elicere circa obiectum suum proportionatum: obiectum autem proportionatum nostri intellectus pro hoc statu est ens materiale. Ergo circa illud intellectus noster pro hoc statu primum suum actum elicere debet.

3. Secundum est, quod intellectus noster pro hoc statu cum intelligat per species abstractas à phantasmatis, & in phantasia solum sint phantasmata rei materialis, species quas intellectus agens à phantasmatis abstrahit, & medijs quibus tam primam quam omnem aliam cognitionem intellectus noster pro hoc statu potest elicere, sunt species entis materialis. Ergo medijs illis non potest primam elicere cognitionem, nisi entis materialis. Patet consequentia. Quia media aliqua specie, prima quæ elicitur cognitio, est illius obiecti, quod primo & per se per talem speciem representatur, licet postea secundario & per connotationem & similitudinem ad tale obiectum possit aliud cognosci. Ergo cum per species quibus noster intellectus pro hoc statu cognoscit, primo & per se representetur ens materiale, illud primo intellectus cognoscere debet. Et si postea velit cognoscere ens spirituale, seu ens ut abstrahit à materiali & spirituali, per connotationem utriusque & similitudinem ad ens materiale quod cog-

cognoscit, & non aliter potest illud cognoscere.

4. Hinc sumitur tertium eiusdem sententiae fundamentum, quod cum intellectus pro hoc statu utatur speciebus representantibus primo & perfecte ens materiale, non potest cognoscere ens spirituale, nec ens ut abstrahit à materiali & spirituali, nisi per connotationem aut similitudinem ad ens materiale. Ergo ad id prius oportet quod cognoverit ens materiale, ac perinde illud est prius cognitum pro hoc statu à nostro intellectu. Probatur consequentia, quia nihil potest cognosci ad connotationem & similitudinem alicuius, nisi illo prius cognito, quia cognitio connotativa est quasi discursiva, in qua ex cognitione unius ad cognitionem alterius, quod cum illo habet similitudinem, devenitur: sicuti connotative cognoscimus Deum per creaturas, prius cognoscendo creaturas, & ex connotatione illarum Deum, & connotative cognoscimus Angelum per speciem iuuenis cognoscendo prius iuuenem, & ad similitudinem & proportionem cum illo Angelum. Ergo si non potest intellectus pro hoc statu cognoscere ens spirituale, nec ens ut abstrahit à materiali & spirituali, nisi per connotationem ad ens materiale, prius necessario debet cognoscere ens materiale, ac perinde debet esse prius cognitum à nostro intellectu pro hoc statu.

5. Ingenue fateor satis proba-

bilem esse praedictam sententiam. Oppositam tamen ut probabiliorē cū nostro auctore hic, quālibet Thomae defendo, videlicet quod primum quod de aliquo intellectu pro hoc statu cognitione confusa cognoscit, nō est determinate ens materiale, sed est magis commune, & in maiori confusione nō determinando aliquem gradum entis, sed solum quod habet esse, & quod significatur hoc nomine ens. Pro cuius explicatione & solutione fundamentorum in oppositū est advertendum, quod ens in communi potest secundum duplicem abstractionem à suis inferioribus cognosci; potest enim ab illis abstrahi abstractione negativa, non comparando illud ad ipsa inferiora, sed precise cognoscendo rationem entis, non solum non cognitis illius inferioribus, ente videlicet materiali & spirituali, sed nec ullatenus cognito aliquo respectu aut habitudine ad illa, & hoc modo cognoscitur ens confusissime & imperfectissime. Aliter potest cognoscens in communi, ut abstractum ab inferioribus abstractione positiva, cognoscendo videlicet saltem in exercitio respectum & habitudinem illius ad sua inferiora, & ad cognoscendum ens hoc modo & ut sic positive abstractum, ab ente videlicet materiali & spirituali, oportet prius cognovisse ipsa inferiora & convenientiam illarum in ente, ut sic relictis eis in quibus differunt, cognoscatur ratio entis, in qua conveniunt, ut illis est communis

munis, & vt ab illis positue abstra-
hit. Hoc ergo supposito cum dici-
mus nō determinare ens materia-
le, sed ens incommuni esse primum
cognitum cognitione consensu pro
hoc statu à nostro intellectu, non
loquimur de ente incommuni ab-
tracto abstractione positua ab en-
te materiali & spiritali, quia ad
cognoscendum sic ens in commu-
ni (vt diximus) esset necessarium
prius cognoscere ipsa inferiora, à
quibus abstrahitur: sed quod intē-
dimus est, quod id quod primo de
qualibet re nosser cognoscit intel-
lectus, est ratio communis entis
abstracta abstractione negatiua
ab inferioribus, id est, non cognita
aliqua ratione inferiori.

6. Sic explicata conclusio pro-
batur, quia intellectus cum sit
agens procedens de potentia ad
actum primo debet elicere actum
magis imperfectum; saltem cum
ille à cognitione magis perfecta
necessario non dependet. Sed cog-
nitio entis incommuni est imper-
fectior, quam cognitio entis mate-
rialis, & ab ista non necessario de-
pendet, etiam pro hoc statu. Ergo
prius debet intellectus etiam pro
hoc statu cognoscere ens in com-
muni, quam ens materiale. Conse-
quentia patet, & maior probatur.
Quia solum illud commune prin-
cipium D. Thomæ posset limita-
ri, cum cognitio aliqua imperfe-
ctior ab alia perfectiori dependet.
Ergo si cognitio entis incommu-
ni, cum sit omnium imperfectissi-
ma alias non dependeat à cogni-

tione entis materialis, prima cog-
nitio intellectus erit entis in com-
muni. Minor autem quoad secun-
dam partem, in qua est difficul-
tas, constabit soluendo argumēta
oppositæ sententiæ quæ omnia
tendunt ad probandum cognitio-
nem entis incommuni depende-
re pro hoc statu à cognitione entis
materialis.

Confirmari potest nostra con-
clusio, quia ens incommuni est
obiectum specificatum nostri
intellectus. Sed qualibet poten-
tia circa obiectum suum specifi-
catum primum suum actum de-
bet habere. Ergo si alias cognitio
entis incommuni etiam pro hoc
statu possit haberi, absque primum
cognitione entis materialis, prima
cognitio intellectus nostri etiam
pro hoc statu erit entis incommu-
ni: vt igitur hanc conditionalem
purificemus & ostendamus cog-
nitionem entis incommuni ab intel-
lectu nostro etiam pro hoc statu
absq; primum cognitione entis ma-
terialis elici posse, iam fundamen-
tis oppositæ sententiæ, oppositum
probare contendimus, occur-
ramus.

7. Ad primum igitur responde-
tur, quod qualibet quidem poten-
tia debet elicere suum actum circa
suum obiectum proportionatum,
vel circa aliquid inclusum in illo,
& quia ratio entis includitur in
materiali, quod est obiectum pro-
portionatum intellectus nostri, pro
hoc statu, si inadaquate & imper-
fecte cognoscatur ens materiale,
quali-

qualiter sic cognoscatur in prima cognitione, solum cognoscitur de illoratio entis. Et argumentum solum probat, quod prima cognitio adaequata & perfecta intellectus nostri pro hoc statu, debet esse circumscribens materiale & attingendo ens ut ad materiam contractum. Quia tamen (ut dixi) in ente materiali primo concurrere esse quam esse tale, scilicet materiale, in adaequate prius concipitur esse, quam esse materiale.

8. Quod si inistes, quod cum obiectum proportionatum nostri intellectus pro hoc statu sit ens materiale, nihil possumus cognoscere, nisi sub ratione materialis, vel per ordinem & connotationem ad materiale. Ergo in ente materiali non possumus attingere rationem entis, nisi determinatam ad rationem materialitatis. Respondetur, quod non est idem de obiecto proportionato alicuius potentiae, ac de obiecto specificatio illius: licet enim nihil possit attingi ab aliqua potentia, nisi sub ratione formali sui obiecti specificatiui, obiectum tamen proportionatum, quia solum est obiectum connaturale, non debet ita necessario sicut obiectum specificatiui ingredi omnem actum potentiae. Sed solum ex eo quod obiectum proportionatum illius est, deducitur quod primum actum adaequatum debeat habere potentia circa tale suum obiectum proportionatum, non quod in eodem obiecto proportionato non possit in adaequate prius concipere ratio-

nem communem, quam particularem, etiam si media ista tale obiectum proportionetur potentiae.

9. Ad secundum fundamentum respondetur, quod licet intellectus pro hoc statu non cognoscat, nisi medijs speciebus primo & per se representantibus ens materiale: ac perinde quod si medijs illis aliquem conceptum adaequatum eliciat, primus talis conceptus adaequatus debet esse entis materialis; id tamen non obstat, quominus medijs talibus speciebus prius intellectus eliciat conceptum inadaequatum entis quam conceptum adaequatum entis materialis, quia utroque adaequate representatur per speciem, & intellectus in prima sui cognitione non potens elicere conceptum perfectum & adaequatum, sed imperfectum, in adaequatum & confusissimum, non potest adaequate representatione speciei tunc uti, sed solum representatione illius inadaequata: sicut enim in opposita sententia licet non solum specie entis materialis informetur intellectus, sed specie determinata talis entis materialis lapidis, vel leonis, non potest in sua prima cognitione intellectus adaequata talis speciei representatione uti, sed solum inadaequata illius representatione, scilicet entis materialis, ita & nos dicimus quod licet intellectus pro hoc statu informetur specie entis materialis, non potest in prima cognitione adaequata illius representatione uti, sed solum inadaequata & minori illius representatione,

tionem, & media illa tunc solū cognoscere ens confusissime, non determinando ad ens materiale aut immateriale.

10. Ad vltimum denique fundamentum responderet, quod licet ens immateriale, & etiam ens, vt nō negatiuē se d. positiuē abstrahēs ab ente materiali & immateriali non possit cognosci ab intellectu nostro, nisi per connotationem ad ens materiale, & sic ad illius cognitionem debeat præsupponi cognitio entis materialis, tamen ens in communi & in confuso & solum negatiuē abstrahens ab inferioribus, seu (vt melius dicam) illa non explicans, non cognoscitur ad connotationem entis materialis, sed quadam cognitione imperfecta & confusissima, quā cognoscitur communissimē quod habet esse, & quod primo nomine entis significatur. Et ita ad talem cognitionem non debet præsupponi cognitio entis materialis.

QVÆSTIO IV.

Utrum principia entis naturalis sint tantum tria, & an sint contraria?

VT quæ & quot sint principia entis naturalis explicemus, oportet prius quid illa sint explicare, & loquimur de ente naturali, quod videlicet habet in se principium motus & quietis. Prius tamen quam huiusmodi definitionem principiorum ex Aristotele assignemus, est præmitenda dis-

ferentia inter principium, causam & elementum: principium enim latius patet quam causa, & causa quam elementum: cum enim principium solum dicat ordinem ad principiatum, non autem dicat influxum respectu illius, non omne principium est causa: priuatio enim (vt videbimus) est principium entis naturalis, & non est causa illius. Causa autem dicit influxum, sed latius patet quam elementum: omnis enim causa etiam extrinseca, vt efficiens & finalis habet rationem causæ, non tamen elementi; sed solum causa intrinseca, vt materia & forma sunt elementa, in quæ resoluitur compositum.

2. His ergo suppositis, omnis varijs principiorum acceptionibus, principia entis naturalis definit Philosophus hic tex. 24. quod sunt *que non sunt ex alijs neque ex alterutris, & omnia sunt ex ipse*. Per primam particulam quod *non sunt ex alijs* significatur illa debere esse prima principia: quæ enim ex alijs sunt, vt elementa non sunt prima principia, & sic per istam definitionem excluduntur. Per alteram autem particulam, quod *non sunt ex alterutris* significatur quod nec vnum principium potest fieri ex altero, ad differentiam causarum quæ possunt adinuicem in diuerso genere esse sibi causæ, ac denique per vltimam particulam *& omnia sunt ex ipsis* denotatur, nullum esse ens naturale quod ex primis principijs non fiat. Aduersus hanc tamen principiorum definitionem

tionem præter illa quæ aduersus numerum principiorum statim obijciemus, quorum aliqua etiam præfatæ principiorum definitioni videntur ob stare.

3. Obijciens quod forma est vnum ex principijs: & tamen illa fit ex priuatione, quod est alterum principium, vt ex nonequo fit forma equi, & similiter illa cum sit forma materialis fit ex materia, quæ est alterum principium. Ergo prima principia falsum est, quod nõ fiant ex alterutris, id est quod vnum non fiat ex alio.

4. Responderunt primo, quod teste Aristotele lib. 8. Metaphisicæ cap. 1. & D. Thoma ibi lect. 1. solum compositum propriè sit, vt ostendit etiam D. Thom. 1. 2. q. 45. art. 4. quia composito propriè cõuenit esse, partibus autem solum ratione compositi. Vnde cum *fieri* ponitur in definitione principiorum, sumitur pro fieri simpliciter, & sic illis non propriè competit fieri ex alijs neque ex alterutris.

5. Secundo & melius respondetur cum nostro authore in præsentia, q. 5. artic. 1. quod cum dicitur principia nõ fieri ex alterutris, intelligitur quod nõ fiant ex illis tantquam ex partibus essentialibus, non tamen quod vnum non fiat ex altero, tantquam ex termino à quo: sic enim ipse Aristoteles, text. 43. dicit, quodlibet fieri ex suo cõtrario; forma autem fit ex priuatione tantquam ex termino à quo, non tantquam ex parte ipsius formæ: &

forma materialis fit ex materia tantquam ex subiecto; non tamen tantquam ex parte: neque materia est pars formæ, aut forma pars materiæ.

6. Explicata ergo principiorum definitione, inquirimus, an illa sint tantum tria & an sit cõtraria, & ab hoc secundo est incipiendum, quia Aristoteles ex resolutione illius numerum probat principiorum. Pro veriusque tamen resolutione est aduertendum, quod ens naturale potest considerari inferi & in facto esse, & ita possumus loqui vel de principijs ipsius entis naturalis in facto esse, vel de principijs illius inferi, seu (vt melius dicã) de principijs ipsius generationis, & productionis entis naturalis.

7. Dico primo, ad productionem entis naturalis requiruntur principia contraria. Ita expressè Aristoteles in presenti c. 5. imò id licet veritate coacti veteres non negarunt Philosophi; & omnes post Aristotelè amplectuntur. Quia vnũ quodque fit ex non tali, vt ignis ex nõ igne, seu ex priuatione ignis: si enim ad productionem ignis superponeretur in materia forma ignis non posset in illo forma ignis introduci, aut ignis de nouo produci. Sed ignis & non ignis seu priuatio ignis & ignis sunt contraria. Ergo ad fieri seu generationem requiruntur principia contraria: contraria, inquam non contrarietate propria vt cõdistingua ab oppositione priuatiua: hæc enim debet esse inter formas positiuas & non substantia-

les, quia substantia proprie nihil est contrarium, & oppositio prædictorum principiorum, cum alterum sit privatio, & forma positiva sit ipsa forma substantialis, ex utroq; cap. habet quod non sit proprie contraria, sed dicuntur contraria lato modo, prout contrarietas, etiã ambigebat oppositionem privationis.

8. In eo autem sensu non solum principia rei naturalis sunt contraria, sed (ut ait Aristoteles) sunt prima contraria. Tum quia non sunt ex alijs prioribus contrarijs, nec ad alia priora contraria possunt reduci. Tum etiam, quia omnia alia contraria ad illa reducuntur & in illis originantur.

9. Dico secundo, principia entis naturalis inferi seu productionis ipsius entis naturalis sunt tantũ tria. Conclusio enim sit exclusiva habet duas exponētes, scilicet quod sunt tria & non sunt plura quam tria. Unde utraque oportet exponētem probare. Quod igitur sint tria probatur, quia non est solum unum principium, nec solum duo: ergo sunt tria. Quod non sit solum unum probatur, quia ad fieri cuiuscumq; entis naturalis concurrunt necessario principia contraria. Sed nihil est sibi contrarium: ergo non est solum unum principium. Quod non sint solũ duo, probatur. Tum quia requiruntur principia contraria, sed contraria non possunt ad invicem agere vel pati, nisi circa aliquod subiectum: ergo præter ipsa contraria quæ requiruntur, requiritur subiectum, circa quod versentur.

Tum etiam, quia (ut præcedēti conclusionē explicuimus) principia quæ ad generationem entis naturalis requiruntur contraria, non sunt proprie contraria, sed privatione opposita. Sed privatio non est nisi in subiecto apto ad habendam formam: ergo præter privationem & formam, quæ sunt duo principia, requiritur subiectum, scilicet materia prima quæ sit capax formæ substantialis, & sic habetur veritas primæ exponentis, quod principia generationis entis naturalis sint tria, scilicet materia, forma & privatio.

10. Secunda autem exponens, scilicet quod ad generationē entis naturalis non sunt necessaria plura, quam tria principia, probatur. Quia ad quamlibet mutationē sufficiunt duo contraria, quorum unum habet rationem termini à quo & alterum rationem termini ad quem, sed ad duo contraria sufficit unum subiectum: ergo ad quamlibet generationem entis naturalis sufficiunt tria principia, forma videlicet, & privatio, quæ sunt contraria, & materia, quæ est subiectum talium contrariorum. Cum dicimus autē unum ex prædictis principijs esse privationem, nō accipimus privationem formaliter prout est aliquid rationis (sic enim nō potest esse principium mutationis realis) sed fundamentaliter prout est realis carentia formæ in subiecto apto habere illam, & proxime illius capaci: licet enim materia sub aliqua forma existens & ad aliam

aliā recipiendam non disposita sit capax remote alterius formæ, quatenus per illam quā habet, eius capacitas non est facienda, non tamen est capax proxime alicuius formæ, vñ; dum ad illam per dispositiones antecedētes sit vltimo disposita, & vñque tunc non pignoscitur in materia proxima & propria priuatio talis formæ.

11. Dico tertio, ad ens naturale in facto esse solum dātur duo principia, scilicet materia & forma. Probat. Quia principia entis seu cōpositi naturalis in facto esse solum sunt quæ manēt in illo, & in quæ illud resoluitur: vñ quodque enim ex illis componitur, quæ in ipso permanent & in quæ resoluitur. Sed in ente seu cōposito naturali, postquam factum est, solum permanet materia & forma, & in illa resoluitur. Ergo solum materia & forma sunt principia entis naturalis in facto esse. Minor probatur. Quia non potest manere priuatio formæ, cū sit terminus à quo, & maneat ipsa forma, quæ est terminus ad quem: nūquam enim terminus à quo permanet cum tñ ad quem.

12. Hinc explicantur propositiones Aristotelis, quod principia entis naturalis quodammodo sunt duo, quodammodo tria, quodammodo contraria, quodammodo non contraria: quia ad ipsum fieri entis naturalis cōcurrunt tria principia, & duo illorum, scilicet forma & priuatio, sunt cōtraria. Ad ipsū autem ens naturale: in facto esse solum concurreunt duo principia,

scilicet materia & forma, quæ nullo modo ad inuicem contrariantur.

13. Obijcies primo. Quod non ad omne ens naturale etiā in fieri concurret priuatio formæ producendæ. Ergo non cuiuslibet entis naturalis sunt tria principia. Antecedens probatur. Quia ad productionem cœli, imò & ad productionē terræ, vñ primo fuit à Deo producta absque eo quod materia illius sub altera forma præcesserit, non concurret priuatio formæ. Ergo non ad productionem cuiuslibet entis naturalis priuatio formæ producendæ concurret. ¶ Si dicas, quod hic solum loquimur de principijs entis naturalis generabilis & corruptibilis, & quod de facto per generationem, & non per creationem producit: & quia cœlum & terra, vñ de facto contingit, non per educationem formæ ex materia, sed per creationem fuerunt producta, nō mirum quoad ad eorū productionem priuatio formæ illorū non cōcurrat, nec ad productionē alicuius per creationē concurrunt principia cōtraria, quia creatio dicitur productio entis ex non ente, quatenus est productio ex nihilo; non autem dicitur productio entis ex tali non ente, quia terminus à quo creationis debet esse pura negatio, negatio scilicet totius entitatis, nō autem negatio alicuius formæ in subiecto, quod ipsa forma in potētia contineat, quæ est negatio per modū priuationis, & contrarie opposita formæ producendæ eo modo quo intelligimus ad generationem

nem entis naturalis cōcurrere principia contraria.

14. Contra hoc est. Nam cum ex speciebus sacramentalibus produciatur vermis, tunc vermis vere generatur, & eius forma educitur ex materia. Et tamen in illius materia non concurrir ad talem vermis productionem priuatio formæ producendæ. Ergo nec talis priuatio requiritur ad productionem, quæ est propriè generatio entis naturalis. Minor probatur. Quia in tali casu materia vermis non præcessit sub alia forma, sed in eodem instanti, in quo produciatur vermis, vel illius materia creatur à Deo, vel præ existens quantitas panis miraculose in illam conuertitur. Ergo cum nullum fuerit instans, in quo talis materia non fuerit sub forma vermis, non concurrir in materia ad productionem vermis priuatio ipsius formæ producendæ. Nec valet dicere quod etiam tunc cum in aliquo priori naturæ intelligatur materia ante formam vermis, in eodem priori naturæ intelligitur in eadem materia priuatio ipsius formæ vermis. ¶ Non, inquam, id valet. Tum quia eodem modo posset dici quod in priori naturæ ad productionem formæ cœli præcessit in materia priuatio formæ producendæ, & sic nulla esset differentia assignata inter entia naturalia, generabilia & nō generabilia. Tū vel maxime, quia alias in nostro casu in eodem instanti reali temporis esset materia cum for-

ma vermis, & cū priuatione & negatione eiusdem formæ: ea enim quorū vnum solū prioritate naturæ præcedit alterū, in eodem reali instanti temporis simul coexistunt. Sed impossibile est quod in eodem reali instanti temporis sit simul in materia forma vermis & illius priuatio seu negatio, alias pro eodem instanti reali tēporis verificarentur istæ duæ contradictoriæ, quod talis forma est in materia & talis forma non est in materia. Ergo solum in vltimo instanti vel tempore antecedenti ad introductionem formæ, in quo materia est vltimo disposita ad illam per dispositiones antecedentes & corruptiuas formæ præexistentis, potest esse in materia priuatio primæ formæ introducendæ. Ergo cum in nostro casu non præcesserit in aliquo tempore vel reali instanti temporis materia ad introductionem formæ vermis in illa, nullum datur instans reale vel tempus, in quo talis materia sit sub priuatione formæ vermis.

15. Respondetur ad argumentum, solutionem datam esse optimam. Et ad replicam relicta solutione illi assignata, vt pote quæ optime per hanc replicam rejicitur, respondetur quod licet in tali casu materia vermis non præcedat introductionem formæ vermis, præcedit tamen quantitas panis, in qua cum recipiantur accidentia disponenda ad formam vermis in illa, vt quantum ad id vicem gerente materia, existit pri-

natio formæ vermis concurrens vt terminus à quo ad ipsius vermis productionem: vt enim priuatio formæ producendæ sic vt terminus à quo ad productionem alicuius concurrat, non debet simul, neque in instanti temporis existeret cum forma, quæ est terminus generationis, sed præcedere ipsam productionem & per terminum ad quem ipsius productionis excludi. In cælo autem & in omni cõposito quod per actionem creatiuam ad materiam & formam simul terminatam producit, cum non solum ad talem productionem non præcedat materia, sed nec aliquid aliud vicem gerens materiæ, in quo dispositiones antecedentes ad formam introducendam recipiantur, non præcedit vlatenus priuatio talis formæ.

16. Quod si adhuc aduersus prædicta intes, quod si educeretur aliqua forma ex materia nullatenus disposita, quia ad talis formæ educationem nec ipsa materia, nec aliquid vicem eius gerens præcessit, tunc ad talem educationem non concurreret priuatio formæ educendæ. Ergo hæc non est principium necessarium ad fieri alicuius compositi, etiam quod non per creationem, sed per aliam productionem producit.

17. Respondetur quod quidquid sit, an in tali casu productio talis formæ possit esse educio illius ex materia, & non potius creatio (de quo postea) saltem talis productio formæ & compositi, quod ex

ipsa forma sic producta & materia constaret, non posset fieri virtute agentis naturalis, & sic non esset inconueniens, quod ad talem productionem non concurreret tamquam terminus à quo priuatio formæ producendæ; cum enim diximus illam esse principium necessarium ad productionem compositi naturalis, loquimur de productione quæ virtute sit agentis naturalis, non autem de illa, quæ supernaturaliter fieri potest, ac perinde potest fieri absque priuatione formæ producendæ.

18. Secundo principaliter ad probandum etiam quod principia generationis entis naturalis non sint tria, obijcies, quod forma producendæ non est principium generationis entis naturalis. Ergo principia non sunt tria, siquidem vnum illorum numeratur forma. Antecedens probatur. Quia forma producendæ solum pertinet ad generationem vt illius terminus ad quæ. Sed id nõ sufficit vt numeretur inter principia generationis, alias inter illa numeraretur etiam ipsum compositum genitum: cum illud non solum sit terminus generationis, sed totalis & principalis illius terminus.

Confirmatur. Quia non solum ex parte termini ad quem generationi correspondet forma producta, sed & priuatio formæ corruptæ. Ergo si ex eo quod forma producta est terminus ad quem generationis, & priuatio formæ producendæ est illius terminus à quo, talis

talis forma & priuatio numerantur inter principia generationis etiam inter illa debet numerari priuatio formae corruptae, vel neutrum praedictorum debet numerari.

19. Respondetur ad argumentum, quod forma per generationem producta, quamuis sit terminus formalis ipsius generationis; quia tamen simul est pars compositi ad quod ultimo generatio ordinatur, ideo talis forma est principium compositi in fieri, & cum ipsum fieri compositi nihil sit aliud quam eius generatio, talis forma est principium generationis; ipsum autem compositum solum est terminus generationis, & nullatenus principium.

¶ Præterquam quod hic loquimur de primis principiis quæ nec fiunt ex alijs, neque ex alterutris tamen quam ex partibus; ipsum autem compositum fit ut ex partibus ex primis principiis, materia & forma, & sic non potest esse primum principium.

Ad confirmationem respondetur, quod ex parte termini ad quem, solum ponitur principium generationis, quod per se intenditur à natura, & quia sicut natura non per se intendit corruptionem alicuius, ita nec priuatio formae corruptae est per se intenta in generatione à natura, ideo talis priuatio formae corruptae quamuis materialiter & concomitanter se habeat ex parte termini ad quem generationis, non enumeratur inter ipsius generationis principia.

20. Aduersus secundam autem

exponentem, scilicet quod principia generationis in fieri non sunt plura quam tria obijciens. Primo quod cum inter illa non solum principia intrinseca entis naturalis, sed etiam principium extrinsecum illius, scilicet priuatio formae producendae numeretur, eodem modo potest inter illa numerari ipsum agens seu efficiens: illud enim quamuis extrinsecum, est tamen principium omnino necessarium ad generationem cuiusvis entis naturalis. Ergo illud alijs superaddito, iam sunt plura quam tria principia.

21. Respondetur quod licet ad generationem ut actio est, & ad ipsum genitum ut est effectus, per se requiratur agens; ad generationem autem formaliter ut est mutatio (qua ratione loquimur hic de illa) omnino extrinsecè se habet agens, non tamen priuatio formae producendae, quia ingreditur tamquam terminus à quo definitionem mutationis & agens solum ingreditur in definitionem illius, ut actio. Et si per impossibile saluaretur mutatio seu transitus de non esse v. g. ignis ad esse ignis absque omni prorsus agente, vere saluaretur ratio mutationis.

22. Secundo ad idem probandum obijciens. Quia non solum ex parte termini à quo concurrit ad generationem entis naturalis priuatio formae producendae, sed etiam forma corrupti: ignis enim non solum fit ex non igne, sed ex ligno. Ergo præter materiam, formam &

privationem, datur aliud principium generationis naturalis, scilicet forma corrupti.

23. Respondetur, quod hic solum assignantur principia quæ per se concurrunt ad generationem; forma autem quæ expellitur ad introductionem alterius formæ & generationem alicuius compositi, materialiter & per accidens se habet ex parte termini à quo: accidit enim generationi v. g. ignis, quod ignis fiat ex ligno, vel ex stupa, vel ex aliquo alio, & per se solum est, quod fiat ex non igne, & ita solum privatio formæ producendæ ponitur ut terminus à quo generationis ut illius principium, non autem forma corrupti, quæ per generationem expellitur. ¶ Quod si obijcias ad alicuius formæ introductionem non solum per se ex parte termini à quo requiri privationem eiusdem formæ, sed etiam determinatam formam expellendam, ut ad introductionem formæ cadaveris per se ex parte termini à quo supponitur expellenda forma viventis, & ad generationem aceti requiritur in materia forma vini expellenda. ¶ Respondetur. Quod cum hic assignentur principia per se requisita ad omnem generationem, non autem quæ particulariter ad hanc vel aliam generationem requiruntur, & ad omnem generationem solum per se requiritur ex parte termini à quo privatio formæ producendæ, illa solum assignatur principium generationis ex parte termini à quo,

non autem forma expellendæ quæ solum ad hanc vel illam generationem requiritur determinata.

QVAESTIO V.

*Utrum detur materia prima, & an sit
realiter à forma distincta, quia sit,
& quam habeat unitatem?
(...)*

DICO primo. Certum est dari materiam primam quæ sit primum subiectum receptivum formæ substantialis. Conclusio est omnium communis. Et probatur. Quia certum est dari generationem substantialem virtute agēis creati naturalis, ad quam præcedant dispositiones, & quæ sit actio distincta à creatione omnino ex nihilo, ad quam perinde nullæ præcedunt dispositiones, & quæ virtutem infinitam exigit in agente, est quæ propria actio solius Dei. Sed non potest dari generatio substantialis, & ad illam dispositiones præcedere, nisi detur materia quæ sit subiectum commune formæ quæ expellitur, & formæ quæ per generationem introducitur. Talis igitur datur materia. Minor probatur. Tū quia si talis materia non daretur, productio cuiuslibet rei esset creatio, siquidem fieret totaliter ex nihilo. Tum etiam quia ad generationem naturalem nullæ præcederent dispositiones: istæ enim solum disponunt ad generationem, quatenus determinant materiam, ut in illa magis ista quam alia forma introducat. Ergo si non datur

retur

retur materia, quæ esset subiectum formæ substantialis, non posset dari generatio distincta à creatione, nec ad talem generationem aliqua deberent præcedere dispositiones.

2. Dico secundo. Materia est entitas realiter distincta à forma substantiali. Oppositum tenuerunt aliqui antiqui apud Scorum in 2. dist. 12. q. 1. existimantes non dari compositum substantiale ex materia & forma realiter inter se distinctis, sed materiam & formam esse eandem realiter entitatem, & in quantum potentialem vocari materiam, & quatenus actuaalem appellari formam, & quod aliquid generari, solum est quod una entitas totalis, imò & simplex, v.g. ligni conuertatur in totam & simplicem entitatem ignis. Et quia ad hanc conuersionem exigebant terminum à quo, qui non sit purum nihil, illud videlicet quod conuertitur in aliud, per id distinguerent generationem substantialem à creatione. Sed certe hæc sententia falsissima est, & concedit virtute naturali, conuersionem totalem substantialem unius in aliud, quod ut mirabile & solum virtute Diuina possibile concedunt Catholici in admirabili conuersione Sacramentali, per quam totus panis conuertitur in totum corpus Christi. Et probatur, manifeste formam substantialem distingui realiter à materia, quia anima rationalis est vere forma substantialis & realiter distinguitur à materia, nam cum

moritur homo, anima rationalis, ut de fide est certum, non corrumpitur aut desinit esse: ac perinde non conuertitur in cadauer. Ergo vel in ipso cadauere manet materia quam informabat anima rationalis, vel talis materia totaliter corrumpitur, non corrupta anima rationali, vel denique manet talis materia realiter identificata cum anima rationali. Si dicatur primum (ut re vera est dicendum) iam materia illa distinguitur realiter ab anima rationali, siquidem manet ab illa realiter separata, & sub altera forma, scilicet sub forma cadaueris. Si autem dicatur secundum; & quod materia quæ erat informata anima rationali conuertitur in cadauer, ac perinde talis materia desinit esse, etiam ex eo manifeste sequitur talem materiam realiter distingui ab anima rationali, siquidem talis materia realiter conuertitur in cadauer: ac perinde realiter desinit esse, & anima rationalis nec conuertitur in cadauer, nec desinit esse, sed realiter permanet. Si denique dicatur tertium, cum eo non potest saluari quod homo moriatur, siquidem nec ipsa anima separatur à materia, nec totus homo in aliud conuertitur. Et cum anima rationalis quamuis non educatur ex potentia materiæ sit vere forma illius, ut definitur in Concilio Lateranensi sub Leone 10. & in Concilio Vienensi sub Clemente 5. eadem ratione omnis forma substantialis distinguitur à materia,

ria, quam informat. Et non minus alia animalia vt canis, aut leo sunt composita ex forma & materia realiter inter se distinctis, quam homo: alias illa sicut essent simpliciora quam homo, essent etiam & perfectiora quam ille.

3. Dico tertio. Materia prima est *primum subiectum vniuersumque, ex quo fit aliquid cum infit, non secundum accidens*. Ita illam definit Aristoteles in hoc libro textu 81. Per id autem quod in hac definitione dicitur, materiam esse *primum subiectum*, distinguitur a subiecto accidentium, quod cum supponat subiectum formae substantialis, quod est ipsa materia, non est primum sed secundum subiectum: per illam autem particulam, *ex quo fit aliquid* excluditur causa efficiens, quia licet ab illa fiat aliquid, non tamen ex illa. Per id autem quod additur, *cum infit* excluditur priuatio, quia licet ex illa fiat aliquid vt ex termino a quo, non tamen illa inest seu permanet in eo quod ex illa fit, sicut in eo quod fit ex materia ipsa materia permanet. Et per eandem particulam excluditur forma corrupti, quia quauis ex illa quadammodo vt ex termino a quo fiat aliquid, vt ex vino fiat acetum, non tamen forma corrupti permanet in eo quod fit ex illa. Inò & per eandem excluduntur elementa, quia quauis ex illis fiat mixtum, illa non permanent formaliter in mixto. Per ultimam denique particulam, *non secundum accidens*, de-

notatur, quod illud quod fit ex materia, est compositum per se & non per accidens, sicut illud quod fit ex subiecto accidentium: teste enim Aristotele, 8. metaphisicæ, tex. 15. quia materia, cum sit primum subiectum aduenit forma substantialis non vt exilienti in actu, sed potius vt tribuens ei esse & existere, facit vnum per se cum illa. Subiecto autem accidentium quia iam existenti aduenit forma, non constituit cum illo, vnum per se, sed vnum per accidens.

4. Dico quarto. Materia prima licet ex se sit pura potentia nullum phisicum includens actum, includit tamen actum essentialem metaphisicum, per quem in suo esse essentiali constituitur, & a forma & quolibet alio ente essentialiter distinguatur. Hæc conclusio (quam ad explicandam essentiam materiae primæ nunc proponimus) neco videri est ita certa, vt nulla nisi de nomine circa illam possit esse questio. Dicimus ergo quod licet materia prima ex se sit pura potentia in genere phisico, nullum videlicet ex se includens actum phisicum, hoc est nec actum phisicum formalem, qualis est forma substantialis, nec actum phisicum subsistentiae aut existentiae: neutrum enim talem actum habet materia ex se, sed mediante forma, tamen materia ex se, & vt distincta a forma habet proprium actum metaphisicum, quem addit supra rationem conueniensem substantiae, & per quem in suo esse essentiali constituitur, & a

& à forma & à quolibet alio essentialiter distinguitur. Cuius ratio est. Quia substantia diuiditur in materiam & formam. Ergo sicut in forma substantiali datur conceptus substantiæ, & conceptus talis substantiæ, & forma substantialis est quodam totum metaphysicum ex tali duplici conceptu obiectino cōpositum (licet hæc cōpositio, vt in logica cap. de genere, q. 3. explicuimus, à parte rei solum sit fundamentalis & virtualis, & per intellectum actum distinguentem eas rationes, fiat actualis) ita etiam materia est quodam totum metaphysicum ex cōceptu substantiæ & cōceptu talis substantiæ, videlicet substantiæ potentialis cōpositum: ac perinde ipse conceptus talis substantiæ, videlicet potentialis erit in materia prima actus metaphysicus & differentia essentialis, per quam contrahit & determinat rationem communem substantiæ: omne enim quod supra aliquam rationem communem additur vt illam determinans, habet se respectu illius vt actus metaphysicus. Ergo licet materia sit pura potentia in genere physico & in ordine ad formam substantialem, eadem nec ratio puræ potentiæ physici est actus metaphysicus respectu rationis communis substantiæ, & per quem talis ratio communis substantiæ ad materiam contrahitur & determinatur. An vero talis actus essentialis materiæ appellari debeat actus illius entitatus, questio est de nomine & exilimo non ita proprie

appellari, quia cum talis actus non sit entitatus distinctus à ratione substantiæ quam actualit & determinat, non dicitur proprie actus entitatus, sed actus differentialis, essentialis & metaphysicus.

4. Quod si obijcias. Quod datur Deus, ita purus actus, quod nullam materiam physicam nec metaphysicam includat. Ergo debet dari aliquid, quod sit ita pura potentia quod nullum prorsus actum physicum nec metaphysicum includat, & cum id non possit esse nisi materia prima, videtur illam nullum prorsus actum vel metaphysicum includere. ¶ Respondetur negando consequentiam: non enim potest aliquid esse reale & non purum nihil, quin sit determinatum, & non potest esse determinatum, nisi per aliquem actum metaphysicum; & similiter nihil potest esse reale nisi à Deo participatum, aliquamque vel imperfectam similitudinem cum Deo habens, quam vtique similitudinem, cum Deus sit purus actus, nulla creatura potest habere cum Deo, si nullum prorsus vel metaphysicum habeat actum, & sic potius hoc argumentum in nostrum retorquetur fauorem. Et cum materia teste D. Thoma, q. 3. de veritate art. 5. ad 1. habeat licet imperfectam, aliquam imitationem, & similitudinem cum Deo, aliquem actum saltem metaphysicum debet habere, per quem assimilatur Deo, & illius summā & purissimam actualitatem licet imperfectissime, ali-

qualiter tamen imiteretur.

6. Dico quinto. Materia prima ex se habet unitatem specificam incompletam, non quidem athomam, sed subalternam. Prima pars conclusionis probatur ex precedenti, quia materia ex se & antecederet ad formam habet actum metaphysicum, scilicet esse puram potentiam in genere physico (per id enim contrahit & determinat substantiam & essentialiter distinguitur à forma) ergo per talem actum constituitur materia intrinsicè in aliqua specie distincta essentialiter à forma. ¶ Secunda autem pars, videlicet, quod species, in qua ex se constituitur materia, sit incompleta, probatur. Quia est species entis ordinati per se ad formam physicam & potentialis in ordine ad illam: ergo est species incompleta. ¶ Tertia denique pars, quod talis species materiae non sit athoma sed subalterna, probatur. Quia diuiditur in duas species, materiae scilicet sublunaris, quae secundum quod est materia amissibiliter receptiva formarum, est diuersae speciei à materia coelesti, quatenus illa est inamissibiliter receptiva formarum.

7. Obijcies, quod materia prima secundum D. Thom. 1. p. q. 16. art. 7. ad 2. nō videtur habere unitatem specificam positivam, sed solum negativam: ita enim ait S. Doctor. *Materia prima dicitur esse una, non quia habet unam formam, sicut homo est unus ab unitate unius formae, sed per remotionem omnium forma-*

rum distinguuntur. Ergo in sententia D. Thomae materia prima non habet unitatē specificam, nec constituitur in aliqua specie per aliquem actum metaphysicum: quod enim per illum constituitur in specie, constituitur utique in specie positiva.

Confirmatur. Nam materia prima existens sub aliqua forma ad ipsius formae speciem trahitur. Ergo ex se nullam habet unitatem specificam saltem positivam, sed solum negativam: quod enim solum negativam habet unitatem specificam, bene potest transire ad speciem positivam iuxta naturam formae distinguentis, quam recipit.

8. Respondetur ad argumentum cum sua confirmatione, quod in duplici specie potest constitui materia prima, in una quidem intrinsicè, in altera extrinsicè: constituitur quidem in specie intrinseca, incompleta tamen, per actum metaphysicum, quē ex se habet, & constituitur in specie extrinseca formae, quam recipit, per hoc quod illam recipiat, imò materia recipiēs formam, & cum illa componēs totum substantiale, simul est extrinsicè in specie talis formae, & in sua specie intrinseca, quia adhuc tunc distinguitur essentialiter à forma, quā recipit. Et ita cū D. Thom. in verbis in argumento adductis insinuat materiam ex se solum dici unā negativam, non quia habet unam formam, sed per remotionem omnium formarum distinguentium, loquitur de unitate extrin-

seca

seca specifica materia, quam utique ex se solum materia negative habet, & solum per receptionem formae in particulari habet unitatem positivam extrinsecam; non autem intendit D. Thomas negare materiam primam unitatem positivam, intrinsecam incompletam per suum metaphysicum actum. Et per hoc patet ad confirmationem, quia materia prima cum ex se solum negative habeat unitatem specificam extrinsecam, potest per receptionem formae particularis ad speciem ipsius formae positivae, extrinsece tamen pertinere.

9. Ultimo tandem dico. Materia prima ex se solum habet unitatem numericam negative, positivae autem sit una numero per id quod tali, vel tali signetur quantitate. Prima pars conclusionis probatur, quia materia prima ex se solum habet actum essentialem metaphysicum constituentem illam in suo esse essentiali & specifico & ex se indifferens est ad omnem actum seu principium, ipsam materiam individuant, quod utique habere non potest, nisi iam informata forma substantiali. Ergo ex se materia prima solum est una numero negative. ¶ Secunda autem pars conclusionis dependet ex dicendis circa principium individuationis in rebus materialibus, sed pro nunc dicimus, quod principium individuationis & unitatis numericae positivae est signatio materiae per quantitatem: siue enim ea designatio materiae sit per

quantitatem actualem (ut aliqui volunt) siue (ut veritas habet) per quantitatem radicaliter in materia praehabitam, non potest eam designationem habere materia ex se & independentes a forma, quia ex se nec habet quantitatem actualem, nec est radix determinatae quantitatis.

QVAESTIO VI.

Utrum existentia in rebus creatis distinguatur realiter ab essentia?

VT in sequentibus disputemus, an materia ex se propriam habeat existentiam, necessarium fuit hanc questionem, ut valin & fundamentum omnium dicendorum praemittere, in qua loquimur de existentia, prout est ultima aequalitas cuiuscumque rei, & media qua qualibet res ultimo ponitur extra causas, & non inquirimus, an talis existentia distinguatur realiter ab essentia ut in statu purae possibilitatis considerata: cum enim essentiae rerum extra potentiam Dei nihil sint praeter connexionem praedicatorum & non repugnantiam, ut a Deo producantur, certum est quod existentia a parte rei exercita distinguitur a rebus in statu purae possibilitatis, tanquam ens reale extra causas, & ens reale in potentia, seu (ut melius dicam) tanquam aliquid & nihil, quia creaturae in statu purae possibilitatis nihil sunt extra Deum: quaestio igitur solum est, an existentia distinguatur realiter a rebus

bus aequaliter existentibus, ita ut
hæc unum cōpositum reale ex ipsa
re & eius existentia, quamvis ipsa
existentia sit cōditio vel ratio for-
malis, ut res ipsa sit actualis & po-
natur extra causas. Sicuti licet
forma substantialis requiratur ut
materia sit a parte rei, adhuc ta-
men materia informata forma dis-
tinguitur realiter ab ipsa forma,
quam habet.

2. Durandus in 1. dist. 8. q. 2.
cui plures recēiores subscribunt,
existimat in rebus creatis existen-
tiam solum ratione ratiocinata di-
stingui ab essentia extra causas pro-
ducta, ita ut qualibet res per suam
entitatem realiter existat, & toc-
dentur existentia, quod fuerint
entitates, & si entitates fuerint to-
tales, & ad aliud componendum
non ordinata, earum existentia erit
totalis; si autem entitates fuerint
partiales & ad aliud componendum
ordinata, sicut partiales sunt enti-
tates formæ & materię, earum
existentia cum ipsis entitatibus
realiter identificata, etiam erit par-
tialis. Scotus autē in 3. dist. 6. q. 1.
quæ sequuntur eius discipuli, distin-
ctionem formalem ex natura rei
admittit inter essentiam creatam &
illius existentiam. Communis ta-
men sententia Thomistarum dis-
tinctionem realem entitativam cō-
tendit repetiri in creatis inter quā
liber naturam & essentiam & il-
lius existentiam, distinctionem (in-
quam) realem entitativam, id est
quod essentia & existentia reali-
ter non identificetur, licet quia

existentia non est entitas comple-
ta, sed modus quidam naturæ, pos-
sit talis distinctio appellari moda-
lis: & dum modo admittitur existi-
tiam, essentiam, seu naturam reali-
ter non identificari, neque esse eā-
dem realiter entitatem; questio
erit de nomine, an talis distinctio
realis entitativa, an vero realis mo-
dalis debeat appellari.

3. Dicendum est in creatis exis-
tentiam realiter non identificari
cum essentia, sed realiter entitativam
distingui ab illa. Conclusio in pri-
mis probatur diversis testimonijs
D. Thomæ opusculo enim 48. tra-
ctatu de substantia cap. 2. ait *esse
essentia & esse actualis existentia dif-
ferunt realiter ut dua diversa res*, &
in opusculo 15. cap. 8. asserit. *In
quacunque prater primum, est poten-
tia receptiva huius alius quod est esse.*
Sed idem non potest esse potentia
receptiva suæmet entitatis. Ergo
actus essendi seu existentia distin-
guitur in creatis entitativæ a qua-
cumque re. Et in eodem loco sub-
dit D. Thomas. *In substantia com-
posita ex materia & forma inveniuntur
duplex ordo, unus quidem ipsius ma-
terię ad formam, alius autem ipsius
rei iam compositæ ad esse participativum:
non enim est esse rei, nec forma eius,
nec materia, sed aliquid adveniens rei
per formam.* Constituit etiam san-
ctus Doctor differentiam inter es-
se Dei & eius essentiam ex una
parte, & esse creaturarum & essen-
tiam illarum ex alia, quod Deus
est suum esse, nulla autem creatu-
ra est suum esse, sed qualibet, &
etiam

etiam Angelus distinguitur à suo esse. Ita docet 1. p. q. 3. art. 4. & 2. contragentes, cap. 52. & q. 7. de potentia, art. 2. & alibi saepe, ac denique pluribus in locis concedit D. Thomas realem compositionem in creaturis ex esse & essentia. Specialiterque id asserit 1. p. q. 50. art. 2. ad 3. & 4. & q. 54. art. 3. in corpore & in 2. dist. 3. q. 1. art. 1. in fine corporis. Vbi ex eo concludit, quod natura seu substantia Angeli est aliud quam eius esse: ergo secundum mentem D. Thomæ non potest dubitari quod in rebus creatis existentia realiter distinguitur à natura seu essentia.

4. Nec valet aliquorum solutio; quod D. Thomas in prædictis testimonijs non loquitur de existentia, sed de substantia & solum de hac asserit distinguere realiter à natura seu essentia, & compositionem cum illa facere. ¶ Non inquam id valet. Tum quia sub diuersis articulis inquiri D. Thomas de distinctione esse ab essentia, & substantia ab essentia. Vt patet 1. p. q. 3. art. 3. & 4. & alijs in locis: ergo non sumit pro eodem esse & substantia. Tum etiam quia 1. p. q. 50. art. 2. ad 2. de ipsa forma substantiæ Angeli asserit distinguere ab illius esse & facere compositionem cum illo: ita enim ait. *Subtraham materiam & posito quod ipsa forma subsistat in natura adhuc remanet comparatio forme ad ipsum esse vt potentia ad actum; & talis compositio intelligendo est in Angelis.* Ergo nõ accipit D. Thom. esse pro

substantia, cum dicat, ipsam formam substantientem comparari ad esse vt potentiam ad actum, alijs in substantia esset potentia respectu sui, & faceret compositionem cum semetipsa. Tum denique quia 3. p. q. 17. art. 2. & quod libet 9. art. 2. dicitur. *Quod esse pertinet ad naturam & ad hypostasim seu substantiam, & quod nature conuenit vt quod, supposito autem vt quod.* Ergo ipsum esse in sententia D. Tho. est actus suppositi, hypostasis seu substantiæ: ac perinde non potest D. Tho. accipere esse pro ipsa substantia.

5. Nec etiam valet dicere ad prædicta testimonia D. Thomæ, ipsum solum intendere quod inter esse & naturam in esse possibile sit compositio, nõ autem inter naturam iam existentem. ¶ Non inquam id valet. Tum, quia potentia receptiua existentie non potest esse ipsa natura in statu possibilitatis, quia vt sic non recipit actum seu existentiam, nec facit compositionem cum illa, sed potius excluditur per talem actum, & per illum transit natura de statu possibilis ad statum existentis: id autem quod recipit aliquid & facit compositionem cum illo, simul cum illo permanet: ergo cum D. Thomas ait, naturam esse potentiam receptiuam existentie, & facere compositionem cum illa, non loquitur de natura in statu pure possibilitatis. Tum etiã quia D. Thomas in allegato loco primæ partis, q. 50. art. 2. ad 3. ait formam substantientem Angelii comparari ad esse, vt potentia ad

abstractum, & facere compositionē cum ipso esse. Sed forma subsistens non est forma in statu purae possibilitatis: ergo non loquitur D. Thomas de compositione esse seu existentiae cum forma seu natura in statu purae possibilitatis considerata.

6. Rationibus autem probatur efficaciter conclusio. Primo sic, esse creatum existentiae est esse realiter receptum in natura, quae per illū existit: ergo distinguitur realiter ab ipsa natura. Pater consequentia: quia inter realiter receptū & illud recipiens necessario debet esse realis distinctio: idem enim non potest semetipsum realiter recipere. Antecedens autem probatur. Quia omne esse realiter receptum est infinitum simpliciter. Sed nullum esse creatum potest esse infinitum simpliciter: ergo nullum esse creatum potest esse realiter irreceptum: ac perinde esse creatum existentiae debet esse in aliquo realiter receptum, & cū non possit esse realiter receptum nisi in natura quam aetuat & facit existere, relinquitur quod in illa realiter recipiatur. Secunda consequentia subsumpta cū illius praemissis manifesta est. Prima autem consequentia cum minori etiam patet. Maior autem illius probatur. Omne purum esse est infinitum simpliciter, omne esse realiter irreceptum est purum esse. Ergo omne esse realiter irreceptum est infinitum simpliciter. Maior patet. Esse enim ideo limitatur, quia non

est purum esse, sed potentialitate admixtum: ergo omne purum esse est ens illimitatum & simpliciter infinitum. Minor autem probatur. Quia esse solum definit esse purū esse, eo quod admisceatur alicui potentialitari, sed si esse in nullo recipiatur, nulli admisceatur potentialitari: ergo esse realiter irreceptum est purum esse. Minor probatur exemplo. Si enim ponatur albedo non recepta nec receptibilis in aliquo, erit pura albedo & infinita in ratione albedinis, quia habebit totā perfectionem albedinis absque eo quod ab aliquo limitetur: ergo esse realiter irreceptum erit purum esse, & habebit totam perfectionē essendi, siquidē à nullo tale esse limitabitur.

Confirmatur primo. Nam existentia non habet ex suo conceptu formali limitationem: alias non reperiretur formaliter in Deo, neque existentia creata, ut talis creata existentia potest habere limitationem eo quod sit potentia receptiva alicuius, si quidem cum sit ultima cuiuscunque rei actualitas, non potest esse potentia receptiva alicuius. Ergo existentia creata ut talis existentia creata est, solum potest habere limitationem per id quod ipsa existentia realiter in aliquo recipiatur, & cum non possit in aliquo recipi, nisi in ipsa natura, quam facit existere, in ipsa revera realiter recipitur: ac perinde ab illa realiter distinguitur.

Confirmatur secundo. Quia omnis actus in quantum actus limitatione

tatione caret, & si illam habet, habet utique illam à subiecto in quo recipitur. Ergo cum existentia secundum suum proprium conceptum sit actus, limitatione caret, nisi illam accipiat à subiecto. Ergo si existentia creata realiter non reciperetur in subiecto, omnino esset infinita, & illimitata, quod cum nulli creaturæ cōpetere queat, dicendum est existentiam creatam realiter recipi in natura; nullum enim est aliud subiectum in quo recipiatur.

7. Nec aliquid valēt plures quę huic efficacissimæ rationi à contrarijs assignantur solutiones, ut singulas seorsum referendo & impugnando constabit. Si enim quis dicat quod existentia creata licet non recipiatur in natura, recipitur tamen in subsistentia creata: ac ex eo limitatur. ¶ Contra hoc est, quia ex eo quod existentia creata reciperetur realiter in subsistentia, sufficienter deducitur distinctio realis ipsius existentie creatæ, non solum à subsistentia, sed & à natura, quia cum natura non recipiatur realiter in subsistentia, sed potius è conuerso subsistentia recipitur realiter in natura, si in subsistentia recipitur realiter existentia creata, manifeste deducitur existentiam creatam distingui realiter à natura.

8. Si autem cum aliquibus dicas, quod licet existentia creata non sit receptiva alicuius, nec ipsa recipiatur in aliquo; quia tamen dependet à causa efficiēti, exit ab

illa finita & limitata, & cum dependentia à causa efficiēti. ¶ Contra hoc est quod quidquid est creatum & à causa efficiēti dependet, in se ipso debet esse intrinsicè limitatum, imò si absque limitatione intrinseca sit, eo ipso implicat illud esse creatum & à causa efficiēti dependens. Ergo si existentia cum non sit potētiā receptiva alicuius, non recipiatur realiter in aliquo, eo ipso erit intrinsicè illimitata, ac perinde implicabit quod sit creata & à causa efficiēti dependens.

9. Si denique quis dicat, quod licet existentia creata non recipiatur in aliquo, ipsa tamen est potentia receptiva alicuius, & per id est limitata & non purus actus, sed actus ad mixtus potentialitate, & quod existentia creata est receptiva illius, cuius est receptiva, entitas, cum qua identificatur: ut si sit existentia materie primæ, sicut ipsa materia est receptiva forma substantialis, ita etiam & existentia quæ cum tali materia identificatur: & si sit existentia forme etiam irreceptibilis in materia, ut forme Angelicæ, sicut talis forma Angelica est receptiva subsistentiæ, ita etiam eiusdem subsistentiæ est receptiva existentia quæ cum forma Angelica identificatur: & si fuerit existentia alicuius totius compositi, sicut ipsum compositum est subiectum realiter receptivum accidentium, ita etiam eorundem accidentium erit receptiva existentia, quę cū tali composito identifica-

tificatur. Et denique si existentia fuerit alicuius formae substantialis vel accidentalis receptibilis in materia, etiam talis existentia erit receptibilis materia, vel in subiecto, in quo forma cum qua identificatur, receptibilis est, & sic licet nulla existentia creata realiter sit receptibilis in essentia vel natura, quam facit existere, quia cum illa realiter identificatur, omnis tamen existentia creata, vel est realiter receptibilis in aliquo, vel realiter receptiva alicuius.

10. Contra hoc tamen est, quod existentia cum sit ultima actualitas non potest esse receptiva subsistentiae, quae licet aetuat & determinet naturam, non ultimo illam aetuat & determinat, sed potius ipsa subsistentia aetuat & determinatur per existentiam, & natura seu forma subsistens (ut retulimus ex D. Thoma 1. p. q. 50. art. 2. ad 3.) comparatur ad esse seu existentiam ut potentia ad actum. Tamen ergo abest quod existentia sit potentia receptiva subsistentiae, quod ipsa recipitur in subsistentia seu in natura aut forma subsistendi. Nec potest dici quod sit susceptiva accidentium; quia licet accidentia recipiatur in re existenti; non tamen possunt recipi in ipso esse seu existentia: hoc enim ratione ostendit D. Tho. 1. p. q. 3. ar. 6. in Deo non posse esse accidentia, quia Deus est suum esse, & ipsum esse nihil aliud potest habere adiunctum, sicut enim quod est calidum potest habere aliquid extraneum quam calidum, ipse tamen ca-

lor nihil habet praeter calorem, ita licet id quod est & quod non est suum esse, aliquid possit habere adiunctum, ipsum tamen esse nihil adiunctum habere potest. Manet igitur firma ratio proposita conclusionis, quod nisi existentia creata recipiatur realiter in eo, cuius est existentia, non habet a quo limitetur, & si recipiatur realiter in eo quod facit existere, realiter ab illo distinguitur.

11. Secundo principaliter probatur conclusio, quia existentia est extra essentiam cuiuslibet creaturae etiam singularis, siquidem de illa accidentaliter praedicatur: ergo distinguitur ab illa. Probatur consequentia, nam licet in communi aliquod praedicatum quod cum alio identificatur, possit esse illi accidentale & extra essentiam illius, ut rationale est extra essentiam animalis, quamvis realiter cum animali rationale identificetur, tamen quod est extra essentiam alicuius in singulari & de illo etiam in singulari accidentaliter praedicatur, realiter ab illo distinguitur, ut patet de omnibus quae de Petro accidentaliter praedicantur.

12. Tercio probatur conclusio, existentia est actus entis: ergo nulla creatura potest suam existentiam secum realiter identificare, aut per suam entitatem absque existentia ei realiter superaddita realiter existere. Probatur consequentia: quia enim intelligere est actus intellectus, & vivere est actus potentiae vitalis, nullus intellectus creatus potest identificare secum suam

intellectionem, & nulla potentia vitalis creata potest identificare secum ipsum actum viuendi, aut intellectus creatus intelligere absque intellectione realiter ab ipso distincta, aut potentia vitalis creata viuere absque actu secundo viuendi realiter ab ipsa distincto.

Confirmatur, nam si intellectus absq; intellectione realiter ab ipso distincta intelligeret, esset infinitus in genere intellectiuo, & si aliquod obiectum absque verbo realiter ab ipso distincto posset actu intelligi, esset infinitum in genere intelligibilis: ergo si aliqua natura per suam met entitatē & absq; existentia realiter ab ipsa distincta realiter existeret, esset infinita in genere entis, quod est esse infinitum simpliciter: ergo cum nulla natura creata possit esse infinita in genere entis, nulla potest per suam met entitatem absque existentia ei realiter superaddita existerē.

13. Quarto probatur conclusio, quia existentia separabilis est à natura creata, & hæc per existentiam in creatam terminabilis, vt de humanitate Christi absque propria existentia creata terminari per existentiam increatam verbi docet D. Thomas, 3. p. q. 17. art. 2. & latè in commentarijs ad eundem articulum, quæ Deo dante typis mandabimus, ostendimus: ergo existentia distinguitur realiter à natura creata. Patet consequentia, quia si cum ipsa natura creata identificaretur, non posset aliqua natura creata absque sua propria exis-

tentia reperiri.

14. Vltimo tandem probatur conclusio, quia si existentia identificaretur cum eo quod per illam existit, etiam materia prima secum suam haberet identificatam existentiam, vt authores contrarij consequenter concedunt: alias si materia prima per existentiam à se realiter distinctam existeret, non esset ratio, quare alia entia creata identificarent secum suas existentias. Sed materiam primam ex se propriam habere existentiam secum realiter identificatam falsum esse ostendimus questione sequenti. Ergo nulla res creata secum suā identificat existentiam, sed omnis per existentiam à se realiter distinctā existit.

15. Obijcies primo, quod existentia creata non potest in natura recipi. Ergo non distinguitur realiter ab illa. Consequentia probatur. Quia cum essentia existat per existentiam, vel cum illa identificatur, vel in illa realiter recipitur. Ergo si in illa realiter non recipitur, cum illa realiter identificatur. Antecedens autem probatur. Existentia non potest realiter recipi in essentia mere possibili, nec in essentia extra statum mere possibilitatis educta. Ergo nullatenus potest existentia realiter recipi in essentia. Antecedens quoad primam partem patet. Tum quia essentia in statu possibilitatis nihil est realiter extra Deum: ergo non potest vt sic realiter aliquid recipere. Tum etiā quia id quod realiter reciperet existentiam, faceret realem esse positivam.

positionem cum illa. Sed essentia in statu possibilitatis non potest facere compositionem cum existentia, cum potius per ipsam existentiam status possibilitatis excludatur. Ergo essentia in statu possibilitatis non potest realiter recipere existentiam. Secunda autem pars antecedentis, quod videlicet essentia extra statum possibilitatis educata non possit realiter recipere existentiam, probatur. Quia per ipsam existentiam essentia extra causas & ab statu possibilitatis educitur. Ergo ipsa essentia ut potentia receptiva existentie non potest esse extra causas & extra statum possibilitatis educata: alias haberet ex se & antecedenter ad existentiam, quod per ipsam existentiam habere debet.

Confirmatur. Quia si existentia realiter distingueretur ab essentia, cum non sit aliquid productum per distinctam actionem, sed per eandem qua producit forma, dimanaret ab illa per realem resultantiam & emanationem tanquam terminus secundarius à primario. Sed sic dimanare non potest. Ergo non distinguitur realiter existentia à forma, sed ipsa per suam entitatem existit. Minor probatur. Quia non potest dimanare existentia à forma ut in statu mere possibilitatis, nec à forma iam extra causas educata. Ergo nullatenus potest à forma realiter dimanare. Antecedens quoad primam partem patet. Tum quia forma in statu possibilitatis nihil est

extra Deum. Ergo non potest esse principium realis emanationis. Tum etiam, quia cum emanatio sit naturalis, cum ab æterno intelligatur forma qualibet in statu possibilitatis, sit sic esse principium sufficiens emanationis existentie, ab æterno ab illa existentia emanaret. Secunda autem pars antecedentis probatur. Quia forma iam educata extra causas iam habet existentiam, cum per existentiam extra causas educatur. Ergo ab illa extra causas iam educata non potest emanare existentia.

16. Respondetur ad argumentum negando antecedens. Et ad probationem dicimus, quod essentia recipit quidem realiter existentiam, non tamen ut mere possibilis, neque ut complete & perfecte extra causas educata, sed ut habens quandam actualitatem incompletam vialem & imperfectam, ut videlicet tendit ad existentiam, quia actio productiva alicuius quamvis non compleatur usque dum illud ponat sub existentia, eo tamen ipso quod ad illud terminetur, sicut ipsa actio tendit ad ponendum illud sub existentia, sic etiam terminus talis actionis tendit & est in via ad acquisitionem existentie; qualiter non erat in via, dum erat sub statu mere possibilitatis, & ita per actionem in fieri, ut præintelligitur ad actionem completam & ultimo terminatam, accipit terminus talis actionis aliquam actualitatem incompletam, non ultimo perfectam: sed ultimo

timo a^{ct}uabile, & determinabile per existentiam. Et ita ad probationem distinguenda est secunda illius pars, scilicet essentia non recipit existentiam vt extra causas & statum possibilitatis educta: vt educta perfecte extra causas, concedo antecedens: ad id enim iam requiritur existentia: vt est in actuali educi & in via ad acquirendam existentiam, nego antecedens. Hæc doctrina magis explicabitur in actione productiua alicuius, quæ per se ipsam non potest illud complete extra causas educere & ponere sub existentia, vt si Deus ad productionem vermis in speciebus sacramentalibus creet de nouo aliquam portionem materiæ: cum enim talis actio creatiua solum terminetur ad materiam incapacem immediate existentia, talis actio non ponit materiam sub existentia, ac perinde non est actio completa, vsque dum per actionem productiuam vermis, per quam toti composito & ipsi materiæ communicetur existentia, completeatur. Tamen negari non potest quod prius quam talis actio creatiua per alteram actionem completi intelligatur, intelligitur aliquid facere, & aliquam actualitatem tribuere materiæ, per quam non intelligatur tunc omnino vt pure possibilis & intra causas, & hæc actualitas cum non possit intelligi perfecta, vsq; dum materiæ intelligatur communicari existentiam, est actualitas imperfecta & vialis, tendens vide-

licet ad habendam existentiam, quod autem sic contingit, cum per vnam actionem aliquid producit, & per alteram actionem talis actio completeatur, & illius termino communicatur existentia: contingit etiam si per vnicam actionem aliquid complete producat: ipsa enim actio vt in fieri tribuit suo termino actualitatem imperfectam & tendentem ad existentiam, vt completa tamen & in facto esse, ponit eundem terminum sub existentia.

Ad confirmationem respondetur negando minorem, & ad probationem distinguitur secunda pars antecedentis, iuxta dicta ad solutionem argumenti: non potest emanare existentia à forma educta extra causas, educta quidem perfecte & complete extra causas, concedo antecedens: sic enim iam intelligitur cum existentia, vt probat argumentum: à forma vt est in ipso educi extra causas, & vt in via ad existendum, nego antecedens: vt sic enim ab ipsa forma dimanat existentia, quæ in composito recipitur, & per quam ipsum compositum & illius partes existunt. Et ita existentia non se habet omnino vt propria passio respectu essentia (alias resultaret solum ex connexionne essentialium prædicatorum) sed habet se admodum passionis, & solum sequitur ab essentia vt aliquantulum actuali & vt subiecta agenti & ab illo dependenti, & vt in fieri terminante actionem agentis. Et ita etiam de re existenti non prædicatur exi-

rentia per se perfectitate logica, vt prædicatū videlicet essentialē, vel propria passio, sed accidentaliter prædicabiliter, licet cum aliqua perfectitate phisica, quia omne quod est extra causas eductum, eo ipso quod sic est, necesse est quod existat.

17. Secundo principaliter obijcies, quod quælibet res creata sine aliquo sibi realiter superaddito potest extra causas educta realiter existere. Non igitur habet existentiam realiter à se ipsa distinctam: consequentia patet. Quia ad id solum potest requiri existentia realiter à rebus creatis distincta, vt illæ extra suas causas eductæ realiter existant. Antecedens autem probatur. Quia per id solum quod aliqua res terminet actionem agentis, nullo ei realiter superaddito, vere educitur extra causas. Sed solum per suam entitatem productam per actionem agentis, quælibet res potest actionem productiuam agentis terminare. Ergo per suammet entitatem nullo alio superaddito, quælibet res potest educi extra causas, & extra illas educta realiter existere.

18. Respondetur negando minorem, & ad probationem dico, quod cum actio productiuā agentis eo complete tēdat vt suum terminum constituat sub existentia, implicat aliquam rem creatam actionem productiuam agentis complete terminare, & quod ei per talem actionem existentia rea-

liter ab ipsa distincta non communicetur.

19. Obijcies tertio, quod quidquid realiter ab alio distinguitur, potest à Deo corrumpi, & desinere esse, alio realiter permanente: sed existentia rei creatæ non potest desinere esse permanente realiter re, cuius erat existentis, quia eo ipso talis res desinit esse realiter, & desinit esse extra causas. Ergo existentia non distinguitur realiter in creatis ab eo quod per illam existit. Maior probatur. Nā in his quæ realiter non identificantur, nō videtur quare sit tanta dependentia, vt vno sublato alterum non possit realiter permanere.

20. Respondetur negando absolute maiorem. Aliqua enim sunt, quæ etiam si realiter entitatie distinguantur propter mutuam dependentiam vnius ab alio, vnum non potest sine altero, nec alterum sine altero permanere; vt quauis distinguantur realiter materia & forma materialis in illa recepta, nec talis forma potest realiter permanere, destructa materia, nec materia potest realiter permanere destructa forma, & alia illius loco non succedente. Et relatio quamuis distinguatur à suo termino, non potest destructo termino realiter permanere propter intrinsecam dependentiam quam habet à termino. Sic ergo licet in creatis essentia & existentia realiter distinguantur: quia existentia est modus essentia & entitas incompleta, non potest exist-

rentia creata realiter permanere separata à natura seu essentia. Et quia natura & essentia dependet inexistendo ex causa ab existentia, non potest extra causas realiter existens permanere, destructa eius existentia, & nulla alia existentia loco illius talem naturam terminante: si enim loco existentie create destructe succederet existentia Divina talem naturam terminans, per talem existentiam Divinam natura creata terminata posset realiter existere & realiter permanere. Nam sicut de facto in sententia D. Thomæ natura humana Christi propria carens subsistentia & existentia creata, assumpta est ad subsistentiam & existentiam Verbi, posset etiam natura propriam præhabens subsistentiam & existentiam creatam, tali eius subsistentia & existentia creata destructa, non destrui, si itacum ad existentiam & subsistentiam increatam assumatur.

QVÆSTIO VII.

Utrum materia prima ex se habeat propriam existentiam?

ETIAM supposita resolutione questionis præcedentis, quod existentia distinguitur realiter à forma, natura, vel essentia: quæ per illam existit, adhuc huic difficultati est locus: an videlicet materia prima habeat existentiam partialem licet secum realiter non identificatam, distinctam tamen

ab existentia formæ & existentie totius compositi. Partem enim affirmatiuam præter illos, qui existimantes quamlibet rem creatam identificari realiter cum sua existentia, & consequenter asserunt materiam primam habere existentiam propriam secum realiter identificatam, alij etiam tenent, constituentes tot existentias partiales quot dantur entitates, licet ab ipsis entitatibus realiter distinctas, ac perinde asserunt materiam suam habere existentiam partialem distinctam ab existentia formæ & existentia totius compositi.

2. Dicendum tamen est materiam primam non habere ex se independentem & antecedentem ad formam substantialem aliquam existentiam partialem, sed existere per existentiam totius compositi ab ipsa forma dimanantem, & mediante ipsa forma substantiali materię communicatam: conclusionem cum suo Angelico Præceptore tenent communiter omnes Thomistæ & colligitur ex Philosopho 5. metaph. cap. 15. dicente, animam esse causam existentie materię. Ergo in sententia Philosophi materia ex se non habet existentiam, sed illam habet per formam, ac perinde prius debet habere formam quam existentiam. D. Thomas perpetuus est in hac sententia. Nam 1. p. q. 7. art. 2. ad 3. ait. *Materia non existit in vera natura per se ipsam, cum non sit ens in actu, sed potentia tantum. Unde magis est aliquid concreatum*

quam creatum. Et q. 4. de potentia, art. 1. asserit, quidquid in rerum natura inuenitur actu existit, quod quidem non habet materia nisi per formam, quae est actus eius.

3. Nec valet dicere quod D. Thomas non intendit quod materia non habet suam existentiam partialem, sed quod vt existat in toto & per existentiam totius dependet à forma. Non (inquam) id valet. Tum quia eadem ratione forma materialis in eo quod est existere, dependeret à materia, siquidem non potest esse in toto separata à materia. Tum vel maxime, quia D. Thom. 1. 2. q. 4. art. 5. ad 2. ait. *Idem est esse formae & naturae, & hoc idem est esse compositi.*

4. Et saepius S. Doctor docet quod sicut fieri, ita & esse primo & per se conuenit composito & mediate illius partibus, licet cum differentia, quod forma, quia est ratio vt esse seu existentia competat composito, non solum existit mediate per existentiam compositi, sicut etiam mediatè per existentiam compositi existit materia, sed etiam dicitur existere, vt quo, quia est ratio vt existentia composito competat. Ita inter plurima testimonia quae D. Thomae possumus adducere, asserit S. Doctor 2. contra gentes, cap. 47. *Sicut unicuique creato conuenit fieri, sic sibi conuenit esse, esse autem non conuenit formae tantum, nec materiae tantum, sed composito: materia enim non est nisi in potentia: forma vero est, qua aliquid est: est enim actus.* Unde restat quod compo-

suum propriè sit.

5. Nec potest dici, D. Thomam accipere esse pro substantia. Tum quia authores oppositi non solum multiplicant in quolibet composito existentiam, sed substantiam: ac perinde cum D. Thomas in composito vnicuique tantum concedit esse, sine intelligatur de esse existentiae, sine substantiae, illorum sententiae contradicit. Tum etiam, quia cum D. Thomas asserat quod esse pertinet ad naturam vt quo, ad suppositum autem seu substantiam vt quod, non potest accipere esse pro substantia: alias esset idem ac dicere quod ad substantiam pertinet substantia, quod esset nugatio & inutilis repetitio. Tum denique quia 3. p. q. 17. art. 2. ad 3. ait S. Doctor, quod in Deo tres personae non habent nisi vnum esse, haberent autem triplex esse, si in eis esset aliud esse personae, & aliud esse naturae. Non igitur accipit D. Thomas esse pro substantia: alias cum tres personae Diuinae tres haberent substantias, falso assereret illas non habere triplex, sed vnum tantum esse.

6. Rationibus autem probatur conclusio. Primo, nam si materia ex se & antea ad formam haberet propriam existentiam, per illam esset ens in actu: proprius enim esse actus existentiae est id quod afficit facere ens in actu. Ergo cum aduenit forma substantialis materiae, non faceret cum illa vnum ens per se. Cōsequentia patet. Nam vt docet Aristoteles, 8. metaphisicæ,

tex. 19. ideo ex subiecto & accidente non fit vnum per se, quia accidens aduenit subiecto iam in actu existenti, ex materia autem & forma substantiali fit vnum ens per se, quia forma substantialis non aduenit materię actu existenti, sed purę potentię. Ergo si materia ex se habet existentiam & est ens in actu, non magis ex illa & forma substantiali, quam ex subiecto & accidenti fieret vnum ens per se.

Confirmatur. Quia ex duobus entibus in actu nõ potest fieri vnũ ens per se. Sed si materia suã propriam habeat existentiam & forma substantialis similiter suam habeat existentiam, materia & forma vt ad compositionem compositi substantialis preintelliguntur, essent duo entia in actu. Ergo ex illis non posset resultare vnum ens per se. Minor patet. Quia cum effectus existentię sit facere ens in actu, si tam materia quam forma propriam haberent existentiam, vtręque esset ens in actu. Maior autẽ (præterquam quod est commune Philosophorũ proloquium) probatur, & explicatur. Quia vt ex duobus fiat vnum ens per se, omnia, quę sunt in illis, debent habere rationem actus vel potentię: alias quę sic adinuicem non comparentur, solum habebunt vnitatẽ, per id quod sint in eodem subiecto, quę est vnitatis per accidens & non per se; sicut albedo & calor in eodem subiecto, quia vna talis forma respectu alterius non

se habet vt actus neq; vt potentia, sed solum conueniunt in eodem subiecto, non faciunt vnum ens per se. Sed ex duobus entibus actu per diuersas existentias existentibus, illorum existentia non possunt se habere adinuicem, vt actus neque vt potentia. Ergo ex duobus entibus in actu non potest fieri vnum ens per se. Minor probatur. Quia existentia cum sit vltima actualitas, potest quidem esse actus, non tamen potest per aliquid actuari, neq; respectu alicuius habere rationem potentię. Ergo existentia vnus entis per existentiam alterius nullatenus potest actuari, nec respectu alicuius habere rationem potentię.

7. Si ad hanc rationem cum authoribus contrarijs respondeas, quod existentia materię primę & existentia formę non sunt existentia totales, sed partiales & potentiales respectu existentia totius compositi, & ita ex materia & forma sic existentibus & earum existentijs fit vnũ ens per se, quia sicut entitas materię est potentialis respectu formę substantialis, ita etiam existentia materię est potentialis respectu existentia formę, & vtręque existentia est potentialis respectu existentia totius. Cum autem dicitur quod ex duobus entibus in actu non fit vnum ens per se, & quod ex eo quod aduenit enti constituto in actu & ipso ente non fit vnum ens per se, debet intelligi de entibus in actu completo & totali, & per existen-

riam completam & totalem, quæ non potest esse potentialis respectu alterius.

8. Contra hoc tamen est prinio. Quod nulla existentia potest esse potentialis & per existentiam vel aliquid aliud actuari & determinari. Ergo omnis existentia solum potest habere rationem actus, & respectu nullius potest habere rationem potentie. Antecedens est expressum D. Thomæ, q. unica de anima, art. 6. ad 2. ubi definiens esse seu existentiam, ait, *quod est ultimus actus, qui participabilis est ab omnibus, ipsum tamen non participat*, id est existentia non participat aliquid per quod actuatur aut determinetur. Et q. 7. de potentia, art. 2. ad 9. ait S. Doctor: *Neque intelligendum est quod ex quo dico esse, aliquid addatur quod sit eo formaliter ipsum, terminet sicut alius potentiam*. Sit post pauca subdit: *Unde non sic determinatur esse per aliud, sicut potentia per actum*. Ergo secundum mentem D. Thomæ existentia secundum proprium conceptum existentie ita est actus, quod respectu nullius alterius actus possit habere rationem potentialitatis, idque ex proprio conceptu existentie, quod est esse ultimæ rei actuale, deducitur. Ergo nulla existentia potest per alteram existentiam actuari aut determinari.

9. Secundo aduersus eandem solutionem instatur. Nam licet eadem res in diverso genere possit esse actus & potentia, ut forma substantialis respectum materie

est actus, & est in potentia ad subsistendum & existendum; tamē in eodē genere impossibile est quod eadē res sit simul actus & potentia: ergo existentia quæ ad existēdū est actus, non potest esse in potentia etiam ad existendum: ac perinde non potest esse in potentia ad aliam existentiam: illa enim solum posset ei præbere actum existendi.

10. Tercio aduersus eandem solutionem instatur. Nam si præter existentias partiales materie & forme, quas prædicta solutio adstruit, ponitur existentia totius, quæ in eadem solutione cōceditur, vel per illam existentiam totalem existunt partes, vel non hoc secundum nō potest dici: implicat enim quod talis existentia totalis actuatur partes & earum existentias, quin illas faciat existere. Si autem dicatur primum, omnino superflue ponuntur existentie partiales, siquidem per existentiam totalem existit non solum totum, sed mediate eius existunt partes, quæ cum non debeant existere nisi in toto, nullā aliam existentiam, quam illam quæ habent in toto per existentiam totius requirunt.

11. Secundo principaliter probatur conclusio. Quia si materia ex se haberet existentiam quantitatis partialem, vere per illam existeret: alias talis existentia non haberet rationem existentie, cum nō haberet esse formalem existentie, scilicet facere existere. Sed re vera non habet materia prima ex se antecedenter & independen-

rer à forma aliquid, per quod realiter existat. Ergo non habet ex se aliquam existentiam nec partialē. Minor probatur. Quia alias destructa forma quæ est in materia, & alia loco illius in materia non introducta, sine nouo miraculo materia separata ab omni forma posset realiter permanere, nisi miraculose à tali materia sua propria partialis auferatur existentia. Cōsequens autem nec authores oppositi admittūt, qui non solū existimant connaturale esse materiam non priuari omni forma, sed concedunt illam omni forma priuatā naturaliter non posse permanere. Sequela probatur, quia dum ea vel partialis existētia à materia nō tollitur, materia existit: ergo nō redigeretur in nihil, nec desineret esse.

Confirmatur, quia si non solum materia, sed & quælibet forma substantialis etiam materialis suā haberet partialem existentia, forma quælibet substantialis etiam materialis esset natura sua non minus incorruptibilis quā anima rationalis. Consequens non solum est falsum, sed parum consonum fidei, secundum quam singulariter antiquam rationalem concedimus immortalem & incorruptibilem: ergo non omnis forma aut materia habet propriam existentiam. Sequela probatur. Nā ideo anima rationalis separata à materia nō corrumpitur, aut desinit esse, quia quamuis existens in composito substantiali per existentiam & substantiam ipsius compositi

substantialis subsistat & existat; quia tamen illa est semisuppositum, statim ac separatur à materia, profuit ab illa sua propria existentia, per quam existit & à materia separata realiter permanet. Ergo si quælibet forma substantialis, etiā dum est in cōposito habet suā propriam partialem existentiam, quamuis realiter separetur à materia, realiter existet, & realiter permanebit: ac per inde non minus incorruptibilis erit ac anima rationalis.

12. Tercio principaliter probatur conclusio. Quia existentia est ultimus actus & ultimum complementum essendi in genere substantiali. Ergo materia prima non potest illius esse actum recipere prius quam per receptionē formæ substantialis recipiat esse simpliciter substantiale. Probatur consequentia, quia ultimum cōplementum essendi in quolibet genere debet supponere esse simpliciter in tali genere. Ergo ultimum complementum essendi in genere substantiali, quale est esse existentia: debet supponere esse simpliciter substantiale, quale est illud, quod ex se habet formam substantialem & per sui receptionē in materia ipsi materiæ præbet.

Confirmatur, nam si materia antecederet ad formam haberet aliquam existentiam, posset immediate antecederet ad formam recipere aliqua accidentia. Consequens est falsum: ergo & quod materia ex se habeat aliquam existentiam. Sequela probatur. Nam si

materia ex se & antecedenter ad formam substantialem habet existentiam, esset eas in actu. Sed ut aliquid sit immediatum susceptivum accidentium, solum requiritur quod sit ens in actu: ergo materia posset esse susceptivum immediatum accidentium. Falsitate autem minoris præterquam quod late ostendam libris de generatione, nunc breuiter probo, quia non potest aliquid habere prius esse secundum quid, quam esse simpliciter. Sed si materia prius quam reciperet esse substantiale, immediate reciperet accidentia, prius haberet esse secundum quid, accidentale videlicet, quam esse simpliciter, quod est esse substantiale, & quod solum per receptionem formæ substantialis materia potest habere: ergo materia prius quam recipiat esse substantiale, nullatenus potest esse subiectum immediatum accidentium.

13. Aduersus præcedentem conclusionem poterunt obijci omnia quæ præcedenti quæstione proposuimus ad probandum existentiam etiam in creatis non distinguere realiter ab essentia, sed quamlibet entitatem per semetipsam existere, ac perinde cum materia prima sit entitas realiter distincta à forma, existentia cum ipsa entitate materiæ primæ identificata erit propria ipsius materiæ & distincta ab existentia formæ. Sed ijs argumentis sufficienter occurrimus quæstione præcedenti, & ostendimus existentiam in rebus creatis realiter ab il-

lis distinguere: unde alia nunc sunt aduersus conclusionem obijcienda.

14. Obijciens ergo primo, quod materia prima distinctam terminat actionem productiuam, ac forma & totum compositum, quidē materia prima fit per creationem, forma autem saltim materialis & compositum sunt per generationem. Sed omnis actio productiua terminatur ad existentiam, & ad illam communicandam termino talis productionis. Ergo materia prima suam propriam habet existentiam distinctam ab existentia formæ & compositi communicatam illi per actionem, per quam producit. Si dicas quod materia prima non per se producitur aut creatur, sed comproducitur & cōcreatur per actionem productiuā, non ad ipsam materiam, sed ad totum compositum per se terminatam; & per talem actionem toti composito communicatur existentia, per quam ipsum compositum & eius partes existant. ¶ Contra hoc est quod etiam verum sit quod à principio materia prima non fuerit creata, sed concreata; potest tamen Deus de nouo aliquā creare materiam nō creando compositum, sed per generationem producendo formam, ut de facto contingit, cum ex speciebus sacramentalibus generatur vermis. Tunc enim cum ad formam vermis non presupponatur materia producta, oportet quod Deus vel materiam de nouo creet, vel quantitatem miraculose cōuertat in materiam, in

in qua forma vermis virtute agentis naturalis introducatur. Tunc ergo de tali actione productiva vel conuersiva materiae, cum ad ipsam solam materiam, & non ad totum compositum terminetur propositum, procedit argumentum, quod per tale actionem debet materiae communicari existentia, cum omnis actio productiva termino per illam productio communicet existentiam.

15. Respondetur, solutionem argumento assignatam esse optimam, & ad replicam dico, quod licet Deus possit solam materiam creare vel aliquid in illam coevertere, talis actio productiva materiae non erit completa usque per alteram actionem productivam formae & compositi compleatur, & ipsi materiae communicetur existentia, & hoc non ex defectu virtutis agentis, sed ex incapacitate ipsius materiae, quae cum independenter a forma non possit terminari existentia, actio ipsius materiae productiva non potest compleri, & quasi pendula & incompleta manet usque dum per actionem productivam compositi immediate ipsi, & mediate illius partibus communicetur existentia. Unde cum dicitur quod omnis actio productiva terminatur ad existentiam rei productae, id debet intelligi de actione productiva per semetipsam, si sit completa & independens ab alia actione, vel si sit incompleta, per aliam actionem, quam ipsa exigit, & per quam compleatur & con-

sumatur. Et simile huic contingit, quoties Deus creat animam rationalem; quia licet illa separata a materia possit habere suam substantiam, qua dicitur semi-suppositum, & suam propriam existentiam, ex suppositione tamen quod Deus velit illam creare, ut de facto illam creat non separatam a materia, sed ut in eodem instanti volatur materiae, per talem actionem creativam non communicatur illi existentia: ac perinde nec talis actio creativa intelligitur completa, usque dum per generationem totius compositi ipsi immo ediate, & mediate eius partibus: ac perinde & anima rationali communicetur existentia, & per id actio creativa animae rationalis compleatur.

16. Obijcies secundo, quod si materia prima non haberet propriam existentiam distinctam ab existentia formae & compositi, ipsa materia generaretur, quoties aliquid generatur compositum, & corrumpetur, quoties aliquid corrumpitur compositum. Consequens non debet admitti, cum materia prima iuxta sententiam Philosophi sit in generabilis & in corruptibilis. Dicendum ergo est ut id videretur inconueniens, materiam primam propriam habere existentiam distinctam ab existentia formae & compositi. Sequela probatur. Quia tunc aliquid generatur, quando ponitur sub existentia, & tunc aliquid corrumpitur, quando amittit existentiam. Sed si materia non per propriam existentiam, sed per existentiam

totius compositi existeret, quādo aliquod compositum de nouo generatur, de nouo ipsa materia acquireret existentiam, & quando aliquod cōpositum corrumpitur, materia amitteret eam, per quam existeret, existentiam. Ergo cum aliquod compositum de nouo generatur, generabitur & materia, & cum aliquod cōpositum corrumpitur, simul etiam corrumpetur materia.

17. Respondetur negādo sequentem quoad veramque illius partē. Ad cuius probationem dico, quod generatio alicuius nō est qualibet noua acquisitio existentie, sed transitus de non esse ad esse. Vnde ad id requiritur, quod antecedenter non habeat aliam existentiam, alias non erit transitus de non esse ad esse, sed de vno esse ad aliud esse. Et sic cum materia, licet quādo generatur nouum compositum, nouam acquirat existentiam, antecedenter ad id aliam habeat sub altera forma, tunc ipsa materia nō generatur, nec de nouo produciatur. Similiter quia ad corruptionē, cum sit transitus de esse ad non esse, requiritur, quod id quod corrumpitur amittat esse, & alterum esse statim non acquirat; & materia quamuis existens per per solā existentiam formę & compositi, illam amittat, cum ipsum corrumpitur compositum, statim sub altera forma existens nouum acquirat esse & existentiam, ita vt sicut nullum est instans in quo materia non sit sub forma substantiali, ita nullum

sit instans in quo non habeat existentiam ab hac vel illa forma & composito substantiali emendicatam, ideo materia nunquam corrumpitur, nec transit de esse ad nō esse, sed de vno esse ad aliud esse.

18. Obijcies tertio. Quod in homine materia prima non potest existere per existentiam formę, aut totius compositi. Ergo cum vere existat, debet existere per suā propriam existentiam. Antecedens probatur. Quia existentia hominis, vt pote proueniens à forma spiritali est spiritalis; alias etiam non posset per illam existere anima rationalis. Ergo per illam non potest existere materia hominis. Consequentia probatur. Nam cum existentia sit actus eius, quod per illam existit, debet illi proportionari. Ergo cum materię non possit proportionari existentia spiritalis, per existentiam hominis, quę spiritalis est, materia hominis existere nequit.

19. Præter quam quod hoc argumentum sicut etiā aliqua alia, quę aduersus nostrā sententiam sunt, soluere tenentur authores oppositi, qui quamuis propriam existentiam partialem concedant materię primę, simul asserunt illam existere per existentiam totius compositi: quidquid sit de hoc respondetur ad argumentum negādo antecedēs. Et ad illius probationem dico, quod quamuis existentia hominis formaliter sit spiritalis & immaterialis, sicut anima rationalis, à quā dimanat, tamen sicut ipsa

ipsa anima rationalis, cū sit actus corporis, virtualiter est corporea, & id sufficit, vt possit informare materiam, ita etiam existentia hominis est virtualiter materialis, & id sufficit, vt per illam possit existere materia.

20. Obijcies quarto. Quod materia, cum ex illa educatur forma substantialis materialis, & in illa omnis forma substantialis recipiatur, in aliquo priori natura intelligitur existens ante ipsam formā. Ergo cum tunc non possit existere per existentiam a forma ei communicatam, oportet quod ipsa materia suam propriam habeat existentiam. Antecedens probatur. Quia in illo priori materia intelligitur causa realis materialis formae. Ergo intelligitur existens. Probatur consequentia. Tum quia nulla causa potest intelligi suam causalitatem exercere, quin prae intelligatur existens: cum enim causalitas actualis sit actus accidentaliter ipsi causae competens, videtur ad illum necessario praesupponi debere ipsam entitatem causae cū omni complemento substantialiter essendi: ac perinde cum existentia. Tum etiam, quia in illo priori, in quo materia intelligitur erga formam suam exercere causalitatem materiale; non intelligitur materia intra causas: vt sic enim nec ex illa potest educi forma, nec in illa recipi. Ergo intelligitur materia prima iam extra causaseducta. Ergo cum extra causas educatur per existentiam,

intelligitur tunc cum existentia.

21. Respondetur negando antecedens. Et ad primam illius probationem dico, quod licet causalitas causae efficientis, quia est causalitas componens rei vt actuali, vnumquodque enim agit in quantum est in actu, & non ordinatur vt ipsa causa efficiens acquirat esse, sed vt illud communicet alteri, praerequirat in causa existentiam: causalitas tamen causa materialis, quia est causalitas rei potentialis vt potentialis, & rēdentis ad actū acquirendum, non praesupponit in causa materiali existentiam, sed potius ad acquirendam formam substantialem, & media illa existentiam, ordinatur. Nec causalitas materialis est proprie actus distinctus a materia, sicut actio est distincta ab agente, sed ipsa materia vt recipiens formam: & ita talis causalitas non est proprie accidēs materiae, nec praerequitur illam complete in genere substantiali existentem. ¶ Ad secundam probationem dico. Quod licet cum materia intelligitur suam erga formam exercere causalitatem, non intelligatur omnino extra causas (vt recte probat argumentum) neque etiam intelligitur complete extra omnes causaseducta (ad id enim requiritur etiam forma recepta in materia, & in genere causa formalis ad completam eius productionem extra causas concurrentem, vt media illa ipsi materiae communicetur existentia, per quam complete extra causas educatur)

intelligitur

intelligitur tamen in illo priori materia ut in ipso educi ex causa, & ut tendens ad receptionem formæ, & media illa ad acquisitionem existentia: cum enim (ut in solutione ad primam huius dubij objectionem, & etiam questione precedenti dicebamus) præintelligatur ad productionem formæ & compositi actio productiva materiæ, incompleta tamen usque dum per actionem productivam compositi ipsi composito, & mediate illius partibus communicetur existentia, in illo priori priusquam talis actio productiva materiæ per aliam actionem productivam compositi completi intelligatur, intelligitur aliquam actualitatem communicari materiæ, per quam licet non omnino complete intelligatur materia educita extra causas, intelligitur tamen in ipso extra causas educi, & ut tendens ad completam educationem extra causas in facto esse, & ad recipiendam formam substantialem, & mediante illa existentiam.

QVÆSTIO VIII.

Verum de potentia Dei absoluta materia prima possit existere sine omni forma?

Certum est naturaliter materiæ non posse existere sine forma. Tum quia cum nullum agens naturale per se intēdat corruptionem & exclusionem formæ à materia, sed introductionē nouæ

formæ, ad quam sequitur expulsio præcedentis, virtute nullius agentis naturalis expellitur aliqua forma substantialis à materia, quin simul alia in illa introducat. Et ita naturaliter materia nunquam potest esse sine omni forma. Tum quia etiam destruentes in materia propriam existentiam distinctam ab existentia formæ & totius compositi, adhuc asserunt talem propriam existentiam materiæ esse partialem, & saltem connaturaliter dependentē ab existentia totius compositi: ac perinde tenentur asserere saltem connaturaliter materiam non posse esse sine forma. Solum igitur difficultas est, an super naturaliter & de potentia Dei absoluta materia omni forma substantiali destituta, possit realiter existere & realiter per se manere.

2. Partem affirmatiuam consequenter docet, quot quot materiæ primæ suam propriam licet partialem concedunt existentiam, vel ab illa realiter distinctam, vel cum illa realiter identificatam; distinctam tamen ab existentia totius compositi. Partem autem negatiuam defendunt omnes Thomistæ consequenter ad id quod docet materiam primam nullam vel partialem propriam habere existentiam, & solum per existentiam totius compositi existere.

3. Resolutorie igitur ad questionem negativæ respondetur. Ita communiter, ut dixi, tenent omnes Thomistæ, & merito quidem, cum ita ex-

expresse doceat eorum Angelicus præceptor diuersis in locis: pluribus enim illotum on-issis, 2. p. q. 66. art. 1. ait. *Si materia in formis præcessit durationem, hoc iam erat in actu: hoc enim duratio importat, creationis autem terminus est ens actu; ipsum autem quod est actus est forma.* Dicere igitur materiam præcedere sine forma est dicere ens actu sine actu, quod implicat contradictionem. Et clarius id habet quod libet, 1. ar. 1. dicens. *Quod aliquid simul sit & non sit, à Deo fieri non potest, neque aliquid contradictionem inuoluens, & huiusmodi est materia esse in actu sine forma: omne enim quod est actu, vel est ipse actus, vel est potentia participans actui: esse autem actum repugnat utriusque materia, quæ secundum propriam rationem est ens in potentia. Relinquitur ergo quod non potest esse in actu, nisi in quantum participat actui: actus autem participans à materia nihil aliud est quam forma. Unde idem est dictum materiam esse in actu & materiam habere formam. Dicere ergo quod materia sit in actu sine forma est dicere contradictoria esse simul.*

4. Ex prædictis autem testimonijs D. Thomæ ratio deducitur conclusionis ad hanc formam reducta. Si materia existeret sine forma, verificarentur simul istæ duæ contradictoriæ, videlicet materia est in actu, materia non est in actu. Sed nec de potentia Dei absoluta possunt duæ contradictoriæ simul verificari. Ergo nec de potentia Dei absoluta potest materia existere sine forma. Maior probatur.

Quia in primis affirmatiua esset vera; siquidem omne quod existit est in actu: verificaretur etiam negatiua, quod scilicet materia non esset actu, quia materia esset sine forma, ut supponimus. Sed per formam accipit actum formalem, & redditur capax ad actum existentie: ergo sine forma sine omni prorsus esset actu. Minor probatur. Nā forma dat esse simpliciter substantiale, & existentia est ultima actualitas & complementum substantialiter essendi. Sed nihil est capax ultimæ actualitatis & complementi essendi in aliquo genere, quin in tali genere supponatur habens esse simpliciter: ergo materia per formam accipit capacitatem ad actum existendi, & absque forma substantiali in capax est talis ultimæ actualitatis.

Confirmatur. Quia materia est pura potentia in genere substantialiter essendi: ergo ad ultimam actualitatem & ultimum complementum essendi, quod præbet existentia, non est immediatè capax, sed redditur capax illius per formam substantialem: patet cōsequenter. Tum propter rationem iam innuatam, quod ultimæ actualitatis in aliquo genere redditur aliquid capax per id, quod in eo genere tribuit esse simpliciter: ergo ultimæ actualitatis essendi substantia-
 licer, qualis est actualis existentia, solum potest aliquid reddi capax per formam substantialem, quæ tribuit esse simpliciter substantiale. Tum etiam, quia intellectus eo quod

quod in genere intelligibili est pura potentia, non est capax efficiendi & recipiendi intellectiōē, quae in eodem genere intelligibili est vltima actualitas, nisi fiat capax media specie intelligibili. Ergo cum materia in genere entis sit pura potentia, non est immediate capax existētiæ, quæ est vltima actualitas substantialiter efficiendi, nisi fiat capax media forma substantiali, quæ ei tribuit esse simpliciter substantiale.

5. Secundo probatur conclusio. Nam (vt quæstione præcedenti ostendimus) materia prima ex se nullam propriam vel partialē habet existētiā, & solum existit per existētiā totius compositi. Per existētiā autem compositi existere nequit materia ab omni forma separata, quia sicut absque omni forma substantiali non datur compositum substantiale, ita nec datur existētiā totius compositi. Ergo materia prima absq; omni forma substantiali nullatenus existere potest aut realiter permanere.

6. Aduersus conclusionem obijci poterant omnia quæ quæstione præcedenti proposuimus ad probandum materiam primam ex se habere propriam licet partialem existētiā: si enim illam habeat, etiam si miraculose destruaturs omnis forma substantialis, & nulla in materia introducaturs, per suam existētiā partialē existere poterit materia & realiter permanere. Sed late in quæstione præcedē-

ti ostendimus materiam talem nō habere existētiā partialem, & obiectionibus in oppositum sufficienter occurrimus.

7. Obijci etiam potest argumentum commune Scoti, quod ea quæ realiter adinuicem distinguunturs, realiter etiam possunt adinuicem separata permanere: & cum materia prima realiter distinguatur ab omni forma substantiali, potest realiter ab omni illa separata permanere. Sed ad hoc iam sæpius diximus quod licet sit evidens argumentum, quod quæcumque realiter adinuicem separata permanent, realiter adinuicem distinguunturs; non tamē est vniuersaliter verum, quod quæcumque realiter distinguunturs, possint realiter separari & realiter inter se separatata realiter permanere. In nostra enim sententia & etiam aliquorum, qui asserunt materiam posse realiter existere sine forma, existētiā in rebus creatis distinguiturs ab existētiā, vel à matetia, quæ per illam existit. Et tamen in nulla sententia conceditur posse rem aliquam à parte rei existere, & permanere separatam ab omni existētiā. Non igitur omnia quæ realiter distinguunturs possunt realiter separata permanere, sed illa solum, quorū vnū essentialiter non dependet ab alio. Et quia materia in eo quod est existere, realiter pēdet à forma substantiali, etiam si ab omni forma realiter distinguatur, nō potest ab omni illa separata realiter existere & realiter permanere.

His

8. His ergo argumentis omnibus aduersus conclusionem obijciens primo. Quod quidquid medijs causis secundis potest fieri, potest De^o facere se solo. Ergo si materia mediâte forma potest existere, potest Deus facere, quod etiam sine forma existat.

9. Respondetur quod licet id, quod medijs causis secundis mere in genere causâ efficientis concurrere sit, possit à solo Deo absq; talibus causis fieri, nō tamen quod inuoluit genus causâ formalis intrinsicâ. Et materia ad existendū dependet in genere causâ formalis intrinsicâ à forma, quâ illi dâns esse substantiale simpliciter, facit eam capacem existentia, quæ est ultimum complementum substantialiter essendi.

10. Obijciens secūdo. Quod materia non necessario dependet à forma in sua existentia. Potest ergo saltem supernaturaliter existere sine forma. Antecedens probatur. Quia potest materia existere per existentiam non prouenientem à forma substantiali, ut per existentiam diuinam, sicut de facto materia humanitatis Christi, & tota ipsa illius humanitas, teste D. Thomaz. p. q. 17. art. 2. existit per existentiam increatam Verbi, ac perinde non prouenientem à forma substantiali.

Confirmatur. Nam sicut de facto materia unita animæ Christi, seu ipsa Christi humanitas existit per existentiam Verbi, posset per eandem Verbi existentia existere

immediate eadem materia etiam separata ab omni forma substantiali. Nam in hoc solum inuoluitur genus causâ formalis extrinsecâ terminantis materiam, quod utique non repugnat existentia increata. Potest igitur materia absque omni forma substantiali saltem per existentia increatam realiter existere.

11. Respondetur ad argumentum, quod duplex est dependentia materia à forma, ut materia in rerum natura existat. Altera ut à forma dimanet existentia, per quâ totum compositum & illius partes existat, ita ut naturaliter saltem nulla detur res creata nisi per existentiam à forma dimanantem; sicut etiam ab illa dimanat substantia per quâ quodlibet ens creatum subsistit. Hæc tamen dependentia supplebilis est à Deo, & subsistentia & existentia increata potest terminare naturam creatam, & facere illam subsistentem & existentem; & de facto sic facit subsistere humanitatē Christi subsistentia & existentia verbi. Dependet etiam materia à forma substantiali ut tribuens illi esse substantiale simpliciter, faciat illam capacem existentia creatæ vel increatæ. Et huiusmodi dependentia insupplebilis est à Deo, quia cum quilibet existentia creata vel increata tribuat ultimâ adualitatē & complementum essēdi substantialiter, incapax illius est materia, nisi prius per receptionem formæ substantialis recipiat esse simpliciter.

Et

Et per hoc patet ad confirmationem : quamvis enim existentia diuina non repugnet terminare naturam creatam ; non tamen potest immediate terminare materiam non informatam forma substantiali, non quidem defectu existentiae diuinæ, sed defectu ipsius materiae, quæ cum sit pura potentia in genere entis, non est immediate terminabilis per ultimam actualitatem existentie, nisi prius ad id disponatur per formam substantialem tribuentem illi esse simpliciter substantiale.

12. Aduersus hanc solutionem obijcies quod licet intellectus creatus in genere intelligibilis sit pura potentia, Deus potest disporre illum ad intellectionem, & vicem gerens speciei intelligibilis ei vniri, & illum reddere immediate capax intellectionis, sicut illius redderetur capax per speciem creatam ipsi intellectui inhaerentem & illum informantem. Ergo Deus etiam potest se ipso reddere capax materiam, quamvis secundum se sit in genere entis pura potentia, vt immediate & absque forma substantiali actuetur per existentiam.

13. Respondetur negando consequentiam, quia cum indigentia quam formæ habet materia, vt recipiat actum existentie, sit in eo quod prius debet habere esse simpliciter substantiale, & hoc non possit praestari materiae nisi à forma illa intrinsece informante, cum Deus non possit habere rationem formæ intrinsece informantis ma-

teriam, non potest per semetipsum & absque forma substantiali reddere materiam existentie capax. Quia tamen intellectus creatus, quamvis secundum se sit pura potentia in genere intelligibili, vt reddatur capax intellectionis, solum indiget specie per modum obiecti ei vnita, ad quod non requiritur necessario inhaerentia aut informatio intrinseca speciei in intellectu, sed solum quod ipsi intellectui per modum termini vnistur, ideo non repugnat Deo per semetipsum & absque specie intelligibili creata gerere vicem speciei, & disponere & reddere capax intellectum ad intellectionem.

14. Obijcies tertio, quod licet vt materia prima recipiat formam substantialem, connaturaliter exigat dispositiones præuias ad illam medijs quibus redditur capax determinatæ formæ substantialis; supernaturaliter tamen, & de potentia Dei absoluta potest recipi forma substantialis in materia absque talibus præuijs dispositionibus. Ergo licet materia, vt recipiat actum existentie, præquirat connaturaliter recipere formam substantialem; supernaturaliter tamen de potentia Dei absoluta potest materia prima absque receptione alicuius formæ substantialis actum recipere existentie, seu aliqua existentia propria seu increata terminari.

15. Respondetur negando consequentiam : dependetia enim formæ substantialis à dispositionibus solum

solum est connaturalis, ac perinde à Deo supernaturaliter supplebilis, depēdētia autem materiæ ad existendum à forma substantiali est essentialis, quatenus essentialis est ordo inter esse simpliciter substantiale & complementum seu ultimam actualitatem essendi, & sic ista depēdētia nec supernaturaliter est supplebilis à Deo.

16. Obijcies quarto, quod prius non dependet à posteriori. Sed materia est prior forma substantiali. Ergo non dependet ab illa: ac perinde absque omni forma substantiali potest realiter existere & permanere. Maior probatur & explicatur, nam licet aliquando posterius ita sit connexum cum priori, quod priori existente connaturaliter non possit non sequi posterius, absolute tamē adhuc priori existente, potest à Deo impediri ne sequatur posterius, quin per id tollatur permanētia prioris, sicuti quamvis existente quantitate connaturaliter sequatur ut effectus illius secundarius eius extensio in ordine ad locum; potest hæc à Deo, adhuc permanente quantitate supernaturaliter impediri. Ergo si materia est prior forma substantiali, supernaturaliter potest Deus facere, quod realiter permanente materia nulla in illa forma substantialis sequatur.

17. Respondetur quod id, quod est prius per modum potentia, & maxime per modum puræ potentia, qualiter materia est prior forma, bene potest dependere in sui

existentia ab illo quod est posterius, imò ipsa forma quamvis sit prior existentia, non potest absque illa realiter esse, quia etiam in ordine ad illam est potentialis & actuabilis, ac determinabilis per ipsam.

18. Ultimo tandē obijcies quod maiorem dependentiam habet accidens à subiecto, quam materia à forma, cum totum esse accidentis sit in ordine ad subiectum, & esse materiæ, cum sit substantialis, non potest esse in ordine ad formam. Et tamen supernaturaliter accidens potest realiter existere ab omni accidenti separatim, ut de facto existunt accidentia panis & vini in Eucharistia. Ergo etiā supernaturaliter potest existere materia absque omni forma.

19. Respondetur. Quod cum accidens sit forma actualis, licet propter suam perfectionem connaturaliter depēdens à subiecto, potest ei Deus etiam ab omni subiecto separato supernaturaliter tribuere aliquem modum existendi, cuius, cum sit actus, est capax; materia autem prima cum sit pura potentia, non est immediate capax existentia, nisi ad id fiat capax mediante forma substantiali, quia ut saepius diximus cum existentia sit ultima actualitas & ultimum complementum essendi substantialiter, non est immediate capax illius, nisi quod habuerit esse simpliciter substantiale, quod utique materia non nisi per formam substantialem potest habere.

QVAESTIO IX.

*Utrum in materia sit aptitudo, appetitus & potentia ad formam, & forte ma-
teria substantialis priuatio?*

Hæc quatuor asserit noster author, hic q. 6. & 8. reperiri in materia prima inter se & ab ipsa materia sola ratione distincta; & quod suo ordine in materia intelliguntur: materia enim prima ex sua natura habet aptitudinem & proportionem cum omni forma substantiali, & cum negatio forme in subiecto apto habere illam sit priuatio, inde est quod cum materia sit capax cuiuslibet forme substantialis & apta habere illam, habet priuationem forme substantialis, qua de facto non informatur: & cum per formam substantialem perficiatur materia, appetitu naturali innato (elicitum enim appetitum habere nequit, cum iste cognitionem sequatur, & materia sit cognitionis expertus) appetit formam, quam non habet: ac denique quatenus ad aliquas formas substantiales, quæ in materia possunt recipi, ipsa materia est principium ex quo educantur, ad omnes concurrat in genere causæ materialis receptiuae, ad illas ut ad suos effectus comparatur materia ut potentia.

2. Hæc autem quatuor sola ratione inter se differunt, quatenus sub diuersa consideratione comparantur ad formam substantialem: aptitudo enim materiæ ad formam

comparatur ad ipsam formam ut proportionatam cum materia: & potentia materiæ ad formam comparatur ad ipsam formam ut ad effectum ipsius materiæ. Appetitus autem materiæ ad formam comparatur ad formam ut ad terminum, finem, & perfectionem ipsius materiæ. Ac denique priuatio formæ in materia comparatur ad ipsam formam, sicut ad positum quo priuatur.

3. Hæc etiam omnia sola ratione distinguuntur ab ipsa materia, quia illa abique omni realiter ei superaddito ex se habet aptitudinem ad formam, & formam, qua non informatur, habet priuationem, illamque ut sui perfectionem appetit: ac denique per semetipsam materia habet potentiam, seu ipsamet est potentia ex qua formæ materiales educantur, & immateriales, ut anima rationalis in ea recipiatur: cum enim talis potestas non sit ad actum accidentalem, sed ad actum substantialem, & per quem ipsa materia recipiat esse substantiale, non est aliquid superadditum ipsi materiæ. Sed materia per suam entitatem est potestas ad formas substantiales, quæ ex illa possunt educi, vel quæ in illa recipi possunt.

4. Specialiter autem quoad appetitum materiæ in ordine ad formas est aduertendum, quod materia ex se indifferenter appetit omnes formas substantiales sub ratione communi formæ amissibiliter, vel inamissibiliter receptibilis in ipsa materia. Vnde si materia recipiat formam inamissibiliter,

vt materia cœli recipit ipsam formam cœli, non appetit aliam formam: materia autem, quæ recipit aliquam formam amissibiliter, licet talis forma sit perfectissima, quam potest recipere, vt si recipiat animam rationalem, adhuc sub tali forma existens appetit alias formas, quia appetit sui conseruationem, quam cum non possit cōsequi sub illa forma, quia illā amissibiliter recipit, appetit alias formas.

5. Nec ex hoc sequitur quod appetat per se corruptionem compositi & formæ quam habet, quia licet non possit de facto materia esse sub altera forma, quin forma, quā habet, desinat ipsam informare, & corrumpatur compositum, illius tamen corruptionem materia non appetit per se, sed per se solum appetit introductionem nouæ formæ, ad quam requiritur corruptio compositi præexistens.

6. Nec ex eo quod materia existens sub forma perfecta, v. g. sub anima rationali, appetat aliā formam sequitur appetere suum materiam. Tum quia melius est materiæ existere sub aliā & alia forma licet imperfectiori, quam esse sub forma perfectiori, quæ cum amissibiliter sit in illa, si non appeteret aliam, posset illam non informare: ac perinde posset relinqui materia sine omni forma, & sic ipsa materia desineret esse. Tum etiam quia variatio & successio formarū pertinet ad ordinem vniuersi: ac perinde illam debet appetere materia vt pars vniuersi, etiam si cum amissio-

sione formæ perfectioris & introductione imperfectioris in ipsa materia contingat.

7. Si autem inquiras an materia appetat formā, quam semel amisit, dicendum est; quod attendita solum proportionem materiæ ad formam appetit illam sicut & alias formas. Vnde si supernaturaliter reuineretur materiæ, inueniret in ea eandem proportionem atque in prima sui introductione in materia. Si tamen loquamur de appetitu absoluto, & ad executionem ordinato, dicendum est materiam nō habere talem appetitum ad formam amissam, quia talis appetitus absolutus & ad executionem ordinatus dicit ordinem ad agēs naturale, quod posset eam formam in materia introducēdo talem appetitum implere. Et cum nullum sit agēs naturale quod formam semel amissam possit iterum in materia introducere, non est in materia ad talem formam appetitus naturalis absolutus & ad executionem ordinatus.

QVÆSTIO X.

Virum detur forma substantialis distincta à materia, & quid illa sit?

Postquam in superioribus egimus de materia prima, & obiter etiam de priuatione, quæ sunt duo principia entis naturalis, restat vt in sequētibz agamus de altero principio, scilicet de forma substantiali. Et vt de illa inquiramus

mus quomodo producat, hanc oportet premittere quaestionem. Pro cuius resolutione est aduertendum, quod forma potest esse duplex, accidentalis videlicet, & substantialis. Forma accidentalis est, quae supponit iam naturam substantentem & existentem: ac perinde habentem esse simpliciter completum & perfectum, & solum tribuit illi esse secundum quid, & de his formis accidentalibus, cum non sint principia entis naturalis, non ex professo est nunc agendum, licet postquam de educatione formae substantialis egerimus, etiam de educatione formarum accidentalium aliquid simus dicturi. Forma autem substantialis est illa, à qua sumitur esse simpliciter cuiuslibet rei, ut comprehendamus formas per se subsistentes, & eas quae simul cum materia concurrunt ad compositionem totius.

2. Hinc iam insinuat diuisio formae substantialis. Altera enim est per se complete subsistens, & ordinis & habitudinis ad materiam expers, ut formae Angelicae. Altera est forma substantialis, non per se complete subsistens, sed receptibilis in materia, & simul cum ipsa materia ad compositionem totius ordinata. Et relicta forma substantiali per se complete subsistenti, ut pote quae cum non sit principium entis mobilis phisici, ad Philosophiam non spectat, de forma dumtaxat substantiali receptibili in materia est nobis nunc agendum. Et de hac forma in praesen-

ti inquirimus, an sit & quid sit.

3. Dico igitur primo. Certum est dari formam substantialem receptibilem in materia, & ab ipsa materia realiter distinctam. Conclusio est omnium communis, & ex parte manet probata supra q. 5. ubi ostendimus, dari materiam distinctam realiter à forma substantiali, & quae cum ipsa forma ad compositionem totius substantialis concurrat. Sed probatur. Primo ratione D. Thomae, opusculo de formis, q. 1. art. 1. quia entia substantialia: v. g. leo & lapis distinguuntur essentialiter substantialiter. Sed haec diuersitas substantialis non potest provenire ab aliqua forma accidentali, ut pote quae solum facit differre accidentaliter, nec potest provenire à materia, quia illa eiusdem rationis est in omnibus sublunariis. Provenit igitur à forma substantiali, in quolibet illorum à materia & ab alterius forma substantiali distincta.

4. Secundo probatur conclusio. Nam in homine est anima rationalis realiter distincta à materia, ut manifeste in praedicta, q. 5. huius libri ostendimus. Et ut definitur in Concilio Lateranensi, 3. sub Leone 10. Sess. 8. anima rationalis est vera forma hominis. Ergo à simili, in alijs compositis substantialibus datur vera forma substantialis realiter à materia distincta.

5. Tertio probatur conclusio, ex generatione substantiali, ad quam necessario debet praesupponi aliquod subiectum, alias non distingu-

gueretur à creatione, quæ est productio entis omnino ex nihilo. Sed ipsa forma ad generationem substantialem nullo modo actu supponitur, vel saltem non supponitur unita materiæ aut cum illa identificata; alias per generationem substantialem nihil fieret. Ergo præter materiâ, quæ est subiectum, quod præsupponitur ad generationem, datur forma substantialis. Si materialis, quæ per generationem producit in materia, & ipsi materiæ unitur. Si vero sit forma substantialis immaterialis, vt anima rationalis, quæ licet non per generationem, sed per creationem producat, per generationem ipsi materiæ unitur.

6. Dico secundo. Forma substantialis receptibilis in materia est *actus primus materiæ ex quo fit vñ per se, & non secundum accidens*. Per id quod dicitur formam substantialem esse actum, distinguitur à materia, quæ non est actus, sed pura potentia. Per id autem quod dicitur quod sit actus materiæ, excluditur forma complete subsistens, vt forma Angelica, quæ non est actus materiæ. Per id autem quod dicitur esse primum actum materiæ, excluduntur subsistentia & existentia, quæ non sunt primi actus, sed supponentes alium priorem, scilicet formam substantialem. Et per eandem particulam possunt excludi formæ accidentales, quæ non sunt actus primi, sed illæ melius excluduntur per aliam particulam, *ex quo fit vñ per se,*

& non secundum accidens. Ex forma enim substantiali & materia, quia aduenit illi forma non in actu existenti sit vñ ens per se, ex subiecto autem & forma accideptali; quia aduenit subiecto actu existenti nō sit vñ per se, sed vñ per accidens.

7. Obijcies primo, quod si forma substantialis esset actus materiæ, esset in illa, vt in subiecto: ac perinde illi inherens. Quod cum proprium sit accidētis, nō videtur posse competere formæ substantiali. ¶ Respondetur, quod non ex eo quod forma substantialis recipiatur in materia, & sit actus ipsius materiæ, inheret illis quia inherere propriè est adherere alicui existenti in actu & recipere esse ab alio. Forma autem substantialis licet sit actus materiæ & in illa recipiatur, non aduenit illi existēti in actu, nec ab illa recipit esse, sed potius illi tribuit esse.

8. Obijcies secundo, quod si forma substantialis esset actus materiæ, ipsa materia esset magis substantia quam forma. Consequens nō videtur admittēdum: ergo. Sed quela probatur. Nā vt in prædicamentis, cap. de substantia dicitur, substantia dicitur à substatre. Sed si forma substantialis est actus materiæ, materia pluribus substatret quam forma, siquidem substabit omnibus quibus forma, & insuper ipsi formæ: ergo erit magis substantia quam forma.

Respondetur, quod præter quā quod substatre, à quo dicitur sub-

rantia, forsan est subsistere per modum subiecti cōpleri, qualiter substat alijs prima substantia, & sic subsistere, nec convenit primo & per se materia, nec forma, sed toti composito: quidquid tamen sit de hoc re vera, esse unam substantiam magis substantiam, id est perfectiorē substantiam quam aliam, non sumitur penes magis aut minus subsistere, sed penes id quod sit magis actualis: & cum forma substantialis, ut pote natura sua actus, sit magis actualis quam materia, quæ ex se est pura potentia, perfectior substantia est quam illa.

9. Obijcies tertio, quod forma substantialis non est purus actus, alias esset infinita sicut Deus: ergo est composita ex actu & potentia: ac perinde non est forma seu actus simplex, ut aliqui illam definiunt. ¶ Respondetur, quod forma substantialis simul est actus materiae, & ipsa est in potentia ad substantiam & existentiam, & id sufficit, ut non sit actus purus infinitus & illimitatus. Dicitur tamē forma substantialis actus simplex, quatenus non componitur ex aliquo ab ipsa distincto. Et ex alia etiam parte habet forma substantialis limitationem, quia ipsa ingreditur compositionem totius, quod utique entitati infinite & illimitate omnino repugnat. Vnde non solum probat D. Thomas, 1. p. q. 3. In Deo non esse compositionē aliquam, sed & art. 8. eiusdē questionis demonstrat ex infinitate & simplicitate Dei Deū nul-

lius rei compositionem ingredi posse.

QVAESTIO XI.

Quid sit formam educi ex potentia materiae.

VT insequentibus explicemus, quæ formæ educantur ex potētia materiae, oportet prius in hac quaestione explicare, quid sit formam educi ex potentia materiae. Et ut asserit noster author in presenti q. 7. art. 1. plures non potentes intelligere productionem formæ & compositi distinctam à creatione, & propriam habere rationem generationis, posuerunt in materia aliquid perpetuū in generabile & incorruptibile præter entitatem ipsius materiae, quod ipsi materiae præbeat aliquam activitatem, media qua esset principium educationis formarum: licet in assignando eo, quod sic in materia præsupponitur, in varias abierint sentētias. Aliqui enim quos refert Durandus in 2. distinctione, 18. existimabant in materia latitare quasdam possibilitates omnium formarum, quæ per actionem agentis cōvertebantur in actuales formas. ¶ Beatus Albertus, 1. Philosophorum tractatu, 3. cap. 3. asserit formas omnes præsupponi in materia secundum quandam inchoationem, quam appellat formam secundū esse essentia, ut per actionem agentis acquirat esse existentia. ¶ Alij autem cum Aureolo in 2. dist.

2. dist. 18. afferunt in materia esse omnes formas secundum partem, & postea per actionem agentis reducuntur ad statum perfectum. ¶ Alij vero, teste D. Thom. in 2. sententiarum dist. 18. q. 1. art. 1. quibus subscribit Scotus in 4. dist. 11. q. 2. art. 2. afferunt esse semper in materia formam corporeitatis illi coaenam, per quam materia redditur corporea & capax ut ex illa educantur reliquae formae. ¶ Ac denique commentator in hoc primo libro tex. 63. & latius in libello de substantia orbis, cap. 1. & 4. asserit in materia esse perpetuas dimensiones interminatas illi coaenas, per quas materia redditur extensa & divisibilis, ut possit recipere diversas portiones formarum. Hic noster author loco citato refert omnes istas sententias & omnium illarum, quatenus conveniunt in adstruendo in materia ad educationem formarum ex illa, aliquid perpetuum aeternale ipsi materiae coaenum & ab illa distinctum, aliqua proponit fundamenta.

2. Primum igitur fundamentum est, quod si non ponatur aliquid in materia prima, ex quo educantur formae, illae fierent omnino ex nihilo: ac perinde non generarentur sed crearentur. Sed creatio virtute agentis naturalis non potest fieri, ergo cum re vera virtute agentis naturalis plures educantur formae ex materia, aliquid in illa debet supponi. Maior probatur. Quia formae substantiales non possunt fieri ex forma contraria praexistenti in

materia, cum sint repugnantes, nec ex ipsa materia, cum secundum se non sit similis forma, & nihil possit fieri nisi ex sibi simili. ¶ Secundum fundamentum est, quia alias materia non appeteret formas: nihil enim appetit nisi sibi simile, & materia ex se non est similis formae. ¶ Tertium quia alias generatio in materia esset violenta, siquidem fieret, materia ad id non conferente vim, & violentum est quod sit, passio non conferente vim.

3. Pro explicatione tamen veritatis dicendum est primo. Nihil reale distinctum a materia perpetuum & illi coaenum poni in materia ad educationem formarum. Hanc conclusionem late probat noster author in communi & in particulari praedictas impugnando sententias. Ex cuius doctrina haec pro conclusione deducitur ratio. Nihil reale potest esse in materia perpetuum & illi coaenum, quod sit aliquid substantiale, nec accidentale: ergo nihil omnino reale potest poni. Antecedens pro prima parte. Probat. Nam si ponatur aliquid substantiale, iam illud efficiet unum per se cum materia, & postea cum advenit forma substantialis, advenit materiae constitutae iam in actu, & non poterit facere cum illa unum per se, sed unum tantum per accidentale. Quod autem nihil accidentale sit in materia perpetuum & illi coaenum probatur. Quia omne accidentale ut pote dans esse secundum quid, presupponit esse simpliciter, quod cum non habeat mate-

ria nisi per formam substantialem nihil accidentale potest praesupponi in materia antecedenter ad formam substantialem. ¶ Confirmatur, quia alias aliquid praeter materiam daretur in generabile & incorruptibile, scilicet id quod distinctum a materia ponitur perpetuum & illi coaeternum, quidquid illud sit. Consequens autem aduersatur Aristoteli nihil in generabile & incorruptibile concedenti praeter materiam: ergo.

4. Præterea, quia etiam si falso admitteretur aliquid poni in materia realiter ab illa distinctum, perpetuum & illi coaeternum; illud non conducirer ad educationem formarum ex materia, quia si illud sit accidens, quamuis accidens conducatur ad educationem formæ substantialis, quatenus ad illam disponit, non tamen forma substantialis fit ex aliquo accidenti: & si sit forma corporeitatis, ex illa cum non sit terminata magis ad unam formam, quam ad aliam, non magis educitur forma, quam ex materia nude sumpta.

Confirmatur. Nam vel in materia est aliquid actuale, quod sit principium determinate unius formæ, vel quod sit principium omnium formarum, vel denique cuiusvis formæ reperitur in materia aliquid actuale distinctum a principio alterius formæ. Si primum: solum poterit ex materia illa determinata forma & non alia educi. Secundum autem esse non potest, quia cum formæ sint inter se distinctæ, non potest dari aliquid actuale in ma-

teria, quod sit principium omnium formarum. Tertium denique etiam repugnat, nam sicut formæ, quia inter se sunt oppositæ, non possunt plures esse simul in eadem materia, ita nec possunt esse simul in eadem materia plura principia actualia diversarum formarum. Non igitur potest poni in materia aliquid actuale ad educationem formarum ex ipsa materia. Missum facio omnes relatas sententias in particulari impugnare: hæc enim in communi pro earum impugnatione sufficiunt.

5. Ad fundamenta autem in oppositum proposita facile responderetur. Ad primum quidem, quod ut formæ non fiant ex nihilo, nec per creationem sed per generationem producantur, non requiritur, quod ipsæ formæ, vel aliquid illarum actu præcedat in materia, sed quod ipsæ formæ contineantur in potentia materia, & ex illius potentia per actionem agentis naturalis educantur, qualiter id fieri, statim explicabimus. Nec ad hanc continentiam formarum in materia requiritur materiam esse similem formis; ea enim similitudo solum requiritur inter continens effectum per modum causæ efficientis & ipsum effectum. Causa enim efficiens, cum constituatur in esse talis per formam, debet reddi per ipsam formam aliquammodo similis effectui producendo. Materia autem, quia solum continet formas, ut subiectum illarum, non requirit ad talem continentiam simili-

militudinem cum illis, sed capacitatem solum passivam, ut ex illa educantur, & in illa recipiantur.

¶ Hinc patet ad secundum fundamentum: licet enim causa efficiens non possit appetere productionem alicuius, nisi sibi similis, materia tamen quia est pura potentia & perficitur per quamlibet formam, quamvis ex se non sit similis alicui formæ, potest illas naturaliter appetere, ut imperfectam suam appetit perfectionem. ¶ Ad tertium denique fundamentum negatur sequela, quia quamvis materia ad generationem formæ non conferat activæ vim, nullatenus tamen ad id resistit, sed potius ad id dicit aptitudinem passivam & inclinationem naturalem, quod sufficit ut generatio formæ non sit materiæ violenta, sed illi naturalis: intelligitur enim in definitione violenti, quod sit passio non solum non conferente vim, sed positive resistente.

6. Aliqui, quos refert noster author in prædicta q. 7. art. 2. propter prædicta non concedentes in materia aliquid ab illa distinctum perpetuum & coævum cum illa, ut explicent quid sit formam educi ex potentia materiæ, asserunt id nihil aliud esse quam formam introduci in materia, per dispositiones ad talem formam determinate disposita, & videntes quod etiam ad introductionem animæ rationalis disponitur materia, cum tamen anima rationalis ex materia non educatur, ut huic difficultati

occurrant, asserunt quod tales dispositiones re vera naturaliter non disponunt ad introductionem animæ rationalis in materiā, sed extat Dei pactum, quod quotiescunque tales dispositiones ponantur, ipse introducet animam rationalem in materiā.

7. Dicendum tamen est secundo, quod ut forma aliqua educatur de potentia materiæ, non sufficit quod recipiatur in ipsa materia, ut naturaliter disposita ad talis formæ introductionem in ipsa. Conclusio est expressa nostri authoris loco citato. Et probatur. Quia materia vere naturaliter disponitur ad introductionem animæ rationalis in ipsa. Et tamen anima rationalis ex ipsa non educitur (ut illi authores, aduersus quos hanc conclusionem statuimus, concedunt.) Ergo educi formam ex materia non est, quod introducarur in ipsa naturaliter disposita ad illius introductionem. Maior probatur. Tum quia cum generatio hominis sit naturalis, non minus quam generatio cuiuslibet alterius animalis, quamvis re vera anima rationalis, quia immaterialis & in generabilis est, à solo Deo per creationem producat; tamen ad introductionem animæ rationalis in materia, naturaliter concurrat homo disponendo materiam per dispositiones, & sicut esset miraculum, quod positis dispositionibus ad introductionem formæ equi in materia, Deus impediret introductionem illius, ita etiam esset miraculum

lum, quod positis dispositionibus ad introductionem animæ rationalis in materia, de facto illa non introduceretur. Tales igitur dispositiones ex natura rei disponuntur ad introductionem animæ rationalis in materia. Tum etiam, quia si dispositiones non disponent naturaliter materiam ad receptionem animæ rationalis, sed solum ex pacto Dei ad positionem talium dispositionum, ipse Deus animam rationalem in materia introduceret, nec tales dispositiones naturaliter conferrent animam rationalem in materia, sed solum ex voluntate Dei conferuaretur, absque aliquo naturali ad id concursu talium dispositionum. Consequens autem est falsum: alias frustra adhiberentur naturalia medicamenta, ut debite perseveret dispositiones ad conferuationem animæ rationalis in materia, nec naturaliter homo ex defectu talium dispositionum, sed mere ex voluntate Dei moreretur, & eius anima separaretur à corpore: quod cum non sit dicendum, nec dici potest, quod predictæ dispositiones non concurrunt naturaliter ad conferuationem animæ rationalis in materia, & quod effectus illarum non est naturalis causa separationis animæ à corpore: & consequenter etiā est dicendum tales dispositiones naturaliter disponent materiam, & concurrere ad introductionem animæ rationalis in illa.

Confirmatur conclusio. Nam licet virtute agentis naturalis nul-

la forma absque dispositionibus præiis possit introduci in materia, aut ab illa excludi, satis tamen probabile est, quod supernaturaliter absque omnibus dispositionibus non solum potest forma introduci in materia, sed etiā ex illa per veram educationem produci, ut late ostendimus cum de productione formæ celorum & elementorum loquamur. Ergo educi aliquā formam ex potentia materiæ non est quod introducat in illa naturaliter ad illius receptionem disposita. 8. His ergo & alijs circa educationem formæ ex potentia materiæ omisissis, ut quæstioni directe respondeamus, dicendum est tertio formam educi ex potentia materiæ nihil aliud esse, quam quod forma quæ erat in potentia materiæ per actionem agentis fiat actu, & educatur ex potentia materiæ. Ita expresse D. Thomas 1. p. q. 90 art. 2. ad 2. his verbis. *Ad secundum dicendum quod actum extrahi de potentia materiæ nihil aliud est quā aliquid fieri actu, quod prius erat in potentia.* Ea autem sunt in potentia materiæ, quæ dependent in fieri ab illa, quia quilibet effectus, qui ab aliquo dependet in fieri, est in potentia illius, eo modo quo ab illo dependet in fieri, ut si dependeat in fieri à causa efficienti, erit in potentia causæ efficientis, & quia materia ut pote pura potentia, nullas est actiuitatis, nihil potest dependere ab illa tanquam à causa efficiēti, & ita quidquid dependet in fieri à materia, dependet

ab illa, & continetur in illa tanquam in causa passiva materiali, ex qua illud fit & educitur. ¶ Vt autem cognoscamus, quæ forma dependet à materia in fieri, cum omnis forma ab eo a quo dependet in esse, dependeat etiam in fieri, forma quæ à materia ita in suo esse dependet, quod absque illa esse non possit, etiam dependebit ab illa in fieri. Et cum forma sit propter suam operationem, forma quæ in omni sua operatione dependet à materia, signum est quod etiam dependet ab illa in suo esse. Et è contra forma quæ in aliqua sua operatione non dependet à materia, nec dependet ab illa in suo esse. Et ita in summa illæ formæ possunt educi per actionem efficientis de potentia materiæ, quæ ab ipsa materia in suo esse & fieri dependent.

9. Quia tamen educitio actualis formæ ex materia debet fieri cum transmutatione ipsius materiæ, & talis transmutatio materiæ intelligi nequit, cum totū aliquod compositū & illius partes vnica & eadem actione producantur, quamuis forma talis compositi, alias ex natura sua, vt pote dependens à materia, in suo esse, educibilis esset, de potentia materiæ, defacto tamen non producitur si simul cum materia eadē actione producat. His igitur sic explicatis, ex illis in sequētibz questionibus explicare conabimur, quæ formæ sint educibiles ex potētia materiæ, & quæ defacto ex potentia materiæ educā-

tur.

QVÆSTIO XII.

Vtrum anima rationalis sit educibilis ex potentia materiæ?

Resolutione est dicendum animam rationalem nullatenus esse educibilem ex potentia materiæ. Conclusio est communis, in id ita certa, sicut & quod anima rationalis non sit generabilis & corruptibilis, sed possit esse per se subsistens, & in suo esse & conservari independens à materia. Et manifeste probatur conclusio, nā vt q. præcedenti diximus illa solum forma est educibilis ex potentia materiæ, quæ in potentia materiæ continetur. Sed anima rationalis non continetur in potētia materiæ: ergo nō educitur ex illa. Min. patet, quia anima rationalis in esse & fieri non dependet à materia: ergo nō continetur in potētia illius. Antecedens probatur. Tum quia anima rationalis habet aliquam operationem, scilicet intelligere independēter à materia: ergo ipsa anima non dependet in suo esse à materia. Tum etiam, quia de se de certo est animam rationalem esse immortalem & incorruptibilem & separatam à materia, vt separatur per mortem hominis, realiter permanere & perseverare: ergo in suo esse non dependet à materia: alias statim ac separatur ab illa, desinere-
ret esse.

2. Adversus hanc rationem obijciēs, quod etiam in aliquibus suis
ope-

operationis, vt in vegetare & sentire, dependet anima rationalis à materia. Id igitur sufficit vt ipsa anima rationalis in suo esse dependeat à materia. ¶ Confirmatur, nā in ipso intelligere anima rationalis cum non intelligat nisi per conuersionem ad phantasmata, à materia dependet: ergo dependet anima rationalis in suo esse à materia.

3. Respondetur ad argumentum negando consequentiā. Tum quia cum anima non sit adæquatū principium vegetandi solum & sentiendi, sit etiam intelligendi, si in suo esse dependeret à materia, quoad omnem suam operationem dependeret ab illa: & ita sufficit, quod anima rationalis quoad aliquam operationem à materia non dependat, vt dicatur in suo esse à materia non dependere. Tum etiam, quia cum intelligere sit operatio propria animæ rationalis, vt ab alijs formis substantialibus distincta ex independētia talis operationis à materia, præcipue eius independētia in suo esse à materia colligitur. ¶ Ad confirmationem respondetur, quod præter quam quod anima rationalis separata à corpore elicit operationem omnino independentem à materia, quod sufficit vt deducamus ipsam in suo esse à materia non dependere, etiam dum est in corpore, licet in accipiēdo species dependeat à phantasmatibus, in ipso tamen formaliter intelligere, à materia tāquam ab organo corporeo nō dependet. Sed intellectio est actio pure spiri-

tualis & à materia independens.

4. Aduersus ipsam autem conclusionē obijcies primo, quod omnis forma substantialis vel educitur ex materia, vel per creationem producitur. Sed anima rationalis non producitur per creationem: ergo educitur ex potēcia materiæ. Minor probatur. Quia creatio est productio omnino ex nihilo, ita vt ad illam nō præsupponatur subiectum. Sed ad productionem animæ rationalis præsupponitur subiectum, scilicet ipsa materia: ergo talis productio non est creatio.

Confirmatur, quia in materia est potentia passiva naturalis respectu animæ rationalis: ergo debet correspondere potentia naturalis actiua, quæ animam rationalem in materia possit producere. Sed agens naturale seu potentia naturalis actiua non potest producere animam rationalem per creationem, quia creatio est actio propria solius Dei: ergo datur agens naturale potens producere animam rationalem per educationem illius ex potentia materiæ.

5. Respondetur ad argumentum negando minorem. Et ad probationem dico, quod licet ad productionem animæ rationalis præsupponatur materia; non tamen præsupponitur vt subiectum ex quo, sed vt subiectum in quo possit recipi. Quia cum Deus non creet animam rationalem nisi ex intentione, quod illa vniatur materiæ iam dispositæ, nunquam de facto creat animam rationalem, nisi prius

prius supponatur materia ad illam iam disposita. Tamen quia ipsa anima rationalis sicut non dependet in suo esse à materia, cum possit ab illa separata existere, nec dependet in suo fieri à materia, & ita sicut Deus conseruat animam rationalem à materia separatam, potuisset etiam illam creare antecedenter ad omnem materiam, etiā ex intèrione quod postea producta materia, talis anima rationalis ipsi vniretur materiæ. Vnde cum de facto Deus producit animam rationalem præsupposita iam materia & disposita ad illam recipiendam, talis materia non præsupponitur ad productionem animæ, vt subiectum, ex quo educatur, sed duntaxat vt subiectum in quo anima à Deo per creationem producta possit per actionem agētis naturalis ipsa materiæ vniri.

Ad confirmationem respondetur, quod potentia passiva materiæ ad animam rationalem, præcisse est ad illam recipiendam, non autem vt ex illa anima rationalis educatur. Quia tamen talis potentia naturalis passiva materiæ ad recipiendam animam rationalem compleri non potest, nisi sit potentia naturalis actiua productiua animæ rationalis, & potens illam vnire ipsi materiæ, tali potentiæ passivæ materiæ ad recipiendam animam rationalem duplex potentia actiua naturalis correspondet. Altera præsuppositiue ad producendam videlicet ipsam animam rationalem, & hæc licet sit potentia

actiua naturalis, est tamen solius Dei. Altera tali potentie passivæ materiæ formaliter & proxime correspondet potentia naturalis actiua, ad vniendam videlicet materiæ animam rationalem. Et licet ad hanc vniōem vt causa vniuersalis concurrat Deus, vt causa tamen particularis cōcurrit ipse homo, & in tali vniōe consistit formaliter generatio hominis.

6. Obijcies secundo, quod homo per actum generationis nō solum vnit animam rationalem materiæ, sed ipsam animam rationalem producit. Sed (vt iā diximus) agens naturale creatum, qualis est homo, non potest formam aliquā producere nisi educendo illam ex potentia materiæ. Ergo homo producit animam rationalem educendo illam ex potentia materiæ. Maior probatur. Nā homo vere causat & producit dispositiones ad animam rationalem: ergo ipsam animam vere producit & causat: causans enim & producens dispositiones ad aliquam formam, ipsam etiam formam producit.

Confirmatur. Nam si anima rationalis à solo Deo produceretur, per eandem Dei actionem vniretur materiæ: & simul per creationem vnita animæ rationali materiæ, non esset locus vt homo per actionem generatiuam vniret illā materiæ. Ergo cū certum sit hominem per generationem vnire animam rationalem materiæ, dicendum est, quod anima rationalis nō à solo Deo creatur, sed ab homi-

ne per educationem illius ex materia producat, & per eandem productionem ipsi materiae unitur. Maior probatur. Quia Deus non producit animam rationalem separatim à materia, nec in aliquo in tanti supponitur anima rationalis à Deo producta, & postea materiae unitur. Ergo si à solo Deo producat, producat à Deo in materia, ac perinde per eandem actionem, qua à Deo producat, ipsi materia unitur.

7. Respondetur ad argumentum negando maiorem. Et ad probationem dico, quod homo causat quidem dispositiones, ut anima rationalis sit in materia, quia ad id requirit anima rationalis dispositiones, non tamen causat aliquas dispositiones, ut anima absolute sit aut fiat, quia nec ad suum absolute esse aut fieri requirit anima rationalis aliquas dispositiones, cum absque illis à materia omnino separata conseruetur. Et ita argumentum solum probat, quod sicut homo causat dispositiones requiritas ut anima introducat & sit in materia, ita etiam est causa unionis animae cum materia; non autem est causa ipsius fieri animae rationalis.

Ad confirmationem respondetur negando maiorem: quamvis enim Deus, ut de facto creat animam rationalem, non creet illam separatam à materia (licet re vera illam posset sic creare) nec in aliquo instanti temporis sit anima rationalis à Deo producta & mate-

riae non unita, non tamen per eandem actionem qua anima rationalis à solo Deo producat, materiae unitur, sed unitur per actionem generatiuam hominis in eodem instanti temporis, licet posterius natura ad actionem Dei productiuam animae rationalis succedentem, imò (ut dicemus in solutione sequentis obiectionis) completam actionem creatiuam Dei, quatenus per generationem fit compositum, & immedie illi, mediate autem materiae, & animae rationali communicatur subsistentia & existentia.

8. Vltimo tandem obieciēs & ex doctrina proxime insinuata deducitur argumentum, quod anima rationalis in suo esse & existere dependet à materia. Ergo dependet ab illa in fieri ac consequenter educitur ex potentia materiae. Antecedens probatur. Nā anima rationalis ut de facto producat nō separata à materia subsistit & existit per subsistentiam & existentiam totius compositi. Sed in eo quod est esse compositum humanum est dependentia essentialis à materia, sicut quodlibet compositum essentialiter dependet à suis partibus. Ergo & ut anima rationalis subsistat & existat, ac perinde in suo esse dependet à materia.

9. Respondetur, quod licet anima rationalis ut componēs hominem, sicut necessario ut sic dicat esse in materia (id enim est componere hominem) sic etiam ut sic subsistat & existat per subsistentiam & exist-

& existentiam totius, licet illa dicatur subsistere & existere ut quo, quatenus ab illa dimanat subsistentia & existentia totius compositi, & est ratio ut totum ipsum compositum immediatè, & mediate illius partes subsistant & existant. Et quidem in hoc modo subsistendi & existendi anima rationalis dependet à materia, quod solum est animam rationalem dependere à materia, ut actualiter componit hominem: non tamen in suo esse absolute depēdet à materia, siquidem eadem anima rationalis separata à materia, vel per eādem subsistentiam & existentiam, quam habebat in toto (ut aliqui autumant) vel, ut verius existimo, per aliam subsistentiam & existentiam, quæ statim quod anima à corpore separatur, ab illa profuit & dimanat, subsistit, & existit. Et sicut in suo esse absolute anima rationalis non dependet à materia, ita neque in suo fieri: alias nisi de novo aliter quam producta est produceretur, non posset separata à materia subsistere & existere.

QVAESTIO XIII.

Utrum forme cælorum & elementorum de facto in sua prima productione fuerint eductæ ex potentia materia?

POST resolutionem præcedentis quæstionis, quod anima rationalis non educatur ex potentia materiæ, restat id inquirere de

alijs formis substantialibus. Et quidem de omnibus illis præter formas cælorum & elementorum in sua prima productione nulla est difficultas, quod educantur ex potentia materiæ, quia cum tales formæ debeant in suo esse, & fieri à materia, & de facto non per eandem, sed per diversam actionem illarum materia præsupponatur non solum prius natura, sed prius tempore producta, & sub alijs formis existens, quibus à materia separatis, & si sint formæ materiales, omnino desinentibus esse, tales aliæ formæ in materia succedunt, non est cur ex illius potentia non educantur. Hoc igitur ut certo supposito, solum restat difficultas de formis cælorum & formis elementorum in prima sui productione.

2. Circa quod duplex involuitur difficultas. Altera in præsentis quæstione disputanda, an videlicet de facto tales formæ in sua prima productione fuerint ex potentia materiæ eductæ. Altera vero & maior difficultas quæstione sequenti discutienda est, an tales formæ cælorum & elementorum etiam in sua prima productione, & non supposita prius tempore illarum materia, potuerunt ex ipsius materiæ potentialitate educi.

3. Ad primam igitur difficultatem resolutione respondetur, quod de facto formæ cælorum & elementorum non fuerunt ex potentia materiæ eductæ, sed à Deo per creationem productæ in prima sui

sui productione. Oppositum tenent aliqui extra scholam D. Thomae. Sed conclusio est communis Thomistarum, & expressa D. Thomae, 1. p. q. 65. art. 4. dicentis, quod *in prima corporalis creaturae productione non consideratur aliqua transmutatio de potentia in actum. Et ideo formae corporales, quas in prima productione corpora habuerunt, sunt immediate à Deo productae.* Cum enim non possit esseeductio de potentia materiae, nisi cum transmutatione materiae de potentia ad actum, asserens D. Thomas quod in prima corporalis creaturae productione non fuit transmutatio de potentia ad actum, consequenter sentit formas corporales in prima sui productione non fuisseeductas ex potentia materiae. Conclusio autem manifeste deducitur ex illo, 1. Genesis. *In principio creauit Deus caelum & terram.* Cum enim verba sacrae Scripturae, ubi nullum ex eo sequitur inconueniens, cum omni proprietate & rigore sint intelligenda, intelligendum est de vera creatione, ut distinguitur à qualibet alia productione, quod Deus creauit caelum & terram. Et cum eadē sit ratio de reliquis elementis, dicendum est quod illa in sua prima productione fuerint propria à Deo creata, & non per educationem illorum formarum ex materia productae.

4. Ratio autem conclusionis sic potest formari, quia etiam si formae caelorum & elementorum secundum suam naturam, ut pote nō

minus in suo esse dependentes à materia quam aliae formae materiales, sint educibiles ex potentia materiae. Imò etiam si non praesupposita in aliquo priori temporis materia ad productionem praedictarum formarum, potuerit in aliquo priori naturae creari à Deo materia & per aliam distinctam actionem praedictae formae ex illius potentia educi (ut ostendimus quaestione sequenti) tamen non possunt tales formae educi ex potentia materiae, si vnica & eadem actione totum compositum & illius partes, materia videlicet & forma producantur: cum hoc enim impossibile erit formam fieri cum transmutatione materiae, ut requiritur necessario ad hoc quod forma educatur ex potentia materiae, sed de facto Deus vnica & eadem actione produxit totum compositum cuiuslibet caeli, & similiter in prima illorum productione quodlibet elementum, & eadem vnica actione primo & per se terminata ad talia composita produxit etiam illorum partes, materiam & formam. Ergo de facto formae caelorum & formae elementorum in prima sui productione non sunteductae ex potentia materiae, sed à Deo per creationem totius compositi concreatae. Maior huius discursus satis manet explicata. Consequentia est nota. Et minor probatur. Quia cum tunc non superponeretur materia caelorum & elementorum producta & sub alia forma existens, sed necessarium esset

tunc

tunc de nouo producere talem materiam, & alias tunc nullum esset agens naturale, quod ex materia prædictas educeret formas, solus Deus debuit tunc tales formas & illarum materiam producere, & cum posset tunc ipsum compositum creare, & simul eadem actione illius partes, materiam scilicet & formam concreare, superfluum esset ad id actiones multiplicare & vna actione producere materiã, & altera actione formam ex illius, potentia educere: ergo de facto non sic Deus actiones superflue multiplicauit, sed vnica & eadem actione totum quodlibet prædictum compositum & illius partes per creationem videlicet produxit.

5. Obijcies primo. Quod vt hic supponimus, & questione sequenti ostendemus, forma cælorum & elementorum etiam in prima sua productione, & non præsupposita prius tempore materia ad illarum productionem, potuerunt produci ex potentia ipsius materie per alteram actionem in eodem instanti temporis eductę. Sed id esset magis connaturale prædictis formis, vt pote materialibus, & in suo esse à materia dependentibus. Ergo esto quod Deus potuerit vnica actione totum compositum & illius partes, materiam videlicet & formam producere, & talis actio esset creatio compositi & concreatio illius partium, de facto tamen vt conformaretur ipsis rebus producendis, dicendum est quod prius natura produxit materiam

& ex illa per aliam actionem prædictas formas eduxit. Probatur cõsequẽtia. Quia licet Deus quodlibet aliud compositum materiale modo posset vnica actione creare & concreare eius partes; tamen vt conformetur naturæ ipsarum rerum, non sic facit, sed etiam si non præsupponatur prius tempore materia, vt non præsupponitur ad productionem vermis ex speciebus sacramentalibus, illam prius natura produxit, vt per alteram actionem ex illius potentia educatur forma. Ergo eodem modo dicendum est, quod de facto Deus vt conformaretur ipsis naturis rerum producendarum, non vnica actione creauit cælum & elementa & concreauit illorum partes, sed prius natura produxit materiã, & postea per aliam actionem ex illius potentia tales formas eduxit.

6. Respondetur negando consequentiam. Et ad probationem dico, quod cum est aliquod agens naturale creatum, quod possit formam ex potentia materie educere, ad suauem Dei prouidentiam pertinet non eã producere se solo, etiã si possit; sed admittere ad productionem illius, quantum ad illam concurrere potuerit, tale agens naturale creatum. Et ita cum ad productionem vermis ex speciebus sacramentalibus possit cõcurrere agens naturale creatum, educendo formam ex materia, Deus non vult totum tale compositum creare, sed materiam ad cuius productionem

ductionem non potest concurrere agens creatum, se solo producere, vt ex illa simul cum causa creata secunda educat formam. Ad productionem autem cœlorum & primam productionem elementorum, cum nullum esset agens naturale creatum, quod educendo tales formas ex materia posset concurrere, oportebat quod Deus tam materiam quam formas tunc se solo produceret. In productione autem illius quod Deus se solo producit, præcipue attenditur ad potentiam ipsius Dei producentis, & superfluum esset quod cum Deus totum quodlibet tale compositum vnica actione posset creare & concreare illius partes, multiplicaret actiones, & vna actione produceret materiam & altera actione educeret formas. Imò ex suppositione quod modo Deus, quamuis minus connaturaliter, veller absque causa secunda creata producere aliquod compositum materiale, murem v. g. vel lapidem, credendum est quod illud vnica actione produceret & crearet concreando illius partes, ne superflue Deus actiones multiplicaret, altera actione producens materiam, & altera educens ex illa formam.

7. Obijcies secundo, quod formæ cœlorum & elementorum dependent in fieri à materia, siquidem ab illa, vt pote formæ materiales, dependent in esse. Ergo non potuerunt produci nisi dependenter à materia & educendo illas ex materia potèntialitate. Pro-

batur cōsequentia, quia forma dependens à materia in fieri continetur vtique in potentia materia: nihil enim in fieri dependet ab alio, in cuius potentia aliquammodo non continetur. Ergo si formæ cœlorum & elementorum dependent in fieri à materia, continebantur in potètia illius. Ergo non potuerunt vllatenus produci, nisi educendo illas ex tali potentia materiæ, ac perinde sic de facto fuerunt productæ. Consequentia hæc vltima patet. Quia nihil potest produci, nisi illud educendo extra potètiam omnium causarum, in qua continetur: ac perinde si formæ cœlorum & elementorum continebantur in potètia materiæ, non potuerunt produci nisi per educationem illarum ex tali potentia materiæ.

8. Respondetur hoc argumento solum ad multum conuenire formas cœlorum & elementorum esse natura sua educibiles ex potètia materiæ, non tamen quod de facto fuerint sic à Deo educitæ, quia cum Deus sit agēs infinitæ virtutis, potest aliquid se solo producere non vtens concursu causæ creatæ efficientis, vel materialis, in quarum potentia illud continebatur. Imò cōueniens fuit Deum sic illud producere, vt absq; necessitate non multiplicaret actiones, sed vnica & eadem actione totum crearet, & cōcrearet illius partes. Et ita negatur, quod id quod in potètia causæ creatæ efficientis, vel materialis continetur, non possit à solo Deo produci, vel comproduci illud hō edu

educendo ex tali potestate causa-
rum. Nec possumus negare quod
adhuc sic creando Deus aliquod
compositum ex materia & forma
materiali, forma maneat depēdens
in suo esse à materia, ita ut si ab il-
la separaretur talis forma, desinat
esse, sed solum dicimus quod ex
suppositione, quod unica & eadem
actione producatur illud totum &
comproducatur illius partes, pro-
ductio totius & illius formae non
potuit esse cum transmutatione
materiae: nec potuit sic ex potentia
materiae educi forma.

9. Obijcies tertio, quod totum
ipsum compositum coeli (& idem
est de toto quolibet cōposito ele-
mentali) non potuit fieri à Deo
per creationem, ac perinde nec il-
lius partes, materia scilicet & for-
ma fuerint à Deo create. Corruit
ergo fundamentum nostrae senten-
tiae, quod unica videlicet actione
Deus coelum & quodlibet elemen-
tum in prima illius productione
creauit, & illius partes produxit
& creauit. Antecedens proba-
tur. Quia creatio est productio en-
tis ex nullo alio praesupposito, sed
productio alicuius totius cōpositi
materialis necessario tamquam quid
prius praesupponit ipsam materiam
& formam, ex quibus tamquam ex
partibus componitur. Ergo pro-
ductio nullius totius cōpositi ma-
terialis potest esse creatio.

10. Hoc argumentum, quia ni-
mis probat, videlicet Deum nullū
compositum materiale posse crea-
re, re vera nihil probat. Unde ad

illud respondetur quod compo-
situm depēdet quidem ex partibus,
ut illud constituentibus & compo-
nentibus; non tamen ut ex subie-
ctis & quibus sit, aut in quorum
potentia contineatur, vel tanquam
ab his quae ed ipsum cōpositi pro-
ductionem debeant praesupponi in
aliquo priori naturae producta, cū
possint per actionem productiuam
ipsius compositi produci. Et
ad creationem alicuius solum ob-
stat dependentia illius ab aliquo tā
quam à subiecto ex quo fiat, & in
cuius potentia contineatur.

11. Vltimo deniq; obijcies spe-
cialiter ad probandum quod ele-
menta non fuerint à Deo produ-
cta per creationem primo & per
se ad totum elementum & secun-
dario ad illius partes terminatam,
sed quod diuersa actione producta
est à Deo materia elementorum,
ac illorū forma: ac perinde cū de-
ficiat in elementis praecipua ratio
nostrae conclusionis, illorū saltem
formae etiam in prima sui produ-
ctione fuerunt ex potentia mate-
riaeeductae. Assumptum propo-
situm probatur. Nam eadem actio-
ne aliquid producitur ac cōserua-
tur cum cōseruatio cuiuslibet ni-
hil sit aliud quam cōtinuata ipsius
productio. Sed materia elementorū,
quae nunc permanet, nō cōserua-
tur per actionem productiuam
totius cōpositi. Ergo nec per illā
fuit producta, sed per actionem so-
lā ad talem materiam terminatā,
& distinctā ab actione productiuā
formae. Minor probatur. Quia

actio productiua totius talis compositi nunc non perseverat, cum ad corruptionem formæ desinerit esse ipsum compositum. Ergo per actionem productiuam totius compositi & productiuam formæ non conseruatur modo materia elementorum prima.

12. Respondetur ad argumentum negando illius assumptum. Et ad illius probationem respondetur negando minorem. Per eandem enim actionem productiuam totius compositi elementalisi, ignisi v. g. in prima sui productione & coproductiuam illius partium conseruatur modo eius materia. Quia licet talis actio non conseruet modo totum compositum & formam ad quam terminabatur, manet tamen conseruans ipsam materiam, licet quia nunc solum terminatur ad materiam, quæ incapax est immediate substantiæ & existentie, per quam qualibet actio productiua & conseruatiua completur, talis actio sit cõplebilis & de facto cõpleatur per actiones productiuas vel unitatiuas diuersarum formarum succedentium in eadem materia, per quas sunt diuersa composita, & primo & per se illis & mediate suis partibus communicatur substantia & existentia. Quamuis enim talis productio à principio, utpote actio totalis non requiritur aliam actionem, per quam cõpleretur, modo tamen quia destructo composito & forma, solum perseverat talis actio terminata ad materiam, manet in ratione

actionis particularis & in completa, sicut si fuisset productio solius materiæ, ac perinde manet ut exigens aliam actionem productiuam compositi, per quam cõpleatur, & ipsi materiæ communicetur substantia & existentia. Dicere enim quod tunc materia solum conseruatur per generationem, vel generationes productiuas compositorum, quæ ex tali materia cõponuntur, non videtur verum; quia sicut materia non est producibilis nisi per creationem, ita non est conseruabilis nisi per creationem, licet productio vel conseruatio materiæ, cum ad illam solum terminatur, semper exigit aliam actionem, per quam compleatur, & ipsi materiæ substantia & existentia communicetur.

QVÆSTIO XIV.

Utrum formæ cælorum & elementorum in prima sui productione poterint educi ex potentia materiæ.

PVnctus difficultatis in eo consistit, an supposito quod ad primam productionem formæ cælorum & elementorum non præcesserit earum materia prius tempore in aliquo priori saltem instanti temporis producta, potuerit in eodem temporis instanti talis materia produci, & ex illa in aliquo posteriori natura, per aliam actionem potuerint educi formæ cælorum & elementorum. Partem enim

enim negatiuam aliqui Thomistæ defensores, exiimantes, quod nulla forma potest produci cum transmutatione materiæ (vt re vera cum materiæ transmutatione debet produci, vt ex illius potentia educatur) nisi materia non solum prioritate naturæ, sed in aliquo saltem priori instanti temporis præcedat producta, ante quam forma ex illa educatur.

2. Nihilominus cum alijs pluribus Thomistis affirmatiue ad questionem responderetur. Probatur conclusio hac ratione efficaci. Quia potuit Deus in eodem temporis instanti per vnam actionem licet partialem & incompletam producere materiam cælorum seu elementorum, & in posteriori naturæ per aliam actionem educere ex tali materia formam cælorum vel elementorum. Ergo tales formæ etiam in sui prima productione, & non supposita ad illam prius tempore producta materia potuerunt educi à Deo ex potentia materiæ. Antecedens probatur, & ratione, & exemplis. Ratione quidem. Quia licet in illo priori materia non intelligatur existens, ac perinde nec cõplete producta; intelligitur tamen terminare partialem sui productionem creatiuam, & per id aliquam accipere adualitatem, & tendere ad existentiam, & non vt omnino intra causas (vt late in superioribus explicauimus) ergo in tali priori naturæ intelligitur materia cū sufficienti entitate, vt ex ipsa per aliam distinctam

actionem posterius natura licet in eodem instanti temporis educatur forma cælorum aut elementorum. Consequentia probatur. Quia ad causalitatem materialē, quam erga formam substantialem, vt ex illius potētia educatur, exercet materia (vt sæpius diximus) non requiritur quod pro illo signo intelligatur materia existens, nec complete producta, sed sufficit quod pro tunc intelligatur terminans actionem sui, licet in complete productiuam, & intelligatur vt in fieri & vt tendens ad existentiam. Ergo ex materia, vt in aliquo priori naturæ terminat productionem sui, potest in eodem instanti temporis; posterius tamē natura educi forma per aliam distinctam actionem.

2. Duplici autē exemplo id etiā manifeste probatur. Primum est in educatione formæ accidentalis, quæ etiam (vt videbimus quæstione sequenti) educitur ex potentia subiecti cum ipsius transmutatione. Et tamē in eodem instanti temporis quo aliquod subiectū producit, potest ex illius potentia per aliam actionem forma accidentalis educi. Ergo similiter ex potentia materiæ in aliquo tēporis instanti productæ potest in eodē instanti temporis per aliam distinctā actionem forma substantialis educi, ac perinde nulla erit repugnantia, quod Deus in eodē temporis instanti materiam cælorum produxisset & in alio posteriori naturæ ex potentia talis materiæ per

aliā distinctā actionem formas
cœlorum aut elementorum eduxis-
set. Consequentia patet à paritate
rationis. Et antecedens probatur.
Nam in sententia D. Thomæ gra-
tia habitualis Angelorum, sicut &
nostra gratia non creatur, sed ex
potentia obediēciali illius subiecti
educitur: sed in primo instanti
conditionis Angelorum ipsi gra-
tiam habuerunt, vt testatur idem
Sanctus Doctor 1. p. q. 62. art. 3.
cum D. Augustino dicente. Erat
Deus in illis condens naturam &
largiens gratiam. Ergo forma ac-
cidentalit potest in aliquo tempo-
ris instanti educi ex potentia sub-
iecti, quod in eodem instanti tem-
poris incipit esse.

4. Secundum exemplum est in
productione vermis in speciebus
sacramentalibus Eucharistię, quę,
cum fiat virtute agentis naturalis,
nō potest esse creatio, sed vera ge-
neratio & vera educio formę ver-
mis ex potētia materię. Et tamen
ipsa materia non precedit ipsam
educationem formę vermis prius
tempore producta, sed in eodem
instanti temporis producitur à solo
Deo per creationem materię, vel
per conuersionem quantitatis in
illam & in eodem temporis instan-
ti per aliā actionem virtute agē-
tis naturalis educitur ex potentia
talis materię forma vermis: ergo
vt ex potentia materię cum ipsius
materię transmutatione educatur
aliqua forma substantialis, non re-
quiritur necessario, quod ad talis
formę educationē ipsa materia præ-

supponatur pri^o tēpore producta.
5. Nec valet dicere, quod hec in
tali casu ad educationē formę ver-
mis ex materia non præsuppona-
tur prius tēpore ipsa materia pro-
ducta; præsupponitur tamen prius
tempore quāritas panis, quę cum
recipiat dispositiones antecedētes
disponentes ad productionem for-
mę vermis, vices gerit materia: ac
perindē ipsa materia est disposita,
vt ex illa educatur forma vermis.
In nostro autē casu cum nec prius
tempore ad productionem formę
cœlorum & elementorum præsup-
ponatur materia, nec aliquid aliud
vicem gerens materię, non potuit
ex tali materiā educi forma cœlo-
rum & elementorum.

6. Non (inquam) hoc obstat.
Quia id solum facit quod nisi prius
tempore ad productionem alicui⁹
formę precedat materia, vel ali-
quod vicem gerens materię, in quo
ad productionem talis formę reci-
piātur dispositiones, nō possit vir-
tute agentis naturalis educi ex ta-
li materiā forma, quia agens natu-
rale creatum solum potest educere
formā ex materia ad id disposita;
ita tamen non tollit quod agens in-
creatum, quod ad productionem
alicuius non indiget dispositio-
nibus, non possit formam materialē
ex potētia materię prioritate solū
naturę precedentis educere.

Confirmatur, quia etiam si in
casu productionis vermis præce-
dat quātitas panis recipiens dispo-
sitiones ad formam vermis, & ad
id vicem gerens materię, tamen
cum

cum postea ex ipsa materia & non ex quantitate panis forma educitur verò, ipsa materia substantialis transmutatur. Ergo etiam si materia formæ colorû vel aliquid vice n. eius gerens non precedat tempore, sed solum prioritate naturæ productionem formæ colorû; potest ad illius productionē ipsa transmutari materia, & ex illius potentia forma colorû educi.

7. Aduersus conclusionem tamen obijces primo. Quod ut ex potentia materię aliqua educatur forma, debet ipsa materia transmutari, & ad transmutationem materię requiritur quod precedat in illa priuatio talis formæ: sed si in eodem tēporis instāti producat materia, & forma in illa introducat, non potest ad productionem talis formæ priuatio illius precedere in materia, quia cum priuatio formæ sit negatio illius, in eodem instāti temporis materia esset cum tali forma & cum negatione illius, quod est impossibile: alias enim pro eodem instāti temporis verifcarentur istæ duæ contradictoriæ, materia est sub tali forma, materia non est sub tali forma. Ergo nisi materia precedat prius tempore productionem formæ, non potest ad illius productionē transmutari.

Confirmatur, nam ad quodlibet compositum naturale, quod sit per generationem, concurrunt ad illius fieri tria principia: materia videlicet & forma, & priuatio formę producendæ: ergo si ad cōpositum, cuius materia nō precedit priori-

tate temporis productionē formæ vel unionem illius cum ipsa materia nō concurrat priuatio talis formæ, quia illa non potest esse in tali materia, tale cōpositum, ea facta suppositione, non fit per generationem, sed per creationem.

8. Respondetur ad argumentum, quod licet proprie non possit esse in materia priuatio illius formæ, quā ipsa materia, vel aliquid vice n. illius gerens tēpore non precedit, quia (ut recte probat argumētum) non potest in eodem instanti temporis esse in materia aliqua forma & illius propriē priuatio; tamen si materia per distinctam actionem ac forma producat, potest in aliquo priori naturæ materia precedere formam; & intelligi absque forma, quod est illā intelligi cum priuatione minus propria, & late sumpta forma: & id sufficit, ut in altero posteriori naturæ, & per alteram distinctam actionem forma cum transmutatione materię ex illius potentia educatur.

Ad confirmationem respondetur quod licet ad generationem cuiuscumque entis naturalis, quod virante naturali agentis creati generatur, prærequiratur in materia ut principium in fieri & ut terminus a quo talis generationis, propria priuatio formæ producendæ: ac perinde requiratur quod materia vel aliquid vicem eius gerens, in quo recipiatur dispositiones, præcedat prius tempore productionē formæ; tamē ad generationem seu productionem alicuius compositi

per educationē illius formæ ex materia, virtute agentis increati non requiritur in materia propriè privatio formæ producendæ, sed solum quod materia fiat per diuersam actionem ac formæ, & quod in aliquo priori naturæ materiæ productio licet incompleta præcedat productionem formæ.

9. Obijcies secundo, quod sola materia non potest terminare aliquam actionem productiuam, sed solum potest comproduci ad productionem alicuius formæ vel totius compositi: ergo cum ad primā productionē cælorum & elementorum, illorum materia non supponatur prius tempore producta & sub altera forma existens, sed oportuerit tunc illam produci, non potuit tunc se sola terminare aliquam actionem productiuam, sed solum per eandem actionem, qua producitur forma & totum compositum, ipsa materia potuit tunc comproduci. Sed (vt sapius diximus) si materia per eandem actionem ac formæ producat, non potest talis forma ex ipsius materiæ potentia educi, aut cū illius transformatione produci: ergo formæ cælorum & elementorum in prima in productione nō potuerunt educi ex potentia materiæ. Primum antecedens probatur. Quia cum omnis actio productiua tendat ad ponendū suum terminum sub existentia, & materia nō nisi vnita formæ sit capax existentie, materia se sola non potest terminare aliquā actionem productiuam, nec est

creabilis aut producibilis, sed solū concreabilis aut comproducibilis ad creationem vel productionem formæ & totius compositi.

10. Respondetur negando antecedens: in exemplo enim sapius adducto in productione vniuersis in speciebus sacramentalibus, per distinctam actionem ad solam materiam terminatam producitur materia, ac producitur forma & totū compositum, cum forma & compositum producat per generationē virtute agentis naturalis, materia autem à solo Deo per creationem, licet, quia materia vsq; dum vnitur formæ incapax est existentie, actio eius productiua nō compleatur vsque per aliam actionem productiuam formæ & compositi ei communicetur existentia, & sic talis actio productiua materiæ, licet ad solam materiā terminata, quatenus tamen vt compleatur, exigit aliam actionē, potest dici non simpliciter productio, sed comproductio, & materia dicitur non simpliciter creabilis aut producibilis, sed concreabilis & comproducibilis, quia non est producibilis nisi vel per ipsam productionem compositi, vel dependenter saltem à productione compositi, & ita materia cælorum & elementorum in sua prima productione potuit vel per ipsam productionem totius compositi comproduci (vt de facto est comproducta) vel per distinctam actionem ad ipsam solam materiā terminatam; dependente tamen & exigente ad sui completionem
alte-

alteram actionem productivā formæ & totius compositi, per quam immediate primo & per se ipsi composito & mediate illius partibus, materiæ videlicet & formæ communicetur subsistentia & existentia. 11. Obijciens tertio, quod cælum non est producibile nisi per creationem: ergo non solum de facto per creationem est productum, sed nec aliter produci potuit: ac perinde non potuit produci per educationem illius formæ ex materia. Antecedens probatur. Quia cælum est incorruptibile: ergo est ingenerabile: ac perinde non nisi per creationem producibile.

12. Respondetur, quod cælum est incorruptibile, nō quidem quia forma cæli est subsistens & à materia in suo esse non dependens; si enim vel miraculose forma cæli ab illius materia separetur, eo ipso talis forma desinet esse. Sed ipsum cælum est incorruptibile, quatenus illius materia satiata forma cæli non appetit aliam formam, & hoc modo cælum esse incorruptibile non tollit, quin sit generabile & per educationem illius formæ ex materia producibile.

QVÆSTIO XV.

Utrum formæ accidentales educantur ex potentia subiecti?

VT educationem omnium formarū explicemus, hanc proponimus difficultatem, in qua est advertendum quod formæ accidē-

tales aliæ sunt per modum proprietatis & propriæ passionis in eodem instanti, & per eandem productionem alicuius, ut termini secundarij talis productionis consequentes, ut risibilitas ad productionem animæ rationalis, & calor ad productionem ignis. Aliæ vero sunt forme accidentales non sic naturaliter debitæ & per distinctam actionem producuntur & istæ aliæ sunt naturales, ut calor respectu ignis, aliæ artificiales, ut forma imaginis respectu lapidis, aliæ violentæ, ut motus sursum respectu gravis, & aliæ deniq; supernaturales, & quæ solum virtute divina possunt produci, ut gratia & virtutes supernaturales. Et de omnibus his breuiter est dicendum; quia aliqua illorum pertinent ad Theologiam ubi plenius tractantur, & aliorum resolutio facile deducitur ex dictis.

2. Dico igitur primo, formæ accidentales quæ per modum passionis & proprietatis consequuntur & dimanant ab aliqua natura seu forma substantiali, si talis forma substantialis non educatur ex potentia materiæ, sed creetur, etiam illæ creantur, seu (ut melius dicam) concreantur; si autem talis forma substantialis educatur ex potentia materiæ, ex eiusdem potentia materiæ educuntur, seu (ut melius dicam) coeducuntur ipsæ formæ accidentales, quæ per modum proprietatis ab ipsa forma substantiali dimanant. Conclusio est manifesta. Nam cum per eandem actionem

ac forma substantialis eius proprietates vt terminant secundarij producuntur, illę concreantur, si vero forma substantialis educatur ex potētia materię, ex illa coeducuntur.

3. Dices quod cum immediatum subiectum predictarum formarum accidentalium sit ipsa forma substantialis, cuius sunt proprietates, & siue forma substantialis creetur, siue educatur ex potentia materię semper, vt pore ā qua tales proprietates dimanant, illarum emanationem prioritate saltem nature precedat, cur ex potētia ipsius formę substantialis non educuntur tales illius proprietates? ¶ Respondetur quod quia per eandem actionē per quam producitur ipsa forma substantialis, illius proprietates producantur, & vt terminus secundarius talis actionis resultant, non possunt fieri cum transmutatione formę substantialis; ac perinde nec ex illius potentia educi.

4. Dico secundo. Omnes alię formę accidentales educuntur ex potentia subiecti. Probatur conclusio. Quia omnes illę dependent in esse & fieri ā subiecto, siquidem naturaliter saltem ab illo separarę nequeant conseruari, & per distinctam actionem fiunt ac ipsi subiectum. Ergo vere educuntur ex potentia illius. Consequentia patet ex dictis. Quia nihil aliud ad educationē formę ex potentia materię desideratur.

5. Dico tertio. Etiam gratia & alię formę accidentales supernaturales educuntur ex potētia obe-

dientiali subiecti, in quo recipiuntur. Conclusio in primis probatur. Quia secundum cōmunem sententiam Thomistarum gratia nō producitur per creationē, sed per educationem illius ex subiecto. Sed non potest educi ex potentia naturali. Ergo educitur ex p. etiā obedientiali; quam potentiam explicat D. Thomas q. de virtutibus. art. 10. ad 13. his verbis. *Quod quia potentia passiva correspondet actui secundum differentiam & ordinem potentialium adliuorum, est etiam ordo & differentia passionum. Et sic aqua vel terra secundum aliquam potentiam nota est moueri ab igne, & secundum aliam ā corpore caleſci: potest enim aliquid fieri virtute corporis celestis, quod non virtute ignis, & aliquid ulterius secundum virtutem Dei, quod non potest fieri secundum virtutem celi: & secundum hoc dicimus, quod in tota creatura est quedam potentia obedientialis, prout tota creatura obedit Deo ad suscipiendum in se quidquid voluerit. Quam etiam potentiam obedientialem; Deo dante, explicabimus in commentarijs ad tertiā partem D. Thomę circa questionem 13. illius.*

6. Secundo probatur conclusio. Quia predictę formę supernaturales dependent in suo esse & fieri ā subiecto, & ab illo separarę nequeant saltem naturaliter conseruari: & alias per distinctam actionem ac illarum subiectum producuntur. Ergo vere educuntur ex potentia illius.

7. Aduersus secundam tamen & ter-

tertiam cōclusionem obijcies. Aduersus secundam quidem. Quia subiectum non habet inclinationem naturalem ad formas artificiales, & multo minus ad motum vel formam illi violentam, cū potius illis positue resistat. Ergo non educantur tales formæ ex potentia illius. ¶ Aduersus tertiam vero, quod ad gratiam & alias formas supernaturales subiectum nō solum non habet inclinationem naturalem, sed nec proportionem aliquam, & quod gratia vere creatur iuxta illud Psalmi 60. *Cernunt dum crea in me Deus*, & à Deo infunditur, vt definitur in Concilio Tridēto sessione 6. cap. 7. Ergo nō educitur ex potentia subiecti.

8. Ad hæc tamen facile respondetur, quod licet ad formam artificialem non habet subiectum appetitum naturalem, habet tamen capacitatem, vt ex illius potentia per artificem educatur. Et ita talis potentia potest dici obediētiālis, quatenus est capacitas in ligno vel lapide vt ex illo fiat artificiatum, imago vel figura, quam artifex voluerit. Et id sufficit, vt ex potentia talis subiecti educatur forma artificialis. ¶ Et licet ad formam vel motum illi violentum resistat subiectum; habet tamen capacitatem, vt agens vincēs eius resistentiam, talem formam vel motum ex illius potentia educat. ¶ Improprio autem quæ cuiuslibet formæ supernaturalis est cū quolibet subiecto naturali, solum facit quod ex illius potentia naturali non possit

educi; non tamen quod virtute diuina non possit educi ex illius potentia obediētiāli. ¶ Dicitur deniq; gratia creari, & à Deo infundi, non quod vere per creationem producat, sed quia non inuenitur aliquod principium naturale illius in creaturis, & quia virtute nullius agentis creati, sed solum virtute diuina potest produci.

QVÆSTIO XVI.

Vtrum ad vniōnem materie cum forma aliquis modus ab vtraque necessaria sit illis internaturalis

POstquam in præcedētib; egimus de materia & forma, quæ sunt partes essentielles phisicæ cōpositi substantialis, opere præcium est, vt de illarum vniōne & de ipso toto substantiali quod ex illarum vniōne resultat, & in ipsis simul vnitis consistit, in hac & sequenti quæstione tractemus. Cum enim certum sit tales partes cōpositi substantialis inter se realiter vniari, & ad vniōnem illarum resultare in illis relationē quādam vniōnis, quæ relatio cum sequatur talem vniōnem, non potest esse id, per quod prædicta extrema inter se vniuntur. Difficultas est, per quid tales partes inter se vniantur, & quod sit fundamentum talis relationis vniōnis. Per quid, inquit, formaliter vniantur, quia causaliter & effeētue certum est, quod per actionem agentis vniuntur.

2. Aliqui recentiores etiam ex
Tho-

Thomistis existimant materiam & formam seipſis immediate non vniri, sed medio aliquo modo substantiali ab utroque extremo realiter distincto, qui velut nexus quidam illas vniat. Et aliqui vnum tantum modum ad hoc munus cōstituant: alij autem vnum modum concedunt ex parte materiæ, per quem vnatur forma, & alterum ex parte formæ, per quem vnatur materiæ, eamque doctrinam extendunt, vt etiam ad vñionem cuiuslibet naturæ creatæ cū sua propria subsistentia, & humanitatis Christi cum subsistētia Verbi modum aliquem substantialem interuenire contendunt.

3. Dicendum tamen est materiam & formam substantialem seipſis immediate absque aliqua entitate aut modo substantiali ab ipsis realiter distincto substantialiter vniri. Ita plures recentiores Thomistæ. Antiqui autem omnes videntur id supponere, cum nullus talis meminerit modi. Nec D. Thomas præter actionem vñitiuā efficienter causantem vñionem & relationem vñionis cōsequentem ad ipsam vñionem, aliquid ab extremis vnitis distinctum vñione materiæ cum formā, vel naturæ cum propria vel aliena subsistentia vñquam cognouit. Et specialiter in 3. ad Anibaldum. d. 5. q. vnica, art. 3. ita ait. *Vñio tripliciter accipi potest. Vno modo prout vñio est idem quod vñio. Alio modo prout vñio est passio, & sic est quedam naturæ assumpta dependentia ad assumentem.*

Tertio modo & propriè vñio est relatio consequens huiusmodi actionem & passionem, & sic est quedam comparatio vel habitudo vñitorum. Hæc D.

Thomas, vbi ex professo numerans omnia quæ ad vñionem concurrunt, nullum nūmum numerat inter extrema vnita. Sed in vñione humanitatis assumptæ cum Verbo præter actionem vñitiuam, & relationem, quæ ipsam vñionē consequitur, solum assignat dependentiam naturæ assumptæ ab assumēte. Ergo eodem modo in vñione materiæ cum formā præter actionem vñitiuam & relationem, quæ ipsam vñionem consequitur, solum reperitur dependentia materiæ à formā. Alia duo efficacissima testimonia D. Thomæ in rationib⁹ pro nostra cōclusionē proponemus.

4. Probatur ergo primo cōclusio. Materia se ipsa est potentia in ordine ad formam substantialem. Ergo seclusa omni entitate & modo ab ipsa & à formā substantiali distincto, se ipsa immediate recipit formā, & se ipsa formā actuat materiam & in illa recipitur. Sed vñio formæ substantialis cum materia in receptione formæ in materia consistit. Ergo ad hanc vñionem omnis entitas vel modus ab extremis distinctus, vt omnino superfluous est relegandus.

Confirmatur primo, & explicatur hæc ratio. Nam si materia & forma substantialis medio aliquo modo ab ipsis realiter distincto vnirētur, re vera materia nō exercet

ceret potēțialitatem respectu formæ, nec forma exerceret rationē actus respectu materiæ, sed vtrāq; entitas actuaretur per talem modum, sicuti duæ partes lineæ, quæ realiter vniuntur medio puncto ab ipsis distincto, actuatur vtrāq; per talem punctū non autem ipsæ partes se habent adinvicem vt actus & potentia. Ergo cum certum sit materiam erga formam exercere rationem potētiæ, & formam erga materiam rationem actus, non aliquo medio inter se vniuntur, sed immediate materia recipit formā & forma actuatur materiam.

Confirmatur secundo ex D. Thoma, 8. metaph. lectione vltima, circa finem sic dicente. *Quod aliqui antiqui errabāt inquirendo, quid fiat vnum potentiam & actum; quasi oportet eas colligari per aliquod vñū medium, sicut ea quæ sunt diuersa secundum actum. Et subdit. Quod nō oportet ea vñiri per aliquod vinculum, sicut ea quæ sunt penitus diuersa. Vnde nulla est causa faciens vnum ea, quæ sunt cōposita ex materia & forma, nisi quod mouet potentiam in actum.*

5. Secundo principaliter probatur conclusio, quia ad vñionem naturæ cum substantia non requiruntur aliquis modus realiter à talibus extremis distinctus, medio quo illa vñiatur. Ergo nec ad vñionem materiæ cum forma requiritur aliquis modus ab ipsis extremis distinctus. Cōsequētia patet, quia eo ad primam vñionem non requiritur modus medians inter extrema, quia substantia compa-

ratur ad naturam vt actus ad potētiā. Ergo cum etiam forma substantialis comparetur ad materiam vt actus ad potentiam, vt vñiatur cum illa, non requiritur aliquis modus medians inter talia extrema, & ab ipsis extremis distinctus. Antecedēs autem probatur. Quia ad vñionē substantiæ diuinæ cum humanitate non interuenit aliquis modus: ergo neque ad vñionem substantiæ cum sua propria natura, cum hæc non minus immediate cum illa quam substantia verbi cum humanitate Christi vñiatur. Antecedens late, Deo dante, ostēdam in commentarijs ad 3. p. super art. 7. quæstionis secundæ: idque simul cum paritate vñionis materiæ cum forma videtur expresse docere D. Thomas in 3. d. 2. q. 2. art. 1. his verbis. *In vñione humane nature ac diuinæ nihil potest cadere medium formaliter vñionem causans: cui per prius humana natura coniungatur, quam diuina: sicut inter materiam & formam nihil cadit mediū in esse, quod per prius sit in materia quam forma substantialis.* Idque deniq; pronunc probatur, quia talis modus nō potest esse naturalis, cum vñio ipsa inter humanitatem & substantiam diuinam sit supernaturalis: nec potest esse modus supernaturalis, quia debet esse substantialis, vt pote ad substantialem & non accidentalem vñionem terminatus: & secundum probabiliorē sententiam nō potest dari substantia creata etiam modalis & incōpleta supernaturalis, quia omne ens crea-

creatum supernaturale specificatur ab extrinseco, & il omni substantia in modali & incompleta quam completa repugnat.

Nec valet dicere quod cum subsistentia sit entitas modalis & incompleta, quoniam ad unionem illius cum materia non requiratur alius modus, sicut & ad unionem ipsius modi unionis cum extremis non requiritur aliquis alius modus, alias daretur processus in infinitum; requiritur tamen aliquis modus substantialis ad unionem materiae cum forma, quae non est modus, sed quidam licet partialis entitas. ¶ Non(inquam) id valet, quia licet subsistentia sit modus essendi, non est modus unionis, sed extremum ipsius unionis cum natura; ergo si ut subsistentia uniatur naturae, non requiritur modus, id re vera est, quia subsistentia comparatur ad naturam, ut actus ad potentiam, ac perinde cum etiam forma substantialis comparetur ad materiam, ut actus ad potentiam, non requiritur ad unionem cum illa aliquis modus medius inter extrema ab ipsis extremis realiter distinctus.

6. Tercio probatur conclusio, quia ad unionem materiae cum forma non potest vnus tantum, nec duplex modus intervenire. Nullus igitur intervenit modus, sed semper ipse immediate, & absque aliquo medio materia & forma substantialiter uniuntur. Antecedens pro prima parte probatur. Tum quia cum modus unionis, si poni-

tur, sit fundamentum relationis unionis materiae ad formam, & forma ad materiam, & ut sit relatio realis ex parte utriusque extremi debeat ipsum fundamentum seu ratio fundandi realiter in utroque extremo multiplicari (ut in logica capite de relatione ostendimus) non vnicus duntaxat ad fundandam in materia & in forma relationem realem unionis sufficit modus. Tum etiam, quia modus unionis cum ut vnatur extrema, debeat in ipsis recipi, & nullus vnicus modus possit recipi in extremis realiter distinctis, qualia sunt materia & forma, non potest vnicus duntaxat dari modus vnicus materiam cum forma. ¶ Tum denique, quia in homine cuius forma est spiritualis, & materia corporea modus unionis nec potest esse corporeus, alias non posset facere unionem materiae cum anima rationali, nec in ipsa omnia posset recipi: nec potest esse modus spiritualis & immaterialis: alias enim non posset facere unionem cum materia, nec in ipsa materia recipi. Non igitur potest dari vnicus modus unionis vnicus formaliter materiam cum forma. ¶ Secunda autem pars antecedentis, videlicet quod non detur (ut aliqui volunt) duplex modus unionis, alter videlicet in materia, ut uniatur forma, & alter in forma, ut uniatur materiae, probatur. Quia vel modus, v.g. qui est in materia, vnit illam cum forma vel non: si non vnit illam, non erit modus unionis, & eadem ratione nec modus unionis

nis, qui est in forma, vniet illam cum materia, & sic etiam cum tali vtroq; modo non manebunt forma & materia vnita. Si vero dicatur quod modus, qui est in materia, vniet illam cum forma, omnino ad talem vnionem superfluous erit alter modus. Implicat enim quod materia sit vnita formæ, quin & forma sit vnita materiæ.

7. Obijcies primo, quod vt partes lineæ, v.g. inter se vniantur, indigēt punctis, & vt diuersæ superficies vniantur inter se, indigent lineis, quæ vel vt medium & nexus talia vniant externa. Ergo vt materiæ & forma vniantur, indigent aliquo medio ab illis distincto, quod vt nexus & vinculum illas vniet.

8. Respondetur negando consequentiam: partes enim lineæ (& idem dico de superficibus) cum ad invicem non compareantur vt actus & potentia, quia cū sint eiusdem rationis non est maior ratio, vt vna sit actus aut potentia respectu alterius, quā e contra, non possunt se ipsi immediate vniri, & ita vt vniantur, indigent aliquo termino communi, qui vtramque talem partē actuet & actuādo illas vniet. Materia autem & forma, & quacumque ad inuicem comparantur vt actus & potentia, possunt sine aliquo medio vniri, quia id quod se habet vt potentia, immediate potest recipere id quod respectu illius se habet vt actus, & hoc immediate illud actuare.

9. Obijcies secundo, quod per

vnionem materiæ cum forma ipsa materia, imò & forma realiter mutantur: ergo aliquid reale in se recipiunt, non aliud nisi modum, quo realiter vniantur. Datur igitur modus aliquis vniciens materiam cum forma realiter ab illis distinctus & realiter in illis receptus. Primum antecedens probatur. Quia aliter realiter se habent materia & forma per vnionem ac ante illam: ergo realiter mutantur. Primum autem consequentia probatur, quia implicat aliquid realiter mutari quin aliquid de nouo realiter recipiat.

Confirmatur, quia per vnionem resultat de nouo in materia realis relatio vnionis ad formam, & limitet in forma realis relatio vnionis ad materiam. Sed nouæ relationis realis nouum debet esse fundamentum: ergo aliquid reale de nouo aduenit materiæ, vt fundet talem relationem ad formam, & aliquid reale de nouo aduenit formæ, vt fundet talē relationem ad materiam: & cum id reale de nouo non possit esse nisi modus vnionis, ille aduenit materiæ & formæ.

10. Respondetur ad argumentū, quod vt materia & forma realiter mutantur, sufficit quod materia realiter recipiat formam, & per illam realiter perficiatur, & forma realiter recipiatur in materia, & per id limitetur & determinetur.

¶ Ad confirmationē autem dico, quod licet in materia & forma secundum se nō sit reale fundamen-

tum talis relationis vnionis, informata mē vt aſtuante materiam & illi vnita, & in materia, vt recipiēte formam & illi per talem receptionem vnita, & fundamentum talis relationis.

11. Obijcies tertio, quod materia realem cauſalitatē materialē exercet erga formā, & forma realem cauſalitatē formale exercet erga materiam, & vtraq; erga compositum illud conſtituens. Sed cauſalitas realis cuiuſcuſque cauſae, vt pote quae nō ſemper & eſſentialiter conuenit illi, aliquid reale ſupra ipſam cauſam addit: ergo talis cauſalitas materiae & formae aliquid addit ſupra ipſam formam & materiam. Id autem nequit eſſe aliud, niſi modus vnionis, medio quo materia recipiens formam, illi vnitur, & erga illam ſuam exercet cauſalitatē materialē, & forma aſtuans materiam, illi ſimiliter vnitur, & ſuam erga illā exercet cauſalitatē formale, & vtraque ſic cōſtituit compositum. Ergo neceſſario talis debet concedi modus vnionis de nouo adueniens materiae & formae, & ab ipſis realiter diſtinctus.

Confirmatur, nam modo anima rationalis, v.g. D. Petri ſeparata à materia ſuam erga illam cauſalitatē formalem non exercet, & poſtea cum per reſurrectionem re vnitur materiae, ſuam erga illam cauſalitatē exercebit: ergo aliquid reale habebit tunc quod modo non habet, quod vtrique eſſe nō poteſt niſi modus vnionis cum ma-

teria, quem tunc de nouo habebit.
12. Reſponderetur ad argumentū, quod cauſalitas materiae & formae non eſt aliquid realiter ei ſuper additum & ab illis realiter diſtinctum, ſed materia ſuam exercet cauſalitatē erga formam, illam realiter in ſe recipiendo, & forma ſuam exercet cauſalitatē formalem erga materiam, ſe ipſam materiae comunicando, & ipſam materiam realiter, aſtuando, quauis haec cauſalitas nō ſemper competat formae & materiae, quia non ſemper materia hanc recipit formam, nec iſta forma ſemper aſtuat materiam.

Per hoc patet ad confirmationem. Anima enim rationalis D. Petri, nunc ſeparata à materia non ideo nunc nō exercet ſuam cauſalitatē in materiam, quia non habet aliquid realiter à ſe diſtinctū, quod poſtea cū reuniatur materiae, ei ſit ſuperaddendum, ſed quia modo realiter nō aſtuat materiam, & tunc realiter illā aſtuabit, nec hoc erit per hoc quod tunc fiat ſimul cum materia & illi indiſtans, ſed per id quod in illa realiter intrinſecē recipietur.

13. Obijcies quarto, quod omnis actio, quae vere habet rationem actionis & actio praecipue formaliter tranſiens debet habere aliquē terminum de nouo per illā productum: ergo & generatio hominis, cum vera ſit actio formaliter tranſiens. Sed nihil de nouo productū poteſt tali generationi correfpondere, niſi modus vnionis inter materiam

teriam & formam, cum per illam nec ipsa materia nec forma producat: ergo inter materiam & formam hominis aliquis interuenit modus vnionis realiter ab illis distinctus & realiter de nouo per generationem productus, & cum eadem sit ratio de vnione materie cum qualibet alia forma substantiali, omnis illa sit medio aliquo modo vnionis.

Confirmatur, quia per corruptionem realiter aliquid desinit esse. Sed per corruptionem, quæ est in morte hominis non desinit esse realiter materia nec forma: ergo cum separatur materia à forma, desinit esse modus vnionis, qui est aliquid reale realiter à talibus extremis distinctum.

14. Respondetur ad argumentum negando antecedens. Non enim de ratione non solum actionis ut sic est aliquid producere, ut patet in actione sensuum exteriorum, quæ iuxta probabiliorem sententiam nihil producit, sed vnit obiectum cum potentia, & in visione beatorum, per quam, iuxta probabiliorem sententiam, nec verbum nec aliquid aliud producit, sed vnitur obiectum intellectui beati. Imò nec de ratione actionis formaliter vel virtualiter transeuntis est aliquid proprie producere, sed de ratione illius, & ut distinguitur ab actione omnino immanente solū est, quod aliquo modo habeat aliquem effectum extra ipsum agens, siue talis effectus sit aliquid productum, siue solum aliquid vnitū.

Generatio igitur essentialiter non dicit esse productionem alicuius, sed saluatur in eo quod sit vnicio materie cum forma, cui nō necessario corresponder aliquid productum, sed materia & forma immediate se ipsis ad inuicem vnitæ, licet generatio quæ terminatur ad formam materialem, simul sit productio ipsius forme & vnicio illius cum materia, non tamē productio alicuius modi vnionis. ¶ Ad confirmationem respondetur, quod sicut per generationem hominis nihil producitur, sed vnitur anima rationalis materie, ita per corruptionem & mortem hominis nihil reale desinit esse, sed solum separatur forma à materia, licet per corruptionem cuiuscumque alterius compositi substantialis, desinat realiter esse illius forma. Corruptio autem essentialiter saluatur in separatione forme à materia, etiam si nec materia nec forma, neq; aliquid aliud realiter desinat esse.

QVÆSTIO XVII.

Verum totum distinguatur realiter ab eius partibus simul sumptis?

Multiplex est totum, (ait noster author q. 3. huius primi libri Philosophorum). Aliud enim est totum vniuersale, ut animal respectu hominis & equi, & homo respectu Petri & Pauli, & de hoc certum est non distingui realiter à suis inferioribus, sed animal quod conuenit hominibus idē est realiter

liter cum ipso. Aliud est totum potentiale, vt subiectum respectu suarum passionum & proprietatum, & de hoc in libris de anima disputabimus, an à talibus proprietatibus distinguatur realiter. Aliud est totum essentialie, & hoc duplex, vnum videlicet metaphisicum compositum ex genere & differentia, de quo in logica, cap. de genere q. 3. resoluius non distingui realiter à suis partibus, inò nec realiter illius partes inter se distingui. Aliud vero est totum essentialie phisicum compositum videlicet ex materia & forma. Aliud est totum integrale, & hoc duplex, homo genus videlicet, & eterogeneum, homo genus quod constat ex partibus eiusdem rationis, vt aqua ex pluribus partibus aquæ, quarum quælibet est aqua, & eiundem rationis cum altera parte etero genei autem, quod constat ex partibus diuersæ rationis, vt homo constans carne & ossibus, capite, manibus, & pedibus, & nulla talium partium subit denominationem totius, vt caro non est homo, nec manus aut pes est homo. Aliud denique est totum accidentale, seu totum per accidens, & hoc triplex, primum videlicet quod constat subiecto & forma accidentali quæ ipsam subiectum actuat, vt album constans ex corpore & albedine. Secundum quod constat ex pluribus partibus, quarum vna non se habet ad alteram vt actus neque vt potètia, sed omnes actuantur aliqua forma artificiali. Tertium deniq; quod co-

stat ex pluribus partibus sine aliquo ordine aut forma, vt conulus tritici vel acerbus lapidum, quod propriè vocatur aggregatum per accidens. Quæstio igitur præsens procedit de toto phisico essentiali, de toto integrali, & quolibet toto per accidens, an distinguatur à suis partibus simul sumptis.

2. Inquirimus autem, an quodlibet tale totum distinguatur à suis partibus simul sumptis & unitis, siue per modum unionis (vt aliqui volunt) siue absque illo (vt resoluius quaestione præcedenti) nam à quolibet sua parte nõ est dubium quodlibet tale totum realiter distinguui penes realiter includens & inclusum, quia cum quodlibet tale totum non solum aliquam determinatam partem, sed aliã vel alias includat, quas talis pars determinata non claudit, ab illa saltim seorsum sumpta realiter totum distinguitur penes aliam vel alias partes, quas realiter ab illo distinctas includit, & ita quaestio solũ est, an quodlibet tale totum distinguatur realiter ab omnibus suis partibus simul sumptis & unitis.

3. Scotus in 3. metaphisica q. 4. & in 3. senten. distin. 2. q. 2. art. 1. cum alijs asserit totum per accidens non distingui realiter à suis partibus bene tamen totum integrale & totum essentialie phisicum. Ferrarientis vero q. 5. huius libri cum aliquibus etiam ex thomistis negat distinctionem realem totius per accidens & totius integralis à suis partibus, asserit tamen totum essen-

essentiale phisicum vt humanitatem, distingui realiter à suis partibus simul sumptis à materia videlicet & forma simul sumptis & vnitis. Noster tamen author loco citato cū communiori sententia docet nullum prædictum tale totum distingui realiter à suis partibus simul sumptis.

4. Dico primo. Tertia relata sententia vt probabilior est tenenda. Ita deducitur ex Aristotele & D. Thoma. Arist. enim, 4. phisicorum cap. 3. ait. *Alto modo est aliquid in alto, vt totum est in partibus: neq; enim aliquid est totum quam partes.* Et D. Thomas, 4. contragentes, cap. 81. asserit. *De humanitate vero non est intelligendum, quod sit quaedam forma consurgens ex coniunctione forme ad materiam, quasi realiter sit alia ab utraque. Quia cum per formam materiam fiat hoc aliquid altu, vt dicitur, 2. de anima, textu 9. illa tertia forma consurgens non esset substantialis, sed accidentalis.* Hæc D. Thomas, & cum vt authores oppositi concedunt, si totum essentiale phisicum non distinguitur realiter à suis partibus, à fortiori nec totum integrale, nec totum peraccidens realiter à suis partibus distingui, asserens expræse S. Doctor humanitatem quæ est totum essentiale phisicum, non esse realiter distinctam à suis partibus, consequenter idem sentit de toto integrali & toto peraccidens. Præterquam quod de toto in generali, 1. p. q. 77. art. 1. videtur concedere quod vere & identice, licet nō formaliter & pro

prie prædicatur de suis partibus simul sumptis, quod fieri non posset, si ab illis simul sumptis realiter distingueretur.

5. Rationibus autem probatur cōclusio, & quidem aduersus Scotum probari posset, quia in eius sententia omnia quæ realiter distinguantur, possunt adinuicem separari, & cum separari nequeat totum à suis partibus, incōsequenter ad suam sententiam asserit illud à suis partibus realiter distingui. ¶ Posset etiam aduersus eundem Scotum cōclusio probari, quia totum peraccidens in eius sententia nō distinguitur realiter à suis partibus: ergo nec totū integrale aut essentiale phisicum, siquidem quod partes totius peraccidens nō vniatur inter se, & partes totius integralis & totius essentialis phisici sint inter se vnitæ, id potius arguit, quod à fortiori totum essentiale phisicum non distinguatur à suis partibus, siquidem (vt statim videbimus) in partibus inter se vnitis sine alia superaddita entitate consistit totum.

6. Posset etiam conclusio probari aduersus Ferrariensem, quia totum integrale in sua sententia non distinguitur à suis partibus simul sumptis: ergo nec totum essentiale phisicum, siquidem sicut totum essentiale phisicum constituitur ex suis partibus, ita & totū integrale ex suis partibus constituitur: ergo si ratio constituentis & constituti non conuincit distinctionem realem totius integralis à suis parti-

bus simul sumptis, ita nec ratio constituentis aut constituti debuit convincere Ferrariensem, ut concederet distinctionem realem totius essentialis phisici à suis partibus simul sumptis.

7. Sed quidquid sit de probationibus conclusionis, aduersus prædictos authores, absolute & efficaciter conclusio hac ratione probatur. Totum essentialis phisicum, humanitas, v.g. (& idem dico de toto integrali & toto per accidens) nullam addit entitatē realiter distinctam ab entitate suarum partium: ergo non distinguitur realiter à suis partibus simul sumptis & unitis. Cōsequentia patet. Nam quæcumque distinguuntur realiter, vel distinguuntur, ita ut vnum non includat aliud, neque è conuerso, ut duo lapides, qualiter certum est totum non posse distinguī à suis partibus, siquidem illas includit. Vel distinguuntur per id, quod vnum includat realiter aliquid quod alterum non includit, qualiter diximus totum à qualibet parte seorsum realiter distinguī, quia includit aliquid, quod talis pars nō includit. Ergo si totum non includit aliquam entitatē realiter distinctā ab entitate suarum partium, non distinguitur realiter ab illis simul sumptis. Antecedens in quo est difficultas probatur. Primo. Quia materia & forma unitæ, materia videlicet recipiens formā, & forma recepta in materia, sine aliqua alia entitate superaddita, constituunt totum & compositum

substantialis phisicum. Ergo illud nullam addit entitatē realiter distinctam à suis partibus simul sumptis. Antecedens probatur. Quia tales partes sic unitæ, nulla alia superaddita entitate, sunt aliquid per se vnum substantiale, & non unitate simplicitatis, cum ad id concurrat duplex entitas, entitas videlicet vtriusque partis. Ergo unitate cōpositionis substantialis. Ergo tales partes sic unitæ nulla alia superaddita entitate, cōstituunt totum & compositum substantiale; ac perinde superflua erit ad illud constituendum quælibet alia entitas à talibus partibus simul sumptis realiter distincta.

8. Secundo probatur idem antecedens. Quia cum totum phisicum phisica essentiali definitione definitur, solum definitur per suā materiam & formā, & nullatenus in illius definitione ponitur illa entitas tertia, à tali materia & forma simul sumptis realiter distincta. Ergo nullatenus ad illud constituendum talis tertia forma concurrat aut entitas. Patet consequentia. Nam definitione phisica essentiali quodlibet definitū debet definiri per ea quibus phisice essentialiter cōponitur, sicuti definitione essentiali metaphisica quodlibet debet definiri per omnia quæ ad constitutionem eius essentia concurrunt. Ergo si quodlibet cōpositum essentialis phisicum solū definitur per suam materiam & formā, signum est, quod solum per tales partes phisice cōstituitur, &

nulla

nulla alia entitas realiter à partibus distinctis partibus simul sumptis distincta, illius phisicam compositionem & constitutionem ingreditur.

9. Tercio probatur idem antecedens ratione insinuata à D. Thoma in testimonio adducto ex 4. contra gētes, quia talis entitas superaddita realiter à partibus alicuius totius essentialis phisici distincta, nec potest esse accidentalis nec substantialis. Nulla ergo talis entitas potest dari. Antecedens quoad primā partem patet. Quia cum talis entitas detur ad constitutionem totius substantialis, non potest esse accidentalis. Quod vero non possit esse substantialis probatur. Quia adueniret enti constituto in actu, materiae videlicet constitutae in actu per formā substantialem, & non adueniret per modum subsistentiae aut existentiae, quae sunt modi quidam substantialiter essendi. Ergo non posset esse forma aut entitas substantialis, quia quidquid aduenit enti constituto in actu, vel aduenit ut eius modus & complementum substantialiter essendi, ut subsistentia & existentia, vel ut aliquid accidentale, & dans solum esse secundum quid; alias idemmet compositum duplex haberet esse substantiale simpliciter.

10. Vltimo denique probatur antecedens. Nam si daretur talis entitas realiter à partibus simul sumptis distincta, vel vnitur cum illis, vel non. Neutrum potest dici: ergo non potest dari talis enti-

tas à partibus vnitis realiter distincta. Minor probatur. Quia in primis non potest dari talis entitas non vnita cum partibus: alias illa sola constitueret totum, & illud non esset vnum vnitatem compositionis, sed vnitatem simpliciter, nec illius constitutionem aut compositionem ingrederentur tales partes. Quod autem talis entitas realiter à partibus distincta non possit esse cum illis vnita, probatur. Quia alias ex illa & ex illis resurgeret alia entitas realiter ab illis distincta: non enim est ratio quare ex materia & forma simul vnitis resultet tertia entitas ab illis realiter distincta, & ex illa tertia entitate vnita materiae & formae non resultet alia entitas, & cum haec etiam praexistētibus debeat vniri, ex illa & ex illis resultabit alia entitas, & sic in infinitum: quod cum non debeat admitti. Dicendum est ex materia & forma vnitis nullam resultare entitatem ab illis distinctā: ac perinde quod totum non distinguitur realiter à suis partibus simul sumptis.

11. Dico secundo. Totum distinguitur ratione à suis partibus simul sumptis. Conclusionem videtur indicare D. Thomas, 1. p. q. 77. art. 1. dum ait non proprie predicari totum de suis partibus simul sumptis, quod utique non esset, nisi inter totum & partes interueniat saltē distinctio rationis. Ea autē distinctio est penes explicitū & implicitū, quia totū implicate dicit, quod explicite dicunt par-

tes, sicut & eadem ratione distinguitur ratione penes explicitum & implicitum definitum & definitio, & ob hanc distinctionem rationis (ut in solutionibus videbimus) aliqua verificantur de toto, quæ proprie non verificantur de partibus.

12. Aduersus primam conclusionem obijcies aliqua testimonia Aristotelis & D. Thomæ. Aristoteles enim, 3. metaphisicæ, text. 19. ait. *Quod bis tria non sunt sex.* Unde videtur sentire quod totum distinguitur realiter à suis partibus. Et 7. metaph. text. 60. videtur sentire quod totum non est suæ partes, cum asserat quod *syllaba non est elementa*, id est, non est litteræ quibus constat. Et D. Thomas in 2. dist. 2. in expositione litteræ explicans Magistrum asserentem nomine humanitatis intelligi animam & corpus, ait. *Non esse intelligendum humanitatem esse animam & corpus, quasi proprie dici possit, humanitas esse animam & corpus.* Et super eandem distinctionem, q. 1. art. 2. quæstiuncula 1. ait. *Quod in Christo fuit corpus & anima, & ulterius forma totius resultans.* Vbi præter corpus & animam quæ sunt partes componentes hominem, aliam formam distinctam ab illis & ex illis resultantem, in qua humanitas consistat, videtur concedere S. Doctori.

13. Respondetur cum nostro author in prædicta q. 3. solutione ad 1. solum interdere Aristotelem, quod formaliter bis tria, & ut cõs-

tituunt speciem ternari, non sunt sex. Quia una species numeri formaliter non est pars alterius, sed solum materialiter, quatenus claudit unitates, ex quibus quilibet numerus ut ex partibus componitur, & ita non bis tria, sed sex unitates sunt sex. ¶ In secundo autem testimonio non dicit absolute Philosophus quod littera non est elementa, sed quod non est elementa sicut cumulus, quod utique verum est, quia cumulus solum dicit partes simul in eodem loco, absque aliquo tamen ordine: syllaba vero dicit elementa seu litteras ordinate se habentes. ¶ Et D. Thomas in primo adducto testimonio, solum intendit quod non omnino proprie corpus & anima sit humanitas, aut ad invicem omnino proprie prædicentur, ad quod sufficit distinctio rationis inter totum & partes simul sumptas, quam explicuimus conclu. 2. non tamen negat S. Doctor prædicationem identicam, sed potius illam concedit, sicut illam concedit, 1. par. q. 77. art. 1. inter totum integrale & eius partes simul sumptas. ¶ In secundo autem testimonio loquebatur Angelicus Præceptor aduersus quosdam hæreticos, qui dicebant Christum corpus & animam seorsum assumplisse, non tamen ita quod anima informasset corpus. Et ideo ait secundum fidem quod non solum partes assumpsit, sed partes cõiunctas facientes humanitatem, sicuti est in nobis; non autem intendit quod ipsa humani-

tas sit forma consequens realiter distincta à corpore & anima, cum oppositū doceat, c. 81. tex. 4. cōtra gentes supra à nobis adducto.

14. Obijcies secundo, quod partes simul sumptæ realiter causant totum illud cōponentes & constituentes. Ergo etiam simul sumptæ realiter distinguuntur à toto. Consequentiā patet. Quia inter causam realem, & effectum necessario debet esse distinctio realis. Tu n, quia debet esse dependentia realis, & nihil potest à semetipso realiter dependere. Tum etiam, quia inter causam realem, & effectum resultat relatio realis prædicamentalis: & hæc (vt in Logica cap. de relatione explicuimus) interuenire nequit nisi inter extrema realia realiter distincta. Antecedēs autem probatur. Quia totū realiter dependet à suis partibus: ergo cum nihil realiter dependeat ab aliquo, nisi à quo in aliquo genere causalitatis realiter causatur, totum causatur realiter à suis partibus. Sed nō causatur ab illis seorsum sumptis (vt sic eni n nec constituunt, nec componunt totum) ergo causatur ab illis simul sumptis: ac perinde partes simul sumptæ vnitæ sunt causa realis totius.

15. Ad hoc argumentum, quod præcipuum est in hac difficultate, triplex satis probabilis assignatur solutio. Prima, quod propriè partes nō causant totum, sed vna pars distincta realiter ab altera compar te est causa illius, & è contra. Materia enim realiter in genere causæ

materialis causat formā, illam recipiendo, & forma realiter suam exercet causalitatem formale erga materiam, illam aduando, & ex hac causalitate reali adinuicem inter materiam, & formam sine aliqua alia causalitate ipsarum partium erga compositum, resultat ipsum compositum, quod non est aliud, quam ipsæ partes simul sumptæ, & vnitæ.

16. Secundo, & forsam melius respondetur, quod etiam si partes propriè causant ipsum totum, & compositum, quatenus illud componunt & constituunt; cum tamen sint causæ intrinsicæ illius, illud cōstituētes, non oportet, quod ab illo realiter distinguantur, qualiter realiter debet distinguī à suo effectu causa realis intrinseca, quæ per emanationē illius extra se causat: causæ enim intrinseca cum causent per vñionem inter se, & communicationem sui, non debent ab illo, quod sic causant, realiter distinguī, sed illud nihil aliud est, quā tales causæ inter se vnitæ illud cōstituētes.

17 Tertio denique responderetur, quod partes causant realiter totū; non quidem vt seorsum sumptæ, & realiter abinuicem separatæ, neque vt infecto esse vnitæ, & cōiunctæ, quia vt sic iam sunt ipsum totum, sed vt sunt in ipso vniri, & cōiungi: quia ipsum vniri, & cōiungi partium est ipsum fieri totius. Et ita ad multum probabit argumentum, quod partes in vniri, & cōiungi distinguuntur realiter ab ibi-

so toto, quod nihil aliud est, quam partes simul sumptæ vnite, & coniunctæ.

18. Tertio obijcies, quod homo distinguitur realiter à suis partibus etiam simul sumptis. Ergo & quodlibet aliud totum. Antecedens probatur. Quia homo vere generatur, & vere per mortem corrumpitur, & desinit esse. Sed eius partes non generantur, sed vtrique per creationem producitur, & neutra per mortem corrumpitur, aut desinit esse. Ergo homo distinguitur realiter à suis partibus.

19. Respondetur, quod ex eo, quod homo generetur, & per mortem corrumpatur, non sequitur esse aliquid distinctum à suis partibus simul sumptis, quia (vt dicebamus quæstione præcedenti) nec generatio est semper productio alicuius nouæ entitatis, nec corruptio est desinitio alicuius entitatis, sed saluatur ratio generationis in vniione præcise materiæ ad formam, & corruptio in separatione materiæ à forma, licet per omnem generationem præter generationem hominis producat formam, & per corruptionem desinat esse formam.

20. Obijcies quarto, quod aliqua verificantur de toto, quæ non verificantur de partibus etiam simul sumptis, & est contra aliqua verificantur de partibus, quæ de toto non verificantur. Dicitur enim quod homo operatur, non tamen dicitur, quod materia, & forma hominis operantur, & dicitur quod partes hominis; imò & partes hu-

manitatis componunt ipsam humanitatem; non tamen dicitur, quod humanitas componit se ipsam: ergo totum distinguitur realiter à suis partibus, aliàs eadem verificarentur de illis ac de toto.

22. Respondetur, ad id sufficere distinctionem rationis, quam inter totum, & eius partes concedimus. Sicut ob multum minorem distinctionem rationis aliqua verificantur de personis, & personalitatibus diuinis, quæ non verificantur de diuinitate. Verificatur enim quod Pater comunicat filio suam naturam diuinam, & non suam paternitatem. Et verificatur, quod pater generat; non autem quod essentia diuina generat.

QVÆSTIO XVIII.

Quid sint termini magnitudinis, & paruitatis, & quæ certa in hac materia supponantur.

Ocçatione aliquorum, quæ de terminis magnitudinis, & paruitatis entis naturalis aduersus aliquos Philosophos antiquos in hoc 1. libro asserit Aristoteles, noster Author in hoc eodem primo libro quæst. 4. de eisdem terminis magnitudinis, & paruitatis disputat. Ad ea autem, quæ in sequentibus quæstionibus eius doctrinam explicantes sumus dicturi, oportet prius in hac quæstione terminos disputationis explicare, & aliqua certa supponere.

2. Duplex igitur distinguitur terminus magnitudinis. Alter quidem intrinsecus, alter vero extrinsecus. Terminus magnitudinis intrinsecus, qui dicitur *maximum quod sic*, id est maxima quantitas, & magnitudo, ad quam res aliqua potest peruenire, est illa *magnitudo sub qua res aliquae conservari potest, & sub maiori non potest*. Terminus extrinsecus magnitudinis, qui dicitur *minimum quod non*, id est minor quantitas sub qua aliqua res conservari nequit, est illa *quantitas, & magnitudo, sub qua res aliqua non potest conservari, & sub quacunque minori (dummodo non sit minor minimo naturali) potest conservari*.

3. Duplex etiam distinguitur terminus paritatis. Alter videlicet intrinsecus, & alter extrinsecus. Terminus paritatis intrinsecus, qui dicitur *minimum quod sic*, id est, minor quantitas sub qua aliqua res potest conservari, est illa quantitas, seu magnitudo sub qua res potest conservari, & sub quacunque minori non potest. Terminus vero extrinsecus paritatis, qui dicitur *maximum quod non*, id est maior quantitas, in qua aliquid non potest conservari est *quantitas illa seu magnitudo, in qua aliquid non potest conservari, & sub quacunque maiori) dummodo non sit maior maxima) conservari potest*.

4. Et eodem modo quo explicuimus terminos magnitudinis, & paritatis rerum, explicari debet termini intentionis, & remissionis accidentium, & termini sphaerae alicuius

ius potentiae. Terminus enim intentionis accidentium, qui est terminus magnitudinis illorum, alter est intrinsecus, id est illa intensio ad quam accidens potest peruenire, & ad maiorem peruenire non potest: alter vero extrinsecus, scilicet illa intensio ad quam accidens non potest peruenire, & ad quamcumque minorem peruenire potest. Terminus vero remissionis accidentium, qui est terminus paritatis illorum, alter est intrinsecus, scilicet ille gradus, seu intensio, sub qua accidens potest conservari, & sub minori non potest: alter vero extrinsecus, scilicet ille gradus, seu intensio, sub qua accidens non potest conservari, & sub maiori potest. Similiter in sphaera cuiuslibet potentiae, v. g. potentiae visus, alter est terminus magnitudinis intrinsecus, scilicet illa distantia, ad quam talis potentia potest extendi, & ad maiorem non potest: alter vero est terminus magnitudinis extrinsecus, scilicet illa distantia ad quam talis potentia extendi non potest, & ad quamcumque minorem potest. Et duplex etiam est terminus paritatis, alter intrinsecus, illa videlicet distantia ad quam talis potentia extendi potest, & ad minorem non potest, & alter extrinsecus, illa videlicet distantia, ad quam talis potentia extendi non potest, & ad maiorem potest.

5. Quia ad assignandos terminos magnitudinis, & paritatis cuiuscunque rei, necesse est aliquantulum etiam agnoscere terminos in-

ceptio-

ceptionis, & defitionis rerum, aliquasiter oportet, nunc tradere illorum noticiam, quamvis plenius de illis in 6. lib. Philicorum sit agendum. Dupliciter ergo res, aliqua incipere potest, intrinsece videlicet seu per primum sui esse, & extrinsece seu per ultimum sui non esse. Incipit aliquid intrinsece, & per primum sui esse, quando est verum dicere de illo, nunc est, & immediate ante hac non erat. Incipit vero aliquid extrinsece, & per ultimum sui non esse, cum verificatur de illo, quod nunc non est, & immediate post hoc erit. Dupliciter etiam res aliqua desinere potest, intrinsece videlicet, seu per ultimum sui esse, & extrinsece, seu primum sui non esse. Desinit, aliquid intrinsece, seu per ultimum sui esse, cum de illo verificatur, nunc est, & immediate post hoc non erit. Desinit vero aliquid extrinsece, seu per primum sui non esse, cum de illo verificatur, nunc non est, & immediate ante hoc fuit.

6. His ergo suppositis circa terminum magnitudinis, & paritatis secundum se, ut certa ab incertis in hac materia separemus, supponendum est primo, quod loquendo de facto intra latitudinem entis naturalis prout comprehendit corruptibilia, & incorruptibilia, datur maximum, & minimum corpus; maximum quidem cælum supremum, quod suo aribitu cetera comprehendit corpora; minimum etiam saltem negative, id est corpus, quo non sit

aliud minimum, certum est dari, licet quod sit illud non sciamus. Immo in qualibet specie entis naturalis de facto datur maximum, & minimum, v.g. in specie hominis datur maximus homo, vel positue, id est qui in quantitate, & magnitudine omnes alios superet homines, vel negative, id est qui in quantitate, & magnitudine a nullo alio homine superetur. Et similiter minimus homo eadem ratione, vel positue, id est quem omnes alij homines excedant in magnitudine, vel negative, id est, qui nullum alterum hominem in magnitudine excedat.

7. Secundo est supponendum, quod nullum corpus naturale habet ita determinatum terminum magnitudinis, aut paritatis, quin de potentia Dei absoluta possit fieri maius aut minus: ita ut de potentia Dei absoluta possit fieri homo in magnitudine montis, & in paritate formice: licet enim in ea magnitudine, aut paritate non posset exercere omnes operationes homini connaturales, posset tamen exercere operationes, sibi essentielles, ut intelligere, & velle, & saluabitur essentia hominis.

8. Difficultas ergo circa terminum magnitudinis, & paritatis rerum naturalium solū procedit de terminis magnitudinis, & paritatis, quos naturaliter transgredi nequeat, & ultra quos naturaliter non possint conservari. Et quidem si loquamur de corporibus cœlestibus, & alijs in corruptibilibus, cū naturali-

raliter augeri nequeant, aut minui, terminos, quos de facto suae magnitudinis, & paruitatis habet, naturaliter transgredi nequeunt. Vnde solum difficultas erit de entibus corruptibilibus, quae naturaliter augeri possunt, aut minui, aut videlicet ita praefixum, & determinatum habeant terminum magnitudinis, aut paruitatis, ut naturaliter illum transgredi nequeant. Et quia huiusmodi entia alia sunt substantia, alia accidentia, alia viuentia, alia non viuentia, scilicet de illis maioris distinctionis causa, in sequentibus est agendum.

QVAESTIO XIX.

*Primum viuentia habeant terminum
intrinsicum suae magnitudinis*

EX dictis q. praecedenti clare constat sensus tituli huius quaestionis, an videlicet viuentia talem sibi vendicent terminum magnitudinis: ut in maiori magnitudine naturaliter non possint conseruari. Partem negativam tenet Paulus venetus in expositione 4. capituli huius primi libri philosophorum, nullum viuentibus terminum magnitudinis intrinsecum, sed tantum extrinsecum concedens.

2. Dicendum tamen est cum nostro auctore in praesentiq. 4. & cum communi sententia omnia viuentia intrinsece versus magnitudinem terminari, ita ut in qualibet spe-

cie viuentium sit aliqua determinata magnitudo, ad quam possint peruenire, & quam naturaliter excedere nequeant. Conclusio colligitur ex Aristotele 4. lib. de generatione animalium, cap. 4. ubi sic ait. *Perficiendi cuiuscunque animalis certa est magnitudo, tam ad minus, quam ad minus, quoniam terminum non supergrediuntur, ut vel maiora vel minora eundem, sed in medio magnitudinis spacio excessum, defectum vel inter se capiunt.* Idem etiam expresse docet in hoc 1. lib. c. 4. tex. 63. his verbis. *Si autem impossibile est animal, aut plura quantumcumque esse secundum magnitudinem, & paritatem manifestum est, quod magis paritatem quamlibet, erit enim & contrarium illius caro autem & os, & huiusmodi partes sunt animales, & finitus plantarum.* Manifestum est igitur, quod impossibile est carnem aut os, aut aliquid aliud quantumcumque magnitudinis, aut in maius, aut in minus. Secundo etiam lib. de anima, tex. 41. sic dicit. *Natura autem estans omnino terminus est, & ratio magnitudinis, & augmenti, habent autem anima sunt & rationis magis quam materia.* Est etiam conclusio expressa D. Th. 2. de anima lect. 8. circa finem. his verbis. *Manifestum est autem, quod in omnibus, quae sunt secundum naturam, est certus terminus, & determinata ratio magnitudinis, & augmenti.* Sicut enim cuiuslibet species debetur aliqua accidentia propria et propria quantitas, licet cum aliqua latitudine propter diversitatem materiae, & alias causas indiduales: non enim omnes homines sunt eiusdem quantitatis. Sed tamen est aliqua quantitas tam magna, ultra quam species humana non porrigitur.

Quia quantitas tam parua, ultra quam homo non inuenitur. Hac D. Thom.

3. Probatur autem primo conclusio, quia omnia viuētia constāt partibus organanicis, quæ vt suas exerceant operationes, exigunt determinatam magnitudinem & quantitatem, ultra quam illas exercere non valent. Ergo habent terminum intrinsecum suæ magnitudinis, quem naturaliter excedere nequeunt. Antecedens experientia constat, quia in intelligibile est hominem, v. g. exercere posse plures suas operationes in quavis magnitudine: ac perinde signū est ad tales operationes magnitudinem exigere determinatā, ultra quam illas exercere non valeat.

4. Secundo probatur conclusio, quia augmentum cuiuslibet viuentis fit per virtutem augmentatiuam illi intrinsecam ab eius forma procedentem. Sed forma cuiuscumque viuentis est determinata. Ergo & virtus ab illa procedēs: ac perinde augmentum, quod fit mediā tali virtute, ita debet esse determinatum, vt cum ad illius terminum viuens peruenierit, illum naturaliter excedere nequeat.

5. Tercio probatur conclusio. Ratione Diu. Tho. 1. part. quæstion. 7. art. 3. quam licet ad probandum non dari infinitum in actu secundum magnitudinem S. Doctor adducat, applicata tamen ad corpora viuētia, probat, illa habere terminum intrinsecum suæ magnitudinis, quia viuētia habent formam determinatam. Sed ad for-

mam determinatam sequuntur accidentia determinata. Ergo viuētia habent accidentia determinata, & cum vnum illorum sit quantitas, viuētia habent quantitatem determinatam. Talis autem quantitatis determinatio non potest esse secundum speciem, cum quantitas in omnibus corporibus eiusdem sit speciei. Ergo ad speciem formæ, & specialiter determinatā debet sequi quantitas secundum extensionem determinata: ac perinde quantitas faciens talem magnitudinem, quā maior naturaliter esse nequeat.

5. Aduersus rationem istam obijcies, quia si hæc ratio aliquid probaret, probaret etiam, quod nō viuētia habent terminum intrinsecum suæ magnitudinis. Oppositum autem quæstioni sequenti defendemus. Ergo neque id probat de viuētibz. Maior probatur, quia sicut viuētia, ita & non viuētia habent formam determinatam specificam: ignis enim sicut diuerse speciei est ab aqua, & ab homine: ita etiam distinctam ab illis, & determinatam habet specificam formam; & sicut quodlibet indiuiduum viuens habet formam non solum specificam, sed & indiuidualiter determinatam: ita etiam & quodlibet indiuiduum non viuētiū. Ergo cum eodem prorsus modo non viuētia, ac viuētia habeant formam determinatam, sicut ex determinata forma non viuētiū non sequitur determinata magnitudo, ita nec ex determinata

nata

nata forma viuentium.

7. Ad hoc argumentum, quod est difficile, respondent aliqui ex diuerso modo augmētū viuentium, & non viuentium, quia viuētia augentur per intus sumptionem, & non cum noua parte materiæ aduenit noua pars formæ, sed præexistens informat nouam illam materiam, non viuentia autem augentur per iuxta appositionē, & cum noua parte materiæ aduenit noua pars formæ, & ita sicut cū nouo cōbustibili comburenti aduenit igni noua pars formæ, ita etiam aduenit noua virtus ad comburendum, & quanto maior sit ignis, potest fieri maior, & maior, nullumque habet terminum intrinsecum suæ magnitudinis.

8. Et si contra hoc inflatur, quod etiam in viuentibus imperfectis, ut in lacertis, quarum forma iuxta probabiliorem sententiam, est diuisibilis, & extensa, cum noua parte materiæ aduenit noua pars formæ: ac perinde videtur, quod eadē ratione, sicut & nō viuentia etiam talia viuentia imperfecta non habeant terminum intrinsecum suæ magnitudinis. Respondent, quod cum omnia viuentia etiam imperfecta sint, eterogenea, & habeant partes diuersæ rationis, non indifferenter in qualibet eorum parte residet illorum virtus augmentatiua, sed indeterminata parte, ut in animalibus in stomacho, & in arboribus, & plantis in radice. Et ita quamuis in aliquibus viuentibus imperfectis, cum noua parte mate-

riæ adueniat noua pars formæ, non aduenit noua virtus, aut noua pars virtutis, sed à principio sequitur in illis virtus determinata, & commensurata eorum formæ determinatæ, ac perinde & ad determinatum augmentum ordinata. Nō viuentia autem præterquā quod proprie non habent virtutem augmentatiuam, quia non augentur per intus sumptionem, sed per iuxta appositionem, si quæ tamē virtus augmentatiua in illis reperitur, ut in igne calor, qui est virtus actiua ad comburendum, potest dici virtus augmentatiua ignis, quatenus illa per combustionem aliorū, & vnionem cum illis augetur: tamen cum talia non viuentia sint homogenea & habeāt partes eiusdem rationis indifferenter in omnibus partibus habent suam virtutem augmentatiuam, ac per consequens, cum noua parte formæ aduenit etiam noua pars virtutis, & quanto magis augentur, habent maiorem virtutem, ut magis ac magis angeātur.

9. Hæc quidem satis probabiliter dicuntur, & certe in illis fundatur differentia inter viuentia, & non viuentia quātum ad terminum eorum magnitudinis. Sed adhuc non satis explicatur, quomodo cū non viuentia habeāt formam specificè determinatam, etsi accipiātur indiuidualiter, habeant formā indiuidualiter determinatam; non sequitur ad talem eorum determinatam formam magnitudo determinata, & illa sequitur ad determinatam formam viuentium.

10. Ut hinc igitur satisficiamus, respōdeo primò, quod propter modum explicatum augmenti, quod fit in viventibus, niuens cum augeatur, non mutatur individualiter, sed eandem formam retinet individualem. Unde cum illa sit nō solum specificè, sed & individualiter determinata, virtus augmentatiua, & omnia alia accidentia, quæ ad talem formam sequuntur, sunt determinata, & habēt determinatum terminum, quem naturaliter excedere nequeunt. Cum autem augetur aliquod non viuens, v.g. ignis vel aqua, cum augeatur (vt augetur aqua) vel per continuationem cum non a parte aquæ, vel per combustionem noui combustibilis, & continuationem illius cum præexistenti (vt augetur ignis) per tale augmentum fit nouum, & distinctum individuum à præexistenti; & ita quamuis præexistens individuum haberet suam formam individualiter determinatam, quia per augmentum mutatur forma individualiter, nunquam datur aliqua determinata individualis forma, quæ per augmentum non possit deperdi, & in aliam formam maiorem & maiorem mutari, & ita non datur determinata forma, cui totum augmentum non viventis commensuraretur, sed semper quod sit nouum augmentum, sit nouum indiuiduū & aduenit noua individualis forma, cui tale augmentum commensuratur. Unde cum ignis generat alium ignem non continuando sibi illum, perseuerat distinctus rea-

liter ignis generans, & genitus, cū vero generat alium ignem, illum sibi continuando, deperditur indiuiduum ignis præexistens, & ex toto illo igne fit nouum indiuiduum ignis, & si postea separentur & discontinentur, deperditur illud indiuiduum ignis, quod factum fuerat per cōtinationem, & sunt duo indiuidua. Sicut si dua guttæ aquæ discontinentur, quatum quælibet est distinctum indiuiduum aquæ, si continentur, dehinc esse illa duo indiuidua aquæ, & sit vnū indiuiduum, & si postea discontinentur, dehinc esse illud indiuiduum, quod factum erat per continuationem, & sunt duo indiuidua.

11. Aliter etiam, & facilius responderetur ad principale argumentum, quod illa propositio, in qua fundatur ratio nostræ conclusionis, videlicet quod ad formam determinatam sequuntur, accidentia determinata, intelligitur de accidentibus, quæ alicui cōpetunt cōsecuta ad illius formam: non vero de accidentibus, quæ nullatenus ad illius formam consecuta alias illi conueniunt. (Hæc enim non est cur illius formæ commensurentur) virtus autem augmentatiua, & omnis quantitas, & magnitudo, quæ viuenti via generationis, & via conseruationis competunt, sequitur ad illius formam, & consequenter determinationi formæ debet indeterminatione commensurari. Augmentum autem, & maior magnitudo non viventis nō sequitur

tur ad illius formā, sed ex eo quod cum illo continetur aliud corpus eiusdem rationis, vt aqua sit maior per id, quod continuatur cum illa alia portio aquae, & ignis per id quod continuatur cum illo alius ignis. Et ita tale augmentum, & maior magnitudo non viuentium non commensuratur illorum firmæ, nec habent aliquem terminum suæ magnitudinis circa infinitum. Nec huic obstat, quod ignis videtur augeri comburendo alia per virtutem cōbustiuam, quæ est eslor sibi intrinsecus. Quia hec vt ignis augeatur, & fiat maior, aliquando præcedat comburere materiā sibi applicatam, & talis combustio ab illius forma procedat, re vera eius augmentum non consistit in combustionem, sed in eo quod nouus ignis siue ab illo per combustionem genitus, siue ab alio productus, cum ipso igne præexistente cōtinuetur.

12. Aduersus conclusionem autem obijcies primo, quod si postquam aliquod viuens, v. g. homo peruenisset ad terminum, quem dicimus habere intrinsecum suæ magnitudinis, adhibito sibi alio, etofacilis deoctionis illud conuerteret in sui substantiam, & augebatur, & cresceret. Ergo re vera terminus augmenti, quem prius habebat, non erat intrinsecus terminus suæ magnitudinis, & quem naturaliter excedere non posset.

13. Respondetur, quod cum ad talem statum peruenit animal, ita dispositum erit eius virtus augmentatiua cōtinua reactione, quod

tantum vel plus deperdat, quā conuerterit de alimento. Immo experientia nobis constat in omnibus hominibus, & alijs animalibus, quod postquā peruenierit ad suum augmentum, ad quod homines cōmuni ter vigesimo tertio suæ ætatis anno perueniunt, postea licet per continuam conuersionem alimenti in suam substantiam nutrantur, non tamen augentur, quod fieri nequiret nisi per eandem actionem nutritionis eorum virtus nutritiua deperderetur. Et hec experientia est maximum argumentum nostræ sententiæ, & rem in magnitudinis augmenti viuentium, siquidem experimur animalia, postquam ad talem terminum augmenti peruenierint, deinceps non crescere. Ignis autem per combustionem non combustibilis augeatur, vel (vt proprius loquar) sit nouum indiuiduum maius, quia tantum abest, quod per talem combustionem eius virtus combustiuā diminuat, quod potius augeatur, quia cum noua parte materiæ aduenit ei noua pars formæ, & noua pars virtutis.

14. Obijcies secundo, quod dato, v. g. homine, qui peruenit ad eum, quem dicimus esse terminum intrinsecum suæ magnitudinis, adhuc talis homo naturaliter potest fieri maior. Ergo re vera talis eius præexistens magnitudo non erat terminus intrinsecus, quem naturaliter excedere non posset. Antecedens probatur. Nam si talis homo poneretur in loco humido, per-

cuteretur pugno, in maxilla, vel il-
lum morderet vespa, re vera, ex ta-
libus causis extrinsecis, inflaretur,
& tumesceret, ac perinde fieret ma-
ior, siquidem sic inflatus maiorem
occuparet locum. Et tamen non si-
mul ac inflaretur interiret, & desi-
neret esse. Ergo absque sui interi-
tu excederet terminum magnitu-
dinis quem ante inflationem habe-
bat. Minor probatur. Quia si talis
homo simul, atque tumesceret in-
teriret, desineret esse per *ultimum*
sui esse, qualis modus desinendi (vt
lib. 6. Physicorum videbimus) sub-
stantijs corruptibilibus, & quæ de-
sunt ad generationem aliorum,
competere nequit. Sequela proba-
tur. Nam tumor, cum incipiat per
motum, incipit per *ultimum sui non*
esse, & est verum dicere, nunc non
est tumor, & immediate post hoc
erit tumor. Ergo si talis homo si-
mul atque tumesceret, interiret, in
eodem instanti, in quo esset verum
dicere, nunc non est tumor, esset
verum dicere, nunc est homo, &
immediate post hoc non erit ho-
mo, quod esset illum desinere per
ultimum sui esse.

15. Nec valet dicere cum ali-
quibus, quod quia in tali casu ho-
mo per tumorem non acquireret
nouam aliquam quantitatem, (tu-
mefactio enim cum sit alteratio, non
ad quantitatem, sed ad qualitatem
terminatur) non excedit terminum,
quem habebat sui augmenti, quia
huic non excedit, nisi nouam ac-
quirendo quantitatem.

16. Non, inquam, id valet, quia

licet tumefactio, vt pote alteratio
immediate terminetur ad qualita-
tem, mediate etiam, & secundo
terminatur ad maiorem extensio-
nem quantitatis in ordine ad lo-
cum. Et cum magnitudo cuiuscun-
que corporis consistat in extensio-
ne illius quantitatis in ordine ad
locum, si per tumefactionem, etiã
si non acquiratur noua quantitas
talis corporis, præexistens tamen
magis extenditur in ordine ad lo-
cum, re vera tale corpus sit maius,
ac transgreditur terminum magni-
tudinis, quem ante tumefactionem
habebat.

17. Relicta ergo hac solutione
respondetur ad argumentum cum
nostro Authore, & alijs comuni-
ter; quod licet viuentia via genera-
tionis, & debita conseruationis, &
per augmentum, quod habent ab
intrinseco per suam virtutem aug-
mentatiuam, habeant intrinsecum
terminum suæ magnitudinis, quem
via generationis, & debita cōser-
uationis naturaliter nō possint ex-
cedere; possunt tamen illum trans-
gredi, & fieri maiora per causam
extrinsecam; vt in casu posito: quæ
talis causa talia viuentia faciens ex-
cedere terminum debitum suæ cō-
seruationis, disponit ad illorū cor-
ruptionem. Et ita viuentia via cor-
ruptionis non habet terminum in-
trinsecum suæ magnitudinis, sed
solum extrinsecum ad quem per-
uenire non possunt, quia priusquã
ad illud perueniat, interibunt.
Nec hoc obstat rationi conclusio-
nis, quia hæc maior magnitudo,
non

non prouenit ab ipsa forma uiuentis, sed à causa extrinseca.

18. Ne autem hæc repetere teneamur, eodem etiam modo nulla substantia corruptibilis via corruptionis, terminum intrinsecum, sed solum extrinsecum suæ paruitatis habet. Quia data qualibet substantia corruptibili in termino intrinseco paruitatis, quem via generationis, & debitæ conseruationis habet, illa potest per agens extrinsecum condensari, & per talem condensationem tendere in sui corruptionem & sic fiet minor, siquidem occupabit minorem locum. Et tamen non simul ac condensabitur, incipit & desinet esse, cum condensatio que fit per motum, incipiat per ultimum sui non esse. Ergo nulla substantia corruptibilis habet via corruptionis terminum intrinsecum suæ paruitatis.

QVÆSTIO XX.

Utrum non uiuentia corruptibilia habeant terminum intrinsecum suæ magnitudinis.

Non uiuentia corruptibilia alia sunt elementa, ut ignis, aer, & aqua. Alia uero mixta, ut lapis, ferum, & aurum. Et quia eodem modo omnia ista crescunt, & augentur, scilicet per iuxta appositionem, & continuationem uinius cum altero (licet aliqui minus probabiliter existiment mixta, ut lapidem, aurum, & ferrum admodum vegetabilium per con-

uersionem alterius corporis in suâ substantiam augeri) eodem modo determino magnitudinis omnium illorum est loquendum: ac perinde quod de elementis dixerimus, de prædictis etiam mixtis proportionabiliter est dicendum.

2. De omnibus autem his, quantum ad terminum magnitudinis illorum possumus loqui, vel connaturaliter, & supposito ordine totius uniuersi, vel secundum naturas, eorum particulares. Et quidem certum est, quod supposito ordine uniuersi, nisi ille perueratur, omnia prædicta corpora habent terminum magnitudinis, quæ excedere non valent. Vt enim asserit noster Author in præsentî, questione. 4. Ignis, uerbi gratia, non potest ita crescere, ut concuum in lung transcendat, nec aer potest esse maior, quam qui continetur sub orbe ignis: & sic de alijs corporibus, quæ cum omnia suum ordinem, & positionem habeant in uniuerso, at tento tali ordine, & positione, non possunt ultra crescere. Difficultas ergo solum est determino magnitudinis horum corporum secundum se, & secundum suas naturas particulares: ut si solum ad naturam ignis attendamus, & si ille poneretur extra omnes orbes (& idem dicimus de aqua, & de alijs prædictis corporibus) habeat aliquem terminum suæ magnitudinis, an uero nullum habet terminum, sed si applicentur ei semper combustibilia, possit crescere, & fieri maior, & maior citra infinitum.

3. Dicendum est, cum nostro Authore loco citato conclusionem quintam, & alijs pluribus communiter, ignem & cetera elementa, & corpora non viuentia corruptibilia secundum suas particulares naturas nullum habere terminum extrinsecum, vel intrinsecum circa infinitum in actu. Ita expressè deducitur ex Aristotele 2. de anima, text. 41. dicente. *Ignis quidem accretio in infinitum progreditur, ex eo usque fit quousque combustibilis.* Et quidem id asserit Aristoteles, ut refuteret ibi opinionem aliquorum asserentium quod augmenti viuentis causa totalis est ignis, id refutans, quia cum ignis non habeat aliquem terminum sui augmenti, non potest esse causa determinati augmenti viuentis. Quod & explicans Diuus Thomas ibi lection. 8. ad finem, ut probet ignem non esse causam totalem determinati augmenti viuentis, subdit. *Manifestum est enim, quod ignis augmentum non est usque ad determinatam quantitatem; sed in infinitum extenditur, si in infinitum materia combustibilis inueniatur.*

4. Duplici autem ratione efficaci probatur conclusio. Prima, quia dato igne quantumlibet magno, poterit naturaliter ei applicari stipula, vel alia materia optime ad combustionem disposita, & certum est, quod illam comburet, sibi vniet, & secum illam continuabit. Sed ex tali continuatione fiet

ignis maior. Ergo nullus potest dari ignis, quo naturaliter non possit fieri maior, & maior citra infinitum in actu, ad quod quantumcumque creseat, nunquam perueniet.

5. Huic efficacissima probationi, quæ & experientia, & ratione innititur naturalis, plures alii qui adhibent solutiones. Prima, quod ad talem terminum peruenire potest ignis, quod stipulam quantumvis sibi applicatam non comburat, ne fiat contra eius naturam; sicuti ad seruandum naturam, & ne detur vacuum aqua inlepidydra existens per illius foramina non descendit.

6. Secunda, quod etiam si in tali casu ignis comburat stipulam; illam tamen sibi non vniet, nec secum continuabit, sed manebit ignis de nouo productus, distinctus & diuisus realiter à præexistenti; & sic per id non fiet maior ignis ex utroque.

6. Tertia, quod etiam si in tali casu ignis comburat stipulam, & illam sibi vniet, secumque continuet; deperdetur tamen tantum ignis præexistentis, quantum ei per talem continuationem noui ignis accrescit, & sic non erit maior ac antea.

8. Quarta, quod quamuis in eo casu ignis comburat stipulam, & eam sibi vniet, & aliquid de igne præexistenti non amittat; tamen ipse ignis præexistens in tantum condensabitur, quod etiam cum

nona

noua parte ignis, quæ illi de nouo accrescit, non sit maior ac antea.

9. Sed omnes istæ solutiones insufficientes sunt, & omnino voluntariæ; imò & naturis rerum, ipsique experientie contrariæ. Et prima quidem deficit, quia ignis quanto maior fuerit maiorem virtutem habet ad cōburēdum. Ergo si ignis minor stupam sibi debite applicatam combureret, multo melius ignis maior. Et dicere, quod de facto non combureret ad seruandum ordinem nature, si sit sermo de ordine vniuersi, & ne ignis comburendo noua materiam, excedat ordinem, & locum sibi in vniuerso præfixum, verum est, & nos id in præsupposito huius difficultatis concessimus. Si vero intendatur, quod ignis tunc non combureret, ad seruandum suam specialem naturam, hoc dicimus esse falsum, quia specialis natura ignis nullum exigit terminum suæ magnitudinis, quem secundum suam specialem naturam excedere nequeat.

10. Secunda etiam solutio deficit. Tum, quia eandem virtutem, quam habet ignis ad comburendam aliquam materiam sibi à proxima tam, habet etiam ad vniendam illam sibi, secumque cōtinuandam. Ergo sicut ignis minor eadem virtute qua comburit materiam sibi approximata; illam sibi vniit secumque continuat, etiam ignis ille magnus eadem virtute, qua comburit stupam, illam

sibi vniit, secumque continuabit. Tum etiam, quia duo corpora homogenea fluida, vt aqua, aut rara, vt ignis, eo ipso quod approximentur, inter se continuantur, & per continuationem ex duobus illis indiuiduis fit vnum indiuiduum aquæ, vel ignis. Ergo data aqua quantumvis magna, vel igne quantumvis magno, si illi approximetur alia pars aquæ vel ignis, continuabitur cum præexistenti, & fiet per continuationē nouum distinctum indiuiduum, & maius quam quodlibet eorum, quæ continuantur.

11. Tertia etiam deficit, quia per id, quod ignis comburat stupam, & illam sibi vniat nullum est agens corruptens aliquam partem ignis præexistentis, sed potius quanto maior per cōtinuationem, cum noua parte magis cōseruatur: magis enim cōseruatur ignis & omnes illius partes, quanto maior fuerit ignis.

12. Quarta denique solutio deficit. Tum, quia per id quod ignis comburat stupam, & illam sibi vniat, nulla aduenit causa condensans ignem, sicut alius minor ignis si combureret aliquid, & illud sibi vniat, non perinde condensaretur. Tum etiam, quia demus, quod ignis ille maximus peruenit iam ad summam condensationem, quam potest habere, tunc si sic condensato applicetur stupam illam combureret, & sibi illam vniat, absque eo quod ille magis condenseretur: ac perinde

fiet maior, quam erat antea.

13. Secundo principaliter probatur conclusio ex differentia appositae quaestione praecedenti inter viuentia, & non viuentia, quod viuentia augentur ab intrinseco, & per virtutem sibi intrinsecam ad eorum formam consecutam, & ideo sicut eorum forma est determinata, ita & illorum virtus augmentatiua, magnitudo, & augmentum. Ignis autem, & reliqua non viuentia non proprie augentur, sed crescunt, & fiunt maiora per iuxta appositionem, & per continuationem cum alijs corporibus eiusdem rationis cum illis, vt ignis cum nouo igne, & aqua cum noua parte aquae, & ideo non solum non habent terminum intrinsecum magnitudinis, sed nisi obstarat ordo, & dispositio vniuersi, & solum attenda natura illorum possent illis plura, & plura corpora eiusdem rationis vniri: vnde & possent maiora, & maiora fieri, & nullum citra infinitum in actu haberent terminum intrinsecum suae magnitudinis.

14. Ex dictis in praesenti, & quaestione praecedenti patet ad praecipuum argumentum, quod ex paritate non viuentium ad viuentia potest fieri, in eo quod sicut haec, & illa habent formam determinatam, ac perinde aquae videntur debere habere augmentum determinatum. Et solum conclusione obstat authoritas Aristotelis, qui vniuersaliter tam in hoc primo libro Physicorum text. 26. qua

2. de anima text. 41. videtur asserere, quod omnium natura constantium est certus terminus augmenti, & decrementi. Perperam igitur aduersus Philosophum negatur certus terminus eorum augmenti.

15. Respondetur dupliciter cum nostro Authore. Primo, quod Aristoteles in 2. de anima per natura constantia expressisse intellexit solum viuentia, quando quidem ignem non connumeravit inter natura constantia, sed potius distinguit, & excepit ab illis. Et in hoc libro idem videtur sentire, quia exemplum nunquam possuit nisi in carne, & reliquis partibus animalium. ¶ Secundo respondetur, quod quamuis de omnibus natura constantibus vniuersaliter loquatur Aristoteles, intelligit tamen seruato ordine vniuersi; vt in principio huius difficultatis supposuimus; non autem attenda solum natura particulari non viuentium, qualiter de illis non loquimur.

QVAESTIO XXI.

Utrum corpora corruptibilia viuentia, & non viuentia via generationis, & de hinc conseruationis habeant terminum intrinsecum parauatis.

SOLVM inquirimus de termino paruitatis via generationis.

tionis, & debitæ conseruationis prædictorum corporum viuentium, & non viuentium, quia ut in fine quaestion. 19. ostēdimus, illa via corruptionis non habent terminum intrinsecum paruitatis. Et si aliquod illorū in termino intrinsecum paruitatis existens per agens extrinsecum condenseretur, fieri minus, siquidem minorem occupabit locum: & tamen non simul ac incipiat condensari, interibit & desinet esse (alias desineret esse per vitium sui esse, quod substantijs corruptibilibus nō competit.) Quæstio igitur solum est determino paruitatis via generationis, & debitæ conseruationis corporum corruptibilium viuentium, & non viuentium.

2. In hac difficultati aliqui solum assignant tam viuentibus, quā non viuentibus terminum extrinsecum paruitatis. Alij autem cum Scotto in 2. dist. 2. quæst. 9. viuentibus concedunt terminum extrinsecum, imō forsam intrinsecum paruitatis, non viuentibus autem nullum terminum paruitatis citra indiuisibile concedunt, asserentes quod non viuentia, quia sunt homogenea in qualibet parte quantumvis minima possunt generari, & conseruari. Alij denique asserūt quod tam viuentia, quam non viuentia habent terminum intrinsecum paruitatis, citra quem nec generari, nec debite conseruari possunt.

3. Dicendum est cum nostro Authore in præsentī, quæst. 4. arti-

cul. 3. hanc ultimam sententiam esse veram, & Aristoteli, & D. Thomæ conformem. Aristoteles enim in hoc libro, text. 38. postquam id explicuerat, concludit dicens. *Manifestū est, quod ex minima carne nullum segregabitur corpus. Erit enim minus minimo.* Quod expendens D. Thomas ibidem lectione 9. ait. *Cum quantitas carnis sit determinata secundum magnitudinem, & paruitatem, ut ex dictis patet, necesse est esse aliquid minus minimo.* Et in 4. distinction. 12. quæst. 1. art. 2. quæst. 3. sic habet. *Substantia panis potest corrumpi ex parte qualitatis ut alteratione, & ex parte qualitatis, quia cum unaquaque res naturalis habeat quantitatem determinatam in tantum poterit fieri diuisa, quod non remanebit species.* Et hac ratione docet D. Thomas ibi & 3. part. quæst. 77. arti. 4. quod quia substantia corporis Christi solum conseruatur sub accidentibus panis, quādiu, si sub illis esset, conseruaretur ipsa substantia panis, possunt ita diuidi accidentia panis, quod desinat esse sub illis corpus Christi.

4. Conclusio autem specialiter de viuentibus probatur. Quia omnia viuentia exigunt determinatam organizationem in quas suas possint exercere connaturales operationes. Ergo ad id exigunt determinatam quantitatem, & magnitudinem, in qua possint generari, & in qua conseruari possint. De non viuentibus autem ex

paritate viventium ad hominem (vt aiunt) cōtra Scotum probatur conclusio. Quia licet viuentia sint eterogenea; aliquæ tamen partes viventium vt caro, & ossa sunt homogenea. Et tamen adhuc tales partes viventium habent terminum suæ paruitatis, vt ipse Scotus videtur concedere. In cōsequenter ergo non viuētibus, quia sunt homogenea, negat terminum paruitatis.

5. Indifferenter tamen tam de viuētibus, quam de non viuētibus probatur primo conclusio. Quia omnia illa ad introductionem eorum formæ in materia, & conseruationem in illa, exigunt determinatas dispositiones, vt talem ac tantam siccitatem, humiditatem, vel raritatem. Ergo cum ad id vna ex præcipuis dispositionibus sit quantitas, exigūt etiam determinatam quantitatem, ita vt in minori talis forma naturaliter in materia nec introduci, nec conseruari valeat.

Secundo probatur. Quia cum qualibet res sit propter suam operationem, vt fit, exigit quantitatem determinatam; in qua possit operari, vt ignis exigit talem quantitatem, in qua possit exercere operationem aliquid comburendi. Illa ergo quantitas erit terminus paruitatis cuiuslibet viventis aut non viuētis, in qua possit suam exercere operationem, & in minori illam non possit exercere.

7. Sed quia forsam aliquibus videtur his rationibus solum proba-

ri viuentia habere terminum extrinsecum paruitatis, licet re vera illis probeatur etiam terminus intrinsecus, quia intrinsece determinatam exigunt dispositionem, & intrinsece determinatam exigunt ad suas operationes quantitatem; tamen adhuc efficacius probare conuenit talem terminum paruitatis intrinsecum. Et primo aduersus eos qui asserunt substantiam viuentem, aut non viuentem solum habere terminum extrinsecum paruitatis, & *maximū quod nō*. Quia ex eo sequeretur substantiam incipere extrinsece & *per vltimum non esse*. Talis autem modus incipiēdi substantijs (vt nunc ex lib. 6. Physicorum suppono, & ibi ostendam) competere nequit. Non igitur aliqua substantia corruptibilis potest solum habere terminum extrinsecum suæ paruitatis. Sequela probatur. Quia si daretur quantitas, quæ esset terminus extrinsecus paruitatis hominis vel ignis, & *maximū quod non* talis substantia, signata tali quātitate, verum esset dicere, sub hac quantitate non ponitur talis substantia & sub quacumque maiori potest poni (sic enim explicatur terminus extrinsecus paruitatis.) Tunc sic, si talis quantitas per motum augeatur, fiet maior in tempore immediate secuto ad illud signatum instantans, & in eodem tempore introdacetur forma talis substantia, siquidem tunc habebit quantitatem sufficientem ad sui introductionem: ergo talis substantia

incipiet in tempore : ac perinde *per ultimum sui non esse*. Et sicut esset verum dicere, nunc est talis quantitas, quæ dicitur terminus extrinsecus paruitatis talis substantiæ, & immediate post hoc erit maior quantitas, ita etiam erit verum dicere, nunc non est talis substantia, & immediate post hoc erit talis substantia, quod est illam incipere extrinsece *per ultimum sui non esse*.

8. Aduersus illos autem, qui nullum terminum extrinsecum paruitatis concedunt saltem non viuentibus, à fortiori idem sequitur inconueniens, quod substantia corruptibilis incipiat extrinsece *per ultimum sui non esse*. Nam si talis substantia potest incipere in minori, & minori quantumlibet quantitate : ergo habet latitudinem & diuisibilitatē, sicut quælibet qualitas : ac perinde sicut in qualitatibus, v.g. in calore, non quia est determinatus intensiōis gradus, in quo debeat incipere, sed in quocumque minori & minori incipere potest, calor incipit per motum & *ultimum sui non esse*, eadem ratione substantia quæ non habet determinatam quantitatem, in qua debeat incipere, sed in quacumque minori & minori incipere potest, incipiet per motum : ac perinde *per ultimum sui non esse*.

9. Obijcies primo, quod non viuentia, vt ignis & aqua, non habent aliquem terminum paruitatis citra quem non possint naturaliter conseruari: ergo nec intrinsece nec extrinsece terminantur

versus paruitatem. Antecedens probatur. Quia talia non viuentia sunt quantat: ergo quantumvis minima designentur, possunt adhuc in plures partes diuidi, & cum talia non viuentia sint homogenea, in qualibet parte possunt naturaliter cōseruari. Prima consequentia probatur. Quia de essentia quantitatis est quod sit diuisibile: ergo quodlibet quantumvis minimum quantum est adhuc in plures partes diuisibile.

Hoc argumentum obijcit sibi D. Thomas 1. Philicorum, lect. 9. aduersus id quod de termino paruitatis cuiuscunque entis naturalis cum Aristotele dixerat. Et respondet 8. Doctor dicens. *Sed dicendum quod licet corpus mathematicè acceptū sit diuisibile in infinitum; corpus tamen naturale non est diuisibile in infinitum. In corpore enim mathematico non consideratur nisi quantitas, in qua nihil inuenitur diuisioni repugnans: sed in corpore naturali inuenitur forma naturalis, quæ requirit determinatam quantitatem, sicut et alia accidentia. Unde non potest inueniri quantitas in specie carnis, nisi intra aliquos terminos determinata.* Hæc D. Thomas, in quibus non negat corpus aliquod minimum quantum posse realiter diuidi sed intendit, quod si diuidatur, non manebit in partibus forma substantialis, quæ ad sui conseruationem, maiorem, quam tales partes habent, exigit quantitatem. Et etiam potest dici, quod de essentia quantitatis non est diuisibi-

litas phisica per separationem realem vnus partis ab alio, sed diuisibilitas mathematica per designationem vnus partis extra aliam. Et ita si detur aliquid minimum inter omnia corpora naturalia, illud non erit realiter diuisibile, quia in partibus talis diuisionis nulla substantia poterit conseruari, quia omnis quilibet substantia maiorē ad sui conseruationem exigit quantitatem.

10. Obijcies secundo. Quod dato corpore aliquo minimo, v.g. lapide digitali, supponendo quod talis quantitas est minima in qua secundum nostram sentēciam potest cōseruari, si ab Angelo diuidatur, in vtrāq; parte talis diuisionis manebit forma lapidis. Ergo talis digitalitas non erat quantitas minima, citra quam forma lapidis non poterat conseruari. Antecedens probatur. Quia tunc non introduceretur in materia talis vtriusque partis diuisae forma alia substantialis. Ergo remanet forma lapidis, aliā materia esset absque omni forma, quod est impossibile. Antecedens probatur. Quia per eam subitam diuisionem non introduceretur dispositio ad aliquam formā substantialem distinctam à forma lapidis. Ergo cum determinata forma substantialis non introducatur nisi in materia ad illam disposita (alias non esset maior ratio, quare vna magis quam alia forma substantialis introduceretur) nulla defacto forma substantialis distincta à forma lapidis introduceretur in

partibus materiae sic diuisae. Et hoc argumentum procedit ad probandum non viuientia non habere terminum, non solum intrinsecum, sed neque extrinsecum paruitatis, quia dato lapide digitali, praefata diuisio potest fieri circa terminum etiam extrinsecum illius, vt si pro termino extrinseco designetur tres partes illius digitalitatis, potest fieri diuisio per dimidiū ipsius digitalitatis.

11. Varie huic responderetur argumēto, supponēdo semper, quod materia non potest manere absque omni forma substantiali, & dicendo quod in tali casu non permanebit in partibus talis diuisionis, si in illas lapis diuidatur forma lapidis, sed quod introduceretur in talibus partibus materiae forma corporis circumstantia, vel forma magis simbola, & magis similis formae lapidis, quia licet ad illam non praecesserint in materia omnes dispositiones requisitae; praecedunt tamen dispositiones, quae ante talem diuisionem conseruabant formam lapidis: & illae, sicut & ipsa forma lapidis maiorem proportionē habent cum forma substantiali magis similiformae lapidis, quam cum alia. ¶ Hæc tamen solutio, quoad vtrumque est difficilis. Quoad primum quidem, quia potest esse quod forma corporis circumstantis sit multum dissimilis formae lapidis, ac perinde quod in materia nullae praecesserint dispositiones ad illam, & ita naturaliter non posset in talibus partibus materiae introduci
for.

forma corporis circumstantis. Et si diuisio fieret in vacuo, vbi nulum esset corpus circumstans, non posset ad id esse recursus, quia nulum est corpus circumstans. ¶ Quoad secundam etiam, quia licet ad formam simbolam formæ lapidis præcesserint in tali casu aliquæ dispositiones; non tamen omnes requisitæ, vt in eadem solutione conceditur, & nulla forma potest naturaliter introduci in materia absque omnibus dispositionibus ad illâ requisitis. Et quoad neutrum haberet locum prædicta solutio, si supponamus, quod illud minimum, quod in argumēto intenditur posse diuidi, sit illius corporis quod inter omnia corpora naturalia minorem ad sui conseruationem exigat, quantitatem, & ita si in partibus illius diuisionis forma talis corporis non potest conseruari, à fortiori nec poterit introci in aliqua illarum alia forma substantialis.

12. Propter hæc, & maxime propter hanc ultimam replicam dicendum est, quod licet casus iste sit methaphisicus; illo tamen supposito, non poterit etiam ab aliquo Angelo lapis tunc diuidi, tali diuisioni ipsa resistente natura, ne detur materia sine forma, sicut etiam ne detur vacuum, descensus gravis aliquando natura resistit. ¶ Nec huic obstat quod tale minimum esset quantum: ac perinde diuisibile in partes, si enim ad has angustias reducatur, recurrēdum erit ad id, quod in secunda solutio-

ne præcedentis obiectionis dicebamus, quod non est de essentia quanti diuisibilitas phisica per separationem realem illius partium, sed solum diuisibilitas mathematica per designationē vnius partis extra aliam, & sic potest dari aliquod quantum, cui vt tali repugnet indiuisibilitas phisica per separationem realem illius partium.

13. Obijcies tertio, quod si assignetur, v. g. minimum ignis digitalitas, adhuc in minori & minori quantitate potest introduci forma ignis: ergo re vera ignis (& idem est de quolibet alio non viuente) nullum habet terminum paruitatis citra quem & generari & conseruari non possit. Antecedens probatur. Nā si ligno digitali sic & optime ad combustionem disposito, debite absque contiguatione tamen applicetur ignis, prius introducet indiuidua digitalitate formā ignis, quam in tota digitalitate: ergo ignis potest generari in minori quantitate, quam sit digitalitas. Consulto dixi in antecedenti, si applicetur ignis tali ligno absque contiguatione, quia si contingetur cum illo, etiam si generet ignem indiuidua digitalitate ligni, vniet sibi ignis generans ignem sic genitum, & non dabitur ignis minor digitali. Loquimur ergo de igne absque contiguatione tali ligno applicato, & de illo probatur, quod prius introducet formam ignis indiuidua digitalitate, quam in tota digitalitate. Quia prius introducet calorem etiam vsque

visque ad gradum vt octo indimidia parte digitalitatis, quam in tota digitalitate ergo prius in dimidia digitalitate introducet formā ignis, quam in tota. Antecedens probatur. Quia agens approximatum passio, & per motum introducens formam in passio, prius introducet illam in parte passio sibi proximiori quam in remotiori. Sed ignis per motum introducit formam caloris in ligno: ergo prius illam introducet in parte sibi proximiori, quam in remotiori: & ita si proximior sit igni prima dimidia digitalitas ligni, quam altera dimidia digitalitas prius in tali priori dimidia digitalitate ligni, quam in posteriori formam caloris introducet: ac perinde prius etiā introducet formam ignis. Tum quia in quacumque parte materiae introducit calor vt octo, introducit etiam forma ignis. Tum etiam quia cum calore vt octo non poterit conservari in illa parte materiae forma ligni: ergo statim in illa introducit forma ignis, alias talis pars materiae manebit absque aliqua forma.

14. Respondetur cum nostro auctore & alijs communiter negando quod calor vt octo introduceretur in tali casu in dimidia digitalitate ligni. Nam sicut forma substantialis ignis exigit determinatam quantitatem ad sui introductionem, citra quam introduci nequit, ita & calor vt octo, qui est ultima eius dispositio: licet enim alia accidentia incipiāt per motū, &

non habeant aliquem terminum suae paruitatis; accidentia tamen quae sunt ultimae dispositiones substantiae, incipiunt instantaneae, & per primum sui esse, sicut & ipsae substantiae, & sicut illa exigant etiam determinatam quantitatem ad sui introductionem. ¶ Nec huic obstat quod ignis continua intentione videtur producere calorem in ligno: ac perinde etiam in dimidia parte talis digitalitatis ligni producit calorem citra octo, non videtur cessare eius actionem intensivam, & expectare vt in eadem parte introducat calorem vt octo, quod reliquae partes talis digitalitatis ligni disponantur, vt in omnibus simul introducat calor vt octo. ¶ Non inquam id obstat, quia cum alij gradus caloris citra calorem vt octo non exigant determinatam quantitatem & illam exigat calor vt octo, sicut illam exigit forma ignis, potest ignis in proximioribus partibus ligni, priusquam in remotioribus producere calorem citra calorem vt octo, & illum in talibus prioribus partibus conservando, illum etiam producere in alijs remotioribus partibus, usque dum sint insufficientis quantitate dispositae, vt in omnibus illis simul non per motum, sed per mutationem instantaneam introducat calorem vt octo & formam substantialem ignis. Et ita nunquam cessat actio ignis generantis in priores partes ligni, quia licet postquam introduxit calorem in illis citra calorem vt octo, non statim illum inten-

intendat; continuatur tamen actio
conseruando in prioribus partibus
talem calorem, & illum introducē-
do in posterioribus, vsque dum in
omnibus introducēdo calorem vt
oſo, terminetur.

15. Vltimo tandem obijcies. Si
daretur minimum panis, vel vini,
in quo talis substantia conseruari
potest, & Sacerdos intendat cōser-
uare medietatem tantum, dimidia
pars erit consecrata, & permane-
bit dimidia pars panis sub dimidia
parte tantum praeexistētis quanti-
tatis. Ergo iam conseruabitur sub-
stantia panis sub quantitate minori
minima, ac perinde re vera non ha-
bet panis aliquem terminum suum

paruitatis circa quem nequeat cō-
seruari.

Respondetur, quod quia tunc
quantitas panis continuatur cum
quantitate sub qua manet corpus
Christi, & virtute diuina vicem in
aliquibus habet substantiae, fa-
cit, quod talis dimidia substantia
panis possit cōseruari, sicut si alte-
ra dimidia pars substantiae panis
cum illa continuata maneret: & ali-
ter nō posset conseruari. Et ita nō
conseruatur talis dimidia pars sub-
stantiae panis, nisi sub quanti-

tate, vt continuata cum
altera parte quanti-
tatis.

(2)

LIBER SE-

CVNDVS PHISICO-

R V M.

Summatextus.

IN hoc secundo libro, qui in no-
uem diuiditur capita, in illo-
rum primo diuidit, & distin-
git Philosophus res natura-
les, & artificiales, proponit defini-
tionem naturæ, & explicat, quibus
illa comperat. In secundo distin-
git Aristoteles inter Phisicam, &
mathematicas, & pure mathema-
ticas à scientijs medijs condistin-
git. In tertio autè capite, in quo
secunda huius libri incipit pars,
quatuor assignat, & explicat gene-
ra causarum, asseritq; ad eundem
effectum omnes illas concurrere
posse, & quod causæ sunt sibi inui-
cem causæ. ¶ Cap. 4. agit de cau-
sa per accidens, scilicet de casu, &
fortuna, & recenset opiniones an-
tiquorum de illis. ¶ In 5. capite de
casu, & fortuna propriam Aristo-
teles profert sententiam. ¶ In ca-
pite 6. differentiam statuit inter ca-
sum, & fortunam. ¶ Capite 7. suffi-
cientiam diuisionis causarum su-
pra positæ ostendit, & asserit ad
Philosophum pertinere de omni-

bus causis agere. ¶ In capite 8. of-
tendit Aristoteles naturam agere
propter finem. ¶ Ac denique in ca-
pit. 9. & ultimo, explicat quæ sit ra-
dix necessitatis in rebus naturali-
bus. Vt autem quæ in his capitibus
asserit Philosophus, melius intelli-
gantur, ea per aliquas quæstiones
disputabimus.

QVÆSTIO I.

*Utrum natura recte definatur ab
Aristotele.*

EX varijs acceptionibus natu-
ræ hic solū accipitur pro prin-
cipio motus, & quietis, vt eam ac-
ceptionem, & illius derivationem
tradit D. Thomas 1. part. quæstio.
29. art. 1. ad 4. dicens. *Nomen natu-
ræ primo impositum est ad significan-
dum generationem vinentium, qua dici-
tur natiuitas. Et quia huiusmodi gene-
ratio est à principio intrinseco, exten-
sum est hoc nomen ad significandū prin-
cipium intrinsecum cuiuscumque mo-
tus. Et sic definitur natura in 2. Phisicorum. Et quamuis Philosophus in
præcedenti libro egerit de mate-*

ria, & forma, vt sunt principia compositi substantialis, in presenti agit de illis, vt sunt principia, & causa motus phisici.

2. Dico primo. Optime definitur natura, quod sit *principium, & causa motus, & quietis eius in quo est, primum, per se, & non secundum accidens*. Huiusmodi autem definitio præter auctoritatem Philosophi, & omnium eius interpretum; non aliter melius quam ex illius explicatione probatur. Ponitur igitur *principium & causa*, loco generis. Et ponitur non solum *principium, sed causa*, quia causa addit supra principium aliquid influxum, qui cum conpetere nequeat prinationi, licet illa sit principium; non tamen causa: ac perinde, nec natura. ¶ Dicitur autem natura principium, & causa *motus*, id est motus, aut mutationis phisicæ. Et dicitur principium, & causa *motus, & quietis copulatiue*, non quidem eo, quod qualibet natura debeat esse principium tam motus quam quietis, sed per distributionem accommodatam: ita vt nulla sit natura, quæ non sit principium motus, ut quietis, & aliqua sit natura, quæ sit principium motus, & quietis simul. Vt simili modo intelligitur definitio animæ tradita ab Aristotele, quod anima est, qua viuimus, sentimus, loco mouetur, & intelligimus, non quod esse principium omnium istorum actuum cuiuslibet competat animæ, sed quod id competit omni collectioni animarum, & aliqua datur anima, vt rationalis, quæ sit principium om-

nium prædictorum actuum.

3. Subditur autem in definitione natura, quod sit principium motus *eius in quo est*, ad denotandum, quod non sufficit ad rationem naturæ, quod sit principium motus in alio, sed requiritur quod sit principium motus eius in quo est talis natura. Vt ignis non ideo habet naturam, quia habet in se principium aliud mouendi, vt calefaciendi lignum, sed quia habet in se principium sui motus sursum, & aqua quia habet in se principium sui motus deorsum, & vt ipsa aqua calefiat, quia ad hoc etiam habet in se principium passivum intrinsecum.

4. Dicitur autem, quod natura debet esse non quomodolibet principium motus, & quietis, sed principium *primum*, id est principium radicale, ad excludendum accidentia, quæ licet sint principia motus phisici; sunt tamen illius principia proxima, & instrumentaria.

5. Dicitur denique, quod natura debet esse principium motus *per se, & non secundum accidens*, ad excludendum alicuius motus principium, quod per accidens reperitur in eo in quo talis sit motus. Vt ad excludendam artem medicam, qui media illa semetipsum sanat. Quia licet talis ars de facto sit principium motus sanationis, qui fit in habente ipsam artem, per accidens tamen est, quod ars sit in ipso infirmo, qui sanatur, cum æque bene ab alio me dico possit sanari.

6. Huius definitioni potest obijci, quod plura videntur habere

natu-

naturam & non principium motus nec quietis, sed de his dicemus in duabus quæstionibus sequentibus, explicantes quibus competat definitio naturæ. Et ita solum obijcio, quod vel cum dicitur in definitione naturæ, quod sit principium motus, intelligitur de principio actiuo aut passiuo: si determinate de actiuo, multa sunt (vt in sequentibus videbimus) quibus competit ratio naturæ, & non habent principium actiuum motus: ac perinde talis definitio naturæ sic intellecta non erit bona. Si vero intelligatur de principio actiuo vel passiuo, perperam distinguere Philosophus artificialia à naturalibus, cum etiam in materia artificialium sit principium passiuum motus, qui ab artifice causatur in illis, vt in ligno est principium passiuum, vt ab artifice fiat ex illo statua.

Respondetur, quod in definitione naturæ intelligitur principium actiuum vel passiuum, & ad argumentum factum aduersus hoc dico, quod tale principium passiuum motus non debet esse sola non repugnantia, & quasi potentia obedientialis, sed principium passiuum per modum naturalis inclinationis ad talem motum qualiter reperitur in materia principium passiuum ad formas substantiales. Ad formam autem artificialem nullam tale reperitur in materia principium passiuum, quia nulla est in ligno, v. g. inclinatio ad figuram Iobis, aut Mercarij,

sed solum ad id est non repugnantia. Et si vna materia est magis ad id apta quam alia, non id est, eo quod aliqua illarum habeat ad id inclinationem, sed tantum maiorem vel maiorem aptitudinem.

7. Dico secundo. *Primum* modi naturæ definitio est essentialis: oppositum aliqui tenent existimantes, quod quia datur per effectum, scilicet per motum, qui est effectus naturæ, talis definitio est descriptiua. Sed conclusio est magis communis, & eius ratio est, quod natura ex suis intrinsecis essentialibus, & non ex aliquo accidenti habet esse primum & radicale principium motus & quietis. Vnde non definitur per effectum, sed in ordine ad effectum, & non per potentiam proximam & accidentalem in ordine ad illam, sed per illius principium radicale, quod est ipsa essentia naturæ.

QVÆSTIO II.

Quibus competat ratio & definitio naturæ?

DE omnibus, de quibus potest esse aliqua difficultas, an illis competat ratio & definitio naturæ, breuiter & distinxte in hac quæstione dicemus, & id specialiter de celo explicandum (quia specialiter de illo est difficultas) in quæstionem remittimus sequentem.

2. Dico primo. Nec Deo, nec Angelis

Angelis competit natura, ut illa in praesentiarum accipitur. Conclusio est communis, & patet. Quia licet Deus & Angeli habeant naturam, prout natura accipitur pro eo quod quidditas & essentia; non tamen habent naturam, prout hic natura accipitur prout est principium motus aut mutationis physicae, quia in Deo nullus est motus aut mutatio, & in Angelis licet sint mutationes intentionales & spirituales; actus videlicet intellectus & voluntatis; non tamen aliquis motus aut mutatio physica.

3. Dico secundo. Compositum substantiale corruptibile, prout dicit subsistens in natura, non est natura, prout autem solum dicit ipsam naturam compositam ex materia & forma, est verè & propriè natura. Prima pars conclusionis est communis, quia ut sic compositum expresse excluditur à ratione naturae ab Aristotele in hoc 2. lib. text. 12. dicente.

Quod compositum natura quidem non est, sed est ex constituta natura, ut homo. Et patet. Quia compositum potius est principiatum, quam principium. Oppositum tamen secunda partis conclusionis aliqui tenent existimantes quod compositum sumptum pro forma totali, v. g. pro humanitate composita ex materia & forma est quidem ens naturale, quia habet partes, quarum quilibet est natura; ipsam tamen non est natura, quia non est primum principium,

sed potius principiatum ex ijs, quae sunt prima principia motus. Sed tamen conclusio est communior, & habetur à Dico Thoma in 5. metaph. lect. 5. ubi loquens de natura cum Philosopho ibi in eadem acceptione, in qua hic locutus, ait S. Doctor. *Quod non solum forma partis dicitur natura, sed species ipsa, quae est forma totius.* Et si dicamus quod hominis natura non solum est anima, sed humanitas. Et probatur, quia hic sumitur natura pro primo principio motus, id est pro illius radicali principio quo, & ut condistinguitur à principio proximo instrumentali. Sed non solum forma substantialis partialis, sed & ipsa forma totalis, est principium radicale quo motus: ergo est propriè natura. ¶ Et per hoc patet ad fundamentum oppositum: in definitione enim naturae primum principium motus solum excludit principium proximum instrumentale illius.

4. Dico tertio. Tam forma quam materia substantialis est verè & propriè natura. Oppositum utrinque partis aliqui tenent: alij quidem existimantes solum materiam esse naturam, quia generaliter iudicant solum principium passivum & non activum esse naturam: alij autem ex opposito existimantes, quod solum principium activum motus est natura, asserunt soli formae & non materiae rationem competere naturae. Nihilominus

utraque pars est communis, & habetur ex D. Thoma 2. Philosophorum lect. 1. dicente. *Quod in rebus naturalibus eo modo est principium motus, quous conuenit motus. Quibus ergo conuenit mouere est principium motus actiui; quibus autem competit moueri, est in eis principium passiuum, quod est materia: quod quidem principium in quantum habet potentiam naturalem ad talem formam, & motum, fuit esse motum naturalem.* Et utraque pars conclusionis patet. Quia proprii motus uiuentium principium radicale actiui est eorum substantialis forma. Et materia ex se est principium passiuum transformationis formarum, quae per mutationem philosophicam introducuntur in ipsa, & etiam ut determinata per formam, est principium passiuum aliorum motuum: ergo tam materia, quam forma substantialis est proprie natura.

3. Dico quarto. Forma est magis natura, quam materia; uniuoce tamen de utraque dicitur ratio naturae. Primam partem conclusionis probat Aristoteles. Quia forma est à quo denominatur eas naturale, & quia generans generat sibi simile in natura, eo quod generat sibi simile in forma: & denique quia forma est terminus motus, qui dicitur natiuitas, à qua nomen sumitur naturae. Quibus addere possumus, quod in aliquibus forma est principium actiui motus, & materia in nullo est, nisi principium passiuum, & cum magis principale sit principium actiui, quam

passiuum, natura, quae in ratione principij motus consistit, magis principaliter conuenit formae, quam materiae. ¶ Secunda autem pars conclusionis, licet oppositum aliqui teneant, est nostri Auctoris huiusmodi. 1. ex quo omnia desumimus. Et probatur. Quia principium passiuum motus uere & simpliciter est principium, & in suo ordine ex se, & absque participatione à forma conuenit materiae, ut est principium generationis, & corruptionis. ¶ Nec obest, quod talem rationem principij materia sine forma non potest exercere, quia nec forma rationem principij actiui potest exercere sine materia. Ergo esse naturam, quod in ratione principij motus consistit simpliciter conuenit materiae, & formae, ac perinde uniuoce.

4. Obijcies, quod ut ex Philosopho in 1. part. conclusionis diximus, forma est magis natura, quam materia. Ergo ratio naturae inaequaliter ab utraque participatur, ac perinde non uniuoce, sed analogice dicitur de illis. ¶ Confirmatur, quia ipse Philosophus 5. metaphysicæ, cap. 4. ait, quod propter formam metaphoricæ omnis substantia natura dicitur. Sed cum aliquid conuenit alicui metaphorice propter aliud, est analogia inter utrumque. Ergo ratio naturae analogice conuenit formae, & materiae.

7. Respondetur ad argumentum negando consequentiam, quia excessus, & inaequalitas in ratione naturae inter formam, & materiam solum

solum est in rationibus particulari-
bus, & qualis reperitur inter
duas species eiusdem generis, qua-
rum una est perfectior altera; non
tamen est inaequalitatis in ratione
communi, & quae sufficiat ad ana-
logiam. ¶ Ad confirmationem res-
pondetur, quod cum Philosophus
dicit alias substantias dici naturam
metaphorice propter formam, su-
mit naturam non pro principio mo-
tus, sed pro quidditate, & essentia, &
hoc modo esse naturam solam proprie
conuenit formae, & alijs solum ex
participatione à forma.

8. Ultimo tandem dico. Ani-
ma rationalis non solum secundum
gradum vegetatiuum, & sensiti-
uum; sed & secundum gradum in-
tellectiuum est vere, & proprie na-
tura. Conclusio probatur. Tū, quia
etiam formaliter, ut forma ratio-
nalis est, est forma hominis, & cō-
stituit hominem ens naturale, ac
perinde ipsa etiam ut sic est pro-
prie natura. Tum, vel maxime,
quia ut forma rationalis, & intelle-
ctiua est principium alicuius mo-
tus phisici, ut ridendi, & loquendi,
qui sunt vere motus phisici, & quā-
uis corpore exerceantur, sunt actus
animae formaliter ut rationalis.
Ergo anima rationalis est vere, &
proprie natura, quamuis rationem
naturae non nisi prout est in corpo-
re exerceat. In statu enim separa-
tionis à corpore nullius motus phisici
exercent rationem principij. Vnde
teste D. Thoma in hoc 2. phisicorum
lect. 4. ad phisicum pertinet
agere de anima rationali, pro-

ut est in corpore; non tamen pro
illius statu separationis à corpo-
re.

QVAESTIO III.

Utrum coelum habeat naturam

CVM natura sit principium
motus, & quietis eius in quo
est, ratio dubitandi oritur ex diffi-
cultate assignandi in coelo princi-
pium motus, & quietis. Et pos-
sumus loqui vel de coelo empyreo,
quod nunquam mouetur, vel de
alijs orbibus caelestibus, qui conti-
nuo mouentur.

2. De coelo empyreo proba-
bile est habere naturam, quate-
nus in illo est principium natura-
le passiuum suae perpetuae quietis,
& ut diximus, explicantes defini-
tionem naturae, ad aliquam deter-
minate naturam sufficit, quod sit
principium sui motus, vel suae quie-
tis. Tota ergo difficultas est de a-
lijs orbibus caelestibus.

3. Aliqui antiqui teste D. Tho-
ma 1. part. quaest. 70. art. 3. existi-
mantes in coelo esse principium ac-
tiuum sui motus ponebant illud es-
se animatum, & idem fere asserit
commentator lib. de substantia or-
bis, & 12. metaph. commento.
41. existimans intelligentiam uni-
ri coelo per modum illius animae, &
ita in coelo esse principium actiuum
sui motus. ¶ Ex alio extremo Aui-
cena 9. metaph. negans in coelo non
solum principium actiuum sui mo-
tus, sed etiam principium, quod sit

inclinationis naturalis ad illū, aut talem motum nō esse ei naturalem nec violentum, sed prater naturalem, cui sententia subscribit Scotus in 2. dist. 1. in fin. q. 6. constituens potētiam neutram inter potētiam naturalem, & repugnantiam ad aliquid. Pro explicatione tamen veritatis.

4. Dico primo. In cœlo non est principium actiui sui motus, sed mouetur actiue ab Angelo, qui ipsi cœlo vnitur, nō per modū forme, sed precise per modū motoris. Conclusio est certa, & D. Th. 1. p. q. 70. a. 3. Et prob. quia cœlum nō est animatum: sed solum animata viuētia habēt principium efficiēter actiui sui motus, & distinguuntur ā nō viuētibz in eo quod se mouent. Ergo cœlum non habet principium actiui sui motus. Maior prob. Quia cum solum sit triplex gradus viuētis, vegetatiui videlicet, sensitiui, & intellektiui, cui nulla competit operatio vegetandi, sentiendi, aut intelligendi, non potest esse viuēns, & animatū. Sed cœlo nulla talis competit operatio. Ergo cœlum non est animatum. ¶ Nec vt moueatur localiter requiritur, quod Angelus cœlum mouens, ipsi cœlo per modum formæ vnitur. Tum quia, vt ostēditur 1. p. q. 50. Angelū alicui corpori per modum formæ vni est impossibile. Tum etiam, quia ad id sufficit, quod Angelus vniatur per modum motoris, sicut vñ corpus mouens aliud, illi vnitur.

¶ Nec cœlū habet principium in se actiui sui motus per modum

principij emanationis talis motus, qualiter in aliquibus non viuētibz, vt in grauibz, & leuibus eorū forma est principium actiui emanationis suorum motuum naturalium, quia licet motus cœli sit ei naturalis (vt statim explicabimus) non tamen sequitur ad illud, vt illius passio, aut proprietas, qualiter ad formam grauis, & leuis sequitur eorum motus sursum, vel deorsum.

5. Dico secundo. Motus cœli est naturalis propter principium passiuum intrinsecum in ipso cœlo talis motus, & propter finem influendi in hac inferiora, vt impleatur numerus electorum: ad quem cœlum est ā Deo creatum, ac perinde cœlum habet naturam. Prima pars conclusionis est expressa D. Thomæ loco citato 1. p. q. 20. art. 3. solut. ad 4. & in alijs pluribus locis. Et prob. Quia vt aliquid sit alicui naturale, sufficit quod ad illud habeat principium passiuum per modum naturalis inclinationis. Sed cœlum habet in se intrinsecū principium passiuum per modum naturalis inclinationis ad suū motū. Ergo talis motus est illi naturalis. Maior patet, quia idē est naturalis materiæ receptio cuiuslibet formæ substantialis, quia est in ipsa materia principij passiuū, & naturalis inclinatio. Minor autem prob. primo, quia Deus, qui disponit omnia suauiter, indidit cuiuslibet rei naturam, & inclinationem naturalem ad suos proprios motus, vt igni ad calefaciendum, arboribus, & plan-

tis ad germinandum. Ergo cū crea-
uit orbēs cœlestes, vt causam vni-
uersalem omnium inferiorum, &
vt suo perpetuo mori : insuauit in
vniuersa sublunaria, indidit eis
principium passiuum, & naturalem
inclinationem ad talem motum.

¶ Secundo prob. eadē minor, quia
cœlum, sicut & qualibet alia res,
debet habere aliquam naturalem
inclinationem. Sed cœlum ad nihil
aliud nisi ad mouere, naturaliter
inclinatur, cum id perpetuo illi
competat. Ergo ad talem motum
habet principium passiuū, & natu-
ralem inclinationē. ¶ Tertio prob.
batur eadem minor. Cœlum habet
naturaliter figuram rotundam ap-
tissimam ad circularem motum,
est etiam substantia incorruptibili-
s ad motum perpetuum accom-
modata. Ergo & motus ipse est natu-
ralis : si enim media ordinata ad
finē n sunt naturali cœlo, finis e-
tiam ipse naturalis vtique est.

6. Secunda pars conclusio-
nis colligitur ex prima. Vt enim di-
ximus explicantes definitionē na-
turæ, sufficit ad rationem naturæ,
quod sit principium motus eius, in
quo est, per modum inclinationis
naturalis ad talem motum : sicut
ea solum ratione materia prima
habet rationē naturæ. Ergo si in
cœlo est principium passiuum sui
motus, cœlum habet naturam. Et
quia non solum materia cœli, sed
principaliter eius forma est prin-
cipium passiuū motus cœli, quia
sicut graua, & leuia ratione suæ
formæ ascendunt, & descendunt,

sic etiam & cœlum ratione suę for-
mæ, quia ratione illius ei compe-
tit figura circularis, conuenit cir-
culariter moueri ; ideo tam mate-
riæ, quam formæ cœli conuenit ra-
tio, & definitio naturæ.

7. Aduersus secundam con-
clusionem obijcies primo, ex Aui-
cena apud nostrum Authorem,
quod nullus est motus naturalis
rei, nisi ille, quo mouetur à dispo-
sitione, & statu non naturali ad na-
turalem. Sed motus cœli non est quo
mouetur à dispositione, & statu nō
naturali ergo. Maiorē ostēdit exē-
plo grauis, quod non mouetur des-
censu naturali, nisi à loco, in quo
sursum violenter detinetur ad cen-
trū in quo naturaliter quiescit. Mi-
nor vero est manifesta, quia cœlum
namquam est extra suam natura-
lem dispositionem, ac perinde non
mouetur à dispositione non natu-
rali ad naturalem.

8. Respondetur negando mi-
norem, ea enim solum est vera in
motibus corruptibilium, qui or-
dinantur ad quietem, immo & in
eis non est vniuersaliter vera, mo-
tus enim corruptionis est natura-
lis, & non est à dispositione non
naturali ad naturalem, sed potius
ē contra à dispositione naturali ad
non naturalem, Cœlum autem
quia est incorruptibile, & eius mo-
tus, quamuis sit naturalis, non or-
dinatur ad quietem, sed præcipue
ad influxum in hæc inferiora,
non oportet, quod mouea-
tur à dispositione non naturali ad
naturalem, sed semper motū in ea-

dem dispositione naturali perseuerat.

9. Obijcies secundo ex eodem Auicena, quod si motus cœli esset naturalis, sequeretur, quod cum Sol, v.g. mouetur ab Oriente, in Occidens, naturaliter recedat ab Oriente, & eadem ratione quando postea in nocte subtus terram reuertitur ab Occidente in Oriens, naturaliter etiam accedat ad punctum Orientis, consequens autem videtur falsum: alias duo motus contrarij, recessus videlicet ab Oriente, & accessus ad Oriens essent eidem naturalis.

10. Respondetur concedendo sequelam, & negando minorem: neque enim talis accessus, & recessus ad oriens sunt contrarij, imò nec duo motus, sed partes eiusdem motus circularis continui, & perpetui. Natura enim Solis, neque est recedere à puncto Oriens, nec accedere ad illud, sed perpetuo circulariter moueri per quodlibet punctum Zodiaci.

11. Obijcies tertio ex Auicena, quod si motus, v.g. primi mobilis ab Occidente in Oriens esset naturalis, sequeretur quod si vice versa moueretur ab Occidente in Oriens, ille esset motus contra naturam. Et eadem ratione si intelligentia vellet cœlum sistere, & tenere, ne moueretur, pateretur difficultatē, sicuti qui vellet vitem aere plenum sub aqua retinere, cum aer nititur sursum ascendere. Consequens tamen est falsum.

12. Respondetur cum nostro Au-

thore concedendo, sequelam, quia cū primum cœlum habeat principium pascuum, & naturalem inclinationē ad motū, quē modo habet, esset violentum illi, sistere ab omni motu, dum ante finem mundi perseuerat finis motus cœli, scilicet influxus in hæc inferiora, & medio illo (vt ait D. Tho. q. 5. de potentia ar. 5. in corpore) completur numerus electorum. Et similiter esset nunc violentum cœlo motu contrario moueri. Imò subdit noster Author, quod nec Angelus mouens cœlum, posset viribus proprijs, sed solū virtute diuina illud ab omni motu ante finem mundi detinere, vel motu contrario mouere. Quidquid tamē sit de hoc, ad minus cœlum in motu contrario, vel in cessatione ab omni motu, dum perseuerat necessitas influendi in hæc inferiora, pateretur violentiam.

13. Obijcies quarto, quod omnis motus naturalis est propter quietē. Sed motus cœli non est propter quietē: aliās imperfectum maneret cœlū, dum nō quiesceret. Ergo eius motus non est naturalis. Maior prob. in explo grauū, & leuū, quæ si naturalem habēt motum, est propter quietē. ¶ Confr. primo, quia si cœlo esset naturale perpetuo moueri, violentum esset illi post finem mundi quiescere. At id violentum illi esse nequit, cū nihil violentum sit perpetuum, & talis quies sit in perpetuum, duratura. Ergo moueri non est naturale cœlo. ¶ Confirmatur secundo. Nam si cœlum haberet naturam, haberet princi-

principium motus, & quietis. Sed non habet principium quietis. Ergo non habet naturam.

14. Respondetur ad argumentum negando vniuersaliter maiorem: motus enim viuentium, vt motus cordis, est naturalis, & tamen non propter aliquam quietem. Vnde & motus cœli licet actiue sit à principio extrinseco, ac perinde non sit motus viuentis, potest esse naturalis, licet non propter aliquam quietem, quia perfectio cœli in ipso moueri consistit. ¶ Ad primam confirmationem, licet aliqui asserant tam motum nunc cœli, quam eius quietem post finem mundi ei esse naturalem, quia motus cœlo nunc naturaliter competit propter influxum in hæc inferiora, & cessante post finem mundi hoc fine, naturaliter ei competit quies. Nec reputant inconueniens, quod duo contraria, vt pote motus, & quies, sint idem pro diuersis temporibus naturalia; tamē noster author asserit, quod cum cœlum sit circulare, non habet in se principium quietis, sed supernaturaliter, vel saltem præter naturaliter, tunc cessabit à motu. Cum hoc tamen stat, quod (vt dicemus ex D. Thoma, q. sequenti nu. 7.) talis quies non erit cœlo violenta propter rationem ibi assignandam, quæ ibi potest videri, ne eadem repetamus. ¶ Ad secundam confirmationem commentator (vt refert noster Author) existimat in cœlo esse principium quietis, & aliqui ipsum commentatorem explican-

tes, asserunt quod quotidie cœlum quiescit à motu eterno, & incipit alter motus, sed re vera motus cœli est circularis, & perpetuus, nec ab illo vnquam quiescit, nec habet principium quiescendi. Tum propter eius figuram circularem. Tum etiam propter eius finem, scilicet influendi in hæc inferiora. Vnde nullum habet in se principium quietis, nec perinde desinit habere naturam, quia non quælibet natura in particulari (vt diximus, quæstio. 1.) debet esse principium motus, & quietis, sed sufficit, quod sit principium motus.

QVÆSTIO IV.

Quod sit violentum, & qualiter à naturali, & præternaturali distinguatur.

CVM diximus quod id, quod habet naturam, est ens naturale, vt id plenius explicetur. Oportet breuiter in hac quæstione explicare, quid sit *violentum*, & qualiter à naturali, & præternaturali distinguatur.

2. Dico primo. Violentum est quod sit ab extrinseco, passo non conferente vim. Ita communiter assignatur definitio *violentis*, & sumitur ex Aristotele 3. Ethicorum, cap. 1. dicente, violentum esse, Cuius principium est foris, in quod nihil confertis qui agit, aut patitur. Et ex Damasceno 2. de fide, cap. 24. asseren-

re, quod *innite* (id est violententer) *fir-*
ri id dicitur, quod principium extrin-
secum habet, nihil suapte motu atque
conatu; at ab alio conferente eo cui-
us inferitur. In quibus definitioni-
 bus iuxta communem interpreta-
 tum sententiam cum dicitur, *passio*
non conferente vim, aut quod nihil
conferat, is, qui violentiam patitur, non
 debet intelligi quod se habeat
 mere negative alias violenta esset
 homini cuiusvis formæ super
 naturalis infusio, ad quam nullam
 inclinationem aut conatum habet
 naturalem, sed mere potentiam
 obedientialem, & violenta esset
 ligno forma artificialis in ipso in-
 troducia: quæ tamen licet non sit
 naturalis, non est violenta, sed
 præter naturalis. Sed debet intel-
 ligi, quod ut aliquid sit alicui vio-
 lentum, ei positive per contra-
 riam inclinationem resistat. Sic
 autem intellecta definitio optima
 est, utpote soli violento compe-
 tens, & omnia alia à ratione vio-
 lenti excludens. Per id enim quod
 est *esse à principio extrinseco,* exclu-
 ditur naturale & voluntarium, quæ
 sunt à principio intrinseco. Per id
 vero quod *passum debeat positive re-*
sistere, excluditur præter naturale,
 ad quod licet passum intrinsece non
 concurrat, positive tamen non re-
 sistit.

3. Dico secundo. Ut aliquid
 sit alicui violentum, sufficit quod
 sit contra principium eius pas-
 sium per modum naturalis in-
 clinationis. Oppositum tenet Vaz-
 quez 1.2. disp. 25. cap. 3. Sed con-

clusio est communis, & colligi-
 tur ex præfata Aristotelis defini-
 tione violenti. Dum enim asserit vio-
 lentum esse, in quod nihil conferis,
 qui agit aut patitur, varumque resis-
 tens principium videtur include-
 re, actuum videlicet in eo quod
 agit, & passium, in eo quod pa-
 titur. Idemque insinuat Divus
 Thomas, 1.2. q. 6. articuli. 4. ad
 2. dicens. *Non semper quod pas-*
sium movetur ab alio, violentatur, sed
solum quando est contra propriam in-
clinationem passivi. Propria enim
 inclinatio passiva salvatur in prin-
 cipio passivo ad aliquid: ergo ex
 mente Divi Thomæ, ut aliquid
 sit violentum, sufficit quod sit con-
 tra principium passivi ad aliquid,
 per modum naturalis inclinationis
 ad illud.

4. Ratione autem & exem-
 plis probatur conclusio. Ratio-
 ne quidem, quia quod est contra
 principium inclinationis ali-
 cuius, dicitur ei violentum, quia
 ad id per tale suum principium
 actuum naturaliter positive re-
 sistit. Sed ei etiam, quod sit contra
 principium passivum per mo-
 dum naturalis inclinationis ad
 aliquid, per talem principium
 passivum positive resistit passum:
 ergo erit illi violentum. Minor
 probatur, quia principium pas-
 sivum per modum naturalis in-
 clinationis ad habendum aliquid,
 est pondus & naturalis inclina-
 tio ad illud habendum: ergo cum
 à principio extrinseco impeditur
 ab habendo illud, per ipsum mer-
 prin-

principium passiuum, quo ponderat, & inclinatur ad illud habendum, positue resistit illius priuationi.

5. Manifestis etiam id comprobatur exemplis. Nam nisi vel per impossibile materia prima ab extrinseco agente omni priuaretur forma: si cœlum nunc suo priuaretur motu: & si potētia visiva, obiecto a proximo, & medio recepto disposito, impediretur, ne species reciperet visibiles, proculdubio hæc in his violentiam paterentur: cum enim oppositum esset illis naturale, hoc esset illis innaturale & violentum. Et tamen ea solum essent contra illorum principium passiuum, & naturalem passiuam eorum inclinationem: neque enim materia ad formas, nec cœlum ad motum, nec visus ad receptionem speciei visibilis, aliquid habent principium actiuum.

6. Obijcies testimonium D. Thomæ, quæst. 5. de potentia, articulo 5. solution. ad 12. ubi loquens de quiete cœli post finem mundi & occurrens argumento, quod fecerat, ad probandum illam tunc fore violentam, ait S. Doctor. *Ad duo decimum dicendum, quod motus cœli, ut dictum est, non est naturalis propter aliam inclinationem formalem principij in corpore celesti ad talem motum, sicut est in elementis. Unde non sequitur, si cœlum quiesceret, quod eius sit quies violenta.* Ergo ex mente D. Thomæ, ut aliquid sit alicui vio-

lentum, non sufficit, quod sit contra principium passiuum illius, sed requiritur, quod sit contra principium actiuum.

7. Respondetur, quod (ut in eodem articulo explicat D. Thomas) cœlum ad motum solum habet aptitudinem, ratione suæ figuræ circularis, & inclinationem naturalem ratione sui finis, ad quem a Deo est creatus, scilicet influere in hæc inferiora, ut impleatur numerus electorum, & sic perseverante tale fine, ut nunc perseverat; motus est cœlo naturalis, & cessatio nunc ab illo, esset violenta; cessante autem eo fine, ut cessabit post diem iudicii, solum manet in cœlo aptitudo ad motum ratione suæ figuræ circularis, non autem manebit tunc in cœlo ad motum inclinatio naturalis, & ita tunc non moueri, non erit cœlo violentum, quia nec habet principium actiuum ad motum per modum principij actiui emanationis ipsius motus, neque habebit tunc principium passiuum per modum inclinationis naturalis ad ipsum motum. Et cum D. Tho. dixit cessationē a motu tunc cœlo non esse violentam, quia non habet principium actiuum sui motus, non assignauit causam adæquatam, nisi supponendo quæ in corpore articuli dixerat, quod nec erit tunc in cœlo principium passiuum ad motum per modum naturalis inclinationis ad illum. Hoc enim principium passiuum, quod est pōdus & inclinatio ad motum, resistit cessationi motus:

ac perinde facit talem cesationem à motu esse violentam. Non tamē id facit principium passiuū, quod non est per modum naturalis inclinationis ad aliquid, quia illud solum est capacitas, non autē pondus, & inclinatio ad talem terminum, ac perinde non resistit priuatione illius.

8. Nec ex nostra conclusione sequuntur inconuenientia, quæ ex illa inferre cōnatur Vazquez, nēpe aerem violentari in esse tenebrosū, quia id est contra inclinationem eius passiuam ad lucem.

¶ Materiam primam violentiam pati in amissione cuiusvis formæ & introductione alterius, quia id est contra inclinationem passiuam, quam habet ad formam, quā amittit. ¶ Et denique humanitati Christi si violentiam inferri in carentia propriæ substantiæ, ut pote quæ ad illam passiuam habet propensionem.

9. Non, inquam, hæc sequuntur ex nostra conclusione inconuenientia. Non primum nec secundum, quia aer non habet inclinationem passiuam determinate ad lucem, sed vage inclinatur ad lucem, vel ad tenebras. Sicut & materia prima nō determinate inclinatur ad hanc, vel illam formam, sed vage ad omnes, & sic solum erit contra eius inclinationem passiuam, ac perinde violentum omni carere forma, & contra inclinationem aeris esse carere luce ac tenebris. Inclinatio enim vage ad vnum, vel ad alterum, quæ simul ha-

beri non possunt, nec frustratur, nec violentatur per hoc quod utrūque simul, nec alterum determinate nō habeat, sed solum si neutrum haberet.

10. Nec sequitur etiam tertium inconueniens, imò ad illud tenetur respondere ipse Vazquez: cū enim probabilius sit, quod non solum principium passiuum, sed & actiuū ad propriam substantiam est in natura, quia ut à principio actiuo ab illa dimanat, si priuatio propriæ substantiæ esset cōtra principium passiuum humanitatis Christi, esset etiam contra principium actiuum illius, & consequenter illi violenta. ¶ Dicendum ergo est, quod contra nullum humanitatis Christi principium est, quod careat propria substantia, quia omnis eius ad illam inclinatio satiatur per substantiam verbi, quæ cum infinita sit, & continens eminenter omnem rationem substantiæ propriæ, præstat, humanitati quicquid ipsa ei præstaret propria substantia, & consequenter sariat omnem eius appetitum, & inclinationem ad propriam substantiam, & per carentiam propriæ non violentatur humanitas, violentaretur autem, si careret propria, & non terminaretur diuina substantia.

QVÆSTIO V.

Utrum naturalia distinguantur ab artificialibus?

HANC difficultatem tangit Philosophus in hoc 2. lib. cap.

2. & cum eo noster Author quaest. 2. eiusdem libri, & ex his quae ibi asserit, breuiter, & resolutorie ad quaestionem affirmatiue respondetur. Et differentia inter naturalia, & artificialia ex ipso Philosopho, loco citato, & D. Thoma ibi lect. 1. & lect. 14. ea est, quod naturalia habent in se principium sui motus; non vero artificialia, quod sic probatur. Nam forma naturalis, per quam constituitur ens naturale, ut forma naturalis lapidis, est principium motus ipsius lapidis, scilicet motus deorsum, & sic quaelibet forma naturalis constitutina alterius cuiuslibet entis naturalis, est principium alicuius motus ipsius entis naturalis. Forma autem artificialis nullius motus est principium. Ergo ens naturale distinguitur ab artificiali, quia illud habet principium sui motus, istud vero non.

2. Confirmatur. Quia etiam si ars, quae est in mente artificis, esset principium alicuius motus in ipso artifice (ut aliqui intendunt) id non sufficeret, ut ens artificiale habeat principium sui motus, quia per artem non constituitur ens artificiale, sed constituitur artifex: ens autem artificiale constituitur per terminum artis, scilicet per formam artificialem. Ergo dum ipsa forma artificialis non sit principium motus ipsius entis artificialis, etiam si ars esset principium motus eius, in quo talis reperitur ars, non ob id ens artificiale haberet principium sui motus, ac perin-

de se per in eo distingueretur ab ente naturali.

3. Sed re vera nec ars est principium motus eius, in quo talis ars est, quia cum ars sit in mente artificis, & nulla creatura agat physice transeunter, per actum intellectus, nec per principium, quod est in intellectu (solus enim Deus per suas ideas extra suum intellectum aliquid producit) ars, quae est in mente artificis, dirigit quidem, & regulat motus ipsius artificis, ut ars citharicandi, quae est in mente musci, dirigit & regulat motus manuum citharicantis quoad numerum, & dispositionem ipsorum motuum; non tamen ipsa ars est quoad substantiam talis motus principium, sed forma substantialis ipsius citharedi: & ita non solum ens artificiale non habet principium sui motus, sed nec artifex formaliter, ut artifex habet principium sui motus, nec eius ars habet rationem naturae.

4. Obijcies primo. Quod aliqua sunt artificialia, quorum forma artificialis est principium motus illorum. Ergo artificialia ut artificialia habent principium sui motus, perperamque perinde illa distinguimus ab entibus naturalibus. Antecedens probatur. Nam licet naus actiue moueatur per aquas à vento, vel à remigibus, & plaustrum actiue moueatur ab illud portantibus; tamen naus ratione suae formae artificialis, & plaustrum ratione formae arti-

rifi-

artificialis rotarum habent principium primum talis motus, nec enim absque tali forma posset nauis moueri, vt mouetur super aquam, nec absque tali forma artificiali rotarum posset plaustrum moueri, vt mouetur ab equis.

Confirmatur. Nam ars citharicandi, aut saltandi est principium motus, qui est in ipso habente artem: nec enim absque tali arte moueretur motibus citharicandi, aut saltandi. Ergo ars est principium motus, eius in quo est; ac perinde artificialia nō distinguuntur à naturalibus, in eo quod hæc habent principium sui motus, nō vero illa.

5. Respondetur ad argumentum negando antecedens, & ad probationem dico cum nostro Authore, quod talium motuum quoad illorum substantiam principium primum est ipsa forma naturalis ligni, ex quo conficitur nauis, & ligni, ex quo conficitur plaustrum, quia ratione ipsius formæ naturalis ligni, habet nauis, quod possit supernatare, & non submergi in aquis, licet quoad modum, & maiorem velocitatem motus nauis, & plaustrum conducat eorum figura artificialis; id tamen non sufficit, vt artificialia dicantur vt talia habere in se principium sui motus, nec vt non distinguantur à naturalibus, quæ absolute, & quoad substantiam habent principium sui motus.

¶ Eodem modo responderetur ad confirmationem, quod in cytharedo non ars, sed sua forma naturalis est principium motus cytharicandi quo

ad substantiam, licet ars sit principium illius quoad modum, vt scilicet fiat cum talibus numeris, & consonantiis: & id non sufficit, vt ars habeat rationem naturæ, quia ad id requiritur, quod sit principium motus quo ad substantiam eius, in quo est.

6. Obijcies secundo. Quod per artem fiunt quandoque entia naturalia, vt per artem panificus facit ex tritico panem, & medicus per artem medicinæ causat sanitatem, quæ est ingenere entis naturalis. Ergo opera naturalia, & artificialia non distinguuntur, siquidem vtræque possunt fieri media arte.

7. Respondetur, quod ars virtute propria nullam formam potest causare naturalem, sed solum applicando à sua passivis, & tunc forma, quæ causatur, nō causatur ab arte, sed à corporibus, quæ applicantur. Vnde nunquam res naturalis est proprius effectus artis, sed solum proprius effectus illius est forma artificialis.

8. Obijcies tertio, quod aliqua forma artificialis non distinguitur ab ipso ente naturali. Ergo cum artificialia constituantur per formam artificialem nec ipsa entia artificialia distinguuntur ab entibus naturalibus. Antecedens prob. Nam cum fustis incuruatur, vt ex illo fiat arcus, vel extrema auri coniunguntur, vt ex illis fiat anullus, nec forma artificialis arcus, nec forma artificialis anulli distinguitur à tali ente naturali, fustis videlicet vel auro, quia id solum fit ab artifice per motum

cum locale, per quē nihil reale videtur produci in tali materia.

9. Respondetur cum nostro auctore, quod talis forma artificialis cū sit figura & terminus quantitatis licet sit qualitas, idēficatur cum ipsa quantitate; distinguitur tamen realiter entitative, sicut & ipsa quantitas, à forma substantiali ligni aut auri, & à quantitate ad minus distinguitur realiter formaliter, cum pertineat ad diuersum prædicamentum ac ipsa quantitas. Et id sufficit, vt artificialia distinguantur à quolibet ente naturali.

QVAESTIO VI.

Quid sit causa, & an sit à suo effectu realiter distincta, prior & perfectior illo.

VT breuiter his omnibus suo ordine respondeamus. Dico primo. Quamuis Aristoteles causam in communi non definiens, solum illius species explicauerit, causa tamen in communem cum nostro Auctore in presenti, quæst. 3. ex D. Thom. in hoc 3. Philicor. lect. 10. definitur, quod sit id ex quo aliud sequitur, & intelligitur de sequela philosophica per verum influxum causæ in effectum, & dependentia effectus à causa. Per quod à ratione causæ excluduntur priuationo terminus à quo, & conditiones sine quibus nō, quæ licet requirantur ad effectum; nullum tamen istorum vere, & propriè in aliquē influunt effectum. Per ly *aliud* excluditur pater diuinus à ratione causæ respectu filij, quia licet sit illius principium, & filius sit

alius a patre, non tamen aliud à patre. Teste enim D. Thom. 1. p. q. 3. art. 3. ad 4. *aliud* denotat diuersitatem in natura.

2. Dico secundo. Omnis causa realis realiter debet distingui à suo effectu, quia (vt diximus) causa realis realiter influit in suum effectum, & effectus realiter dependet à causa. Sed nihil potest realiter in semetipsum influere, aut à semetipso realiter dependere. Ergo omnis causa realis realiter distinguitur à suo effectu.

4. Dico tertio. Omnis causa in eo formaliter, quod actualiter causa, est prior natura suo effectu. Pro quo est aduertendum, quod causa tripliciter potest accipi, vel materialiter pro ipsa re, quæ est causa, & hoc modo aliquæ causæ possunt prioritate temporis antecedere effectus, licet ea præcedentia ad rationem causæ non requirantur. Vel prout formaliter dicunt relationem prædicamentalem ad effectum, & hoc modo est simul natura cum ipso effectu; quia relationa prædicamentalia sunt simul natura, & cognitione. Tertio modo potest accipi causa formaliter, vt actu causans, & prout tali causatione fundat relationē ipsius causæ ad effectum. Et prout sic sumitur causa, dicimus quod debet esse prius natura, suo effectu. Id enim ita expresse docet D. Tho. q. 28. de veritate 2. dicens. *Quod in quolibet genere causæ causa naturaliter est prior causato.* Et probatur. Quia (vt diximus) de ratione cuiuslibet causæ

causae est; quod ab illa dependeat effectus. Sed id à quo aliquid dependet, debet esse prius saltem natura illo, quod ab ipso dependet: ergo omnis causa, eo modo quo causat, debet esse prior natura suo effectui. ¶ Cōsulito dixi, quod omnis causa eo modo quo causat est prior suo effectui, quia si causet ut realiter existens, ut causat causa efficiens, debet prius natura realiter existere, quam illius effectus, si autem causet non ut existens, sed ut tendens ad existentiam, qualiter materia causat recipiendo formam, non requiritur, quod præintelligatur prius existens, quam forma recepta, sed sufficit, quod intelligatur prius tendens ad existentiam. Ac denique si causa causet ut existens in apprehensione, qualiter causat causa finalis, sufficit quod intelligatur prius in apprehensione existens, quam eius intelligatur effectus.

4. Dico quarto, licet in modo causandi omnis causa sit perfectior suo effectui; absolute tamen & in esse entis aliqua causa sunt perfectiores suo effectui, aliae vero nō. Prima pars patet. Quia à qualibet causa depēdet effectus. Sed id à quo aliquid dependet, habet modū perfectiorē, quā id, quod ab illo dependet: ergo omnis causa, in eo quod causa, est perfectior, saltem quoad modum suo effectui. ¶ Secunda autem pars conclusionis habetur à D. Thoma, q. 7. de veritate art. 7. ad 1. dicente, quod quaedam causa sunt nobiliores his, quo-

rum sunt cause, scilicet efficiens, formalis & finalis, si materia est imperfectior eo, cuius est causa. Et probatur conclusio, quia materia utpote ens in potentia, est imperfectior forma, & toto composito: & dispositiones, quae ad formam, ut via ad terminum, & ut imperfectum ad perfectum ordinantur, sunt imperfectiores ipsa forma. Forma vero si comparatur ad materiam, est perfectior illa, imperfectior tamen composito, quod constituit, quia omne constitutum est perfectius, quolibet illud constituyente. Causa vero efficiens, si sit causa principalis, debet esse perfectior, vel saltem aequae perfecta cum effectui; si vero sit causa instrumentalis, potest esse imperfectior effectui, licet non repugnet, quod sit aequalis, vel maioris perfectionis quā ille, sicut malleus, quo artifex alium conficit malleum & clavos, est aequalis perfectionis in ratione artificiatum cum malleo, & maioris perfectionis quā clavi. ¶ Causa denique finalis, si ex natura sua sit finis, perfectior debet esse finalizato; si vero solum sit finis ex intentione operantis, potest esse perfectior vel imperfectior finalizato. Primum docet D. Thom. in 2. dist. 15. artic. 1. ad 6. dicens. *Quod aliquid potest esse propter aliud dupliciter, uno modo, quia ordinatur ad ipsum sicut ad ipsum finem propriū & principalem: & sic inconueniens est dicere, quod aliquid sit propter vilius se, ut luna & stella propter vesperationes, & nocturnas: cum finis potior sit his,*
quae

que sunt ad finem. Hæc D. Thom. ubi consulto loquitur de fine proprio & principali, ut excludat finem per accidens, qui solum finalizat ex voluntate & intentione operantis, de quo dicemus posse esse perfectiorem finalizzato, quia potest aliquis ex sua intentione operari propter aliquid perfectius vel imperfectius tali operatione.

QVAESTIO VII.

Utrum causa adequate, & univocæ in quatuor causarum genera dividatur?

Dico primo. Tantum sunt quatuor genera causarum, materialis videlicet, formalis, efficiens, & finalis. Ita omnes communiter cum Aristotele in hoc secundo libro, capitul. 3. & Dico Thoma ibidem lect. 10. & opusc. 31. Et cum conclusio sit propositio exclusiva, probatur per suas exponentes. Et primam, quod videlicet sint quatuor prædicta genera causarum, probat in prædicto opusculo Dico Thomas. Quia omnia illa concurrunt ad compositum naturale: illud enim cum non possit fieri ex nihilo, sit ex aliquo præsupposito, quod est materia. Sed materia cum sit pura potentia non potest speciem tribuere composito: ergo ad id requiritur forma quæ est causa formalis. Forma autem non potest extrahere semetipsam de potentia

ad actum: ergo ut illam educat de potentia ad actum, requiritur agens, quod est causa efficiens. Et cum omne agens agat propter finem, requiritur ad cuiuslibet entis naturalis productionem finis concurrens in genere causæ finalis. Et sic iam dantur quatuor prædicta genera causarum.

2. Secunda autem exponens, quod videlicet non sint plura quam quatuor genera causarum, probatur, ostendendo omnes causas, de quibus poterat dubitari, an sint præter prædicta genera causarum, re vera ad aliquam illarum pertinere vel reduci. Dispositiones enim cum reddant materiam aptam ad recipiendam formam, pertinent ad genus causæ materialis. Obiectum autem & quilibet terminus, actus tendentiæ vel potentiæ, licet ipsum actum vel potentiam non informet, ac perinde non sit causa formalis intrinseca; quia tamen licet extrinsece, specificat actum, potentiam vel tendentiam, concurrit in genere causæ formalis extrinsece. ¶ Similiter exemplar seu idea in mente artificis existens, quia conformiter ad illam operatur artificialia, concurrit ad illam in genere causæ formalis extrinsece, & ob id Aristoteles dixit, quod *forma est species & exemplar.* ¶ Instrumētum autem cum agat virtute agentis principalis, pertinet ad genus causæ efficientis, & ad illum etiam reducitur principium actuum naturalis emanationis,

*In quo consistat ratio cause, causalitas
& effectus materie, & forme.*

tionis, qualiter essentia est principium suarum proprietatum, & fundamentum est principium, ex quo resultat relatio. Quia licet hæc non agant per propriam efficientiam, reducuntur ad causam efficientem, quatenus ut ab illis tales effectus dimanant, prærequiritur illa esse in actu.

3. Dico secundo. Vniuocum dicitur causa de quatuor prædictis generibus causarum. Oppositum aliqui tenent. Sed conclusio est communior. Quia licet nomen influxus deriuetur ab eo, quod est agere, vel efficere, communius accipitur prout dicit quodcumque alicui tribuere, vel illud constituere cum dependentia illius ab ipso. Et sic influere in suum effectum, simpliciter conuenit omni causæ. Et quauis rationem causæ una non possit exercere sine alia, quælibet tamen absque participatione ab illa, suam habet rationem causæ. Ergo ratio communis causæ saltim creatæ est omnibus generibus causarum uniuoca. Dixi *saltem causa creatæ*, quia causa finalis, & efficiens (quæ solum Deo competere potest) analogice dicitur de causa finali, & efficiente creatæ & increata. Quia nihil commune uniuocum datur Deo, & creaturis, & multo minus ratio causæ, cum quælibet causa creatæ in ratione causæ

dependeat à

Deo.

Am de causis in particulari incipimus agere. Et quia causalitas, & effectus formæ, & materie, ita inter se conueniunt, ut vix possint, nisi simul explicari, de utraque tali causa, eius causalitate, & effectu in hac quæstione dicemus, suppositis his, quæ libro præcedenti, quæstione 19. de unione formæ, & materie absque aliquo modo aut vinculo ab utroque extremo realiter distincto resoluiamus, & quæ de causalitate formæ, & materie in eadem quæstione numer. 11. insinuauimus. Vnde omisissis pluribus, quæ hic ab aliquibus congeruntur, breuiter hanc quæstionem aliquibus conclusionibus resoluemus.

2. Dico igitur primo. Materia, & forma per se habent entitates, & absque omni alio superaddito, habent virtutem causandi, & sunt causæ in actu primo. Conclusio est communis, & probatur: quia materia (ut statim dicemus) causat recipiendo formam, & forma causat actuando, & informando materiam. Sed ut materia possit recipere formam, nihil aliud in ea requiritur, quam potèntialitas, & capacitas ad talem formam, quæ utrique potèntialitas ab ipsa materia nullatenus realiter distinguitur: & ut forma causet actuando & informando materiam, nihil aliud requiritur quam quod sit actus: & ipsa forma substantialis per suamet entitatem est

est actus. Ergo materia & forma substantialis per suasmet entitates, & absque omni prorsus aliquo eis superaddito, sunt causæ in actu primo, & habent virtutē suas proprias exercendi causalitates.

3. Nec huic obstat, quod materia, ut actu causet, & recipiat formā, indigeat dispositionibus, quæ cum sint accidentia ab ipsa materia realiter distincta, videntur cōstituire materiam in ratione causæ, vel saltem completæ eius virtutem causandi: nec perinde iam materia per solam suam entitatem, & absque omni alio superaddito non erit completa in ratione causæ, neque habebit virtutē cōpletā causandi. ¶ Non, inquā, id obstat dispositiones enim naturaliter requisitæ, ut materia recipiat formam, non præbent ipsi materiæ virtutem causandi, quia si id esset oporteret illas in ipsa materia recipi, & non in illa, sed in composito genito, vel corrupto recipiuntur: sed materia sicut ex se habet capacitatem ad omnem formam, ita etiam ex se habet virtutem quamlibet illam recipiendi, & eam recipiendo suam circa illam exercendi causalitatem; per dispositiones autem antecedentes quamvis non recipiat materia virtutem causandi, determinatur tamen ut magis hanc quam illam formam recipiat.

4. Dico secundo. Causalitas materiæ est receptio formæ & per eandem receptionem compositio compositi, causalitas vero formæ est actus, & informatio mate-

riæ, & per eandem informationem compositio compositi. Explicatur conclusio. Dicimus enim, quod licet in materia, & in forma distinguamus ab eorum entitate, & virtute causandi suam actua-lem causalitatem; non tamen per id, quod talis causalitas sit aliquid realiter entitative superadditum sed quod materia, quæ hanc numero non recipiebat formam, per id solum quod de nouo hanc recipiat formam (quod ut in prædicta questione 16. præcedentis libri ostendimus, absque aliquo modo, aut vinculo unionis à materia, & forma realiter distincto contingere potest) suam erga talem formam exercet causalitatem, & quia recipere non potest materia formam, quin cum illa uniatur, immo talis receptio formæ est formalissimæ unio materiæ cum forma, & ipsum uniri materia cum forma sit compositio totius compositi, materia per receptionem formæ suam erga ipsam formam exercet causalitatem, & simul cōponit compositum, quod est exercere materiam erga illud suam causalitatem. Et solum in hac causalitate materiæ possumus per conceptus in adequatos distinguere causalitatem illius erga formam, & illius causalitatem erga totum compositum, & dicere quod conceptus causalitatis materiæ erga formam est prior in executione conceptu causalitatis materiæ circa totum compositum, licet hic sit prior in inten-

intentione, quia quod primo intē-
dit materia, est compositum, licet
ut hoc resultet, prius per nostros
conceptus in id equatos intelliga-
mus materiam recipere formam,
& formam actuare materiam.

5. Per hoc proportionabili-
ter patet secunda pars conclusio-
nis. Dicimus enim, quod licet cau-
salitas formæ distinguatur à sua
entitate; non tamen per id, quod
aliquid realiter entitativè addat
supra ipsius formæ entitatem, sed
per id quod forma, quæ licet actu
existens non actuabit materiam,
ut anima rationalis post mortem
hominis à materia separata, cū pos-
tea per resurrectionem re uniatur
materiæ, suam erga illam exerce-
bit causalitatem, per id præcisse,
quod ipsam materiam actuaret, & in-
formeret, & illi uniatur (quod uti-
que, ut in prædicta quæst. 16. præ-
cedentis libri ostendimus, absque
aliquo sit modo ab ipsa forma rea-
liter distincto) & media tali actua-
tione, & informatione materiæ &
unione cum illa, forma componit
compositum, & suam erga illud
exercent causalitatem: & solū cau-
salitas formæ erga materiam, & er-
ga compositum distinguitur per nos-
tros conceptus inadæquatos cum
proprietate unius ad alterū via o-
riginis, & via intentionis, sicut de
causalitate materiæ explicimus.

9. Cum autem causalitas mate-
riæ, & formæ sit permanens, & per-
seueret, dum durat compositum,
possumus dicere, quod in princi-
pio informationis materiæ per for-

mam consideratur causalitas ma-
teriæ, & formæ inferi, & dum ta-
lis informatio, & unio illorum ex-
tremorum, & compositum ex illa
resultans permanet, consideratur
causalitas materiæ, & formæ in fa-
cto esse, quia causalitas in facto es-
se non ponit in numero cum ipso
effectui, & sic explicata conclusio
non indiget maiori probatione,
quia per hæc solum sufficienter sal-
uatur tota causalitas materiæ, &
formæ.

7. Nec huic obstat, quod tam
causa formalis, quam materialis
aliter realiter se habent, cum actu
causant, quam antequam causent,
vel intelligantur causare: ac per in-
de videtur illarum causalitatem es-
se aliquid illis realiter superaddi-
tum, cum nihil possit aliter realiter
se habere, nisi aliquid reale realiter
ei super additum de nouo acquiritur.
¶ Non inquam, id obstat, quia li-
cet cum materia actu causat, eius
causalitas non sit aliquid reale ei
superadditum, ipsa tamen mate-
ria realiter recipiens formam, per
illam realiter mutatur, & aliter rea-
liter intelligitur se habere, ac si il-
lam nō reciperet. Et similiter cum
forma actu causat, licet eius cau-
salitas non sit aliqua entitas aut
modus ei realiter superadditus,
quia tamen ipsa forma realiter re-
cipitur, & limitatur in materia, per
id realiter mutatur, & aliter reali-
ter se habet, ac antequam in mate-
ria reciperetur.

8. Dico tertio. Effectus mate-
riæ est ipsa forma, ut recepta, & li-
mita-

mitata in materia, & ipsum compositum, effectus autem formæ est ipsa materia ut actuata forma & ipsum compositum. Explicatur simul & probatur conclusio. Quia illud est effectus cuiuslibet causæ, quod resultat ex illius causalitate. Sed ex causalitate materiæ, quam diximus esse receptionem formæ & compositionem compositi substantialis, resultat forma recepta & limitata in materia, & resultat ipsum compositum: ergo totum hoc est adequatus effectus materiæ: & ex causalitate formæ, quam diximus esse actuationem & informationem materiæ & compositionem compositi, resultat ipsa materia, ut actuata & informata per formam, & ipsum compositum: ergo totum hoc est adequatus effectus formæ.

9. Hinc sequitur, quod cum forma etiam ut informans & actuans materiam, & ut in materia limitata & recepta sit distincta realiter ab ipsa materia etiam ut actuata per formam, & ipsam formam recipientem, & qualibet istarum partium seorsum sumpta sit distincta realiter à toto composito, penes realiter inclusum & non inclusum, adequatus & in adequatus effectus formæ & materiæ à tali sua causa realiter entitativè distinguitur; ac perinde habent sufficentem distinctionem, ut inter talem causam & effectum interveniat realis relatio predicamentalis.

10. Adversus hoc obijcies, quod iuxta commune proloquium effe-

ctus formalis formæ est ipsa forma comunicata: ac perinde cum forma concurrat in genere causæ formalis, & effectus illius debeat esse effectus formalis, non videtur assignabilis alius effectus formæ, quam communicatio ipsius formæ, perperamque perinde assignatur effectus formæ substantialis aliquid realiter ab ipsa forma distinctum; scilicet ipsa materia, ut actuata & informata per formam. ¶ Respondetur, quod duplex est effectus formalis, intrinsecus videlicet & quasi extrinsecus. Intrinsecus est ipsa communicatio formæ: extrinsecus autem vel quasi extrinsecus est id, quod recipit talem formam, & illius effectum, formaliter ut illam vel illam recipiens, & sic effectus formalis intrinsecus formæ substantialis est ipseus formæ communicatio ad materiā: effectus autem extrinsecus vel quasi extrinsecus talis formæ est ipsa materia ut actuata & informata per formam, quia per talem actuationem materia mutatur realiter, recipit ipsum esse substantiale formæ, & sit capax recipiendi existentiam. Et non dixi hunc effectum esse absolute extrinsecum formæ, sed quasi extrinsecum, quia licet causetur à forma in materia realiter ab ipsa distincta; causatur tamen per intrinsecam communicationem ipsius formæ ad materiā, & sic talis effectus formalis in materia non dicitur omnibus modis extrinsecus ad differentiam effectus formalis alicuius formæ in aliquo

per solam extrinsecā terminatio-
nem ad illud.

QVÆSTIO IX.

*Utrum idea seu exemplar sit vere
causa, & ad quod genus causa
pertineat?*

QUamuis aliquid circa hoc su-
pra, q. 6. nu. 2. dixerimus,
id nunc ex professo, breuiter tamē
est explicandum, supponendo prius
quod teste Diuo Thoma, q. 3. de
veritate, art. 1. *idea est forma, quam
aliquis imitatur ex intentione agentis
determinantis sibi finem*, quæ defini-
tio coincidit cum alia, quæ com-
muniter circumscribitur, *quod idea
est id ad quod respiciens artifex ope-
ratur*, & cum forma possit accipi
& pro forma, qua aliquid consti-
tuitur, & prout media illa agēs na-
turale operatur: ac deniq; pro for-
ma prout imitabili ad aliquid fa-
ciendum, forma in prædicta defi-
nitione ponitur loco generis & de-
terminatur per sequentes particu-
las. Per id enim quod dicitur *idea
esse formam, quam aliquis imitatur*,
distinguitur idea à forma intrin-
seca, quæ producitur ad imitatio-
nem formæ idealis, & illam nul-
lus imitatur. Per id autem quod
additur *ex intentione agentis deter-
minantis sibi finem* distinguitur idea
à forma, qua quis naturaliter vel
fortuito operatur.

2. Idea autem nec est ipsum
obiectum vt ad extra existēs, quia
vt sic agens illud non imitatur,

nec est ipse cōceptus artificis præ-
cise, vt est ratio illi cognoscendi,
sed formaliter vt continet obie-
ctum, ad quod respiciens artifex,
illudque imitando operatur. Vt
vtrumque docet D. Thom. 1. p.
q. 15. art. 2. in corpore, dicēs: *Id cō-
operati esse in mente operantis, sicut
quod intelligitur, non autem sicut spe-
cies, qua intelligitur, quæ est forma fa-
ciens intellectum in alia. Forma enim
domus in mente adificatoris est aliquid
ab eo intellectum, ad cuius simili-
tudinem domum in materia format. Un-
de cum obiectum in intellectu sit
immateriale, idea differt ab opere
ideato, sicut imitabile ab imita-
to, & sicut forma immaterialis à
forma in materiis. In Deo autem,
quia illius essentia continet forma-
liter vel eminenter quamlibet rē,
illius essentia ab intellectu diuino
cognita vt diuersi mode imitabi-
lis à creaturis habet multiplicem
rationem idealem.*

3. Si autem obijcias, quod D.
Thom. q. 3. de veritate artic. 1. di-
cit, *esse proprium Dei, quod eius idea
sunt tantum in mente diuina, & non ex-
tra*: ac perinde videtur sentire
quod in alijs præter Deum non
solum reperiuntur idæ in eorum
intellectu, sed etiam extra illum.
¶ Respondetur, quod quia arti-
fex aliquando imitatur obiectum
ad extra ad illud simile faciendum
(quod nunquam facit Deus) tale
obiectum ad extra licet minas pro-
priè vocatur artificis idea, ex-
tra ipsius artificis mentem, licet
idea magis propriè, & quæ semper
con-

concurrit ad opus artis, sit in mente artificis.

4. His suppositis pro resolutione quaestionis. Dico primo. Idea vere, & propriè habet rationem causae physicae. Conclusio est communis, & probatur ratione Divi Thomae 1. part. quaest. 44. art. 3. ad hanc formam reducta, quia artifex ad opus artis determinatur media idea in eius intellectu existente. Ergo illa est vere causa physica; quod enim determinat agens ad aliquam physicam operationem, vere habet rationem causae physicae. Antecedens probatur, quia artifex cum agat per intellectum, & voluntatem, quae non sunt ad vñ determinata, oportet, quod ad sic operandum intellectus aliter determinetur. Sed non determinatur per artem, cum illa sit indifferens ad plures, imò ad oppositas formas. Ergo ad formam determinatam artificialem determinatur artifex per ideam in illius mente existentem.

5. Dico secundo. Causalitas exemplaris potest reduci ad genus causae finalis, efficientis, & formalis, proprius tamen pertinet ad genus causae formalis. Conclusio quoad illius quatuor partes est communis inter Thomistas, & prima illius pars, quod videlicet talis causalitas possit reduci ad causam finalem, deducitur ex Divo Thoma 3. contra gentes, cap. 19. dicente: *Res omnes create sunt quaedam imagines primi agentis, scilicet Dei, agens enim agit si-*

bi simile: perfectio enim imaginis est, ut representet suum exemplar per similitudinem ad ipsum, ad hoc enim imago instituitur. Sunt igitur res omnes propter divinam similitudinem consequendum, sicut propter ultimum finem. Cum igitur, ut ex praedicta ratione D. Thomae colligitur, operans artificialiter, quodammodo operetur propter alsimilandum id quod operatur, exemplari in eius mente existenti, talis idea seu exemplar aliquantulum habet rationem causae finalis respectu artificiatum.

6. Secunda autem pars conclusionis, videlicet quod idea etiā possit reduci ad genus causae efficientis, colligitur ex D. Thom. 1. part. quaest. 45. art. 6. ubi ait. *Artifex per verbum in intellectu conceptum, & per amorem suae voluntatis ad aliquid relatum operatur. Unde & Deus pater operatur est creaturas per suum verbum, quod est filius, & per suum amorem, qui est Spiritus Sanctus.* Haec D. Thom. ubi cum comparat operationem artificis per suum verbum, & ideā practicā, adiuncto videlicet imperio, & amore voluntatis, operationi qua Deus operatur creaturas, & has proculdubio Deus operetur in genere causae efficientis, manifeste Dio. Thom. videtur reducere concurrentiam practicum idealem artificis ad genus causae efficientis. ¶ Idq; etiam hac ratione probatur, quia eo modo se habet forma idealis ad effectus artis, ac forma naturalis ad effectus naturales. Sed ad istos (ut in sequenti-

bus videbimus) concurrat in genere causæ efficientis forma naturalis. Ergo & in genere causæ efficientis concurrat ad effectus artis forma idealis in mente artificis existens. Maior prob. quia sicut forma naturalis determinat agens ad effectus naturales, & illos ei intendit assimilare, ita ad effectus artis determinat artificem forma idealis in eius mente existens, & illi tales effectus intendit assimilare.

7. Tertia denique, & quarta pars conclusionis, quod videlicet idea, seu exemplar pertineat, in d. proprius pertineat ad genus causæ formalis, colligitur ex Arist. 5. metaph. text. 2. definiente causam formalem, *quod sit species, seu exemplar*, quod explicans, D. Thomas ibidem, lect. 2. ait. *Alio modo dicitur causa species, & exemplar, & hæc causa formalis, quæ comparatur dupliciter ad rem, uno modo sicut forma intrinseca rei, & hæc dicitur species, alio modo, sicut extrinseca à re, ad cuius tamen similitudinem res fieri dicitur, & secundum hoc exemplar rei dicitur forma.* Et prob. quia quod dat speciem alicui, in genere causæ formalis ad illud concurrat, & ideo forma intrinsece aliquid constituens, quia illi tribuit speciem, in genere causæ formalis intrinseca ad illud concurrat, sed idea extrinsece tribuit speciem ideato, cū ad instar illius, & ad eius similitudinem producat. Ergo idea proprius in genere causæ formalis, quam in alterius genere causæ ad opus concurrat artis. ¶ Ex his se-

quitur, quod non oportet ideam, seu exemplar quantum genus causæ constituere, cum sub quacumq; consideratione ad aliquod ex quatuor generibus causarum reducat, & proprius, & formaliter ad genus causæ formalis extrinsece pertineat.

QVÆSTIO X.

Quid & quotuplex sit causa efficiens.

Aristoteles in hoc secundo libro cap. 2. definit causam efficientem, *quod sit principium, unde primo incipit motus.* In qua definitione principium ponitur loco generis in quo convenit causa efficiens non solum cum reliquis causis, sed & cum privatione, quæ à ratione causæ efficientis excluditur, per id quod ad illam non sequitur motus per verum influxum, qualiter intelligitur in prædicta definitione causæ efficientis, quod ab illa incipiat motus. Sicut in definitione causæ in communi diximus, quod sit id, ad quod aliud sequitur, per verum videlicet influxum, veramque illius dependentiam à causa. Per id autem, quod dicitur, quod causa efficiens est, *à qua primo incipit motus.* Distinguitur causa efficiens ab alijs causis, à quibus eo modo quo statim explicabimus, non primo incipit motus. Huiusmodi autem causæ efficientis definitio sic explicata, non aliter melius, quàm illam aliquibus objectionibus exami-

examinando, comprobabitur.

2. Obijcies ergo primo, quod cum dicitur, quod à causa efficiēti primo incipit motus, vel intelligitur quod ab illa prius absolute, quam ab alia cuiuslibet generis causa incipiat motus, vel quod à causa efficiēti in suo genere primo incipiat motus. Sed primum est falsum, cum priusquam à qualibet tali causa, motus incipiat à causa finali, quia cum quodlibet agens agat propter finem, ideò efficiens agit, quia mouetur à fine. Secundum autem non est peculiare causæ efficiētis, nam etiam in genere causæ materialis materia est à quo primo in tali genere incipit motus. Perperam igitur dicitur quod causa efficiēs sit, à qua primo incipit motus.

Respondetur, quod indefinitione intelligitur, quod causa efficiens est, à qua absolute primo, idest priusquam à qualibet alia causa incipit in executione motus, licet enim influxus causæ finalis ordinetur per se ad executionem, executio tamen ipsa incipit à causa efficiēti, & quia efficiens agit materia recipit formā, & forma actuatur materiam, & finis intentus ponitur in executione.

3. Obijcies secundo, quod causa secunda est vere efficiens. Et tamen nō ab illa incipit motus: ea enim non nisi ut mota, & determinata per primam operatur. Ergo non est de essentia omnis causæ efficiētis, quod ab illa primo incipiat motus. ¶ Confirmatur,

nam instrumentum ad genus pertinet causæ efficiētis. Et tamen cum instrumentum non agat, nisi ut motum à causa principali, non ab illo, sed ab illa primo incipit motus: ac perinde id non est essenziale omni causæ efficiēti.

Respondetur ad argumentum. Solum esse de ratione causæ efficiētis, quod in comparatione ad causas alterius generis prius ab illa, quam ab illis incipiat motus, quod utique causæ etiam secundæ conuenit efficiēti: imò & causæ instrumentali (ut simul etiam confirmationi occurramus) non autem obstat causæ efficiēti, quod priusquam ab illa, ab alia causa efficiēti incipiat motus, ut à causa prima, priusquam à causa secunda, & à causa principali priusquam ab instrumentali, & per hoc (ut dixi) patet ad confirmationem.

4. Obijcies tertio. Quod esse primum principium motus, proprium videtur naturæ, ut ex illius definitione constat. Ergo cum etiam causa materialis, & forma substantialis sit natura, non videtur causam efficiētem recte definiri per id quod sit primum principium motus, seu id à quo primo incipit motus.

Respondetur, quod præterquam quod natura non cuiuslibet motus est primum principium, sed determinate motus eius in quo est, de ratione autem causæ efficiētis solum est, quod ab illa primo incipiat motus, siue in ipsa causa efficiēti, siue in alio externo sub-

iecto. Præter hoc, inquam, diuersi
mode accipitur primum princi-
pium motus in definitione natu-
ræ, ac in definitione causæ efficien-
tis: ad hanc enim (vt explicamus)
requiritur quod ab illa primo, id-
est priusquam ab alia qualibet cau-
sa incipiat in executione motus,
quod nullatenus requiritur ad ra-
tionem naturæ, cum materia, &
forma substantialis sit vere natu-
ra, & non ab illis primo, sed prius
ab efficiēte incipit motus. Et cum
in definitione naturæ dicitur, quod
sit primum principium motus, pri-
mū denotat, quod sit principium ra-
dicale, & nō sufficit ad rationē na-
ture, quod sit principium proximum
motus, etiam eius in quo est.

5. Vltimo tādē obijcies, quod
causa creans est vere efficiens, imō
& primum efficiens: & tamen ab
illa vt sic non incipit motus, aut
mutatio, quia creatio, cum nullum
supponat subiectum, quod muta-
tur, non habet rationem motus,
aut mutationis. Non igitur id est
de ratione cuiuslibet causæ effi-
cientis. ¶ Respondetur, quod A-
ristoteles solum forsam definiuit
causam efficientem, quæ opera-
tur ex præsupposito subiecto, sub
qua perinde licet vere efficiens,
non continetur causa creans. Si ta-
men vellimus etiam definitionem
ad omnem causam extendere effi-
ciēte, debemus in illa nomine mo-
tus intelligere omnē motū aut mu-
tationē physicā, aut metaphysi-
cā, & creatio est mutatio metaphysi-
ca, quatenus intelligitur per mo-

dum transitus de non esse ad esse.

6. Quoad secundum autem plu-
res possunt assignari diuisiones
causæ efficientis, quas tradit late
noster author, q. 3. huius libri, &
sic solum eas insinuabimus, & ex
infra dicendis amplius patebunt.
Diuidit ergo eam primo Arist.
in hoc secundo lib. c. 3. in causam
per se, & causā per accidēs. Causa
per se est, à qua secundū, quod talis
est, procedit effectus, vt statuaris
est causa per se statuæ, quia ab illo,
vt statuaris est procedit causa au-
tē per accidēs est, in qua cōiungitur
aliquid per accidens causa per se,
vel effectui per se: vt musicus est
causa per accidens statuæ, quia es-
se musicum per accidens coniu-
gitur cum ratione statuarij, quæ
est causa per se statuæ, & Polycle-
tus est causa per accidens statuæ,
quia accidit statuarij, vt faciat sta-
tuā, quod sit Polycletus, vel alius
singularis homo, licet vt conditio
faciēdi statuā requiratur, quod sit
aliquis statuaris individuus, &
singularis. Et fodiēs terrā, est cau-
sa per accidens inuentionis thesau-
ri, quia inuentio thesauri coniungi-
tur per accidens fosiōni terræ, quæ
est effectus per se talis causæ.

7. Relicta causa per accidēs, quæ
improprijssime est causa, diuiditur
causa efficiēs per se, in causam pri-
mā, & secundam. Causa prima est,
quæ à nullo dependet, & à qua om-
nes aliæ causæ dependent in cau-
sādo, quod vtiq; soli cōpetit Deo.
Causa autem secunda est, quæ in
causando dependet à prima, quod
vtrique

utique omni causæ creatæ cōpetit.

8. Diuiditur etiā causa efficiēs per se in vniuersalē, & particularē. Vniuersalis est, quæ potest causare plures effectus diuersæ rationis. Particularis autē, quæ ad aliqua particulare speciem effectus est determinata.

9. Diuiditur etiā causa in vniuocā, & æquiuocā. Vniuoca est, quæ assimilat effectū: æquiuoca vero, quæ non producit effectū simile sibi, sed diuersæ rationis ab ipsa. Ex quo oritur (vt ostēdit D. Th. 1. p. q. 104. art. 1. quod cū causa vniuoca præbeat effectui formā eiusdem rationis, ac est forma ipsius causæ, licet effectus dependeat ab illa in fieri, nō tamē in cōseruari, & quia causa æquiuoca non assimilat sibi effectū, nec cōmunicat illi formā eiusdem rationis, ac habet ipsa causa, relinquit effectū vt dependētem ab illa etiam in cōseruari.

10. Diuiditur etiā causa efficiēs in liberā, & naturalē. Causa libera est, quæ operatur cū in differentia ad opposita: ac perinde potest operari, & non operari. Causa vero naturalis, seu necessaria est, quæ operatur absq; indifferentia, & cum omnimoda determinatione ad effectū: ac perinde debite applicata non potest non operari.

11. Diuiditur etiā causa efficiēs in principalē, & instrumentalem. Principalis est, quæ operatur per propriā virtutē, & formā. Instrumentalis vero, quæ operatur per virtutē causæ principalis: ac perinde illi, & nō sibi assimilat effectū. Causa autem instrumentalis diuiditur

in instrumentum cōiunctum, & separatum, vt brachium est instrumentum coniunctum hominis: & ferra, penicilos, aut securis est instrumentum illius separatum.

12. Causa etiā efficiēs diuiditur in physicā, & moralē. Physica est, quæ illū physicē attingēdo, influit in effectū. Moralis vero, quæ solum moraliter influit in ipsum, vt cōsiliando, orando vel imperando.

13. Causa deniq; particularis alia est totalis, alia vero partialis. Totalis est, quæ se sola in suo genere sufficit causare effectū. Et dico in suo genere, quia totalitati causæ nō obest, quod adiū effectū indigeat concursu causarū alterius generis, vel alterius ordinis, vt quod causa efficiēs principalis vt suum producat effectū, exigat concursū causæ finalis, materialis, & formalis, & etiā causarū efficiētū diuersi ordinis vt causæ primæ, & causarū vniuersaliū. Causa vero partialis est, quæ se sola in suo genere & ordine non sufficit producere effectū, vt ad portādū lapidē est causa partialis homo, qui illū non nisi simul cū altero homine potest portare: vel etiā si se solo possit talem lapidē portare, attemperat camen suum concursum, & non nisi simul cū altero homine illum portat.

14. Aliæ plures possunt assignari diuisiones, vt in causam in potentiam, & in actu, sed quia passim de illis sermo se offert, & facile intelliguntur, sufficiat has proposuisse, & quævis plures illarum adaptari etiam possint alijs causis,

vt diuifio caufa in particularem, & vniuerfalem caufæ finali, & illi & alijs caufis aliquæ aliz iftarum diuifionum; tamen quia in caufa efficiendi clariùs patefunt, folum in illa afsignantur.

QVÆSTIO XI.

Vtrum forma fubftantialis fit principium quo agens operatur?

DE hoc difputat nofter author in hoc lib. q. 4. duplexque circa hoc extrema verfatur fententia. Aliqui enim licet pauciffimi exiftimantes formam accidentalem efle principium quo principale cuiufcumque productionis etiã fubftantiæ, negant formam fubftantialem efle vllatenus principium quo agendi, afferuntque illam folum efle principium quo effendi. Ex alio extremo Scotus in 2. diftinct. 16. quæft. 1. & in 4. dift. 12. quæft. 3. & 9. metaph. quæft. 7. & communiter eius difcipuli exiftimantes accidens folum difpofitiue, nullatenus autem efficienter, vel instrumentaliter poffe concurrere ad productionem fubftantiæ, afferunt fubftantiam efle immediate operatiuam, & formam fubftantialem non folum efle principium quo radicale, fed & proximum productionis fubftantiæ. Nofter tamen author in prædicta, q. 4. cum communi Thomiftarum confenfu mediam inter has extremas tenet fententiam, nèpe quòd cum accidens non poffit efle prin-

cipium quo principale productio- nis fubftantiæ, & fubftantia non fit immediate operatiua, forma fubftantialis eft principium quo principale radicale productionis fubftantiæ. Forma vero accidentalis licet poffit efle principium, quo proximum principale alterius accidentis; productionis tamẽ fubftantiæ eft principium quo instrumentale. Maioris tamen claritatis, & diftinctionis gratia in hac quæftione folum explicabimus, an forma fubftantialis fit faltem radicale principium quo agendi, in fequenti, an fit etiam principium proximum & immediatum.

2. Dicendum eft, formam fubftantialem efle faltem radicale principium, quo agens agit, & efficienter operatur. Conclusionem docet D. Thomas 1. part. quæftio. 77. artic. 1. ad 2. & deducitur ex Aristotele pluribus in locis, præcipuè 2. de anima, text. 24. vbi definiens animam ait, illam efle formam, qua non folum fumus, & viuimus, fed qua primo fentimus, loco mouemur, & intelligimus. Et in hoc libro 2. cap. 3. text. 17. ait Philofophus formam efle caufam, & principium motus, quod faltem de principio quoradicali debet intelligi.

3. Probatur autem primo conclusio, quia vnum quodque agit in quantum eft in actu, ita vt fi agens calefacit, calefaciat in quantum eft actu calidum, & ignis fi producit ignem, producat illum, in quantum eft actu ignis. Sed vñ quod- que

quæ agens substantiale est adu tale per formam substantialem, vt per principium quo essendi. Ergo ipsa forma substantialis est principium quo agendi, & operandi. ¶ Confirmatur. Quia operari sequitur ad esse (vt enim modo dicebamus) vnumquodque operatur in quantum est in actu, & ideo nihil in statu possibilis, aut futuri potest operari. Sed forma substantialis est principium quo essendi. Ergo est etiam principium quo saltem radicale operandi; sic enim saluabitur, quod ad esse sequitur operari.

4. Secundo probatur conclusio, quia agens intendit assimilare sibi effectum in principio quo operandi. Sed intendit agens assimilare sibi effectum in forma substantiali, per quam constituitur. Ergo illa est principium quo agendi & operandi. Minor probatur, quia ignis v. g. in sua forma substantiali ignis intendit sibi assimilare ignem, quem producit; non autem intendit ignem productum assimilare in aliqua forma accidentali, etiam si illa mediante eâ producat.

5. Tertiò denique probatur conclusio. Quia cum suppositum sit agens, quod operatur, & omni agentis creato debeat assignari principium quod, & principium quo operandi, vtrumque tale principium debet assignari in quocumque agente creato substantiali. Sed nullum accidens potest esse principium principale quo productionis sub-

stantialis. Ergo ad id concurrat vt principium principale quo ipsa forma substantialis. Minor probatur. Quia cum quodlibet accidens sit imperfectius, & ignobilius quamque substantia, & principium quo principale debeat esse perfectius, vel saltè æque perfectum, ac illius effectus, nullum accidens potest esse principium quo principale productionis alicuius substantia. ¶ Nec valet dicere, quod quauis accidens sit imperfectius in esse entis quacumque substantia; nõ tamen in esse productiui substantia. ¶ Non, inquam, id valet, quia cum quodlibet sit principium agendi ratione suæ entitatis, si in ratione entis est imperfectius aliquo effectui, etiam in ratione productiui, maxime cum principium debeat in se virtualiter continere effectum, & omnium illius perfectionem, & nihil possit in genere causæ efficientis præbere, quod non habet. Ergo si accidens in esse entis est imperfectius substantia, non potest illam virtualiter continere, aut ad illius productionem, vt principium quo principale concurrere.

6. Obijcies, quod ad quancumque operationem agentis, illius accidentia sunt principium quo principale agendi, ita vt virtute propria ad cuiuslibet rei productionem concurrant. Ergo forma substantialis nullatenus est principium quo agendi. Patet consequentia, quia cum forma substantialis agentis particularis non possit esse principium quo vniuersale,

fit for-

fit forma accidentalis est principium quo principale agendi, forma substantialis, nec poterit esse principium quo agendi, nec constituere agens in ratione agentis particularis. Antecedens autem probatur. Quia accidens virtute propria est principium principale quo productionis alterius accidentis, & etiam productionis substantialis. Ergo est principium quo principale cuiuslibet operationis agentis. Antecedens quoad primam partem patet. Quia cum accidens non excedat perfectionem alterius accidentis, & ignis, verbi gratia, formaliter ut calidus, & ut constitutus formaliter per formam caloris causet in alio calorem, potest vnum accidens esse principium quo principale productionis alterius accidentis. Quoad secundam vero partem, in qua est difficultas, probatur primo illud antecedens. Quia experientia constat ferrum candens producere in materia sibi applicata ignem. Sed talis productionis principium quo non est forma substantialis ignis inferro, sed tantum calor. Ergo ipse calor est principium quo principale talis productionis. Minor probatur, quia inferro cadenti non est forma ignis, siquidem si immergatur à qua, manet forma ferri, quod utrique non esset, si antea esset forma ignis, sed per immersionem in à qua resultaret forma carbonis. Ergo inferro cadenti non est forma ignis, ut pote quæ in illo non est, sed forma accidentalis caloris est

principium quo productionis ignis. 7. Secundo prob. eadē pars antecedētis. Quia accidentia vini cōsecrati cōuertunt in substantiam vini guttā à quæ, si illis admisceatur talis autē cōversionis substantialis, aqua in vinū non potest esse principium quo principale formæ substantialis vini, utpote quæ in sanguinē Christi cōuersa tunc nullatenus existit. Ergo principium quo principale talis cōversionis sunt ipsa accidentia vini: ac perinde etiam si vinum tunc existeret, non forma substantialis vini, sed eadem ipsius vini accidentia essent principium quo principale cōversionis aquæ in vinum, si illa in parua quātitate admisceatur vino.

8. Tercio deniq; eadē pars antecedētis prob. quia calor ut octo, quod est verū accidēs, virtute propria est principium quo principaliter producendi in materia applicata calorē etiā ut octo. Ergo est etiā principium quo principale producendi in tali materia formam substantiālē ignis. Cōseq. patet, quia cum calor ut octo sit vltima dispositio ad formam ignis, quod fuerit principium quo principale producendi in aliqua materia calorem ut octo, etiā erit principium quo principale productionis in tali materia formæ substantialis ignis. Antecedēs autem prob. quia calor ut octo in aliqua materia producendus non excedit perfectionem caloris ut actō in igne existentis. Ergo talis calor ut octo ignis cum sit forma, & principium quo operatum,

ex semetipso habet quod in materia applicata possit esse principium quo principale productionis alterius caloris ut octo.

9. Respond. ad argumentum, negando illius primum antecedens, ut enim in ultima ratione conclusionis ostendimus, cum nullum accidens attingat ad perfectionem substantiae virtute propria, nullam virtute propria & ut principium principale quo potest attingere productionem substantiae, & solum ad illam, potest concurrere instrumentaliter & in virtute substantiae, seu ut est ipsa virtus substantiae. Vnde ad primam probationem aduersus hoc responderetur, quod in ferro candenti producente ignem in materia ei applicata vera sunt aliqua partes minutissimae ignis, quarum forma substantialis ignis est principium quo principale saltem radicale productionis ignis in tali materia. Cuius signum est, quod ex tali ferro candenti aliqui generantur cineres, quod fieri non posset, nisi in ipso ferro fuissent aliqua partes vel minutissimae ignis: cineres enim non producantur nisi ad corruptionem ignis, sicut nec forma cadaueris, nisi ad corruptionem animalis. Et ratione etiam id probatur, quia ut ferrum candens producat in materia sibi applicata ignem, exigit ut principium quo talis productionis calorem ut octo: omnis enim calor citra calorem ut octo non potest etiam in opposita sententia esse principium quo

productionis substantiae. Sed existente calore ut octo in aliquibus partibus ferri candentis, necessarium est quod sit etiam in illis forma ignis, cum haec saltem naturaliter non possit non esse ubi est ultima eius dispositio, scilicet calor ut octo: ergo in ferro candenti sunt aliqua partes vel minutissimae ignis. ¶ Nec valet huic dicere, quod in ferro candenti non est calor ut octo, sed in aliquo gradu citra calorem ut octo, qui tamen calor propter densitatem materiae ferri, in quo est, habet maiorem aeternitatem, quam si esset in materia minus densa, ut in stupa, & ita licet non pertingat ad intensiorem calorem ut octo, habet propter densitatem materiae aeternitatem, ut producat in materia sibi applicata calorem ut octo, & formam ignis. ¶ Non, inquam, id valet, quia licet calor propter densitatem materiae, in qua est, sit diuturnior, quam si esset in materia minus densa, re vera si etiam cum tali densitate materiae non pertingat ad intensiorem calorem ut octo, non habet aeternitatem sufficientem, ut vel instrumentaliter (ne dicam principaliter) attingat productionem caloris ut octo, aut substantiae ignis. ¶ Nec huic etiam solutioni obstat, quod in argumento dicebatur, quod immersum in aqua ferrum candens, manet forma ferri & non resultat forma carbonis. ¶ Non, inquam, id obstat, quia non dicimus totum ferrum candens esse conuersum in ignem, & totaliter amisisse formam ferri, sed quod retinendo quoad plures partes

partes formam ferri; aliqua partes minutissimæ istius sunt conuersæ in formam ignis, & ex istis per corruptionem formæ ignis producantur cineres.

10. Ad secundam probationem facile respondetur, quod, ut explicabimus quæstione sequenti, cum ipsa accidentia sint quædam virtutes instrumentariæ substantiæ, si illa, etiam destructa substantia, permanet, permanet in illis virtus ipsius substantiæ, seu (ut melius dicam) illa sunt ipsa virtus substantiæ, & ut virtus substantiæ concurrunt instrumentaliter ad effectus, qui ipsi substantiæ etiam tunc in se formaliter non existenti, ut causæ principali tribuuntur. Ut totum hoc patet in semine deiecto ab animali generante, quod etiam tali animali separato, imò & aliquando in se formaliter non existente, concurrunt ad generationem instrumentaliter, & animal genitum non ipsi semini, sed animali generanti, ut causæ principali tribuitur, nec animal, genitum dicitur filius seminis, aut semini procedit simile, sed dicitur filius animalis generantis, & illi in sua forma substantiæ assimilatur. Eodem ergo modo accidentia vini consecrati non virtute propria, sed virtute substantiæ vini, seu ut sunt ipsa virtus substantiæ vini, licet, tunc formaliter in se non existentis, concurrunt instrumentaliter ad conuersionem aquæ in vinum, & talia conuersio non illis, sed formæ substantiæ vini, ut cau-

sæ principali tribuitur.

11. Ad tertiam denique probationem respondetur, quod sicut calor ut octo productus habet esse ultimam dispositionem ad formam ignis, quod utique illi non competit sub ratione accidentis, vel caloris, sed ut talis est calor, & ut in tali intentione existens, ita etiam calor ut octo ad illius productionem concurrere non concurrit quomodolibet ut accidens, vel ut calor, sed ut talis calor est: ac perinde quatenus ut sic est ipsa virtus formæ substantialis ignis. Vnde ad productionem alterius caloris ut octo concurrunt formaliter ut virtus substantiæ: ac perinde solum instrumentaliter. Et talis calor ut octo productus, sicut & ipsa forma substantialis ignis generati solum igni generanti, & eius formæ substantiæ, ut causæ principali tribuitur.

QVAESTIO XII.

Vtrum forma substantialis non solum sit principale, sed & immediatū principium quo producendi aliam substantiam?

QVæstio ista, quæ sub alijs terminis solet proponi, an videlicet substantia sit immediate operatiua, an vero radicaliter tantum & remote, & medijs accidentibus tanquam potentijs proximis operatiuis, seu virtutibus instrumentalibus ipsius substantiæ, plurimum connectitur cum alia quæstione

tione in libr. de anima ex professo disputanda, an anima distingatur realiter à suis potentijs, & ex his, quæ circa eam quæstionem dicuntur, illa duntaxat, quæ ad resolutionem huius quæstionis spectant, accipimus.

2. Ut in principio diximus huius quæstionis præcederis, Scotus & eius discipuli existimantes accidentia nullatenus efficienter etiam instrumentaliter, sed solum dispositiue posse attingere productionem substantiæ, consequenter asserunt substantiam esse immediate operatiuam, & formā substantialem non solum esse principium principale quo remotum, sed & principium immediatum & proximum, imò & unicū principium quo in genere efficientis concurrens ad productionē substantiæ.

3. Dicendum tamen est substantiam non esse immediate operatiuam: ac perinde formam substantialem esse principium quo principale, radicale tantum & mediatum productionis substantiæ, ad illamque non nisi mediante aliqua forma accidentali tãquam potentia & virtute instrumentaria posse concurrere. Conclusio est communis Thomistarum & expressa D. Thom. pluribus in locis, & præcipue 1. p. q. 54. art. 3. & q. 59. art. 2. & q. 77. art. 1. & videtur de duci ex Aristotele, qui 2. de anima tex. 24. definiēs animam, quod sit forma non solum qua sumus & viuimus, sed & qua primo senti-

mus, loco movemur, & intelligimus, per id, quod asserit, quod anima est forma, qua primo has actiones elicimus, manifeste indicat animam non esse principium proximum immediatum, sed radicale & remotum talium operationum; sic enim hoc Philosophi testimonium D. Thom. 1. p. q. 77. art. 1. ad 4. illud in quarto argumento propositum expendens explicat dicens. *Ad quartū dicendum, quod hoc ipsum quod forma accidentalis est actionis principium habet à forma substantiali; & ideo forma substantialis est primum actionis principium, sed non proximum, & secundum hoc Philosophus dixit, quod id, quo intelligimus, est anima.*

4. Probatur autem primo conclusio, ex his quæ de facto multoties contingere nouimus. Plures enim virtutes instrumentariæ & accidentia separata ab ipsa substantia concurrunt efficienter instrumentaliter ad productionem alterius substantiæ, ut semen decisum ab animali & ab ipso animali separatum, in ò aliquādo ipso animali iam realiter non existente, concurrunt efficienter ad generationem substantialem, & accidentia vini consecrati separata ab ipsa substantia vini, imò & tali substantia vini in se realiter non existente, concurrunt efficienter ad conuersionem guttæ aquæ in vinum, si illis amisceatur: ergo etiam quando tales virtutes accidentales sunt coniunctæ ipsi substantiæ, ut accidentia vini sunt coniuncta per in-

hærentiam ipsi substantiæ vini, medijs illis, tanquam virtutibus proxime efficienter instrumentaliter operatiuis, ipsa substantia operatur, & ad productionem prædictorum effectuum efficienter concurret: ac perinde nunquam substantia immediate operatur per se ipsam, sed media aliqua forma accidentali tanquam potentia vel virtute instrumentaria proxime operandi. Consequentia patet. Quia accidentia, verbi gratia, vini non magis sunt virtutes operatiuæ ipsius substantiæ vini ab illa separata, quam cum sunt ipsi substantiæ vini coniuncta (imò tunc perfectius quodammodo videntur habere rationem virtutis substantiæ, & quodammodo perfectius à substantia sibi coniuncta, quam à substantia separata illam accipere): ergo non minus substantia vititur talibus suis accidentibus sibi coniunctis, ut virtutibus proxime operatiuis, ad operandum, quam illis vititur ab ipsa substantia separatis, imò & cum substantia iam non realiter in se, sed solum in prædictis accidentibus, ut suis virtutibus existit. Et cum vnquam saltem naturaliter huiusmodi virtutes deficiant substantiæ, hac ratione probatur, quod naturaliter saltem non potest nisi mediantibus illis operari.

5. Nec potest dici, quod semen ad generationem, & talia accidentia vini consecrati solum dispositiue concurrant ad con-

uersionem aquæ in vinum: alias enim talium effectuum non dubitatur tunc aliqua causa efficiens particularis. Substantia enim, verbi gratia, vini tunc in se realiter non existens non potest concurrere efficienter & ut causa efficiens particularis ad talem effectum, nisi quatenus existit virtualiter in talibus suis accidentibus, & medijs illis ad talem effectum cōcurrit. Sed nō potest medijs illis efficienter concurrere ad talem effectum, nisi ipsa accidentia ad illum ut virtutes proximæ concurrant efficienter proxime instrumentaliter (medio enim aliquo concurrente proxime solum in genere causæ materialis & dispositiue non potest aliquid concurrere efficienter) ergo vel dicendum est, quod accidentia vini consecrati sunt virtutes proximæ efficientes instrumentales ad conuersionem aquæ in vinum, & medijs illis substantia vini concurrat ad talem effectum ut causa particularis principalis efficiens in illis ut in suis virtutibus virtualiter existens, vel quod nulla datur causa particularis efficiens talis effectus.

6. Nec etiam potest dici, quod tunc Deus non solum ut causa prima, sed ut causa efficiens particularis illū causat effectum. ¶ Non, inquam, id potest dici, nam licet Deus miraculosè, & de potentia sua absoluta prædictos effectus ex natura sua medijs causis secundis producibiles possit ut causa particularis

ularis efficiens producere; id tamen non contingit, cum naturaliter producantur, qualiter, & sine nouo miraculo conuertitur aqua in vinum medijs accidentibus vini consecrati, si illis admisceatur, & naturaliter fit omnis generatio substantialis medio semine, tunc animali generanti ibi non coniuncto, utpote quod cum fit generatio, ibi non ad est, imò & aliquando realiter, nec in se existit. Ne igitur in effectibus naturalibus, & in omni generatione substantiali ad miracula, non necessaria recurramus, dicendum est, quod ad praedictos effectus concurrat, ut causa principalis particularis efficiens substantia in aliquo suo accidente virtualiter existens, & medio illo tanquam virtute instrumentaria efficiente efficienter illud producat.

7. Nec denique potest dici, quod in praedictis casibus tales effectus causantur, ut à causa particulari principali, à corpore circumstanti: potest enim contingere, quod corpus circumstans non solum ad praedictos effectus non habeat adiutorem, ut illos tanquam causa particularis vniuoca producat, quam utique habere nullatenus poterit, nisi sit eiusdem speciei cum illis, sed poterit etiam tale esse corpus circumstans, quod nec symbolizationem habeat cum praedictis effectibus, sed potius sit illis multum dissimile: ac perinde non possit illos ut causa particularis

producere. Relinquitur ergo quod tales tunc effectus producantur ut à causa particulari efficienti, à substantia virtualiter, tunc existente in praedicto semine aut accidentibus, & medijs illis ut virtute proxima efficienti instrumentali operante.

8. Secundo probatur conclusio ratione D. Thom. 1. part. quaest. 77. artic. 1. nulla substantia creata est per suammet entitatem potentia proxime, & immediate operativa. Ergo indiget aliqua forma accidentali, media qua ut virtute sua instrumentaria efficienter eliciat operationem. Consequentia patet, & antecedens prob. Quia actus & potentia per se, & immediate ad illum ordinata debent esse in eodem genere, ita scilicet quod si actus est accidens, potentia proxime, & per se ad illum ordinata debeat esse accidens, & non possit esse substantia: sed actus seu operatio cuiuslibet agentis creati distincta realiter ab ipso agente est in genere accidentis. Ergo & potentia proxime, & immediate ad tale actum ordinata debet esse in genere accidentis, & non in genere substantiae. Sed substantia cum accidenti praesertim absoluto non potest realiter identificari. Ergo nulla substantia creata potest per suammet entitatem esse potentia proxime, & per se ordinata ad aliquam operationem. Vtraque consequentia cum minore sub se patet. Minor autem principalis, mirum quod licet actus & potentia

non debet esse saltem directe in eodem prædicamento: potentia enim directe est in prædicamento qualitatibus, & actus in prædicamento actionis, licet etiam quatenus potentia est principium sui actus, possit dici quod pertinet reductiue ad prædicamentum sui actus, sicut punctum quatenus est principium lineæ, pertinet reductiue ad prædicamentum quantitatis; tamen quod actus & potentia per se immediate & proxime ad illum ordinata debent ita saltem esse in eodem genere, quod si actus sit in genere accidentis, potentia sit ad illum ordinata debet esse in genere accidentis, & non possit esse in genere substantiæ, probatur. Quia potentia sic ad actum proxime & immediate ordinata, ab ipso actu specificatur: totum enim esse potentia ad actum proxime immediate & per se ordinata est ratio principij & tendentiæ in ipsum actum: ac perinde ab ipso actu formaliter specificatur. Sed substantia non potest specificari ab aliquo accidenti: ergo si actus est in genere accidentis, potentia ad illum proxime immediate & per se ordinata debet esse in genere accidentis, & non potest esse in genere substantiæ. Minor probatur. Tū, quia substantia cum sit ens per se non potest constitui aut specificari in ordine ad aliquod extrinsecum. Et ob id communiter asseritur non posse dari substantiam creatam supernaturalem, quia omne ens supernaturale creatum specifica-

tur ab aliquo extrinseco, & substantia à nullo extrinseco potest specificari. Tum, vel maxime, quia saltem substantia non potest specificari ab aliquo accidenti, eo quod omne specificatū est propter specificatiuū, & substantia non potest esse propter aliquod accidens, cum potius omne accidens sit propter substantiam. ¶ Confirmatur, quia forma substantialis est immediatum principium essendi: ergo non potest esse immediatum principium operandi: ac perinde licet quatenus ad esse sequitur operari, forma substantialis, quæ est immediatum principium essendi, sit remotum & radicale principium operandi; non tamen immediatum principium & proximum. Probat-ur prima consequentia, quia in creatis esse distinguitur ab operari: ergo si forma substantialis est proximum & immediatum principium essendi, nō potest esse proximum & immediatum principium operandi, quia cum omne principium proximum & immediatum alicuius actus ab ipso actu specificetur, non potest idem esse principium proximum & immediatum diuersorum actuum, alias idem à diuersis specificaretur, & per consequens esset idem & non esset idem.

9. Nec valet huic rationi cum aliquibus dicere, quod licet forma substantialis proxime & immediate ordinetur ad esse & operari; non tamen ad utrumque talē actum ex æquo, sed adesse tāquam
ad

ad actum sui primarium, & ad operari tanquam ad actum secundarium. Et nullum principium aut potentia quantumvis immediata, aut proxima specificatur ab actu suo secundario, sed solum ab actu suo primario, & ita quamvis esse, & operari sint duo actus, vt in confirmatione præcedentis rationis dicebatur: quia tamen non ex æquo ad illos forma substantialis ordinatur, sed primario ad esse, & secundario ad operari, non obstat, quod eadem forma substantialis per suam entitatem, & absque omni aliquo ei superaddito sit principium immediatum, & proximum vtriusq; prædicti talis actus. Et cū nullum principium, aut potentia specificetur, nisi à suo actu primario, quantumvis forma substantialis sit principium operationis ad genus accidentis pertinentis, quia illam non respicit, nisi vt actum sui secundarium, ab illo non specificatur. ¶ Non, inquit, id valet, quia non potest forma substantialis immediate, & proxime ad actum essendi primarium, & secundario ad operationem ordinari; cum enim non in eodem genere causa ad vtrumque talem actum concurrat, sed ad actum essendi concurrat in genere cause formalis, & ad actum operandi; si radicaliter, vel proxime concurrat, debeat concurrere in genere cause efficientis non potest ad vtrumque talem actum proxime, & immediate ordinari; etiam ad vnum primario, & ad alium secundario,

quia quodcumque sic primario, & secundario aliquos duos immediatos respicit actus, in eodem genere cause ad illos ordinatur. Relinquitur ergo, quod cū nec sic etiam primario, & secundario forma substantialis ad actum essendi & operandi proxime, & immediate possit ordinari, immediate per se ipsam sit principium actus essendi, & solum sit radicale principium quo operandi, indigeatque, vt operationem eliciat, aliqua potentia, aut virtute ipsi formæ substantiali superaddita, que cum sit potentia proxime, & immediate ordinata ad operationem, ac perinde ab ipso actu operationis specificata sit in genere accidentis, ac per consequens distincta realiter à substantia.

10. Aduersus prædictam tamen rationem obijcies primo, quod si illa aliquid probaret, probaret etiam, quod forma substantialis creata nec est principium quo radicale operationis, nam principium radicale alicuius actus cum etiam ad ipsum actum licet radicaliter ordinetur, videtur ab ipso actu specificari. Ergo si ex eo, quod substantia non potest ab aliquo extrinseco, vel saltem ab aliquo accidenti specificari, non potest esse principium proximum, & immediatum operationis, quæ est in genere accidentis, eadem ratione nec poterit esse principium radicale illius. ¶ Confirmatur, quia saltem ad potentiam proximam operandi, quam distinctam realiter

à forma substantiali intendimus dari, concurrat proxime & immediate ut principium actuum efficiens ipsa forma substantialis, quamvis ipsa potentia proxima operativa sit in genere accidentis: ergo vel à tali specificatur potentia, vel non. Si hoc secundum, non erit etiam cur specificetur ab operatione, etiam si sit proxime & immediate operativa: si autem primum admitatur, iam non erit inconueniens admittere, quod forma substantialis ab aliquo accidenti specificetur.

II. Respondetur ad argumentum, quod solum aliquid specificatur ab actu, ad quem proxime & immediate ordinatur, quia ille est proprius illius finis, non autem actus, cuius solum est radix, & ad quem solum remote & radicaliter concurrat. ¶ Ad confirmationem respondetur, quod substantia non est principium suarum potentialium per veram actionem, sed solum ad illam sequuntur per naturalem emanationem, & ut terminus secundarius actionis produciatur ipsius substantiae. Unde substantia, ad quam tales sequuntur proprietates, non consistit in ratione potentiae operativae talium proprietatum, sed in suo esse per se; ac perinde non specificatur à talibus proprietatibus, licet potentia proxime operativa specificetur ab actu, ad quem per se ordinatur, quia totum esse talis potentiae, est ad illum ordinari. ¶ Pro quo

est advertendum (ut hoc iterum repetere non oporteat) quod proprietates, & quaecumque per naturalem resultantiam consequuntur, illa vere producantur vel comproducantur per actionem efficientis non quidem tanquam terminus primarius, sed ut terminus secundarius illius. Unde inter illum & terminum primum non est propria efficientis, sed connectio illius cum tali termino primario. Et si aliquando propter aliquod impedimentum naturale vel supernaturale talis terminus secundarius de facto non sequatur ad primum, cum postea tali ablato impedimento ad illum sequitur, etiam tunc sequitur ut effectus secundarius principalis agentis & illius actionis, quatenus licet talis transierit actio, in eo etiam si ipsum agens tunc in rerum natura realiter non exiliat, manet tamen ut in sua virtute ad talem emanationem in suo termino primario, qui perinde ad talem emanationem non oportet quod vel tunc concurrat per veram operationem, sed per naturalem duntaxat connectionem, quam cum tali habet terminus secundarius. Si autem loquamur de actione propria, quae est causalitas efficientis, illa etiam quodam modo dicitur emanare ab agente, non quidem per naturalem connectionem cum illo, sicut diximus terminum secundarium emanare à primario, sed quatenus cum talis actio sit ipsamet egressio ab agente, non requiritur

requiritur alia actio ut ab illo egrediatur.

12. Secundo aduersus eandem rationem obijces, quo non minus potentia passiva ab actu, quae recipit, petit specificari, quia potentia actiua ab actu, cuius est immediate elicitiua, & tamen substantia immediate & per se ipsam est potentia receptiua quantificatis, & media illa aliorum accidentium: ergo etiam immediate per se ipsam potest esse potentia operatiua, & proxime & immediate ordinari ad actum, etiam si ob id ab illo specificetur. ¶ Respondetur negando maiorem: licet enim aliqua potentia passiva, quorum totum suum esse nihil est aliud quam esse principium passivum aliquid recipiendi, qualiter in sententia Divi Thomae character baptismalis est eo modo potentia passiva, tamen substantia seu subiectum completum substantiale, quod est immediatum receptivum accidentium, quia ut illa recipiat, supponitur iam habens esse completum & ab illis non simpliciter, sed tantum secundum quid perficitur, imò potius ipsa non est simpliciter perfectivum illorum, non ab illis specificatur, sed potius illa specificantur ab alio. Potentia autem operatiua simpliciter ab actu: ad quem ordinatur, perficitur: ac perinde ab illo specificatur, & cum substantia non possit specificari ab aliquo accidenti, non potest per se ipsam esse immediate

operatiua.

13. Tercio principaliter probatur conclusio etiam ratione desumpta ex Dno Thoma, 1. part. quaest. 77. articulo. 1. quia si forma substantialis esset immediatum & proximum principium operativum vitae, habens formam substantialem, semper actu operaretur tales operationes. Consequens experientia testatur esse falsum: ergo forma substantialis non est immediatum principium & proximum operationis. Sequela probatur. Tum, quia eo quod formam substantialem est immediatum principium vivendi & essendi, habens formam substantialem, semper actu vivit & est: ergo si forma substantialis per semetipsam, & absque aliquo ei superaddito esset immediatum & proximum principium operandi habens formam substantialem, semper esset actu operans.

Tum etiam, quia forma substantialis, in quantum forma est actus ultimus generationis: ergo non nisi ratione alicuius potentiae ei superadditae potest ordinari ad aliquem actum ut principium in potentia ad illum: actus enim in quantum actus non est in potentia ad alterum actum: ergo si forma substantialis per semetipsam esset immediate operatiua, semper esset actu operans, imò esset ipsa actualis operatio, sicut est ipsemet actus vivendi & essendi.

14. Nec valet dicere, quod potest aliquis actus esse actu informans, & immediatum principium ut in potentia ad operationem; sicuti forma accidentalis est secundum suam naturam actus informans, & immediatum principium, ut in potentia ad operationem, & habens formam accidentalem, non semper operatur. Ergo quāvis forma substantialis, sit secundum suam naturam actu informans, & esset immediate operativa, posset esse in potentia ad talem operationem, nec sequeretur, quod habens formam substantialem esset semper actu operans. ¶ Non, inquam, id valet, quia cum forma accidentalis non sit principium operativum, nisi dependenter à principio radicali, & principium radicale, forma videlicet substantialis, non semper operetur, forma accidentalis, licet sit actu informans, non semper actu operatur; forma autem substantialis si esset immediate operativa, cum non esset operativa dependenter ab alio principio radicali, & alias ipsa secundum suam naturam sit actus, & nisi ei aliqua potentia superaddatur, non sit ad alium actum in potentia, habens formam substantialem, semper esset actu operans, sicut semper est actu vivens. Influxum autem, quem forma substantialis habet in suum actum, quia habet illum non immediate per semetipsam, sed mediante sua potentia ei superaddita, non oportet, quod illum semper actu habeat.

15. Aduersus conclusionem autem obijcies primo, quod forma accidentalis, v.g. calor, est immediatum, & proximum principium quo operandi, ita ut non indigeat alio principio ab ipsa distincto operandi, & calefaciendi. Ergo cum forma substantialis sit longe perfectior quacunque forma accidentali, ipsa est immediate operativa, & immediatum principium quo operationis; nec ad id indiget alio principio ei realiter superaddito. Probatur consequentia: nam operari immediate per semetipsum absque indigentia alicuius principii ei superadditi, magnam dicit perfectionem, siquidem id competit Deo. Ergo si id competit formæ accidentali, à fortiori propter longe maiorem perfectionem supra illam id etiam competere debet formæ substantiali.

Respondetur, negando consequentiam. Et ad probationem dico, quod licet operari immediate, & absque principio superaddito per operationem non distinguatur ab ipso operante, qualis est operatio Dei, sit perfectio, immo infinita perfectio, quia sic operans non specificatur ab aliquo extrinseco, sed est suamet operatio: & hoc modo immediate operari substantiæ non potest competere creatæ; esse tamen immediatum, & proximum principium, seu potentiam operationis à tali principio realiter distinctæ, dicit imperfectionem specificationis à tali

operationis actus: quæ licet possit competere formæ accidentali, cōpetere nequit formæ substantiali, utpote quæ cum sit ens per se, non potest ab aliquo extrinseco, vel saltem ab aliquo accidentali specificari.

16. Obijcies secundo, quod substantia immediate per se ipsam, & absque aliqua media forma accidentali; ut virtute cauſandi, potest exercere causalitatem causæ finalis, formalis & materialis. Ergo etiam causalitatem causæ efficientis, quæ cum non sit alia, quam ipsa actio, ut ab agente procedit, per semetipsam, & absque aliqua media forma accidentali poterit substantia elicere actionem, quod est ipsam immediate operari. Consequentia probatur à paritate rationis.

Responderetur negando consequentiam. Et ratio discriminis est, quod cum causalitas materialis, & formalis (ut explicuimus) nō sit aliquid realiter entitativè ab illis distinctum; nec causalitas causæ finalis (ut explicabimus) ab ipsa causa finali: quamvis substantia se ipsa immediate, & absque aliqua forma accidentali, ut virtute cauſandi, eas possit exercere causalitates; non tamen causalitatem causæ efficientis creatæ, quia cum illa sit actus distinctus realiter ab ipsa causa, si ad illum forma substantialis, ut potentia proxima, & immediata ordinaretur, ab illo utique specificaretur. Et cum (ut ostendimus) substantia non possit ab

aliquo extrinseco, vel saltem ab aliquo accidenti specificari, non potest immediate per semetipsam, & absque aliqua virtute accidentali ei superaddita causalitatem exercere causæ efficientis.

17. Obijcies tertio, quod licet substantia, cum per se ipsam non potest immediate uniri intellectui, ei uniatu media sua specie intelligibili; & media illa efficienter, secundum probabilem opinionem, cōcurrat ad intellectionem; tamen aliqua substantia, ut Angelica immediate unitur intellectui ipsius Angeli ad ipsius cognitionem, & immediate per se ipsam concurret ad intellectionem. Sed talis concursus ad intellectionem est in genere causæ efficientis, quia in eodem genere causæ concurret obiectum ad intellectionem, cum immediate per se ipsum unitur intellectui, & cum ei unitur media sua specie intelligibili. Ergo non implicat, quod substantia in genere causæ efficientis, sit immediate operativa.

Responderetur, longe esse probabilius, quod obiectum siue immediate per semetipsum, siue media sua specie intelligibili uniatu intellectui; nullatenus in genere causæ efficientis, sed in genere dumtaxat causæ formalis & obiectivæ concurret ad intellectionem. Et esto, quod obiectum media sua specie intelligibili, ut virtute sua instrumentaria, & in intellectu intrinsece recepta concurrat efficienter ad intellectionem;

non tamen obiectum substantiale, cum immediate per semetipsum unitur intellectui; & quia non est immediate efficienter operativum, & quia non recipitur intrinsece in intellectu, non potest illud in ratione principij efficientis constituere, aut complete, aut esse cum illo principium quo efficienter efficiendi intellectiōem.

18. Obijcies quarto, quod substantia ad productionem saltem alterius substantiæ, ut ignis ad productionem ignis, non potest concurrere media aliqua forma accidentali: ergo immediate per semetipsum concurret. Antecedens probatur, quia qualibet forma accidentalis inferior est qualibet forma substantiali producenda: ergo non potest esse principium quo proximum & immediatam productionis alicuius substantiæ. ¶ Quod si dicas, quod licet accidens secundum se sit inferior substantia: ac perinde ad illius productionem non possit principaliter efficienter concurrere; bene tamen potest concurrere efficienter instrumentaliter in virtute ipsius substantiæ, quia non instrumento, sed illius causæ principali assiniatur effectus: ac perinde non oportet quod sit maioris vel æqualis perfectionis cum illo, licet id oporteat in causa principali.

19. Contra hoc tamen est primo, quod etiam ut accidens ad productionem substantiæ operetur & concurret in virtute substantiæ,

debet aliquo modo virtualiter continere talem effectum: quod enim quomodolibet efficienter ad aliquem effectum concurret, debet virtualiter talem effectum continere. Sed accidens etiam in virtute substantiæ non potest talem effectum continere: ergo neque in virtute substantiæ potest ad illam efficienter vel instrumentaliter concurrere. Minor probatur, quia cum accidens secundum se (ut etiam in isolatione adhibetur) non possit vllatenus efficienter concurrere ad productionem substantiæ ut de se & aequaliter ad illam efficienter concurret, debet ei communicari à substantia, in cuius virtute dicitur concurrere, aliquid, per quod virtualiter substantiam contineat producendam. Sed nihil tale ei à substantia, in cuius virtute dicitur concurrere, communicatur, nam illud non potest esse aliquid substantiale, cum illius non posset esse capax forma accidentalis: nec potest esse aliquid accidentale, quia etiam cum illo, ut pote imperfectiori qualibet substantia, non magis quam secundum se aliquam substantiam poterit virtualiter continere: ergo accidens etiam in virtute substantiæ non potest alicuius substantiæ productionem efficienter vel instrumentaliter attingere.

20. Contra id etiam est secundo, quia instrumentum non agit absque influxu causæ principalis in ipsum instrumentum, & in effectum: ergo si accidens in virtute substantiæ

tia instrumentaliter concurrat ad productionem alterius substantiae, ipsa substantia, in cuius virtute concurrat, influit immediate & per semetipsam in tale instrumentum; & cum talis influxus non possit esse nisi per veram actionem, vel ex eo conuincitur, substantiam esse immediate operariam: siquidem immediate & absque aliqua alia virtute accidentali (nisi velimus dare processum in infinitum) induit in tale suam virtutem instrumentariam.

21. Responderetur, solutionem ad quartam obiectionem principalem assignatam esse, optimam. Et ad primam illius impugnationem dico, quod accidentia, quae in virtute substantiae concurrunt ad productionem alterius substantiae, non sunt instrumenta substantiae, quae ut ad tales effectus instrumentaliter concurrant, indigeant aliqua virtute aut motione eius superaddita, sed potius sunt ipsae virtutes instrumentariae substantiae, & ut sic medijs illis substantia producit effectum: licet enim forma accidentalis secundum rationem communem accidentis non habeat esse virtutem instrumentariam substantiae, nec calor v.g. ut accidens vel calor est, sit virtus instrumentaria ignis ad producendum alium ignem; bene tamen ut talis calor. Nec substantia per veram actionem ut illis ad suas operationes utatur influit in tales suas virtutes instrumentarias, sed sufficit, quod ille in tali substantia radiceatur, & ab

illa per naturalem emanationem & resultantiam dimanent, & non nisi ut a substantia dimanantes & dependentes tales ipsae virtutes instrumentariae proximae & immediate ad suos concurrant effectus. Vnde cum tales virtutes instrumentariae, quae ab aliqua substantia emanarunt, miraculose a tali substantia realiter separatae inueniuntur (ut in accidentibus panis & vini consecrati contingit) tunc quia licet etiam ut sic separatae non operantur talia accidentia, nisi ut virtutes substantiae, & quatenus ab ipsa dimanarunt, eorum operatio ut causae principali radicali, ipsi tribuitur substantiae.

¶ Ex quibus patet ad praefatam secundam impugnationem: non enim ponimus, substantiam per veram actionem influere in huiusmodi virtutes suas instrumentarias; ut medijs illis operetur, licet cum operatur medio aliquo instrumento, ut cum quis medio tali mo scribit, prius in ipsum instrumentum illud ad operandum mouens, per veram aliquam actionem influat; talem tamen in ipsum instrumentum influxum non habet substantia immediate per se, sed media aliqua forma accidentali, ut virtute sua instrumentaria ad influendum in tale instrumentum.

(..)

QVÆSTIO XIII.

*Utrum causa prima non solum tribuat
virtutes actiuas causis secundis
sed ad omnes earum effe-
ctus immediate con-
currat?*

Dependentiam causæ secundæ à prima non solum in essen- do, sed in operando in hac & sequenti quæstione explicare inten- dimus, abstinentes ab his, quæ pro- priè ad Theologum pertinent de cōcordia libertatis creatæ cum ef- ficacia diuinæ causalitatis, licet et- iam ad ea hic iacere connabimur fundamenta. Duplex ergo extre- ma fuit sententia. Prima aliquorū, quos refert D. Thom. 1. part. quæ- stion. 105. art. 5. & 3. contra gētes cap. 79. qui existimantes ad om- nem effectum substantialem, vel accidentalem nihil omnino præ- supponit ac perinde solum per crea- tionem esse producibilem, asse- rebant, solum Deum ad quemlibet effectum concurrere, licet ad præ- sentiam ignis calefaciat; non ta- men ita quod ipse ignis ad talem effectum concurrat. Secunda fuit sententia Durandi in 2. distint. 1. quæst. 5. & dist. 37. quæst. 1. negā- tis concursum Dei immediatum ad omnes effectus, sed quod so- lum Deus concurret ad illos pro- ducendo illorum causas, & tri- buendo eis virtutes actiuas ad o- perandum, ipsasque causas & ta- les earum virtutes conseruando

absque eo, quod ad aliquem ea- rum immediate concurrat effe- ctum.

2. Dico primo. Falsum imò er- roneum est, asserere, ita Deum ad omnem concurrere effectum, vt ad illum causæ secundæ creatæ non cōcurrāt, sed solum ad earum præ- sentiam Deus omnes istos effe- ctos producat. Conclusionem cum D. Thom. locis citatis, & cum cō- muni omnium sententia docet no- ster Author. Ss. Magister Soto hic quæst. 4. concl. 1. & probatur pri- mo ratione D. Thomæ 1. part. quæ- stion. 105. art. 5. quam istis habet verbis. *Quia virtutes operatiue, quæ in rebus inueniuntur, frustra essent re- bus atque si per eas nihil operaren- tur: quinimo omnes res create videren- tur quodam modo esse frustra, si pro- pria operatione destituerentur, cum omnes res sint propter suam operatio- nem.*

3. Secundo probatur ratione D. Thom. ex allegato loco contra gē- tes: nam si Deus se solo produceret omnes effectus, ad præsentiam cau- sæ creatæ, vt ad præsentiam ignis calefaceret, non magis ad præsen- tiam huius, quam alterius quemli- bet produceret effectum, cuius op- positum experientia testatur. *Non enim ex appositione calidi* (ait ibi D. Thom. *sequitur in frigidatio, sed ca- lefactio tantum.* Ergo re vera Deus ad diversos effectus diuersas adhi- bet causas, quia ipsæ secundū suas diuersas virtutes vere, & propriè ad tales concurrunt effectus, imò si ad illos propriè non concurre- rent,

rent; contra rationem diuinæ sapientiae esset (vt ibidem arguit D. Thomas) illas ad tales effectus ad habere, quia contra rationem diuinæ sapientiae est, aliquid ad aliquem effectum adhibere frustraneum, & frustra adhiberentur ad aliquem effectum tales causae, si quilibet Deus se solo immediate produceret effectum. ¶ Nec fundamentum oppositae sententiae aliquid valet, iam enim libro praecedenti quaestione. 11. ostendimus, non omnia creari, sed aliqua contineri impotētia materiae, vel subiecti, & ex illius potentialitate virtute agentis creati esse educibilia.

4. Dico secundo. Preter id quod Deus causas secundas producat, eisque virtutes operatiuas praebeat, atque illas, & tales eorum virtutes conseruet, immediate simul cum praedictis causis secundis ad omnem illarum concurret effectum. Conclusio est communis, & colligitur pluribus scripturae locis, vt ex illo Isaia 26. *Omnia spera nostra operatus es in nobis Domine.* Et probatur primo conclusio, quia ex intima operatione Dei in omnibus rebus colligit Apostolus Actuum 12. Deum esse in omnibus illis, dicens: *Nō longe est ab uno quoque nostrum, in ipso enim vivimus mouemur, & sumus.* Ergo si Deus simul cum causis secundis non concurreret immediate ad omnes illarum effectus, solum Deus esset in causis, quas immediate produxit, & conseruat; non autem in earum effectibus. ¶ Secundo probatur cō-

clusio, quia ex opposita sententia sequeretur, Deum solum produxisse à principio aliquas causas, & deinceps nullam causam aut effectum immediate producere. Consequens nullatenus debet admitti. Ergo nec praedicta sententia. Sequela probatur. Nam postquam Deus à principio aliquas produxit causas, & illis suas virtutes prae-buit operatiuas, si tales causae (vt praedicta intendit sententia) possunt suos producere effectus absque alio immediato concursu Dei in illos, ipsi talibus effectibus, quos praedictae causae producerent, praeberent etiam suas virtutes operatiuas (id enim ad eorum pertinet productionem completam) ergo & tales effectus sic cum suis virtutibus operatiuis producti alios producerent effectus absque immediato concursu Dei in illos, & illi effectus alios, absque eo quod Deus postquā à principio aliquas causas produxit aliquem alium immediate simul cum causis secundis producat effectum. Falsitas autem huius probatur, quia cum illae causae, quas Deus à principio produxit, iam non existant, nec Deus illas actualiter conseruet, sequeretur, quod effectus qui modo existerent realiter absque aliqua actuali dependentia mediata, vel immediata à diuino concursu conseruarentur. Consequens autem illud est absurdum. Ergo: sequela probatur, quia non dependerent tales effectus à concursu diuino eorum causas conseruantes, si-

quidem

quidem causas eorum, quas Deus produxit, modo non conseruat, nec dependerent à concursu diuino ipsos immediate effectus conseruante, quia cum conseruatio alicuius sit continuata illius productio, si tales effectus immediate Deus non producit, nec illos immediate conseruat: ac perinde in suo esse, & conseruatione non dependerent ab aliquo actuali diuino concursu. Hoc autem esse manifeste falsum, patet, quia alias non posset Deus aliquem prædictorum effectuum annihilare: annihilatio enim alicuius nihil aliud est, quam suspensio concursus, medio quo conseruabatur: ac perinde, si tales effectus non conseruantur medio aliquo actuali Dei concursu, non est aliquis concursus, quem possit Deus suspendere, ut illos possit annihilare.

5. Scio, huic rationi posse responderi, quod licet à qualibet sua causa effectus dependeat in fieri; in conseruari tamen solis à suis causis vniuersalibus dependet, & æquinoctis. Vnde cum causas vniuersales creatas Deus semper conseruet, ad conseruationem illarum mediate saltem illarum conseruat effectus. ¶ Tamen nunquam saluatur, si Deus ad effectus immediate non concurrat, quod ipsos effectus, eorum causas non annihilando, possit annihilare, quia præter concursum, quo tales causas produxit, & conseruat, nullus in opposita sententia admittitur diuinus cōcursus immediate in tales effectus, quem

Deus, ut illos possit annihilare, suspendat. Absurdum autem videtur, quod Deus non possit annihilare aliquem effectum, nisi omnes prædictas causas annihilando. Ne igitur id admittamus inconueniens; dicendum est, Deum ad omnes effectus creatos simul cum eorum causis creatis immediate concurrere. 6. Aduersus hanc secundam conclusionem obijcies primo, quod non possunt duo agētia simul cōcurrere ad eundem effectum, nisi vtrūque sit agēs partiale, vel alterum propter suā imperfectionem non possit, nisi opem, & auxilio alterius talem attingere effectum. Sed Deus ut potè infinitæ virtutis, non potest esse agēs partiale, & creatura cum aliquos suos effectus in perfectione excedat ad illarum productionem non indiget ope, & auxilio alterius. Ergo Deus ad plures effectus non immediate concurrat, sed solum ad illos producat, & conseruat causas, & præbet illis virtutes adiuuas ad operandum.

Respon. quod licet plures causæ eiusdem ordinis, & non subordinatæ non possint simul cōcurrere ad eundem effectum, nisi vtraque sit partialis, vel propter imperfectionem alicuius illarum non possit se sola etiam in suo ordine talē attingere effectum, tamē sicut non obstat totalitati causæ, quod ad illius effectum requiratur concursus causarum alterius generis, ut ad cōcursum causæ efficientis requiratur concursus causæ finalis, & formalis? ita nec obstat totalitati causæ efficiē-
tis

ris secundæ particularis, quod ad illius effectum requiratur simul concursus causæ secundæ efficientis vniuersalis, & ad effectum cuiuslibet causæ efficientis creatæ requiratur concursus causæ primæ; quia licet omnes istæ causæ sint efficientes; sunt tamen diversi ordinis, & particulares causæ non operantur, nisi cum subordinatione ad vniuersales, & omnes causæ secundæ cum subordinatione ad primā.

7. Obijcies secundo, quod Deus & creatura nō possunt ad eundem simul effectum eadem, nec diuersa actione concurrere. Ergo vel solum Deus omnes producit effectus, vt prima asserbat sententia, vel solum creatura ad illos immediate concurrat, vt sententia intēdebat Durandi. Antecedens pro prima parte probatur: quia solum illa concurrunt eadem actione ad eundem productionē, quorum est eadem omnino virtus productiua: eo enim Pater, & Filius eadē actione produciunt Spiritum Sanctum, quia non duplex distincta, sed eadem omnino est in vtroque virtus spiritalis. Sed in Deo, & in quolibet causa creata non potest esse eadem virtus productiua, cum virtus Dei sit increata, & infinita, virtus autem cuiuslibet creaturæ participata, & finita. Ergo ad eundem effectum non possunt Deus, & creatura eadem simul actione concurrere. Pro secunda autem illius parte idem probatur antecedens. Tum, quia cum actiones diuersificentur per terminos, eius-

dem omnino effectus producti non videntur posse esse simul duæ distinctæ productiones. Tum etiam, quia si actio productiua Dei alicuius effectus esset distincta ab actione, qua illum producit creatura, illa vtpote independens ab ista, esset prior saltem prioritate naturæ: ac perinde totus prius intelligeretur productus effectus, quam ad illum actio creaturæ terminaretur, & esset incidere in primam sententiam, & soli Deo productionē cuiuscumq; effectus concedere.

Resp. negando antecedens pro prima illius parte. Et ad illius probationem dicendum est cum D. Tho. 1. p. q. 105. art. 5. ad 2. quod licet eadem actio, seu productio eiusdem effectus non possit simul procedere à duplici agente eiusdem ordinis, nisi in vtroque sit omnino eadem virtus productiua, vt est in Patre, & Filio ad productionem Spiritus Sancti; tamen eadem actio, & productio potest simul procedere à diuersis agentibus diversi ordinis, licet sit in illis diuersa virtus operatiua, quia cum agens inferius nō operetur, nisi cum subordinatione ad primum agens, eius actio simul est ab illo, & à primo agente. Cum hac tamen differentia, quod respectu agentis creati talis actio est productio effectus, & nullatenus effectus alterius illius actionis; respectu autem agentis increati ipsa eadē actio est productio quidē talis effectus, & simul ipsa est effectus actionis increatæ Dei: quia nihil
ad

ad extra potest à Deo emanare, nisi ut effectus ipsius actionis increata: & talis actio, & productio effectus non est prior ut à Deo, quam ut à creatura procedens, sed cum omnimoda simultate à Deo, & à creatura procedit: ac perinde talis productio, seu concursus immediatus Dei ad effectum, dicitur concursus Dei simultaneus, quia est eadem actio creaturæ, ut simul à Deo, & à creatura procedit.

QVÆSTIO XIV.

Utrum præter concursum simultaneum, quo immediate Deus producit effectus, detur concursus præuius, quo causam creatam physice præmoueat ad operandum.

PArtem negatiuam tenent plures recentiores extra scholam D. Thomæ. Sed resolutorie cum communi sententia Thomistarum est dicendum, quod præter concursum Dei simultaneum, quod est eademmet actio causæ creatæ, & quo immediate ad ipsum Deus concurrat effectum, datur alius concursus Dei præuius in ipsa causa secunda receptus, ad quem ipsa causa secunda solum se habet passiuè, & per quem physice præmouetur, & determinatur ad operandum, ita ut quantumuis creatura in actu primo sit complete constituta per suam virtutem ad operandum indigeat, ut de facto operetur, & ut ad operandum applicetur, tali

Dei concursu præuius in ipsa causa secunda recepto, quo illa à Deo physice præmouetur, determinetur, & applicetur ad operandum. Et in primis conclusio deducitur ex Aristotele pluribus in locis: 8. enim physicorum text. 33. agens de causa prima, & secunda, & earum subordinatione, ita asserit. *Utrumque igitur mouere dicimus, & primum, & ultimum mouentium, sed magis primum: illud enim mouet ultimum, sed non hoc primum, & sine primo quidem ultimum non mouebit, illud autem sine hoc, ut baculus non mouebit, non mouente homine.* Hæc Aristoteles, ubi cum comparat motionem, qua causa secunda mouetur à prima, motioni, qua baculus ut moueat, v.g. aquam, mouetur ab homine, & certum sit, quod ut baculus moueat aquam, debet prius natura ipse baculus moueri ab homine, intendit proculdubio Aristoteles, quod ut aliqua causa secunda moueat, idest, aliquem producat effectum, debet prius ipsa causa secunda moueri à prima motione aliqua physica in ipsa causa secunda recepta, sicut motio, qua homo mouet baculum, ut baculus moueat aquam, in ipso recipitur baculo. Eadem doctrinam habet Aristoteles pluribus alijs in locis, ut 7. Physicorū, cap. 1. & 8. Physicorum, cap. 5. ubi ex motione, qua ut secunda causa operetur, illam præmouet prima, ostendit, deueniendum esse ad vnum primum motorem, qui immotus omnia alia moueat ad operandum.

2. Nec valet, cum aliquibus dicere, intelligendum esse Philosophum de motione communiter dicta, qua causas secundas Deus producit, & conseruat inesse, ac tribuit eis virtutes operativas, & ob id dicitur, eas mouere ad operationem; non autem esse intelligendum de aliqua præter hanc motionem, qua causas secundas Deus præmoueat, & determinet ad operandum. ¶ Nō, inquā, id valet: cū quia ea dependentia causæ secundæ à prima solum est in essendo, & non in operando, & Aristoteles ibi intendit explicare dependentiam causæ secundæ à prima formaliter in operando, quia intendit, per id indagare, quod sit primum mouens, quod immotū omnia alia, vt moueant, & operentur, mouet. Tum etiam, quia sic esse intelligendum, exemplo, quod adducit baculi, cōprobatur, quia baculus non habet ab homine suum esse, sed motionem, vt moueat aquam. Ergo cum motioni, qua homo mouet baculum, compareret Aristoteles motionem, qua causa prima mouet secundam, non loquitur de motione illę communiter dicta, qua Deus producit, & conseruat causas secundas, & eis virtutes præbet operativas, sed de motione propria ad operandum, qua causas secundas iam productas, & per suas virtutes in esse principij operatiui constitutas, vt aequaliter operentur, Deus præmouet, & determinat.

3. Nec etiam valet, cum alijs

dicere, quod nihil aliud intendit Philosophus, quam quod causa secunda dependet in operando à prima, quatenus absque concursu simultaneo Dei agere nequit. ¶ Nō inquam, id valet. Tum, quia per concursum Dei simultaneum, vt pote nō in causam, sed in effectum, non potest Deus mouere, & determinare causam ad operandum, quia nihil mouet aliud, nisi agendo in illud, & non solum in illius effectum. Ergo cum Philosophus asserit, causam primam mouere secundam, & illam non intendit, dependere à Deo, illam mouere per concursum simultaneum in effectum, sed per aliquem influxum præuiū ad id, quod causa operetur, & in ipsa causa receptum. Tum etiam, quia (vt postea videbimus) concursus Dei simultaneus, quo simul cū creatura causat illius effectum, non est vllatenus prior, vt à Deo, quam vt à creatura, sed omnino simul est à Deo, & à causa secunda (& ob id dicitur concursus simultaneus seu concomitans) ergo per illum non potest moueri causa secunda à Deo ad operandum, nec per illum saluatur dependentia causæ secundæ à Deo ad operandum. ¶ Tum denique, quia non ipsa actio causæ secundæ in effectum, sed solum illius effectus est terminus concursus simultanei Dei, cum ille (vt diximus) sit eadem actio causæ secundæ vt à Deo, sed terminus motionis, qua Deus mouet causam secundam ad operandum, est ipsa actio

actio causae secundae, sicut impulsus impellentis lapidem ad motum sursum habet pro termino ipsum ascensum lapidis. Ergo Deus non mouet causam secundam ad operandum per concursum simultaneum illius, cum ipsa causa secunda ad effectum, sed per influxum alium primum in ipsam causam, quo illam Deus praeuocat, determinet, & applicet ad operandum, & cuius terminus sit ipsa causa secundae operatio, ut à causa secunda procedens.

4. Nec denique valet, cum alijs licet paucissimis dicere, quod huiusmodi dependentia causae secundae à prima saluatur per concursum simultaneum Dei, quo cum ipsa causa creata concurrat ad illius effectum, quia licet talis concursus Dei simultaneus sit ipsa actio creaturae, prius natura intelligitur talis actio, ut procedens à Deo, quam ut procedens à creatura. ¶ Non, inquam, id valet. Tum, quia si id esset, non saluaretur ratio concursus simultanei Dei, qui ideo dicitur simultaneus, quia simul, & absque aliqua prioritate concurrat Deus per illum ad effectum, ac concurrat ipsa creatura. Tum etiam, quia vel talis concursus Dei ut prius natura intelligitur procedens à Deo, quam à creatura est concursus in ipsam causam, ut operetur, vel solum in illius effectum. Si primum, vere erit motio Dei praeuia, quam intendimus, & per quam Deus praeuocat, & applicat causam secundam ad ope-

randum, & si praeter talem motionem non detur alius concursus Dei immediate in effectum, ipse effectus non dependebit immediate à Deo & sequetur omnia inconuenientia, quae aduersus sententiam Durandi quae sunt, praecedenti inferebamus. Si vero dicatur secundum, nepe quod talis concursus Dei licet non in causam, sed immediate in eius effectum prius natura intelligitur ut à Deo, quam intelligatur concursus creaturae in eundem effectum, iam ad concursum creaturae praetelligitur eius effectus productus: ac perinde nihil restat producendum à creatura, quod erit incidere in alterum inconueniens extremum, quod etiam quaestione praecedenti impugnauimus, negantium videlicet, creaturas proprias ad aliquem concurrere effectum.

5. Angelicus autem Doctor ita perpetuus est in hac sententia, ut nefas videatur de illius mente in hac parte dubitare, & ut plura illius omittam testimonia, id apertissime docet quaest. 3. de potentia, artic. 7. ubi postquam explicauerat, Deum posse dici causam operationis creaturae, in quantum ipsam causam secundam producit, & conseruat, eique virtutem praebet operatiua, subdit S. Doctor haec verba, *Sed quia nulla res per se ipsam mouet, vel agit, nisi se mouens non motum, tertio modo dicitur una res esse causa actionis alterius in quantum mouet eam ad agendum, in quo non intelligitur collatio aut conseruatio virtutis actiue, sed applicatio virtutis actiue ad actionem, sicut*

sicut homo est causa incisionis cuncti
ex hoc ipso, quod applicat acumen cul-
telli ad incidendum mouendo ipsum:
Et quia natura inferior agens non agit
nisi mota, eo quod huiusmodi corpora
inferiora sunt alterantia alterata: coe-
lum autem est alterans, non alteratum. Et
tamen non est mouens, nisi motum, &
hoc non cessat, quousque perueniatur ad
Deum, sequitur de necessitate, quod
Deus sit causa actionis cuiuslibet rei
naturalis, ut mouens, & applicans vir-
tutem ad agendum. Hec D. Thom. ubi
praeter modum concurrendi Deum
ad actionem causae creatae, illam pro-
ducendo & conservando, eique
virtutē adiuuam tribuendo, neces-
sario concedit motionem Dei in ip-
sam causam, quia ipsam moueat &
applicet ad operandum, ac perin-
de motionem praeuiam ad ipsius
causae creatae operationem: prius
enim saltem natura est, aliquid
agens moueri, & applicari ad ope-
randum, quam quod ipsum agens
eliciat operationem. Et per hoc
excluditur, quod hae motio, de
qua loquitur D. Thomas, sit con-
cursus simultaneus Dei, quo si-
mul cum ipsa causa creata ad illius
effectum concurrat: quia cum talis
conkursus simultaneus Dei sit ip-
sa actio causae creatae, ut à Deo pro-
cedens, non potest esse motio, qua
Deus causam creatam mouet, &
applicat ad operandum.

6. Ita irrefragabile aliqui-
bus oppositae sententiae videtur
hoc D. Thomae testimonium, ut
fateantur eam Doctorem Sanctum
in hoc loco tenuisse sententiam,

sed eam retractasse 1. part. quaest.
109. artic. 5. Id tamen nullatenus
potest dici, cum potius in eodem
loco primae partis eandem S. Do-
ctor explicuerit sententiam: in cor-
pore enim illius articuli asserit,
quod primum agens mouet secundum
ad agendum. Et quod Deus mouet res
ad operandum, quasi applicando for-
mas, & virtutes veram ad operationem
sicut artifex applicat securam ad scin-
dendum. Vbi illa particula quasi non
est distinctio diminuens, sed ad expli-
candum modum, quo Deus mo-
uet res ad operandum, scilicet non
solum praebendo eis virtutes ope-
ratiuas, sed applicando earum vir-
tutes, quas prius eis praeuenerat ad
operationem. Vnde in solutione
ad 3. eiusdem articuli absolute: &
absque particula quasi, ait D. Tho-
mas, Deus applicat res ad agendum. Idem
clarissime docet S. Doctor 1. 2. q.
109. art. 1. & innumeris alijs in lo-
cis, quae licet eodem prorsus modo
contrarij intendant explicare, ac tes-
timonia, quae pro nostra senten-
tia adducuntur Aristotelis eo-
dem etiā modo eorum explicatio-
nes rejiciuntur, & impugnantur, si-
cut reiecta sunt, & impugnauimus
eas, quae testimonijs Arist. assignan-
tur. Praeterquam quod sicut D. Tho-
mas magis perspicuis suam men-
tem explicat verbis ita diffinitius
praedictae explanationes illius ad-
aptantur testimonijs.

7. Sic prima conclusionis
ratio desumpta ex Dico Tho-
ma 1. 2. quaestione 75. articulo se-
cundo, sic dicente. Omnis actio

causatur ab aliquo, quod est in actu, quia nihil agit, nisi secundum quod est in actu: omne autem ens in actu reducitur in primum actum scilicet in Deum sicut in causam, qui est per suam essentiam actus. Unde relinquitur, quod Deus est causa omnis actionis, in quam actio est. Ex quibus verbis sic formo rationem. Nullum agens creatum est purus actus in agendo, sicut nec in essendo, sed secundum se est in potentia ad agendum. Ergo cum nihil agat nisi secundum quod est in actu, indiget, ut agat, quod reducatur ad actum. Sed nihil existens in potentia potest semetipsum reducere ad actum: per idem quod reducitur ad actum, mouetur de potentia ad actum, & nihil secundum eandem rationem potest esse mouens, & motum. Ergo quodlibet agens creatum, ut actualiter agat, indiget, quod moueatur, & applicetur ad operandum, & reducatur ad actum per primum mouens, quod cum sit purus actus, potest ipsum immotum omnia alia mouere. ¶ Confirmatur: nam actio cuiuslibet agentis creati, utpote ad quam ipsum agens est in potentia, & perquam actuatur, & perficitur est actualior, & perfectior ipso agente. Ergo cum nulla causa efficiens possit elicere actionem perfectiorem, quam ipsum, ut agens creatum eliciat actionem, debet prius per motionem Dei, quæ est specialis participatio diuinæ infinitæ actualitatis constitui in actu, & ad operandum applicari, ut actionem secundum

omnem suam actualitatem possit elicere.

8. Secunda conclusionis ratio est, quia ipsa actio causæ secundæ, ut ab ipsa causa secunda aggregatur, & dependet, est quidam effectus creatus, ac perinde etiam ut sic dependens à Deo: sed non dependet à Deo per concursum Dei simultaneum in effectum, quia ille, ut sæpius diximus, est ipsamet actio creaturæ, ut à Deo, & non prius naturæ intelligitur ut à Deo, quam ut à creatura: & cum omne, à quo aliquid dependet, debeat intelligi prius natura, quam illud, talis actio ut à creatura procedens non dependet à Deo per concursum illius simultaneum in effectum. Ergo solum ut sic talis actio creaturæ potest dependere à Deo per motionem præuiam, in ipsam causam, qua illam Deus præmouet & applicat ad ipsius actiones elicentiam.

9. Tertia conclusionis ratio est, quod omne agens creatum quantumvis per suam virtutem operativam constitutum in ratione principij operativi est aliquantulum indeterminatum ad operationem. Ergo indiget, ut omnino determinate aliquam in individuo eliciat operationem, quod ad illam determinetur. Antecedens patet in agentibus liberis, quæ ex se sunt indifferentia & indeterminata ad utramlibet partem contrarietatis, vel contradictionis saltem, hoc est ad actionem, & illius contrarium, vel saltem ad operandum; vel

vel & nō operandum: agentia autē naturalia quamuis sint determinata ad speciem actus, non tamen ad talem indiuiduā operationē: virtutes enim operatiuæ non dantur determinatæ ad indiuiduū actus, sed sunt indifferentes ad plures indiuidualiter actus; alijs postquam ad elicientiam illius indiuiduæ operationis, ad quam essent determinatæ, deseruirent, cum talis indiuidua operatio non possit reiterari, omnino superflua manerent talia principia, & virtutes operatiuæ. Omne igitur agens creatum quantumuis per virtutem operatiuam actiuam constitutum cum aliqua manet indeterminatōne ad actionem, ac perinde indiget, vt de facto determinatam in indiuiduo eliciat operationem, quod ab aliquo ad illius elicientiam determinetur, sed ad id determinari non potest, nisi solum per motionem Dei prius natura, quam operetur in ipso agente receptam, & per quam moueatur, determinetur, & applicetur ad talis determinatæ operationis elicientiam. Ergo omne agens creatum indiget ad operandum tali præuia motione Dei. Minor subsumpta probatur. Quia ad talem indiuiduam determinatam operationem non potest agens creatum determinari per suum principium, & virtutem operatiuam: hanc enim ostendimus esse indeterminatam, & indifferentem saltem ad plures indiuiduales operationes, & nihil indiffe-

rens ad plura, vt sic indifferens potest determinate ad vnum illorum. Nec potest agens creatum ad id determinari per ipsam suammet actionem, quia cum debeat determinari ad ipsiusmet actionis elicientiam; prius debet ad illam determinari, quam illam eliciat. Nec denique potest determinari per concursam simultaneum Dei in effectum. Tum, quia per illum vt pote non priorem tempore, vel natura ipsa agentis creati operatione non potest ad ipsius actionis elicientiam agens creatum determinari. Tunc etiam, quia cum talis concursus Dei simultaneus non recipiatur in ipso agente creato, non potest per illum intrinsece determinari. Restat igitur, quod ad id determinetur per motionem Dei præuiam in ipso agente intrinsece receptam, & quæ cum illud determinate ad talem indiuiduam applicet operationem, ipsum ad illam intrinsece determinet.

10. Ultima tandem sit conclusionis ratio desumpta ex Diu. Thoma in 2. distinction. 37. quæstion. 7. ar. 2. in corpore, quod si aliquod agens creatum ageret sine præuia motione causæ primæ, per quam illud moueat, & applicet ad agendum, sequeretur, esse plura prima principia, & ipsum agens creatum esse primum principium. Consequens est, incidere in errorem Manicheorum. Ergo nullatenus est admittendum. Sequela probatur, quia illud est primum

principium; quod agere potest sine influentia alterius agentis & sine motione illius. Sed si agens creatum eliceret aliquam operationem sine præsentia motione Dei ad illam, ageret sine influentia & motione alterius agentis, absque aliqua dependentia ab alio ineliciendo talem operationem: ergo in elicientia illius esset primum agens.

11. Nec valet dicere, quod etiam si agens creatum talem actionem eliceret absque præsentia motione Dei ad illam; non tamen esset primum principium, nec operaretur absque influentia & dependentia à Deo, siquidem non operaretur, nisi ut habens suum esse & virtutem operativam dependentem à Deo. ¶ Non, inquam, id valet, nam ut ait in eodem articulo Divus Thomas. *Quævis per hanc responsionem evitaretur, quod voluntas humana, & quæcumque alia causa secunda non esset primum ens simpliciter; non tamen videtur, posse evitari, quod non esset primum agens, si eius actionem aliquod principium agens non reduceretur, sicut in causam.* Hæc Divus Thomas, ex quibus manifeste patet, quod licet tale agens non esset simpliciter primum in essendo; esset tamen primum formaliter in operando.

12. Nec etiam valet dicere, quod salvatur dependentia secundæ causæ à prima etiam in operando per concursum Dei simultaneum, quia sine illo causa

secunda operari non potest, aut influere in effectum. Non, inquam, id valet, tum, quia licet causa secunda simul exigit ad operandum talem concursum Dei simultaneum in effectum; cum tamen ille (ut ostendimus) nullatenus sit prior ipso concursu causæ secundæ, & omne, à quo aliud dependet, debeat esse aliquantulum prius illo, non potest salvari dependentia causæ secundæ à prima in operando præcise per talem concursum Dei simultaneum. ¶ Tū etiam, quia sicut causa secunda non concurrat ad effectum, nisi simul ad illud Deus per talem concursum simultaneum concurrat, ita nec causa prima ad effectum concurrat, nisi simul ad illum concurrat causa secunda: ergo sicut ex hoc non colligitur, causam primam dependere in productione talis effectus à secundā, ita per id præcise non salvatur dependentia causæ secundæ à prima in productione talis effectus. ¶ Nec valet dicere, quod causa prima posset, si vellet, eundem effectum se sola producere: ac perinde etiam si illum de facto non producat nisi simul cum concursu causæ secundæ, non dependet ab illa. Causa tamen secunda quia non potest se sola & absque concursu Dei simultaneo aliquem producere effectum, per id sufficienter salvatur eius dependentia à causa prima. ¶ Non, inquam, id valet, quia præterquam quod ad aliquos effectus, qui ut tales

dependen-

dependet ab actione vitali creata, tunc, non potest Deus se solo & absque concursu creature concurrere; ad que nlibet etiam effectum ex suppositione quod Deus se solo illum non vult producere, exigit simul concursum creature; & tamen neque ea suppositione ficta potest dici, quod Deus ad productionem alienius effectus dependet à causa secunda, aut illi in operando subordine-tur: ergo præcise per exigentiam, quam creatura habet concursus Dei simultanei, ut ipsa aliquem producat effectum, non saluatur eius dependentia & subordinatio à causa prima in operando.

13. Obijcies primo, quod Aristoteles 3. Physicorum tex. 8. asserit, quod agens, ut agens non mutatur; sed si ut ageret, præmoveretur à Deo per motionem in ipso agente receptam, vere ut agens per talem motionem mutaretur: ergo in sententia Aristotelis agens ut agat, non recipit à Deo talem motionem. ¶ Respondetur, Philosophum solum intendere, quod agens non mutatur formalissime ut agens, quia cum eius actio (ut infra videbimus;) non in ipso recipitur, sed in passio, per suimet actionem non mutatur; non tamen intendit Aristoteles, quod agens præiudicet ad actionem per motionem primæ causæ ad operandum in ipso receptam non mutetur. Imò cum ipsemet asserat, causam secundam non agere, nisi ut mo-

tam, necessario exigitur, quod ut agat & operetur, per motionem causæ primæ moveatur & mutetur.

14. Obijcies secundo, proprium esse causæ instrumentalis, utpote quæ non habet virtutem completam ad effectum principalis agentis, quod ut ad illum instrumentaliter concurrat, ab ipso agente principali moveatur. Sed ad plures effectus causæ secundæ principaliter per propriam, perfectam & completam virtutem concurrunt. Ergo ad id non indigent, quod à causa prima prius natura moveantur, sed sufficit quod simul cum illis ad tales effectus concurrat.

Nec valet, cum aliquibus dicere, quod cum esse cuiuscumque effectus sit actualitas excedens virtutem operativam cuiuscumque causæ creatæ, & ad tale esse solus Deus concurret ut causa principalis, & creatura tantum ut instrumentum; ita ut instrumentum Dei indiget illius motione, ut sic instrumentaliter concurrat. ¶ Non inquam, id valet, tum quia non est certum, quod etiam ad ipsum esse solus Deus concurret ut causa principalis & creatura ut instrumentum, licet effectus secundum eam rationem per specialem attributionem dicatur esse à Deo. Tum etiā, quia quid quid sit de hoc, negari non potest ad alias

rationes, quæ in effectibus reperiuntur aliqua concurrere agentia per modum causæ principalis. Ergo vel ad id indigent prævia motione Dei, vel abique illa ad tales effectus secundum eas illorum rationes concurrunt. Si dicatur hoc secundum, iam saluatur aduersus fundamentum præcipuum nostræ sententiæ dependentia causæ secundæ à prima in operando absque prævia motione primæ causæ ad aliquid agendum, sub ea ratione, sub qua à causis secundis dependet. Si vero dicatur primum, restat, soluendum argumentum positum, quomodo creatura ad aliquid non instrumentaliter, sed principaliter producendum indigeat prævia Dei motione, cum id videatur proprium causæ instrumentalis.

15. Omissa hac solutione, præcipue propter hanc secundam impugnationem responderetur ad argumentum, quod licet proprium sit causæ instrumentalis, quod ut instrumentaliter concurret, moueatur ab alia causa eiusdem ordinis, hoc est, quod non moueatur à causa principali, etiam si illa sit creata, & per talem motionem non solum illam applicet ad operandum, sed & illi tribuat virtutem, per quam constituitur in ratione instrumenti, & in actu primo ad instrumentaliter aliquid efficiendum; omni tamen in vniuersum causa secundæ, siue instrumentali, siue principali competit, quod non agat, nisi prius mota à prima, quia

hoc habet, propter essentialem illius dependentiam, & subordinationem in operando à causa prima. Et ob id omnis causa secunda dicitur quodammodo instrumentum Dei, non ex eo; quod ad omnes effectus concurret instrumentaliter cum ad aliquos concurret per propriam virtutem perfectiorem, vel æque perfectum cum illis, sed quia ut instrumentum mouetur, ut agat, à causa principali; ita omnis causa secunda mouetur à prima ad operandum, quia quantumvis per virtutem operatiuam æque perfectam siue perfectiorem effectui sit constituta, quatenus talis virtus non est purus actus, sed ad mixtus potentialitate, indiget tale agens, ut reducat de tali potentia ad actum operandi, motione Dei, per quam applicetur ad agendum, & operandum; non tamen ut per talem motionem accipiat virtutem operatiuam, aut constituitur in actu primo ad operandum, siquidem, ut in solutione ad primam obiectionem dicemus, intelligitur causa secunda principalis perfecte, & complete constituta in actu primo ad operandum, priusquam à Deo promoueatur, quod etiam amplius questione sequenti in solutione primæ obiectionis explicabimus.

16. Obijciens tertio, quod causæ naturales sunt omnino determinatæ ad suos actus. Ergo illæ saltem non indigent aliqua motione Dei, ut operentur. Consequentia patet. Quia ad id, quod

ad quod aliquid est omnino determinatum; non indiget ut ad id ab alio moveatur, determinetur aut applicetur. Ergo si causae naturales sunt omnino determinatae ad suos actus, non indigent ad illos aliqua praeuia motione Dei maxime cum illam ad terminandum causas secundas in tertia ratione conclusionis dixerimus, esse necessarium.

Respondetur, quod ut in eadem tertia ratione conclusionis ostendimus, nulla causa quantumvis naturalis, & per virtutem in suo ordine completam constituta ex se est determinata ad aliquam individuum, & singularem actionem: cum enim illius virtus operativa sit principium indifferens, saltem ad plures individualiter actiones, vere ut ad aliquam actionem in singulari, & illius actualitatem terminetur, indiget motione Dei illam ad elicientiam talis actionis applicante.

17. Obijcies quarto, sufficienter saluari omnem dependentiam & subordinationem causae secundae à prima, per id quod absque concursu simultaneo huius, illa non possit aliquam producere effectum. Ergo omnis alia praeuia motio Dei in causam, ut illam moveat ad operandum, non solum non est necessario concedenda, sed omnino ut superflua est deneganda. Antecedentis probationes satis manent insinuatæ in solutionibus aduersariis ad testimonia, & rationes pro conclusione adductas. Sed e-

tiam in impugnationibus earundem solutionum satis ostendimus per concursum praeiisse Dei simultaneum non saluari dependentiam & subordinationem causae secundae à prima in operando. Unde non oportet ea repetere, nec in hoc argumento, aut illius solutione amplius immorari.

18. Obijcies quinto, quod causae liberae, & contingentes non indigent ad operandum praeuia Dei motione in illis recepta, & tamen cum etiam ad tales actiones sint causae secundae, & creatae, & non sint primum principium talium operationum, saluatur illarum subordinationis, & dependentia à causa prima. Ergo absque tali praeuia Dei motione in alias causas etiam naturales, saluari potest illarum dependentia, & subordinatio à Deo in operando; perperamque perinde ob eam praedictarum causarum dependentiam, & subordinationem à Deo cõtenditur, illas indigere praeuia Dei motione ad operandum. Minor cum consequentia patet. Maior autem quae propria ad Theologum, vel ad Philosophum moralem, quam ad naturalem spectat, breuiter probatur. Tū, quia cum talis praeuia Dei motio, si in aliqua causa recipiatur, sit omnino efficax, omninoque determinet talem causam ad operandum, nullam ei relinqueret libertatem, ut cum tali motione posset talem operationem non elicere. Cum igitur causae liberae non necessario, sed libere suos debeant

elicere actus, non solum cum tali elicientia non indigent prauia Dei motione, sed si illam recipiant non poterunt illos libere elicere. Tum etiam, quia si tali prauia Dei motione causa libera indigerent ad eliciendos suos liberos actus, absque illa non haberent virtutem omnino completam & perfectam ad eorum elicientiam: ac perinde cum non sit in ipsarum causarum potestate, talem prauiam Dei motionem habere, non esset in illarum potestate, tales actus elicere, & si Deus illis talem non praeberet motionem, ipsis causis tunc non imputaretur non operari: nulli enim imputatur non facere id, ad quod perfectam & completam non habet potentiam.

Confirmatur, quia talis prauia Dei motio, si in causis liberis ad omnes illorum actus reciperetur, si illarum totaliter non destrueret ad tales actus libertatem, illam saltem minueret. Sed nec istud debet admitti: ergo nec quod Deus praeueneat physice voluntatem ad omnes suos liberos actus. Sequela probatur, quia cum libertas alicuius causae consistat in illius indeterminatione & in differentia ad aliquem actum & illius contrariam, vel saltem ad operandum, & non operandum, id quod hanc indifferentiam minueret, minueret perinde ipsam causae libertatem: Sed talis prauia Dei motio, si daretur in voluntate, ad minus

minueret in differentiam: ergo saltem illius minueret libertatem. Minor probatur, quia cum absque tali Dei praeuentione causa libera ita esset indifferens ad utramque partem contradictionis vel contrarietatis quod non esset magis determinata ad unam quam ad alteram, & si talē recipiat prauiam Dei motionem, per illam determinetur ad unam partem, manifeste videtur, per prauiam Dei motionem talem ipsius causae ad minus minui indifferentiam.

19. Respondetur ad argumentū negando minorem, rationes enim suprafactae, omnem in vniuersum causam secundam ostendunt indigere prauia Dei motione ad qualibet illius operationem: imò ut insinuat D. Tho. p. 1. q. 6. art. 3. ad 5. potius de causis liberis quā de naturalibus procedit suprafacta 2. conclusionis ratio, quatenus cum illae sint magis indeterminatae & in differentes, magis indigent, quod ab alio determinentur, ut determinatam eliciant operationem. Et ita D. Th. 1. p. q. 83. ar. 1. ad 3. asserit. *Deus est prima causa mouens & naturales causas & voluntarias, & sicut naturalibus causis, mouendo eas, non auferit, quin actus earum sint naturales, ita mouendo causas voluntarias, non auferit, quin actiones earum sint voluntariae, sed potius hoc in eis facit; operatur enim in vnoquoque secundum eius proprietatem.* Hac Diuus Thomas, ex quibus patet ad primam probationem maioris in argumento factam: Deus enim cum

cum non solum ab substantiam actus, sed ad illius modum voluntatem praeveniat, potius perficit, quam eius auferat vel minuat libertatem, & quamvis ipsam voluntatem ad aliquam partem determinet, quia tamen relinquit ei potentiam ad alteram partem, non tollitur, quin illius actus exeat omnino liber, sicuti quamvis voluntas perficiat actum secundum determinetur ad alteram partem suae indifferentiae, cum talis actus sit ipsamet ultima determinatio, tamen quia talis actus secundus relinquit in voluntate potentiam ad alteram partem, non tollitur, quod ipsemet actus omnino libere à voluntate procedat, & quod voluntas operans absolute habeat potentiam ad oppositum, licet non ad coniungendum simul talem suam operationem cum negatione illius. Eodem ergo modo quamvis voluntas per praeuiam Dei motionem determinetur efficaciter ad aliquem actum, absolute potest illum non elicere, quod sufficit, ut illum omnino libere eliciat. ¶ Ad secundam probationem negandum est, voluntatem antecedenter ad praeuiam Dei motionem ad aliquem actum non habere virtutem completam & perfectam ad illum, quia talis praeuia Dei motio dicitur complere virtutem agentis, non quia ei aliquam praebeat virtutem operandi, aut per existentem augeat, sed quatenus virtutem iam perfectam & completam in actu

primo, applicat ad actualem operationem & reducit ad actum secundum. Vnde cum antecedenter ad talem praeuiam Dei motionem voluntas supponatur perfecte & complete potens operari, si non operetur, ei ipsum non operari imputabitur, quamvis non sit in eius potestate talis praeuia Dei motio requisita ad eius actualem operationem: sicuti in opposita sententia quamvis non sit in potestate voluntatis concursus Dei simulaneus ad effectum, qui ad minus requiritur ut voluntas ad aliquem effectum concurrat, si supponatur voluntas habens omnia requisita in actu primo ad talem suum concursum, & operationem, imputabitur ei illa de facto non elicere.

Ad confirmationem negatur sequela. Et ad illius probationem dico, quod per praeuiam Dei motionem minuitur quidem indifferentia voluntatis in potentia, quatenus eius indifferentia potentialis applicatur & reducit ad actum; id autem tunc abest, quod sit tollere aut minuere libertatem quod est perficere illam, & transferre de libertate potentiali ad libertatem actualem. 20. Ultimo tandem obijcies, quod cum haec praeuia Dei motio causa secundae ad operandum dicatur esse aliquid reale receptum in ipsa causa, non videtur, quid illud esse possit. Nullatenus ergo videtur talis praeuia Dei motio admittenda. Antecedens prob. Quia quidquid recipitur in voluntate (de illius enim motione, utpote quae

motiorē in hoc ingerit difficultatē, loquamur (vel est potētia, habitus, aut dispositio, vel ipsiusmet voluntatis actus. Sed nullum istorū esse potest: ergo. Minor probatur. Quia in primis non potest esse potentia; quidquid enim per modum potentia in voluntate recipitur, illam constituit in actu primo operatiuam, & voluntas, ut proxime dicebamus, antecedit ad talem Dei pramotionem debet supponi perfectæ, & complete constituta in actu primo ad operandum. Et insuper quod talis Dei motio non possit esse potentia, habitus, vel dispositio probatur. Quia alias esset qualitas, cuius oppositum docet D. Thom. 1.2. quæst. 110. art. 2. in corpore. Ac denique quod talis motio non sit ipsemet voluntatis actus, patet. Quia hic procedit ab ipsa voluntate, illa vero à solo Deo, & ipsummet actum voluntatis præcedit, cum ad illius elicitionem moueat, & applicet voluntatem.

21. Hoc argumentum longam exigebat disputationem, in quo huiusmodi Dei motio consistat, à qua tamen abstinendo, breuiter quod probabilius videatur, explicare conabor. Dico igitur, talem motionem Dei siue in causis naturalibus, siue liberis non esse aliquid per modum potentia ipsius in actu primo constituens, sed est quædam qualitas per modum transeuntis à Deo ipsis causis, seu potentijs operatiuis impræssa: quæ quia non habet esse permanens,

dicatur aliquando à D. Thom. ut in loco argumento citato, non esse qualitatem, quia est quædam qualitas habens esse quoddam incompletum; ut perspicuis verbis explicat D. Thomas quæst. 3. de potentia, art. 7. ad 7. dicens. *Unus naturalis, quæ est in rebus in sua constitutione collata, inest eis ut quædam forma habens esse rationis, & formam in natura, sed ad quod à Deo fit in re naturali, quo adualiter agit, est ut intentio sola habens esse quoddam incompletum, per modum quo calores sunt in diaphano, & virtus artis in instrumento artificis.*

QVÆSTIO XV.

Verum omne instrumentum physicum ut ad effectum concurrat principalis agentis, aliqua indigeat motione?

DE instrumento dumtaxat physico inquirimus; instrumenta enim moralia, illa videlicet, ad quorum positionem aliquid absque physico illo influxu agens operatur, potius sunt ex aliquo pacto conditiones agendi, quam propriè instrumenta, ut eo solummodo Sacramenta veteris legis moraliter concurrebāt ad gratiā: quod utique non est, illam propriè causare: nec magis propriè illam causant Sacramenta nouæ legis, in sententia illorum, qui omnem illis ad id physicum denegant concursum.

2. Instrumentum autem physicum aliud est naturale, idest, quod ad

ad naturales concurrat effectus, aliud artificiale, quod videlicet ad effectus deseruit artificiales; & aliud denique supernaturale, vt quod assumitur à Deo ad productionem alicuius effectus supernaturalis. Et licet solum de instrumentis naturalibus ad Philosophum naturalem spectantibus hic ex professo tractetur, aliquid etiā obiter de alijs dicemus instrumentis.

3. Non tamen nunc loquimur de virtutibus instrumentarijs, quibus proxime agens substantiale operatur, vt de calore ignis ad productionem alterius ignis, & de semine animalis, vt est ipsa virtus generantis, quia licet huiusmodi virtutes operatiue dicantur aliquantulum instrumenta: propriè tamen non instrumenta, sed virtutes dicuntur instrumentaria, de quibus supra, quæstion. 12. iam diximus, quod esto per modum principij proximi, quo cōcurrant ad actionem principalis agentis, seu vt medijs illis principale agens operetur, præter emanationem ipsarum ab agente non exigunt aliquam in eis virtutem superadditam, & illis à principali agente communicaram sed si in virtute principalis agentis dicuntur concurrere, est locutio (vt ibi diximus) intransitiua, per quam solum intenditur ad tales effectus prædictas virtutes concurrere, vt sunt ipsæ virtutes proximæ, & instrumentariæ principalis agentis. Solum igitur nunc loquimur de instrumento phisico,

quod supponens in agente principali non solum virtutem radicalem, sed & prædictam virtutem proximam agendi, ipsi agenti principali ad eius operationem instrumentaliter, & ministerialiter deseruit, & phisicè instrumentaliter ad illius effectum concurrat, vt baculus ad percutiendum, calamus ad scribendum. De huiusmodi igitur phisicis instrumentis inquiremus, an vt ad effectum agētis principalis concurrant, indigeant aliqua præuia motione ipsius agētis principalis in ipsis instrumentis receptam, per quam ad sic instrumentaliter concurrendum eleuentur, vt communiter docent Thomistæ.

4. Partem negatiuam tenent aliqui recentiores vniuersaliter existimantes, quodlibet instrumentum etiam illud, quod ad aliquem supernaturalem assumitur effectum, sufficienter ad illum concurrere per suam potentiam naturalem, vel obedientialem illi congenitam, secundum quam est capax, vt assumatur à causa principali, & à Deo ad quēlibet effectum, qui non implicat cōtradictionem, & solum exigi concursum Dei simultaneum in ipsum effectum. Alij vero existimant, solum per extrinsecam assistentiam causæ principalis ad instrumentum, absque eo quod aliquam ei motionem aut virtutem imprimat, posse ipsum instrumentum ad effectum cōcurrere principalis agentis.

5. Dicendum nihilominus est omne instrumentum phisicum indigere

gere motione principalis agentis in ipso instrumento recepta, ut per illam eleuetur, & fiat potens concurrere efficienter instrumentaliter ad effectum ipsius principalis agentis. Conclusio est communis Thomistarum, & deducitur ex D. Thoma pluribus in locis: 3. enim part. quaestio. 62. art. 4. adde-rit, quod causa instrumentalis non agit per virtutem suae formae, sed solum per motum, quo mouetur à principali agenti. Unde effectus non assimilatur instrumento, sed principali agenti. Et art. 4. asserit.

Quod instrumentum non operatur, nisi in quantum motum à principali agente, quod per se operatur; & ideo virtus principalis agentis habet permanentem, & completum esse in natura: virtus autem instrumentalis habet esse transiens ex uno in aliud, & incompletum, sicut & motus est actus imperfectus ab agente in patientem.

6. Probatum autem efficaciter conclusio, simulque oppositae reijciuntur sententiae: nam instrumentum non constituitur in ratione principij instrumentalis efficientis physici in ordine ad effectum principalis agentis per suammet propriam formam, & naturalem virtutem, nec per potentiam obedientialem, secundum quam est capax ut assumatur ut instrumentum etiam à Deo ad quoscunque effectus, qui non implicat contradictionem: nec denique per solam assistentiam extrinsecam causae principalis ad ipsum instrumentum. Ergo solū constituitur potēs, & in actu primo, ut in

strumentaliter concurrat ad effectum principalis agentis per motionem ipsius agentis principalis in ipso instrumento recepta. Consequentia patet. Quia praeter assignata in antecedenti nullū aliud, nisi praedicta motio ex cogitari potest, per quod instrumentum ad talē rationē instrumenti constituitur. Antecedens autē quoad primā partē prob. quia alias instrumentum non distingueretur à causa principali, cuius propriam constitutionē illius in ratione causae principalis est, concurrere ad suos effectus per suammet formam, & propriam suam connaturalem virtutem operatiuam.

7. Quoad secundam vero partem etiam prob. Tum, quia cum talis potentia obedientialis sit cōgenita ipso instrumento, si per solam illā absque aliqua virtute ei superaddita constitueretur instrumentū in ratione principij productivi alicuius effectus, constitueretur utique non in ratione instrumenti, sed in ratione causae principalis in ordine ad illū, siquidem constitueretur per aliquid sibi proprium, connaturale, & congenitum. Tum etiam, quia cum talis potentia obedientialis saltem in rebus naturalibus sit quoad substantiā naturalis, nō potest per illā aliquid constitui in ratione instrumenti ad effectus supernaturales, perperamque perinde in ordine ad quoslibet effectus etiam supernaturales nihil aliud quam praedicta potentia obedientialis ut constitutum instrumenti desideratur. Tum denique quia

quia esto talis detur potentia obedientialis radicaliter actiua (quod nec forſam eſt admittendū) ad minus non poteſt eſſe proxime actiua, & determinata virtus inſtrumentalis proxima ad quolibet determinatos effectus, cum indifferenter omnes reſpiciat. Ergo præter talem potentiam obedientialem debet aliquid dari in inſtrumento, per quod proxime in ratione inſtrumenti determinati ad determinatos effectus conſtituatur.

8. Tercia tandē pars antecedentis prob. quia ſi aliquid ſecundū ſe eſt impotens, vt cōcurrat ad effectū alicuius principalis agentis, etiā per ſolā aſſiſtentiā eiūſdē agentis principalis ad illud, ſi illi nihil intrinſecum in primatur, aut in illo recipiatur: ſicut nullatenus intrinſece mutatur, ita etiam manet omnino eodem modo intrinſece impotens ad talem effectum ac ſecundum ſe. Non igitur aliquid poteſt cōſtitui in ratione inſtrumenti philici ad effectū alicuius agentis principalis per ſolā extrinſecā aſſiſtentiā eiūſdē agentis principalis ad illud. ¶ Nec poteſt dici, quod per ipſum influxum, & actū ſecundum ipſius inſtrumenti, quatenus propter aſſiſtentiā agentis principalis redditur virtuoſior, quam eſſet ab ipſo inſtrumento ſecundum ſe ſumpto conſtituitur in ratione inſtrumenti, & vt attingat effectum principalis agentis.

¶ Non, inquam, id poteſt dici. Tum, quia per ſolam talem aſſiſtentiā principalis agentis ſicut non

mutatur, intrinſece inſtrumentum, ita nec illius influxus aut actus ſecundus procedit poſterior, aut virtuoſior, quam ab illo ſecundum ſe procederet. Tum, vel maxime, quia cum inſtrumentum ſecundum ſe nō ſit potens attingere per ſuum influxum effectum principalis agētis, prius natura, quam in illam influat, debet conſtitui potens ad talem influxum, ac perinde non per ipſum influxum, & actum ſecundum, ſed per aliquid prius ad illum debet conſtitui inſtrumentum in ratione inſtrumenti, & principij inſtrumentalis in actu primo.

9. Obijeſis primo, quod cum, vt oſtendimus quæſtione præcedenti, omnes cauſæ ſecunda præmoueātur, vt operentur, à prima: & cauſa inſtrumentalis ſit vere cauſa ſecunda creata, & à Deo in ſuo influxu inſtrumentali dependēs etiam debet ad illū à prima cauſa moueri. Ergo cū talis præmotori prius cauſa ſit efficiax, & efficaciter omnem cauſam ſecundam applicet ad operandum, non indiget inſtrumentū aliqua alia motione cauſæ ſecunda principalis, vt inſtrumentaliter ad aliquē concurret effectum.

¶ Conſtitratur: nam inſtrumentum, quod immediate ad aliquem effectum aſſumitur à Deo, non duplici à Deo præmouetur motione, altera videlicet generali: qua vt cauſa prima vniuerſalis quolibet cauſam ſecundam creatam præmouet ad operandum, & altera particulari, qua vt cauſa particularis

princi-

principalis alicuius effectus ad illum tale assumit instrumentum; & illum prae-mouet, vt ad talem effectum instrumentaliter concurrat: non enim videtur qualiter talis duplex immediata Dei prae-motio in eodem instrumento sit compatibilis. Ergo si tale instrumentum solum cum generali Dei motione, qua quamlibet causam ad operandum prae-mouet creatam, potest instrumentaliter concurrere ad aliquem effectum, cum simili generali Dei motione, & absque alia motione causae principalis particularis, potest quodlibet aliud instrumentum etiam à causa particulari creata assumptum, instrumentaliter ad illius concurrere effectum.

10. Respondetur ad argumentum negando consequentiam, quia vt diximus quæst. præcedenti in solutione secundæ obiectionis, motio efficax, qua Deus quamlibet causam creatam principalem instrumentalem mouet, & applicat ad operandum, non præbet illi aliquam virtutem principaliter, vel instrumentaliter operatiam. Sed quamlibet in suo ordine complete per suam virtutem operatiuam in actu primo constitutam applicat ad operandum, & determinat ad individuam actualem, & singularem operationem; instrumentum autem indiget motione causae principalis, cuius est instrumentum, vt accipiat virtutem instrumentariam, quam ex se non habet, & per illam constituitur prin-

cipium instrumentale in actu primo; & vere vt sic constitutum in actu primo per talem motionem, indiget, vt defacto instrumentaliter influat in effectum, alia motione causae primæ, per quam applicetur ad operandum. ¶ Ad confirmationem respondetur, in primis non esse inconueniens, quod cum Deus vt agens principale particulare absque aliqua causa secunda principali aliquem producit effectum; & ad illum aliquod assumit instrumentum, duplici motione illud moueat: prius videlicet vt tale agens principale particulare ei tribuens virtutem instrumentariam, per quam constituitur in actu primo, potens instrumentaliter concurrere ad talem effectum, & deinde altera motione, qua tale instrumentum sit in actu primo media prima motione constitutum, Deus vt causa vniuersalis applicet ad operandum. Vel si dicatur, vnica tunc motione Deum tale instrumentum mouere, non erit similis motioni, qua causas secundas principales prae-mouet ad operandum, quia his, vt diximus, per talem motionem non præbet, sed supponit earum virtutem operatiuam, per motionem autem, qua instrumentam ab ipso Deo ad aliquem effectum immediate assumptum prae-mouet si vnicam tantum admittamus, & præbet ei virtutem instrumentariam, & illud ad actualem applicat cōcursum instrumentalem.

11. Obijcies secundo, quod non omnia

omnia instrumenta concurrunt ad effectus perfectiores se ipsis secundum se sumptis. Saltem ergo illa ut ad tales effectus concurrant, non indigent aliqua speciali motionis causae principalis, qua constituentur in actu primo in ordine ad tales effectus. Consequentia patet, quia quodlibet videtur esse complete in actu primo absque noua aliqua ei superaddita virtute ad effectum qui illud secundum se sumptum non excedit in perfectione. Antecedens autem probatur. Nam cum quis utitur malleo, ut instrumento ad faciendum clauum, talis malleus nec in esse entis naturalis, nec in esse artificialis entis est minoris, imò potius maioris perfectionis quam clauus medio illo faciendus: & similiter potest Deus aliqua substantia uti, ut instrumento ad productionem praeter naturalem alicuius accidentis etiam corporei, quod proculdubio non solum non est perfectus, sed imperfectius quacumque substantia. Aliqua igitur instrumenta concurrunt ad effectus se ipsis secundum se sumptis non perfectiores, sed aequalis, vel minoris perfectionis cum illis.

12. Respondetur, quod praeterquam quod plurima etiam alia ad aliquos effectus illis perfectiores adhibentur instrumenta, quae perinde ut constituentur complete in actu primo ad concursum instrumentalem in tales effectus indigent motione principalis agentis; omnia in vniuersum instrumē-

ta talis indigent motione, quia licet aliqua illorum (ut solum probat argumentum factum) materialiter, & in esse entis sint aequalis, vel maioris perfectionis cum effectibus, ad quos ut instrumenta assumuntur, semper tamen formaliter ut instrumenta, & ut assumpta à causa principali sunt minoris perfectionis, quam effectus, ut docet D. Thomas in 4. dist. 1. ar. 4. quæstioncula 1. dicens. *Secundum, quod alio instrumenti quandoque perit ad ultimam perfectionem, quam principale agens inducit aliquando autem non, semper tamen perit ad aliquid, ultra id quod competit sibi secundum suam naturam, siue illud sit ultima forma, siue dispositio.* Hæc D. Thom. ex cuius doctrina constat, quod licet malleus, verbi gratia (ut exemplo ipsius argumenti utamur) sit in esse entis naturalis, & artificialis perfectior clauo, imò eius forma artificialis sit dispositio, qua redditur assumptibilis ab artifice, ut instrumentum ad conficiendum clauum, adhuc in ipso secundum se non continetur clauus, ut speciali artificioso modo conficiendus, vsq; dum per ipsam motionem artificis ei communicetur virtus ad talem effectum sic artificiosè attingendum, & quia huiusmodi virtus (ut explicabimus in solutione ad ultimam objectionem huius quæstionis) non communicatur instrumento, nisi per modum formæ incomplete in perfecta, & transeuntis, illa est imperfectior effectui; ac perinde ipsum

sum instrumentum formaliter, ut instrumentum, & ut formaliter perfectam formam in ratione instrumenti constitutum, est imperfectius quolibet effectu, ad quem instrumentaliter concurret.

13. Obijcies tertio, quod instrumenta immediata divina virtutis, quae ipse Deus immediate assumit ad aliquos supernaturales effectus, non indigent motione aliqua intrinseca, per quam Deus ut causa principalis particularis illis virtutem aliquam præbear operationem. Ergo multo minus instrumenta naturalia, aut artificialia indigent, ut ad suos concurrant effectus, motione agentis principalis creati cuius sunt instrumenta, ut ab illo virtutem instrumentariam accipiant, siquidem quo effectus est altioris ordinis, eo indiget illius instrumentum maiori elevatione, & agendi virtute. Antecedens probatur: nam ut docet D. Th. in 4. dist. 8. q. 2. 1. 3. ad 4. *Sicut creatura inest obedientia potentia, ut in ea fiat quicquid creator disposuerit, ita etiam ut ea media fiat, quod est ratio instrumenti.* Ergo sicut quavis creatura per potentiam obedientialem passivam potest absque additione aliquius intrinseci, & per subordinationem ad Deum concurrere ad recipiendum quodlibet supernaturale, cuius receptio non implicat contradictionem; ita & per potentiam obedientialem activam, quam in prædictis verbis videtur admittere D. Tho. & cum prædicta subordinatione ad Deum absque ali-

qua virtute intrinseca ei superaddita videtur, creaturam posse concurrere ad quoslibet effectus supernaturales, qui non implicent contradictionem: & cum in eo asserat D. Thomas, rationem instrumenti consistere, videtur nullam in instrumento ad illius effectum superadditam virtutem ex motione agentis principalis ei communicatam desiderare.

Respon. negando antecedens, & ad illius probationem dico, quod (ut Deo dante latius explicabo in commentarijs ad 3. p. D. Tho. super q. 13.) nulla datur potentia obedientialis activa, sed solum passiva, licet illa aliquando sit ad recipientem, dum aliquam virtutem activam, ipsa tamen potentia obedientialis, nec radicaliter est activa: & ita cum in allegato testimonio asserit D. Th. quod in creatura est potentia obedientiæ, ut media ea fiat, quod Deus voluerit, non intendit, talem potentiam obedientiæ esse ad id aliquam virtutem activam, sed solum quod est potentia passiva ad recipiendum ad id virtutem activam, ad differentiam eiusdem potentie, ut est potentia passiva ad recipiendum aliquid non activum. Et cum subdit S. Doctor, quod ea potentia obedientiæ, ut media creatura fiat, quod voluerit Deus, est ratio instrumenti, loquitur de ratione remota instrumentali secundum quam est capax ut assumatur à Deo ut instrumentum ad aliquem effectum; non vero de ratione proxima, & completa instrumenti: hoc enim non

non habet nisi per virtutem acti-
uam operatiuam, & ex motione
agentis principalis ei communica-
tam, quatenus per illam constitui-
tur in actu primo in ratione prin-
cipij instrumentaliter operatiui:
imò etiam si admittatur in creatu-
ra potentia obediēcialis aliquali-
ter actiua ad effectus supernatura-
les (vt aliqui etiam ex Thomistis
probabiliter admittunt) nullatenus
tamen est admittēdū, quod sit
actiua in ordine ad tales effectus,
nisi radicaliter, & remote. Vnde
vt de facto creatura cōcurrat, vel
instrumentaliter ad aliquem effe-
ctum supernaturalem, indiget alia
virtute actiua superaddita, per
quam reddatur proxime potens
concurrere ad talem effectum.

14. Obijcies quarto, quod in
pluribus instrumentis non vide-
tur posse recipi aliquam virtutem
superadditam per motionem agē-
tis principalis illis communicatā.
Nec ergo tali virtute indigent, vt
instrumentaliter cōcurrant ad ef-
fectus principalis agentis. Antece-
dens probatur in instrumentis cor-
poreis, quæ ad effectus assumun-
tur spirituales, vt phantasma cor-
poreum, quod virtute intellectus
agentis instrumentaliter concur-
rit ad productionem speciei intel-
ligibilis immaterialis: & Sacramē-
ta, quæ sunt aliquid corporeū, ins-
trumentaliter phisice iuxta pro-
babiliorem sententiam Thomista-
rum, concurrunt ad productio-
nem gratiæ, quæ est maxime spi-
ritualis: nam virtutes superaddita ta-

libus instrumentis ad tales effe-
ctus, nec potest esse corporea, vt
pote quæ improporcionata effecti-
bus spiritualibus, non posset esse
principium illos attigendū: nec pos-
set esse spiritualis, vt pote quæ im-
proporcionata subiecto corporeo
non posset in illo intrinsece reci-
pi: ergo nulla ad tales effectus po-
test dari virtus in prædictis instru-
mentis eis superaddita, & in illis
intrinsece recepta. ¶ Nec valere
dicere, quod quia (vt in solutione
sequentis argumenti explicabi-
mus) talis virtus non permanen-
ter, sed per modum transeuntis re-
cipitur in instrumento, non obs-
tat, quod ad effectus spirituales vir-
tus spiritualis instrumentalis reci-
piatur in ipso instrumento corpo-
reo, licet in illo virtus spiritualis
completa, & permanens recipi ne-
queat. ¶ Non, inquam, id valet.
Tum, quia quantumuis transeun-
ter aliquod accidēs in subiecto re-
cipiatur, debet pro illa vel breuissi-
mamorula commensurari subie-
cto, & commensurari nequit acci-
dens indiuisibile, & spirituale sub-
iecto corporeo, & extenso: ac per
inde virtus spiritualis, neque
transeunter potest recipi in sub-
iecto corporeo. Tum etiam, quia
nec transeunter potest recipi acci-
dens corporeum in subiecto spi-
rituali. Vnde nec transeunter
potest albedo recipi in Angelo. Er-
go neque transeunter potest ac-
cidens spirituale recipi in sub-
iecto corporeo, cum non ma-
ior sit proportio inter accidens
spi-

spirituale, & subiectum corporeum, quam è contra inter accidens corporeum, & subiectum spirituale.

15. Responderetur, negando antecedens. Et ad illius probationem aliqui conuicti argumento facto de impossibilitate inhaerendi virtutem spirituales in subiecto corporeo, haud improbabili-ter asserunt, eam virtutem esse formaliter corpoream, licet videatur & dicatur spiritualis, quatenus non percipitur, nec sentitur, & in re sit virtualiter spiritualis, quatenus aliquando effectum attingit spirituales. Et in ea sententia ad probationem aduersus eam in argumento factam responderi potest, quod licet corporeum non possit principaliter attingere effectum spirituales, & circa subiectum spirituale, bene tamen instrumenta-liter, & in virtute agentis principalis spiritualis. Sicut licet accidens secundum se non possit productionem attingere substantie, bene tamen in virtute substantie, cuius est instrumentum, seu ut est virtus ipsius substantie agentis principalis, ut calor, qui est virtus ignis, productionem alterius attingit ignis. ¶ Probabilius tamè est, ut colligitur ex doctrina D. Thomae 3. part. quest. 62. art. 4. ad 1. & in 4. distinction. 1. quest. 1. art. 4. quest. tiuncula 2. ad 4. quod virtus instrumentaria ad effectus spirituales licet in subiecto corporeo recepta, est formaliter spiritualis, quia ut docet D. Thomas 3. part. quest.

tiun. 63. art. 5. ad 1. ea est differentia inter formam perfectam, & completam, & formam completam, & imperfectam, qualis est virtus instrumentaria, quod prima debet proportionari subiecto, in quo recipitur, non autem secunda sed potius principio à quo procedit. Et sic virtus instrumentaria ad effectus spirituales non debet esse corporea, etiam si in instrumento corporeo recipiatur, sed debet esse spiritualis, ut proportionetur suo principio spirituali; agenti videlicet principali, à quo procedit; maxime cum ut inter respondendum ad argumentum dicebamus transeunter in instrumento corporeo recipiatur. Unde ad replicam aduersus hoc factam neganda est consequentia. Quia qualibet forma ut pote actuans subiectum in quo recipitur, debet esse actualior ipso subiecto, & nulla forma corporea potest esse actualior subiecto spirituali: acperinde nec transeunter potest recipi in eo: bene tamen potest recipi saltem transeunter forma spiritualis in subiecto corporeo. Nec debet ita illi proportionari; quod sit coextensa illius extensioni, sed potius erit in tali subiecto indiuisibili modo tota videlicet in toto, & tota in qualibet illius parte.

16. Obijcies quinto, quod talis virtus, quam superaddita dicimus debere esse in quolibet instrumento, nec potest esse effectui principalis agentis omnino proportionata, & eiusdem saltem perfectio,

fectionis cum illo, nec impropor-
tionata, & inferioris perfectionis
ad illum. Nulla ergo talis virtus
potest dari in instrumento. Ante-
cedens pro prima parte probatur.
Quia alias instrumentum per ta-
lem virtutem constitueretur non
in ratione instrumenti, sed potius
in ratione causæ principalis ad ta-
lem effectum, siquidem constitue-
retur per formā, & virtutem eius-
dem perfectionis cum effectu. Pro
secunda autem parte probatur idē
antecedens. Quia si talis virtus nō
esset æqualis saltem perfectionis
cum effectu, non sufficeret propor-
tionari instrumentum ad ipsum at-
tingendum effectum, sed sicut se-
cundum se, & secundum suam for-
mam est improporcionatum tali
effectui, etiam cum prædicta vir-
tute improporcionatum maneret.

Respondetur, talem virtutem
instrumentariam, quia non radica-
tur in ipso instrumento, sed proue-
nit ex agentis principalis partici-
patione, dari per modum formæ in-
cōpletæ, & imperfectæ, & trāseun-
ter recipi in instrumento. Vnde
non est omnino æqualis perfectio-
nis cum effectu principalis agen-
tis, & sic non constituit instrumē-
tum in ratione causæ principalis:
tamē quatenus est ipsa virtus prin-
cipalis agentis, eleuat ipsum in-
strumentum, ut quod secundum se
non poterat effectum principalis
agentis efficienter, vel instrumen-
taliter attingere, possit ut per ta-
lem virtutem constitutum. ¶ Nec
huic obstat, quod character sacra-

mentalis datur per modum formæ
permanentis, ut docet D. Thom.
3. part. quæst. 63. art. 5. ad 1. ut pro-
portionetur eterno Christi Sacra-
mentum, à quo procedit. ¶ Non, in-
quam, id obstat, quia character est
quidem forma, qua minister desig-
natur permanentiter instrumentum
assumptibile à Deo ad effectus Sa-
cramentales, non autē est ipsa vir-
tus, per quam ad tales effectus mo-
uetur à principali agente, sed præ-
ter talē characterem requiritur ad
quemlibet talem effectum noua
motio Dei principalis agentis, &
virtus per talem motionem ipsi in-
strumento transeunter communi-
cata, quæ virtus, ut constituat in-
strumentum in ratione principij
operatiui, ad genus qualitatis, &
ad speciem potētiae reductiue per-
tinet.

QVÆSTIO XVI.

*Utrum omne instrumentum physicum
debeat habere virtute propria aliquam
actionem, per quam dispoſitine ope-
retur ad effectum principa-
lis agentis.*

Cum omne physicum instru-
mentum (ut quæst. resolu-
mus præcedenti) non propria vir-
tute, sed virtute per motionē prin-
cipalis agentis ei communicata ad
effectum concurrat ipsius prin-
cipalis agentis, ut serra ad artificios-
sam scissionem, inquiramus in præ-
senti, an ut ad id instrumētum con-
currat, debeat virtute propria,
aliquam habere actionem præ-
uiam,

uiam, per quam reddatur capax talis instrumentarij concursus, cui difficili quaestioni occasionem praebuit doctrina Dni Tho. r. p. quaest. 45. vbi dicens, nullam creaturam posse a Deo assumi vt instrumentum creationis, huius reddens rationem, ait. *Causa secunda instrumentalis non participat actionem cause superioris nisi in quantum per aliquod sibi proprium dispositione operatur ad effectum principalis agentis. Si igitur nihil ibi ageret secundum illud, quod est sibi proprium, frustra adhiberetur ad agendum, nec oportet ea esse determinata instrumenta determinatarum actionum: sic enim videmus, quod securis secundo lignum, quod habet ex proprietate suae formae, producit sciam formam; quae est effectus proprius principalis agentis. Illud autem, quod est proprius effectus Dei creatantis, est, quod praesupponitur omnibus alijs, scilicet esse absolute. Unde non potest aliquid operari dispositione & instrumentaliter ad hunc effectum, cum creatio non sit ex aliquo praesupposito, quod possit disponi per actionem instrumentalis agentis.* Haec D. Thom. cuius doctrina satis difficilis aliquibus videtur. Vnde in varias abiit sententias. Aliqui namque vniuersaliter omni denegant instrumentum phisico, aliquam debere habere virtute propria actionem praeuiam ad effectus principalis agentis. Alij autem id concedentes instrumentis naturalibus, negant vllatenus requiri in instrumentis supernaturali-

bus, quae immediate à Deo ad alios quos in supernaturales effectus asseruntur. Alij denique id in omnibus instrumentis phisicis existimant esse necessarium. Ex his autem quia omnibus vel aliquibus phisicis instrumentis talem existimant debere virtute propria dāri praeuiam actionem, aliqui asserunt, debere esse realiter entitative distinctam ab actione, quae medio ipso instrumento principale agens attingit effectum: alij vero existimant, sufficere, quod talis actio virtute propria instrumenti sit formaliter distincta ab actione ipsius instrumenti virtute causa principalis, & ab actione ipsius causa principalis mediante instrumento. Quid autem inter haec probabilius iudicem, quia saepius de hoc in alijs materijs Theologicis redibit sermo, breuiter explicare conabor.

2. Dico igitur primo, omne instrumentum phisicum naturale, vt condistinguitur ab instrumento, ad supernaturalem effectum, vt concurrat ad effectum principalis agentis, debet habere virtute propria aliquam actionem praeuiam, per quam dispositione operetur ad ipsum effectum principalis agentis, quatenus per talem actionem redditur capax vt ad illum virtute instrumentaria concurrat. Conclusio deducitur ex Dno Thoma loco citato, & probatur. Nam si talem praeuiam actionem non deberent habere naturalia instrumenta, non esset

esset, unum magis quam aliud capax recipiendi virtutem instrumentariam à principali agente ad illius determinatum effectum: ac periale posset ad illum indifferenter quodlibet assumi naturale instrumentum, possetque, v.g. ad scribendum aequaliter assumi glorus sphericus ac calamus, atque ad sciendum aequaliter assumi buricum ac serra, quod manifeste est falsum.

3. Dico secundo. Actio propria, quam virtute propria ad effectum principalis agentis debet habere instrumentum in physicum naturale, non est necessarium, quod sit realiter entitative distincta ab actione ipsius principalis agentis, sed sufficit, quod formaliter sit ab alia distincta & quasi prius intelligatur secundum aliquam formalitatem procedere virtute propria ab instrumento, quam quod secundum aliam formalitatem ab ipso virtute instrumentaria & ab agente principali procedat: & prima formalitas talis actionis quasi præintelligitur dispositivè ad effectum principalis agentis. Explicatur simul & probatur conclusio. Nam cum serra ut instrumentum artificis concurrat ad artificiosam scissionem, non datur ibi duplex realiter entitative distincta scissio, sicut nec duplex terminus realiter entitative distinctus correspondens, sed videtur dīnaxat entitative actio, ut est scissio, correspondet serræ secundum illius virtutem propriam, quia in serra ad scienden-

dum intelligimus virtutem propriam & connaturalem, & quasi præintelligimus scissionem absolute, & contactum durum & acutum serræ circa passam ante ipsam scissionem ut artificiosam, in qua consistit effectus principalis agentis. Ideoque ad sciendum artificiose potius ratione talis virtutis propriæ & connaturalis serræ & contractus duri & acuti, quem ex se habet serra, assumitur illa ut instrumentum connaturale scissionis artificiosæ, quam alia quælibet res, v.g. buricum. Idque etiam manifeste deducitur ex doctrina D. Thom. 3. p. q. 26. art. 1. ad 2. dicentis. *Quod instrumentum habet duas actiones, unam instrumentalem secundum quam operatur non in virtute propria, sed in virtute principalis agentis. Aliam autem habet actionem propriam, quæ competit sibi secundum propriam formam, sicut secum competit sciendere ratione acutitatis, facere autem lectum in quantum est instrumentum artis; non autem perficit instrumentalem actionem, nisi exercendo actionem propriam: sciendū de eum facit lectum.* Hæc D. Th. ubi manifeste indicat, non entitative diversam, sed eandem secundum diversam formalitatem actionem exercere instrumentum virtutem propriam & virtute principalis agentis.

4. Dico tertio. Instrumentum etiam ad supernaturales effectus assumibile a Deo, debet virtute propria habere aliquid orienū ad tales supernaturales effectus: id tamē non debet esse aliqua actio propria determinata ad aliquem illorum, sed proportio

dumtaxat entis ad ens, qua mediante indifferenter ad quemlibet posset assumi supernaturalem effectum. Prima pars conclusionis deducitur ex D. Thoma, qui loco citato primæ partis vniuersaliter videtur id exigere in quodlibet instrumento, & ob defectum talis præij in creatura ad effectum creationis negat, illā posse à Deo ad creationem assumi, vt instrumentum: & id etiam præuium exigat S. Doctor loco proxime citato 3. part. & alibi sæpius in Sacramētis, & alijs instrumentis ad productionem gratiæ. Et probatur, quia alias frustra talia instrumenta ad supernaturales assumerentur effectus, imò nec ad illos possent assumi, siquidem in se non haberent aliquid, per quod rederebant assumptibilia, nec esset cur ad tales effectus, & non ad creationē possent assumi.

5. Secunda autem pars conclusionis probatur, retorquendo argumentum D. Thomæ, quia ad huiusmodi effectus supernaturales, non magis vnum quam alterum est à Deo assumptibile instrumentum. Sed æqualiter quodlibet illorum posset assumi. Ergo ipsa talia instrumenta virtute propria non habent aliquid præuium determinatum magis ad vnum, quam ad alterum supernaturalem effectum, sed si quid præuium virtute propria habent, illud est ita commune, & indifferens, vt æqualiter medio illo ad quoslibet possint assumi supernaturales effectus.

6. Tertia denique pars conclusionis, videlicet, quod id præuium, quod ad effectus supernaturales virtute propria debet habere instrumenta, sit solum illorum proportio entis ad ens cum subiecto talium supernaturalium effectuum, probatur. Tum, quia quodlibet aliud super hoc non erit omnino commune, & indifferens ad omnes effectus supernaturales, sed ad aliquem illorum aliquantulum determinatum: cuius oppositum ostendimus, cum ad quemlibet supernaturalem effectum æqualiter quodlibet possit assumi instrumentum. Tum etiam, quia licet aliquod instrumentum aliquam aliam maiorem virtute propria habeat proportionē cum aliquo supernaturali effectū, cum illa non sufficiat, vt possit esse naturale illius instrumentum, vt de facto Deus ad talem effectum illud assumat, omnino materialiter, & per accidens se habet talis maior illius proportio cum effectū, & solum pertinebit ad aliquam ipsius assumptibilitatis cōgruentiam: vt congruentius assumitur aqua baptismalis ad regenerationem, & lacrum animæ, quatenus virtute propria potest attingere lotionem corporis: per se tamen solum ad id conducit proportio entis ad ens, quam ex se habeat instrumentum cum subiecto effectus supernaturalis principalis agentis. Tum deniq; quia per hoc solū saluatur intentū D. Th. quod creatura nō possit assumi vt instrumentū creationis quia

quia cum a deo cuiuscunque agē-
tis creatio etiam virtute diuina ope-
rantis, ac perinde & actio instru-
mentaria instrumenti, si sit produ-
ctio alicuius, extra ipsum agens
debeat esse actio formaliter tran-
siens, & inferens in aliquo passo
mutationem, & hanc non interat
creatio, quia nō supponit aliquod
subiectum, optime D. Thomas ex
defectu proportionis entis ad ens
cum subiecto creationis, quia nul-
lum tale est, intulit, nullam crea-
turam posse assumi, vt instrumen-
tum creationis, quia ei deficit il-
lud communissimum primum ad
talē effectum, proportio videlicet
entis ad ens, quā cum subiecto cu-
iuslibet supernaturalis effectus de-
bet virtute propria habere quod-
libet instrumentū vt ad illius pro-
ductionem instrumentariē attin-
gendam assumatur. Et hæc modo
insinuasse sufficiat, prouectoribus
lectoribus in diuersis Theologiæ
materiis amplius explicanda.

QVÆSTIO XVII.

*Quid & quotuplex sit finis, & an inter
causas reales enumeretur.*

Finis, teste Aris. hic, cap. 3. tex.
31. cum communi eius inter-
pretum sententia, *est id cuius gra-
tia aliquid fit*: finis enim mouet &
allicit voluntatem ad electionem
& executionem mediorum, vt sa-
nitas mouet infirmum ad potio-
nem amaram, & alia media ad cō-
secutionem ipsius sanitatis adhi-
benda. Huiusmodi autem finis de-

finicio licet aliqui illam ad finem
cui statim explicandum extendāt,
re vera solum competit fini, quem
quis consequi desiderat, vtpote
qui solum simpliciter est finis, li-
cet aliquando coincadat materia-
liter finis *qui*, & finis *cui*, vt cum
quis non solum sibi sed & propter
semetipsum aliquid appetit, vel
desiderat.

2. Plures sunt diuisiones finis
hic potius insinuandæ, quam ex
professo explicandæ, vtpote quæ
magis ad Theologum, vel Philo-
sophum moralem, quam ad natu-
ralem spectant. Finis ergo alius
est finis *qui*, id scilicet, quod volun-
tatem mouet, cuius cōsecutio de-
sideratur, & cuius gratia aliquid
fit. Alius vero est finis *cui*, ille vide-
licet cui finis *qui*, desideratur, vt
cum quis appetit salutem, salus ip-
sa est finis *qui* cuius gratia eligit
media, & ipsemet appetens est
finis *cui* quia sibi appetit salutem,
& licet finis *qui* debeat esse nobi-
lior appetente, non tamē oportet
semper, quod finis *cui* sit nobilior.
Et finis *qui* alter est obiectiuus, al-
ter formalis. Obiectiuus est id,
quod quis appetit. Formalis autē
est ipsa consecutio finis obiectiu;
vt Deus est finis vltimus obiecti-
uus hominis, & actio visionis bea-
tæ qua homo talem finem obiecti-
uum consequitur, est finis illius
formalis. Ex utroque autem tali fi-
ne vnus totalis conflat, & finis
obiectiuus, vt consequendus per
finem formalem allicit, & mouet
appetitum. Finis denique alius est

ultimus, alius non ultimus. Non ultimus est, qui ad alium ulterio-
rem finem ordinatur. Ultimus ve-
ro, qui non ordinatur ad aliū, sed
omnia alia ordinantur ad illū: non
enim admittimus cum aliquibus
finem ultimum negative, qui cum
ad alium non ordinatur, nō tamen
omnia ordinantur in illū: vt enim
communiter docent Theologi 1.
2. quæst. 1. nullus talis datur finis
ultimus negative.

3. His ergo suppositis, vt ad
ultimam partem quæstionis res-
pondeamus, dicendum est, finem
esse vere, & proprie causam
realem, quod præter authori-
tatem Aristotelis, & eius interpre-
tum illum inter causas reales enu-
merantium, probatur. Quia quili-
bet realis effectus maxime in his,
quæ proprie agunt propter finem,
ab ipso fine per se realiter depen-
det, inō priusquam omnes aliæ
causæ ad illum finis cōcurrat, cum
agens non operetur, nisi prius à fi-
ne realiter moueatur, & alliciatur
ad operandum, & ideo de facto a-
liquid operatur, vt finem cōsequa-
tur intentum. Ergo finis inter ve-
ras reales causas debet enumera-
ri. ¶ Confirmatur, quia voluntatē
esse inclinātam ad aliquid facien-
dum, est verus effectus realis ab ip-
so fine ipsam mouente dependens.
Ergo finis est causa realis talis ef-
fectus.

4. Nec obstat, quod communi-
ter finis causa dicatur metaphori-
ca, ac perinde nō videatur esse pro-
prie causa, cū id cui solū metapho-

rice aliquid conuenit, nō videatur
illud ei proprie conuenire. ¶ Nō,
inquā, id obstat, quia finis dicitur
causa metaphorica, non quia pro-
prie nō sit causa, inō & realis cau-
sa, sed quia non causat vt existens
realiter, sicut efficiens, sed existēs
tantum in apprehensione, quam-
uis enim realem etiam, & non so-
lam in apprehensione aliquando
finis cū finalizat, possit habere exi-
stentiam, ea nō requiritur ad fina-
lizandum, sed sufficit, quod exis-
tat in apprehensione. Vnde finis
nondicitur absolute causa meta-
phorica, sed ad contrapositionem
dumtaxat causæ efficientis, quæ
maiores, vt causet, exigit, existi-
entiam, & perfectiorem magisque
philicū habet influxum.

5. Nec obstat, quod inter veram
causam realem & effectū debet esse
relatio realis: & hæc cum nō sit ni-
si inter extrema realia, & realiter
existentia, inter finem non potest
esse, & illius effectū, vtpote qui, vt
ad illū concurrat, realem non exi-
git existentiam. ¶ Non, inquā, id
obstat; nā licet cuiuslibet effectus
ad suā causam, vtpote ab illa depē-
dentis, sit respectus transcenden-
talis; causa tamen & præcipue fi-
nalis, quæ à suo dependet effectū,
non dicit respectum transcenden-
talem ad illum, sicut illum non di-
cit Deus ad aliquem suum effe-
ctum. Et licet inter causam, & ef-
fectum, cum vtrumque est reale,
& realiter existit, resultet relatio
realis prædicamentalis fundata in
prædicta dependentia, & respectu
trans-

transcendentali effectus ad causam, sicut hæc non resultat, cum effectus realiter non existit: ita non est inconueniens, quod nõ resultat inter causam finalem, & suũ effectum, quia licet sit causa vera, & realis, non indiget, vt in suo genere causet, reali; sed solum in apprehensione existentia.

QVÆSTIO XVIII.

Utrum apprehensio, an ipsa bonitas finis sit ratio formalis finalizandi.

Cum voluntas, vt nunc suppono, nõ possit ferri in malum, & vt etiam est certum, non possit ferri in incognitum, oportet vt aliquis finis voluntatem moueat, & alliciat (in quo, vt quæst. sequenti dicemus, eius causalitas finalis consistit) quod ab intellectu proponatur, & apprehendatur sub ratione boni. Et hinc oritur difficultas, an in fine ratio formalis finalizandi sit talis apprehensio, vt aliqui autumant: an vero, vt communior fert sententia, ipsa sua bonitas finis sit ratio formalis sub qua mouet, & finalizat, & apprehensio sit solum conditio mouendi, & finalizandi?

2. Dico primo. In fine ratio formalis finalizandi non est illius apprehensio, sed sua bonitas realis. Conclusionem cum communi sententia tenet noster Author Ss. Magister Soto hic quæst. 3. §. *causa finalis*. Et vt videbimus magnum ha-

bet in D. Thoma fundamentum. Et probatur primo; quia finis est id cuius gratia aliquid fit, & est idem quod bonum, cum bonum teste Philosopho 1. Ethicorum sit quod omnia appetit. Sed ratione ipsius bonitatis finis, & non ratione illius apprehensionis finis constituitur in ratione boni, & illius gratia, omnia sunt. Ergo bonitas realis ipsius finis, & non illius apprehensio est ratio formalis finalizandi. Minor probatur. Quia non appetit infirmus apprehendere sanitatem, imò potius vt illam appetat, supponitur iam apprehensa, & nemo appetit id, quod iam habet, sed potius illo fruitur: nec gratia apprehensionis sanitatis, sed gratia bonitatis realis ipsius sanitatis infirmus eligit media, & positionem sumit, aliaque adhibet ad consequendam ipsam sanitatem. Ergo bonitas realis finis, non autem illius apprehensio est, quæ illum constituit in ratione finis, & vt gratia illius omnia fiant: ac perinde talis bonitas est ratio formalis sub qua finis mouet, & finalizat.

3. Secundo probatur, quia finis formaliter finalizat per id, per quod, cum obtinetur, faciat appetitum; cum illum vt desideratus mouet. Sed per suam realem bonitatem, non autem per suam apprehensionem faciat appetitum. Ergo per suam realem bonitatem, & non per sui apprehensionem ipsum appetitum mouet, & finalizat. Minor pro-

batur. Quia apprehensio, dum quis bonitatem realem finis non consequitur, tātum ab est, quod illius faciet appetitum, quod potius quanto magis finem apprehendit, illum magis desideret, & in illius consecutionem inquietus, & insatiatus anhelet. Confirmatur; quia finis sub ea ratione formaliter finalizat, sub qua si ab agente non consequatur, eius frustratur actio: sed non potest agens non consequi apprehensionem finis, qui ipsum mouet, quia ut ipsum moueat, iam supponitur apprehensio, & solum quod post motionem finis potest non consequi, est ipsa bonitas realis finis. Ergo sub illa, & non sub apprehensione, tanquam sub ratione formali finalizandi finis mouet, & allicit appetitū agentis.

4. Nec valet his rationibus cum auctoribus contrarijs dicere, illis solum probari, quod ipsa bonitas realis finis sit ratio quæ mouēs appetitum, & obtēta illum faciat, & si non consequatur, actio frustratur agentis; non tamē probatur, quod apprehensio non sit ratio formalis sub qua. In quolibet enim obiecto actus, aut potentia assignabilis est ratio formalis, quæ attingitur, & ratio formalis, sub qua attingatur: sicut in obiecto visus color est ratio formalis affecta, & lux est ratio formalis sub qua attingitur: ita ergo asserunt, quod ipsa bonitas realis finis est ratio formalis, quæ voluntatem mouet, apprehensio autem est ratio formalis, sub qua

moueat, & finalizat. ¶ Nō, inquā, id valet, quia cum in ipsa bonitate finis, qui voluntatem mouet, sit ratio entis, ratio veri, & boni: sicut ratio veri est ratio sub qua attingitur ab intellectu; ita ratio boni non solum est ratio quæ, sed ratio formalis sub qua attingitur a voluntate, & ratio formalis sub qua ipsam voluntatē mouet, & allicit. Cum ergo unicam tantum rationem formalem sub qua mouendi in fine debeamus assignare, illa non potest esse illius apprehensio, sed solum illius bonitas realis. Ut tamen amplius prædicta impugnetur solutio, & simul nostra confirmetur sententia, ostendere oportet, quod non apprehensio finis, sed illius realis bonitas est ratio formalis sub qua finis mouet, & finalizat.

5. Id in primis deducitur ex diuersis testimonijs D. Thomæ, quæstio: enim 22. de verit. art. 4.º ad 1. docet diuersitatem appetibilium non desumi directe ex diuersitate huius, vel diuersa apprehensionis. Sed si apprehensio esset ratio formalis, sub qua finis moueret appetitum, directe ex diuersitate apprehensionum diuersitas formalis appetitus desumeretur; sicut directe diuersitas cuiuscunque potentia ex diuersitate rationis formalis sub qua sui obiecti desumitur. Ergo in sententia Diui Thomæ apprehensio non est ratio formalis sub qua finis mouet, & finalizat. ¶ Similiter quæst. 25. de veritate, ar. 1. ad 6. ait D. Thomas,

mas, quod diuersitas apprehensionum per accidens te haberet ad appetituas vires, nisi diuersitati apprehensionum diuersitas apprehensionum contingeretur. Sed si apprehensio esset ratio formalis sub qua finis apprehensus mouet vires appetituas, eo ipso quod esset diuersa apprehensio, faceret ipsum apprehensum formaliter distinctum. Ergo cum D. Thomas in praedicto testimonio videatur supponere diuersitati apprehensionum posse non coniungi diuersitatē apprehensionum, sentit apprehensionem non esse rationem formalem sub qua apprehensum in ratione mouentis, & finalizantis constituitur.

6. Præterea id probatur, quia apprehensio seu esse apprehensum est quid commune, & omnino eodem modo requisitum ad quodlibet voluntatis obiectum, siue ut per modum finis, siue præcise per modum mediij illam terminet. Ergo nequit esse specialis ratio sub qua finis per modum finis, & ut distinguitur à medijs voluntatē moueat, & eliciat. Antecedens est certum, quia cum voluntas in nullum incognitum, siue per modum finis, siue per modum mediij possit ferri; eodem prorsus modo ratio apprehensio, in quolibet obiecto voluntatis, ut illam terminet, concurret. Consequentia autem etiam patet, quia diuersi actus, qualis est actus voluntatis intentionis in finem, & electionis medijs non possunt ad obiectum sub eadem prorsus ratione formali sub qua

terminari. ¶ Confirmatur, nam apprehensio est in linea intelligibili. Ergo nequit esse ratio formalis sub qua finis mouet, & allicit voluntatem. Consequentia probatur. Nam finis ut ne mouens voluntatem est in linea appetibilis. Ergo non potest formaliter tanquam sub ratione sub qua constituitur per apprehensionem pertinentem ad lineam intelligibilem, quia ad eandem lineam debet pertinere constitutum, & eius ratio formalis sub qua constitutiva: sicut ad eandem lineam visibilis pertinet color, & lux per quam tanquam per rationem formalem sub qua in esse visibilis constituitur.

7. Id denique ab inconuenienti probatur. Quia si apprehensio finis esset ratio formalis sub qua ille terminet, & moueat appetitum, sequeretur charitatem viam, & patriam esse formaliter distinctas. Consequens autem aduersari videtur Apostolo 1. ad Corinthios 13. dicenti, quod charitas nunquam excidit, neque euacuabitur: quod utique non esset, si eadem formaliter, quæ est in via, non maneret in patria, sed alius formaliter distinctus ei succederet amor. Sicut, quia non eadem formaliter in via, & in patria manet cognitio fidei, sed alia distincta succedit, fides excidit, & euacuatur. Ergo apprehensio non est ratio formalis sub qua aliquod obiectum moueat voluntatem. Sequela probatur, quia variata ratione formali sub qua cuius obiecti, ipsum obiectum formaliter

maliter variatur: acperinde, & actus ad ipsum sub tali ratione formaliter terminatus, necessum est, quod formaliter sit distinctus. Ergo si ratio formalis sub qua obiecti voluntatis esset apprehensio, illa formaliter variata, sicut variatur apprehensio, & cognitio, qua in via, & in patria cognoscitur Deus ut voluntati proponitur, ipsi etiam actus amoris, & charitatis viæ, & patriæ formaliter distinguerentur.

8. Nec valet dicere cum Magistro Medina, qui oppositam rueret sententiam, quod tunc solum diuersitas apprehensionum diuersificat actus voluntatis, cum simul accedit diuersitas apprehensorum; quod cum non contingat respectu actus charitatis viæ, & patriæ, illi non distinguuntur formaliter, quamuis sub diuersa apprehensione suam attingat obiectum. ¶ Non, inquam, id valet, nam si apprehensio esset ratio formalis sub qua obiecti voluntatis, quamuis illud in esse entis esset idē, diuersa formaliter illius apprehensio faceret illud diuersū formaliter, licet præter illā nulla alia in illo esset diuersitas. Sicuti propter solam diuersam formaliter abstractionem à materia, quia illa est ratio formalis sub qua obiecti scientiarū, idē in esse entis obiectum, sit formaliter in esse scibilis diuersū, & distinctas formaliter terminat scientias. Ergo si sola distincta formaliter apprehensio eundē in esse entis Deū non sufficit constituere

diuersum formaliter obiectum voluntatis & specificationū distinctorum formaliter actuum illius; re vera apprehensio non est ratio formalis sub qua constitutiva voluntatis obiecti: acperinde nec finis, cum ille sub speciali ratione obiecti voluntatis illam moueat, & finalizet.

9. Dico secundo apprehensio est conditio necessaria finis, ut suā finalem exerceat causalitatem; nō quidem per modum applicationis ad causandum, sed per modū existentie requisitæ, ut finaliter causet. Explicatur, & probatur conclusio. Sicut enim in causa efficiendi duplex, ut causet, requiritur conditio existentia videlicet realis ipsius causæ, & applicatio illius ad passū; & licet hæc sit supernaturaliter supplebilis, & absq; tali applicatione possit supernaturaliter aliqua causa in passū distās efficienter operari, nō tamen absque reali existentia ipsius causæ; ipsa existentia non est ratio formalis efficienter causandi, sed solum ad id in supplebilis conditio: & ratio formalis efficienter agendi est ipsa forma causæ efficientis: ita proportionabiliter dicim⁹, quod ratio formalis sub qua finis mouet, & finaliter causat, est sua bonitas realis; apprehensio autē est applicatio illius ad causandum, & simul existentia illius intentionalis, quā necessario, & insupplebiliter exigit, ut suam exerceat causalitatem finalem. Et hoc intēdit Philosoph. 3. de anima c.

10. dū asserit appetibile nō mouere,

re, nisi mēte, aut imaginatione perceptū. Et hoc probat cōmune proloquū, quod volūtas in incognitum ferri nō potest. Et hoc deniq; ostēdit insinuata proportio, & differētia inter causam efficiētē, & finalē, quod vtraque vt causet, aliquā necessario exigit existentiam: causa autē finalis, quia causat metaphorice, & intentionaliter exigit solum existētiā in apprehensione; efficiens vero, quia causat in executione producendo effectum exigit existētiā realē. ¶ Ex his autem duabus conclusionibus sequitur, quod cum dicitur finem mouere secundum quod apprehensum, aut secundum quod est in apprehensione, si ly secundum denotet rationem formalē mouēdi, propositio est falsa; vera tamen, si solum denotet conditionem mouendi, & finalizandi.

10. Aduersus primam cōclusionē obijcies primo, quod D. Tho. pluries oppositum illius videtur docere, praeipue 1. part. q. 80. art. 2. ad 1. asserēs: *Appetibile non accidit esse apprehensum per sensum, vel intellectum, sed per se ei conuenit, nam appetibile non mouet appetitum, nisi in quantum est apprehensum. Unde differentia apprehensum sunt differentia appetibilis. Unde potentia distinguuntur secundum differentiam apprehensorum, sicut secundum propria obiecta.* Hæc D. Tho. ubi cum asserat, quod appetibili nō accidat esse apprehensum, sed ei per se cōueniat, manifeste indicat apprehensionem non esse solum conditionē, sed ra-

tionē formalē appetibilis, vt appetatur: hæc enim per se conuenit, illa vero tantum per accidēs. Et cū subdat differentiam apprehensū esse differētiā appetibilis, & quod potētiæ appetitiuæ distinguuntur secundū differentiā apprehensorū, idem videtur cōfirmare: nō enim nisi per id, quod se habet vt ratio formalis in obiecto aliquæ distinguuntur potentia.

Respond. quod D. Thom. solū intendit, quod apprehensio sit cōditio per se, & necessario requisita vt appetibile terminet appetitum, & illū, quatenus diuersa apprehensio sentis, vel intellectus diuersam applicat rationē obiecti, causaliter distinguat, licet formaliter non à tali apprehensione, sed à diuerso apprehenso distinguatur. Consulto enim non dixit D. Tho. quod differentia apprehensionis, sed quod differētiæ apprehensū sunt differētiæ appetibilis, vt indicaret, quod per diuersam apprehensionem sensus, vel intellectus diuersum obiectum apprehenditur, & voluntati proponitur. Nam vt docet idē S. Doctor q. 25. de veritate art. 1. ad 6. *Sensus qui non est nisi particularis, non apprehendit bonitatem absolutam, sed hoc bonū intellectus vero, qui est vniuersaliū, apprehendit bonitatem absolutam, ex quo diuersificatur appetitus inferior à superiori.* Ecce qualiter D. Thomas, licet radicaliter, & causaliter ex diuersitate potentia apprehensū, & illius apprehensionis desumat differentiam potentia appetitiuæ, illam tamen

ex diuerso apprehenso formaliter desumit.

11. Obijcies secundo, quod diuersi actus eiusdem potentie appetitive circa idem prorsus in esse entis obiectum, diuersa duntaxat apprehensione formaliter diuersificantur. Ergo talis apprehensio est ratio formalis prædictorum actuum obiecti, illudque facit formaliter esse distinctum. Antecedens probatur, nam idemmet bonum apprehensum ut præsens causat gaudium, & apprehensum ut absens causat desiderium. Et idemmet malum apprehensum ut præsens causat trititiam, & apprehensum ut absens causat timorem, qui sunt actus formaliter diuersi. Et cum in esse entis idem sit malum, & bonum, quod sic diuersimode apprehenditur, solum videtur illud formaliter in esse obiecti talium actuum diuersificari penes diuersam talem apprehensionem: ac perinde illa se habet, ut ratio formalis sub sua constitutiva obiecti in esse obiecti talium diuersorum actuum.

Respondetur, quod licet diuersa talis apprehensio, quatenus diuersum applicat obiectum, sit causa, & ratio diuersitatis talium actuum, illi non per talem diuersam apprehensionem, sed per diuersum obiectum apprehensum formaliter diuersificantur. Nam cum obiectum appetitus nõ sit bonum transcendente, sed ut relatum ad ipsum appetitum per modum illi conuenientis; & diuersam conue-

nientiam ad appetitum habeat bonum præsens, & absens: quamuis illud in esse boni transcendentalis sit idem, in esse boni relati est diuersum. Vnde cum potentia apprehensiva idem bonum ut absens, vel ut præsens appetitui proponit, non solum est diuersa propositio, & apprehensio: sed & diuersum relatum bonum propositum, & apprehensum: & ex tali illius diuersitate, non autem ex diuersa solum apprehensione prædicti actus appetitus formaliter diuersificantur. Et idem dico de malo, quod cum sit obiectum fugæ appetitus non absolute ut malum, sed ut malum ad ipsum appetitum per modum ei disconuenientis relatum, & diuersam disconuenientiam habeat malum præsens, ac absens, cum idem absolute malum ut præsens, vel ut absens appetitui proponitur, non solum diuersa interuenit propositio, sed & diuersa malitia relative in obiecto proposito, à qua diuersi formaliter actus tristitiæ, & timoris formaliter diuersificantur.

12. Obijcies tertio. Quod si obiectum, quod nullam habet realem bonitatem per modum boni intellectus voluntari proponat, sufficit illam mouere, & finalizare. Ratio ergo formalis in tali obiecto mouendi, & finalizandi voluntatem non potest esse illius realis bonitas, utpote quam nullam habet, sed solum apprehensio illius sub ratione boni. ¶ Confirmatur, nam si obiectum, vel intrinsece ma-
lum

lum moraliter, vel malum quia prohibitum, intellectu inuincibiliter sub ratione boni moralis voluntati proponat, actus voluntatis erit bonus moraliter, & tamen sui specificationem non a bonitate moralis obiecti, sed solum a tali illius apprehensione accipiet. Apprehensio igitur est ratio formalis sub qua actum bonum moraliter terminet voluntatis.

Respondetur ad argumentum, quod licet apprehensio in tali casu falso applicet bonitatem realem obiecto, quam non habet, non tamen ipsa apprehensio, seu applicatio talis bonitatis; sed ipsa mer bonitas realis falso tali obiecto applicata est ratio formalis sub qua illud voluntatem moveat & finalizet. ¶ Eteodem modo respondetur ad confirmationem, quod licet intellectus per suam apprehensionem bonitatem aliquam moralem falso alicui applicet obiecto; non talis apprehensio, sed ipsa moralis bonitas obiecto sic licet falso applicata est ratio formalis mouendi voluntatem, & illius actum moraliter bonum specificandi. Et idem dico cum falso inuincibiliter intellectus obiecto secundum se moraliter bono applicat malitiam morale; quod actus voluntatis obiectum sic propositum prosequens erit moraliter malus, & specificabitur moraliter non ab apprehensione talis obiecti, sed a malitia moralis ei licet falso per apprehensionem applicata.

13. Obijcies quarto, quod intel-

lectus est principium formale voluntatis. Ergo & actus intellectus est principium formale, & ratio specificatiua actus voluntatis: eadem enim dependentiam formalem debet habere actus aliquarum potentiarum inter se, quam habent ipsae potentiae. Sed non aliter saluari potest, quod actus intellectus sit principium formale actus voluntatis, nisi per id, quod cognitio & apprehensio obiecti voluntatis sit ratio formalis sub qua illud actum terminet voluntatis: ergo ita re vera cognitio & apprehensio se habet ut ratio formalis sub qua obiecti voluntatis. Primum antecedens probatur, quia per intellectum, ut per principium formale ipsius voluntatis probatur, & demonstratur voluntas: ergo intellectus se habet ut principium formale voluntatis.

Respondetur, quod intellectus solum est principium formale voluntatis, quatenus quodammodo est principium emanationis illius, licet enim omnes proprietates dimanent ab essentia, non tamen ex aequo, sed suo ordine & una mediante alia dimanant ab illa: & sic voluntas medio intellectu dimanat ab anima: & quia principium emanationis, licet possit reduci ad genus causae efficientis; quatenus ita essentialiter praesupponitur ad effectum, quod per se petat ab illa emanare; dicitur etiam ad talem effectum concurrere in genere causae formalis: sicut ob id etiam dicitur,

citur, quod actus vitales dependent formaliter à principio vitali: eo igitur solummodo intellectus potest dici principium formale voluntatis, & etiam actus intellectus principium à actus voluntatis, quatenus ad illum per se, & necessario præsupponitur. Tamen nec intellectus est principium formale voluntatis, ut illius specificatum, nec ratio formalis illius specificati cum illud non pertineat ad lineam intelligibilem; nec actus intellectus est specificatum, nec ratio formalis sub qua obiecti specificati voluntatis, sed solum applicatio, & existentia intentionalis illius.

QVÆSTIO XIX.

*Quæ sit causalitas
finis?*

Sicut in causa efficiendi datur ipsa causa; & ratio formalis per quam constituitur in actu primo ad causandum, eius causalitas, scilicet ipse actus, & illius effectus, id videlicet quod per talem actionem producitursita proportionabiliter id debemus in causa finali in lagere. Et ex quaestione precedenti constat causam finalem esse ipsam entitatem finis, & illius bonitatem esse rationem formalem sub qua finalizandi, & per quam constituitur in actu primo ad finalizandum. Vnde solum de causalitate, & effectui finis potest iam dubitari. Et de effectui certum est,

quod est actus voluntatis, quo appetit finem: & præter hunc immediatum effectum cause finalis, etiam dantur alij illius effectus non ita immediati, vel electio mediorum, illorum executio, & ipsius finis intenti consecutio. Vnde solum restat difficultas in assignando causalitatem cause finalis.

12. Quæstio quidem ex se difficilis, & difficilior facta sententiarum varietate. Quæ tamen ad duas possumus reduci altera plurimum asserentium, quod ipse actus, quo voluntas appetit finem, licet ut à voluntate procedat sic causalitas illius, ut efficientis, & effectus finis, tamen ut procedit à fine est ipse finis causalitas. Altera sententia est aliorum, quod in aliquo præmio ad ipsum actum voluntatis, nempe in motione, & excitatione, quia finis movet, excitat & inclinât voluntatem ad talem actum eliciendum, ipse finis causalitas consistit. Defensores tamen huius sententia in duos modos sunt divisi alij, qui enim completam causalitatem finis in tali motione constituent: ita ut actus voluntatis solum sit per complementum illius per modum effectus, non autem ut habens aliquam rationem causalitatis finis: alij in utroque completam causalitatem finis consistere asserunt. Authores etiam primi modi, alij existimant finem media tali sua motione, in qua illius causalitatem constituent, alij quid intentionaliter causare in ip-

sa voluntate antecedenter ad ipsius actum appetendi finem, per quod voluntas intrinsece inclinatur ad prosecutionem finis. Alij autem nihil tale intrinsecum in voluntate per motionem, & causalitatem finis causari admittunt: sed cum excitatio, qua finis determinat, mouet, & inclinat voluntatem sit obiectiua, nihil per illam reale existimant causari in voluntate.

3. Dico primo. Causalitas finis non est ipsemet actus, quo voluntas appetit finem, sed quædam motio, excitatio, & inclinatio voluntatis à fine, ut voluntas ipsum appetat finem. Conclusio magis consonat cum communi Aristotelis, & omnium philosophorum sententia: quod causalitas finis est metaphorica, id est causalitas intentionalis per modum obiectiue excitationis, motionis, & inclinationis voluntatis ad actum. Et probatur primo. Nam illud est causalitas cuiuslibet causa, quod supponens illam in actu primo complete constitutam ad causandum, mediat inter ipsam causam sic constitutam, & illius effectum. Sed talis excitatio, & motio voluntatis à fine mediat inter ipsum finem in actu primo constitutum ad causandum, & illius effectum. Ergo est ipsa causalitas finis. Maior paret exemplo causæ efficientis, cuius actio est eius causalitas, utpote quæ supponens illam constitutam in actu primo ad causan-

dum, & præcedens illius effectum mediat inter utrumque. Minor probatur. Quia talis notio supponit causam finalem constitutam complete in actu primo ad causandum: & præcedit illius effectum. Ergo mediat inter utrumque. Maior probatur. Quia causa finalis constituitur in actu primo ad causandum per suam bonitatem, & applicatur per apprehensionem. Sed utrumque illud talis motio, & excitatio voluntatis à fine supponit: ideo enim finis mouet voluntatem, quia habet bonitatem, & applicatur per apprehensionem intellectus. Ergo talis motio, & excitatio voluntatis supponit finem in actu primo constitutum ad causandum, immo & applicatum ut causet. Minor autem, quod talis motio ipsum effectum finis præcedat probatur. Quia primus effectus finis est actus voluntatis, quo voluntas ipsum appetit finem. Sed hunc talis motio, & excitatio præcedit: idem enim voluntas appetit finem, quia ad illum appetendum est ab ipse fine mota excitata, & inclinata. Ergo talis voluntatis motio ipsum primum effectum finis præcedit. ¶ Confirmatur, quia non potest negari, quod præter ipsum actum voluntatis, quo appetit finem intelligitur aliqua notio, & excitatio voluntatis ad talem actum eliciendum, quia ad illius efficientiam est mota, excitata, & inclinata, & etiam non potest

potest negari, quod talis motio pertinet ad causam finalem: sed non pertinet ad actum primum causandi, cum omnino completum illud supponat: nec pertinet ad effectum ipsius causae finalis nililato modo, qualiter causalitas cuiuscunque causae quatenus ab ipsa causa dependet, potest aliquanlitter dici effectus illius. Ergo pertinet ad causam finalem tanquam causalitas illius.

4. Si dicas quod talis motio, quamvis non sit ratio finalis constituens finem in actu primo, quia haec solum est ipsius bonitas; quia tamen talis motio nihil aliud est quam ipsa apprehensio & propositio bonitatis finis, non est illius causalitas, sed applicatio illius ad causandum: & ita pertinet ad finem, & non ut effectus neque ut causalitas, nec ut ratio formalis causandi, sed ut illius applicatio ad causandum. Et sic etiam talis motio non mediat inter finem constitutum in actu primo & applicatum ad causandum, & illius effectum; qualiter requireretur quod mediatet ut esset ipsius finis causalitas. Sicut ut actio sit causalitas causae efficientis mediat inter illius effectum & illam non solum ut in actu primo constitutam, sed ut applicatam ad operandum. ¶ Non inquam, id valet, falsum enim est quod talis motio & excitatio voluntatis sit ipsa finis apprehensio & applicatio illius ad causandum, sed quid subsequens ad talem appre-

hensionem & applicationem finis. Tum quia ideo finis mouet & excitat voluntatem, quia apprehenditur & proponitur ei ab intellectu, ly quia non dicendo rationem formalem, sed conditionem & applicationem finis ut moueat: ergo talis conditio, apprehensio, & applicatio finis non est ipsa motio & excitatio voluntatis, sed quid praeuium & requisitum ad illam. Tum etiam quia stat bonitatem finis esse applicatam voluntati per apprehensionem & propositionem intellectus; & tamen de facto propter indispositionem & duritiam voluntatis illam a fine non moueri aut excitari ad illius appetitum: ergo talis motio non est ipsa apprehensio bonitatis finis, & illius applicatio ad causandum; sed causalitas quae stante tali applicatione potest propter indispositionem voluntatis non sequi: sicut stante in causa efficiēti ratione formali agendi, & illius applicatione ad passum potest propter illius indispositionem non sequi actio quae est causalitas agentis: ut applicato igne ad passum potest propter illius indispositionem non sequi combustio aut calefactio, in quibus causalitas ignis per modum efficientis consistit.

5. Secundo principaliter probatur conclusio, quia causalitas finis nullatenus potest esse actus, quo voluntas ipsum appetit finem: ergo solum potest esse motio quaedam praeuia, qua finis mouet, allicit, & excitat voluntatem ad
talis

talis actus elicientiam. Antecedens probatur. Tum, quia talis actus voluntatis est ipsiusmet finis effectus non per immediatam emanationem ab ipso fine, qualiter cuiuslibet causae causalitas, & ipsa etiam actio efficientis, quatenus ab ipsa immediate dimanar, potest aliquammodo dici effectus illius. Sed talis voluntatis actus est effectus finis dependenter in sui elicientia ab ipsa voluntate. Ergo non potest talis actus voluntatis esse ipsa causalitas finis. Patet consequentia, quia omnis effectus alicuius causae, qui est proprie effectus illius, & immediate non dimanar ab illa, distinguitur ab illius causalitate, & est tali causalitate posterior. ¶ Tum etiam, quia ideo voluntas efficienter elicit talem actum, quia ad illius elicientiam est mota, excitata, & inclinata à fine. Ergo prius intelligitur finem exercuisse suam erga voluntatem causalitatem, quam quod talis eliciatur à voluntate actus: ac perinde non potest in illo causalitas finis consistere. ¶ Tum denique, quia talis voluntatis actus est ipsius voluntatis, ut causae efficientis causalitas. Ergo non potest esse causalitas finis. Causae enim diuersae, & maxime in tam diuerso genere causandi, sicut causa efficiens, & finalis, diuersam debent habere causalitatem.

6. Dices, quod idem materialiter actus voluntatis ut ab illa efficienter procedit, est illius causalitas; & ut à fine dependet est causalitas ipsius finis. Neque enim

obitat eandem materialiter entitatem secundum diuersam formalitatem, & dependentiam esse causalitatem duplicis causae etiam in diuerso genere causantis. Sic uti idem modus unionis inter materiam, & formam est secundum diuersam formalitatem, utriusque talis causae causalitas. Et actio ut egreditur ab agente est illius causalitas, & ut recipitur in passio est causalitas materiae. Ac denique, actio, qua creatura concurret ad effectum est etiam in ordine ad eundem effectum ipsamet causalitas Dei, ut à Deo talis actio creaturae dependet. Non igitur est inconueniens, quod idem actus voluntatis, ut ab illa deus pendet sit causalitas illius, ut efficientis, & ut dependet à fine sit causalitas ipsius finis.

Contra hoc tamen est, quod quidquid sit de exemplis adductis, de quorum veritate non oportet modo disputare, actus ipse voluntatis nullatenus potest esse causalitas finis, quia sub nulla formalitate talis actus potest intelligi, usque dum intelligatur efficienter procedens à voluntate. Sed priusquam intelligatur efficienter procedens à voluntate intelligitur causalitas finis. Ergo illa non potest in tali actu voluntatis secundum aliquam formalitatem illius consistere. Minor probatur. Quia ideo voluntas in talem actum efficienter prorumpit, quia ad illum eliciendum est mota, & excitata à fine. Ergo prius intelligitur causalitas finis in vo-

luntatem, quam quod actus appetitus in finem ab illa efficienter procedat.

8. Ex dictis sequitur completam causalitatem finis saluari in tali motione, & excitatione voluntatis à fine, absque eo quod actus voluntatis vllatenus vt causalitas finis, tanquam totalis, vel partialis causalitas, nec tanquam cõplemētum ipsius causalitatis finis ingrediatur. Sed solum potest dici causalitatem finis cõpleti per actum voluntatis tanquam per illius effectum: sicut causalitas cuiuscunque causæ, quia est via, & tendentia ad ipsius causæ effectum dicitur per talem effectum cõpleti, & qualibet tendentia cõpletur per coniunctionem cum suo termino.

9. Dico secundo. Talis motio & excitatio finis, qua ad sui amorem mouet, & excitat voluntatem, & in qua diximus causalitatem finis cõsistere, nihil reale etiã intentionale imprimit voluntati; sed solum per quãdã sympathiã, cum ipsa illam sic mouet & excitat. Prima pars cõclusionis prob. Quia id reale quantumvis intentionale productum in voluntate debet habere aliquã causam sui efficiētē: non enim potest dari effectus realis sine causâ efficienti; sed non potest illius esse causâ efficiens finis. Ergo finis per suã propriã causalitatem nihil reale etiã intentionale potest causare, & imprimere voluntati. Minor prob. Tũ, quia causalitas finis non est causalitas efficiēs, Tũ etiã, quia

potest finis nõ realiter phisice, sed solum in apprehensione existens suã exercere causalitatem finalem. Sed nihil reale potest efficere, nisi realiter existat. Ergo in causalitate finis nulla inuoluitur efficientia: ac perinde nihil prorsus reale potest efficienter causare, aut imprimere in voluntate.

Secunda autem pars conclusionis explicatur, quia propter sympathiam, quã habet voluntas cum bonitate sibi conuenienti, eo ipso quod aliqua bonitas sibi cõueniēs ab intellectu ei proponatur, si aliã voluntas propter inclinationem ad aliud obiectum non sit ad illud indispõsitã, aut indurata, inclinatur, mouetur, & excitatur, vt illud appetat, & in amorē, & appetitũ elicitũ illius prorrūpat. ¶ Et si dicas, quod in voluntate solũ illius actus elicitus circa aliquod obiectũ habet rationē inclinationis ad illud. Ergo antecedenter ad actum elicitum, quo voluntas appetit finē nulla intelligitur inclinatio aut propensio ipsius voluntatis ad illum. ¶ Resp. negãdo antecedens, nam voluntatē prius quasi per modũ cuiusdã ponderis, & inclinationis naturalis intelligimus inclinaram ad finē, & postea per actũ elicitũ appetitus ipsius finis ad ipsam finem libere, & virtualiter inclinare.

10. Aduersus primam conclusionem obijcies primo. Quod illius oppositum manifeste videtur docere D. Thomas, & omisissis alijs illius testimonijs, quæ ad id adducuntur, quod alicui est diffi-

cultas

cultatis habetur quest. 22. de veritate art. 2. ubi ita ait: *Sicut influere causa efficiens est agere, ita & influere causa finalis est appeti, & desiderari.* Sed finem appeti, & desiderari nihil est aliud, quam ipsemet actus voluntatis, quo finis ab illa appetitur, & desideratur. Ergo in sententia D. Thomae ipsum influere causae finalis, appetinde ipsa illius causalitas est ipsemet actus voluntatis, quo finis à voluntate appetitur, & desideratur.

Ingenue fateor hoc testimonium esse difficile, & prima facie non parum oppositè favere sententiae: illud tamen dupliciter potest explicari. Primo quod ibi D. Thom. influere finis non accepit formalissime pro ipsa finis causalitate, ut à suo diffingitur effectu, sed solum pro causalitate finis terminativae, idest pro suo termino sumpti. Quia cum causalitas ipsa formaliter finis sit ita ignota, cognoscitur & explicatur per suum terminum. ¶ Secundo & forsam melius resp. quod cū (ut proxime dicebamus) duplex intelligatur inclinatio voluntatis ad finem, altera videlicet, quae per sympathiam, quam ipsa voluntas habet ad bonitatem finis, quadam quasi naturali propensione inclinatur & movetur, ut illum postea appetitu elicitō appetat, & desideret, cum D. Thomas in praefato testimonio asserit induere finis, est ipsum appeti, & desiderari, loquitur non de actu elicitō voluntatis, quo ab illa appetitur, & desideratur finis: sed de prima tali vo-

luntatis inclinatione, & propensione ad finem, quae etiam quasi quodam appetitu inato finis appetitur, & desideratur.

11. Obijcies secundo, quod talis motio, & excitatio voluntatis à fine, si antecederet ad ipsum actum voluntatis intelligeretur, pertineret ad constituendum voluntatem in actu primo ad efficiendum suum actum: siquidem non esset ipsemet actus secundus voluntatis, & esset quid in voluntate ad eliciendum talis sui actus secundi requisitum. Ergo id non posset esse ipsa causalitas finis. Consequentia probatur, retorquendo nostrum aduersus nos argumentum: nam si idemmet actus voluntatis non potest esse illius causalitas, & causalitas finis; nec eadem motio, & excitatio voluntatis potest esse causalitas finis, & constituens voluntatem in actu primo ad efficienter eliciendum suum actum. Si enim causalitas unius causae non potest esse causalitas alterius diuersi generis, nec poterit esse constitutum in actu primo alterius.

Resp. quod cum causa licet efficiens dependeat in causando à concursu causae finalis, ipsa causalitas causae finalis est quid requisitum in voluntate, ut in actu primo cōplete constitutatur ad efficienter operandū, sicuti cognitio intellectus, quae est ipsius intellectus causalitas, quatenus est propositio obiecti voluntatis, requiritur ut voluntas in actu primo constitutatur ad efficienter operandum, quod solum

est vnā causam dependere ab alia in causando. Tamen quia causæ diuersi generis, quamuis sic vna ab altera dependeat, sunt diuersæ, & vna in causando prior altera, non potest eadem esse causalitas vtriusque.

Obijcies tertio, quia illa est causalitas alicuius causæ, qua ipsa de actu primo reducitur ad actum secundum: sed per actum voluntatis, quo finis appetitur & desideratur, ipse finis reducitur de actu primo ad actum secundum: ergo talis actus voluntatis est ipsius finis causalitas. Consequentia est bona, maior certa, & minor probatur. Quia ratio formalis finis in actu primo est ratio appetibilis: sed hæc reducitur ad actum secundum per ipsum actum voluntatis, quo finis appetitur & desideratur: ergo per illam reducitur finis de actu primo ad actum secundum.

Respondetur negando minorem, quia actus voluntatis solum est reductio ad actum ipsius voluntatis vt appetitiue, & illius actus passiuæ terminat finis; non autem est reductio ad actum ipsius finis vt causæ finalis, & vt quasi actiue potens est voluntatem finaliter mouere, & ad sui amorem & appetitum illam excitare. Pro quo est aduertendum, quod dupliciter potest considerari finis, vno videlicet modo vt passiuæ appetibile, & passiuæ terminatum appetitus voluntatis; alio modo vt motuum & excitatum voluntatis ad ipsius finis appetitum: & hæc secunda est propria ratio formalis

finis vt causæ finalis, & hæc non reductitur ad actum per ipsum appetitum voluntatis (ille enim potius est effectus finis) sed reducitur ad actum per motionem & excitationem, qua priusquam voluntas exeat in actum intelligitur illam inclinare & excitare ad sui actus elicentiam. An vero actus voluntatis sit reductio ad actum ipsius finis, quatenus est appetibile passiuæ, seu terminatum voluntatis, non multum interest; licet potius dicatur, quod non ipse actus voluntatis, sed potius terminatio passiuæ qua appetibile tale terminat actum est reductio ad actum ipsius appetibilis sub ea ratione considerati.

13. Obijcies quarto, quod cum causalitas finis debet esse causalitas realis, cum ille inter causas philosophicas reales enumeretur per illam debet aliter realiter se habere finis cum actu causat, quam cum actu non causat: sed per talem excitationem actiuam finis, ille non aliter realiter se habet, ac cum actu non causat: ergo illa non est causalitas finis. ¶ Confirm. quia vt in secunda conclusione fatemur per talem excitationem & motionem nihil reale ponitur in voluntate; sed omnis realis causalitas aliquid reale ponit in subiecto circa quod exercetur: ergo talis motio & excitatio voluntatis à fine non est ipsius finis causalitas. ¶ Respondetur ad argumentum quod finis cum actu finaliter causat non se habet aliter realiter quam antea per aliquid reale in ipso fine receptum, vel

vel ab ipso sine procedens, cum finis ut finaliter causet, non exigit realem existentiam, sed solum in apprehensione; & nihil est capax realis mutationis, nisi usque dum realiter existat; sed solum finis aliter se habet per cōnotationem ad voluntatem ab illo motam, & excitationem: imò etiam si in opposita sententiā causalitas finis sit actus ipsius voluntatis, cum ille nec recipiatur in fine, neque ab illo efficienter egrediatur, non magis per illum, quam per talem motionem & excitationem voluntatis ipse mutabitur finis. ¶ Ad confirmationem respondetur, quod cum motio finis non sit per modum efficientis non requiritur, quod in ipso, scilicet in voluntate aliquid realiter ab ipso distinctum causet & imprimat; sed sufficit quod per sympathiam, quam voluntas habet cum ipsius finis bonitate reddatur inclinata, mota, & affecta ad elicendum actum amoris, seu appetitus erga ipsum finem.

14. Ultimo tandem obijcies præcipuum oppositæ sententiæ fundamentum, quod nullatenus potest dari causalitas alicuius causæ absque eo, quod detur effectus illius. Sed potest dari talis motio, & excitatio voluntatis à fine absque eo quod aliquis detur effectus, aliquis videlicet actus voluntatis. Ergo in tali motione voluntatis à fine prævia ad omnem actum ipsius voluntatis causalitas finis consistere nequit. Maior patet, quia licet causa in actu primo

possit dari absque suo effectu, non tamen ut in actu secundo causans. Ergo nullius causæ causalitas absque suo effectu potest reperiri. Minor autem prob. Quia adhuc posita tali motione, & excitatione voluntatis à fine, voluntas manet libera ad elicientiam, & non elicientiam sui actus appetitus ad finem. Ergo potest dari talis motio, & excitatio voluntatis à fine, absque eo quod in voluntate aliquem habeat effectum.

Respondetur dupliciter: primo, quod effectus primus, & immediatus talis motionis, & excitationis finis, in qua eius causalitas finalis consistit, est voluntatem ipsam esse inclinam, motam, & excitam per modum naturalis cuiusdam propensionis ad elicendum actum appetitus elicitum circa finem: & is primus effectus nunquam separatur à causalitate finis, & quantum est ex se infert etiam in voluntate alium quasi mediatum effectum, scilicet appetitum elicitum ipsius voluntatis circa finem: licet quia voluntas ad huc sic prius mota, & excitata à fine, manet libera ad talem actum appetitus elicitum, potest in illum adhuc ut sic prius mota, & excitata non prorumpere. ¶ Secundo respondetur, quod semper quod adest motio, & excitatio voluntatis à fine, in qua eius causalitas consistit, voluntas aliquem actum appetitus elicitum efficacem, vel inefficacem habeat circa finem, ut experientia quisque agnoscere potest.

test, etsi nullum elicit est, quia re vera finis, quantumvis ex se in actu primo potens voluntati propositus illam mouere, de facto tamen propter ipsius voluntatis in dispositionem, & duritiem, aut illius ad aliud obiectum contrariam inclinationem, nullatenus talis finis illam mouet aut excitat; & ita nunquam saluatur causalitas finis, absque eo quod de facto inferat aliquem circa illum actum efficacem, vel inefficacem à voluntate elicitum.

QVÆSTIO XX.

Utrum idem numero effectus possit à duplici causa efficiente totali diuisione procedere?

Sensus huius questionis (ex eius resolutione maxime resolutione questionis sequentis dependet) est, an idem numero effectus, qui ab aliqua causa efficiente totali producit, possit, absque illa ab alia causa totali creata, vel increata produci. In quo plures existimant non solum eundem numero effectum, qui ab aliqua causa totali creata particulari producit, posse absque illa à solo Deo, ut agente particulari produci, sed etiam ab alia causa creata particulari; & quod ignis idem numero, qui de facto ab hoc igne producit, possit absque illo ab alio igne æqualis ætuitatis produci.

2. Nihilominus dicendum est primo, non posse eundem numero effectum à duplici causa totali particulari creata diuisione produci; &

quod idem numero effectus, qui ab aliqua causa particulari est producibilis, aut producit, nullatenus potest, etiam tali causa non existente, ab alia causa particulari creata produci. Deducitur manifeste conclusio ex D. Thom. quod lib. 5. art. 8. dicente: *impossibile est eundem filium nasci, sine sit alius pater, sine alia mater, sicut enim res est idem numero signum, sine sit alia terra, sine aliud corpus sigilli, ex cuius impressione terra sigillatur.* Hæc D. Th. ubi manifeste docet nostram conclusionem. Et prob. quia qualibet causa efficiens creata singularis, & individua, licet conveniat specificè in forma cum alio individuo eiusdem speciei, hoc est, quod quodlibet tale individuum habet suam formam similem in prædicatis essentialibus cum forma alterius; tamē quodlibet habet suam formam individualiter distinctam, & diversimode individualiter limitatam. Ergo sicut quodlibet agēs ratione formæ talis speciei in tali specie constituitur in ratione principij ad determinatos specificos effectus, qui non possunt ab agente per formam diuise speciei produci: ita quodlibet agens creatum per suam formam individualem constituitur in tali ratione individua, & singulari principij in ordine ad tales singulares effectus, qui à nullo alio agente creato particulari individualiter ab ipso distincto possunt produci: ac perinde idem numero effectus, qui ab aliquo agente creato particulari producit, non potest ab ipso alio

alio agente creato particulari formaliter aut solū materialiter distincto produci. Cōsequentia prob. quia differentia indiuidualis nō solū limitat formā specificā in ratione essentiae, sed in ratione naturae, & principij operationis. Sed per id quod aliqua forma v.g. anima rationalis limitatur in ratione essentiae per differentiā indiuidualem, limitatur ad talem indiuidualem effectum formalem; ita vt hac numero anima sic indiuidualiter determinatur, ita constituat hunc numero hominem, quod alium numerice distinctum constituere non possit, & quod hic numero homo à nulla alia forma indiuidualiter ab ista distincta possit constitui. Ergo per id quod aliqua forma per differentiam indiuidualem limitetur, & determinetur etiam in ratione naturae, & principij operationis, limitatur, & determinatur ad particulares indiuidualiter operationes, & effectus, quos videlicet, & non alios possit elicere, & producere, & qui à tali solam forma, & non ab alia formaliter, vel indiuidualiter ab illa distincta possint elici, & produci. ¶ Confirmatur, nam sicut in forma specifica abstracta ab omnibus indiuiduis continetur radicaliter vis operandi communis omnibus indiuiduis, ita etiam per differentias indiuiduales talis forma, & radicalis virtus operā sic coartatur, determinatur, & limitatur. Ergo sic indiuidualiter determinata, & limitata non potest esse principium radica-

le, nisi in ordine ad aliquos indiuidualiter determinatos effectus, ita sibi vt sic indiuidualiter determinata proprios, vt nec possit aliorū indiuidualiter effectuum esse radicale principium, nec illi possint ab alia indiuidualiter forma prodire. Imo licet quilibet forma indiuidualis sit ex se principium non vnius tantum, sed aliquorum effectuum, qui media alia indiuidualiter forma non possunt produci, ipsa tamen forma media sua indiuiduali actione determinatur, vt ex eisdem effectibus, quorum potest esse principium, ad aliquē ita media tali actione concurrat, quod media illa non possit ad aliud etiam ex his qui in potentia talis forma continetur, concurrere.

3. Dico secundo. Exceptis effectibus qui essentialiter exigunt causam secundam vt effectus vitales: nam visio v.g. per quā videt homo: non potest esse visio vitalis illius, neque per illam homo videre, si ab alio efficienter procedat: exceptis inquam his effectibus, (de quibus nunc nō disputo) eundē numero effectū, qui producitur à Deo media causa secunda potest Deus se solo producere, vt eundem numero calorē, quē Deus simul cū igne producit, posset se solo, & absque igne producere. Prob. concl. quia Deus cum contineat omnem virtutem etiam indiuidualem cuiuscunque creaturae, non determinatur, neque coartatur ad aliquem effectum, sed omnem etiam eundem numero,

quem simul cum creatura potest producere, potest producere se solo. ¶ An vero tunc Deus concurrat ad talem effectum non ut causa vniuersalis, sed particularis, vtrumque quodammodo potest dici, quia quatenus non aliam causam particularem ad talem admittit effectum, potest Deus dici causa particularis illius, quatenus tamen eodem concursu Deus se solo talem effectum producit, ac illum produceret simul cum causa particulari creata, quia non mutatur intrinsece concursus Dei per id quod simul admittat cōcursum causae creatae potest dici, quod tunc concurrat etiam Deus, ut causa vniuersalis, quia sub omni ratione etiam communissima entis talem tunc effectum producit.

4. Ad id ergo probandum obijcies primo. Quia si alicui passo, in quo aliquis ignis ei applicatus producit calorem, si talis ignis non applicaretur, sed alius equalis omnino quantitatis, & aeternitatis aequae proxime applicaretur, produceret in illo eundem numero calorem. Ergo idem numero effectus à duplici causa totali particulari saltem diuisione est producibilis. Antecedens probatur. Quia calor, qui à tali secundo igne produceretur, praequam quod in eodem reciperetur passo, esset prorsus eiusdem intensiois, & perfectionis individualis, nec aliquid in eo reperiretur, per quod individualiter distingueretur à calore, qui per alterum ignem es-

set producibilis.

Respondetur negando antecedens, quia licet talis calor esset equalis intensiois cum eo, qui ab altero igne produceretur, haberet tamen aliquam perfectionem intrinsecam distinctionem, licet non facile, praecipue ad sensum perceptibilem, per quam individualiter distingueretur à calore per alterum ignem producibili. Sicut duo ignes possunt, licet individualiter distincti, esse aequalis intensiois, & habere nihilominus aliquam conditionem indiuiduantem, per quam vnus ab altero individualiter, & numerice distingatur.

5. Obijcies secundo, quod species, verbi gratia, leonis, est virtus productiua cuiuslibet leonis. Sed in quolibet singulari leone saluatur tota species leonis. Ergo & virtus ad productionem cuiuslibet leonis: ac perinde idem numero leo, qui ab aliquo leone produciatur, si ab illo non produceretur posset ab alio leone eiusdem speciei produci, quod est eundem numero effectum diuisione saltem posse produci à duplici causa totali.

Respondetur ex dictis in probatione conclusionis, quod licet in quolibet singulari leone saluatur tota essentia leonis, limitata tamen, & determinata per differentiam indiuidualem: ac perinde determinata etiam, & limitata in ratione principij radicaliter operatiui. Vnde non potest aliquis leo, quemlibet leonem producere, sed illum solum, qui in eius virtute operatiua

peratiua vt sic indiuiduata, determinata, & limitata continetur.

6. Obijcies tertio, quia idem numero cadauer producitur à quo libet occidente animal, vt ab illud iugulante, & suffocante, non diuersum, sed idem prorsus numero cadauer resultat. Ergo talis effectus idem numero, qui producitur v.g. à iugulante leonem, posset diuisione produci ab alio aliter eundem leonem occidente, vt illum suffocante.

Respondetur, quod iugulans nec suffocans, aut aliter occidens animal est causa principalis cadaueris ad illius occasionē resultans, sed calum, vel elementum tunc predominantans, & iuxta suam diuersitatem diuersum producens cadauer. Vnde nō saluatur, quod idem numero cadauer, quod à tali causa procedit, si illa desisset, ab alia causa produceretur.

7. Obijcies quarto, quod idemmet numero corpus Christi, & sub eadem numerice ratione corporis diuisione à diuersis Sacerdotibus cōsecrantibus producitur. Ergo cum quilibet eorum sit causa totalis instrumentalis cōuersionis, iam idem numero effectus à duplici diuisione producitur causa totali.

¶ Si dicas, quod cum corpus Christi per cōuersionem Sacramentalem non absolute fiat, aut producat, sed formaliter vt ex pane, cum ex diuerso numerice pane à quolibet tali Sacerdote fiat corpus Christi, ipsum corpus Christi formaliter, vt ex pane factum, & in ratione ta-

lis effectus diuersum numerice est & indiuidualiter: acperinde non idem numero effectus à duplici causa instrumentali totali, vel diuisione producitur. ¶ Contra idest, quod cum par is, ex quo fit corpus Christi, sit solum terminus à quo cōuersionis Sacramentalis, ex diuersitate indiuiduali illius, nullatenus, vel indiuidualiter terminus distinguitur ad quem: licet enim diuersitas formalis termini à quo aliquando refundatur in terminum ad quem, diuersitas tamen solum numerica, & materialis termini à quo nullatenus videtur posse esse principium, aut causa alicuius diuersitatis in termino ad quem.

Respondetur solutionem assignatam esse optimam. Et ad replicam dico, quod licet diuersitas solum materialis termini à quo non refundatur in termino ad quem, cum ille absolute producit: refunditur tamen quolibet materialis diuersitas termini à quo cōuersionis Sacramentalis in corpus Christi, quia illud per talem cōuersionem non fit absolute, sed formalissime vt ex pane. Vnde vt formaliter ex diuerso numerice pane factum diuersum,

& distinctum indiuidualiter.

est ipsum corpus

Christi.

(?)

QVAESTIO XXI.

*Urunciam si idem numero effectus
à duplici causa efficiens creata
particulari, & totali posset
distingui procedere; pos-
sit etiam ab utraque
simul prodire?*

Questionem hanc sic solum
conditionaliter proponimus,
quia absolute ex resolutione ques-
tionis precedentis, quod queli-
bet causa individualis ita ad suos
determinatos effectus est limita-
ta, ut illi non possint, etiam tali
causa deficienti, ab alia causa pro-
duci, manifeste, & a fortiori sequi-
tur non posse eundem numero ef-
fectum à duplici causa totali par-
ticulari creata simul prodire: vn-
de solum praedicta conditionalis
questio potest habere locum, an
videlicet etiam si idem numero ef-
fectus à tali duplici causa posset
distingui prodire non tamen ab utraque
simul, propter specialem
difficultatem concurrendi simul
duplicem causam totalem eiusdem
generis, & ordinis ad eundem ef-
fectum.

2. Et loquimur de causis tota-
libus eiusdem generis, & ordinis,
quia certum est quemlibet ef-
fectum de facto à multiplici causa
diversi generis simul dependere,
ut à finali, efficiendi, materiali, &
formali. Vnde difficultas solum
potest esse de dependentia illius
à duplici eiusdem generis causa

totali finali: quod est idem quod
Theologi 1.2. quæst. 1. inquirunt,
an operans propter finem possit
eiusdem operationis duplicem vlti-
mum simul habere finem, unum vi-
delicet alteri non subordinatum.
Vel à duplici causa formali: quod
est idem ac quod in libris de ani-
ma inquirunt, an duplex forma
substantialis eandem finem possit
informare materiam, quam etiam
questionem in praedictum locum
remittimus. Et an eadem natura
duplici totali substantia, perso-
nalitate, aut hypostasi possit si-
mul terminari; sed id etiam dispu-
tandum relinquimus in commen-
tarijs, ad 3. part. Vnde questionem
hanc solum de causis efficientibus
disputamus.

3. Loquimur autem de causis
efficientibus totalibus eiusdem or-
dinis, ut de causis secundis parti-
cularibus. Certum est enim ad eū-
dem effectum simul efficienter cō-
currere plures causas totales di-
versi ordinis, ut causam primam,
& secundam; & causas univcrsa-
les, & particularem. ¶ Et loqui-
mur de causis totalibus, idest qua-
rum quilibet habet sufficientem
virtutem ad aliquem effectum, &
illam cum altera causa non attē-
perans totam talem suam virtu-
tem in effectu explicat; si enim to-
ta tali sua virtute non utantur, ut
duo portantes lapidem, quamvis
talis effectus possent esse cause to-
tales, de facto non sunt nisi cause
partiales illius. Et questio potest
procedere tam in ordine ad potē-
tiam

tiam Dei ordinariam, quam in ordine ad potentiam illius absolutam.

4. Dico primo. Naturaliter saltem, & secundum potentiam Dei ordinariam non potest idem numero effectus à duplici simul causa totali produci. Conclusio præter unum, & alterum est omnium communis, & probatur, quia ad minus superfluum est talis duplicis causa simul ad eundem numero effectum concurrere: & cum natura omne respiciat superfluum, id saltem naturaliter fieri nequit.

5. Dico secundo, id etiam omnino repugnat. Vnde nec miraculose, aut per potentiam Dei absolutam fieri potest. Oppositum tenent plures, præcipue extra schoolam D. Thomæ. Sed conclusio inter illius discipulos uno, vel altero dempto est communis. Et probatur primo, quia in eo manifesta innoluntur contradictoria. Tum, absolute, & iuxta resolutionem questionis precedentis. Tum etiam in hypotesi, quod idem numero effectus posset à duplici causa totali diuinus procedere. Absolute quidem, quod esset idem numero & non idem numero effectus. Esset enim idem vnus numero, vt supponimus: & non esset idem numero, quia à duplici causa totali creata particulari produceretur, & qualibet causa individualiter ab alia distincta ad diuersos numero effectus est determinata, & limitata. ¶ Et specialiter, in eo quod à duplici causa totali creata idem

numero effectus simul prodiret, innoluntur contradictoria, quod qualibet talis causa esset totalis, vt supponitur; & non esset totalis, quia causa actualiter totalis est, quæ ita totaliter aliquem producit effectum, vt nihil illius relinquatur alteri producendum. Ergo si qualibet talis causa ita ad effectum concurreret, vt aliquid illius, in ó totus talis effectus alteri causæ relinquatur producendus, neutra talis causa est totalis in exercitio, & in actu secundo.

6. Secundo id specialiter probatur. Nam duæ causæ totales nõ possunt ad eundem numero effectum vnica nec diuersa actione simul concurrere. Antecedens quoad primam partem patet. Nā cum media actione agens ad effectum concurrat, si non esset duplex actio in tali duplici distincto agente, non vtrumque ad talem effectum concurreret, sed illud dumtaxat à quo progredieretur actio. Quod vero nõ possent duplici distincta actione ad talem effectum concurrere probatur. Nam cum actio, vt infra ostendemus, recipiatur in passio, & in eodem numero subiecto, vt in libris de generatione probabimus, duo accidentia solo numero distincta nõ possint esse, talis duplex actio, vt pote quæ in eodem simul deberet recipi subiecto, non posset esse solo numero vna ab altera distincta; nec posset esse specificè distincta: alias non solum eiusdem numero effectus, sed nec eiusdem specifici effectus talis.

talis duplex actio posset esse productio.

7. Accedit etiam ad hoc, quod in alijs generibus causarum non potest idem numero effectus actualiter simul à duplici causa totali dependere, vt eadem materia à duplici simul forma substantiali informari. Et eadem numero actio agentis propter finem esse simul propter duos ultimos fines totales, vt vtrumque in proprijs materijs ostenditur. Ergo nec idē numero effectus potest simul à duplici causa totali efficienti procedere: non enim minus in genere causæ efficientis, quam in alijs prædictis generibus causarum datur causæ totales, nec minus effectus ab illis, quam à causa finali, aut formali proprijs, illarum effectus dependet.

8. Obijcies primo, quod non solum miraculose, & supernaturaliter, sed etiam naturaliter possunt adhiberi duo corpora luminosa simul, & coniuncta: sed tunc in spacio circumstanti eundem prorsus causabunt illuminationis effectum quem quodlibet illorum seorsum posset causare. Iam igitur duæ causæ totales eandem numero possunt simul producere effectum.

¶ Dices, quod cum talia corpora luminosa non possint ita esse coniuncta, quin vnum sit proximius aliquibus partibus spacij, quam alterum: quodlibet illorum intensius illuminabit eas partes spacij, quæ sibi fuerint proximiores, & sic non idem numero, sed diuersus

à tali duplici corpore luminoso procederet effectus. ¶ Contra hoc est, quod supernaturaliter possunt talia duo corpora luminosa in eodem loco penetrata existere. Et tunc vtrumque æque proximum erit omnibus partibus spacij. Ergo in illis eundem prorsus illuminationis effectum, & æqualis omnino intensiōis, & perfectionis individualis vtrumque tale corpus simul causabit, ac alterum tantum illorum ibi existens: si enim vtrumque tale corpus sit luminosum v. g. vt duo, quodlibet seorsum illuminabit vt duo, & vtrumque simul sic penetratine in eodem loco existens non potest amplius illuminare, quam vt duo, quin etiam per cōiunctionem vnus cum altero non potest quodlibet illorum ultra virtutem suæ adiutantis agere. Ergo vtrumque sic tale corpus eundem prorsus numero effectum, & eiusdem perfectionis & intensiōis eliciet.

Respondetur solutionem ad argumentum principale assignatam esse optimam, & ad hanc replicam, quæ difficilis est, omiſsa solutione aliquorum, quod in ea hypothese, nullum tale corpus suū effectum causabit: id enim videtur difficile, cum agentia eiusdē speciei non solum non se impendant, sed mutuo se adiungunt: potius est dicendum, quod tale tunc vtrumque corpus producat perfectiorē, & intensiorem illuminationis effectum, quam quodlibet illorum, seorsum: quia licet per id quod simul

simul sic coniungantur, cuiuslibet illorum virtus actiua non augeatur, quasi confortatur & adiunatur à virtute alterius; sicut virtus cuiuslibet duorum portantium lapidem licet non augeatur per coniunctionem ad virtutem alterius, possunt simul portare lapidē, quem quilibet eorum seorsum portare non posset & sicut vterque illorum ad talem effectum est causa partialis, ita & vtrunq; tale corpus luminosum ad talem perfectiorem, & intensiorem illuminationis effectum est causa partialis. Vnde ex hoc non colligitur eundem numero effectum à duplici causa totali procedere. Quod si passum esset incapax effectus ita perfecti & intensi, & solum capax caloris, vel illuminationis vt duo, talis effectus prodiret tunc à duplici tali agente, suam propter incapacitatem passi temperante virtutem & adiuuitatem: sicuti duo simul portantes lapidem, quorum quilibet habet virtutem sufficientem ad illum portandum attemperant suam virtutem & non secundum totam illam operantur, & talis effectus, sic à temperata virtute, vtraque causa actualiter solum est causa partialis.

9. Obijcies secundo, quod cum plures sacerdotes simul proferunt verba consecrationis, vt contingit, cum ea die, qua ordinantur, simul consecrant cum Episcopo, quilibet illorum totaliter conuertit corpus Christi

ex eodem numero pane, & sub eisdem numero speciebus illud constituit, quia quilibet eorum ad id concurrir medio suo characterē sacerdotali, quies causa totalis instrumentalis talis effectus; siquidem mediante tantum vno characterē posset fieri: ergo iam plures causa totales simul totaliter eundem causant effectum. Nec interest quod sint causa instrumentales. Tum quia, licet instrumentales sint, sunt vere efficientes; & iam aliqua causa totales efficientes ad eundem numero possent concurrere effectum. Tum etiam quia si in causis instrumentalibus id non repugnat, nec repugnaret in causis principalibus, quia si ex primo non sequitur, quod qualibet talis causa instrumentalis totaliter instrumentaliter, & non totaliter concurrat, neque ex eo quod duae causa efficientes principales totales eundem numero producant effectum, sequeretur, quod qualibet illarum totaliter, & non totaliter ad illum concurrat.

Respondetur quod in tali casu nullus talium sacerdotum erit actualiter causa totalis instrumentalis, sed solum partialis conuersionis corporis Christi, quia licet quilibet illorum habet characterem per quem designatur in ministrum consecrationis non potest medio solū tali characterē absq; alia virtute instrumentaria ei ex motione Dei agentis principalis superaddita ad effectum conuersionis sa-

cramentalis instrumentaliter concurrere. Et ex suppositione, quod Deus plures simul Sacerdotes assumat, ut instrumenta ad eandem conuersionem Sacramentalem, cui liber illorum non virtutem totalem, sed virtutem tantum partialem instrumentariam communicabit: omnesque praedictos Sacerdotes per modum vnius totalis instrumenti ad talem effectum assumet, & sic ad illam quilibet illorum, utpote per virtutem solum partialem instrumentariam concurrens, solum erit causa partialis instrumentalis: licet quilibet illorum habeat sufficientem characterem, ut si Deus illi virtutem totalem instrumentariam communicaret, posset ille solum, & seorsum ab alio Sacerdote conuersionem Sacramentalem efficienter instrumentalis causare.

ro. Obijcies tertio. Quod duo corpora penetratiue se habentia possunt totaliter simul replere eundem numero locum: ita ut quodlibet eorum totaliter illum repleat. Ergo duae causae totales efficiētes possunt simul producere eundem numero effectum. Consequentia probatur, quia sicut ex eo, quod vnum corpus totaliter talem repleat locum, non sequitur aliud corpus illum etiam simul totaliter non replere: ita nec ex eo, quod vna causa efficiens totaliter aliquē producat effectum, non sequitur eundem numero effectum ab alia causa adaequate, & simul totaliter non produci.

Responderetur negando consequentiam, quia eo ipso, quod duo corpora penetrantur, licet vtrumque habeat suam extensionem in ordine ad locum, cum tamē ex tali penetratione vtrique talis extensio coexistat, & commensuretur vnicę extensioni loci, respectu illius vtrique talis extensio loci habet se per modum vnius in ordine ad repletionem loci: & ita non saluatur, quod à duobus corporibus per modum duorum, sed potius per modum vnius idem repleatur locus. Præterquam quod non repletio loci, sed vbi intrinsicum, qui in talibus locatis existit est effectus eorum quantitatis, & locationis, & sicut duo sunt corpora, distinctaque quodlibet illorum habet quantitatem ita distinctam vbi, in quodlibet illorum resultat; & ita non saluatur, quod à duplici causa idem numero procedat effectus.

QVÆSTIO XXII.

Quid sit fortuna, casus & fatum.

DE casu, & fortuna, quæ inter causas per accidens numerantur, late in hoc libro diserit Aristoteles. Vnde ut illius doctrinam explicet, de illis disputat noster Author Ss. Mag. Soto quæst. 5. huius libri, & in 2. art. eiusdem quæstionis aliqua docet de fato, quæ omnia in hac quaest. breuiter perstringemus: aduertendo prius cum eodē nostro Authore, quod fortuna dicitur

dicatur à forte, & cum forte dicat illud esse, quod est præter intentionem, fortuna non est causa per se; hæc enim ex intentione operatur.

2. Dico igitur primo. (*Fortuna teste Aristotele*) *est causa efficiens in his, quæ secundum propositum sunt, raroque contingunt.* Quæ definitio quinque continet particulas. Prima scilicet, quod fortuna non inueniatur, nisi in his quæ ex intentione operatur, & cū solū causa efficiens ex intentione operetur, ad causam efficientem reducit fortuna. Secunda autem particula, scilicet per accidens, ponitur ad differentiam causæ per se, quia omnis fortuna est causa per accidens. Quia tamen multiplex est causa per accidens, non omnis illa est fortuna, sed solum illa quæ præter intentionem operantis aliquem attingit effectum: ut cum fodiens terram ex intentione sepeliendi defunctum, inuenit thesaurum. Vnde ponitur in definitione tertia particula, quod fortuna est in his quæ agunt propter finem, ad differentiam effectus omnino indeliberati. Et ponitur quarta particula, quod datur fortuna in his, quæ raro contingunt: nam in his quæ frequenter accidunt, etiam si præter intentionem agentis contingant, proprie non est fortuna. Et fortuna solum reperitur in his quæ operantur secundum propositum; in alijs autem effectus per accidens, & præter intentionem agentis secutus non erit

à fortuna; sed à casu. Vnde definitio casus erit eadem ac definitio fortunæ, hæc ultima particula dempta.

3. Dico secundo. Respectu agentium particularium potest reperiri casus & fortuna, non vero respectu Dei. Explicatur, & probatur conclusio, quia effectus fortuitus contingit ex concursu duarum causarum præter intentionem illarum, ut in exemplo adducto à D. Thom. 1. part. quæstion. 116. artic. 1. si dominus duos seruos ad eundem locum mittat secusum vtrumque intentionem, ut tali loco mutuo sint sibi obij, occursum illorum erit respectu illorum fortuitus, & præter illorum intentionem, non tamen erit fortuitus respectu Domini, illos in talem locum dirigentis, siquidem non erit præter intentionem illius, qui ut sibi occurrerent, illos in talem locum destinauit ac misit. Cum igitur respectu causarum inferiorum possit aliquid hoc modo contingere præter illarum intentionem, nihil tamen possit esse præter intentionem Dei, qui omnia prouidet, & determinat, respectu causarum inferiorum potest esse fortuna, & effectus fortuitus, non tamen respectu Dei. Et hoc modo concedere fortunam, nullum est inconueniens, solumque inconuenit illam concedere, ut aliqui Gentiles existimantes fortunam esse aliquam primam causam effectuum per accidens, qui in Deum non reducuntur.

4. Dico

4. Dico tertio. Fatum est ipsa infalibilis dispositio causarum creaturarum derivata à divina providentia ad executionem effectuum. In hoc opponimur duplici extremo errori, alteri aliquorum existimantium fatum esse seriem, & ordinem naturalium causarum, quæ inevitabili necessitate effectus operatur: alteri aliorum, ut Cicero- nis in libris de natura Deorum, & de divinatione, qui ut necessitatē fati aduersus stoicos negaret incidit in aliā amentiam, ut diceret Deū nō esse præscium omnium futurorū. Arguebat enim, quod si præscita sunt à Deo omnia futura, eo ordine necessario euenient, quo futura esse præscita sunt: ob id quæ non esset in nostra potestate evitare mala; quæ facimus, aut facere quæ omittimus bona. Et ita inquit Augustinus ut homines faceret libe-

ros, fecit sacrilegos. Fatum igitur eo modo quo Gentiles asseriebant negamus, & cum Aristotele, & D. Thoma 3. cōtra Gentiles cap. 92. Fatum concedimus, prout est ordo causarum naturalium præuisus, & prædefinitus à Deo, & cum Deus quantumvis causas secundas prædefiniat, & determinet, quia tamen earum operationem, nō solum quoad substantiam, sed etiam quoadmodum libertatis, vel necessitatis definit, & determinat, ex ea Dei ordinatione non tollitur causæ secundæ libertas. Vnde fatum licet sit infalibilis ordinatio causarum naturalium à Deo, non tamē omnibus causis secundis infert necessitatem, sed quamlibet illarum iuxta eius naturam Deus infalibili suo fato, & prædefinitione ordinat & determinat.

LIBER TER- TIVS PHYSICO.

R V M.

Summa Textus.

QVÆSTIO I.

Utrum definitio motus sit bona?

Postquam in primo, & secūdo libro de principijs motus egerat Philosophus, in hoc de ipso disserit motu. Et in primo capite præmittit aliquas diuisiones ad motus intelligentiam, vt entis, in ens in actu, & ens in potentia. ¶ In secundo definitionem tradit; & explicat motus, & ait motum non esse actum mouentis, sed mobilis. ¶ In tertio statuit motum esse in mobili: & disputat an actio, & passio sit idem motus, partemque resoluit affirmatiuam. ¶ In quarto ostendit ad physicum pertinere agere de infinito; variasque infiniti acceptiones proponit: & in eo capite, & duobus sequentibus disputat, an dari possit infinitum in potentia, non vero in actu. ¶ In septimo autem capite adducit definitionem infiniti ab aliquibus traditam, veramque illius definitionem assignat. ¶ In octauo denique argumentis occurrit, quæ in 4. capite ad infinitum in actu adduxerat.

Resolutorie cum nostro Authore hic quæst. 1. dicendum est motum optime definiri, quod sit *actus entis in potentia, secundum quod in potentia*. Quod vtrique præter authoritatem Aristotelis, & omnium eius interpretum non aliter melius, quam eam definitionem explicando probabitur. Pro illius igitur explicatione est aduertendum ex D. Thoma 3. Philosophicorum, lect. 2. quod antequam aliquid moveatur est in potentia ad actum perfectum, qui est terminus motus, & ad imperfectum, qui est motus, sicut aqua, antequam incipiat calefieri, est in potentia ad calidam esse: cum autem calefit reductur in actum imperfectum, qui est motus, sed respectu sui termini adhuc remanet in potentia. Ex quo colligitur, quod mobile potest esse in triplici statu, videlicet omnino in potentia, & tunc non mouetur, vel in actu perfecto, & sub termino ad quem, & tunc iam

P cess.

cessat motus, & succedit mutatum esse: vel denique in actu imperfecto, & ut est in via, & acquisitione ad actum perfectum, & in tali actu imperfecto consistit illius motus. Unde cum in definitione motus dicitur, quod est actus entis in potentia, actus sumitur quasi indifferenter ad actum perfectum, & imperfectum, & ponitur loco generis, & quasi per differentiam constitutivam motus determinatur per alteram definitionis particulam, scilicet secundum quod in potentia, per quam distinguitur motus ab omni alio actu, qui quamvis sit actus entis praesentis in potentia ad illum, non tamen relinquit illud in potentia formaliter ad alterum perfectiorem actum, qualiter illud relinquit motus, quatenus est tendentia, & via ad terminum ad quem per modum acquisitionis illius.

2. Obijcies primo, quod nullus actus relinquit subiectum in potentia; cum proprium munus cuiuslibet actus sit actuare, & reducere potentiam ad actum. Ergo vel motus non est actus; vel si est actus non est in potentia secundum quod in potentia, sed potius secundum quod per ipsum motum est in actu.

Respondetur, quod licet actus non relinquat subiectum in potentia ad ipsum motum actum, & sic motus non relinquit mobile in potentia ad ipsum motum: actus tamen imperfectus, & vialis, qua-

lis est motus, taliter actuatur mobile, quod relinquit illud in potentia ad ulteriorem perfectiorem actum, scilicet ad terminum ad quem, respectu cuius motus est in via, & tendentia per modum acquisitionis illius. Et ita in definitione intelligitur, quod motus est actus entis in potentia secundum quod in potentia, non quidem ad ipsum motum, quem iam habet, sed ad terminum ad quem in factum esse, cuius motus est ipsum fieri, & ad quem mobile per motum tendit.

3. Obijcies secundo, quod formae imperfectae substantiales, vel accidentales, quae per se ad alias formas perfectiores ordinantur, ut forma senis ordinatur ad genitum; & forma emotionis, quae magis proxime etiam ad genitum ordinatur, & calor remissus, qui ordinatur ad calorem intensum, & perfectum, videntur esse actus entis in potentia secundum quod in potentia: siquidem ex natura sua taliter actuant materiam, vel subiectum, ut illud ex vi actionis talis formae sic imperfectae, & quam natura ordinavit ad aliam formam perfectiorem, relinquant in potentia ad talem perfectiorem formam. Et tamen nulla tales formae habent rationem motus, cum potius sint termini motus, aut mutationis per quam acquiruntur. Ergo praedicta definitio motus, ut pote alius a motu competens non est bona.

Respondetur, quod licet aliquæ prædictarum formarum natura sua ordinentur ad perfectiones formas, quia sunt formæ imperfectæ, & quas natura non intendit, nisi propter formas perfectiores, nulla tamen illarum ordinatur ad perfectiorem formam per modum viæ, fluxus, & tendentiæ & per modum ipsius fieri, & acquisitionis talis formæ; sed per modum formæ, licet imperfectæ, in facto esse, in qua sistere, & quiescere potest mobile priusquam aliam formam perfectiorem acquirat. Et sic talis forma imperfecta non relinquit mobile formaliter ut in potentia ad aliam formam, hoc est ut per primam tendens actualiter ad acquisitionem secundæ. Motus autem, quia est ipsa via, tendentiæ, & acquisitionis alterius formæ taliter actualitatem mobile, quod relinquit illud formaliter, ut in potentia ad alteram formam, & ut actualiter per ipsum motum tendens ad acquisitionem illius. Et sic intelligitur definitio motus: sicque intellecta nulli prædictarum formarum quantumvis imperfectæ, & ad alium ordinatæ competit.

4. Obijcies tertio, quod motus formaliter constituitur, & specificatur per ordinem ad terminum ad quem, talis autem ordo in prædicta definitione non explicatur, sed dumtaxat exprimitur ordo motus ad mobile. Cum igitur cuiuslibet rei definitio eius naturam debeat explicare, non recte

sic definitur motus.

Respondetur negando minorem, in eo enim, quod in definitione motus dicitur ipsam esse actum entis in potentia secundum quod in potentia, in quo (ut diximus) significatur motum ita actuare mobile, ut illud relinquat in potentia ad ulteriorem actum, explicatur ordo motus ad ulteriorem actum, qui est illius terminus ad quem. Imò explicatur etiam ordo motus ad terminum a quo, sub quo erat mobile, cum erat in potentia tam ad actum imperfectum ipsius motus, quam ad actum perfectum, scilicet ad terminum ad quem.

QVÆSTIO II.

Utrum definitio motus competat etiam mutationibus instantaneis?

PRO tituli intelligentia est supponendum. Motum posse accipi ample, prout quamlibet mutationem successivam amplectitur, vel instantaneam: & specialiter pro motu successivo habente partes priores, & posteriores, quarum una succedit alteri. Unde in his, quæ sic per motum acquiruntur, non est simul fieri, & factum esse. Mutatio autem instantanea, ut generatio substantialis, volitio aut intellectio non habet partes priores, & posteriores, sed indivisibili temporis coexistit instanti; in quo est simul fieri,

fieri, & factum esse termini, qui per talem mutationem acquiritur. Hoc ergo explicato vnum supponimus, & alterum inquirimus. Supponimus quidem definitionem motus motui saltem competere successivo; utpote in quo cum prius sit actus imperfectus, quam perfectus, facile intelligitur, quod actus mobile, relinquendo illud in potentia ad ulteriorem actum. Inquitur autem, an praefata definitio mutationibus etiam competat instantaneis, in quibus cum in eodem temporis instanti sit simul fieri & factum esse non facile intelligitur, qualiter actus mobile, relinquendo illud in potentia ad ulteriorem actum.

2. Pro resolutione tamen est advertendum mutationes instantaneas alias esse naturales, & phisicas per quas phisice transformatur materia, ut generatio substantialis; alias vero esse intentionales, siue sint pure spirituales, ut intentiones, & volitiones angelicæ: siue quoad substantiam corporeæ, ut visio corporalis, siue quoad modum dependentes à materia, ut intellectio, & volitio hominis pro hoc statu. Et de omnibus his inquirimus, an illis praefata competat definitio motus.

3. Dico primo. Mutationi instantaneæ phisicæ naturali, ut generationi substantiali vere competit definitio motus. Ita plures communiter, & colligitur in

primis ex Aristotele, qui post traditam praefatam definitionem motus, exemplum illius inter alia adduxit generationem, & corruptionem. ¶ Nec valet dicere, quod accepit ibi generationem pro alteratione. ¶ Non inquam id valet, quia cum prius possuisset exemplum alterationis, & postea generationis, manifeste de generatione ut condistincta ab alteratione videtur fuisse locutum. ¶ Nec etiam valet, dicere, quod Aristoteles non possuit exemplum in generatione, nisi tanquam in termino motus alterationis. ¶ Non inquam id valet, quia cum ibi intendat Aristoteles apponere exempla eorum, quibus competit definitio ab ipso tradita motus, licet generatio substantialis sit terminus alterationis: sit tamen ipsi generationi non competeret ratio motus ab Aristotele ibi definita, non apponeret exemplum illius: sicut non apposuit in alijs terminis motus, ut in quantitate, & qualitate, quia praecisse sunt termini motus, & nullatenus illis ratio motus ibi definita competit.

4. Id etiam expressè docet D. Thomas 5. phisicorum lect. 2. in principio dicens: *Aristoteles supra in 3. ubi motum definiuit, accepit nomen motus secundum quod est commune omnibus speciebus mutationis, & hoc modo accepit hic nomen mutationis: motus autem accipitur magis Aristotele pro quadam mutationis specie. Vbi manifeste D. Thomas docet motum*

tum hic definiri ab Aristotele pro-
motu vt abstrahit à mutatione in-
stantanea, & à motu strictè sum-
pto, qui est motus successiuus, & de
quo Aristoteles dicit terminari ad
qualitatem, quantitatem, vel vbi.

5. Id denique ratione pro-
batur, quia prædictæ mutationi
instantaneæ competit per om-
nia definitio motus: illa enim est
actus entis in potentia secun-
dum quod in potentia, quia ac-
tuat materiam, vt actus imperfe-
ctus, vt via, & tendentia, & vt ac-
quisitio formæ substantialis, at-
que vt ipsum fieri illius: ergo vt
fit, & vt distincta à tali forma sub-
stantiali relinquit materiam vt in
potentia ad ipsam formam sub-
stantialem. ¶ Confirmatur, quia
materia antequam sit generatio
substantialis est in potentia non
solum ad formam substantialem,
sed ad fieri ipsius formæ, in quo
ipsa generatio substantialis con-
sistit: & quamuis simul in eodem
instanti tēporis sit in materia for-
ma substantialis, & fieri illius, ta-
men prius natura intelligitur ta-
lem potentiam materię reduci ad
actum per ipsum fieri formæ, quam
per ipsam formam in facto esse:
ergo in illo priori natura intelli-
gitur actus imperfectus in mate-
ria, qui sit ipsa generatio, & quæ
tunc intelligatur relinquare ma-
teriam in potentia ad formam, in
facto esse: ac perinde tali genera-
tioni competit ratio motus, quæ
hic definitur, & omnes illius defi-
nitionis particule.

6. Dico secundò. Mutationi-
bus instantaneis intentionalibus,
sive pure spiritualibus, sive corpo-
reis non competit hæc definitio
motus. Conclusio est communis,
& ratio illius est, quia hic solum
definitur motus, qui est actus im-
perfectus relinquens mobile in
potentia ad perfectiorem actum.
Sed prædictæ mutationes intētio-
nales actuant perfecte subiectum,
nec per se ordinantur ad vltērio-
rem terminum. Tum, quia plures
illarum nullius termini sunt pro-
ductiones. Tum etiam, quia etsi
per aliquas illarum producat
terminus, vt per intellectiōem
creatam producit verbum, præ-
terquam quod id eis non compe-
tit sub ratione essentiali intelle-
ctiōis, qualibet talis actio perfe-
cte actuat subiectum, quia perfe-
ctio illius in ipsa tali operatione,
seu mutatione intentionalis, non
autem in termino per illam pro-
ducto consistit: & ipsa intellectiō
non est propter verbum, motus au-
tem debet esse quid imperfectum,
& non propter se, sed propter ter-
minum, cuius est acquisitio com-
petens subiecto.

7. Adversus primam conclu-
sionem obijcies primo, quod ter-
minus mutationis instantaneæ
statim ac ipsa ponitur mutatio, to-
taliter acquiritur. Ergo non relin-
quit subiectum vt in potentia ad
talem terminum. Ergo cum mo-
tus, qui hic definitur, debeat relin-
quare subiectum in potentia ad vl-
tēriorem, & perfectiorem actum

(alias non erit actus entis in potētia secundum quod in potētia, talis definitio non cōuenit prādictis mutationis instantaneis.

Respondetur, quod licet in eodem instanti temporis sit fieri, & factum esse formæ substantialis, prius tamen natura intelligitur fieri, quam factum esse. Et in illo priori naturæ intelligitur subiectum in perfecte actuatum per ipsum fieri, quod est ipsa generatio substantialis, ut impotentia ad ulteriorem perfectiorem actum, scilicet ad formam substantialem in facto esse: quod sufficit, ut talis mutatio sit actus entis in potētia: ac perinde, ut illi præfata competat definitio motus.

8. Obijcies secundo, & est replica præcedentis solutionis, quod quicquid est in potentia ad aliquid, prout est in potentia ad illud est cum priuatione illius: quia prout sic non habet illud, & potest illud habere. Sed generatio substantialis non relinquit materiam cum priuatione formæ. Ergo nec relinquit illam in potentia ad talem formam: ac perinde non est actus entis in potentia secundum quod in potentia. Minor probatur, quia quæcumque sunt in eodem instanti temporis, etiam si prius natura vnum quam alterum, in eodem instanti temporis realiter coexistunt. Ergo si in eo instanti temporis, in quo est generatio formæ substantialis, esset in materia priuatio ipsius formæ, cum alias in eodem temporis ins-

tanti sit etiam in materia ipsa forma substantialis, sequeretur in eodem temporis instanti esse in materia formam substantialem, & priuationem illius, quod omnino videtur impossibile; cum enim priuatio formæ dicat negationem illius in subiecto, in eodem temporis instanti verificaretur materiam habere formam, & non habere illam.

Respondetur, quod priuatio realis alicuius formæ in aliquo subiecto, ut probat argumentum, non potest esse in illo in eodem temporis instanti cum ipsa forma. Vnde cum intelligitur forma instantanea in fieri, iam non intelligitur in materia priuatio illius, in eodem tamen instanti temporis compatibile est in eodem subiecto fieri, & factum esse formæ, solum cum prioritate naturæ fieri ad factum esse: & id sufficit ut subiectum in aliquo priori naturæ per ipsum fieri termini intelligatur in potētia ad ipsum terminum in facto esse. Vnde ad argumentum neganda est maior: non enim quodcumque est in potētia ad aliquid est cum priuatione illius, sed solum id quod prius tempore est in potentia ad aliquid, quam illud actu recipiat.

9. Obijcies tertio, quod si mutationi instantaneæ, eo quod in priori naturæ præintelligitur ad illius terminum in facto esse competeret ratio motus, quæ hic definitur, illa etiam compereret

creationi, quia etiam prius natura intelligitur terminus creationis in fieri, qui non factus esse. At creationi, nec ratio motus, inò nec ratio mutationis competit: ergo nec generationi substantiali competit ratio motus hic definita.

Respondetur negando maiorem, siue sequelam, quia ad rationem motus, quae hic definitur, requiritur, quod dicat respectum & ad terminum à quo, qui ipsum motum precedat, & ad ipsam formam quae habet rationem termini ad quem ipsius motus; creatio autem nec est motus, nec mutatio, quia non supponit aliquod subiectum, quod fuerit sub termino à quo, scilicet sub non esse: generatio vero substantialis est vera mutatio, & illi haec convenit definitio motus, quia praesupponit materiam, quae sit sub termino à quo, scilicet sub negatione, & privatione formae, ad quam generatio substantialis terminatur.

QVAESTIO III.

*Utrum motus realiter distingua-
tur à termino ad
quem?*

LOquimur de motu prout comprehendit quamlibet mutationem etiam instantaneam, & motum strictè dictum, qui est motus successivus. Inò cum ut insequentibus videbimus, motus identificetur cum actione, & passio-

ne, quidquid dixerimus de distinctione motus à termino ad quem, proportionabiliter dicitur de distinctione actionis ab illius termino ad quem.

2. Solum autem inquirimus de distinctione motus ab illius termino ad quem, ut certum supponentes, quod à termino à quo realiter distinguitur motus; realiter inquam possitine, vel negativè. Si enim terminus à quo fuerit positivus, ut in motu strictè dicto, realiter possitine distinguetur à motu: si autem terminus à quo fuerit negativus, ut in mutationibus instantaneis, distinguetur realiter negativè, ut ens videlicet, & non ens: ita tamen, ut nunquam identificetur motus cum termino à quo, quia terminus à quo non fit per motum, nec motus est fieri illius; sed potius relinquatur per motum. Difficultas igitur, ut diximus, solum procedit de distinctione motus ab illius termino ad quem.

3. Dicendum est motum esse quandam entitatem vialem, modalem, & imperfectam, non identificatam realiter cum entitate illius termini ad quem: ac perinde distingui realiter, non tanquam entitatem, & entitatem, sed tanquam entitatem, & modum cum ipsa entitate terminè realiter non identificatum.

Conclusio quoad id quod negat realiter identificari motum, & illius terminum ad quem. Probatur primo, quia omnis mo-

tus transit & definit esse permanēte illius termino, vt transit calefactio permanente calore per i. lam productio; imō cum est verum dicere, quod est calor productus, est verum, dicere quod iam non est motus. Ergo motus non est eadem entitas cū suo termino, alias eadem entitas permaneret, & definireretur esse.

Nec valet dicere, quod ad hoc sufficit distinctio rationis, vel saltem distinctio realis formalis, & quod licet maneat entitas caloris non remanet sub formalitate motus: quamvis re vera maneat entitas, quæ prius fuit sub formalitate motus. ¶ Non, inquam, id valet quia motus non solum quoad formalitatem, sed quoad entitatem transit, & definit esse. Imō in motu successiuo, qui habet partes priores, & posterioris aduenienti parte posteriori prior pars totaliter, & entitativè definit esse; alias omnes partes motus quoad earum entitatem simul existerent, & permanerent, & sic non esset ens successivum, sed permanens.

4. Secundo probatur conclusio, quia omnis motus aut mutatio est realis influxus in terminum, realisque productio illius; terminusque realiter dependet ab illo, non tanquam à causa, sed tanquam ab agentis causalitate, & ipsius termini productione. Ergo non potest esse eadem entitas termini, ac motus seu mutationis, per quam producit. Patet consequentia, nam alias eadem entitas realiter

à semetipsa dependeret, & suimet esset realis productio, quod omnino videtur impossibile.

5. Tercio probatur. Quia idemmet entitativè terminus potest duplicem realiter entitativè distinctum motum, aut mutationem terminare. Ergo cum neutro tali motu ipse terminus realiter identificatur. Patet consequentia, quia quæ realiter identificantur cum vno tertio, realiter etiam identificantur inter se. Ergo ex opposito si duo motus, aut mutationes inter se realiter non identificantur, nec possunt cum eodem termino ad quem utriusque motus realiter identificari. Antecedens autem multiplici probatur exemplo. Idem enim entitativè est homo genitus, ac post mortem per resurrectionem reproductus, idem entitativè est corpus Christi genitum, & ex pane per conversionem sacramentalem productum. Idemque entitativè est habitus scientiæ per primam demonstrationem productus, & per secundam demonstrationem perfectus in sententia Thomistarum, quod quælibet scientia est simplex qualitas, & per secundam demonstrationem nihil reale in habitu scientiæ producit: & tamen certissimum videtur, quod ad prædictos terminos realiter entitativè distinctæ terminantur actiones, cum aliqua illarum, vt generatio, & reproductio, generatio corporis Christi, & illius in panem conversio à distinctis realiter agentibus, & diversis

tem-

temporibus procedant. Ergo ad eundem entitativè terminum possunt actiones, motus, aut mutationes realiter entitativè distinctæ terminari.

6. Ultimo tandem id specialiter probatur de mutatione quæ est generatio substantialis, illac enim est verum accidens, & vere, & realiter inhxrens, vel in materia prima (vt aliqui existimant) vel in ipso genito (vt vera docet sententia) ergo non potest realiter identificari cum termino ad quem formali, vel totali ipsius generationis. Terminus enim formalis est forma substantialis, & totalis ipsum compositum genitum: quorum cum uterque terminus sit substantia, non potest realiter identificari cum accedente. Præter quam quod nullatenus intelligi potest, quod generatio sit forma accidentalis realiter inhxrens composito genito & sit eadem entitas cum ipso composito.

7. Licetius tamen in conclusione, motum, & illius terminum ad quem, non distingu realiter entitativè, sed realiter modaliter, quia cum motus sit quædam entitas modalis, vialis, & imperfecta, distinguitur à suo termino non tantquam entitas, & entitas, sed tantquam modus ab entitate: non tamen id facit, quod aliqualiter realiter identificentur; sed solum facit, quod cum tota entitas, & essentia motus, vt pote imperfecta, & vialis sit ordinari ad suum terminum, pertineat reductivè ad præ-

dicamentum, & speciem sui termini: & ob id motus sub ratione motus est post prædicamentum, quia per diversa prædicamenta diuagatur, & in particulari quilibet motus ad prædicamentum, & speciem sui termini reductivè pertinet.

8. Obijcies primo, quod oppositum conclusionis videtur docere Aristoteles, dum hic tex. 4. asserit: quod motus non est aliud præter res ad quas est motus, non igitur ab illis realiter distinguitur; aliàs aliquid esset præter illas. ¶ Sed dupliciter potest hoc testimonium explicari. Primo, quod solum in illo intèdit Philosophus motum non esse aliquam entitatem perfectam, & completam præter res ad quas est motus, sed entitatem quandam imperfectam, modalem, & vialem. Vel secundo potest intelligi, quod solum intendat motum non esse aliquid ad diversam speciem & prædicamentum pertinens, ac res ad quas est motus, quia vt in fine conclusionis diximus, cum motus sit entitas imperfecta, & vialis ad terminum, ad speciem, & prædicamentum sui termini reductivè pertinet.

9. Obijcies secundo, quod terminus alicuius motus in facto esse, & in fieri eadem entitas esse, eadem enim entitas caloris, quæ est in fieri, & produci, manet postea in facto esse. Sed non motus est ipsemet terminus in fieri, & motus v.g. ad calorem est ipsemet calor in fieri. Ergo motus identificatur cum suo termino, & eadem est entitas

titas termini; & motus; & dum terminus est in fieri, talis entitas habet formalitatem motus, dum autem terminus est iam in facto esse, eademmet entitas amittit formalitatem motus, & manet sub formalitate termini.

Respondetur concessa maiori distinguendo minorem. Si enim de fieri a fine loquimur, motus est ipsum fieri termini, quia est effectio, & productio illius. Si autem loquamur de termino in fieri passivae, pro entitate videlicet ipsius termini, ut actualiter est in ipso fieri, & produci, haec distinguitur realiter a motu, sicuti effectus a sua reali productione, a qua realiter dependet, & media illa realiter dependet a causa.

ro. Obijcies tertio, quod si motus esset aliquid realiter non identificatum cum suo termino, quocumque aliquod mobile mouetur, duplici mutatione moueretur, quia duplici. v.g. aqua cum calefit acciperet realitatem, alteram videlicet ipsius motus calefactionis, & alteram ipsius caloris a motu realiter distincti: & quodcumque de nouo aliquam distinctam acquirat realitatem, per illam realiter mutatur: consequens autem videtur falsum; alias cum aqua calefit, duplex interueniret ipsius aquae mutatio.

Respondetur, quod licet cum aqua calefit (& idem dico de quolibet alio mobili) recipiat duplicem realitatem, motus videlicet & termini; quia tamen entitas

motus, ut saepius diximus, est vitalis & ordinata ad terminum, unica totali mutatione, aqua per receptionem motus, & caloris mutatur, nec ibi interuenit duplex motus aut mutatio, sed vnicus tantum motus cum suo termino, & per motum incipit mutari aqua, perficiturque eius mutatio per receptionem termini: & quia terminum non potest recipere, nisi medio motu, ut mutetur per receptionem termini, oportet, quod vitaliter etiam, & imperfecte mutetur per receptionem motus.

QVAESTIO IV.

Qualiter distinguantur actio, passio, & motus, & quem inter se ordinem habeant?

Aliqua circa hoc breuiter diximus in logica libr. 7. quest. 31. numer. 5. quae tamen nunc oportet amplius explicare, omnisque varijs circa hoc sententijs, breuiter aliquibus conclusionibus responderetur.

2. Dico igitur primo. Actio, passio & motus antecedenter, & independenter ad operationem intellectus distinguuntur realiter formaliter. Ita cum communi sententia noster Author hic quaest. 1. & probatur, nam actio, & passio pertinent ad diuersa praedicamenta. Sed ut saepius ostendimus in logica omnia praedica-

dicamenta sunt inter se primo diversa; & ante omnem operationem intellectus realiter formaliter distinguuntur. Ergo sic distinguuntur actio, & passio: motus, etiam cum ut saepius diximus, reductione pertineat ad praedicamentum, & speciem sui termini, & terminus cuiuscunque motus distinguatur realiter formaliter ab actione, & passionem, ab illis etiam realiter formaliter distinguitur motus.

Confirmatur, nam antecedenter ad omnem distinctionem factam per intellectum actio, passio, & motus habent suas distinctas rationes formales; actio videlicet prout egreditur ab agente, & est causalitatis ipsius agentis: passio vero prout recipitur in passio, seu est ipsa receptio actionis in passio, & media illa terminus actionis etiam in passio recipitur; motus vero ut est via, fluxus & tendentia in terminum. Et ita actio formaliter ut actio dicit respectum transcendentem ad agens, passio respectum transcendentem ad passum, & motus respectum transcendentem ad terminum. Actio igitur, motus, & passio ante omnem operationem intellectus reales formalitates imponent.

3.^a Dico secundo actio, passio, & motus non distinguuntur realiter entitativae, sed unica, & eadem est entitas cum triplici praedicta formalitate. Haec conclusio, & simul etiam praecedens ma-

nifeste habetur apud Aristotelem hic cap. 3. de actione, & passionem dicente. *Hac enim utrum quidem sunt, ratio tamen non tria est: formaliter & in nomine, & in materia, & text. 22. asserit: Omnino vero dicere est, quod nec doctus cum disciplina, nec actio cum passione idem proprie est, sed cui insunt haec mensurae: nam huius in hoc actus est, & huius ab hac ratione diversus est.* Ex probatione, quia idem est entitativae, id quo movens movet, mobile movetur, & passum patitur. Ergo eadem est realis entitas motus, actionis, & passionis. Antecedens probatur, nam sicut eodem impulsu, quo quis impellit lapidem, lapis impellitur; ita idem met actus, quo agens aliquid movet est, quo mobile ab agente movetur, & qui recipitur in ipso mobili, & hic habet rationem passionis, & medio illo recipit terminum.

Confirmatur, nam si motus distingueretur ab actione, & passionem, duplici vel triplici motu moveretur quodlibet mobile in ordine ad eundem terminum, siquidem moveretur per entitatem motus, & per entitatem passionis, quae cum sit actio ut recepta in passio realiter per illam moveretur, & distincta motione a motione per motum, si esset entitas distincta ab entitate motus. Consequens autem est impossibile, quia non potest dari diversa realis motio, nisi mobile media illa distinctum acquirat terminum.

4. Dico tertio, motus secundum formalitatem motus non se habet ut genus, neque ut aliquid essentialiter superius ad formalitatem actionis, & passionis. Conclusio est communis, & probatur. Tum, quia cum actio, & passio pertineant ad predicamentum omnino diversa, nullam possunt habere rationem genericam, in qua conveniant nisi nec rationem aliquam essentialiter etiam analogice superiorem, nisi rationem entis, & accidentis. Tum etiam, quia si ratio motus esset actioni, & passioni essentialiter superior, quotiescumque datur actio, & passio, licet non daretur duplex formaliter motus, quia multiplicatis formaliter rationibus inferioribus, multiplicari etiam debet formaliter ratio illis essentialiter superior. Sed ubi tantum una est actio & passio non potest duplex formaliter esse motus: cum non sit duplex formaliter, sed unus dumtaxat formaliter illius terminus. Ergo formalitas motus non comparatur ad formalitatem actionis, & passionis, tanquam quid essentialiter illis superius. Tum denique, quia cum motus, ut saepius diximus reductivè pertineat ad predicamentum sui termini, & quilibet terminus motus ad diversum predicamentum pertineat atque actio, & passio, nec motus in communi, nec aliquis motus in particulari potest esse essentialiter superior ad actionem aut passionem, quia pertinens for-

maliter ad unum predicamentum non potest esse essentialiter superius ad id quod ad alterum predicamentum pertinet, quia omnia predicamenta sunt inter se primo diversa.

5. Dico quarto, motus, actio, & passio sunt eadem entitas cum triplici formalitate, quæ necessario in illa coincidit, & inter quas formalitates prius intelligitur formalitas actionis, & deinde formalitas passionis, secundum quod est receptio ipsius actionis in passio, non tamen secundum quod est receptio termini ad receptionem enim termini prætellegitur formalitas motus secundum quod est via, & tendentia ad ipsum terminum; & in hoc sensu verificatur, quod Aristoteles, & D. Thomas insinuant, quod motus est subiectum quo actionis, & passionis, quia cum motus formaliter consistat in via, & tendentia ad terminum, est medio quo terminus recipitur in passio, per quam receptionem termini formalitas actionis & passionis perficitur, & completur.

QVÆSTIO V.

Utrum actio formaliter transiens sit in agente?

Actio quæ secundum Aristotelem 3. Physicorum text. 9. est actus actui; vel ut alij asserunt est causalitas, & actualitas agentis; vel ut docet D. Thomas opusculo 48. tractatu de actione, est forma qua

que in id, quod subicitur, denominatur agere. Diuiditur in actionem formaliter transeuntem, & formaliter immanentem: non possumus autem nunc supponere quid sit actio formaliter transiens; nam vt videbimus in dictu huius difficultatis, aliqui existimant, quod vt actio sit formaliter transiens sufficit, quod habeat effectum extra ipsum agens: alij vero asserunt, quod non solum effectus actionis formaliter transeuntis, sed & ipsa actio debet esse extra ipsum agens. Difficultas ergo solum procedit de actione formaliter transeunte; de actione enim formaliter immanente non est dubium quod sit in agente, cum illud met respectu illius sit passum. Et loquimur de actione formaliter transeunte creata, & distincta ab ipso agente, quia actio increata cum ipso agenti identificatur.

2. Pro resolutione tamen prius suppono, quod actio creata realiter ab agente distincta est verum accidens; ac perinde essentialiter dicit inhaerentiam in aliquo subiecto; id enim est commune essentialiter omni accidenti. Vnde licet actio formaliter vt actio non explicet respectum inhaerentiae ad subiectum, sed respectum egresus ab agente: & (vt aiunt) non explicet *in*, sed *ab*, reuera dicit *in*, & formaliter distinctam inhaerentiam ab inhaerentia cuiuslibet accidentis: ac perinde distinctam etiam formaliter ab inhaerentia passionis, quia cum inhaerentia sit mo-

bus communis cuiuslibet accidentis, formaliter in quolibet accidenti diuersificatur, secundum quod per conceptum specialem, & proprium talis accidentis determinatur. Exemplum huius est manifestum in relatione, quae licet non explicet inhaerentiam in subiecto, sed ordinem ad terminum, & non explicet *in*, sed *ad*, reuera essentialiter dicit *in*, & specialem inhaerentiam in subiecto, vt determinatur per ordinem ad terminum.

3. Dicendum est actionem formaliter transeuntem egredi realiter ab agente; & non in ipso subiectari, & inhaerere, sed in passio. Oppositum aliqui etiam ex Thomistis defendunt. Sed conclusionem plures alij communiter docent: illamque manifeste videtur docere Aristoteles: in hoc enim libro text. 20. dixit, quod idem actus est in mouetis, & mobilis: & cum sibi obieisset, quod actus vnus esset in altero, respondet dicens: *Aut neque actum alterius in altero esse inueniens est, est enim doctio actus docentis, in quodam enim, & non decisus, sed huius in hoc.* Quod explicans D. Thomas ibidem ait: *Dicit ergo primo, quod non est inconueniens actum vnus esse in altero, quia doctio est actus docentis, ab eo tamen in alterum tendens continue, & sine aliqua interruptione. Vnde idem actus est inuismode, id est agentis vt quo, & tamen est in patiente vt receptus in eo: effectus tamen inconueniens, si actus vnus eo modo quo est actus erit, effectus in alio, &c.* 9. metaphisicæ text. 16. ait Philoso-

Iosophus: *Edificatio namque in aedificatio simul, & sic, & est cum domo,* & 3. de anima tex. 138. ait: *Agentis motusque operatio in ipso patiente suscipitur, atque in est, atque adeo actio, & passio non in agente est, sed in eo quod patitur.* Et ut in probatione conclusionis videbitur, cum Aristoteles sentiat actionem identificari cum motu, & motum asserat esse in mobili, quod est passum, manifeste sentit actionem formaliter transeuntem, quae sola identificatur cum motu (in actione enim immanente non interuenit motus cum quo identificetur) esse, subiectari, & inherere in passio. ¶ His omnibus addi potest, quod Aristoteles in hoc libro tex. 17. ex eo, quod actio non est in agente, sed in passio intulit, quod agens, ut agens non mouetur, quod etiam reperit 3. de anima tex. 138. & cum Aristoteles loquatur de agere, quod motu mouet, loquitur solum de agere per actionem formaliter transeuntem. Ergo cum de illo asserat, quod ut sic mouetur, & agens non mouetur, aut mutatur, sentit in illo non esse actionem, per quam mouet, & agit: alias formaliter ut sic mouens, & agens per ipsam actionem mutaretur.

4. In eadem etiam sententia est D. Thomas, ut constat ex illius testimonijs in explicatione illorum, quae adduximus ex Aristotele, & in pluribus alijs suis doctrinae locis inter quae 1. part. quaest. 18. art. 3. ad 1. asserit: *Quod sicut dicitur in 9. Metaphysica an-*

plex est actio, una qua transit in exteriorem materiam, ut caleficere, & secare: alia qua manet in agente; ut intelligere, sentire, & velle. Quarum haec est differentia, quia prima actio non est perfectio agentis quod mouet, sed ipsius motus; secunda autem actio est perfectio agentis. Hae D. Thom. sed certum est, quod si actio formaliter transiens inhereret, & subiectaretur in agente, & non in passio, contradictoria ad id, quod asserit D. Thomas esset perfectio agentis, & non motus, seu passio, quolibet enim forma est perfectio eius cui inheret. Ergo cum D. Thom. asserat actionem formaliter transeuntem non esse perfectionem agentis, sed motus seu passio, sentit proculdubio illam non subiectari in agente, sed in passio. Alia testimonia D. Thom. expendantur in probatione conclusionis.

5. Prima ergo conclusionis ratio sit ex Ferrarionis 2. contra gentes, cap. 1. desumpta ex doctrina D. Thomae, quae sic procedit: actio formaliter transiens nihil absolutum importat praeter motum. Sed motus ut dicitur in 3. Philosophorum, & 3. de anima, est in mobili: non autem in mouente, seu agente. Ergo actio formaliter transiens non est in agente, sed in mobili, quod est passum, quod mouetur, & patitur ab agente. Maior est D. Thomae 1. part. quaest. 41. art. 1. ad 2. & quaest. 45. art. 2. ad 2. ubi asserit, quod actio transiens nihil importat praeter motum, & habitudinem, seu relationem agentis ad passum.

passum. Ergo nihil absolutum, importat præter motum. ¶ Confirmatur, quia actio formaliter transiens identificatur cum motu, ut sæpius docet Aristoteles, & Div. Thomas: sed motus non est in mouente, sed in mobili. Ergo & actio transiens non est in agente, sed in mobili, quod est passum. Paret consequentia, quia implicat eandem entitatem in diuersis esse subiectis. Ergo si actio transiens, & motus identificantur, non potest motus esse in mobili, & actio in agente.

6. Dices primo ad hanc rationem, & ad omnia testimonia Aristotelis, & D. Thomæ adducta, quod illa intelliguntur de actione concomittanter seu subsequenter sumpta, quæ sola identificatur cum motu, & est perfectio motus, & est in ipso mobili: non autem intelliguntur de actione formaliter accepta, quæ denominat agens, illud perficit, & reducit de potentia ad actum; hæc enim nec identificatur cum motu, nec est perfectio motus, sed mouētis, nec denique est in mobili, sed in mouente seu agente. ¶ Contra hoc tamen est primo, quod actio sic improprie non formaliter, sed consequenter, vel concomittanter accepta, non solum identificatur cum motu, sed nec ab ipso formaliter distinguitur. Loquuntur autem Aristoteles, & D. Thomas de actione licet identificata cum motu ab ipso tamen formaliter distincta, & de ipso motu prout est ab agente, in

quo formalitas actionis consistit. Ergo non loquuntur de actione consequenter, sed formaliter accepta. ¶ Secundo, quia si actio formaliter accepta, esset in ipso agente, falso diceret Philosophus, ut in ultimo illius adducto vidimus testimonio, quod mouens, ut mouens per motum non mouetur, mouetur enim per actionem formaliter sumptam in ipso receptam.

7. Dices secundo ad omnia prædicta cum alijs, quod quoties agens agit per actionem transeuntem, duplex interuenit actio, alia quæ est actualitas agentis, & in ipso manet, & est illius intrinseca perfectio, & illud reducit de potentia ad actum, quam vocant actionem metaphysicam. Alia vero est actio physica, quæ transfit ad passum, seu mobile, & est perfectio illius, & hæc identificatur cum motu, & de illa intelligitur Aristoteles, & Div. Thomas in prædictis testimonijs, non vero de prima actione.

Contra hoc tamen est primo, quod talis prima actio, nec ab Aristotele, aut Div. Thomæ conceditur, sed potius negatur, cum solum uterque agnoscat actum motui in ipso motu, seu passo, & in hoc 3. lib. text. 17. ait Aristoteles: *Motui autem actus alicuius non est, oportet enim esse actum vniuersæ, motuum quidem est in ipsa passo, mouens autem in ipso operari, vel agere, quare similiter vniuersæ vniuersæ actus.* Quem locum explicat Div. Thomas dicens: *Ostendit quomodo*

do se habeat motus ad mouens, & primo prouenit quod dicitur dicens: quod actus motus non est alius ab actu mobilis, unde cum motus sit actus mobilis, est etiam quodammodo actus motus. Hæc D. Thomas. Vnde aduersus illum, & Aristotelem conceditur aliquis actus agentis, qui non sit actus mobilis, & ab actu mobili sit realiter distinctus. ¶ Secundo aduersus id facit, quod si talis daretur prima actio, quæ esset in agere, per illam agens, ut agens moueretur, contra id, quod in ultimo illius testimonio adduximus ex Philosopho. ¶ Tertio, quia alias non diceret Philosophus, ut in primo testimonio illius adduximus, quod actus agentis est in mobili, & quod non est inconueniens quod actus unus sit in alio, in hac enim quæ in impugnamus solutione, actus agentis, qui denominat agens, in ipso esset agente, & non in passio, & solum esset in passio alia actio, quæ non denominat agens, nec esset actus agentis, sed potius effectus illius. ¶ Ultimo denique, quia omnino superfluit talis prima actio, quia per secundam actionem mobile ab agente mouetur, & in illo ab agente producit effectus (alias talis actio nullo modo esset actio, sed solum effectus, & nullatenus de illa possunt intelligi testimonia Aristotelis, & D. Thomæ, quæ de vera actione loquuntur) ergo cum agens solum intendat mouere passum, & in illo producere effectum, omnino quænis alia prior actio superfluit;

ipsum enim agere agentis est mouere passum, & producere in illo effectum; acperinde per eandem met actionem, qua agens mouet passum, & producit in illo effectum, ipsum agens agit, & reducitur de potentia ad actum.

8. Ultimo tandem cum alijs dices, quod actio inchoatiue est in agente, consummatiue vero in passio. Et sic explicauit testimonia Aristotelis, & D. Thomæ, illaque conciliant dicentes; quod cum asserunt Aristoteles, aut D. Thomas actionem esse in agente, aut esse perfectionem agentis, loquuntur de actione inchoatiue; cum vero asserunt actionem non esse in agente, sed in passio, aut non esse perfectionem agentis sed passi, loquuntur de actione consummatiue. ¶ Sed certe, vel hæc solutio intendit, quod quotiescumque agens agit per actionem transeuntem, duplex interuenit actio realiter entitatiue distincta, altera inchoata, in ipso agente realiter recepta, & altera consummata, quæ recipiatur in passio. Etsi hoc hæc solutio intendit, coincidit cum præcedenti, & eisdem rationibus atque illa impugnatur. ¶ Si autem hæc solutio intendat eandem entitatem actionis inchoatiue, & in egressu ab agente in ipso agente recipi, & inherere: & postea consummatiue esse in passio, & in illo realiter recipi. Id certe videtur omnino falsum, & improbabile: cum enim in sententia D. Thomæ omne accidens indiuiduetur à subiecto, implicat

plicat eandem entitativae formam accidentalem in agente prius, & postea in passio realiter entitativae ab agente distincto recipi, aut inherere. ¶ Si denique hæc solutio intendat, quod tota entitas actionis sit in passio, & solum formalitas ab actione proveniens sit in agente, si talis formalitas sit vel denominatio extrinseca agentis ab actione proveniens, vel relatio agentis ad passum fundata in ipsa actione ab agente egrediente, & in passio recepta, id quidem utramque verum est, sed per id non saluatur actionem esse in agente, quia actio nec consistit in tali denominatione extrinseca, sed illa provenit ab actione; neque actio consistit in relatione agentis ad passum; sed potius hæc in actione fundatur: quomodo libet ergo prædicta solutio intelligatur, non saluat actionem transeuntem esse in agente.

9. Secunda principalis conclusionis ratio est, quod ut ex D. Thoma constat 1. part. quæst. 18. art. 3. ad 1. actio adæquate dividitur in actionem immanentem, & transeuntem: ergo præter quam quod ibidem, ut supra vidimus, constituit inter illas discrimen D. Thomas, quod actio immanens est perfectio agentis, actio vero transiens non est perfectio agentis, sed motus: ex quo, ut supra expendimus, deducitur actionem transeuntem non esse in agente, sed in passio; alias esset perfectio agentis, & non passio. Præter hoc, inquam, actio

transiens, ut nomen sonat, debet transire in aliud ab agente: & per id distingui ab actione immanenti, quæ in aliud ab agente non transiit, sed in ipso permanet agente.

¶ Nec valet dicere, quod actio transiens distinguitur ab immanenti, quia hæc nullum effectum habet extra ipsum agens: bene tamē actio transiens, licet utraque maneat, & recipiatur in agente.

¶ Non, inquam, id valet, quia licet habere effectum extra agens sufficiat, ut actio sit virtualiter transiens: non tamen ut sit formaliter transiens; nisi ipsa actio recipiatur extra agens, in ipso videlicet passio: actiones enim divini intellectus, & voluntatis sunt formaliter immanentes, & solum virtualiter transeuntes, & identificantur cum ipso Deo: ac perinde non petunt aliquod subiectum inhesionis, quia licet habeant effectum extra ipsum Deum, ipsæ tamen actiones non transeunt extra Deum, nec in aliquo mobili, aut effectum recipiuntur. Ergo ut aliqua actio sit formaliter transiens non sufficit, quod habeat effectum extra ipsum agens, sed requiritur quod ipsa actio sit extra agens, & in mobili, seu passio recipiatur.

10. Obijcies primo varia testimonia Divi Thomæ seorsum proponenda, & explicanda. Sit primum ex 2. sentent. distinction. 40. quæstion. 1. art. 4. ad 1. ubi loquens S. Doctor de actione formaliter transeunte, nempe de actione Christum crucifigentium

Q suppo-

supponit illam esse in agente dicens: *Cum alio sit in agente, & passio in patiente non potest esse idem numero accidens, quod est alio & quod est passio: cum unum accidens non possit esse in diversis subiectis.* ¶ Respondetur, quod non loquitur D. Thomas ibi: de actione in esse physico, sed in esse morali, & de malitia, & peccato, quod cum precipue sit in actu voluntatis regulante actionem exteriorem, & actus voluntatis sit in ipso agente, in illo est actio moraliter sumpta.

11. Secundum est in quaest. 7. de potentia, art. 10. ad 1. ubi de actione transeunte ait D. Thomas esse perfectionem agentis. Ergo est in ipso agente: perfectio enim debet esse in eo, quod perficit. ¶ Respondetur, cum Ferrariē si 2. contra gentes, cap. 1. quod D. Thomas non intendit actionem transeuntem esse perfectionem intrinsecam agentis, cum oppositum expresse dixerit 1. part. quaest. 18. art. 3. ad 1. sed hic solum intendit, quod actio est perfectio agentis, quatenus id ad quod terminatur actio est bonum ipsius agentis, vel quia per actionem conservatur species ipsius agentis, vel saltem quia cum quodlibet sit propter suam operationem, operando quodlibet agens suum consequitur finem.

12. Tertium D. Thomae testimonium est in 2. contra gentes, capit. 9. ubi ait: *Actio quae non est substantia agentis inest ei sicut accidens subiecta: & ideo inter novem genera computatur.* Et ad idem

facit, quod S. Doctor quaest. 7. de potentia, art. 9. ad 7. ait: *Actio ex hoc, quod est actio consideratur ut ab agente: in quantum vero est accidens consideratur, ut in subiecto agente.* Et deinde habet quaest. 8. de potentia art. 2. dicens: *Nihil prohibet aliquid esse inherens, quod tamen non significatur, ut inherens: sicut etiam actio non significatur ut in agente, sed ut ab agente, & tamen constat actionem esse in agente.* ¶ Resp. cum Ferrariē si loco citato D. Thomam in his tribus locis loqui de actione creata immanenti, ut in primo testimonio assignaret differentiam inter illam & actionem, quae est substantia agentis, quod haec non est accidens, nec inest agenti: actio vero creata immanens est accidens, & inest agenti & eodem modo posset assignare differentiam inter actionem increatam, & creatam transeuntem, quod increata nec est accidens, nec inest agenti, aut passio: actio vero creata transiens est accidens, & inest passio. In duobus autem alijs testimonijs ex quaestionibus de potentia solum intendit D. Thomas, quod licet nulla actio creata explicet inheretiam, sed egressum ab agente, omnis tamen illa habeat inheretiam: actio videlicet immanens (de qua solus exempli gratia locutus est D. Thomas) inheretiam in agente: actio vero transiens inheretiam in passio.

13. Secundo, principaliter obijciens, quod qualibet actio etiam transiens vere, & realiter egreditur ab agente.

agente. Ergo in illo, saltem in ipso egredi oportet quod sit; & cum non possit eadem entitas in duplici esse subiecto, talis actio non potest esse in passio. Consequentia probatur, quia non potest aliquid realiter ab altero egredi, nisi in ipso saltem egressu sit coniunctum cum illo, & realiter sit in illo. Ergo actio, quæ realiter egreditur ab agente, in ipso saltem egredi debet esse realiter in illo.

Respond. negando consequentiam, nam ut aliquid realiter egrediatur ab aliquo, sufficit, quod fuerit in potentia illius; nec requiritur, quod aliquando sit actu in illo: sicut ipse effectus, qui media actione realiter egreditur ab agente, non requiritur quod aliquando sit in ipso agente. Imò, nec id requiritur in effectibus, qui immediate, & absque media actione distincta ab agente ab ipso agente dimanant; ut in effectibus, qui per creationem producuntur à Deo, & tamen non sunt in ipso Deo.

14. Obijcies tertio, quod forma est in subiecto, quod denominat, sed actio denominat agens: ergo in ipso agere debet esse. ¶ Nec valet dicere, quod forma non est in subiecto, quod solum denominat extrinsece; & actio solum extrinsece denominat agens. ¶ Non quidem id valet, quia omnis forma, quæ aliquid denominat extrinsece debet intrinsece aliud denominare; sicut visio quæ extrinsece denominat parietem visum, intrinsece denominat potentiam viden-

tem: sed actio nullum aliud præter agens denominat intrinsece. Ergo ipsum agens non extrinsece, sed intrinsece denominat. Minor probatur, quia si aliquid præter agens actio intrinsece denominaret, maxime passum. Sed illud nullatenus denominat; alias passum respectu eiusdem actionis denominaretur agens, & patiens: ergo nullum subiectum præter agens actio denominat. ¶ Confirmatur, nam actio debet habere saltē formaliter distinctam inherentiā ab inherentiā passionis. Sed hanc non potest habere in passio. Ergo illam habet in agente. Minor probatur, quia motus ut in passio habet solum inherentiā passionis: ergo actio non potest habere inherentiā formaliter actionis in passio. ¶ Resp. ad arg. solutionem datam esse optimam, quia sicut paries, quia terminat visionem, & illam non recipit, solum extrinsece denominatur visus ita & agens, quia est principium visionis, & illam non recipit, solum extrinsece denominatur agens. ¶ Ad replicam autem dico, verum quidem esse omnem formam extrinsece aliquid denominantem intrinsece aliud denominare; illud videlicet in quo intrinsece recipitur, quia oportet in aliquo intrinsece recipi: actio autem sicut intrinsece est in passio, ita intrinsece ei tribuit denominationē, non quidem agentis, sed habentis actionem. Non enim oportet, quod forma denominationem eiusdem rationis in-

trinfecce, & extrinfecce tribuat, ficut vifio extrinfecce denominat patientem vifum, & intrinfecce potentiam non vifam, fed videntem.

¶ Ad confirmationem refpondeatur, actionem in paffo, ficut diuerfa eft formaliter à paffione in eodem paffo exiftente, diuerfam etiã formaliter habere inharentiam: actio enim inest paffo fecundum quod fub conceptu, & formalitate actionis refpicit agens; & paffio in eft paffo fecundum quod fub formalitate paffionis non ad agens, fed ad paffum dicit refpectum trãfcedentalem.

15. Obijcies quarto, quod per actionem tranfeuntem agens intrinfecce perficitur, intrinfecceque mutatur. Ergo in ipfo agente talis actio intrinfecce recipitur. Confequentia patet, & antecedens probatur, quia per actionem tranfeuntem agens reducitur de intrinfeca potentia ad actum, & quod antea erat in potentia, cum agit, iam talis intrinfeca eius potentia perficitur, & reducitur ad actum. Ergo per actionem agens intrinfecce perficitur, & intrinfecce mutatur. ¶ Nec valet aliquorum recursus, quod agens non perficitur intrinfecce per actionem tranfeuntem, nec per illam reducitur de potentia ad actum, fed per præuiam Dei motionem in quolibet agente creato receptam, illud applicantem ad operandum, illudque reducentem de potentia ad actum. ¶ Non, inquam id valet, quia licet per talem præuiam mo-

tionem Dei moveatur agens creatum, & applicetur ad operandum: tamen non per illam, fed per fuammet actionem tranfeuntem reducitur formaliter & cõplete de potentia ad actum. Ergo etiam per ipfam fuam actionem tranfeuntem perficitur, & mutatur intrinfecce agens.

Refp. omiffa folutione in argumento affignata, negando antecedens, cum vt ex D. Thom. vidimus, ea fit differentia inter actionem immanentẽ, & tranfeuntem, quod hæc non eft perfectio agentis, fed paffi. Vnde ad probationem antecedentis eft dicendum, quod id quod eft in potentia intrinfeca paffiua ad aliquid recipiendum non potest reduci de potentia ad actum, nifi per aliquid intrinfecce in ipfo receptum, ipsumque intrinfecce perficiens. Id autem, quod eft in potentia intrinfeca ad agendum non reducitur de tali potentia ad actum, per id quod ipfummet intrinfecce perficiatur, fed per id quod ipsum agendo perficiat aliud, eique intrinfecam perfectionem communicet, & quia agens eft hoc modo in potentia, cum actu agit non reducitur talis fua potentia ad actum, per hoc quod ipfummet intrinfecce perficiatur, aut intrinfecce mutetur, fed per id dumtaxat, quod ipsum agens perficiat intrinfecce paffum per actionem, & effectum in ipfo intrinfecce receptum, & folum actio arguit intrinfecam perfectionem in agente, quatenus arguit in ipfo effe formam intrin-

intrinsicam, quæ sit principiam actionis ab ipso agente realiter procedentis.

7. Vltimo tandem obijcies, quod in agente non solum est relatio actui ad passibile fundata in illius potentia operatiua, sed cum actualiter transsemiter operatur est intrinsicè relatio actu agentis ad passum fundata in illius actione. Ergo ipsa actio est intrinsicè in agente; in eodem enim in quo est intrinsicè relatio, debet esse & illius proximum fundamentum.

Respondetur negando consequentiam. Sufficit enim ad relationem realem, quod habeat fundamentum reale in eo, quod refertur vel in ipso existens, vel ab illo procedens, & ita ut agens dicat relationem realem actu, agentis ad passum, sufficit quod ab illo realiter egrediatur actio, in qua talis relatio fundatur.

QVÆSTIO VI.

Utrum aliqua creatura possit esse infinita secundum essentiam?

Supponendum est primo, quod sicut finitum est, quod certis terminis finitur, clauditur, & limitatur: ita infinitum erit, quod non clauditur terminis: & infinitum simpliciter, & in omni genere, quod in nullo genere terminis clauditur: & infinitum in aliquo determinato genere, quod in illo genere non clauditur terminis ut infinitum secundum magnitudi-

nem, quod non clauditur terminis magnitudinis; & infinitum secundum multitudinem, quod terminis multitudinis, scilicet prima & vltima unitate non clauditur. Aliquid autem non claudi terminis, potest contingere priuatiue, vel negatiue: priuatiue quidem, cum aliquid capax terminorum, illos non habet, ut si daretur quantum, quod ex eo, quod quantum, cum partes habeat potest & habere terminos, si illos non haberet, diceretur illos non habere priuatiue, & id vtrique tenderet illud infinitum: non habere autem terminos negatiue competit ei, quod ex sua essentia incapax est absolute, vel in aliquo genere terminorum. Et id quidem potest contingere dupliciter: vel propter perfectionem, ut Deus propter suam perfectionem incapax ex cuiuslibet termini; & id facit perfectissime infinitum: vel potest aliquid propter sui imperfectionem esse in aliquo genere incapax terminorum, ut punctum propter sui imperfectionem in genere quantitatis est incapax in tali genere terminorum; & hoc modo non habere terminos; non solum non arguit infinitatem, sed summam in tali genere imperfectionem, & finitatem.

2. Secundo est supponendum quod libet infinitum distinguere in infinitum in potentia, & infinitum in actu: infinitum in actu, quod etiam dicitur infinitum categorice est, quod de facto non clauditur terminis, sed habet tantum

Q 3 quan-

quantitatem magnitudinis, multitudinis, seu perfectionis, quod in eo, quod actu illius existit non est signare terminos: infinitum autem in potentia, quod & dicitur infinitum sine huiusmodi terminis est, quod secundum id, quod actu habet clauditur terminis; secundum id tamen quod habet in potentia non habet terminum, id est non potest signari terminus, ultra quem transiri non possit.

3. Tercio est supponendum, quod infinitum potest esse vel absolute & in omni genere, quod est idem, ac infinitum secundum essentiam, vel infinitum in aliquo genere determinato, ut infinitum secundum intentionem, secundum magnitudinem, vel secundum multitudinem. Et quoniam de infinito secundum essentiam potius ad metaphysicum, quam ad physicum spectet agere: quia tamen, ut in sequentibus videbimus ad essentiam & formam finitam, sequuntur accidentia finita & determinata, oportet etiam agere de finitudine, aut infinitate creaturae secundum essentiam.

4. Dicendum est, quod Deus est simpliciter, & secundum essentiam infinitus; & nihil aliud a Deo, scilicet nihil creatum potest esse eo modo infinitum. Ita cum Diuo Thoma 1. part. quaest. 7. art. 1. & 2. docet noster Author in hoc libro quaest. 3. & probatur primo, quia cum Deus sit suum esse, & purissimus actus, nec eius essentia limitatur per id, quod sit in potentia ad recipiendum existen-

tiam, nec illius existentia per id, quod recipiatur in essentia: qualibet autem creatura, cum non sit suum esse, habet esse receptum in essentia: ac perinde illius esse quatenus sic in essentia recipitur, limitatur; & essentia quatenus est potentia receptiva existentiae etiam est limitata. Ergo Deus est infinitus secundum essentiam: nulla autem creatura est aut esse potest sic infinita.

5. Secundo probatur, quia infinitum secundum essentiam non debet terminari per genus, & differentiam: id enim esset illud claudis sub terminis essentialibus, quod infinito secundum essentiam repugnat. Sed ut ostendimus in logica lib. 7. quaest. 4. num. 5. & 16. Deo repugnat compositio ex genere, & differentia: & illa competit omni creaturae, & fundatur in aliqua illius compositione reali, saltem ex esse, & essentia. Ergo solus Deus est simpliciter infinitus.

6. Tercio probatur. Quia Deus continet eminenter omnem quomocumque perfectionem: illam autem continere nequit aliqua creatura. Ergo tantum Deus est simpliciter infinitus. Maior patet quia Deus est causa cuiuslibet entis creati, aut creabilis: ac perinde omnem illius eminenter continet perfectionem. Minor autem probatur. Quia nulla potest dari creatura, quae possit esse causa cuiuslibet entis creabilis, cum ipsa sit aliud quod ens creabile, & sui ipsius causa esse non possit. ¶ Confirmatur, nam illud est simpliciter in-

finis, cui nulla prorsus fieri potest perfectio: additio: sed nulla potest fieri Deo: potest autem fieri cuilibet creaturæ creatæ, vel creabili, siquidem illi saltem potest addi perfectio suæ operationis à qualibet creatura distincta. Ergo solus Deus est simpliciter infinitus.

7. Obijcies primo, quod virtus Dei, sicut & illius essentia est simpliciter infinita. Ergo potest aliquem effectum producere simpliciter infinitum: quanto enim perfectior est virtus, perfectiorem potest producere effectum: ac perinde virtus simpliciter infinita effectum simpliciter infinitum: dabilis ergo est aliqua creatura simpliciter infinita. ¶ Respondetur cum D. Thom. 1. part. quæst. 7. artic. 2. ad 1. negando consequentiam, quia eo ipso, quod aliquid sit productum, implicat illud esse simpliciter infinitum, & quantumvis virtus Dei sit infinita, non defectu ipsius virtutis, sed ex impossibilitate facti implicat producere aliquem effectum simpliciter infinitum. Imò cum cuilibet effectus creabilis Deus sit causa æquiuoca, & nullus effectus causæ æquiuocæ perfectionem illius possit attingere, eo ipso probatur Deum nullum posse producere effectum simpliciter infinitum.

8. Obijcies secundo, quod Deus potest producere effectum, quo perfectiorē producere nequeat: talis igitur effectus erit simpliciter infinitus. Pater cōseq. quia si effectus

perfectissimus, quem Deus potest producere, non sit simpliciter infinitus, exhaurietur in aliquo finito virtus Dei productiva, & non erit amplius, & perfectius imitabilis à creaturis, quod utique dici nō potest, quia cum virtus Dei sit infinita, & Deus infinita perfectionis in nullo effectū finito potest eius virtus ita exauriri, ut perfectiorē producere nequeat, & perfectius eius essentia imitari, & participari nō possit. Primum autem antecedens probatur. Quia Deus cognoscit determinate, & distincte omnes creaturas possibles, & omnē cōparationē illarum inter se, alias aliquod obiectū possibile sua cognitione non attingeret: nec suā potētā productivam, ac cognoscitivam comprehenderet: ergo cognoscit Deus ex omnibus creaturis possibilibus, quæ sit omnium illarū perfectior; & quæ nō sit producibilis alia perfectior. Si enim sit alia possibilis perfectior, vel nō cognovit Deus illā creaturā possibilem perfectiorē, vel nō cōparavit illius perfectionē ad perfectionē omnium aliarū possibilium. Si autē cognoscit Deus creaturam possibilem, & quod sit omni alia possibili perfectior, eam utique etiā nō productis alijs potest Deus producere; aliās illa non esset possibilis. Ergo potest produci à Deo aliqua creatura, quæ perfectiorē producere nequeat. ¶ Nec valet dicere, quod quamvis Deus cognoscit creaturā possibilem, & quod sit omni alia possibili perfectior, illā ta-

mē nō potest producere: sicuti quāvis cognoscat Deus omnes partes cōtinui, vt ab inuicē distinctas, illas omnes seorsum producere nequit, aut continuum in omnē suam partem diuidere. ¶ Non, inquam, id valet, quia nō potest Deus vltimam partem cōtinui seorsum ab alijs producere, aut illam ab alijs omnibus separare, quin omnes partes cōtinui separet continuumque diuidat in omnes suas partes; & cum illæ sint infinitæ, idest impossibile: productio autem illius creaturæ possibilis, quā Deus cognosceret esse perfectiorem omnibus alijs possibilibus nō dependeret à productione aliarū: acperinde non esset cur illam alijs non productis Deus non posset producere.

Fateor hoc argumentum esse difficile. Sed responderi potest primo negando illius cōsequentiam; quia quantumvis producere creaturam ita perfectam, vt aliam perfectiorem producere nequeat, adhuc tamen potentia Dei productiua in tali creatura non exhauritur, quia posset alias, & alias, & non tot, quin plures creaturas, licet illa tali perfectissima minus perfectas producere: & nō exhauritur aliqua potentia, quamvis in actum perfectissimum, quem possit, prorumpat; si in alios licet minus perfectos prorumpere potest. Et essentia Dei saluaretur infinite imitabilis à creaturis, si quāvis ab aliqua creatura perfectissima omnium possibilium partici-

paretur, ab alijs in infinitum creaturis licet minus perfectis maneat semper diuersimode participabilis. ¶ Secundo responderetur, iuxta communium Thomistarum sententiam negando, quod Deus de factio aliquam possit producere creaturam, qua aliam & aliam perfectiorem producere nequeat. Et ad argumentum contra hoc factum responderetur, quod licet Deus cognoscat omnes creaturas posibles, & ad inuicem illas comparet, sicut in multitudine infinita rerū, nec per cognitionem est assignabilis illarum vltima; ita nec per cognitionē est assignabilis illarum perfectissima; ad id enim requireretur vltima illarum enuncerare. Et ita Deus cognoscit quidem determinate omnes creaturas posibles; in eadem tamen cognitione, & cōparatione illarum non potest vltimam, & perfectissimam assignare: acperinde nec aliquam ita perfectā producere, quin aliam, & aliam perfectiorem producere queat.

QVÆSTIO VII.

Utrum possit dari infinitum in actu secundum magnitudinem?

SYpponimus in hac quæstione non solum supernaturaliter, sed naturaliter posse dari infinitum in potentia secundum magnitudinem: vt enim supra lib. i. quæstio. 20. num. 3. diximus, ignis citra infinitum in actu nullum habet terminum magnitudinis, sed quocumque igne dato potest amplius

plius, & amplius crescere: numquam tamen erit infinitum in actu, sed quocumque igne signato habebit terminos magnitudinis. Solum igitur inquirimus, an possit dari aliquod infinitum in actu secundum magnitudinem, id est quod non habeat actu terminos magnitudinis, sed quacumque illius magnitudinis signata semper sit actu in illo maius, & maius accipere.

2. Dicendum est omnino implicare contradictionem dari aliquod infinitum in actu secundum magnitudinem. Oppositum tribuitur ab Aristotele aliquibus antiquis, qui naturaliter infinitum in actu secundum magnitudinem admitterebant, & illud supernaturaliter, & de potestate Dei absoluta possibile aliqui recentiores admittunt. Sed conclusionem cum D. Thoma 1. part. quaest. 7. art. 3. & cum communi sententia docet noster Author sapientissimus Magister Soto in hoc lib. quaest. 3. & 4. & est supponendum ex D. Thoma loco citato, quod corpus, quod est magnitudo completa, dupliciter sumitur, scilicet mathematice secundum quod consideratur in eo sola quantitas; & naturaliter secundum quod consideratur in eo materia, & forma: de utroque ergo corpore ex D. Thoma probatur conclusio. Prima ratio de corpore naturali sit, quod ad formam finitam & determinatam sequuntur accidentia finita, & determinata. Sed cuius corporis naturalis forma

est actu finita, & determinata: alias illud esset actu infinitum simpliciter, & secundum essentiam, quod omnino esse impossibile ostendimus quaestione praecedenti: ergo cuiuslibet corporis naturalis accidentia ad illius formam secuta sunt actu finita, & determinata: ac perinde nullum potest dari corpus naturale actu infinitum secundum magnitudinem. ¶ Nec valet dicere, quod ignis cum sit ens creatum habet formam finitam & determinatam: & tamen quantitatem non habet determinatam, cum semper possit magis, ac magis crescere. ¶ Non, inquam id valet, quia praeter illa quae alibi de termino intrinseco viventium, & non viventium circa hoc diximus, quoad praesens attinet sufficit, quod sicut forma ignis semper est actu finita, & determinata: ita & illius quantitas quamvis semper possit ignis magis ac magis per appositionem noui combustibilis crescere: tunc tamen fiet nouum individuum ignis, & semper illud erit actu finitum.

3. Secunda ratio D. Thomae est, quod ut demonstrat Aristoteles, omne corpus naturale debet esse mobile, & ut statim ostendimus mobile aliquo motu locali. Sed si daretur corpus actu infinitum secundum magnitudinem, nullatenus esset mobile: nullum igitur corpus naturale potest esse actu infinitum secundum magnitudinem. Minor prob. quia illud non esset mobile motu recto aut circulari:

lari : nullatenus igitur esset mobile.

Antecedens pro prima parte patet, quia quod mouetur motu recto, debet acquirere de nouo partem loci, & partem loci deferere. Sed si daretur corpus actu infinitam secundum magnitudinem, cum omnem prorsus occuparet locum, non posset partem loci de nouo acquirere, partemque deferere : Non igitur posset motu moueri recto. Quod autem non posset moueri motu circulari probatur, quia ut aliquid circulariter moueatur, debet una illius pars transire ad locum alterius : sed id fieri non posset in corpore actu infinito secundum magnitudinem. Ergo illud non posset circulariter moueri. Minor probatur, quia inter quamlibet partem, & partem signatam illius corporis esset infinita distantia : sed infinita distantia non est per motum pertransibilis. Ergo una pars illius corporis non posset per motum peruenire ad locum alterius. Minor probatur, quia quanto aliqua linea amplius protrahuntur à centro, tanto amplius inter se distant. Ergo cum quaelibet linea talis corporis esset secundum longitudinem actu infinita, in infinitum protraheretur à centro : ac perinde inter quaslibet signatas esset infinita distantia.

4. Dices cum aliquibus, quod tale corpus esset radicaliter mobile : siquidem si separaretur ab illo aliqua pars posset moueri : ac perinde cum illa esset eiusdem rationis cum tali toto corpore (supponimus e-

um illud fore homogeneum) totum ipsum corpus esset radicaliter mobile, & solum per accidens non posset de facto moueri propter defectum loci in quo moueretur. Sicuti quodlibet corpus finitum clausum in aliquo loco, quod totum repleat, non posset de facto motu recto moueri : & tamen id non tolleret, quod illud secundum motu rectum esset mobile radicaliter. ¶ Contra hoc tamen est, quod cum corpus natura sua debeat esse radicaliter mobile, licet per accidens, & ab extrinseco possit impediri ab actuali motu id tamen impedimentum non potest ab intrinseco ab ipso corpore peruenire : quia non potest ab aliquo provenire inclinatio ad aliquod actum, & impedimentum ad illum habendum. Sed si daretur corpus actu infinitum secundum magnitudinem ipsa illius quantitas esset impedimentum, ut moueretur : ergo illud non esset radicaliter mobile : quod cum sit contra rationem corporis naturalis, contra rationem illius est habere quantitatem actu infinitam. ¶ Confir. quia quantitas in quolibet corpore est principium illius motus localis, sicut & extensionis illius in ordine ad locum. Ergo non potest illa esse impedimentum, ut corpus cui competat, moueatur. Sed si daretur quantitas actu infinita in aliquo corpore esset impedimentum, ut illud moueatur. Ergo non potest quantitas actu infinita in aliquo corpore reperiri. ¶ Ad id autem, quod in solutione dicebatur, quod si à corpore homogeneo actu secundum mag-

magnitudinē infinito aliqua separaretur pars, illa esset radicaliter mobilis. Resp. quod potius inter alia incōuenientia oppositū ex tali positione sequeretur, quia cum illa pars esset eiusdē rationis cū toto, & illud, vt ostendimus, non esset radicaliter mobile, nec ipsa pars quāuis finita esset radicaliter mobilis, quod est concedere repugnantia.

5. Dices cū alijs, quod illud corpus infinitū a cū secundū magnitudinē, licet nō esset mobile motu locali, nec motu augmentationis, posset moueri motu alterationis, qui cū sit motus phisicus, sufficit, vt rationale corpus sit mobile phisice, & solū de ratione corporis est mobilitas aliqua phisica. ¶ Contra hoc tamen est, quia omnis motus alterationis sit præsupposito motu locali ipsius mobilis per approximationem ad aliud corpus, a quo alteratur, vel alterius corporis ad illud, vt ipsum alteret. Ergo cum corpus actu infinitū secundū magnitudinē non possit moueri ad aliud corpus, nec aliquod corpus moueri ad illud, non posset de nouo alterari.

6. De corpore autē mathematico accepto probat D. Th. illud nō posse esse actu secundū magnitudinē infinitam: *Quia si imaginemur corpus mathematicū existēs actu, oportet quod imaginemur ipsum sub aliqua formā, quia nihil est actu, nisi per suā formā. Vnde cū forma quanti in quātū huiusmodi sit figura, oportebit, quod habeat aliquā figurā: & sic erit finitū.*

Est enim figura, quæ termino, vel terminis cōprahēduntur. Hæc D. Thom. quod utiq; intelligitur de figura, quæ ex determinatione quātitatis resultat. Vnde cū omnis quantitas sit principium resultandi in illa aliquā figurā, per quā finiatur, & determinetur, omnis quātitas etiam mathematice accepta, & sine ordine ad corpus cōsiderata debet esse finita, & determinata, & per speciem alienius magnitudinis determinata in suo esse constituta.

7. Obijcies primo, quod datur infinitū in potētia secundū magnitudinē: ergo potest etiā dari infinitū in actu, quia omnis potentia reducibilis est ad actū. ¶ Conf. primo, quia omnis magnitudo creabilis est infinita, et si de facto omnis illa simul crearetur, esset actu infinita: sed omnis illa est a Deo producibilis: ergo producibilis est a Deo magnitudo actu infinita.

Conf. secundo, quia virtus diuina ad producēdū magnitudinē est infinita, et si operaretur ex necessitate naturæ, & ageret secundū vltimū suæ potētiae produceret magnitudinē actu infinitā: ergo etiam libere operans potest magnitudinem actu infinitam producere. Resp. ad arg. quod ex eo quod datur infinitū in potētia secundū magnitudinē solum sequitur, quod successiue talis potētia potest reduci ad actum, & cum sit in potentia ad infinitum nūquā deuenietur ad id, quod sit complete & adæquate reducta ad actū, sed semper erit amplius & amplius reducibilis ad actum.

tu n. ¶ Ad primam confirmationē respondetur, quod si omnis magnitudo possibilis simul actu produceretur, esset actu infinita: non tamen potest simul actu produci; nec enim eo quod aliquid sit producibile sequitur, quod sit totum simul producibile; sed sufficit quod sit producibilis una pars illius post aliam, & quia potentia productiva Dei est infinita, nunquam deuenietur ad id, quod totum producibile de facto produxerit, sed semper restabit ei amplius, & amplius producendum. ¶ Ad secundam confirmationem respondetur, quod quamuis potentia Dei productiva sit infinita non potest producere actu infinitum, quia id implicat ex parte facti: imò ex ipsius potentiae Dei infinitate potius sequitur quod quacūque magnitudine producta possit maiorem, & maiorem producere: acperinde, quod nunquam possit deueniri ad id, quod de facto magnitudinem actu infinitam produxerit. Et dato impossibili, quod Deus ad extra operaretur ex necessitate naturae non produceret magnitudinem, actu infinitam, nō propter defectum potentiae, sed propter impossibilitatem facti: sicuti etiam si operaretur ex necessitate naturae non produceret effectum simpliciter infinitum propter impossibilitatem facti, quia eo ipso, quod aliquid sit creatum, implicat esse simpliciter infinitum.

3. Obijcies secundo, quia possibile, imò necessarium est da-

ri lineam infinitae actu longitudinis, & habentem actu infinitas partes aliquotas, nempe eiusdem longitudinis cum longitudine unius partis signatae, quod sic probatur. Nam si detur columna v.g. longitudinis, & rotunditatis unius palmi, necessarium est in illa dari lineam quae gyret, & continuet omnes partes ipsius columnae à principio usque ad finem: sed partes columnae sunt infinitae. Ergo talis linea habet infinitas partes aliquotas longitudinis. Patet consequentia, quia ut gyret talis linea unam partem illius columnae requirit longitudinem unius palmi: ergo ut gyret omnes, & infinitas partes columnae, habet linea infinitos palmos longitudinis.

Respondetur, quod quia in columna, nō sunt infinitae partes signatae, & aequales; sed in confusio, & proportionales, & inter quamlibet, & aliam partem signatam mediant infinitae partes signabiles, non potest dari linea gyrans omnes partes columnae, quia ad id requireretur omnes illas esse determinate signabiles.

QVAESTIO VIII.

Utrum implicet contradictionem dari infinitum in actu secundum multitudinem?

SUPponimus dari infinitum in potentia secundum multitudinem, id est quod qualibet multitudine data potest dari maior ac maior

ior: ita, vt nunquam deueniatur ad multitudinem, qua maior dari non possit: quod vtique manifeste probatur ex diuisione continui, cuius cum qualibet pars sit quantā, diuisibilisque perinde in alias partes, quantumuis continuum in plures partes diuidatur, in alias & alias plures restat diuisibile. Hoc ergo supposito dubitamus, an supernaturaliter de potentia Dei absoluta possit dari infinitum in actu secundum multitudinem, quæ defacto nullis terminis claudatur, nullamque habeat ultimam vnitatem.

2. Dicendum est id omnino implicare contradictionem. Oppositum aliqui tenent: sed conclusio cum Aristotele hic, & D. Thoma 1. part. quæst. 7. art. 4. est communis. Et probatur primo ratione eiusdē Angelici Doctoris ibi: quia implicat dari multitudinem aliquam existentem, & quod illa non sit in aliqua specie multitudinis. Ergo & quod non sit actu finita. Antecedens patet, quia implicat dari à parte rei aliquid sub genere, & quod non sit sub aliqua determinata eius specie: sicut implicat dari animal realiter existens, quod non sit sub aliqua specie determinata animalis. Sed multitudo est genus ad species numeri. Ergo implicat dari multitudinem aliquam realiter existentem, quæ non sit sub aliqua specie determinata numeri. Prima autem consequentia probatur. Quia omnes species numeri constituuntur per ultimam

vnitatem. Ergo si nulla potest esse multitudo realiter existens, quæ non sit sub aliqua specie numeri, nulla potest esse multitudo realiter existens, quæ non sit constituta per aliquam ultimam vnitatem. Sed omnis multitudo habens ultimam vnitatem est actu finita. Ergo nulla potest esse multitudo realiter existens, quæ non sit actu finita. Et hæc ratio & quæ preceedit de multitudine transcendentali, ac de multitudine quantitatiua. Quia species vniuersque talis multitudinis constituuntur per ultimam vnitatem.

3. Huic tamen rationi obijciens, quod in sententiæ D. Thom. 1. part. quæstion. 14. art. 12. quod omnia futura realiter ab æterno existunt in æternitate, necessario videtur concedenda aliqua multitudo infinita realiter in æternitate existens, omnium videlicet cogitationum beatorum, quæ licet in proprijs mensuris non existant simul: tamen ab æterno in æternitate simul realiter existunt: & tamen talis multitudo non est in aliqua specie, cum non habeat aliquam ultimam vnitatem: non igitur implicat dari aliquam multitudinem realiter existentem, quæ sub aliqua specie numeri non constituitur.

Respondetur, quod species numeri constituuntur per ultimam vnitatem in propria ipsius numeri mensura existentem: non autem per ultimam vnitatem existentem in mensura superiori, sicut in æternitate: & ita non inconuenit dari multitudinem aliquam realiter

licet in æternitate existentem, quæ in eadem æternitate non habeat ultimam unitatē, dum modo habeat illam in sua propria mēfura. Expli-
catur hoc, quia quæ simul existunt realiter in æternitate, non simul existunt in proprijs mēfuris, sed respectu earum aliqua eorum sunt in potentia ad existēdum: & ita in finita multitudo in æternitate existens est infinita in potentia, ut in proprijs mēfuris absolute existat, & in qualibet illarum per ultimam unitatē, quā in illa habebit constituitur in speciali specie multitudinis. Sicuti quamvis datur infinita multitudo possibilium, quia non omnia illa simul existunt in propria illorum mēfura, talis multitudo solum est infinita in potentia, & reducibilis diuīne ad actum in diversis proprijs mēfuris, in quarum quolibet multitudo quæ in illa extiterit per ultimam unitatē, quā in illa habuerit constituitur sub determinata specie multitudinis.

4. Secunda conclusionis ratio ex eodem articulo D. Thomæ deducta ad hanc formam reducitur, quia nec potest dari infinitum in actu secundum multitudinem per additionem multitudinis finitæ ad aliam finitam præexistentem, nec per productionem simul alicuius infinitæ multitudinis: nullatenus ergo potest dari infinitum in actu secundum multitudinem. Antecedens quoad primam partem patet, quia finitam additum finito non facit infinitum. Secunda au-

tem pars antecedentis probatur, quia omne creatum sub intentione determinata creantis comprehenditur; alias creans absque aliquo fine, & intentione operaretur. Sed infinitum non potest eade re sub intentione operantis. Ergo nihil actu infinitum potest de facto produci.

5. Obijcies primo, quod datur infinitum in potentia secundum multitudinem. Ergo talis potentia potest reduci ad actum: ac perinde potest dari infinitum in actu. ¶ Confirmatur, quia potentia Dei est infinita. Ergo potest producere multitudinem actu infinitam.

Respondetur ad argumentum ex D. Thomæ 1. part. quæstion. 7. art. 4. his verbis: *Ad primum dicendum, quod unum quodque, quod est in potentia reducitur in actum secundum modum sui esse: dicit enim non reducitur in actum, ut sit tota simul: sed successine: & similiter infinitum multitudinis non reducitur in actum, ut sit totum simul, sed successine: quia post quamlibet multitudinem potest sumi alia multitudo in infinitum.* ¶ Ad confirmationem respondetur, quod licet potentia Dei sit infinita non potest facere multitudinem actu infinitam, quia id implicat ex parte facti. Et infinitas potentie Dei relucet in eo, quod qualibet multitudine facta potest aliam & aliam maiorem facere.

6. Obijcies secundo, quod in continuo actu sunt infinitæ partes, actu enim est ipsum continuū ex omnibus suis partibus constans. Iam igitur datur multitudo actu infinita

ta talium cuiuslibet continui partium. ¶ Dices, quod licet actu sint infinita partes in continuo non sunt actu ab invicem separatæ, & dum sunt indivisa non cōstituent plura entia, sed vnam tantum ens; nec per plures existentias, sed per vnam & eandem totius continui existentiam existunt. Vt autem esset multitudo actu infinita requireretur, quod partes talis multitudinis essent actu diuisæ, actu plura entia, & per diuersas existentias existerent. ¶ Contra hoc tamen est, quod Deus potest quamlibet partem continui ab omni alia parte separatam conseruare: si enim quamlibet illarum conseruat media causa secunda, scilicet media vnione cum altera parte, cū quidquid Deus facit medijs causis secundis possit facere se solo poterit easdem omnes partes continui separatas, & absque vnione vnus cum altera conseruare: & cum ille sint infinitæ, poterit dari multitudo actu infinita prædictarum partium per diuersas existentias existentium.

Respondetur solutionem argumenti assignatam esse optimam, & ad replicam respondetur negando antecedens, quia licet de essentia cuiuslibet partis continui non sit esse vnitam cum hac vel illa alia parte determinata; est tamen de essentia illius habere aliquas partes in quas sit diuisibilis: acperinde esse vnitam cum aliquibus partibus; alias si aliqua pars quantitatis continuæ esset ab

omni parte separata: acperinde in nullas partes amplius diuisibiles, esset talis pars omnino indiuisibilis, & continuum conseruaretur ex indiuisibilibus, quod esse impossibile infra lib. 6. quæst. 1. ostendimus. Deus igitur poterit conseruare quamlibet partem continui absque vnione cum qualibet parte determinata, non tamen absque vnione cum omni priorius parte, quia non potest aliquid conseruari absque eo quod est de illius essentia.

7. Obijciens tertio, quod in quamlibet temporis hora sicut sunt infinitæ partes, sunt & infinita instantia. Sed non implicat in singulis horæ instantibus Deus singulos producere Angelos, qui in fine horæ essent actu infiniti, & actu simul existentes. Ergo potest Deus facere infinitam actu multitudinem Angelorum.

Respondetur, quod licet Deus diuise in quolibet signato instanti horæ posset aliquem, & aliquos producere Angelos, non tamen in omnibus collectivè instantibus horæ, quia vt in aliquo instanti Angelum producat, tale instans debet determinate signari. Et licet in qualibet hora sint infinita instantia: non tamen quæ determinate possint designari, & quod inter quodlibet instans, & instans determinate signatum non mediet pars temporis diuisibilis in infinitas partes, & habens infinita instantia, quibus tales illius partes continen-

tinuantur. Et ita sicut est impossibile determinate signari omnia instantia vnius horæ, ita etiam quod in singulis eorum Deus singulos producat Angelos.

8. Obijcies quarto, quod licet de facto, vt fides docet, mundus non fuerit ab æterno; potuit tamē ab æterno fieri, & ab æterno Deus potuit aliquem hominem creare, & postea per singulos annos mundi singulos producere homines. Sed quocumque anno signato infiniti ante illum transissent anni. Ergo infiniti homines essent producti, quorum cum animæ, vt pote incorruptibiles, simul existerent, daretur actu infinita multitudo animarum simul realiter existentium.

Respondetur, quod licet Deus posset mundum creare ab æterno, & hominem ab æterno producere: non tamen seruatis naturis rerum. Quia vt infra lib. 8. quæst. 4. explicabimus talis homo ab æterno productus non posset, nisi post infinitam durationem alium hominem generare: nec Deus posset singulis annis singulas animas creare; quia cum infiniti essent anni, animæ non possent singulis annis creari, nisi cum crearetur vna annihilaretur altera.

(?)

QVÆSTIO IX.

Utrum possit dari infinitum in actu secundum intentionem?

Supponimus dari in accidentibus, quæ solum possunt intendi, infinitum in potentia secundum intentionem, id est quod qualibet illorum intentione data possunt amplius, & amplius intendi, quod in qualitatibus supernaturalibus manifestius patet; cum enim causa illarum sit infinita, & capacitas illarum subiecti, scilicet potentia obediencialis creaturæ nullū habeat terminum; imò que amplius recipit tales qualitates redditur capaxior ad perfectius illas recipiendum, tales qualitates nullum habent terminum, quem de potentia Dei absoluta non possint amplius & amplius excedere. Solum igitur dubitamus, an possit dari infinitum in actu secundum intentionem, id est qualitas aliqua, quæ nullum habeat actu terminum intentionis: ac perinde quæ non possit amplius intendi.

2. Dicendum est omnino implicare contradictionem dari qualitatem secundum intentionem infinitam. Oppositum aliqui tenent. Sed conclusio est communis primo, quia qualitas, & intentio qualitatis est accidens consecutum ad formam. Sed cuiusvis creaturæ forma est actu finita, & determinata. Ergo & illius qualitas, & qualitatis intentio. ¶ Secundo, quia
nec

nec potest fieri infinitum a^{ctu} secundum intensiōem per additiōem finitæ intensiōis ad finitam intensiōem præexistentem, quia finitum additum finito non facit infinitum; nec productionem alicuius simul a^{ctu} infinitæ intensiōis, aut a^{ctu} infinitæ intensæ qualitatis: ergo nullo modo potest dari a^{ctu} infinitum secundum intensiōem. Antecedens quoad primam partē manet inter illud proponendum probatum, quoad secundam vero probatur. Quia omnis qualitas, & intensio qualitatis limitatur per subiectum in quo qualitas recipitur, & in ordine ad quod per maiorem, vel minorem radicationem intenditur. Sed nihil in eo, in quo ab aliquo de facto limitatur potest esse a^{ctu} infinitum. Ergo nulla qualitas potest habere a^{ctu} infinitam intensiōem.

3. Obijcies, quod qualitas supernaturalis, ut gratia, & charitas cum recipiantur in potentia obedientiali, quæ non est finita, aut limitata, & producantur immediate per divinam virtutem, quæ etiam nullam habet limitationem, non est cur de facto absque termino infinite intensæ nō possint produci: ac perinde possibile est infinitum a^{ctu} secundum intensiōem.

Confirmatur, quia gratia habi-

tualis Christi est a^{ctu} infinita, siquidem iuxta plurimum Theologorum sententiam, non potest etiam de potentia Dei absoluta amplius intendi. Ergo non implicat dari aliquam qualitatem secundum intensiōem a^{ctu} infinitam.

Respondetur ad argumentum, quod eo ipso, quod qualitates supernaturales recipiantur in subiecto, licet secundum illius potentiam obedientialem, ab ipso subiecto limitantur: ac perinde earum intensio, quæ in ordine ad subiectum, & per maiorem in illo radicationem fit non potest esse a^{ctu} infinita. Infinitas autem potentie obedientialis solum arguit, quod qualitate aliqua secundum quamlibet illius intensiōem in illa recepta potest amplius, & amplius in illa intendi, quod est solum talem qualitatem esse secundum intensiōem infinitam in potentia.

Ad confirmationem respondetur, quod ut late Deo dante ostendimus in commentarijs ad questionem septimam tertiæ partis D. Thomæ, gratia Christi habitualis, licet moraliter sit infinita, tamen in esse entis, & secundum intensiōem est a^{ctu} finita, & potest per potentiam Dei absolutam

amplius, & amplius
intendi.

(.?.)

LIB. QVARTVS PHYSICO- RVM.

Summa Textus huius libri.

IN primo capite ostendit Aristoteles, ad physicum spectare loci considerationem, & inquit, an sit locus. ¶ In secundo capite querit, natura loci in quo consistat. ¶ In cap. 3. explicat octo modos, quibus aliquid possit esse in aliquo, & qua ratione possit dici, aliquid esse in se ipso. ¶ In cap. 4. premisis aliquibus proprietatibus loci, definitionem illius assignat. ¶ In cap. 5. ostendit, qualiter ultimæ spheræ competat, esse in loco, & argumentis contra loci existentiam occurrit. ¶ In cap. 6. Afferit, disputationem de vacuo ad physicum pertinere, & proponit questionem, an detur vacuum in natura. ¶ In cap. 7. definitionem vacui assignat, & ostendit, non dari vacuum, argumentisq; in oppositum occurrit. ¶ In cap. 8. & 9. confirmat, nō dari vacuum in rerum natura. ¶ In cap. 10. in

quit an sit tempus; & an idem numero *nunc* fluat per omne tempus, & in quo temporis natura consistat. ¶ In capite 11. tribus prædictis questionibus respondet, tempusque definit. ¶ In cap. 12. docet, tempus convenire rebus ratione motus. ¶ In cap. 13. explicat aliqua adverbia temporis, ut nūc, aliquādo, & alia. ¶ In cap. 14. docet, unicum esse tempus numerice, & specificè, numerum videlicet motus primi mobilis, quo omnia mensurantur.

QVÆSTIO I.

Utrum locus sit ultima superficies corporis continentis locatum?

VNum supponimus, & aliud inquirimus in hac & sequenti quæstione, supponimus enim ut notum, locum esse; cum experientia constet corpora moveri, quod nihil est aliud, quam transire de loco in locum, & videamus grauia, & leuia naturaliter in sua naturalia loca inclinari: inquirimus autem, quid sit locus?

2. Duplex est locus; alter in quo aliquid solum est definitiue, vt locus in quo Angelus, non contentus aut circumscribitur à loco, sed potius ipsum continens locum, alter est locus continens & circumscribens locatum, qui est proprius locus corporum, & quia sicut ad Philosophum solum spectat, agere de rebus corporeis, & de eorum motu philosopho, solum etiam pertinet, agere de loco circumscriptionis corporum, de illo solum in presenti inquirimus, quit sit?

3. Locum sic acceptum definit Arist. in hoc 4. lib. c. 4. quod sit *ultimum corporis ambientis immobile primum*. Et cum ultimum corporis ambientis sit illius superficies, communiter loci circumscribitur definitio, cum eadem diffinitione Aristoteles coincidens, quod locus est *superficies ultima corporis continentis immobilis prima*. Vt autè huiusmodi definitionem, essentiamque loci explicemus, oportet, singulas eiusdem definitionis particulas declarare. Quæ cum tres sint, nempe quod locus est ultima superficies corporis continentis, quod talis superficies est immobilis; & quod est prima, id est immediata locato; tres istas particulas in hac & quæstione sequenti explicabimus.

4. Circa primam autem particulam omnibus debet esse certum, locum non posse esse materiã, aut formã, aut aliquod accidens præter vbi ipsius locati; quia quoties corpus aliquod mouetur, mutat locum;

imò ipsum moueri illius nihil est aliud, quã mutare locum, sed cū corpus mouetur, nõ mutat materiã, aut formã, nec aliquod accidens intrinsecum, præter vbi, aut per id, quod de loco ad locum moueatur, aliquid illorum variatur. Ergo in nullo illorum consistit locus.

5. Hoc ergo supposito, aliqui nõ in vltima superficie corporis continentis locatū, illius locum cõstituit, sed aliqui in quodã spacio imaginario, in quo quasi penetratiue est locatu, v. g. quod locus terræ nihil est aliud, quam interuallum illud, quod intercedit inter latera aquæ continentis illã, quod interuallum idem maneret, etiã si aqua destrueretur, & terra. ¶ Alij veto in aliquo vero reali spacio locum cõstituant, existimantes, inter terrã, v. g. & aquã aliquod spacium verum, & reale, licet immateriale, intercedere, & penetrari cum ipso locato, esse quod propriū locū illi. ¶ Alij autem non in aliquo illorum, sed in ipso vbi intrinseco, quod locatum acquirit, per motum localem, illius locum consistere asserunt.

6. Dicendum tamen est cum Aristot. & D. Tho. & nostro Authore hic q. 1. cõmunique sententia, nullum illorū, sed solum superficiẽ vltimã corporis continentis locatum esse illius proprium locum. Et in primis quod non sit spacium imaginarium, probatur. Tum, quia locatum circumscribitiue existens in loco ab ipso loco debet realiter contineri; sed spacium imaginarium cum non sit verum ens, sed purum

purum nihil non potest aliquid reale realiter continere. Ergo spacium imaginarium non potest esse locus alicuius corporis. Tum etiā, quia plura corpora, ut grania & leuia, habent naturalē inclinationem ad aliqua loca sibi propria in quibus naturaliter conseruantur. Ergo cū spacium imaginariū sit purū nihil, illud non potest esse locus naturalis alicuius corporis. Ergo neq; absolute potest esse loc⁹ illi⁹. Tū deniq; quia cuiuslibet corporis ratio formalis ut cōtineatur, & circūscribatur à loco, est illius quātitas, ita ut si illā nō habeat vel nō habeat extēsiōnē quātitatis in ordine ad locū, etiā si ad sit locus tale corpus ex se potens continere, & circūscribere, de facto illud nō cōtinebit, nec circūscribet, & tale corpus quāuis habeat præsentiā substantiālē ad locū: non tamē habebit ubi, seu præsentiā localem ad illū, neq; erit in illo tāquam in loco, sicut nō est in loco corpus Christi sacramentaliter existens sub speciebus panis, quia ut sic existēs licet habeat suam quantitatem: non tamen extēsiōnem illius in ordine ad locū. Sed si corpus esset ut in loco in spacio imaginario, ad id non indigeret quātitate extēsa in ordine ad ipsum locum, imō non posset habere illam extēsam in ordine ad talē locū. Ergo spacium imaginarium nō potest esse locus alterius corporis. Minor patet, quia quantitatem alicuius corporis esse extēsam in ordine ad locum, nihil est aliud, quā illā esse coexten-

sam extēsiōni quātitatis loci. Sed spacium imaginarium nullā habet quātitatem, nec extēsiōnem quātitatis. Ergo nullum corpus potest habere extēsiōnē suę quātitatis in ordine ad spacium imaginarium.

7. Quod vero locus alicuius corporis non sit aliquod spacium reale, quod inter illud & aliud corpus intercedat, probatur, quia nullum tale intercedit spacium verum, & reale, quia illud nō potest esse substantia nec accidēs corporeum, nec spirituale. Ergo nec aliquod ens verū reale. Antecedens probatur. Nam in primis non potest esse substantia spiritualis, nec accidēs spirituale: sic enim non haberet extēsiōnē, cui cōmensuraretur extēsiō quātitatis corporis locati, quod requiritur, ut in tali spacio corpus esset circūscriptiue ut in loco. Non potest esse substantia corporea. Tum, quia illa haberet suā propriā quātitatē, ac perinde esset impenetrabilis cum corpore locato.

Tū etiā, quia ipsa substantia corporea deberet esse in loco, & ad id requireretur aliud spacium reale, quod esset substantia corporea, & ut illa etiam sit in loco, requireretur alia substantia corporea, & sic in infinitum. Quod denique non posset tale spacium reale esse accidens corporeum, etiam patet, quia præterquā quod naturaliter est impossibile, accidens esse absque subiecto, si illud esset accidens corporeū, haberet quātitatē & esset in loco in alio spacio reali, quod etiā esset accidēs corporeū, & illud esse

ut in loco in alio, & sic in infinitū.
 8. Quod autē locus corporis nō possit esse vbi intrinsecū ipsius corporis, quod acquirit per motū locale, prob. Tum, quia vbi nihil est aliud, quā circūscriptio passiva corporis ex circumscriptione actiua loci proueniens. Ergo vbi seu præsentiā localis corporis ad locū nō est ipse locus corporis, sed aliquid distinctū à loco proueniens in corpore, ex eo quod locus cōtineat, & circūscribat ipsū corp⁹. Tū etiā, quia locus non est in locato: sed potius locatū in loco. Sed vbi est in corpore locato. Ergo vbi nō est locus ill⁹.
 9. Relinquitur igitur ex prædictarum sententiarū exclusionē, propriū cuiuslibet corporis locum esse ultimā superficiem corporis illud cōtinentis. Et directe id prob. quia locus cuiuslibet corporis est id, quod illud ambit, & secūdū omnem illius partem illud tangēs circūscribit: ac perinde est aequale ipsi corpori locato. Sed id cōpetit ultimæ superficiēi alterius corporis, quæ est contigua corpori locato. Ergo talis ultimā superficies corporis continētis est proprius locus corporis contenti. Minor prob. Nam cū superficies habeat longitudinē, & latitudinē, & sit indiuisibilis secundum profunditatē, ultimā superficies corporis continētis ratione suæ longitudinis, & latitudinis tangit omnes partes corporis contenti, & quia est indiuisibilis secūdum profunditatē est cōtigua superficiēi corporis contenti. Ergo illud totū ambit, & circū-

scribit, & est illi æqualis, alię autem superficies præter ultimā corporis continētis non sunt contiguę superficiēi corporis contenti: ac perinde sola ultimā superficies corporis continētis est proprius locus corporis contenti.

10. Obijcies, quod cū motus localis sit transitus mobilis de loco in locū, ille videtur esse locus alicuius corporis, qui est terminus motus localis illius. Sed terminus motus localis est vbi, quod per motū acquirit mobile. Ergo ipsum vbi est locus corporis, quod mouetur. ¶ Consequenter id est locus corporis à quo corpus accipit denominationē locati, sed nō à superficie alterius corporis, sed ab vbi intrinseco, quod per motū locale corpus acquirit, accipit denominationē locati. Ergo non superficies alterius corporis, sed intrinsecum vbi quod corpus per motum acquirit, est locus illius. Minor prob. quia denominatio locati est esse in loco, seu esse alicubi. Sed per suū vbi intrinsecum corp⁹ dicitur esse in loco, seu esse alicubi. Ergo ab illo accipit denominationē locati. ¶ Resp. ad arg. quod duplex est terminus motus localis, intrinsecus videlicet, & extrinsecus, & in potētia ad utrūq; est mobile, prius quā moueatur: est enim in potētia ad locū tanquā ad terminū extrinsecū motus, & ut mobile per motū coniungatur cum loco, & est in potētia tanquā ad terminum intrinsecū motus vbi, quod est accidēs quoddā intrinsecū, quod corp⁹ acqui-

acquirat, eo quod per motū localem cōiungitur cum loco, & ab illo active cōtinetur, & circumscribitur. Locus ergo non est quilibet terminus motus, sed terminus ducta xat extrinsecus illius. ¶ Ad cōfirmationem resp. quod locus corporis est non quidem illud, à quo corpus intrinsece, & formaliter denominatur locatum, seu existens in loco (id enim est ipsum ubi intrinsecum, quod corpus acquirit per motum) sed cum denominatio locati, seu ubicati licet sit denominatio intrinseca, desumatur ab aliquo extrinseco, illud extrinsecum à quo desumitur, est proprius locus corporis, & ab illo non tanquā à forma, sed tanquam à termino transcendentalis respectus, quem importat ubi, corpus denominatur locatum.

11. Restat autē explicare, qualiter superficies cōparetur ad locū: aliqui enim existimāt cōparari ad illum ut genus ad speciem: alij vero (quod videtur probabilius) quod se habet ad locū ut materiale per se tamen essentialiter requisitū ad locum, quia licet superficiei accidat, quod sit ultima superficies corporis cōtinentis, & sit immobilis, & prima, id est, immediata locato, ac perinde quod sit locus, locus tamen tanquā propriū materiale, sine quo saluari non potest, exigit superficiē, & addit supra illam, quod sit concava: alius non posset continere locatum; esse autē superficiem concavam, est figura & qualitas superficiei. Vnde locus ut ex reb⁹ di-

uersorum prædicamentorum, ut ex materia & forma constituitur: ita tamen quod superficies per se ad locum requiritur, & locus pro superficie ut pro suo proprio materiali supponat.

QVÆSTIO II.

Utrum locus sit superficies immobilis prima?

PRO ex acta explanatione definitionis loci alias duas illius particulas oportet explicare, & circa primā ratio se offert dubitandi, quod superficies, quæ est locus, non eadē numero permanet, sed cōtinuo mutatur, ut non eadē nunc & postea superficies me ambit, & continet aeris & arborem v. g. influuiū plāratā nō eadē, sed diuersa fluens cōtinet & ambit superficies aquæ. Ergo locus & superficies, quæ est locus, non est immobilis, sed potius de vna mutatur in alterā. ¶ Si dicas, quod licet nō sit eadem materialiter superficies aquæ, quæ cōtinet & circumscribit arborem influuiū plāratā, est tamen eadem formaliter, quatenus omnes quæ materialiter distinctæ transeunt superficies aquæ eadē habent distantia ad centrū terræ, & polos mundi. ¶ Cōtra est, quod nec eadem est in talibus superficiebus distantia: cū enim illa sit vel respectus transcendentalis ipsarū superficierū ad polos mundi, vel relatio prædicamentalis ad illos, & respectus transcendentalis cū ipsis superficiebus identificetur; relatio autē prædicamentalis ipsis superficiebus inhæreat, non videtur posse esse distincta

superficies, & eandem omnes illas habere distantiam. Non solum igitur superficies loci materialiter non est immobilis, sed neque formaliter ut dicit & connotat substantiam.

2. Nihilominus dicendum est cum Arist. & D. Thoma, & nostro Authore hic q. 1. communique sententia, locum ad superficiem, quæ est locus, debere esse immobilem. Aristoteles namq; in hoc lib. text.

41. ait. *Et autem si vas locus transmutabilis, sit locus vas immobile.* Et in fine textus ait. *Quare terminus continentis immobilis primus hic est locus.* Sentit igitur Philosophus (ut ibidē leſt. 6. explicat D. Thom.) quod locus debet esse immobilis ad differentiam vasis, quod quamvis contineat aquam, non est locus illius, qui idem numero vas cum aqua, quam continet, mutatur de vno loco in alterum. Pro explicatione autem immobilitatis loci est aduertendum, quod locus non est sola superficies corporis locantis, neque ut præcise continens locatum: sic enim superficies concaua vasis esset locus aquæ in illa cõtetq; quod negat Philosophus, cum aqua in eodem vase permanens contingat mutare locum. Et quia si sola superficies continens locatum esset locus, posset aliquod corpus moueri localiter, & nõ mutare locũ, ut eũ lignũ mouetur super aquã cum semper ab eadē materialiter superficie aquæ cõtineatur, si sola superficies ipsum lignũ continens esset locus illius moue-

retur localiter lignum, absque eõ quod mutaret locum, & nouũ locum acquireret. Et è contra posset aliquod mutare locum, & nõ moueri localiter, ut arbor in flumine fixa, quã certũ est, non moueri localiter, si sola superficies illã cõtineans esset locus illius, mutaret, locum, siquidem à diuersis superficialibus aquæ transeuntis successiue contineretur. Locus igitur est superficies continens locatum secundum ordinem talis distantie & positionis in vniuerso: ita ut licet sint diuersæ materialiter superficies, quæ aliquod corpus continent; si tamen omnes illæ sint in eadem distantia ad polos mundi, omnes illæ faciunt vnum numero, & immobilẽ locum, ut in exẽplo arboris fixæ in flumine, superficies, aquæ, quæ successiue illã ambiunt, quãuis materialiter distinctæ; tamẽ omnes illæ cum cõtinent arborẽ sunt sub eadē distantia, omnes habent rationẽ vnius loci immobilis, & arbor ut ab omnibus contenta in eodem numero existit loco. Et è cõtra ut in exẽplo ligni, quod mouetur per aquã, licet per totũ motũ perseveret eadē materialiter superficies aquæ ipsum lignum ambiens, & cõtineans, quia tamen eadē aquæ superficies successiue mutat distantiam, habet rationem diuersi loci, & lignum mutat formaliter locum.

3. Ex his patet, solutionẽ assignatã rationi D. Thom. esse optimã, & ad replicã aduersus illã factam resp. quod cum dicimus esse eun-

eundem numero locum, & quod superficies habet eandem numero distantiam, nō loquimur de eadem numero distantia materialiter: hæc enim (vt argumētum probat) etiā materialiter variatur, & multiplicatur, variata & multiplicata materialiter superficie, quæ talem dicit distantiam, sed loquimur de eadem numero distantia formaliter, hoc est, quod idē formaliter est numero locus, cum eadē vel diuersa materialiter superficies est, in tanta, & non maiori, aut minori distantia, & ita quia omnes superficies aqua, quæ successiue, continēt arborem in flumine fixam, quāuis qualibet earum; sicut materialiter est ab altera superficie diuersa: ita etiā habet distantia materialiter à distantia alterius superficie distinctam; quia tamen omnes illæ habent æqualem, & non maiorem nec minorem distantiam ad polos mundi, omnes illæ habent eandem numero distantiam formaliter, & constituunt vnum formaliter numero locū immobilē, & in ratione loci formaliter omnino inuariatū.

4. Aduersus hæc tamē solutionē & explicationē immobilitatis loci obijcies primo, quod manēte eadem, id est tanta, & nō maiori, nec minori distantia ad polos mundi, fiat mutare locum. Nō igitur unitas, & immobilitas loci penes eandē, id est æqualē distantia ad polos mundi desumitur. Antecedēs prob. Nam si quis ad motum nauis moueatur versus oriens, & motu proprio per ipsam nauem ipse mouea-

tur æqualis velocitate versus occidentes, talis motu illo suo proprio vere mouetur: ac perinde mutat locum, & tamē manet æqualiter distans ad polos mundi, siquidē quāuis suo motu fieri intēdat magis distans ab oriente, motu æquali nauis trahitur versus oriens, & ita cū tali duplici motu manet æqualiter distans, atq; cū incipit moueri: ergo cū æquali distantia fiat mutari talis hominis locum. ¶ Resp. negando antecedens, & ad probationem dico, quod licet talis homo videatur moueri intra nauem motu progressiuo, reuera quia per motum contrariū nauis non fit diuersimode, aut inæqualiter distans ad polos mundi: talis homo non mouetur, nec mutat locū, sed sicut manet eodem modo distans ad polos mundi manet in eodē formaliter numero loco, & solum motus illius per nauem est ad modū motus saltationis sursum eleuando pedes; non tamen mutando totum corpus de loco in locum: exemplum huius est optimum in homine, qui intra rotā; vt illam circum voluat, mouetur, qui quamuis videatur intra rotā ambulare, & motu progressiuo moueri, cuius per motū contrariū rotæ retrahitur, & sit quod eodem modo, & æqualiter maneat distans ad polos mundi, re vera talis homo secundum totum corpus non mouetur, nec mutat locū, sed formaliter in eodem numero loco permanet, & solum motu saltationis sursum eleuando pedes, mouetur, & fatigatur, ac si vero motu

pro:

progr^{ess}us moueretur.

5. Obijcies secundo, quod etiā si Deus destrueret polos mundi, centrum videlicet terrę, & cęlum, adhuc homo v.g. exilēs in aliquo loco, posset in illo quiescere, ac perinde esse in eodē numero loco, sicut antea: & tamen vnitas talis loci non desumeretur ab eadē distantia ad polos mundi, siquidē cū poli non permanerent mundi, nec esset aliqua distantia ad illos. Ergo vnitas loci non sumitur ab vnitate distantie ad polos mundi.

Resp. cum nostro auctore hic q. 1. quod in ea hypothesi maneret talis locus cum eadē distantia imaginaria ad polos mūdi, idest, quod cum ipse locus nō moueatur, imaginatur, & consideratur cum eadē distantia ad polos mundi imaginarios, quia si ponerentur, vt antea, eodem modo ab illis distaret, & hoc sufficit ad vnitatem formaliter numericam illius loci, sicuti si mobile de illo ad alium locum tūc mutaretur, quia consideraretur sub diuersa inæquali distantia ad polos mundi imaginarios, sufficeret eadem diuersitas imaginarię distantie, vt locus, quem tale mobile per motum acquireret, esset formaliter numericè distinctus à loco, quem prius quam moueretur, habebat.

6. Quod ad secundū, quod in hac quæstione inquirebamus, videlicet an superficies, quę habet rationem loci, debeat esse prima, idest immediata locato, ratio dubitandi est, quod talis superficies, vtpo-

te contigua superficiēi connexę locati est omnino æqualis ipsi locato. Sed locus non debet esse æqualis locato. Non igitur locus consistit in superficie corporis continētis, quę est prima, idest immediata locato. Minor prob. quia locus formaliter vt locus continet locatum. Sed continens aliquid nō potest esse æquale contento, sed debet esse maior illo. Ergo locus non potest esse æqualis locato.

7. Nihilominus dicendum est, non qualēcumque superficieē corporis continētis, sed primam, id est immediatam locato, habere rationem loci proprii ipsius locati, vt distinguitur ab illius loco communi, quia ipsum in ad æquate cum alijs pluribus continet: ita enim hanc definitionis particulam explicat D. Thom. l. 6. asserens. *Dicit autē primū, vt designet locū propriū, & vt excludat locum communem.*

8. Ad rationem autē dubitandi respō. negando minorem, imō ex eo quod locus debet esse æqualis locato, colligitur illud, non in qua libet superficie corporis continētis, sed in prima, idest in illa, quę est immediata locato, locum formaliter debere consistere. Vnde ad arg. resp. quod corpus, cuius vltima superficies est locus alterius corporis, ipsam ratione suę talis superficies continet, *et quod*, illius tamen talis vltima superficies est ratio continēdi, & *vt quę* continet locatum: & ita sufficit, quod corpus ipsum, cuius vltima superficies est locus, sit maior corpore locato,

trato, & contēto; nō tamen requiritur, quod ipsa superficies, quæ formaliter est locus, sit maior locato, sed potius quod sit illi æqualis. Cū enim dicitur, quod omne cōtinēs est maior contento, intelligitur de continente vt quod, non vero de continente vt quo, seu ratione immediate continendi: hæc enim potius debet esse æqualis contento, vt nihil illius ab illa nō cōtineatur.

QVAESTIO III.

Utrum omnia corpora sint in loco?

Supponimus, vt quæst. præcedēti insinuauimus, corpus esse in loco ratione suæ quantitatis, qua redditur capax, vt possit circumscribi, & contineri à loco. Vnde sicut foris tam substantialia, quam accidentalia sunt quantæ ratione quantitatis totius corporis, ita etiam ad existētiā corporis in loco ipsæ etiam sunt in loco.

2. Hoc ergo supposito inquirimus, an omnia corpora sint in loco, & certum est omnia corpora corruptibilia, tam mixta, quā elementalia esse in loco, & aliqua illorum vt mixta variare locum, quamuis aliquem naturalem sibi vendicēt locum, vt pisces in aqua, volucres in aere, & cætera animalia in terra vt in loco magis sibi connaturali existunt. Elementa autem determinatum sibi exigunt locum, vt terra aquam, aqua aerē, aer ignem, ignis concavum lunæ. Et cum omnes sphæræ celestes sint contiguar, certum est, primā sphæ-

ram celestem esse vt in proprio loco in superficie concava sphæræ sequentis: & hanc in superficie concava sphæræ illi superioris, & sic vsque ad ultimam spheram, de qua solum dubitatur, an illa sit in loco.

3. Quæ sit autē de ultima sphæra in duplici sententia potest procedere. In sententia videlicet Aristotelis non agnoscens aliquod cælum immobile, sed existimantis, ultimam spheram mobilem esse simpliciter ultimum cælum, nec post illam aliud esse cælum. Vel in vera sententia Theologorum asserentium præter omnes cælos mobiles esse cælum empyreum immobile, quod est sedes beatorum.

4. Et quidem in hac vera sententia Theologorum dicendum est, ultimam spheram mobilem, esse vt in loco in ultima superficie concava cæli empyrei immobilis eodem modo continentis talem ultimam spheram mobilem, quod alia inferior sphæra cælestis ab immediate sibi superiori sphæra continetur. Ipsum autem cælum empyreum immobile non est a se in loco propter rationes, quibus statim ostendemus, quod etiam si ultima sphæra mobilis esset simpliciter ultima, illa non esset a se in loco: à fortiori enim id probant de cælo empyreo, & immobili de illo enim est minor difficultas, cum, vt videbimus, quod præcipue vtget, quod ultima sphæra mobilis, etiam si esset simpliciter ultima, deberet esse in loco, est motus

tus illius, qui difficile absque eo quod talis sphaera non esset actu in loco, videtur posse saluari.

5. In sententia igitur Arist. ponētis ultimā sphaerā mobilē, & ultra illā nullū aliud cælū, aliqui existimant, illam esse actu in loco. Alij quidem asserentes, quod est ut in loco, in spacio imaginario, quod cōsideratur post ultimā sphaeram. Alij vero, ut Auempace, quod est ut in loco in superficie connexa sphaeræ sequentis ab ipsa ultima sphaera contentæ. Aliqui denique, ut Aueroes, quod ultima sphaera est, ut in loco in centro, circa quod mouetur, quia centrum immobile tribuit immobilitatem in ratione locati ultimæ sphaeræ.

6. Dico primo. Ultima sphaera quæcūque illa sit, etiam in sententia Arist. quod sit mobilis, non est actu in loco. Ita noster author hic cum communi sententia, quæst. 1. & expressse Arist. in hoc lib. cap. 5. tex. 42. dicens: *Cui qui dem igitur corpori inest aliquid extra corpus continet ipsum, hoc in loco est, cui vero non minime, ubi D. Thom. ibi: Concludit ergo ex præmissis, quod cum locus sit terminus continentis, cuiusque corpori adiacet aliquod corpus continet ipsum exterius, hoc est in loco simpliciter, & per se. Cui vero corpori non adiacet aliquod corpus exterius continet ipsum, minime est in loco; tale autem corpus in mundo nō est, nisi unum scilicet ultima sphaera, quæcūq; sit illa. Unde secū dū hanc determinationē sequitur, quod ultima sphaera non sit in loco.*

7. Hinc deducitur efficax conclu-

sionis ratio, quia quodlibet corpus ut sit actu in loco circūscriptive, debet actu ab aliquo loco realiter contineri. Sed nullus est locus, qui actu realiter cōtineat ultimā sphaerā. Illa igitur nō est actu in loco. Minor prob. & simul excluditur oppositæ sententiæ, quia nō potest ultimā sphaerā continere realiter spacium imaginariū, quod post illam cōsideratur: illud enim cum nō sit aliquid reale, sed purum nihil; nō potest aliquod corpus realiter continere; nec potest ultimā sphaerā cōtinere superficies connexa sphaeræ sequētis; cū potius illa ab ultima sphaera cōtineatur; alias idē respectu eiusdē esset simul cōtinēs, & cōtentū, locus & locatū, quod est impossibile. Nec deniq; cētrū potest cōtinere ultimā sphaerā, cū nō solum non sit illi cōtingū, quod erat necessarium, ut illā immediate, & ut locus proprius illius cōtineret, sed potius multum distās ab illa. Nihil ergo est, quod actu realiter ultimā sphaeram contineat, acperiade in quo illa actu sit, ut in loco.

8. Dico secundo: ultima sphaera secundum suas partes est in loco, non quidē actu, sed in potentia. Prima pars cōcl. est nostri Authoris cum Arist. D. Tho. & patet. Quia cū ultima sphaera, in sētētia Arist. etiā si sit mobilis, nō moueatur, nisi circulariter ratione suarum partium, quæ mutant distantiam, & una pars succedit in distantia alterius, prima sphaera ratione suarum partium dicitur quodammodo esse

in loco. ¶ Secunda autē pars cō-
clusionis eiusdē Aristotelis, & D.
Thomæ probatur, & explicatur,
quia ut vltima sphaera ratione sua-
rum partium esset actu in loco, de-
beret vna illius pars esse ut in lo-
co in altera, cum non sit aliquis lo-
cus extrinsecus vtriusque. Sed v-
na pars vltimæ sphaeræ non est in
altera parte actu ut in loco, sed so-
lum in potentia. Ergo vltima sphae-
ra ratione suarum partium non est
actu, sed solum in potentia in lo-
co. Minor probatur, quia ut ali-
quid sit actu in loco, debet esse ac-
tu diuisum, & non continuatum
cum ipsa loco: locus enim cum de-
beat esse extrinsecus locato, non
debet cum illo continuari: sed illi
tantum esse contiguus. Sed omnes
partes sphaeræ inter se continuant-
ur, nec sunt actu diuisæ. Ergo v-
na non est actu in altera tanquam
in loco. Sed vna pars quatenus po-
test ab altera realiter saltem super
naturaliter diuidi, & separari, &
sic ab illa diuisa, ab illa realiter cō-
tineri, dicitur in potentia esse in il-
la tanquam in loco. ¶ Quod si di-
cas, totam vltimam sphaeram ea-
dem ratione posse dici in potentia
ut in loco in alio corpore, quod
post illam potest Deus creare, &
illud potest illam continere.

¶ Respondetur, quod talis poten-
tia est multum remota, siquidem
non solum actu tale corpus non
continet vltimam sphaeram, sed
nec illud realiter existit in rerum
natura, sicut reuera existunt par-
tes vltimæ sphaeræ, & solum eis de

ficat separatio, & diuisio vnus ab
altera, ut vna illarum alteram, ut
proprius illius locus actu conti-
neat. Et ita magis proprie dicitur
vna in altera in potentia ut in
loco.

9. Aduersus primam secun-
da conclusionis partem obijcies,
quod vltima sphaera saltem ratio-
ne suarum partium actu moue-
tur, siquidē ratione illarum actua-
liter mutat distantias, & vna illius
pars succedit in distantia alterius,
& altera fit diuersimode distans,
atque antea. Ergo vltima sphaera
saltem ratione suarum partium
est actu in loco. Consequentia pro-
batur, quia quidquid localiter ac-
tu mouetur, eo modo quo moue-
tur, debet esse in actu in loco, cum
actu moveri nihil sit aliud, quam
actu mutare loca. Ergo si vltima
sphaera saltem ratione suarum par-
tium actu mouetur, ratione saltem
illarum debet esse actu in loco.

Respondetur, quod duo in-
cludit motus proprie localis,
quod mobile videlicet mutet lo-
cum, & quod mutet distantiam.
Vltima igitur sphaera dicitur ra-
tione suarum partium actu moue-
ri localiter quoad hoc secundum
quod ratione illarum mutat distan-
tiam, & vna pars succedit in dis-
tantia alterius, & altera est in di-
uersa distantia, atque antea, &
ad hoc præcisse non requiritur,
quod vltima sphaera etiam ra-
tione suarum partium, sit actu
in loco, sed quod actu habeat
plures partes etiam si inter se
actu

actu non diuisas, & separatas; non tamē dicitur vltima sphaera localiter actu moueri etiam ratione suarum partium permutationem loci, quia cum illius partes, sicut & ipsa tota sphaera, non sint in aliquo omnibus illis extrinseco, nec illae inter se sint actu diuisae, & separatae, vt vna sit in altera tanquam in loco, vltima sphaera, nec rationem sui, nec ratione suarum partium est actu, in loco, vt actu permutationem loci moueatur.

QVAESTIO IV.

Utrum corpora vendicent sibi propria loca naturalia, & in quo ratio loci naturalis consistat?

Certum omnibus esse debet, aliqua esse corporibus loca propria, & connaturalia, in quibus connaturalius, quam in alijs locis existunt, & in quibus connaturaliter quiescunt, vt pisces videmus naturaliter, vt in loco proprio existere in aqua, & ab illa extra suos, vt ad illam reuertantur, naturaliter inclinari, & extra illam non conseruari. Videmus etiam grauium in nullo loco praeter centrum naturaliter quiescere, sed semper, vt descendant in cœtrum, naturaliter inclinari, & extra illud violenter detineri.

2. Certum est etiam proprium naturalem locum terrae esse aquam, aquae aerem, aeris ignem, ignis concuum lunae, & cuiuslibet sphaerae celestis superficiem concavam

sphaerae illi immediate superioris, praeter vltimam sphaeram, de qua iam quaestione praecedenti diximus.

3. Solum igitur est dubium, in quo consistat ratio loci naturalis & quid addat supra locum absolute, & mathematicum, qui solus dicit quantitatem continentem locatam: videtur enim non addere (vt aliqui volunt) qualitatem aliquam conseruatiuam locati. Tum, quia sphaerae caelestes vendicant sibi loca naturalia, quaelibet scilicet sphaera sphaeram immediate superiorem. Et tamen in vna sphaera non sunt qualitates conseruativae alterius sphaerae: cum enim omnes sphaerae sint incorruptibiles, non indigent aliquibus qualitativis, vt conseruentur. Tum etiam, quia locus naturalis, vt diximus, aeris est ignis. Et tamen in illo non sunt qualitates conseruativae, sed potius destructivae aeris, calor videlicet sufficiens ipsum aerem igni: si enim extra suum locum naturalem in his inferioribus videbimus ignem propter sui calorem aerem immediatū quoad partes sibi proximiores ignite, quanto magis ignis in suo loco naturali aerem igniendo destruet. Tantum ergo abest, quod in igne sint qualitates conseruativae aeris.

4. Dicendum est, quod quauis non possint negari in loco naturali elementorum qualitates conseruativae locati: re vera quod precipue constituit locum in ratione loci naturalis cuiuslibet locati est ordo;

ordo; & positio vniuersi cuiuslibet corpori iuxta suam naturam conueniens. Prima pars conclusionis explicatur, & probatur. Nam quāuis elementa habeant qualitates adinuicem contrarias, vt tamen vnum elementum sit locus naturalis alterius, & illud totaliter non destruat, debet symbolizare in aliqua qualitate cum illo. Ergo locus naturalis corporū corruptibilium dicit aliquam qualitatem conseruativam locati. Antecedens probatur. Nam propter huiusmodi conuenientiam in qualitatibus videmus, quod terra quæ est sicca, & frigida est vt in loco naturali in aqua quæ est frigida, & humida, & aqua in aere, qui est humidus, & calidus; ac denique aer in igne, qui est calidus, & siccus.

5. Secunda autem pars conclusionis est nostri authoris, hic quæst. 2. in solutione ad 2. & probatur talem symbolizationē qualitatum, licet sit requisita ad locū naturalem elementorum; non tamen esse præcipuam, & adæquate constitutivam in ratione loci naturalis, quia alias, cum sicut terra v.g. symbolizat cum aqua in frigiditate, symbolizet etiam cum igne in siccitate; & sicut aer symbolizat cum igne in calore, symbolizet etiam cum aqua in humiditate, non esset ratio, quare aqua magis quam ignis esset locus connaturalis terræ, & ignis magis, quam aqua esset locus naturalis aeris. Non igitur sola prædicta qualitatum symbolizatio est quæ consti-

tuit locum in ratione loci naturalis elementorum.

6. Quod præcipue erga illum constituit, est ordo, & positio vniuersi, iuxta cuiuscumque corporis naturam, & vt omnia corpora sublunaria accipiāt caelestes influentias: ob hoc enim omnia illa debent esse contigua, & vnum esse in altero tanquam in loco. Et quia terra inter omnia elementa est grauior, debet esse omnium infima, & vt in loco naturali in aqua, quæ est minus grauis, quam terra, & terra debet esse, vt in loco naturali in aere, qui cum sit minus levis quam ignis, debet esse sub ipso: ac denique ignis vt in loco naturali debet esse in prima sphaera, in concavo videlicet lunæ; vt recipiat influentiam illius, & aliorum orbium caelestium. Ipsi autem orbis caelestes iuxta immediatam dependentiam, quoad motum vnius ab altero vnus vt in loco sibi naturali est in altero, & nō propter aliquam qualitatem conseruativam, quia hæc solum requiritur in loco naturali corporum corruptibilium, & per hoc patet ad primam partem rationis dubitandi.

7. Ad secundam autem partem rationis dubitandi, quatenus contra primam partem nostræ conclusionis procedit: responderetur, quod potius ratione caloris ignis in quo symbolizat cum aere saltem propter rationem in adæquatam, & aliquid requisitum ad rationem loci naturaliter aeris ignis est locus conna-

connaturalis aeris, qui ratione suae humiditatis resistit, ut licet partes illius proximiores igni aliquantulum inflamentur; ipse tamen aer totaliter non destruitur, & propter talem aeris ratione suae humiditatis resistantiam, & quia ignis non habet aeternitatem, ut in partes magis distantes aeris possit agere, aer non totaliter destruitur ab igne, sed potius propter dispositionem vniuersi, & cuiuslibet elementi naturam, & maiorem, vel minorem grauitatem, ut in sibi proprio loco naturali aer est in superficie concava ignis.

QVAESTIO V.

Virum duo corpora possint esse penetratiue in eodem loco?

CORPORUM impenetrabilitas nihil aliud est, quam quod corpus quantum, & extensum in ordine ad locum ab eodem loco aliud corpus in illo praexistens expellat, vel aliud corpus in eodem loco secum non admittat. Huiusmodi autem expulsio vnius corporis ab altero in eodem loco secundum aliquos fit efficienter. Sed probabilius est, non fieri, nisi formaliter ratione ipsius quantitatis extensae in ordine ad locum, ad quam sic localiter extensam, ut effectus illius formalis secundarius sequitur expulsio alterius corporis ab eodem loco.

2. Esse autem duo corpora penetratiue in eodem loco, nihil est

aliud, quam quod utrumque simul ab eadem superficie concava loci continetur, & circumscribatur. Et cum contineri, & circumscribi à superficie concava loci, non possit corpus, nisi habeat quantitatem, & extensam in ordine ad locum, ut duo corpora penetrarent, & sint circumscriptiue in eodem loco requiritur, quod utrumque habeat quantitatem, & utrumque habeat suam extensionem in ordine ad locum, & solum ab utroque auferatur alius effectus secundarius quantitatis posterior extensione in ordine ad locum, scilicet expellere ab eodem loco illud corpus, cum quo penetratur. Si autem Deus ab aliquo corpore auferret quantitatem, vel faceret, quod ab illius quantitate non sequeretur actualis illius extensio in ordine ad locum, licet id esset miraculum, eo tamen supposito, nec esset nouum miraculum, quod in loco, ubi ante cum sua extensione localiter illud corpus, ponatur simul aliud corpus localiter existens: nec id esset talia duo corpora penetrari, sed esse simul, vnum localiter circumscriptiue, & alterum indiuisibili praesentia, & non ut in loco, qualiter substantia corporis Christi, & illius quantitas est indiuisibiliter praesens ad locum, ubi localiter circumscriptiue est quantitas panis, qui fuit conuersus in corpus Christi.

3. His ergo suppositis dico primo. Naturaliter est impossibile duo corpora esse simul penetratiue

ne in eodem loco. Conclusio est communis & à posteriori colligitur, eo quod experientia constat quod eo ipso quod aliquod corpus ponatur in loco, expellit ab eodem loco corpus ibi existens. Ergo id corpori quanto & habenti extensionem in ordine ad locum ex natura sua competit: ac perinde naturaliter saltem nō potest fieri, quod duo corpora quanta, & utrumque cum sua extensione in ordine ad locum in eodem simul loco penetratine existant.

4. Nec huic veritati aliqua obstant experientia, quod in vase cineribus pleno potest simul recipi tantum aqua, vel saltem paulo minus, ac recipi posset in eodem vase abique cinere, quod non videtur posse contingere, nisi duo talia corpora cineris, & aqua in eodem simul vase penetratine existant, ac perinde id naturaliter non est impossibile. Similiter in ferro candente est verus ignis in eodem loco existens ferrum: ac perinde naturaliter videtur cum ferro ignem posse penetrari. ¶ Non, inquam, huiusmodi obstant experientia: neutrum enim horum fit per penetrationem corporum in eodem loco, sed primum contingit, quia cum cineres sint multum porosi, & inter partes illorum sit aer, per ad mixturem cum aqua condensantur, & aer expellitur: ita ut in eadem vase possit recipi simul cum cineribus parum minus aquae ac sine cinere. Secundum autem fit per id quod in fer-

ro sunt aliqua minutissima partes porosae, ex quibus expellitur aer, & introducitur ignis, non qui penetraretur cum ferro, sed qui sit localiter in illius spacijs, in quibus aer continebatur.

5. Dico secundo. Supernaturaliter possunt duo corpora penetratine esse simul in eodem loco: oppositum tenet Durandus in 4. distinct. 44. quæst. 6. Sed conclusio cum D. Thoma in 4. dist. 44. quæst. 2. art. 2. quæstiuncula 3. est communis. Et probatur primo ab exemplis. Christus enim transiit per uterum virginis, salva ipsius B. Virginis corporali integritate, quod fieri non potuit, nisi corpus Christi cum corpore B. Virginis tunc penetraretur. Neque enim dici potest cum Durando partes B. Virginis fuisse dilatatas, ut Christus exiret: ut fieret in statu innocentia. ¶ Id enim derogat summae integritati B. Virginis in partu, quā unanimiter Ecclesia fatetur, & Patres, nec mulieres in statu innocentia, licet absque dolore parerent, corporalem integritatem seruant. ¶ Nec potest dici, quod Christus exiit de utero B. Virginis in terram non trāseundo per medium. ¶ Id enim derogat veritati partus, qui proprie non fit, nisi cū fetus exit per motum, & transeundo per mediū ex utero matris.

6. Similiter non referato lapide Christus exiit de sepulchro, quod fieri non posset, nisi corpus eius gloriosum cum lapide sepulchri penetraretur. Et quamvis ex

scriptura non constet Christū clauso exisse sepulchro, id omnes fatentur Patres, & ex antiqua traditione tenet Ecclesia. ¶ Nec potest dici, quod corpus Christi gloriosum ita est confititum, ut per rimulas, vel iuncturas lapidis sepulchri absque penetratione potuerit exire, quia tanta confititio, & condensatio praterquam quod non videtur etiam in aliquo corpore glorioso possibilis, fieri nequit absque magna illius alteratione, quia impossibilitati corporis gloriosi non congruit.

7. Præterea, ut Ioann. 20. constat, Christus post suam resurrectionem non semel introiit ad discipulos ianuis clausis, quod fieri non posset, nisi cum ipsis ianuis corpus Christi penetraretur. Vincere enim, quod corpus Christi gloriosum ita est confititum, & condensatum, ut per rimulas portarum absque penetratione introiret, iam manet impugnatum. ¶ Nec potest dici, quod cum fores essent clausæ, breuissimè fuerunt apertæ, ut Christus introiret, & statim iterum clausæ: id enim manifeste contradicit textui dicenti. *Cum fores essent clausæ, et quod ianuis clausis uenit Iesus.* Si enim, ut introiret, fuissent vel breuissime apertæ, non ianuis clausis, sed potius ianuis apertis introisset Iesus. ¶ Nec denique dici potest, quod licet fores essent clausæ, introiit Iesus per fenestram, id enim contradicit proprietati verborum quod *uenit Iesus ianuis clausis quæ uti-*

que indicant, ipsum introisset per ianuas. Contradicit etiam communis intelligentiæ Patrum, quod ut denotaret Euāgelista, miraculum introitus Christi per ianuas clausas notanter aduertit, quod fores essent clausæ.

8. His omnibus adde, quod corpus Christi gloriosum attingit usque ad ultio-ū cælum, quod, cum cæli sint incorruptibiles, & in diuisibiles, fieri nō potuit, nisi corpus Christi omnes cælos penetraret. & ob id sic Christi in cælum ascensum explicuit Apostolus ad Hebræos 4. dicens. *Habint ergo Pontificem, qui penetrant cælos, Iesum.*

9. Secundo probatur conclusio. Quia vnum corpus ratione suæ quantitatis ab eodem loco expellere alterum, vel sic (ut aliqui autumant) efficienter, vel, ut probabilius est, in genere causæ formalis. Sed si in genere causæ efficientis ea fiat expulsio, potest eā Deus impedire, suum ad id denegando concursus. Sicut supernaturaliter potest eo modo quolibet causæ efficientis impedire effectum. Si autem talis expulsio vnius corporis ab alio fiat nō edla quantitate in genere causæ formalis, ea expulsio non est effectus formalis primarius, sed secundarius quantitatis. Sed posita aliqua forma, potest Deus illius effectum secundarium impedire. Ergo potest Deus supernaturaliter facere, quod vñ corpus nō expellat alterum ab eodem loco: ac perinde quod vñq; penetratiue existat in eodē loco.

¶ Con-

¶ Confirmatur, quia licet uterque sit effectus formalis secundarius quantitatis, intimior & magis intrinsecus effectus quantitatis est extensio illius in ordine ad locum, quam impenetrabilitas cum altero corpore, & actualis expulsio illius ab eodem loco, cum huiusmodi actualis expulsio non sequatur ad quantitatem, nisi media illius extensione in ordine ad locum. Sed posita quantitate alicuius corporis, & illius ratione essentiali, extensione videlicet partium in ordine ad se, potest Deus diuinitus facere, quod non sequatur illius extensio in ordine ad locum, ut de facto id facit in corpore Christi existente in Sacramento Eucharistie, ubi formam retinet quantitatem, & extensionem partium in ordine ad se absque extensione in ordine ad locum: alias esset ibi localiter, & simul circumscriptiue in pluribus locis, quod questione sequenti ostendemus esse impossibile, & esset in eodem loco penetratiue cum quantitate panis. Sicut igitur potest fieri diuinitus, quod quantitas non habeat extensionem in ordine ad locum, ita etiam quod extensa in ordine ad locum non habeat effectum secundarium expellendi aliud corpus ab eodem loco per quod penetraretur cum illo, & utrumque existat simul localiter in eodem loco.

20. A luerus secundum conclusionem obijci poterat, quod cum impossibile sit, unum corpus esse simul in duobus locis, impossi-

le videtur, duo corpora esse simul in eodem loco. Sed de hac paritate questione sequenti. Vnde aliter obijcies primo, quod corpus in loco essentialiter dicit priuationem & exclusionem alterius corporis ab eodem loco. Ergo, nec supernaturaliter fieri potest, quo duo corpora sint simul in eodem loco. Antecedens probatur, quia forma in subiecto, ut forma substantialis in materia essentialiter infert priuationem, & exclusionem alterius forme substantialis ab eadem materia. Ergo à simili corpus in loco essentialiter dicit excludere aliud corpus ab eodem loco, & reddere locum incapax, ut simul cum illo aliud contineat locatum.

Resp. negando antecedens, & ad probationem neganda est consequentia. Disparitas est, quod due forme substantiales non penetrantur, nec in ordine ad actuandam materiam se habent per modum vnius, sed per modum plurium, & quolibet, licet quia amissibilis est, non satiet appetitum, materiam, replet tamen dam est in illa, capacitatem ut simul aliam recipiat formam substantialem, quæ cum præcedenti nullatenus in ordine ad materiam se habeat per modum vnius forme. Duo autem corpora semel inter se penetrata se habent in ordine ad locum per modum vnius locati, quia licet quodlibet illorum retineat suam extensionem in ordine ad locum, sic tamen penetratum non maiori utrumque; quia quodlibet illorum extensione coexistit

loci: ac perinde in ordine ad locum
vtrumque tale corpus se habet per
modum vnius locari, nec vnum
alterum ab eodem excludit lo-
co.

II. Obijciens secundo, quod
si duo corpora possent penetrari,
& in eodem simul existere loco,
possent etiam partes eiusdem cor-
poris vna cum altera penetrari, &
illa cum alijs, & omnes sic pene-
trata in eodem existere loco, ita
vt maximum corpus, vt cælū, pos-
set vt in loco in paruo vase cõtine-
ri, quod videtur impossibile, & ex
eo sequeretur, quod totum cælum
non esset maius aliqua sua parte
signata, siquidem cum illa omnes
partes cæli possent penetrari, &
omnes illæ non maiorem, quàm
sola talis pars occuparet locum.

Respondetur concedendo se-
quelam: nec enim est impossibile,
quod per penetrationem partium
alicuius corporis totum illud quã-
tumvis alias ante penetrationem
magnum in paruo loco conti-
neatur, & quamvis totum sit ma-
ius sua parte, quatenus plures ha-
bet partes quam illa, & maiorem,
quam illa petit ex se extensionem
in ordine ad locum, facto tamen
miraculo penetrationis partium
inter se eiusdem corporis, non est
inconueniens, quod in ordine
ad locum totum non sit
actū maior sua
parte.

QVÆSTIO VI.

*Vtrum vnum corpus possit esse simul
in duobus locis?*

LOquimur de existentia in lo-
co circumscriptione: certum e-
nim secundum fidem est, idem cor-
pus Christi esse circumscriptione in
cælo, & simul sacramentaliter, &
indivisibiliter, licet cum propria
quantitate, absque extensione ta-
men illius in ordine ad locum est
in diversis hostijs consecratis, &
sub diversis speciebus panis quan-
tumvis distantibus. Difficultas er-
go solum est, an idem numero cor-
pus possit simul localiter circums-
criptione esse in duobus, vel pluri-
bus locis, quorum quilibet ei sit a-
dequatus, & à quolibet illorum ta-
le corpus totaliter, & adæquate
circumscribatur. Et eadem difficul-
tas est de Angelo, an eo modo, quo
est in loco, scilicet definitivè, pos-
sit esse simul in pluribus locis sibi
adæquatis: quæstionem tamē ma-
gis ad phisicum pertinentem so-
lum de existentia circumscriptione
corporis in loco disputabimus, &
ex illius resolutione proportiona-
biliter dicendum erit de existen-
tia Angeli in pluribus locis defi-
nitivè.

2. Suppono, quod si duo loca pe-
netrarentur, tunc non esset incon-
ueniens, quod aliquod vnum cor-
pus esset simul in tali duplici loco
sic penetrato, in dō tunc non posset
esse in vno tali loco, quin esset in
altero, quia vterq; sic penetratus se

se habet per modum vnius loci, & vtriusque loci sic penetrari superficies concava adequatur superfici ei connexæ corporis locati. Difficultas ergo solum est, an idē numero corpus possit supernaturaliter esse simul in duobus locis sibi adæquatis, & ad inuicem non penetratis.

3. Dicendum est, implicare, quod vnum & idem numero corpus sit simul circumscriptione in duobus, vel pluribus locis sibi adæquatis. Oppositum tenet Scotus in 4. dist. 10. quæst. 2. & aliqui recentiores extra scholam D. Thomæ. Conclusionem tamen docet ipse D. Thomas 3. part. quæst. 75. art. 1. ad 3. & in 4. dist. 10. quæst. 1. art. 3. quæstiuncula 2. dist. 4. quæstion. 2. art. 2. quæstiuncula 3. ad 4. ubi dicit: *Quod vnum corpus esse simul localiter in duobus locis, non potest fieri per miraculum.* Et cum omne, quod nō implicat cōtradictionem, possit saltem per miraculum & potentiam Dei absolutam fieri, sentit id implicare contradictionem, & nec per potentiam Dei absolutam fieri posse. Et quodlibeto 3. art. 2. ubi dicit: *Quod corpus esse in duplici loco circumscriptione, est ponere duo contradictoria simul.* Eandem sententiam sequuntur omnes discipuli D. Tho. & noster Autor Ss. M. Soto probabile non reputat hic quæst. 2. & probabiliorē esse indicat in 4. dist. 9. quæst. 1. art. 1. ad 3. & dist. 10. quæst. 1. art. 5. eāque amplectuntur D. Bonauentura in 4. dist. 44. a. de dote subtilita-

tis, & Durandus in 4. dist. 10. quæstio. 4. num. 8. & alij plures tam antiqui, quam recentiores etiam extra scholam D. Th. Colligitur etiam ex D. August. lib. 10. contra Faustum, cap. 11. dicente corpus Christi extenso modo non posse esse in sole, & luna, & in cruce simul. Et certum est Doctorem sanctum intendere id non posse esse etiam miraculose, & de potentia Dei absoluta: naturaliter enim & absque miraculo nullus poterat dubitare, id fieri non posse.

4. Probatur autem primo conclusio ratione D. Thomæ, quodlibeto citato; quia esse aliquod corpus circumscriptione in loco sibi adæquato nihil aliud est, quā quod ab ipso loco ita adæquate contineatur, & circumscribatur, & ita intra terminos ipsius loci claudatur, quod nihil talis corporis extra illos sit. Ergo manifestam implicat contradictionem, quod simul tale corpus sit in alio loco circumscriptione: alias enim adæquate clauderetur, & non clauderetur intra terminos cuiuslibet talis loci.

5. Dices, quod esse circumscriptione aliquod corpus in loco, solum dicit, quod singulis partibus corporis singulæ corresponsdeant partes loci, & ipsi corpori adæquantur, non tamen dicit, quod ipsam corpus non sit extra talem locum: alias corpus Christi in celo circumscriptione existens, non posset esse vllatenus extra illum locum; cum tamen extra illum sit sacramenta-

liter, & indiuisibiliter in Eucharistia. ¶ Contra tamen ostenditur, quia licet corpori existenti circumscriptione in loco, non obstat, quod sit alibi extra illum indiuisibiliter, & in extenso, obstat tamen, quod simul sit in alio loco circumscriptione, quia sic esset cuilibet loco adaequate coextensum, siquidem adaequate ab illo circumscriberetur, & non esset illi adaequate coextensum, siquidem simul coextenderetur alij distincto loco, in quo manifesta inboluitur implicatio.

6. Secundo probatur conclusio ratione insinuata à D. Thoma 3. part. quaest. 25. art. 1. ad 3. quod si aliquod corpus posset esse simul in duobus locis, posset & eadem ratione esse simul in infinitis. Consequens est impossibile: alias tale corpus haberet immensitatem, vel saltem infinitatem in replendo, & occupando loca, quae nulli creaturae competere potest.

7. Dices id non sequi. Primo, quia non sunt infinita loca, in quibus aliquod corpus posset circumscriptione esse. ¶ Secundo etiā, quia non esset in illis propria virtute, sed dependenter ab alio. ¶ Tercio, quia eadem ratione, qua corpus Christi indiuisibiliter est sub una, & sub pluribus hostiis, posset esse sub infinitis; & tamen inde non sequitur ipsum corpus Christi esse immensum, aut in tali modo essendi infinitum: ergo etiam si aliquod corpus posset esse circumscriptione in pluribus locis, & eadem ratione etiam in infinitis, non se-

quitur illud esse immensum, aut in tali modo essendi infinitum.

¶ Quarto denique, quia esto eadem ratione, quia vnum corpus posset esse circumscriptione in duobus locis, posset etiam esse in infinitis, non inde sequitur, illud fore immensum, quia non posset esse in alijs rebus spiritalibus, & ut aliquid sit in mentem, requiritur, quod vniuersaliter in omnibus rebus tam corporalibus, quam spiritalibus possit esse.

8. Nulla tamen harum solutionum satisfacit argumento. Non quidem prima, quia ut aliquid sit immensum, non requiritur, quod de facto infinita occupet loca: nec enim Deus infinita occupat, cum infinita non sint, sed sufficit, quod quantum est ex se possit infinita loca occupare, si infinita essent. Ergo si daretur aliquod corpus, quod posset esse in infinitis locis, si infinita essent, etiam si de facto non posset esse in infinitis locis, quia non possunt infinita dari loca, non ob id desinere esse immensum, aut saltem infinitum in tali modo existendi. ¶ Nec secundo obstat solutio, imò potius in eo praecipue consistit implicatio, quod possit aliquod corpus non à se, sed dependere ab alio esse in infinitis locis; sicut implicat aliquid recipere ab alio virtutem ad omnia in vniuersum factibilia faciendum, quia talis virtus esset infinita, & illimitata, & ex eo, quod reciperetur ab alio, deberet esse finita & limitata. Similiter ergo implicat, quod ali-

quod

quod corpus haberet non à se, sed ab alio posse in infinitis locis, si infinita essent, circumscriptione existere, quia sic talis in eo ratio ad existendum in loco esset infinita, & ex eo quod illam reciperet ab alio deberet esse limitata & finita.

9. Nec obstat tertia solutio, quia si idem numero corpus in pluribus, imò in infinitis locis posset esse circumscriptione, id utiq; haberet ratione unius, & eiusdē quantitatis, quia non nisi ratione quantitatis potest aliquod corpus esse circumscriptione in loco, & vñ idē numero corp⁹ nō potest nisi vñ tātū habere quātitatem. Et aliquid ratione unius tantum fore potest esse in pluribus simul, & infinitis locis, arguit in illo infinitatem: hanc tamen non arguit in corpore Christi, quod possit esse indiuisibiliter, & sacramentaliter simul in pluribus hostijs, & in infinitis, si infinite possint consecrari, quia corpus Christi non ratione alicuius intrinseci in ipso existentis acquirit talem indiuisibilitē præsentiā sacramentalem, sed ratione conuersionis panis in ipsum Christi corpus; & cum talis conuersio multiplicetur, Christus sit in pluribus hostijs, non obstat, quod multiplicata conuersione Christus in pluribus hostijs sit indiuisibiliter, quia per id non sequitur quod Christus per idem principium possit esse eo modo indiuisibiliter in pluribus, & infinitis hostijs, quod requirebatur, vt secundum eum modum indiuisibiliter existē-

di Christus haberet infinitatem.

10. Nec deniq; obstat vltima solutio, quia licet verū sit, quod si aliquod corpus posset esse in infinitis locis circumscriptione, nō tamen in alijs rebus spiritualibus, proprie non esset immensum, haberet tamen infinitatem in tali modo essendi in loco circumscriptione. Imò in eo est contradictio, quod habēs virtutē infinitā ad existēdū sic circumscriptione in infinitis locis, non haberet etiā simpliciter immensitatē, & virtutē existēdi vniuersaliter in omnibus rebus tam corporalibus, quam spiritualibus.

11. Tercio, & præcipue prob. cō el. quia si idē numero corpus posset esse simul in duobus locis circumscriptione, illud esset idē numero corpus, & non esset idē numero corpus, quod manifestam involuit contradictionē. Esset quidē vnum & idē numero corpus, vt supponitur, & quod nō esset idem numero corpus, prob. quia corpus dum duplici quātitate nō potest esse idem numero corpus. Tū, propter rationē cōmunē, quod cum accidentia indiuiduentur à subiecto, & quantitas sit verum accidēs, non potest duplex diuersa numero quantitas esse in eodē numero corpore. Tū, propter rationem specialem, quia cum corpus indiuiduatur à quantitate seu a materia, vt radicaliter præhabet quātitatē, nō potest corpus cum duplici quātitate esse idē numero corpus. Sed si corpus aliquod simul circumscriptione existeret in duobus locis, necessario

ad id duplicem deberet habere quantitatem. Ergo non posset esse idem numero corpus. Hæc ultima minor subiuncta (in qua tota huius rationis consistit difficultas) probatur. Primo, quia quantitas diuisa, & discontinuata nō potest esse eadem numero quantitas cum per diuisionem & discontinuationem quantitas realiter numerice distinguatur. Sed si aliquod corpus existit simul circumscriptione in diuersis locis inter se distantibus, necessario illius quantitas esset diuisa, & discontinuata. Ergo non esset eadem numero, sed diuersa numero quantitas. Minor probatur, quia inter quantitatem corporis existentis in hoc loco, & quantitatem corporis existentis in alio loco distantia plura intercedunt corpora. Sed impossibile est, quod inter quantitatem aliquam non diuisam, & discontinuatam intercedat aliud corpus. Ergo impossibile est quod quantitas corporis existentis in hoc loco sit continuata cum quantitate corporis simul existentis in alio loco distantia.

12. Nec valet dicere, quod inter quantitatem corporis Christi in celo circumscriptione existentis, & eadem quantitatem corporis Christi simul existentis in Eucharistia vbiuā etiam licet in extensam in ordine ad locum retinet quantitatem, plura intercedunt corpora. Et tamen quantitas corporis Christi per id non discontinuatur, aut diuiditur, nec numerice multiplica-

tur: alias non esset idem numero corp^o Christi existēs circumscriptione in celo, & indiuisibiliter in Eucharistia. Ergo licet inter quantitatem alicuius corporis existentis circumscriptione in vno loco, & quantitatem illius existentis simul circumscriptione in alio loco distantia, & distantia intercedant plura corpora, non sequitur quantitatem talis corporis esse diuisam, & discontinuatam, aut numerice multiplicatam. ¶ Non, inquam, id valet, quia cum quantitas Christi in Eucharistia existentis non sit extensa in ordine ad locum, inter ipsam & quantitatem ipsius corporis Christi circumscriptione in celo existentis non proprie aliquod intercedit corpus: sicut enim sola quantitas extensa in ordine ad locum potest ad aliquod corpus habere contactum: ita etiam solum inter quantitatem extensam in ordine ad locum potest proprie aliquod intercedere corpus, quia intercedentia sit per contactum quantitatis ad tale corpus. Vnde cum inter quantitatem corporis Christi in celo circumscriptione existentis, & quantitatem illius in Eucharistia indiuisibiliter existentis non intercedat corpus, nec talis quantitas est discontinuata, & diuisa. Si autem aliquod corpus esset circumscriptione simul in duplici loco distantia, cum illius quantitatis vtrobiq; esset extensa in ordine ad locum, vere inter ipsam in vno, & alio loco existentem intercederent alia corpora ac perinde talis quantitas esset

esset diuisa, & discontinuata, & consequenter non vna, sed diuersa numero esset quantitas.

13. Secundo probatur eadem minor. Quia si aliquod corpus esset simul circumscriptione in duplici loco, haberet duplicem superficiem non continuatam: nam talis duplex illius locus sicut potest esse distans, posset etiam esse contiguus. Ergo corpus in vno tali loco circumscriptione existens esset contiguum corpori in altero loco circumscriptione existenti: quotiescumque enim duo aliqua loca sunt contigua, corpus circumscriptione in vno loco existens debet esse cōtiguum corpori in altero loco circumscriptione existenti. Sed non potest corpus corpori esse cōtiguum, nisi sit duplex superficies non continuata: contigua enim sunt, quorum vltima sunt simul, ad differentiam continuorum, quorum vltima sunt vnum. Ergo si corpus esset in duplici loco, duplicem haberet superficiem non continuatam acperinde duplicem quantitatem.

14. Tercio denique, & praecipue probatur, quia si corpus esset circumscriptione simul in duobus locis, haberet duplicem extensionem in ordine ad locum. Ergo duplicem quantitatem. Antecedens praeterquam quod communiter ferre ab omnibus authoribus opposita admittitur sententia, probatur manifeste: nam vt corpus sit circumscriptione simul in duplici loco, debet habere duplex esse in loco, & posset vnum amittere absq;

eo quod amittat, & alterum. Ergo cum esse corporis in loco vt à principio intrinseco ipsum locandi ab illius proveniat extensione in ordine ad locum, vt corpus sit simul in duplici loco, duplicem debet habere extensionem in ordine ad locum. Consequentia autem probatur, quia extensio corporis in ordine ad locum est effectus secundarius quātitatis. Sed licet posito effectū primario alicuius formae possit impediri, ne de facto sequatur illi⁹ effectus secundarius, quia licet cōnaturaliter effectus secundarius sequatur ad primariū, cū tamen hic sit prior illo, acperinde ab illo essentialiter nō depēdens, potest adhuc posito effectū primario, miraculose sequi, & consecutio effectus secundarij impediri. Tamen cum posterius essentialiter dependeat à priori, acperinde effectus secundarius à primario, implicat istum multiplicari quin effectus multiplicetur primarius. Ergo si vt corpus existat circumscriptione simul in duplici loco exigit necessario duplicem extensionem in ordine ad locum, necessario etiam debet habere duplicē quantitatem.

15. Confirmatur primo, quia extensio in ordine ad locum sequitur per modum naturalis resultantia, & vt effectus secundarius ad extensionem quantitatē in ordine ad se, in qua ratio quātitatis cōsistit. Sed ad vnā quantitatem naturaliter, & per modum effectus secundarij vnica dumtaxat sequi-

tur extensio in ordine ad locum: alias à quantitate cuiuslibet corporis, si miraculose non impediretur, non vnica tantum, sed multiplex defacto sequeretur extensio in ordine ad locum. Ergo impossibile est immultiplicata quantitate alicuius corporis, illius multiplicare extensionem in ordine ad locum.

16. Conf. secundo: quia omnis alia extensio corporis in ordine ad locum præter vnica, quæ ad vnica illius quantitatem naturaliter, & vt effectus illius secundarius consequitur, vel causatur à solo Deo, vel ab ipsa quantitate, aut ab aliquo alio, media aliqua virtute diuinitus ei communicata. Sed à nullo prædictorum causari potest. Ergo corporis vnica tantum habentis quantitatem vnica tantum potest esse extensio in ordine ad locum. Minor prob. primo, quia de essentia extensionis in ordine ad locum est, quod solum possit poni à parte rei per naturalem resultantiam ad extensionem in ordine ad se: & tanquam effectus formalis illius secundarius. Ergo nullatenus à solo Deo, nec ab aliquo alio virtute diuinitus ei superaddita, & illi connaturali, potest causari: sicuti quia de essentia cuiuslibet proprietatis est connaturaliter emanare à forma, & vt terminus secundarius illius, nullam proprietatem alicuius naturæ potest Deus se solo producere, aut medio aliquo alio per virtutem ei superadditam, & illi non connaturaliter debitam illam

causare. ¶ Secundo prob. eadem minor, quia si à solo Deo, vel ab aliquo alio per virtutem ei superadditam, absque eo quod naturaliter emanaret ab alicuius corporis quantitate illius extensio in ordine ad locum causaretur, etiam posset causari in corpore nullam habente quantitatem, & illud absque quantitate posset esse circumscriptiue in loco, quod manifeste est falsum. ¶ Si dicatur, quod licet in corpore possit extensio esse in ordine ad locum ab illius quantitate non dimanans, sed à solo Deo, vel ab alio miraculose producta; requiritur tamen in corpore quantitas, vt talem recipiat extensionem in ordine ad locum, & sic nullum corpus absque quantitate poterit esse circumscriptiue in loco. ¶ Contra id tamen facit, quia esto id esset, tale corpus non esset in loco per quantitatem, siquidem illa solum redderet capax tale corpus ad recipiendam extensionem in ordine ad locum, sicut ad recipiendum qualitatem corporalem, & non esset principium emanationis talis extensionis in ordine ad locum, acperinde non magis diceretur corpus esse in loco per quantitatem, quam esse album per quantitatem, siquidem etiam vt recipiat albedinem, per quam est album, requirit quantitatem. Dicendum igitur est, corpus non posse esse circumscriptiue in loco, nisi per extensionem in ordine ad locum ab illius quantitate per modum effectus secundarij dimanantem, & cum (vt ostendimus)

ab vnica corporis quantitate vnica tantum possit emanare illius extensio in ordine ad locum, implicat corpus per duplicem extensionem in ordine ad locum in duplici loco circūscriptiue existere, quin duplicē habeat quantitātē, ac perinde quin sit duplex numero corpus.

17. Vltimo tandem prob. cōcl. ex diuersis inconuenientibus, quæ ex opposita videntur sequi sententia: sequeretur enim ex illa, idem numero corpus posse esse simul sursum, & deorsum, vt si simul in loco sursum, & in loco deorsum; & licet authores oppositi non reputent inconueniens hæc, & huiusmodi alia accidentia cōtraria, quæ corpori competunt respectiue ad locum, simul eidem corpori posse cōuenire: id tamen pro inconuenienti aduersus oppositam sententiam infert D. Tho. in prædicto art. 2. quod lib. 3. in argumento, *sed contra*: sentiturque perinde illud nullatenus esse admittendum. Sed & alia accidentia contraria sequeretur ex opposita sententia eidē corpori simul posse cōpetere, vt quod esset simul intense calidum, & intense frigidum: si enim hic poneretur circa nivem, & alibi circa ignem, hic frige fieret, ibi calefieret. ¶ Nec valet dicere, quod solam agens maioris actiuitatis tunc in illud ageret. Non, inquam, id valet, quia ignis v.g. tunc in vno loco tali corpori approximatur, & distans ab alio corpore frigido, etiam si maioris actiuitatis, non ef-

fer, cur à tali corpore frigido multum à se distanti impediretur, vt ageret. Præterquam quod si agens calidum, & frigidum æqualiter tali corpori in diuersis locis à proximarum esset æqualis actiuitatis, vel vtrumque in illud ageret, & sic esset simul æqualiter intense calidum, & frigidum, vel neutrum ageret in illud, quod videtur impossibile. Similiter sequeretur idē corpus moueri posse simul duobus motibus cōtrarijs, imò quod si per eandem lineam rectā talibus motibus contrarijs moueretur, obiret idem corpus sibi ipsi, & per semetipsum transiret. ¶ Ac denique posset idem corpus simul esse viuum, & mortuum, & in vno loco viuere, & in alio accidi, hic habere formam cadaueris, & alibi formam viuientis, quæ omnia plusquam absurda videntur, nec facile ab his, & alijs inconuenientibus opposita potest vindicari sententia.

18. Obijcies primo, quod, vt questione concessimus precedenti, possunt duo corpora simul esse in eodem loco. Ergo & vnum corpus simul in duobus locis. ¶ Resp. quod ex hac paritate solū sequitur, quod sicut duo corpora inter se penetrata, & vtrūque per modum vnius locati, & non aliter possunt esse simul in eodē loco; ita etiā idē numero corpus potest esse simul in duobus, & pluribus locis inter se penetratis, & per modū vnius loci in ordine ad illud se habentibus, & solum negamus idem numero corpus posse esse simul in pluribus locis

cis inter se non penetratis : ad hoc enim requireretur in eodem numero corpore multiplicari effectus in secundarium, extensionem scilicet in ordine ad locum, non multiplicata in illo quantitate, & effectu illius primario, quod est omnino impossibile. Vt tamē duo corpora penetrata essent simul in eodem loco, vel vnum corpus esset simul in duobus locis penetratis solum requiritur, quod in corporibus vel locis, quæ sic penetrarentur, impediretur aliquis effectus secundarius quantitatis, expulsiō videlicet vnius corporis quanti per aliud, in quo nulla inuoluitur implicatio.

10. Obijcies secundo, difficilius esse, quod idem numero corpus sit simul circumscriptione in vno loco, & in alio in extense, & indiuisibiliter præsens, quam quod sit simul in duobus locis circumscriptione. Sed primum diuinitus est factum: corpus enim Christi circumscriptione existens in cælo est simul indiuisibiliter, & in extense sub speciebus sacramentalibus in Eucharistia. Ergo & secundum potest etiam diuinitus fieri. Maior probatur: quia difficilius est eidem corpori competere simul cum modo existendi ei connaturali alium modum non connaturalem existendi, quam quod duo modi connaturales existendi ei simul competant. Sed si existeret idem corpus simul in duobus locis circumscriptione, competeret ei simul duplex modus ei connaturalis existendi,

tendi, existere autem indiuisibiliter, & in extense, nō est modus naturalis existendi corporis. Ergo difficilius est, quod hoc modo, & modo connaturali simul aliquod corpus existat, quam quod existat simul in duobus locis circumscriptione.

Respondetur negando maiorem: quia vt idem corpus existens in vno loco circumscriptione alibi indiuisibiliter existat, non requiritur multiplicatio effectus secundarij absque multiplicatione primarij, quæ cum sit impossibilis, & requiratur, videntur numero corpus simul in duobus locis circumscriptione existat, hoc est impossibile, illud vero non. Et quamuis corpori sit naturale existere in loco circumscriptione, eidem tamen corpori existere simul in pluribus locis circumscriptione non est naturale, sed repugnans.

30. Obijcies tertio, quod corpus Christi in cælo circumscriptione existens simul aliquando alibi etiam circumscriptione existens apparuit, vt Paulo apparuit in via: nec enim potest dici, quod talis apparitio non fuit veri corporis Christi, cum fuerit facta, vt Paulus fieret testis resurrectionis eius, nec quod corpus Christi tunc desinit esse circumscriptione in cælo: cum ingressus Christi in illud fuerit, vt inde non recedat vsque ad diem iudicij, iuxta illud Actuum 3. *Quem oportet cælum suscipere vsque ad tempus restitutionis omnium.*

Respondetur, quod vt Christus

tus verè & corporaliter appareret Paulo, et si alia facta est, vel facienda vera Christi corporalis apparitio in terris, oportet, quod tunc destinat esse circumscriptione in caelis, neque id obstat perpetua illius usque ad diem iudicii in caelis mansioni, quia ad id sufficit, quod nunquam permanenter, & non pro breuissima mora à caelis corporaliter absit. Et sic est intelligendum testimonium actorum adductum.

21. Obijcies quarto, quod sicut de facto sola substantia panis in substantiam corporis Christi fuit cōuersa, posset cōuertietiam quantitas panis in quantitatem corporis Christi, & tunc in duplici loco circumscriptione Christus maneret, in caelo videlicet, & in Sacramento: ibi enim esset tunc corpus Christi sub aliquo visibili, & non sub quantitate panis, utpote destructa, & in quantitatem Christi cōuersa. Ergo esset sensibilis per propriam suam quantitatem, inquam quantitas panis esset cōuersa: ac perinde existeret ibi corpus Christi circumscriptione.

Respondetur, quod quamuis posset fieri talis cōuersio non solum substantiae, sed & quantitatis panis in substantiam, & quantitatem corporis Christi, & tunc Christus unicam tantum haberet quantitatem, ut aduertit D. Thomas in allegato art. 5. quodlibeti tertij quia quantitas panis, ut pote cōuersa in quantitatem corporis Christi non maneret, sed sola quantitas corporis Christi; si tamen il-

la maneret ibi extensa in ordine ad locum, & Christus circumscriptione per illam in loco existens: praeterquam quod non esset modo sacramentali, ut cum modum essendi ibi haberet, oportet necessario, quod tunc deberet esse circumscriptione in caelo, in quo non posset sic in diuersis locis diuersa substantia, & quantitas panis simul in substantiam, & quantitatem corporis Christi cōverti.

QVAESTIO VII.

Utrum possit dari vacuum?

Vacuum est duplex, negatiuum scilicet, & priuatiuum. Negatiuum est spaciū imaginariū, quod cum nihil reale sit, neque aliquo corpore repletur, nec capax est illud continere, ut spaciū imaginariū, quod consideramus post omnes caelos, & spaciū imaginariū, quod intelligimus fuisse ante mundi conditionem: id enim dicitur vacuum negatiue, quatenus nec repletur aliquo corpore, nec potest illo repleti; & vacuum hoc modo certū est, quod aliquando fuit, & modo est ultra omnes caelos. Vacuum autē priuatiuum est locus non repletus corpore, nec oportet huic definitioni addere aliam particulam quod videlicet sit locus aptus corpore repleti, quia id includitur in eo, quod vacuum sit locus: omnis enim locus est capax continere corpus, & ab illo repleti. Inquit inus
ergo:

ergo; an vacuum huiusmodi privationem possit à parte rei reperiri.

2. Dico primo. Supernaturaliter de potentia Dei absoluta bene potest dari vacuum: conclusio est communis, & patet: quia Deus potest annihilare totum elementum ignis v. g. & suspendere concursum ut aer, ad replendum locum, ubi erat ignis, ascendat, imò et si Deus ad id non suspenderet concursum, non posset in instanti annihilationis ignis aer per motum localem ascendere, ut repletet totum foramen, ubi erat ignis. Necessario igitur tunc pro aliqua morula daretur vacuum, & superficies concava lunæ esset locus non repletus corpore: neque est aliqua implicatio, ut Deus corpora inter media destruendo, loca in quibus cōtinebātur, conservat, & tunc talia loca essent vacua.

3. Dico secundo. Naturaliter non potest dari vacuum à parte rei. Conclusionem cum Aristotele, & communi sententia docet noster Author in hoc libro, quæ t. 3. art. 1. & probatur. Primo: contra debitum ordinem, & commune bonum totius universi corporei est, quod in corporibus detur vacuum. Illud ergo naturaliter non potest dari: non enim potest esse aliqua virtus naturalis ad immutandum totum ordinem universi. Antecedens probatur: quia ad debitum ordinem, & commune bonum universi corporei pertinet, quod omnes illius partes sint contiguae. Sed non om-

nes essent contiguae, si in corporibus daretur vacuum. Ergo illud contrariatur debita dispositioni, & ordini, ac communi bono totius universi. Maior probatur. Tum, quia sicut debitus ordo, & dispositio cuiuslibet particularis corporis est, quod omnes illius partes sint contiguae: ita & debitus ordo totius universi est, quod ut vnum universum constituent, omnes illius partes sint contiguae. Tum, vel maxime, quia ad conservationem totius universi pertinet, ut corpora sublunaria accipiant à celestibus corporibus influentiam, & quod corpora omnia celestia, ut in hæc inferiora influant, ad motum primi mobilis regularissime moveantur. Sed requiritur, quod omnes sphaerae celestes sint contiguae, & una ab altera contingatur, ut sic ad motum primæ sphaeræ omnes alie moveantur. Similiter etiā, ut corpora celestia influant in omnia corpora sublunaria, requiritur, quod hæc sint cum ultimo corpore celesti, & inter se contiguae: nullum enim agens corporeum potest agere in distans, nisi eius virtute recipiatur in corpore interne dio: ac perinde ut calum in omnia corpora sublunaria influat, debet aliquod illorum esse contiguū cum ultima sphaera, & omnia contigua inter se.

4. Nec valet dicere, quod licet si daretur vacuum, influxus eorum non posset ad omnia corpora sublunaria quasi per motum rectum descendere, quia sifteret ibi, ubi esset

esset vacuum; posset tamen ad corpus existens post vacuum motu obliquo per corpora vacuum circumstantia descendere. ¶ Non, inquam, id valet, quia cum influxus cælorum sit naturalis, non debet per eas circulationes ad corpora descendere, sed in corpore, cui alterum non esset contiguum, eius cessaret virtus, nec ad aliud corpus non contiguum descenderet. Nec Aristoteles in corpora non contigua influxum cælorum per huiusmodi ambages possibilem agnouit, cum 1. Meteororum dicit, quod oportet mundum hunc inferiorem contiguum esse latioribus superioribus, ut inde regatur, & generetur, alioquin cælestes influentias non reciperet. Et saltem hac ratione conuincitur, non posse inter aliqua corpora ita dari vacuum, ut illa ex nulla parte sint contigua.

5. Secundo è posteriori probatur conclusio: quia experientia constat, corpora grauiora contra quamlibet agentis extrinseci resistentiam, & (quod magis est) contra propriam particularem, naturalem inclinationem sursum ascendere, & deorsum non descendere, ne detur vacuum; ut patet in fistula aere plena, & aquæ contigua, quod si ab illa aer trahatur, statim ascendit aqua, & in clepsydra, cuius si superius orificium claudatur, ut per illud aer ingredi nequeat, aqua quamuis tot habeat deorsum foramina, per illa nullatenus des-

cendit. Similiter si claudatur orificium follium, ut per illud aer non possit ingredi, nulla vi separari poterunt, priusque rumpentur quam separantur, & totum hoc ne detur vacuum. Signum igitur est, quod cum sic illud natura aborteat, & ad illud vitandum quælibet res suæ particularis obliuiscatur naturalis inclinationis, naturaliter non posset dari.

6. Hinc est, quod non solum virtute naturali alicuius corporis, sed nec virtute naturali alicuius Angelipotest fieri, quod detur in corporibus vacuum, quia cum illud absque miraculo dari nequeat, & ut Deo dante in commentarijs ad 3. partem Diu. Thomæ circa quæst. 13. ostendimus, nullius creatura virtute naturali miracula possint patrari, nullus Angelus virtute naturali potest efficere, quod in corporibus detur vacuum. Idque etiam deducitur ex doctrina D. Thomæ de malo, quæstion. 16. art. 10. ad vltimum, ubi agens de virtute naturali Daemonum (quæ non est minor virtute aliorum Angelorum, quia naturalia etiam post peccatum integra per manserunt in Damone) ait Sæctus Doctor. *Licet Dæmones possint mouere aliquam partem terræ, non sequitur, quod possint mouere totam terram, quia hæc non est proportionatum nature ipsorum, ut mouerentur clementiora mundi.* Ergo cum vacuum, ut ostendimus, sit contra totum ordinem vniuersi, ex hac Doctrina

D. Thomæ sequitur, nullius Angeli virtute naturali posse fieri, quod in corporibus detur vacuū.

7. Obijcies primo, quod si vacuum non esset, non esset possibilis motus localis corporum; aut ut ille esset, deberet vnum corpus cum alio penetrari. Neutrum horū naturaliter potest admitti. Ergo necessario naturaliter debet dari vacuum: sequela probatur, quia si omne spacium, per quod alicuius corporis deberet fieri motus localis, esset altero corpore repletum, vel illud tale corpus resisteret, & omnino impediret motum alterius, vel ut moueretur, deberet corpus mobile cum alio corpore existente in illo spacio penetrari.

¶ Nec valet dicere cum Aristotele hic tex. 62. & 84. motum localem fieri per id quod partes aeris, vel aquæ aliæ condensentur, aliæ rare fiant, ut sic absque destructione corporis præexistentis in aliquo spacio, aut penetratione cum illo aliud corpus per idem spacium moveatur. ¶ Non, inquam, id valet, quia cum magna descendit è nubibus pluuia, non videntur partes aeris ita posse condensari, ut absque penetratione cum illis possit tanta aqua descendere.

Respondetur cum nostro Authore hic quæst. 3. in responsione ad 3. solutionem datam esse optimam, nec illi replicam factam obstare, quia cum aer maximam habeat raritatem; multum potest condensari, ut absque destructione illius aut penetratione cum illo ma-

xima quantitas aquæ è nubibus posset descendere.

8. Obijcies secundo, quod datis duabus magnis tabulis perfectissime planis, & ita omnino contiguis, ut nullus inter illas mediet aer, aut aliud corpus, tunc si per trabem ad medium vnius tabulæ illa subito ab homine, vel ab Angelo æqualiter eleuetur, non potest in instanti, vel in tam parua morula eleuationis tantus aer ingredi, ut pro parua illa morula non detur vacuum in spacio, quod relinquetur inter illas duas tabulas sic separatas. Ergo cum omnia hæc naturaliter possint contingere, naturaliter potest dari vacuum.

Respondetur, quod datis duabus tabulis sic perfecte planis (quod est satis difficile) & quod non tabulis per aliquod illarum latus vna ab altera, sed æqualiter intendatur reparari, id erit omnino impossibile, sed ad eleuationem vnius tabulæ altera, ac si esset illi continuata, ne detur vacuum, simul eleuabitur: nec hoc est difficile creditu, cum videamus, alia perfecte plana non nisi cum magna violentia à corpore, super quod sunt, posse separari, & ea violentia, & retardatio separationis est, ut detur locus per latera talium corporum ad aeris ingressum; ne inter talia corpora detur vacuum. Ergo cum ob perfectam corporū, quæ sunt contigua planiciem, non est locus ut sufficiens aer ad replendum spacium inter talia corpora, si separantur subito, possit ingredi,

di, non poterunt vlla naturali vi subito separari. Et hoc est à posteriori maximum argumentū, quod naturaliter non potest dari vacuū.

9. Obijcies tertio, quod dato aliquo vase æneo perfecte spherico, vndeque cū æquali grossitie, & duritie pleno aqua, & absque aliquo prorsus foramine, per quod possit ingredi aer, si vndique æqualiter circumdetur nix: tunc aqua in illo existens æqualiter per omnes suas partes cōgelabitur, & cōdensabitur, atque in spacio, quod per cōdensationem relinquet, cum non possit ingredi aer, nec aliud corpus, dabitur vacuum. Ergo cū hæc omnia naturaliter possent cōtingere, naturaliter potest dari vacuum. Nec valet dicere, quod in talicasu, ne detur vacuum, vas quantumvis sit durum, & magnā habeat grossitiem, frangetur.

Non, inquam, id valet, quia illud non potest per fractionem diuidi in omnem suam partem: alias diuideretur in indiuisibilia: reperinde fuisset compositum ex indiuisibilibus, quod infra ostendemus esse impossibile, nec est maior ratio, quare in has, quam in alias partes diuidatur, cum æqualem secundum omnes supponamus habere grossitiem, & æqualiter secundum omnes suas partes aqua congeletur, & cōdensetur. Ergo nullatenus vas frangetur, aut diuidetur.

Respondetur ad argumentum, solutionem datam esse aptissimam: experientia enim videmus ad congelationem aquæ in vase

non habente per quod aer in eo ingrediat, illud frangi per illam partem, per quam aqua incipit congelari, vel per illam partem vasis, quæ minorem habet duritiem aut grossitiem. Si autem reducamur ad angustias hypotheseis argumenti (quæ non facile potest cōtingere) adhuc est dicendum, quod tunc tale vas frangetur, non quidem in omnem suam partem, sed vel ad authorē naturæ pertinebit designare per quas partes minutissimas frangatur, vel talis determinatio ex determinata, & indiuiduali actione in tali numero tempore, & tali numero agente proveniet.

QVÆSTIO VIII.

Utrum corpus possit moueri per vacuum?

Cum, vt quæstione præcedenti vidimus, supernaturaliter possit dari vacuum tā negarium, destruendo videlicet Deus omne corpus & locum; quam priuatiuum, relinquendo videlicet aliquem locum, qui nullum corpus contineat, nec ab illo repleatur; in ea suppositione conditionaliter inquirimus; an si Deus in vacuo, vbi nullus prorsus est locus, sed spaciū imaginariū, produceret aliquod corpus, illud posset in tali vacuo moueri. Et similiter si inter corpora, quæ modo sunt vniuersi Deus aliqua relinquens, inter media destrueret, in illo va-

cuo, quod inter talia corpora esset, posset aliquod corpus moueri, vt destructis elementis ignis, aquae & aeris, si poneretur aliqua pars terrae, vel aqua in concavo lunae, posset per vacuum, quod esset tunc inter vacuum lunae, & terram vsque ad ipsam terram moueri.

2. Resolutorie est dicendum, per vtrumque tale vacuum posse aliquod corpus moueri. Oppositū aliqui tenent. Sed conclusio est communis, & probatur primo ex D. Thoma 3. part. quaest. 57. art. 4. ad 2. vbi docet, corpus Christi gloriosum ascendisse supra omnes caelos, & esse extra omnem continentiam caelorum. Sed super omnes caelos ascendere non potuit, nisi per motum corporis. Ergo Christus in illo spacio imaginario, quod supra caelos consideramus, & quod est vacuum negative verum habuit motum, & a fortiori illum potest habere quodlibet aliud corpus in vacuo priuatiue, transiundo de loco ad locum per vacuum intermedium inter duo talia loca, cum in tali motu, vt videbimus, facilius sit assignare viam, quod tale corpus per motum acquirat.

3. Aduertendum tamen est, quod si corpus ponatur in vacuo negatiue, vltra quod non sit aliud corpus vel locus, tunc tale corpus non posset moueri motu naturali, quia non esset illi magis naturale quiescere in nulla parte imaginaria, quam in alia, cum omnes essent eiusdem rationis. Neque etiam esset illi tunc vio-

lentus aliquis motus, quia non esset contra illius inclinationem naturalem quiescendi magis in vna parte imaginaria talis spacij, quam in alia, sed posset moueri motu quasi progressiuo ad sui voluntatem, vel illius, qui illud moueret. Si autem corpus moueretur per vacuum existens inter alia corpora, tunc posset in tali vacuo moueri motu naturali, vel violento, vt lapis existens in concavo lunae, destructis corporibus intermedijs vsque ad terram, naturali motu per illud vacuum descenderet ad terram, quia eius grauitas esset pondus, & inclinatio in terram, & lapis tunc existens in terra motu violento proiicientis contra inclinationem talis lapidis, posset per tale vacuum moueri.

4. Obijciens primo, quod omne corpus corruptibile sicut in se esse dependet a caelorum influentia, sic in operari, & moueri. Sed si aliquod corpus constitueretur in vacuo, non posset in illud caelum influere (vt quassiore praecedenti dicebamus) ergo non posset illud in vacuo moueri.

Resp. quod praeterquam quod corpus gloriosum, vt modo corpus Christi super omnes caelos existens sicut non dependet ab influxu caelorum in esse, ita nec in operari, & moueri: ac perinde illud saltem non debet ex deesse influentiae caelorum moueri. Praeter hoc etiam corpus in statu corruptionis existens licet si in vacuo constitueretur, non posset recipere influxum caelorum, sicut posset Deus tale caelorum influxum.

influxum ad esse prædicti corporis, ut in vacuo conseruaretur, supplere, ita etiam posset eundem celorum influxum supplere, ut in vacuo, moueretur.

5. Obijcies secundo, quod per motum localem corpus acquirit *vbi*. Sed non posset corpus in vacuo acquirere *vbi*: ergo non posset moueri in vacuo. Maior patet, quia per motum localem acquirit corpus nouam præsentiam nouaque distantiam ad polos mundi veros, vel imaginarios: ergo debet acquirere aliquod *vbi*. Minor vero prob. quia *vbi* est circumscriptione passiva corporis ex circumscriptione actiua loci proueniens. Sed in vacuo cum nullus esset locus actiue circumscribens, nulla potest esse circumscriptio passiva corporis ex circumscriptione actiua loci proueniens. Ergo corpus in vacuo existens nullum potest acquirere *vbi*. ¶ Conf. nã D. Th. 1. p. q. 10. art. 3. ait, *quod mobile secundum locum non est, in potentia ad aliquid intrinsecum in quantum huiusmodi, sed aliquid extrinsecum, scilicet locum*. Sed corpus existens in vacuo non est in potentia ad aliquem locum: ergo ut sic non est mobile localiter.

Resp. ad argum. quod licet *vbi*, quod communiter ex motu locali prouenit, ex circumscriptione actiua loci proueniat, & illud solum definiatur in prædicamentis, aliud tamen potest esse *vbi*, præsentia videlicet alicuius corporis quanti in aliquo spacio imaginario cum respectu talis distantiae, vel distan-

tiae ad aliquod aliud corpus, si illud sit, vel saltim ad aliquod punctum imaginariũ, & hoc etiã *vbi* potest corpus quantum acquirere in vacuo per verum motum successiuũ. ¶ Ad contr. præter illa, quæ diximus in logica lib. 7. q. 30. nu. 10. explicantes illud testimonium D. Tho. quod videlicet non intedat S. Doctor, quod mobile secundum locum non est solum in potentia ad aliquid intrinsecum, sed etiã ad locum extrinsecum: id asserit S. Doctor de motu locali, ut communiter contingit de loco in locum; non autem de motu, quod fieri posset per vacuum, in quo mobile licet esset in potentia quantum est de se ad locum, & ut si ille esset coniungeretur cum illo, defectu loci solus acquireret *vbi*, & nulli coniungeretur loco.

6. Obijcies tertio, impossibile esse dari a parte rei aliquem motum, nisi in determinata aliqua specie. Sed motus corporis in vacuo ad nullam determinatam speciem motus pertineret. Ergo impossibilis esset talis motus corporis in vacuo. Minor prob. quia motus ut in suas species in motus sursum, & deorsum diuiditur. Sed motus corporis in vacuo nec esset sursum, nec deorsum, cum id non possit competere motui, nisi in ordine ad aliquem terminum, qualis nullus esset in vacuo: ergo motus corporis in vacuo in nulla esset determinata specie motus.

Resp. quod præterquam, quod si motus corporis esset in vacuo inter alia corpora vniuersi intercedenti, ut si vacuum esset inter con-

cāuū lunæ, & terræ, motus corporis in tali vacuo, si per illum magis approximaretur cōcauo lunæ, esset mot⁹ sursum; si autē per illū magis approximaretur terræ, esset motus deorsum. Si tamen aliquod corpus in vacuo negative moueretur, talis motus illius (vt probat argumentum) nec esset sursum, nec deorsum: istæ enim non sunt differentia motus absolute, sed motus qui fit inter corpora vniuersi, quorum cum aliqua ex sua natura inferiorem, alia superiorem locum obtineāt, quod per motum approximatur corporibus superioribus, mouetur sursum, quod vero approximatur corporibus inferioribus, mouetur deorsum; essent tamen in motu, quod fieret in omnimode vacuo aliæ differentia, & species motus, vt motus circularis, & rectus, in quarum aliqua determinata specie quilibet talis motus in particulari constitueretur.

7. Obijciens quarto, quod si corpus moueretur per vacuum, eo ipso quod moueretur ipsum mobile faceret vacuum. Sed, vt, questione precedenti ostendimus, nullū corpus potest facere vacuum. Nullum igitur corpus potest in vacuo moueri. Maior prebatur, quia dum in vacuo aliquod producit corpus eo ipso illud spacium in quo est, iam non est vacuum, siquidem ab ipso corpore repletur. Et eo ipso, quod tale corpus moueretur, desineret replere illud spacium, & aliud spacium repletet. Ergo spacium quod prius tale corpus replebat,

per sui motum faceret vacuum.

Respondetur negādo maiorem: alias nullum corpus constitueretur in vacuo, nec moueretur in vacuo, quia si eo ipso quod existeret in aliquo spacio corpus faceret tale spacium non vacuum, cum moueretur de vno spacio in aliud, etiam illud spacium, ad quod moueretur, faceret non vacuum, & sic nunquam corpus existeret in vacuo, aut moueretur in vacuo, nulliusque huic quaestioni relinqueretur locus. Dicēdū igitur est, quod corpus existens vbi nullus est locus extrinsecus ipsum ambiens & continens est in vacuo, in dō in vacuo negative. Vnde cum ex illo spacio imaginario ad aliud spacium eiusdem vacui moueretur tale corpus, non faceret de nouo aliquod vacuum, sed id quod antea erat vacuum, quia non erat locus, nec capacitas continendi, & circumscribendi aliquod corpus eodem modo vacuum relinqueret.

QVAESTIO IX:

Utrum si corpus moueretur in vacuo, moueretur in instanti?

PARTem affirmatiuā tenet Auerres, & alij existimantes omnem successionem, & retardationem motus solū resistentia corporis existentis in spacio, super quod fit motus, provenire. Vnde cum in vacuo nullū sit aliud corpus resistere potens motui corporis, quod constitueretur in illo, existimabāt corpus in vacuo nō successiue, sed in instanti moueri.

2. Dicendū tanē est cum D. Tho-
ma

ma hic lect. 12. & cum nostro Authore hic quest. 3. art. 2. & communis sententia, quod si corpus moueretur in vacuo, nō in instanti, sed successiue, & in tempore moueretur. Probatum autem primo conclusio, quia successio, & prioritas, & posterioritas partium motus, secundum quam motus non potest fieri in instanti, sed in tempore, licet possit augeri ex resistentia alterius corporis existentis in spacio, super quod fit motus, non solum ab huiusmodi resistentia, sed ex alijs capitibus, quæ etiam permanent in motu corporis, quod moueretur per vacuū, potest prouenire, quia ad motum cæli nulla est resistentia alterius corporis; & tamen talis motus nō fit in instanti, sed successiue. Nec valet dicere, quod successio motus cæli prouenit ex voluntate intelligentiæ cælum mouentis. Non enim id valet, quia intelligentia summa mouet cælum velocitate, qua ipsum cælum est mobile, nec posset illud moueri in instanti. Et præterea sunt alia capita, ex quibus successio motus potest prouenire, scilicet virtus mouentis: si enim daretur vacuum inter cælum, & terram, & aliquod corpus in concavo lunæ constitueretur, quanto illud esset grauius, maiori velocitate, etiam per vacuum descenderet in terram, quam aliud corpus minus graue.

3. Secundo probatur conclusio: si esset vacuum inter cōcauum lunæ, & terram, & ponatur in vacuo lunæ corpus v.g. tripedale, il-

ludque per tale vacuum moueretur, vsque ad terram, non posset superior illius pedalitas peruenire ad locum, vel spaciū imaginatum illius vacui, ad quem peruenit infima pedalitas, priusquā perueniret ad spaciū intermedium pedalitatis. Ergo in motu talis corporis daretur successio prius, & posterius: ac perinde ille non esset in instanti. ¶ Confirmatur: nam si columna recta descenderet per vacuum à concavo lunæ vsque ad terram, infima pars illius columnæ tangeret terram, & non tangeret illam superior pars illius columnæ recta permanens. Ergo si vacuum illud ulterius protraheretur, prius ad aliquod spaciū illius vacui perueniret infima pars illius columnæ, quam superior. Ergo talis motus per vacuum non potuit esse in instanti: alias simul omnes partes columnæ ad eundem terminum peruenissent.

4. Tercio probatur conclusio, nam si à concavo lunæ vsque ad terram esset columna fixa, & totum spaciū circumstans esset vacuum, & proxime circa columnam descenderet corpus aliquod tripedale: prius illud esset coextensum aliquibus partibus columnæ, tribus videlicet prioribus illius pedalitatis, quam reliquis ipsius columnæ partibus, nec simul & in eodē instanti posset tale corpus esse coextensum, & æque approximatum omnibus partibus illius columnæ, sed prius approximaretur prioribus illius partibus deinde sequētib;

& sic successiue alijs. Ergo cum talis successiua approximatio corporis ad columnam immotam fiat per motum ipsius corporis in vacuo, talis illius motus non instanti, sed successiue fieret. Antecedens patet: nam impossibile est, quod corpus longe minoris quantitatis sit simul & in eodem instanti coextensum, & approximatum omnibus partibus corporis longe maioris quantitatis.

5. Obijcies primo. Quod Aristoteles, cap. 8. huius libri ait, quod qualis est proportio intergratitiam, & resistentiam vnius medijs ad gratitiam, & resistentiam alterius & qualis longitudinis, talis est proportio temporis, quo vnum mobile pertransibit vnum spacium, ad tempus quo idem mobile pertransibit alterum, & subdit, quod cum in vacuo nulla sit resistentia id quod mouetur per vacuum, exuperabit omnem proportionem ad id, quod mouetur per plenum, & per consequens in non tempore mouebitur. ¶ Confirmatur ex eodem Aristotele text. 72. quia dato opposito, scilicet quod mobile per vacuum moueretur in certo tempore, sequitur impossibile, quod idem mobile poterit pertransire spacium plenum in tanto tempore quanto pertransit vacuum: nam si tempus consumptum in vacuo est subduplum ad tempus consumptum in pleno spacio, poterit signari aliud spacium in duplo subtilius, ac minus resistens, quam alterum, quod idem mobile transibit

in subduplo tempore, atque adeo in tanto, in quanto per transiit vacuum.

Ad hoc argumentum, quod eisdem fere verbis proponit noster Author hic quaest. 3. art. 2. respondet ipse Ss. Magister, quod Aristoteles non probat absolute motum corporis in vacuo fore instanti, sed aduersus aliquos antiquos existimantes totam successionem motus desumex resistentia alterius corporis absolute tamen est dicendum, quod omni sublatam resistentia alterius corporis, qualis non esset in vacuo adhuc corpus in vacuo non moueretur in instanti, quia ex alijs capitibus (vt ostendimus) successio motus potest provenire. ¶ Ad confirmationem responderetur, quod cum consumptio temporis in motu non solum proveniat a resistentia alterius corporis; sed a virtute motiua, bene potest tantum temporis consumi in motu vnius mobilis per vacuum, & motu alterius per plenum, si talia mobilia sint inaequalis virtutis motiua, vt si in vacuo moueatur luna, & per plenum moueatur ferrum. Si tamen mobile sit idem, & aequalis virtutis motiua, semper velocius mouebitur per vacuum, quam per plenum, quia in pleno corpus quantumvis subtile aliquantulum resistet, & magis retardabit motum eiusdem mobilis, quam in vacuo retardaretur.

6. Obijcies secundo, quia ideo Sol diffundit lumen per aliquod spacium in instanti, quia nullam

inuenit

inuenit resistantiam contrarij. Ergo similiter mobile totum in instanti per motum percurreret spacium, ubi nullam alterius corporis inuenit resistantiam, quam cum non inueniat in vacuo, si in illo moueatur, in instanti mouebitur.

Respondetur negando consequentiã, quia ad introductionẽ qualitatis solum resistantiam potest facere illius cõtrarium, & cum nullum sit luci contrarium, quod eius diffusioni, aut introductioni resistat, potest in instanti diffundi, ad motum autem localem ipsa magnitudo, & extensio mobilis, etiam si nulla adsit resistantia alterius corporis, sufficiet, vt nõ possit esse in instanti. Vnde corpus quantum, & extensum si moueretur in vacuo, non in instanti, sed in tempore successiue moueretur.

QVAESTIO X.

Utrum tempus sit aliqui d reale à mobili, & motu distinctum?

VT tempus cognitum difficile explicem, vt omnibus certũ suppono, illius nomine communiter intelligi durationem rerum secundum illarum mutationem, & successionem. Vnde aliquando sumitur tempus pro duratione intrinseca cuiuscumque motus, vt docet D. Thomas in 2. dist. 12. artic. 3. ad 3. Proprius tamen, & strictius accipitur pro duratione motus magis vniformis, & regularis qualis est motus primi mobilis,

quia per talem illius durationem intrinsece motus illius primi mobilis mensuratur, extrinsece autem omnes alij motus.

2. Vt certum etiam suppono vere esse tempus, siquidem res generabiles, & corruptibiles mensurã aliquam habent suã durationis, media qua cognoscatur, quanta sit illarum duratio, & quod aliquæ longiorem habent durationem, quam alię, & quod vnus motus est velocior alio.

3. Dico primo. Nec prima sphaera, nec aliud corpus mobile est tempus. Oppositum tamen aliqui, quos refert noster Author hic quæst. 4. Sed conclusio cum eodem nostro Authore est communis, & probatur. Tam ex Philosopho hic text. 94. asserente, quod dicere: sphaeram esse tempus, stultius est, quam vt de eo impossibilia consideremus. Tum etiam, quia res in sphaera, vel aliquo corpore sunt tantum in loco: in tẽpore vero sunt, tanquam in mensura durationis illarum motus. Sphaera igitur, vel aliquod aliud corpus non est tempus. Tum denique, quia sphaera, & quodlibet aliud corpus mobile est res permanens, & omnes partes illius sunt simul; tempus autem est res successiua non habens partes simul, sed successiue transeuntes alias in eadem mensura temporis esset simul hæc mea præsens locutio, & externa, quod manifeste est falsum. Ergo neque sphaera, neque aliud corpus mobile est tempus.

4. Dico secundo. Tẽpus à quo-

libet motu inferiorum, cuius est extrinseca mensura, distinguitur realiter entitative, non vero à motu primi mobilis, cuius est intrinseca duratio, & mensura ab alio tamē distinguitur realiter formaliter. Prima pars conclusionis est manifesta, quia cum tempus, quod extrinsece mensurat, & regulat omnes motus inferiores, sit subiective in primo mobili, sicut & illius motus, non potest identificari realiter cum aliquo motu aliorum corporum in ipsis corporibus intrinsece recepto, cum nullū aliquod idem entitative accidens possit esse in subiectis realiter entitative distinctis. ¶ Confirmatur, quia contingit, duos aliquos motus corporum inferiorum esse æquales, & tempus quo extrinsece mensurantur, esse inæquale; & e contra ipsos motus esse inæquales, & tempus quo extrinsece mensurantur, esse æquale. Tempus igitur extrinsece mensurans tales motus, realiter distinguitur ab illis. Antecedens probatur: nam si in eodem spacio moveatur duplex mobile, vnum duplo velocius altero, utriusque motus æqualem habebit extensionem partium, utpote commensurata, & coextensionem eidem extensioni spacij: inæquali tamen tempore quilibet talis extrinsece mensurabitur motus, vnumque mobile in tempore dimidia horæ totum tale spacium suo motu transibit. Et e contra, si per spacium vnius leucæ in tempore vnius horæ aliquod mobile mo-

ueatur, & aliud duplo velocius in tempore etiā vnius horæ spacium duarum leucarum suo motu pertranseat tempus extrinsece mensurans tales motus erit æquale, & extensio ipsorum motuum, utpote inæquali extensioni spacij coextensa erit inæqualis.

5. Secunda pars conclusionis, quæ est tertia conclusio nostri Authoris hic in prædicta quæst. 4. probatur. Quia tempus intrinsece mensurans motum primi mobilis est ipsius motus sua intrinseca duratio: sed duratio cuiuscunque rei non distinguitur realiter entitative ab ipsa re existente, & illius existentia. Ergo tempus non distinguitur realiter entitative à motu primi mobilis, cuius est intrinseca mensura. Minor probatur, quia duratio intrinseca cuiuslibet rei, nihil est aliud, quam illius existentia continuata sui productione conservata. Ergo non distinguitur realiter entitative ab ipsa re existente, & illius existentia, sed solū per connotationem ad actionem continuatam; cum hac tamen differentia, quod in rebus permanentibus per continuatam productionem illarum non producitur aliqua nova illius pars: in motu autem continuata illius productio est productio novæ partis ipsius motus. Tamen sicut totus motus non distinguitur realiter à suis partibus simul sumptis: ita & duratio intrinseca totius motus non distinguitur realiter entitative ab ipso motu. ¶ Confirmatur, quia duratio

ratio intrinseca cuiuslibet rei creatæ nihil addit intrinsecum supra ipsius rei existentiam, sed solum connotationem ad actionem productiuam ipsius rei existentis, ut perseverantem, & continuatam. Ergo duratio intrinseca motus primi mobilis: acperinde, & tempus intrinsece illud mensurans non distinguitur realiter entitativè ab ipso motu existente, & illius existentia. Consequentia patet, quia nihil realiter entitativè ab alio distinguitur, nisi addat aliquid reale intrinsecum supra illud. Antecedens autem probatur, quia si duratio intrinseca rei creatæ adderet aliquid intrinsecum supra illam, opportheret in illa de nouo produci; acperinde duratio alicuius rei non esset solum continuata illius productio, sed noua productio alicuius intrinseci in illa. Id autem esse falsum, constat, quia si Deus aliquam rem produceret, & continuata eadem productione conservaret absque eo, quod aliquid aliud intrinsecum in illa de nouo produceret, talis res vere, & proprie diceretur durare. Ergo duratio intrinseca alicuius rei nihil addit intrinsecum supra ipsam rem existentem, sed solum diversam connotationem, quia ut existens dicit ordinem ad sui productionem, ut durans vero dicit ordinem ad eandem sui productionem non absolute, sed ut continuatam.

6. Tertia denique pars conclusionis, quæ est secunda conclusio nostri Authoris in prædicta quæst.

4. & habetur ex D. Thoma opusculo 44. cap. 2. ex his quæ proxime diximus, deducitur, quia licet duratio intrinseca alicuius rei non addat aliquid intrinsecum supra rem creatam existentem, addit tamen novam connotationem ad actionem illam producentem, novamque dependentiam ab illa, siquidem connotat actionem sui productiuam non absolute, sed ut continuatam. Ergo duratio intrinseca cuiuscumque rei creatæ saltem realiter formaliter distinguitur ab illa. Et ita D. Thomas 1. par. quæstion. 10. ar. 2. ait: *Quod in Deo duratio propria eius non distinguitur ab illo: secus vero in creaturis.* Et cum non possit intelligi D. Thomas de distinctione virtuali, & quæ per intellectum potest fieri actualis distinctio rationis ratiocinatæ: cum hæc etiam reperiat inter Deum, & illius durationem, utpote quæ ad Deum ut illius attributum comparatur, sentit Sanctus Doctor in creaturis ad minus esse distinctionem actualem formalem: & ex natura rei inter illas, & illarum intrinsecam durationem. Idque etiam patet, quia duratio accidit cuilibet rei creatæ existenti. Ergo est aliquid saltem realiter formaliter distinctum ab ipsa, & illius existentia. Et cum, ut diximus, tempus intrinsece mensurans motum primi mobilis sit intrinseca illius duratio saltem realiter formaliter ab ipso motu erit distinctum.

7. Secundo probatur eadem tertia pars conclusionis, quia tem-

pus quod intrinsece mensurat motum primi mobilis, licet solum sit subiective in primo mobili, dicitur esse in omnibus alijs motibus inferiorum, tanquam extrinseca mensura in mensurato, & ipsi motus dicuntur esse in tempore. Sed non dicitur motum primi mobilis esse in motibus inferiorum, nec ipsos motus esse in motu primi mobilis. Ergo tempus saltem realiter formaliter distinguitur à motu primi mobilis, quem intrinsece mensurat.

8. Dico tertio. Tempus non solum pro materiali, sed & formaliter sumptum est aliquid reale. Prima pars conclusionis manifeste sequitur ex secunda parte conclusionis precedentis: si enim tempus materialiter, & entitative est idem quod motus primi mobilis, cum certum sit, motum primi mobilis, sicut & motum cuiuslibet alterius corporis esse aliquid reale, manifestum est etiam tempus pro materiali esse aliquid reale. Quod vero etiam formaliter sumptum tempus sit aliquid reale probatur: quia tempus formaliter ut distinctum à motu enumeratur ab Aristotele inter species quantitatis, & motus formaliter, ut motus non ponitur ab Aristotele directe in aliquo prædicamento, sed inter post prædicamenta enumeratur. Ergo cum quantitas sit unum ex generibus entis realis, tempus formaliter ut tempus est aliquid reale. Præterea: quia tempus formaliter est duratio intrinseca motus

primi mobilis. Ergo cum talis motus sit aliquid reale, tempus etiam formaliter sumptum debet esse aliquid reale: alias motus realiter non duraret: nihil enim realiter durat, nisi per realem sui durationem.

9. Obijcies primo. Quod Aristot. in hoc libro, cap. ultimo docet, quod tempus ita dependet ab anima quod si non esset anima, non esset tempus. Sed ens in suo esse dependens ab anima non est ens reale, sed ens rationis. Ergo tempus saltem formaliter sumptum non est ens reale, sed ens rationis.

¶ Confirmatur. Nam ut quæstione sequenti videbimus, tempus est numerus motus. Sed numerus dependet ab intellectu numerante, & accipere unam partem in ordine ad alteram. Ergo tempus in suo esse formali temporis dependet ab intellectu: ac perinde non est aliquid reale sed rationis.

Respondetur ad argumentum, quod tempus licet sit aliquid extra animam; dependet tamen ab anima, & intellectu in actuali exercitio numerationis, ut optime explicat D. Thomas 4. Philosophicæ 23. dicens. *Tempus est, ut cumque ens, sine anima sicut contingit, motum esse, sine anima sicut enim ponitur motus; ita necesse est poni tempus. Dependet tamen in numeratione ab anima, quia motus non habet esse fixum in rebus, neque aliquid actu assumi potest de ipso, nisi aliquod indivisibile præsens, & sic totalitas motus non accipitur, nisi per considerationem nostram*

comparantem partem priorem posteriori. Hæc D. Thomas. Ex quibus patet, quod tempus licet in actuali numeratione, & mensuratione motus dependeat ab intellectu actu accipiente unam partem motus in ordine ad alteram, tamen ex natura sua habet tempus esse mensuram, qua partes motus possunt numerari, & mensurari. Unde ad testimonium adductum Aristotelis respondetur cum nostro Authore, Philosophum solum intendere, quod cum tempus eâ dependentiam in actuali exercitio numerationis habeat ab intellectu, si non esset possibilis anima, & intellectus, non esset possibile tempus; id autem non tollit tempus esse ens reale, ut in simili de numero explicuimus in Logica, lib. 7. quest. 14. securi etiam non tollit realitatem sensibilibis, quod re vera, si non esset possibilis sensus, nulla esset qualitas sensibilis.

Ex eadem adducta doctrina D. Thomæ patet ad confirmationem: quamvis enim tempus sit numerus motus, cum tamen, ut ait D. Thomas opusculo 44. cap. 1. non sit numerus numerans, sed numerus numeratus, qui cum rebus numeratis identificatur, sicut motus & illius partes, quas numerat tempus, sunt aliquid reale, ita tempus est aliquid reale, licet in actuali exercitio numerationis dependeat ab actione intellectus accipientis unam partem motus in ordine ad aliam.

10. Obijcies secundo, quod illud, cuius partes non sunt aliquid reale, non potest esse aliquid reale. Sed partes temporis non sunt aliquid reale. Ergo nec tempus est aliquid reale. Minor probatur, nam partes temporis sunt præteritum, & futurum. Sed præteritum non est, & futurum nondum est, nec aliquando huiusmodi partes realiter existunt. Ergo partes temporis non sunt aliquid reale.

Respondetur, quod ut amplius explicabimus, quaest. 12. sequenti, diversimode huiusmodi successiva, ut motus, & tempus realiter existunt, quam entia permanentia: existunt enim per aliquid sui indivisibile, quo continuantur, ut partes motus per mutatum esse, & partes temporis per instans indivisibile. Unde non solum argumento factò non probatur non esse tempus aliquid reale, sed ex illo convincitur oppositum, quia non possent continuari partes motus, & temporis per aliquid indivisibile realiter existens, quin ipsæ partes essent reales, & iuxta naturam suam successivâ realiter existant.

QVAESTIO XI.

Quid sit tempus, & qualiter ab alijs mensuris secundum durationem distinguatur?

Aristoteles in hoc li. text. 111. naturam explicans temporis, illud definit, quod sit numerus motus
secundum

secundum prius, & posterius. Unde ut essentiam temporis agnoscamus, huiusmodi illius definitione n explicare, & aliquibus objectionibus examinare oportet.

2. Pro explicatione igitur illius est aduertendum, quod motus duplicem habet extensionem, secundum quod etiam habet partem in publici differentia; nam habet aliquas partes in mobili, & extensionem, & diuisibilitatem in tales partes, quatenus cum sit accedens inherens mobili, secundum se totum extenditur per totum mobile, ita ut diuersis partibus mobilis corresponsdeant diuersae partes ipsius motus, & loquendo de istis partibus motus, omnes sunt simul ita ut vna non sit prius tempore, quam alia. Alias habet partes motus ab spacio, per quod fit: ex eo enim quod aliquid mobile continue moueatur per aliquod spaciū, in quo sunt aliquae partes priores, & aliae posteriores, & quas mobile non simul, sed successiue, & cum ordine prioris, & posterioris, pertransit. Inde prouenit, quod ipse motus habeat partes priores, & posteriores sibi inuicem succedentes, & quae non simul existant, & iuxta diuersitatem motus habet partes etiam tempus; tempus tamen & motus licet suas partes casualiter habeant ab extensione spacij, super quod fit motus; diuersas tamen partes, & extensionem habeant ac illud; illud enim habet suā extensionem, & partes permanen-

ter, & omnes simul: tempus autem & motus habent suam extensionem, & partes successiue, quatenus mobile non simul, sed vnam prius altera omnes per motus partes transiit spacij.

3. Hoc ergo supposito dicendum est, definitionem traditam ab Aristotele esse optimā. Et praeter auctoritatem ipsius Philosophi, & omnium eius interpretum, illam explicando, probatur. Sensus ergo definitionis est, quod tempus est numerus motus, non quidem numerus numerans, sed numerus numeratus, seu numerabilis, quatenus est duratio intrinseca motus primi mobilis, in qua secundum prius, & posterius ipsius motus potest intellectus accipere, & numerare prius, & posterius ipsius durationis, quae sunt partes temporis, & quatenus duratio intrinseca talis motus primi mobilis est vniformis, & regularissima, & per motum ipsius primi mobilis nobis notissima est mensura extrinseca omnium motuum, & mutationum cuiuscumque entis corruptibilis.

4. Aduersus eā tamen definitionem obijcies primo, quod tempus est quātitas cōtinua, utpote quod inter species quantitatis continuæ ab Aristotele enumeratur, quia eius partes copulantur termino communi, scilicet instantibus indiuisibilibus. Sed numerus est quātitas discreta. Perperam igitur dicitur, quod sit numerus motus.

Dices;

Dices, quod numerus numerans est quantitas discreta, numerus vero numeratus seu numerabilis potest esse quantitas continua, ut tres vlnæ panni sunt quantitas continua permanens, & nihilominus facit numerum numeratum seu numerabilem, tempus autem non est numerus numerans, sed numerus numeratus, scilicet ipsa duratio successiva & continuata primi mobilis, quæ est numerabilis ab intellectu secundum prius & posterius, accipiendo & comparando vnâ partem talis motus & illius durationis in ordine ad aliam. ¶ Contra hoc tamen est. Tempus eodem modo est numerus quo est mensura, siquidem idem est dicere, quod est numerus, ac dicere, quod est mensura. Sed non est mensura passiva seu mensurata, sed actiua & mensurans, siquidem est id, per quod certificamur de duratione rerum. Ergo non est numerus numeratus, sed numerus numerans.

Respondetur, solutionem datam esse optimam, & ad illius replicationem dico, quod licet tempus non sit numerus numerans, sed numerabilis, est tamen mensura actiua ipsius motus primi mobilis & aliorum inferiorum, quatenus ex numeratione per intellectum facta durationis motus primi mobilis ipsum motum primi mobilis possumus in seipso mensurare, & extrinsece omnes alios motus inferiores. Et ita tempus est mensura actiua illorum, quatenus per

illud omnes tales motus possunt mensurari, licet ad actuale mensurationem concurrat numerus numerans, secundum quem intellectus accipit per modum præteriti, præsentis & futuri vnâ partem temporis in ordine ad aliam. 5. Obijcies secundo, quod tempus non solum est mensura motus, sed etiam mensura quietis saltem priuatiue, imò est etiam mensura ipsius esse rei corruptibilis, quæ dicitur tanto vel tanto tempore durare. Perperam igitur definitur determinate per id, quod sit numerus seu mensura motus.

Respondetur, quod motus est id, cuius primo & per se tempus est numerus & mensura, & si mensuret quietem, est, quatenus illa est priuatio motus & iuxta durationem motus, quo priuat quies, mensuratur: & si mensurat ipsius esse substantiæ corruptibilis, est, quatenus illa variationi & mutationi subijcitur, & licet nō habeat successionem partium, habet tamen successionem tendentiæ esse illius ad non esse; & sic optime tempus definitur determinate, quod sit numerus & mensura motus, quia illius primo & per se est numerus & mensura, aliorum autem non nisi in ordine ad motum.

6. Obijciens tertio, quod si tempus esset numerus motus, esset etiam & mensura illius, quia numerus est mensura rei numeratæ. Sed non potest tempus esse mensura motus: ergo nec numerus motus. Minor probatur. Quia mensura

debet

debet esse notior mensurato. Sed motus, utpote quem sensu percipimus, est nobis notissimus; tempus vero est maxime nobis ignotum. Ergo tempus non potest esse mensuram motus.

Resp. quod si loquamur de tempore in ordine ad motus horum inferiorum, notius est nobis tempus per regularissimum motum, & circulationem quotidiana iam Solis, quam motus quilibet inferior. Vnde optime tempus, & durationem variis formis primi mobilis possumus assumere ut mensuram horum inferiorum: si autem loquamur de ipso tempore in ordine ad motum primi mobilis, cuius est intrinseca duratio, & intrinsece illud mensurat, in exercitio est nobis notissimum, quia experientia cognoscentes fluxum ipsius motus primi mobilis, in exercitio notissima est nobis ipsius duratio, licet in quo talis essentia consistat, sit difficile cognitum, sufficitque, ut in exercitio sit nobis nota talis motus duratio, ut per illam ipsum motum, & alios motus inferiores mensuremus.

7. Ex dictis (ut ad secundum quod in questionis titulo inquirebatur, breuiter respondeamus) sequitur differentia temporis ab alijs mensuris rerum permanentium, ut ab aeternitate, & aeterno: plenior enim explicationem huiusmodi mensurae Theologis relinquentes, supponimus aeternitatem esse mensuram rei omnino, tam quoad esse, quam quoad operationem immutabilis, & inuariabilis,

& ita aeternitas, ut definiuit Boetius, est *interminabilis vite tota simul, & perfecta possessio*. Vnde aeternitas nullas prorsus habet partes aut successionem, & sic manifeste distinguitur a tempore nostro, quod cum sit mensura rei, tam secundum esse, quam secundum operationem mutabilis, imò primò, & per se, ut explicauimus, sit mensura ipsius motus, habet successionem, & partes priores, & posteriores non simul, sed successiue existentes, ita similiter tempus. Aeternitas autem est mensura media inter aeternitatem & tempus, siquidem est mensura rei immutabilis secundum esse, mutabilis vero secundum operationem, & sic differt a tempore in eo, quod non habet formalem successionem, & differt ab aeternitate in eo, quod habet aliquam successionem virtualem, & non simul omnibus coexistit, sed coexistit illis successiue secundum quod illa non simul, sed successiue in suis proprijs mensuris existunt.

QVAESTIO XII.

Utrum partes temporis solum existant ratione alicuius instantis?

SUPPONO (quod & saepius insinuauimus) tempus esse quantitatem continuam compositam ex partibus diuisibilibus, & tales illius partes diuersis indiuisibilibus instantibus copulari, & continua;

tinuari; sicut partes lineæ diuersis indiuisibilibus punctis copulantur, & continuantur: cum enim Aristoteles, & D. Thomas insinuant vnum esse nunc temporis influens per omne tempus, solum intendunt esse vnum subiectiue, quatenus vnum est mobile, prius vnā partem spaciij, & posterius alteram suo motu pertransiens.

Ita enim id explicat D. Thomas 1. part. quæstion. 10. artic. 4. ad 2. dicens: *Quod nunc temporis est idem subiecto in toto tempore, sed differens ratione, eo quod sicut nunc tempus respondet motui, ita nunc temporis respondet mobili, mobile autem est idem realiter toto decursu temporis, sed differens ratione, in quantum est hic, & ibi, & ista alteratio est motus. Similiter fluxus ipsius nunc, secundum quod alternatur ratione, est tempus.*

2. Hoc ergo supposito, dubitamus, an partes temporis realiter existant adæquate ratione sui, an vero solum existant inadæquate ratione alicuius instantis indiuisibilis, quo continuantur, & solum ratione sui sint præteritæ, vel futuræ. Primum enim istorum tenet Durandus in 2. dist. 2. quæst. 4. & aliqui plures præcipue ex recentioribus.

3. Dicendum nihilominus est cum nostro Authore hic quæstio.

4. & communis Thomistarum sententia partes temporis solum existere inadæquate ratione illius indiuisibilis instantis, quo copulantur, & continuantur. Conclusio

colligitur ex Aristotele in hoc libro cap. 10. vbi postquam preposuerat obiectionem, quod tempus non existit per suas partes, quia hæ sunt præteritum, & futurum, nec per instantia, quia ista non sunt partes illius, & nihil existit, nisi ratione suarum partium, & ita tempus nunquam existeret, postea in text. 105. soluit hoc argumētum dicens: *Nihil sit, nisi secundum quod est, nihil autem est temporis, nisi nunc. Unde non potest fieri, nisi secundum aliquod nunc, nō quia in ipso primo nunc sit tempus, sed quia ab eo incipit tempus.* Et clarius id docet Sanctus Doctor opuscul. 44. cap. 1. cuius verba in secunda ratione conclusionis adducuntur. Et idem denique colligitur ex D. Augullino 11. confessionum cap. 5.

4. Ratione autē probatur primo ex ipsa definitione temporis, quod est numerus motus secundū prius & posterius, ex qua colligitur partes tēporis solum esse præteritum & futurum, quæ correspondēt priorij, & posteriori motus. Sed si partes temporis adæquate ratione sui existerent, etiam daretur pars temporis præsens: ac perinde diminuta esset prædicta temporis definitio. Minor patet, quia si pars aliqua temporis ratione sui existeret, tunc talis pars esset præsens; & non præterita, & futura. Ergo non solum partes temporis essent præteritum, & futurum.

5. Secundo probatur conclusio ratione

ratione desumpta ex D. Thoma in praedicto opusculo 44. cap. 1. ubi sic ait. *Quia quaelibet pars cuiuslibet successiui est diuisibilis in diuersas partes: si ergo aliquod successiuum existeret non solum secundum aliquod indiuisibile sui, sed secundum aliquam sui partem, sequitur, quod multae partes alicuius successiui simul essent, quod est contra rationem successiuorum.* Hæc Diu. Thomas, in quibus euidenter ratione cōclusionis insinuat: quaelibet enim vel paruula pars temporis est diuisibilis in plures partes: alias tempus continuum componeretur ex indiuisibilibus, quod infra ostendemus esse impossibile: ergo si aliqua pars tēporis ratione sui adæquate existeret, existeret, simul omnes illius partes, ex quib⁹ talis pars temporis componitur, & sic nec talis pars, nec tempus esset ens successiuum, sed permanens, cum illud sit, cuius partes simul existunt.

6. Nec valet dicere cum aduersarijs quod talis pars temporis nō existit permanenter, sed fluenter & successiue: non, inquam, id valet; nam vel existit aliqua tota pars quantumuis paruula temporis in se ipsa, vel solum ratione alicuius sui indiuisibilis. Si hoc secundum, habemus intentionem. Si vero dicatur primum: cum talis quantumuis paruula pars temporis vepote diuisibilis habeat plures partes, omnes illæ simul existunt: & dicere, quod ex partibus ex quibus quaelibet pars temporis componitur, aliæ sunt præteritæ & a-

liæ futuræ, est incidere in nostram sententiā & nullam assignare quantumuis minimam temporis partem, quæ ratione sui adæquate existat, sed quæ solum existat per aliquod sui indiuisibile.

7. Tertio probatur, quia si aliqua diuisibilis pars temporis ratione sui haberet adæquatam diuisibilem existentiam, sequeretur, aliquod instans plus durare, quam per instans. Consequens est impossibile: ergo illud ex quo sequitur. Sequela probatur: quia per totam illam morulam diuisibilem, qua illa diuisibilis pars temporis duraret, durarent etiam instantia, quæ partes talis diuisibilis partis temporis copularent & continuarent (aliās partes talis partis temporis non essent continuæ, ac perinde nec ipsum tempus esset continuum) ergo quodlibet talium instantium duraret per totam morulam, qua duraret illa diuisibilis pars temporis, ac per consequens quodlibet tale instans duraret plus quam per instans.

8. Obijcies primo. Partes temporis ratione sui sunt præteritæ & futuræ, ergo ratione sui aliquando realiter existunt præsentēs. Probatur consequentia, quia præteritum est, quod aliquando fuit præsens, & futurum quod erit præsens: ergo quod ratione sui est præteritum, ratione sui fuit præsens, & quod ratione sui est futurum, ratione sui erit aliquando præsens: confirmatur: quia nihil potest transire ad statum præteritionis nisi

nisi per sui realem praesentiam. Ergo si pars temporis ratione sui est praeterita, ratione sui fuit praesens: alias inter eius futuritionem & praeteritionem non medieret praesentia, & immediate esset futurum, & praeteritum, quod non videtur intelligibile.

Respondetur ad argumentum, negando consequentiam, natura enim propria successuorum est, quod non habeat partes ratione sui praesentes, alias, ut in prima ratione conclusionis ostendimus; non recte definiretur tempus, quod sit numerus motus secundum prius & posterius, sed deberet definiti, quod sit numerus motus secundum prius, praesens & posterius: sufficit ergo ut pars temporis in se ipsa sit praeterita, quod in facto esse existat per aliquid sui, scilicet per instans indivisibile, quo continuatur cum parte temporis sequenti, quia aliquod fluens & successuum dicitur praeterisse, quando iam est in facto esse: fluxus enim praeterit, quando eius aduenit terminus per quem consumatur, & dicitur in facto esse. Sufficit etiam ut pars temporis in se ipsa sit immediate futura, quod precedat aliquod eius indivisibile instans, per quod continuatur cum parte praecedenti, & iniciatur eius futuritio. Unde ad formam argumenti neganda est secunda consequentia in successuivis, licet illam teneat in rebus permanentibus, quia successiva solus sunt in se futura, vel praeterita per ordinem ad existentiam, quam

habent vel habitura sunt ratione indivisibilis, quo cum alijs partibus continuatur, in ordine ad quod secundum quod terminat unam partem illa dicitur praeterita, & in ordine ad idem indivisibile secundum quod est initium alterius partis, illa dicitur futura. ¶ Ad confirmationem respondetur, quod in his successuivis ut aliquid transeat ad statum praeteritionis, sufficit, quod ratione indivisibilis, per quod continuatur existat. Nec obstat, quod immediate ad futuritionem alicuius partis sequatur eiusdem partis praeteritio, & solum secundum diversas considerationes mediat inter futuritionem & praeteritionem eiusdem partis illius praesentia, quia instans illud quod terminat partem, prius nostro modo intelligendi facit illam existere, quam praeteritam: quia in successuivis ipsum illorum factum esse, & est illa in se non esse, sed praeterisse, & simul est existentia illorum, quam possunt habere.

9. Obijcies secundo, quod partes temporis non possunt existere per indivisibile instans. Ergo vel nullatenus nec ratione sui, nec ratione alterius realiter existunt. Et sic tempus non esset aliquid reale: vel re vera existunt partes temporis ratione sui. A recedens probatur, quia si partes temporis existerent per instans indivisibile quo continuantur, veraque talis pars existeret simul cum tale videlicet existit instans illarum continuativum. Id autem

est impossibile. Tum, quia iam tempus non esset successuum, siquidem illius partes existerent simul. Tum etiam, quia prior pars comparatur ad alteram partem, quæ cum illa medio tali instanti continuatur, sicut præteritum & futurum. Sed implicat in eodem instanti esse præteritum & futurum: ergo implicat, quod per idem indivisibile instans quo aliquæ partes temporis continuantur, ipsæ partes temporis simul existant.

¶ Secundo probatur idem principale antecedens, quia instans quantumvis continet partes temporis, est aliquid realiter ab ipsis distinctum, ut punctum indivisibile continuans partes lineæ realiter ab ipsis distinguitur. Sed nihil potest realiter existere per aliquid realiter à se distinctum: ergo partes temporis non possunt realiter existere per indivisibile instans quo continuantur.

¶ Tertio probatur idem antecedens, quia cum existentia rei debeat illi esse proportionata, id per quod aliquid existit, debet illi proportionari. Sed instans indivisibile partibus divisibilibus temporis non proportionatur: ergo partes temporis non possunt per indivisibile instans, quo continuantur, realiter existere.

12. Respondetur negando antecedens & ad primam illius probationem posset dici non esse inconueniens, quod partes temporis, quæ aliquo indivisibili instanti continuantur, ratione eius-

dem instantis simul existant, quia id non obstat successioni temporis, cui solum obstarer, quod illius partes simul existerent ratione sui, non autem quod simul existant per aliquod sui extrinsecum, scilicet per indivisibile instans, quo continuantur, & per quod prior pars consumatur & posterior iniciatur. Nec etiam est inconueniens, quod hoc modo simul existant pars temporis præterita & futura, quia cum tempus non habeat in se nisi partem præteritā & futurā factum esse & consumatio partis prioris est initium partis posterioris, & sic non est inconueniens, quod pars præterita & futura simul existant per idem indivisibile instans, quo continuantur, & quod est factum esse & consumatio prioris partis & initium posterioris. Tamen licet hæc non possint unde quæq; negari, & necessario sit dicendum, quod per idem indivisibile instans, quo partes continuantur, prior existit in facto esse & posterior in fieri, quatenus idem tale instans est terminatum prioris partis & initium posterioris; tamen quia non dicitur aliquid absolute existere, nisi cum eo modo quo existere potest, existit in facto esse, partes temporis non dicuntur absolute existere, nisi cum existunt in facto esse, & quia per instans continuatum aliquarum partium temporis solum prior pars existit in facto esse, illa tunc absolute dicitur existere, & posterior pars potius

tius, dicitur tunc futura quā existēs, & solū dicitur absolute existēs per aliud instans, quod post illam sequitur & illum cum alia parte continuabit. Et sic nunquam saluabitur, quod in eodem instanti & per idem instans dux aliquæ partes temporis simul absolute existant. Et solum successioni temporis obstarēt, quod illius partes simul absolute existerent, solumquē etiam obstarēt, quod pars, præterita & futura simul absolute existerent, non autem obstat, ut dixi, quod per idem instans una pars existat, absolute & in facto esse, & altera solum secundum quid & inferi.

13. Ad secundam probationem eiusdem principalis antecedentis responderetur, quod licet instans cōtinuum partium temporis sit aliquid realiter ab ipsis distinctū, est tamen aliquid illorum, quatenus illas terminat & continuat, & id sufficit, ut per partes temporis, eo modo quo successui potest competere existentia, realiter existant, maxime cum nec res permanentes existant per aliquid realiter secundum identificatum (ut secundum probabiliorē sententiam supra defendimus de existē-

tia cuiuscumque rei create) imō nec oportet, quod id per quod res permanens realiter existit, sit in ipsa receptum, sed sufficit, quod sit terminus eius, sicut existentia verbi est terminus humanitatis Christi, & illam facit realiter existere.

14. Ad tertiam denique eiusdē antecedentis probationem respondetur, quod præterquam quod existentia, quæ non est intrinseca, sed quasi intrinseca rei existentis, qualiter instans continuativum partis tēporis, est existentia illius, non debet tantum cum illa proportionem habere ac si esset omnino intrinseca existentia illius. Præter hoc, inquam, quamvis instantis sit formaliter indivisibile, quatenus terminat partem divisibilem tēporis, est virtualiter divisibile, sicut anima rationalis licet formaliter indivisibilis, quatenus informat materiam corpoream divisibilem, est virtualiter divisibilis, & ea virtualis divisibilitas instantis est sufficiens illud proportionare, ut sicut terminat partem divisibilem temporis, ita etiam sit existentia illius, & eo modo quo pars successiva potest existere per illud realiter existat.

LIB. QVIN- TVS PHYSICO- RVM.

Summa Textus.

QVÆSTIO I.

IN primo huius libri capite varias motus, seu mutationis acceptiones explicat Aristoteles, generationemque non esse proprie motum ostendit, & motum à mutatione instantanea distinguit. ¶ In secundo adstruit ad tria tantum prædicamenta, quantitatem videlicet, qualitatem & ubi, dari per se motum, & iuxta id tres species motus assignat, & quid proprie quies sit, explicat. ¶ In tercio aliquos ad pleniorum cognitionem motus terminos explicat. ¶ In quarto principia unitatis genericæ, & specificæ & numericæ motus declarat. ¶ In quinto contrarietatem motus cum altero motu ex diuersis principijs desumptam explicat. ¶ In sexto denique, & ultimo capite contrarietatem explicat motus cum quiescere, & contrarietatem similiter vnus quietis cum altera.

Utrum ad quantitatem qualitatem, & ubi sit per se motus?

Mutatio teste Philosopho hic c. i. potest esse, vel inter terminos negatiuos, vt transiens de albo in nigrum, n. utatur à non esse nigri ad non esse albi. Et cū termini negatiui nihil sint, formaliter inter illos non est proprie mutatio. Potest etiam esse à termino negatiuo ad positium, vt generatio substantialis à non esse v.g. hominis ad esse hominis, vel à termino positio ad negatiuum, vt corruptio substantialis ab esse hominis ad non esse hominis. Vel denique inter terminos positios, vt cū quis transit de albo in nigrum, & hæc sola mutatio habet rationem proprii motus, quia solum mobile, quod est ens in actu, proprie mouetur. Et solum quod mouetur inter terminos positios est ens in actu: sola enim materia, quæ nō est ens in actu est quæ mutatur de nō esse ad esse, & de esse ad nō esse, solūq; illa est sub utroque tali termino. Præsens ergo difficultas nō de quali-

qualibet mutatione, sed de illa solū, quæ est proprie motus, procedit.

2. Procius resolutione est supponendum, quod sicut illud solum mouet per se, cui id ratione sui & non ratione alterius competit. Vnde album, v.g. non per se, sed per accidens calefacit, quia non ratione suæ albedinis, sed ratione alterius, scilicet ratione caloris ei calefacere competit. Ita ad id solū est per se motus, quod ratione sui & non vt resultans ad terminum primarium motus, per motum acquiritur, & ipsum terminat motū.

3. His suppositis affirmatine respondetur ad questionem cum Aristotele. Diu. Thom. & nostro authore q. 1. & 2. huius libri communique sententia, & probatur. Primo, quia tres species subalternae motus ab Aristotele assignantur, augmentatio videlicet, alteratio & motus localis: sed augmentatio est ad quantitatem, alteratio ad qualitatem, & motus localis ad vbi: ergo ad hæc tria prædicamenta est per se motus. ¶ Confirmatur, quia hæc tria possunt per se primo & absque eo quod ad aliquem terminum primarium motus resultent, proprium motum terminare: ergo ad illa est per se motus. Consequencia patet, quia in eo, vt proxime dicebamus, consistit esse aliquid per se motum. Antecedens autem probatur, quia per motum localem nihil aliud intrinsecum præter vbi acquirit mobile: locus enim, ad quem per motum peruenit, licet cum illo coniuga-

tur, non est quid intrinsecum ipsi mobili. Similiter qualitas ratione sui acquiritur per motum alterationis, & per motum intensiōis intenditur, ac denique quantitas in augmentatione (vt late Deo dante explicabimus in libris de generatione) non acquiritur ad acquisitionem substantiæ, sicuti quantitas quæ in prima sui productione per modum proprietatis substantiæ ad illius productionem resultat. Sed quod primo intenditur in augmentatione est productio maioris quantitatis: ergo quantitas, qualitas & vbi possunt ratione sui, & absque eo quod ad terminum alicuius motus resultent, proprium & verum motum terminare.

4. Secundo probatur, quia in his tribus vel est proprie contrarietas vt in qualitate, vel saltem est latitudo pertransibilis per verum motum: quantitas enim cū habeat extensionem & latitudinem, potest per verum augmentationis motum fieri de minori maior, sicut propter eam solam latitudinē qualitatis potest illa per verum motum intensiōis intendi, absq; eo quod talis motus sit inter terminos cum omni proprietate & rigore contrarios: calor enim v.g. vt vnum non proprie contrariatur calori vt o. & ac denique ea etiam latitudo reperitur in termino motus localis, qualis est inter locum sursum & deorsum: ac perinde in ipso vbi, quod per coniunctionem ad diuersa loca mobile acquirit:

ergo ad hæc tria datur per se motus. ¶ Confirmatur, quia in his tribus inuenitur medium, per quod trāsitur de extremo in extremum. Ergo ad hæc tria potest verus, & proprius motus successiuus per se primo terminari. Paret cōsequētia. Quia ideo inter terminum negatiuum, & successiuum non est proprius motus successiuus, quia inter tales terminos nullū est medium pertransibile per motum, vt inter esse, & non esse, & inter non esse, & esse. Antecedens vero probatur, quia inter qualitates proprie contrarias, vt inter album & nigrum, dantur colores extremi, & in eadem quantitate, & qualitate cum detur latitudo secundum intensionem, & extēsiōem, datur inter terminos extremos medium, & similiter in termino motus localis, sicut inter terminos spaciij in quo fit, est medium, ita inter diuersum vbi quod mobile acquirit, & deperdit, est vbi intermedium.

5. Obijcies primo, quod quantitati, & vbi nihil est contrarium. Ergo cum motus proprie sumptus debeat esse inter terminos contrarios, ad quantitatem & vbi non potest esse proprie motus. ¶ Respondetur, quod licet posset saluari contrarietas in quantitate & vbi, quatenus quantitas magna, & parua, & vbi in loco sursum, & deorsum contrariantur. Quidquid tamen sit de hoc, ad minus in quantitate & vbi & in quantitate ad se mutipiam comparata est latitudo

explicata, quæ sufficit in termino propriij motus, & quæ ad minus debet intelligi, cum dicitur, quod motus debet esse in terminos contrarios.

6. Obijcies secundo, quod cum quantitas consequatur ad substantiam, in d etiam qualitas, sicut calor vt illius proprietas consequitur ad substantiam ignis, non videntur terminare motum per se, sed vt terminum secundarium resultare ad productionē substantiæ.

Respondetur, quod non intendimus, omnem quantitatem, & qualitatem per se primo motum terminare, sicut illum non terminat quantitas quæ in prima generatione substantiæ ad illam vt illius proprietas resultat, & similiter calor, qui est proprietas ignis. Sed intendimus, quod aliqua quantitas, illa videlicet, quæ acquiritur per augmentationem, terminet per se motum, quia illa non resultat per modum proprietatis ad substantiam, nec ad nouam partem substantiæ, sed per se intenditur, & potius ad productionem illius producitur noua pars substantiæ, & similiter plures qualitates per se in sua prima productione terminant motum, & omnes cum intenduntur, licet aliqua, vt calor quia est proprietas ignis, ad substantiam ignis resultat, & lux quia non producitur per expulsionem contrarij, sed eius productio fit à priuatione lucis ad illam, inter quos perinde terminos non est medium, nō producitur per motum, sed per mutationem.

tionem instantaneam, quamvis ipsa lux, quia in se habet latitudinem, per verum motum intendatur.

7. Obijcies tertio, quod si aliquis esset motus ad quantitatem, maxime motus augmentationis, cum de minori fit maior quantitas. Sed hic non est proprie motus. Ergo nullus datur proprie motus ad quantitatem. Minor probatur, quia in motu debet relinqui terminus à quo, & acquiri terminus ad quem. Sed cum quantitas de minori fit maior, minor quantitas, quae solum potest habere rationem termini à quo non relinquitur, sed permanet. Ergo tale quantitatis augmentum non fit per verum motum.

Respondetur negando minorem. Et ad probationem; quod licet in augmento quantitatis maneat eadem quantitas quoad substantiam: non tamen cum eadē terminatione minoris: quantitas enim quae ante augmentum erat parua, post augmentum non manet parua, sed magna. Et id sufficit, ut terminus à quo formaliter ut terminus à quo relinquatur per motum & non maneat cum termino ad quem.

8. Obijcies quarto, quod ad ubi solum potest esse motus localis. Sed ille non est proprie motus. Ergo ad ubi non datur per se motus. Minor probatur, quia in proprio motu & successivo mobile debet esse partim in termino à quo, & partim in termino ad quem. Sed id non obtingit in motu locali. Ergo ille non

est proprie motus. Minor probatur, quia cum mobile est in termino à quo, non pertingit, nec partialiter terminum ad quem, & cum est in termino ad quem, iam totaliter relinquit terminum à quo. Ergo nunquam mobile est partim in termino à quo, & partim in termino ad quem.

Respondetur negando minorem, & ad probationem dicere, quod praeterquam quod mobile corporale quantum & extensum simul est secundum aliquam sui partem in termino à quo, & secundum aliam in termino ad quem. Praeter hoc, in quantum cum mobile mouetur à loco in locum distantem, & per motum est in spacio inter medio, dicitur tunc esse partim in termino à quo, & partim in termino ad quem, quia tale spacium intermediū participat de utroque loco extremo, & sic mobile existens in illo dicitur esse partim in termino à quo, & partim in termino ad quem. Sicut quia color medius inter extremos colores participat de utroque extremo transiens de vno colore extremo ad alterum colorem extremum per colorem medium, dicitur esse partim in utroque colore extremo.

QVAESTIO II.

Utrum ad substantiam, & reliqua praedicamenta sit per se motus?

Dico primo. Ad substantiam non est per se motus. Probatur.

tur. Quia substantia in sui productione non fit per se ex aliquo positivo, sed ex sui privatione, inter quam & ipsam substantiam cum non fit medium, substantia non acquiritur per motum successiuum, sed per mutationem instantaneam. Similiter cum substantia corrumpitur, non fit transitus per se ab illa ad aliquid positivum, sed ab illa ad sui privationem, inter quam & substantiam cum non fit medium, corruptio substantiae non est motus successiuus, sed mutatio instantanea.

3. Nec valet dicere, quod aliqua substantiae sunt per se ex forma positiva, ut forma cadaueris ex viventi, & forma aceti ex forma vini, imò generaliter ad productionem cuiuslibet formae substantialis praesupponitur, alia forma substantialis in materia, & ad corruptionem cuiuslibet formae substantialis sequitur alia forma substantialis in materia. Generatio igitur & corruptio formae substantialis est inter terminos positivos, ac perinde defectu huius non debet excludi à ratione proprii motus. ¶ Non inquam, id valet, quia (ut ostendimus lib. 1. de principijs entis naturalibus agentes) terminus per se à quo productionis formae substantialis, & terminus per se ad quem corruptionis formae substantialis non est nisi privatio ipsius formae, & per accidens ratio materiae, quae non potest absque omni existere forma substantiali, productionem unius formae subst-

tantialis praecedit altera forma substantialis in materia & corruptionem unius formae sequitur alia, ex terminis autem per se sumitur ratio mutationis & motus, & sic corruptio & productio formae substantialis, quia per se non est inter terminos positivos, non est motus, sed mutatio instantanea. ¶ Nec etiam per se, sed ex dispositione materiae sequitur ad formam viventis forma cadaueris, nec ad formam vini forma aceti, & corruptio cum talium formarum per se solum tendit ad non esse illarum. Huic etiam conclusioni poterat obijci, quod nutritio est motus successiuus & per se terminatus ad substantiam. Sed de hoc, Deo dante, late agemus in libris de generatione.

3. Dico secundo. Ad relationem non est per se motus. Probatur. Quia omnis relatio realis praedicamentalis (de transcendentale enim, utpote ab his quibus competit indistincta, non loquimur) sequitur per naturalem resultantiam ad positionem sui fundamenti cum conditione coexistentiae sui termini: ergo relatio non per se & ratione sui aliquē terminat proprie motū aut mutationē, sed est terminus secundarius motus aut mutationis, per quam producit suum fundamentum.

4. Dico tertio. Ad actionē & passionē nō est per se motus. Hāc cōclusionē pluribus rationibus ostendit Philosoph. ex quib⁹ hęc facile deducitur. Quia cū actio & passio idē

tificen-

tificetur cum motu, si ad actionem, & passionem esset per se motus, etiam ad unum motum esset per se motus, & eadem ratione ad illum esset per se alius motus, & ad illum alius, & sic in infinitum, quod cum non possit admitti, dicendum est, quod cum actio, & passio sint ipse motus, aut mutatio, ad actionem, & passionem, nec est per se motus aut aliqua mutatio.

5. Dico quarto. Ad pradicamentum situs non est per se motus. Probat: quia cum situs sit dispositio partium corporis in ordine ad locum resultat ex ubicatione ipsius corporis in loco, ac perinde non per se aliquem terminat motum, sed motus localis per se terminatur ad ubi, & tanquam terminus secundarius resultat situs.

6. Dico quinto. Nec ad pradicamentum quando est per se motus. Probat: quia id pradicamentum consistit in hoc, quod est rem aliquam esse in tali, vel tali tempore, quod resultat ex duratione intrinseca rei, & mensuratione illius a tempore, & quatenus resultat ex duratione intrinseca rei, motus aut mutatio non ad ipsum quando, sed ad ipsam rem, ut continuata illius productio per se terminatur: quatenus vero resultat ex tempore, seu mensuratione temporis, cum tempus, ut libro diximus praecedenti, non distinguatur a motu primi mobilis, sicut ad motum non est per se motus; ita nec ad tempus: ac perinde multo minus ad ipsum

quando, quatenus a tempore resultat.

7. Ultimo tandem dico. Ad pradicamentum habitus non est per se motus. Probat: quia ut in logica explicuimus, pradicamentum habitus consistit in hoc, quod est habere aliquid media aliqua actione: ac perinde illud ex actione, qua aliquid habetur non tanquam terminus primarius ipsius actionis (ille enim est id, quod per talem actionem habetur) sed tanquam terminus secundarius resultat. Ergo ad pradicamentum habitus non est per se motus.

QVAESTIO III.

A quo desumatur unitas formalis motus?

AD motum concurrunt ipsum mobile, motor, terminus a quo, & ad quem, & spacium, seu medium per quod fit motus. Vnde a quo istorum unitas formalis motus, generica videlicet, & specifica desumatur, inquirimus, breuiterque aliquibus conclusionibus ex nostro Authore Ss. Magistro Soto quæst. 3. huius libri respondebimus.

2. Dico igitur primo. Ab unitate vel diuersitate mobilis non sumitur unitas formalis motus. Probat: Tum, quia mobile comparatur ad motum, ut illius subiectum & a subiecto non unitas, aut diuersitas formalis, sed solum ratione critica accidentium desumitur. Tum

etiam, quia idem omnino specificè & numerice mobile diuersos formaliter recipit motus, & è contra diuersum formaliter & numerice mobile potest recipere motu eiusdè speciei: ergo nulla vnitas aut diuersitas mobilis arguit unitatem vel diuersitatem formalem motus.

3. Dico secundo. Vnitas formalis motus non sumitur ab unitate motoris: ita noster author in prædicta q. ar. 1. cōcl. 5. Et prob. Tū, quia eiusdè athomæ speciei est motus lapidis, & ferri descēdētis ad cētrū, & motor, utpote generās talia corpora, est diuersæ speciei. Et similiter eiusdem speciei est motus violentus lapidis proiecti ab homine vel elephante, quamuis talis motor sit diuersæ speciei. Tū etia n, quia licet motus ut actio formaliter respiciat agens seu motorem; non tamen sub formalitate motus, & ideo agens in illius definitione sub formalitate motus non ingreditur. Ergo non sumitur vnitas formalis motus ab unitate vel diuersitate motoris.

4. Obijcies, quod motus naturalis ignis sursum & motus violentus lapidis ad eandem terminum sunt motus formaliter distincti, siquidem formales videntur esse differentię motus esse naturalem & violentum, & tamen ea differentia solum sumitur ex diuersitate motoris, cum vtriusq; talis motus sit per idem spaciū ab eodem termino à quo in eundē terminum ad quem: ergo sola diuersitas motoris sufficit formali-

ter diuersificare motum.

Responderetur, quod naturale & violentum non sunt differentię intrinsecæ motus in ratione motus, sed accidentales. Vnde licet ille desumantur ex diuersitate motoris, non sequitur ex illius unitate vel diuersitate sumi unitatē vel diuersitatem formalem motus formaliter in ratione motus, quod docuit D. Thom. de potentia q. 9. art. 8. dicens, quod motus nō sumit speciem à principio, ab illo tamen sortitur, ut sit naturalis vel violentus.

5. Dico tertio. Vnitas & diuersitas formalis motus formaliter desumitur ab unitate vel diuersitate formali illius termini ad quem in ratione termini formaliter accepti. Et cū vnitas formalis cuiuslibet rei sit generica vel specifica de vtraque loquimur, & asserimus, omnes motus esse eiusdem generis, qui ad terminum eiusdem prædicamenti terminantur, & esse eiusdè speciei athomæ vel subalterne, qui ad terminum eiusdem speciei athomæ vel subalterne terminantur.

6. Conclusio sic explicata est cōmunis, & colligitur ex Aristotele in hoc lib. tex. 31. docente, omnes dealbationes esse eiusdem athomæ speciei; quia omnes albedines eiusdè athomæ speciei sunt, omnes autē disciplinationes esse eiusdè speciei subalterne, quia disciplina est species subalterna in diuersas speciei athomas diuisibilis: idēq; docet D. Th. plurib. in locis, & prob. quia ratio motus est esse viā & tēctiā in suū terminum: ergo ab illo suam

suâ speciē & vnitatē formale defumit. Consequentia patet. Quia eo quod actus scientiæ & potētis sunt via & tendentia in suum obiectum, ab illo suam speciem & vnitatem formalem sumunt: ergo à fortiori à suo termino illam defumit motus, cuius tota ratio est esse viam & tendentiam in terminum. ¶ Confirmatur primo, quilibet motus in particulari definitur in ordine ad suum terminum ad quem: ergo in ordine ad illum & ab illius vnitatem suam accipit speciem & vnitatem formalem. ¶ Confirmatur secundo, quia motus ab illo accipit speciē à quo & denominationem: vnū quodq; enim ab eo à quo habet esse, denominatur. Sed motus à suo termino ad quem accipit denominationem ergo suam speciem & vnitatē formale. Minor patet. Quia eo quod motus v.g. terminetur ad albedinem, determinatur albefactio, & si ad calorem calefactio, & sic de alijs.

7. Dixi vnitatem formalem motus defumi formaliter ab illius termino ad quem formaliter in esse termini accepti, quia sicut scientiæ & potētis non specificantur à suis obiectis in esse entis, sed formaliter in esse obiecti, & contingit, scientiam aut potētiam eiusdem alicuius speciei ad obiecta specificè in esse entis distincta terminari, & è contra idem obiectum in esse entis diuersas specificè terminare scientias; ita & motus non à suo termino ad quem in esse entis, sed formaliter in esse

termini suam accipit vnitatem vel diuersitatem formalem. Vnde ad eundē entitative terminum potest dari diuersus formaliter motus.

8. Dico, quarto. Nihilominus causaliter aliquando ex diuersitate termini à quo defumitur, vnitatis vel diuersitatis formalis motus, ita tamen quod talis diuersitas termini à quo refundatur in ipsum terminum ad quem, vt ab illo formaliter diuersitas motus defumitur. Conclusio & à simili & exemplis ipsius motus probatur. A simili quidem, quia licet, vt diximus, diuersitas formalis scientiarum ab illarum obiectis formaliter sumatur, causaliter aliquando defumitur ex diuersitate mediorum & illorum diuersitas in ipsum obiectum refunditur. Similiter licet relatio in ordine ad suum terminum formaliter suā accipiat vnitatem vel diuersitatē formale, causaliter illam accipit à suo fundamento, illiusque diuersitas in ipsum refunditur terminum: ergo licet motus, vt pote via & tendentia ad terminum ad quem, ab illo formaliter accipiat suam vnitatem vel diuersitatem formalem, potest etiam causaliter illam accipere à suo termino à quo, & illius diuersitas refundi in ipsum terminum ad quem.

9. Exemplis etiā id confirmatur nam ascensus aeris & descensus lapidis ad aliquod idē pñctum est motus formaliter diuersus vt pote vnus motus sursum & alter motus deorsum & terminus ad quem talis:

talis vtriusque motus solum potest esse formaliter diuersus diuersitate causaliter desumpta ex diuerso termino à quo, & in ipsum terminum ad quem refusa; quatenus videlicet idemmet materialiter terminus secundum quod respicit diuersum terminum à quo, est formaliter diuersus. Similiter motus ex nigro ad fuscum, & ex albo ad fuscum, quamuis sint ad eundem terminum ad quem in esse entis sunt formaliter diuersi motus, & terminus ad quem vtriusque est formaliter diuersus diuersitate causaliter desumpta ex diuerso termino à quo, quia fuscum, cum sit medium inter album, & nigrum, quatenus cōtrariatur albo, & quis per motum recedit ab albo in fuscum, accipitur fuscum vt nigrum, & quatenus fuscum cōtrariatur nigro, & aliquis per motum recedit à nigro ad fuscum accipitur vt album, & sic idem fuscum vt respicit talem vtrumque terminum à quo est formaliter diuersum diuersitate causaliter ab ipsis terminis à quibus, desumpta. ¶ Aduertendum est tamen, quod non quilibet diuersitas in termino à quo motus sufficit, vel causaliter ipsum motum diuersificare, sed illa duuntaxat, quae formaliter in ratione termini à quo, & secundum quā respicitur à termino ad quem, ei competit: motus enim ab albo in nigrum, & à fusco in nigrum non est formaliter distinctus: quia licet terminus à quo album scilicet & fuscum in ratione entis distin-

quantur; non tamen formaliter in ratione termini à quo, quia vterque respicitur à termino ad quem secundum rationem albi, & secundum quod ab vtriusque albedine per motum quis recedit, & ad nigredinem accedit; & ita talis in esse entis diuersitas praedicti termini à quo, nec causaliter diuersificat motum, nec in illius terminum ad quem, vllatenus refunditur.

10. Quod si huic conclusioni obijcias, quod oppositum illius videtur docere D. Thomas 1. par. q. 23. art. 1. ad 3. dicens: *Quod motus non accipit speciem à termino à quo, sed à termino ad quem.* Respondetur, quod in eo solum intendit D. Thomas, motum non accipere formaliter speciem à termino à quo, sed à termino ad quem, (quod nos praecedenti conclusione fateamur) non vero quod causaliter non possit aliquando motus accipere speciem à termino à quo. Præterquā quod D. Thomas, vt ex illius cōtextu constat, loquitur ibi de diuersitate termini à quo, vt patet ex exēplo dealbationis ex nigro, palido, vel rubeo, quae differentia termini à quo, vt proxime dicebamus, non est formaliter in esse termini, sed in esse entis.

11. Vltimo tandem dico, Etiā ab spacio, & medio, per quod fit motus, causaliter desumitur diuersitas formalis motus, & talis diuersitas spacij in ipsam terminum ad quem motus refunditur. Conclusio est Philosophi hic text. 32. & probatur: quia motus circularis,

& rectus ad eundem terminum est formaliter distinctus, & illius distinctio causaliter saltem provenit à diversitate spacij, scilicet lineæ rectæ, & circularis, per quam fit motus. Ergo à diversitate formalis spacij seu medij causaliter sumitur formalis diversitas motus.

¶ Et dixi, illam accipi à diversitate formali spacij, quia non sufficit diversitas illius in esse entis, ut ex eo quod lapis motu recto descendat per aerem, vel per aquam, nullam talis motus accipit diversitatem formalem.

12. Dices, motum de albarationis à nigro per fuscum & per palidum fieri per diversum medium, & tamen esse eiusdem speciei, cum Aristoteles, & D. Thomas absque exceptione dicant, omnes de albarationes esse eiusdem speciei. Ergo ex diversitate medij, per quod aliquid movetur à termino à quo ad terminum ad quem, nulla vel causaliter provenit diversitas formalis motus.

Respondetur, quod sicut diversitas termini à quo penes fuscum & palidum est materialis, & motus à fusco in album, & à palido in album est eiusdem speciei, quia uterque talis terminus relinquitur, quatenus participat nigredinem, & opponitur albo, sic diversitas medij penes fuscum, & palidum est materialis, quia sub eadē ratione transit mobile de nigro ad album per fuscum ac per palidum, scilicet ut fuscum, & palidum participant rationem nigri. Et sic nō

mirū, quod ex tali diversitate motus nullam formalem diversitatem motus proveniat, cum hac (ut diximus) non aqualibet medij diversitate, sed à diversitate illius formalis causaliter desumatur.

13. Obijcies, quod ascensus aeris est media illius regione usque ad suum locum naturalem, concavum videlicet ignis; & ascensus ignis est media sua regione usque ad suum locum naturalem, concavum videlicet lunæ, sunt diversum medium, & uterque habet diversum terminum à quo, & ad quem: & tamen sunt motus eiusdem speciei, siquidem uterque est motus sursum, & naturalis. Ergo à nullo prædictorum sumitur unitas formalis motus.

Respondetur cum nostro Authore in prædicta quæst. 3. art. 1. in solutione ad 2. quod sicut qualibet elementa diversa exigunt loca naturalia, ita & motus cuiuslibet elementi ad suum naturalem terminum est à motu alterius elementi ad suum etiam terminum naturalem formaliter distinctus, quia licet uterque sit motus sursum vel deorsum, terminus differt in ratione motus naturalis. Differentia autē termini in ratione magis propinqui, vel distantis nō sufficit diversificare motum, sicut nō est diversus formaliter motus lapidis descendens per aerem usque ad mediam illius regionem, & ibi detenti, & alterius lapidis descendens usque ad terrā, quia uterque talis motus est naturalis,

& per se tendens in centrum, & vterque talis terminus non ultimatus motus & solum materialiter distinctus, licet etiam idē formaliter est motus ab albo in fuscum, & ab albo in nigrum, quia fuscum est terminus non ultimatus talis motus, & si in illo per accidens motus sistat, materialiter talis illius terminus à termino ultimo distinguitur, ac denique motus violentus lapidis vsque ad median regionem aeris non distinguitur formaliter à motu violento ipsius lapidis vsque ad alium locum superiorem, quia ea differentia termini solum est materialis, sicut & differentia termini motus progressiui penes magis, vel minus distantem; acperinde nulla talis differentia diuersificat formaliter motum.

QVÆSTIO IV.

Quid requiratur ad unitatem numericam motus?

Dico primo. Ad unitatem numericam motus requiritur unitas numerica mobilis, unitas temporis, & unitas specifica termini ad quem. Conclusio cum Philosopho est omnium communis, & probatur. Quia cum motus sit ens successiuum, eius numerica unitas in illius cōtinatione consistit. Sed ad illius cōtinationem hæc tria requiruntur. Ergo ad illius unitatem numericam. Minor quoad singulas partes probatur.

Quoad primam quidem. Tum generaliratione, quia cum motus sit accidens, & cum omne accidens indiuiduetur à subiecto, sicut nullum aliud idem numero accidens potest esse in diuersis numero subiectis, ita nec idē numero motus. Tum etiam, quia licet accidentia quæ sunt in distinctis numero subiectis, possint esse contigua, non tamen continua, vt patet in quantitate, quæ in diuersis numero reperitur subiectis. Ergo nec motus in diuersis numero subiectis potest esse continuus; acperinde cum ad eius unitatem numericam illius continuitas requiratur, requiritur etiā unitas numerica mobilis. ¶ Requiritur etiam & unitas tēporis, hoc est, quod motus nulla quiete interrumpatur, nec sit aliqua pars temporis, cui pars motus non correspondeat. ¶ Requiritur etiam unitas specifica termini ad quē, quia hæc requiritur ad unitatē specificā motus, & unitas specifica motus ad cōtinationē illius. Ergo ad eius unitatē numericam, quæ in illius cōtinatione consistit. Minor prob. quia quæ sunt distinctæ speciei, non possunt continuari, quia continua sunt quorum vltima sunt vnum, & vltima eorum quæ sunt diuersæ speciei non possunt esse vnum.

2. Dico secundo. Ad unitatē numericā motus etiā requiritur unitas numerica termini ad quem. Hæc concl. licet non habeatur expressæ apud Aristotelem, colligitur tamen ex his, quæ conclusionem præce-

præcedenti ex illo diximus: cum enim terminus ad quem motus fit & ipse motus in mobili recipiatur, & alias eiusdem numero motus terminus ad quem debet esse eiusdem speciei, debet etiam esse idem numero, quia duo accidentia solū numero distincta non possunt esse in eodem subiecto.

3. Dico tertio. Ad unitatem numericam motus requiritur unitas agentis totalis, non tamen unitas agentis, seu motoris in esse entis. Explicatur & prob. concl. quia cū motus identificetur cū actione, licet nō formaliter sub ratione motus, sed sub ratione actionis respiciat agens, materialiter tamē quid quid requiritur ad unitatē numericā actionis, requiritur & ad unitatē numericā motus. Sed ad unitatē numericā actionis non requiritur unitas omnimoda agentium etiā in esse entis cum plura possint partialiter concurrere ad eandem numero actionē, sicut cum plures partialiter mouent nauim; requiritur tamen unitas agentis totalis, cum idē numero effectus non possit à pluribus causis totalibus provenire. Eadem igitur unitas agentis, seu motoris saltē materialiter requiritur ad unitatem numericam motus.

4. Dico quarto. Ad unitatē numericā motus non requiritur unitas numerica spaciij. Ita noster Author q. 3. huius lib. 2. 2. Idque probat ex Philosoph. tex. 32. huius libri dicēte, quod si citharedus post primā cordā sonet vicinā, sine me

dijs, erit vnus sonus licet spacia non sint continua. Idēq; cōfirmat alijs exemplis, quia si quis transsit torrētem per lapides parum distantes, continuū facit motum, & cū quis deambulat per pauimentum quadrato lapide stratum continuū mouetur, licet lapides ipsius spaciij non sint continui, ac denique lapis continuū, & vnico numerice motu descenderet à cœlo vsque ad terram, quamuis spaciū, per quod transsit vtpote ex corporibus non cōtinuatis, non sit materialiter idem numero. Et ratio est manifesta, quia partes motus nō cōtinuantur per cōtinuatina spaciij, sed per mutata esse, per id videlicet quod mobile aliter, & aliter se habeat in diuersis partibus spaciij.

5. Aduersus primā conclusionem obijcies primo, quod cum canis, vel aliud viuens descendens à turri in mediū descensus moritur, non est idem numero mobile, vtpote quod in principio motus informatur forma viuētis, & postea forma cadaueris. Et tamen motus illius motus à turri vsque ad terram est idem numero. Ergo ad unitatem numericam motus requiritur unitas numerica mobilis. Minor probatur, quia talis motus omnino est continuus, siquidem nulla quiete interrumpitur, aut discontinuatur. ¶ Resp. negando minorem. Et ad probationē negatur etiā minor: talis enim motus discontinuatur per quietē negatiuā, quia in illo instanti, in quo est verū dicere, nūc nō est forma viuētis, & im-

immediate ante huc erat, & est verum dicere, nunc est forma cadaueris, & ante non erat, iam quiescit negative viuens, quia cum aliquid non est, negative quiescit, quatenus tunc non potest moueri, & similiter quiescit negative cadauer, quia cum nullius rei motus possit incipere per primum sui esse, in primo instanti in quo incipit esse cadauer quiescit negative quatenus in illo non potest moueri.

6. Aduersus hanc tamen solutionem instabis, motum tunc viuētis, & cadaueris esse cōtinuum. Ergo eundem numero motum. Antecedens probatur, quia in illo instanti in quo primum est verum dicere, quod non est viuens, sed est cadauer, verificatur, quod immediate ante illud fuerit motus viuētis, & immediate post illud erit motus cadaueris. Ergo talis vtriusque mobilis motus est continuus. Probatur consequentia, quia ideo motus cuiuslibet vnius corporis est cōtinuus, quia in quolibet illius instanti verificatur, quod immediate ante illud mouebatur tale corpus, & immediate post illud mouebitur. Ergo si idemet respectu motus praedictorum duorum corporum verificatur in illo instanti, motus vtriusque talis corporis est omnino continuus.

Respondetur, quod ad continuitatem motus non sufficit quod immediate ad aliquod instās praecesserit, & sequatur motus, sed re-

quiritur, quod illi instanti correspondeat mutatum esse mobilis, quia partes motus non continuantur, nisi per mutata esse; & illi instanti, quod est primum non esse viuētis, & primum cadaueris neutrius talis mobilis correspondet mutatum esse, non quidem viuētis, quia quod non est non habet mutatum esse, nec cadaueris, quia quod nondum incepit moueri, non habet mutatum esse, & sic talis vtriusque corporis motus non est continuus. ¶ Nec valet dicere, quod in illo instanti terminatur motus viuētis. Ergo per mutatum esse illius, omnis enim motus terminatur per mutatum esse mobilis. Non, inquam, id valet, quia licet motus qui per manente mobili terminatur, debeat terminari per mutatum esse ipsius mobilis: non tamen motus qui terminatur per non esse ipsius mobilis: talis enim motus solum desinit per accidens ad desitionem mobilis, & ita non terminatur per mutatum esse, sed negative per non esse mobilis, nec habet per quod cum alijs partibus motus continuetur; quia continuatum motus debet esse mutatum esse eiusdem mobilis, quod per priorem, & subsequentem partem motus moueatur.

7. Secundo principaliter obijcies, simulque aduersus praedicta instabis, quod si aliquod viuens existens in naui ad motum nauis moueatur, & in medio motus nauis moriatur, non solum motus nauis erit vnus, & continuus, sed etiam

etiam motus omnium, quæ per accidens mouentur ad motum nauis. Et tamen respectu talis motus per accidens non est idem numero mobile, siquidem in principio motus erat viuens, & postea cadauer. Ergo iam ad unitatem talis motus non concurrat unitas numerica mobilis. Antecedens probatur, quia quæ mouentur per accidens ad motum alterius, tandiu continue videntur moueri, quandiu continue mobile per se mouetur. Sed per id quod viuens existens in naui moriatur, nullatenus motus nauis discontinuatur. Ergo nec motus eorum, quæ per accidens ad motum nauis mouentur. ¶ Confirmatur ex opposito, quia si canis è turri descendens, qui in medio motus moritur, portet torquem, ad motum ipsius canis mouetur & torquis, & mouetur motu continuo vsque ad terram. Ergo & motus canis, & cadaveris vsque ad terram est continuus, quantum nauis mobile per se non sit idem numero. Consequentia patet, quia quod mouetur per accidens ad motum alterius, non potest moueri continue, nisi motus mobilis per se, ad cuius motum mouetur, sit continuo continuus sicut enim continuatione motus mobilis per se facit mobile per accidens continue moueri: ita & qualibet discontinuatio motus, aut quies mobilis per se facit, motum mobilis per accidens discontinuari, & illud quiescere. Antecedens autem probatur, quia in illo instanti, quod

est primum non esse canis, & primum esse cadaveris, non solum verificatur, quod torques immediate ante illud per accidens mouebatur, & immediate post illud per accidens mouebitur, sed quod in eodem instanti est per accidens mutatum esse talis torquis, siquidem ad id non deficit subiectum, scilicet ipse torques, cui tale per accidens mutatum esse competat. Ergo motus per accidens torquis in tali casu est omnino continuus.

Respondetur ad argumentum, negando antecedens, quia licet continuato motu mobilis per se, continuetur, & motus eorum, quæ per accidens ad motum illius mouentur, si illa eadem numero per se uerent: non tamen si mobile per accidens desinat esse, & loco illius aliud distinctum mobile per accidens succedat, quia tunc motus ut applicatus tali mobili per accidens discontinuatur per quietem negatiuam. ¶ Ad confirmationem respondetur, negando consequentiam, licet enim quies priuatiua mobilis per se, cum per aliquam videlicet morulam temporis illius cessat motus, inferat necessario discontinuationem motus mobilis, quod ad motum talis mobilis per se, mouetur per accidens. Quies tamen negatiua mobilis per se, & quæ solam contingit per non existentiam mobilis, & immediate succedit aliud mobile per se, ut in casu in argumento adducto, non necessario infert discontinuationem motus corporis, quod ad motum

talium mobilium mouetur per accidens, quia si illud idem numero perseueret in motibus talium mobilium, motus per accidens illius erit continuus, quia manet idem mobile per accidens, cui competit mutatum esse, in illo instanti in quo est verum dicere, quod primum mobile per se iam non est, & secundum tunc est, & ante non erat.

8. Obijcies tertio, quod idem est numero motus, quo mouetur virga, cuius medietas est viridis & altera sica. Et tamen non est idem numero mobile. Quia cum forma distincta speciei informetur viridis pars virgæ, ac pars illius sica, non potest vtraque pars continuari, ac perinde nec vnâ numero cõponere virgã. ¶ Resp. re vera non esse in tali casu eandem numero virgam, nec partẽ viridẽ, & sicã re vera cõtinuari, quia vt docet Aristot. hic, ea quæ sunt diuersæ speciei, continuari non possunt. Vnde quamuis ad sensum videatur, talem partem viridem, & sicam continuari, sicut ad sensum videtur, partes tabulæ glutino coniunctas cõtinuari, quia ita iunguntur, quod facilius sit per alias partes, quã per illam inordinatã tabulã frangi, tamẽ re vera ita non est. Et ita pars viridis, & sica vt duo corpora cõtigua, simul nõ eodẽ, sed diuerso numero motu mouetur, licet ad se sum videãtur eodẽ motu moueri.

9. Obijcies quarto, quod motus non potest indiuiduari per tẽpus, cũ respectu motuũ inferiorum sit quid extrinsecum, & à motu primi

mobilis potius ipsum tẽpus indiuiduetur. Nullius igitur motus indiuiduatio, & vnitas numerica ab vnitate tẽporis numerica desinitur. ¶ Resp. quod licet motus non indiuiduetur à tẽpore, ab vnitate tamẽ numerica temporis tanquã à signo colligitur vnitas motus. Ab vnitate, inquam, numerica temporis, nõ quidem quod ipsum tẽpus in se sit vnũ numerica cũ totum tẽpus à principio vsq; ad finem mundi sit continuum, totum illud est vnũ numero tẽpus, sed cum vt motus sit vnus numero, requiritur, quod sit continuus, requiritur, quod in tẽpore quo durat motus, nõ sit signabilis aliqua pars temporis, cui non correspondeat aliqua pars motus, nec sit signabile aliquod instans temporis, cui non correspondeat aliquod mutatum esse mobilis, quod per talem motum mouetur: sicut enim quomolibet interrumpatur motus, eius interrumpitur intrinseca duratio, & non cuilibet parti temporis correspondet pars motus, vel saltem nõ cuilibet instanti temporis correspondet mutatum esse mobilis.

10. Vltimo obijcies, quod motus rectus, & circularis potest esse idem numero motus, quia potest esse continuus, vt si aliquid moueatur per arcum, & chordam illius, & tamen in illo motu non est vnitas specifica termini ad quẽ, sicut nec vnitas specifica motus. Nõ igitur ad vnitatẽ numericã motus requiritur vnitas specifica termini ad quem. Nec est verum, quod

ea quæ sunt diuersæ speciei nõ possunt continuari. ¶ Conf. nam cum pila motu violento sursum ascendit versus rectum, & per percussionem descendit, ascensus, & descensus illius est vnus numero motus, siquidem continuatur & nulla interrumpitur quiete, & tamen non est idem specificè terminus, nec idem specificè motus, cum ascensus sit motus sursum & descensus motus deorsum: ergo ad vnitatem numericam motus non exigitur vnitas specificæ termini.

Resp. ad argumentum, cum sua cõfirmatione, quod in neutro tali casu esset idem numero motus, sed interrumpereetur per aliqua licet breuissimam & imperceptibilem quietem; non enim solũ intransitu per arcum ad chordam & in percussione pile interuenit aliqua quies negatiua per vnicum instans, sed per breuissimam morulam tẽparis, licet illa, vt diximus, sensib. non percipiatur, & ita tales motus non continuantur.

QVÆSTIO V.

A quo desumatur contrarietas motuum?

Late de hoc differit Arist. c. 5. huius libri & cum illo noſter auth. q. 4. breuiter tamen hanc difficultatem resoluemus, in qua vnũ supponimus scilicet dari aliquos motus cõtrarios & in eodem subiecto simul incõpatibiles, vt calefactionẽ & frigefactionem, sicut etiam datur motus per se ordinari, vt alteratio ordinatur ad generationẽ vel augmentationẽ, & datur

tur motus disparati, vt calefactio & albefactio. Et hoc supposito inquirimus, à quo in motibus inter se cõtrarijs eorum cõtrarietas desumatur. Et quia nõ solum motus motui, sed quieti contrariatur, & quies alteri quieti opponitur, de hac etiam oppositione & cõtrarietate breuiter in hac q. dicemus.

2. Dico igitur primo, cõtrarietas motuũ formaliter primo & per se desumitur ex contrarietate terminorum ad quos, & causaliter ex cõtrarietate terminorũ à quibus, & ex cõtrarietate medij seu spacij per q. fit motus. Vtraq; pars cõclusionis deducitur ex his, quæ de specificatione motus dixim⁹ q. 3. huius lib. quia cũ vnũ quodq; ei cui cõtrariatur ratione suę naturę & speciei contrarietur, ab omni principio vnũ quodq; accipit suã contrarietate cum alio, à quo accipit suã naturam & specię, secundum quam alteri opponitur & contrariatur. Sed vt in eadẽ q. ostendimus motus formaliter & per se à suo termino ad quẽ accipit naturã & specię & causaliter aliquãdo à termino à quo, & ab spacio aut medio per q. fit, secundũ q. diuersitas termini à quo & spacij in ipsũ terminũ ad quẽ refunditur. Ab eisdẽ igitur principijs & eodẽ modo accipit mot⁹ suã cõtrarietate, ita vt quicũq; mot⁹ sũt inter se cõtrarij eo sint cõtrarij, quia termini ad quos terminantur, formaliter vt termini illorũ sũt, cõtrarietate inter se habet, licet aliquãdo ipsorũ terminorũ cõtrarietas ex terminis à quibus præ-

dictorum motuum causaliter desumatur, ut motus ab albo in fuscum, & à nigro in fuscum sunt contrarij, quia idemmet fuscum, ut comparatur nigro, accipitur ut nigrum, & ut comparatur nigro, accipitur ut album; ac perinde idemmet fuscum formaliter ut terminat motum ab albo, & ut terminat motum a nigro sibi met ipsi est contrarium, & tales duos motus formaliter ex termino ad quem, & causaliter ex terminis à quibus accipiunt inter se contrarietatem.

g. Dico secundo. Motus quilibet contrariatur quieti, non quidem illi, quæ est sub termino ad quem, sed ei, quæ est sub termino à quo, ut motus calefactionis contrariatur, & opponitur quieti, quæ habet mobile sub termino a quo, & ut est frigidum: non autem quieti, quæ est terminus motus calefactionis, & ut mobile sub termino ad quem habet esse calefactum. Ita, noster Author in prædicta questione, concl. 6. & probat primam huius concl. partem quia ea quæ inter se contrariatur, & opponuntur, non simul acquiruntur, sed potius acquisitio unius est deperditio alterius: sed motus, & quies quæ est sub termino ad quæ simul acquiruntur, inò ipse motus est acquisitio quietis, quæ habet mobile sub termino ad quæ: nihil enim aliud est aliquid calefieri, quam acquirere ipsum calefactum esse. Ergo motus non proprie contrariatur quieti, quæ acquirit mobile sub termino ad quæ, licet multum impro-

prie posset dici, quod opponitur illi & est cū illa in cōpatibilis, quatenus non potest intelligi, quies mobilis sub termino ad quæ vique dū cesset, & finiatur motus. ¶ Secunda autē pars concl. patet quia per motum expellitur à mobili quies, quam habet sub termino à quo, & motus omnis ad id rēdit ut quietē, quæ habet mobile sub termino à quo, expellat & destruat. Ergo tali quieti motus contrariatur.

4. Dico tertio, quies quæ habet mobile sub termino à quo contrariatur quieti, quæ habet sub termino ad quæ. Prob. manifeste, quia motus v.g. calefactionis, & refrigerationis contrariantur penes terminos ad quos, calidum videlicet & frigidum esse. Ergo cū in terminis eiusdē motus calefactionis mobile sub termino à quo est frigidū, & sub termino à quo est calidum, illius quies sub termino à quo contrariatur, & opponitur eius quieti sub termino ad quem.

5. Nihil amplius speciale contra hoc occurrit dicendum, quia cū hic non loquamur de contrarietate motuum, omnimode proprie, & rīgore se accepta cōtrarietate, qualis solum reperitur inter qualitates, sed de contrarietate pro incōpossibilitate inter aliqua possitina, quæ habent sufficiē latitudinem ad motū. Huic resolutioni non obstat, quod plures sunt motus contrarij, qui suam contrarietatem accipere nequeunt ex contrarietate suorum terminorum, quia illis cōtrarij, non sunt, ut motus aug-

men-

mentationis, & diminutionis, qui cum terminentur ad quantitatem, cui nihil est contrarium, non videntur habere terminos contrarios; acperinde nec ab illorum contrarietate suam posse accipere contrarietatem. Non, inquam, id obstat, quia quantitas maior, &

minor ad quam augmentatio, & diminutio terminatur, licet non omnino proprie contrariantur, sufficienter tamen opponuntur, ut ex earum oppositione contrarietas ipsorum motuum desumatur.

LIBER SEX-

TVS PHYSICO-

R V M.

Summa Textus.

IN primo cap. ostendit Arist. continuum non componi ex indiuisibilibus, specialiter quē id de motu, & tēpore demonstrat. ¶ In secundo cap. ostēdit amplius ab inconuenientibus continuū solis indiuisibilibus nō cōstare, sed quodlibet cōponi ex partibus diuisibilibus. ¶ In tertio asserit instans tēporis esse indiuisibile cōtinuatiuū partis tēporis prāteritæ & futuræ, & quod in instanti nō potest fieri motus. ¶ In quarto duplicē adstruit diuisibilitatem motus, alteram ad diuisionem mobilis, alteram ad diuisibilitatem temporis. ¶ In quinto, & sexto capite ait, inter partes motus dari mutatum esse, & in fine motus; non tamen in initio motus, colligitque motum incipere per ultimū suū esse. ¶ In capite septimo ostendit mobile, tēpus, motum & magnitudinem spacij super quod fit motus secūdū finitatem, aut infinitatem proportionari. ¶ In c. 8. probat quietē quatenus est priuatio motus, esse in infi-

nitum diuisibilem. ¶ In 9. deniq; & 10. c. errōtes Philosophorū circa prædicta proponit, eos refutat, eorumq; fundamentis occurrit.

QVÆSTIO I.

Utrum continuum componatur ex indiuisibilibus?

Continuum componi ex indiuisibilibus nihil est aliud, quam quod illud solis indiuisibilibus constet, & in illo eius ultimā fiat resolutio: quodlibet enim ex his componitur, in quā ultimo resoluitur. Si enim continuum haberet partes diuisibiles, quę quātumuis diuiderentur in partes adhuc diuisibiles, & nō indiuisibilia diuidātur, illud re vera ex talibus partibus diuisibilibus, & non ex indiuisibilibus earūdē partiū terminatiuis, aut continuatiuis cōponeretur. Perperā perinde aliqui ad hāc quæst. aliam ut ab illa distinctā præmittunt, an in continuo sint partes diuisibiles. Si enim illæ sint, ex illis utique cōponitur. Quæstio autem ista de multiplici continuo potest procedere, de motu uidelicet, an indi-

indivisibilibus mutatis esse, & de tempore, an indivisibilibus instantibus; & de linea, an indivisibilibus punctis; & de superficie, an lineis, secundum latitudinem indivisibilibus, ac denique de corpore, an superficiebus secundum profunditatem indivisibilibus componatur. De linea tamen solum loquimur, ut exinde, quid de alijs sit sentiendam, deducatur.

2. Dicendum est, continuum non componi ex indivisibilibus. Oppositum tenuerunt aliqui Arist. Antiquiores, paucique alij illo iuniores, inter quos Ioannes Hus, qui ob id de errore in Philosoph. in Cōc. Cōstantiensis Sess. 15. notatur. Sed conclusionem cum ipso Aristot. & D. Tho. & communi sententia docet noster author quæst. 1. huius libri.

3. Prob. primo, quia necesse est, quilibet quantitatē continuā habere magnitudinē aliquā & extēsiōnē. Sed si cōponeretur ex indivisibilibus, nullā prorsus magnitudinē, aut extēsiōnē haberet. Nō igitur cōponitur ex indivisibilibus. Minor prob. quia si cōtinuum cōponeretur ex solis indivisibilibus præterquā quod, ut postea ostēdemus, illa nō possent esse continuata, inō nec proprie posset unū alterum tangere, eo modo quo talia indivisibilia essent simul & se tangerent, utique secundū se tota se tangerēt, siquidē cū quodlibet indivisibile non habeat partes, nec ultimā, & non ultimū, indivisibilia se tanguunt secundū se tota. Ergo ex so-

lis indivisibilibus nulla potest resultare magnitudo, aut extensio. Antecedens satis manet in illius propositione probatum. Consequens autem prob. Tum, quia quæ se tanguunt secundū se tota, nullā faciunt extensionem, aut magnitudinem. Sicut illam non facerent lapides, v.g. in defectu collocati, si unus alterum secundū se totum tangeret. Et ideo re vera faciunt extensionē & magnitudinem, quia unus lapis non secundum se totum, sed secundum ultimam superficiem alterum lapidem tangit. Ergo si indivisibilia, ex quibus solis componeretur continuum, se tangeret secundum se tota, compositum ex illis resultans nullam prorsus haberet magnitudinem aut extensionem. Tum etiam, quia omnia talia indivisibilia adinvicem quasi penetrarēt, nec omnia simul, quam quodlibet illorum, maiorem occuparet locum. Ergo cum quodlibet illorum sit indivisibile, & in extensum, compositum etiam ex omnibus illis resultans nullam haberet magnitudinem, aut extensionem. Consequentia patet. Nam ea quæ penetrantur, sic simul penetrata nō maiorem occupant locum, quā quodlibet illorum. Ergo si omnia indivisibilia, ex quibus componeretur continuum, essent adinvicem quasi penetrata, non maiorem sic omnia simul, quam quodlibet illorum occuparent locum; ac perinde sicut quodlibet illorum, quia est indivisibile, & in extensum, nullum occupat locum divisi-

lem, & extensum, ita & omnia simul non occuparent locum diuisibilem, & extensum, ac per consequen nullam haberent magnitudinem, aut extensionē, quia quod illam habet, vere occupat locum diuisibilem, & extensum. Antecedens autem probatur, nam licet proprie talia indiuisibilia non penetrarentur (quia penetratio solum proprie potest competere diuisibili quantitati) quoad id tamen quod est non maiorem locum occupare omnia talia indiuisibilia, quam quodlibet illorum, haberēt se ac si proprie penetrarētur, quia se tangerent secundum se tota.

4. Nec valet dicere, quod licet diuisibilia, si darentur, & secundum se tota se tangerent, penetrarentur, & non maiorem, nec distinctū simul, quam quodlibet illorum occuparent locum, indiuisibilia tamen etiam si secundum se tota se tangerent, non penetrarentur, sed maiorem simul quam quodlibet illorum occuparent locum, sicut in opposita sententia quamuis indiuisibile continuatum, vel terminatum partis diuisibilis, secundum se totum illam tangat, non penetratur cum illa. ¶ Nō, inquam, id valet, quia quamuis indiuisibile secundum se totum tangat partem diuisibilem, non tamen adaequate, & secundum se totam illā, sed inadaequate illum tangit, licet ipsum indiuisibile, quia nullā extensionem addit ad partem, per accidens, id est per ipsam partem sit in eodem illius loco, plura ta-

nien indiuisibilia si darentur immediate (vt necessario deberent dari, si continuum ex indiuisibilibus componeretur) cum nullum illorum haberet partes, adaequate adinuicem se tangerent secundum se tota; & non maiorem omnia simul, quam quodlibet illorum occuparent locum.

5. Secundo probatur conclusio, quia si continuum componeretur ex indiuisibilibus, sequeretur, non maiorem magnitudinem, aut extensionem habere continuum, v.g. compositum ex vndecim indiuisibilibus, quam illud quod ex decem componeretur. Consequens autem non compatitur cum compositione continui ex indiuisibilibus, & quod ex illis resultet extensum: quodlibet enim si ex his ex quibus componitur, resultat extensum, si ei addatur aliquod simile, necesse est, quod resultet magis extensum. Sequela autem probatur, quia illud vndecimum indiuisibile, quod alijs decem additur indiuisibilibus, est in extensum. Ergo additum praesistentibus non potest facere compositum ex illis resultans magis extensum. Quod enim in se nullā habet extensionē quomodo potest illam alteri tribuere, illudque facere extensum, aut magis extensum. Vnde hinc ortum habuit cōmune proloquium, quod indiuisibile additum indiuisibili non facit maius. ¶ Nec valet dicere, quod licet illud vltimum indiuisibile secundum se sit in extensum; vt coniungitur tamen cum alijs,

alijs indiuisibilibus, facit cōtinuū ex illis resultans magis extensum, quam esset absque illo. ¶ Non, inquam, valet, quia pars diuisibilis quāta vt vna per id quod, alijs vlnis coniungatur, nullam prorsus maiorem composito ex illis resultanti tribuit extensionem, quam ipsa vlna secundum se, & vt separata ab alijs extensionē habeat. Ita vt si corpori habenti extensionem duplicis vlnæ, tertia ei vlna super addatur, solum sit secundum vnā vlnā magis extensum, quam antea. Ergo si indiuisibile secundum se nullam habet extensionem ex coniunctione ad alia indiuisibilia, imō ad alia diuisibilia, non facit compositum ex illis resultans magis extensum, quasi ad compositionem, vel terminationem partium illius tale indiuisibile nullatenus adiungeretur.

6. Obijcies tamen, quod instans temporis additum temporī reddit illud longius, & maioris extensionis ac longitudinis. Falsum igitur est, quod indiuisibile additum quibuslibet partibus, vel indiuisibilibus continui non reddat illud longius ac magis extensum. Antecedens probatur, nam res durans solum v.g. per totam horam, & in instanti terminatio illius horæ iam non durans, vtpote quæ desinat per primum sui non esse, & in tali instanti verificetur, quod talis res non est, & immediate ante illud erat, minus duraret, quam res quæ etiam per illud duraret instans, & de qua vtpote desinente per vlti-

um sui esse, in illo instanti verificaretur, quod tunc est, & immediate post non erit: & talis res solum excedere priorem induratione vnius instantis. Ergo vnicum instans additum temporī facit illud maius, longius, & magis extensum.

Respondetur negando antecedens, & ad probationem negatur consequentia, quia cum duratio rerum permanentium possit esse non solum successiua, sed instantanea, & durare possit non solum in tempore, sed in instanti, res quæ solum aliquo tempore durat, & non pro instanti illius terminationis minus durat, quam res, cuius duratio ad illud etiam protrahitur instans, & non solum toti tali tempore, sed & illius instanti cōtinuatio coexistit. Tempus autē nec redditur longius, aut magis extensum per instans illius terminationis, imō nec pars temporis per id quod terminetur instanti, magis durat, quam si per impossibile tali instāti non terminaretur, quia non potest habere durationē instātanēā, sed successiuā, & in instāti quo terminatur, semper verificatur, quod talis pars temporis iam non est, & ita per instans terminationis partis temporis illa nō redditur magis longa magis extensa aut magis durans.

7. Tertio probatur conclusio, quia si continuum componeretur ex indiuisibilibus, eo ipso non esset cōtinuū. Implicat ergo, quod cōtinuū cōponatur ex indiuisibilibus.

bus. Antecedens prob. quia cōtinuum est, cuius partes sunt continuæ seu continuatæ. Sed si continuum componeretur ex indiuisibilibus, illius partes talia videlicet indiuisibilia, non essent continuatæ. Ergo contradictionem implicat, aliquid esse continuum, & illud componi ex diuisibilibus. Minor prob. quia continua sunt, quorum vltima sunt vnum, hoc est, quod vltimū vtriusq; rei quæ continuantur, sit vnum illas vnies & vt nexus & vinculū vtriusque illas coniungens. Sed indiuisibilia non possent esse quorum vltima essent vnum. Tum, quia cum quodlibet illorum esset indiuisibile, nullū illorum haberet vltimum, & nō vltimum. Ergo talia indiuisibilia non essent continuata. Tum vel maxime, quia ex talibus indiuisibilibus non vniureretur vnum alteri immediate, & absque aliquo medio per modum actus & potentie, sicut immediate vnitur materia, & forma, quia cum omnia talia indiuisibilia sint omnino eiusdem rationis, non esset cur vnum respectu alterius se haberet per modum actus, & aliud per modum potentie, nec vniuerentur medio aliquo vinculo ab ipsis indiuisibilibus distincto, quia cum illud non posset esse, nisi aliud indiuisibile eiusdem rationis cum illis, non esset, cur magis illud esset medium, & vinculum vnies, & alia indiuisibilia essent extrema per illud vnita. Nullatenus igitur talia indiuisibilia essent inter se vnita, & con-

tinuata, acperinde nec cōpositū ex solis illis resultans posset esse continuum.

8. Quarto prob. conclusio, quia si continuum componeretur ex indiuisibilibus: idem spacium æquali temporis morula mobile tardissimum, & velocissimum pertransiret. Consequens experientie & rationi aduersatur. Ergo: sequela prob. nam si spacium componatur ex decem v.g. indiuisibilibus, illud vtrumque tale mobile nō pluribus aut paucioribus, quam decem instantibus, acperinde æquali temporis mora transiret, nam quodlibet indiuisibile spacij neutrum mobile non minus, nec plus quam vnicō instanti transiret, quia cum instans sit indiuisibile, non potest aliquid minus, quam in vno instanti pertransiri, nec posset in duobus, vel pluribus instantibus pertransire vnum indiuisibile spacij, quia in quolibet instanti, vel totum indiuisibile spacij, vel nihil illius pertransitur.

9. Vltimo prob. concl. quia si cōtinuum componeretur ex indiuisibilibus, non potest fieri rarefactio absq; acquisitione nouæ partis quantitatis, nec cōdensatio absque de perditione alicuius partis quantitatis. Consequens aduersatur naturæ rarefactionis, & cōdensationis de illius enim ratione est, quod quantitas præexistens absque acquisitione nobis quantitas extendatur, fiat maior: maiorēq; occupet locū. De ratione autē cōdensationis est, quod absque deper-

ditio-

ditionē alicuius partis quantita-
tis, quantitas præexistens cōstrin-
gatur, fiat minor, minoremque
occupet locum. Sequela probatur.
Quia quantitas composita, verbi
gratia, ex tribus indiuisibilibus,
occuparet tria indiuisibilia loci,
nec posset amplius aut minus oc-
cupare: quodlibet enim indiuisibi-
le quantitatis non posset amplius
aut minus quam aliquod indiuisi-
bile loci occupare. Ergo talis quā-
titas non posset rare fieri maiore-
q; occupare locum, nisi ei aliquod
indiuisibile (quod in sententia,
quam impugnamus, esset pars quā-
titatis) de nouo superaddatur. Et
eadem ratione probatur, quod nō
posset cōdēfari talis quantitas abs-
q; de perditione alicuius sue par-
tis, quia per tria sua indiuisibilia,
ex quibus componeretur, nō pos-
set minus, quam tria indiuisibilia
loci occupare: ac perinde ut fieret
minor, minoreq; occuparet locū,
deberet deperdere aliquod ex suis
indiuisibilibus, quod esset deperdi
aliquam partem ipsius quantitatē.
10. Obijcies primo, quod in cōti-
nuo necesse est dari indiuisibilia.
Sed illa sunt sibi immediata ita
ut inter indiuisibile & indiuisibi-
le non mediet aliqua pars diuisi-
bilis: ergo continuum ex solis indi-
uisibilibus cōponitur. Bonitatem
huius consequentiæ manifeste vi-
dit Philosophus, qui ut ad strue-
ret continuum non componi ex
indiuisibilibus, c. 1. huius lib. tex.
2. asserit, in continuo indiuisibilia
non posse esse immediata, dicens,

*At verò neq; consequenter erit pñctum
ad pñctum aut ipsum nunc ad nunc ip-
sum, ut ex his sit longitudo aut tempus:
consequenter enim sunt, intra quoniam
habet est eiusdem generis, inter autem
pñcta semper est linea, & inter ip-
sum nunc est tempus.* Minor autem
probatur. Quia ut indiuisibilia cō-
tinui non essent immediata, sed
inter illa mediet aliqua pars di-
uisibilis, deberet indiuisibile ipsā
tangere partē diuisibilem. Sed illā
tangere nequit: ergo indiuisibilia
continui sunt sibi immediata. Mi-
nor prob. Quia inter cōtingens &
cōtactum debet esse proportio, ob
cuius defectum quantitas diuisi-
bilis non potest contingere Arge-
lum aut aliam substantiā spiritua-
lem & indiuisibilem: ergo defectus
eiusdem proportionis pñctum indi-
uisibile non potest tangere par-
tem diuisibilem.

Confirmatur primo, quia post
primum pñctum indiuisibile ini-
tium linear & quodlibet aliud
indiuisibile vel nihil mediat, vel
mediat aliqua pars diuisibilis. Si
primum, habetur intentum, quod
indiuisibilia sunt sibi immediata.
Si vero dicatur secundum, talis
pars diuisibilis nullis indiuisibili-
bus continuabitur, siquidem me-
diat inter primum indiuisibile &
omnia alia indiuisibilia. ¶ Con-
firmatur secundo, quia si baculus
usq; ad sui medietatem sit terra a-
quam, ex parte loci illi an elementis
corresponderunt duæ superficies
immediate contiguae aeris & aquæ:
ergo in ipso baculo erūt duæ super-
ficies

ficies immediata, quæ talib⁹ immediate superficieb⁹ loci respōdeāt: ac perinde in continuo dantur immediatæ superficieses indiuisibiles secundum latitudinem.

11. Respondetur ad argumentum, negando minorem, & ad probationem negatur etiam minor. Ad cuius probationem dico, quod indiuisibile terminatiuum, vel continuatiuum diuisibilis partis continua non tangit adæquate, sed in adæquate ipsam partem. Et non obstat indiuisibilitas v. g. puncti, vt partem diuisibilem lineæ inadæquate, & nō secundum totam illam tangat, obstarētque solum vt adæquate, & secundum totam illam eam tangeret.

Ad primam confirmationem respondetur, quod licet inter primum punctum initiatiuum lineæ, & quodlibet aliud illius indiuisibile mediet diuisibilis pars lineæ; tamē cum illa sit diuisibilis in semper diuisibilia, & habeat infinitas partes suis indiuisibilibus continuatas, nunquam poterit signari post primum punctum lineæ pars diuisibilis, quæ plura in se indiuisibilia non contineat, licet nō secundum illa, sed secundum se ipsam immediate tali primo indiuisibili coniungatur. ¶ Ad secundā confirmationem respondetur, in baculo, sicut in quolibet alio continuo, nō dari duas superficieses immediatas. Sed in casu confirmationis vnica illius superficieses respondebit duabus superficibus aeris, & aquæ, quæ cum indiuisibiles, &

immediatæ sint, non occupant maiorem locum, quam vnica superficies baculi, & sic bene potest vtrique hæc correspondere. Sicut cum duo corpora sunt contigua, licet vnum habeat suam superficiem superficiem alterius immediatam, vtrique tali superficiem, quia secundum latitudinem indiuisibilis est, vnica correspondet superficies aeris vtrumq; tale corpus ambiētis.

12. Obijcies secundo, quod possibile est, continuum in omnem suam diuidi partem. Ergo partes illius, in quæ vltimo diuiditur, & resoluitur sunt indiuisibiles. Consequentia patet, nam si partes in quas diuideretur continuum, essent diuisibiles, illæ possent in alias diuidi partes, ac perinde illud non esset in omnem suam partem diuisum. Ergo vt possit in omnem suam diuidi partem, debet ex indiuisibilibus componi. Antecedens probatur. Tum, quia Deus cognoscit distincte omnem partem continui. Ergo potest illud in omnem illam diuidere. Tū etiam, quia si super vitrum perfecte planum tabula etiam perfecte plana ponatur, & super illam magna aliqua molis æqualiter cadat, vitrum in omnem suam diuidetur partem, cum non sit maior ratio, quare magis in aliquas, quam in alias diuidatur. Et similiter si in globo perfecte spherico cum æquali vndique grossitie, & duritie aqua æqualiter cōgeletur, globus, nederetur vacuum, in omnem suam diuidetur partem, cum non sit,

fit, quare magis in aliquas quam in alias diuidatur.

Respondetur negando antecedens & ad primam probationem negatur consequentia, quia de ratione partis continui est esse diuisibilem in semper diuisibilia, cum nulla illarum ex diuisibilibus componatur, & qualibet pars infinitis partibus constet: & cum infinitum etiam de potentia Dei absoluta non possit exauriri, & quibuslibet ab illo separatis possunt alia & alia semper dari, quamuis Deus cognoscat omnes partes continui, non potest in omnes illas illud diuidere. ¶ Ad secundam probationem respondetur, quod in neutro casu in illa aduocatio diuidetur illa continua in omnem suam partem, sed si non sit aliud à quo diuisio magis per aliquas quàm per alias partes determinetur, id ad authorem naturæ pertinebit de terminare.

13. Obijcies tertio, quod si globus perfecte sphericus moueatur super perfecte planum, solum illud tangeret secundum aliquod sui indiuisibile, alias non esset perfecte sphericus, sed planum in ea parte secundum quam tangeret alterum corpus planum: ergo talis globus tangeret planum in toto suo motu solum secundum punctum, ac perinde in linea quam suo motu faceret, essent indiuisibilia sibi immediata, illaque per consequens solum componeretur indiuisibilibus.

Respondetur primo, quod præ-

ter quam quod si globus moueretur super spacium diuisibile constans ex illo plano & aere circumstante, suo motu non tangeret immediate planum, sed per saltum in illo moueretur, tangendo solum indiuisibilia illius & eius partes intactas relinquens, quod experientia constat in motu pilæ per terram, quæ per saltum & non omnes partes tangens spacij, per illud mouetur. Si autem globus ab aliquo per perfecte planum manum veheretur, ad huc tunc licet minus perceptibiliter per saltus moueretur, & suo motu non faceret lineam, sed puncta spacij, licet imperceptibiliter interrupta signaret. Et licet hoc videatur intellegendi difficile, id est, quia punctum sphericæ globi consideramus admodum cacuminis acus, quæ certe si protraheretur super planum, faceret lineam; tamen re vera cum illud sit quantum & diuisibile est longe maius indiuisibili puncto, & sic potest tangere partes spacij quod punctum indiuisibile facere nequit. ¶ Secundo respondetur, quod indiuisibile, per quod globus tangeret planum; etiam in adæquate tangeret partes illius, sicut quodlibet punctum continuationum vel terminationum lineæ quantumuis indiuisibile inadæquate tangit partem lineæ diuisibilem quam terminat vel continuat, & sic indiuisibile globi sphericæ non per saltum, sed continue totum planum potest transire adæquate tangens indiuisibilia talis spacij &

& inadaquate partes illas.

Vlti. no tandem obijcies, quod si continuum non componeretur ex indiuisibilibus, sed ex partibus diuisibilibus, ille darētur actu infinita in quolibet cōtinuo. Consequens est impossibile. Ergo & antecedēs. Sequela probatur, quia si continuum componeretur ex partibus diuisibilibus quacumque diuisione data, quælibet pars illarū in quas diuideretur, esset diuisibilis in alias & alias partes, ita vt non possit deueniri ad aliquam, quæ nō sit in alias & alias diuisibilis, sed omnes partes, in quas est diuisibile continuum, actu sunt in illo: non enim est diuisibile in partes, quas potest habere, sed quas actu, licet actualiter non diuisas habet. Ergo si continuum est diuisibile in semper diuisibilia, actu habet infinitas partes. Fallitas autem cōsequentis probatur primo. Quia impossibile est, dari infinitum in actu secundum multitudinem, & si continuum actu haberet infinitas partes, illæ facerēt infinitum in actu secundum multitudinem. ¶ Secundo, quia quodlibet continuum haberet infinitam magnitudinem, siquidem quælibet pars illius habet suam extensionem distinctam ab extensione alterius; ac perinde si actu sunt infinitæ partes in continuo, quælibet adderet extensionem ad extensionem alterius, & omnes simul facerent extensionem & magnitudinem infinitam. ¶ Tertio, quia non esset maius vnum conti-

nuum quam alterum, cœlum v. g. quam digitus, nec plures partes vnum haberet quam alterius, siquidem vtrumque haberet actu infinitas partes. ¶ Quarto denique, quia nullum mobile posset in aliquo determinato tempore aliquod per motum pertransire spatium, quia cum debeat pertransire vnā partem spatij priusquam alteram, si spatium habet infinitas partes, cum infinitum nō possit determinato tempore pertransire, nullum mobile posset determinato tempore aliquod pertransire spatiū. ¶ Cōfirmatur, quia sequeretur, etiam in quolibet continuo actu esse infinita indiuisibilia, siquidē cum omnes illius partes vt sint continuæ debeāt continuari per indiuisibilia, si actu sunt infinitæ partes, actu sunt infinita indiuisibilia, quibus cōtinuentur, id autem etiam videtur impossibile, quia esset dari aliud actu infinitū secundum multitudinē. Ergo ne demus in cōtinuo infinitas partes aut actu infinita indiuisibilia, debet dici illud solū ex infinitis indiuisibilibus cōponi, esseq; maius aut minus, quatenus ex pluribus vel paucioribus indiuisibilibus cōponatur.

15. Respondetur ad argumentum, concessa sequela, negando minore. Et ad primam illius probationem dico, quod quia partes continui dum actu non sunt diuisæ, non constituunt diuersa entia sed vnum ens, cum cōs illæ vt vnitæ & continuatæ per eandē totius conti-

continui existētiā existant, quāvis illæ sint infinitæ, non datur infinitum in actu secundum multitudinem: multitudo enim sicut & numerus non constituitur nisi ex unitatibus, quæ sint distincta entia & distinctis existētijs existentia. Vnde cōmuniter dicitur, quod numerus sit ex diuisione continui, quia dum partes continui non sunt actu diuise, licet continuatæ & unitæ reperiantur actu in continuo, nec faciunt numerum, nec multitudinem. ¶ Ad secundam probationem respondetur, quod quamuis partes cuiuslibet continui in ipso actualiter existentes sint infinitæ, non sunt æquales alicui parti signatæ, sed proportionales, id est vna signata altera est minor & altera minor, & sic semper proportionaliter diminuuntur, ita vt nunquam sit ad minimam deuenire, & sic non faciunt continuum infinitæ magnitudinis, qualiter illud facerent, si vni illius parti determinatæ v. g. digitali darentur actu infinitæ partes illi æquales. ¶ Ad tertiam probationem respondetur, quod licet quodlibet continuum habeat actu infinitas partes, non sequitur, vnum continuum nō habere plures partes quā aliud, quia sicut si daretur actu infinitum secundum multitudinem hominum, daretur aliud infinitum maius, scilicet infinitum capitorum eorundem hominum, ita etiam si vnum continuum habeat actu infinitas par-

tes, potest aliud cōtinuum habere plures, & esse vnum continuum non haberet plures partes, quam aliud, non inde sequitur, quod vnum continuum non sit maius alio, quia cum partes continui non sint aliquotæ & omnes vni signatæ æquales, sed sint partes proportionales & inæquales vnaque minor altera, potest vnum continuum, quia maiores habet partes quam aliud, esse illo maius. ¶ Ad quartam denique probationem negatur sequela; licet enim quodlibet spacium, super quod fiat motus, habeat actu infinitas partes, quia illæ non sunt aliquotæ & æquales, sed minores & minores, sicut non faciunt tale spacium infinitæ magnitudinis, ita nec faciunt illud in aliquo tempore determinato impertransibile: nobile enim transit omnes partes spacij, ita vt qualibet signata prius aliam & aliam transferit, & ad hoc sufficit, quod sicut in spacio sunt actu infinitæ partes, ita & in motu, & tempore quod in motu consumitur, sint etiam infinitæ partes.

Ad confirmationem respondetur, quod sicut in continuo datur in actu infinitæ partes, cum illæ debeant esse continuatæ, dantur etiam infinita indiuisibilia, quibus continentur. Quia tamen omnia illa nō sunt actu diuisa, nec per distinctas existētiās, sed per eādem existētiā totius cōtinui exist.

existunt, non faciunt infinitum in actu secundum multitudinem.

16. Nec valet dicere, quod cum indivisibilia, quibus continuantur partes continui, realiter ab ipsis partibus distinguatur, potest Deus omnia indivisibilia continui destruere absque eo, quod illius destrueret partes, & nunc manebunt omnes partes continui actu diuise, ac perinde si illae erant infinitae, dabitur infinitum in actu secundum multitudinem: tales enim partes sic diuise destructis omnibus indivisibilibus, non vnum, sed tot entia essent quot partes. ¶ Nō, inquam, id valet, quia licet indivisibilia continuatiua partium realiter ab illis distinguantur: ita tamen partes continui ab illis in sui continuatione, ac perinde & in ratione actualis partis continui dependent, quod destructis omnibus indivisibilibus impossibile sit, aliquam manere partem continui.

17. Præter indivisibilia autem, quæ continuatiua illius partium actu sunt in continuo, sunt etiam alia indivisibilia in potentia, quia continuum est in potentia, ut diuidatur, & per diuisionem destruat illud indivisibile, quo partes quæ sic diuiduntur, erant continuatae, & in qualibet parte sic diuisa resultabit suum indivisibile, quo terminetur: & huiusmodi indivisibilia terminatiua non actu, sed solum in potentia erant ante diuisionem in continuo.

QVÆSTIO II.

Qualiter incipiant motus, & illius indivisibilia?

Cum esse cuiuslibet rei corruptibilis mensuretur tempore, vel instanti temporis nostri, imò licet esse Angeli mensuretur quo, & illius operatio tempore discreto, quia vtraque talis mensura est virtualiter diuisibilis, & æquualet diuersis partibus, & instantibus temporis nostri, cuiuslibet rei inceptio, vel desitio tempore, vel instanti mensuratur, qualibet quæ res incipit, vel desinit in tempore, vel in instanti, quia tamen quilibet signata pars tēporis est in plures, & plures alias partes diuisibilis, vnde quæ incipiunt in tempore, quacumque parte temporis illorum inceptionis designata in priori incipiunt, & quæ desinunt in tempore quacumque parte temporis illorum desitionis signata, in posteriori desinunt, ideo eorum inceptionem, & desitionem per ordinem ad indivisibile, & determinatum instans, quod immediate eorum inceptionem præcedit, vel eorum desitionem subsequitur, cōsueverunt explicare Philosophi.

2. Dupliciter ergo res possunt incipere, per primum videlicet sui esse, cum videlicet signato aliquo instanti est verum dicere, nunc res est, & immediate ante non erat: & huiusmodi terminus dicitur intrinsecus inceptionis, quia est

est in quo verè res incipit esse. Ali-
ter res incipiunt, per vltimum vi-
delicet sui non esse, vt cum signa-
to aliquo instanti est verum di-
cere, quod tunc res non est & im-
mediate post erit, & huiusmodi
terminus dicitur extrinsecus in-
ceptionis, quia re vera in illo res
non incipit, sed in tempore imme-
diate sequenti, quod cum vt dixi-
mus diuisibile sit, non habet par-
tem signabilem, qua non possit
signari altera prior, in qua res in-
ceperit esse, & sic solum potest sig-
nari instans immediate præce-
dens illius inceptionem. Duplici-
ter etiam res possunt desinere, per
vltimum videlicet sui esse, vt cum
signato aliquo instanti est verum
dicere, quod tunc res est & imme-
diate post non erit, & huiusmodi
terminus dicitur intrinsecus de-
sitionis rerum, quia in illo finitur, &
vltimus non progreditur illarum
esse. Aliiter res possunt desinere,
per primum videlicet sui non esse,
cum videlicet aliquo signato in-
stanti, in illo verificatur, quod tunc
res non est, & immediate ante
erat: & huiusmodi terminus dici-
tur extrinsecus desitionis rerum,
quia re vera in illo res non desi-
nit, sed in tempore immediate præ-
cedenti, quod cum vt diximus, sit
diuisibile, non habet partem sig-
nabilem qua non possit signari al-
tera posterior, in qua res adhuc
daret, & nondum desinere esse,
& sic solum potest signari instans
in ne liate subsequens eius desi-
tionem. ¶ His ergo pro hac & se-

quentibus quæstionibus exposi-
tis, propositæ difficultati duabus
conclusionis respondemus.

3. Dico igitur primo. Motus nõ
in instanti, sed in tēpore incipit &
desinit esse: ac perinde eius in-
ceptio explicabitur per vltimum
sui non esse & eius desinitio per pri-
mum sui non esse. Ita cum Aristo-
tele cap. 5. & 6. huius libri & com-
muni sententia docet noster au-
thor eiusdem libri q. 3. & proba-
tur, ea quæ incipiunt aut desinunt
in instanti, vere in tali instanti ha-
bent esse, vt ex præiacta explica-
tione terminorum inceptions
constat. Sed non est signabile pri-
mum nec vltimum instans in quo
verum sit quod tunc est motus:
ergo motus non incipit aut desi-
nit in instanti, sed in tēpore, & so-
lum est signabile instans in quo
nondum sit & immediate post il-
lud incipiat esse, & instans in quo
iam non sit, & immediate ante il-
lud fuerit, & re vera suum finie-
rit esse. Minor probatur, quia tunc
re vera est motus, cum habet suas
partes. Sed in nullo instanti sig-
nato, motus habere potest suas
partes, quia cum illæ sint succes-
sivæ & vna prior altera, non pos-
sunt esse simul in aliquo instanti,
alias illarum esse esset permanēs &
non successivum: ergo in nullo in-
stanti signato est verum dicere, quod
tunc est motus.

4. Obijcies primo, quod si non
datur primum esse motus, sed qua-
cunque parte temporis signata
in priori & priori incipit motus,
Y sequi-

sequitur quemlibet motum à parte ante esse infinitum & non habere initium suæ durationis. Consequens est manifeste falsum, cum id sit facere motum eternum à parte ante: ergo. Sequela probatur, quia idest à parte ante æternum, cuius non est signare principium & qualibet illius duratione signata ante illam habet esse.

Respondetur, negando sequentiam, quia ut motus non sit æternus sufficit esse signabile instans in quo ille non dum inceperit esse, & quantum non sit signabilis aliqua pars temporis in qua motus inceperit esse, & ante illam non dum fuerit, id non est, motum esse à parte ante æternum. Sed quia qualibet pars temporis, qua eius inceptio mensuratur, habet infinitas partes proportionales, & unam minorem altera, & sicut ipsæ partes temporis quantum infinitæ, quia non sunt æquales, sed proportionales, & una minor altera non faciunt tempus infinita durationis, ita nec motus, quia in aliquo tempore incipit nec à parte ante nec à parte post est æternus, sed signabile est à parte ante instans, in quo non dum inceperit esse, & à parte post instans, in quo iam desineret esse.

5. Obijcies secundo, quod si motus desineret esse in tempore eiusque desinio explicaretur per primum sui non esse, in illo instanti in quo mobile primo est in termino ad quem, debet verificari, quod tunc non est motus, &

immediate ante illud erat motus: Sed id non verificatur, sed potius quod in tali instanti est motus: ergo motus non desinit extrinsece per primum sui non esse. Minor probatur. Quia in tali instanti verificatur, quod tunc est ultimum mutatum esse mobilis: ergo verificatur, quod tunc est motus. Probatur consequentia, quia cum motus sit res successiva, existit per existetiam indivisibilem quibus suæ partes terminantur aut continentur: ergo cum ultimum mutatum esse mobilis sit indivisibile quo terminantur partes motus, in instanti in quo verificatur, quod est ultimum mutatum esse mobilis verificatur etiam quod est illius motus.

Respondetur, quod res successiva sicut nunquam existunt in se, sed ratione sui indivisibilis quo terminantur vel continentur, ut motus, & qualibet res successiva dicatur desinere in tempore & per primum sui non esse, sufficit, quod in instanti, in quo existit illius indivisibile mutatum esse continuationem vel terminationem sit verum dicere, quod tunc motus aut pars motus in se ipsa non est, & ante illud instans erat, quia in tempore immediato ante illud instans habebat suum esse fluidum & transiens, quod re vera in ipso tempore finivit, & solum est signabile instans, in quo iam motus in se non est, licet aliquatim dicatur, tunc extrinsece existere quatenus tunc existit ali-

quod

quod sui scilicet indivisibile mutatum esse, per quod extrinsece partes motus terminantur.

6. Obijcies tertio, quod si canis in medio motus eturri moreretur, cadauer incipit in instanti, & in eodem instanti inciperet illius motus; in eodem enim instanti, in quo inciperet esse, vere moveretur, si quidē motus cadaueris immediate sequeretur ad motum canis. ¶ Confirmatur, quia si cum navis mouetur, aliquod animal in illa moriatur, cadauer quod tunc inciperet in instanti, in eodē instanti incipiet moveri, quia moveretur per accidens ad motum navis, & cum motus navis non interrumpatur, in eodem instanti in quo incipiat cadauer, incipiet ad motum navis moveri.

Respondetur, quod ut supra lib. 5. q. 4. ostendimus, in utroque casu, argumenti videlicet & confirmationis, cadauer in instanti in quo incipiet, non incipiet moveri, sed in eodem instanti haberet quietem negativā, & in tēpore immediate sequenti illius inciperet motus.

7. Obijcies quarto, quod si in instanti Deus crearet lapidē in aere, ubi nihil esset impediēs illius descensum in cētrum, statim in eo lem instanti illius inciperet motus in cētrum. Iam igitur aliquis motus potest incipere in instanti. Antecedens patet, quia ut infra videbimus, motus gravis in cētrum sequitur naturali resultantia per modum proprietatis ad illius gravitatem. Sed quid quid sic ab aliquo

resultat, si nullum ad illius resultantiam ad sit impedimētum in eodē instanti in quo illud incipit esse, talis ab illo dimanat proprietates: ergo cum in aere nullum sit impedimētum ad descensum lapidis; in eodem instanti, in quo in aere produceretur lapis, ille inciperet moveri in cētrum.

Resp. negando antecedēs, quia quamvis descensus gravis in cētrum sit illius passio, etiam si nullū sit impedimentum, non inciperet in instanti generationis gravis, sed in tempore immediate sequenti, quia ut aliqua res successiva, qualis est motus, naturali emanatione ad aliquod resultet, sufficit, quod quā primū iuxta suam naturam ab illo dimanet, & quia natura rei successive est incipere in tempore, sufficit, quod in tēpore immediate sequenti ad productionem gravis, illius incipiat motus in cētrum.

8. Ex dictis sequitur, non dari in principio motus primū mutatum esse, quia mutatum esse est terminus motus: ergo cum non detur primū esse motus, nec datur in principio motus primū mutatum esse, datur tamē versus finē motus primū mutatum esse, quia in illo primo instanti, in quo est verum dicere, nunc nō est motus, & immediate ante hac erat, est etiam verum dicere, nunc mobile est in termino ad quem, & immediate ante hac non erat in illo, quod est dari primū mutatum esse versus finem motus.

9. Sequitur etiā, omnes formas accidentales, quæ producuntur per

motum incipere in tempore, per ultimum videlicet sui non esse, & desinere in tempore, per primum sui non esse, quia cum per quamlibet partem motus aliquod prædictarum formarum acquiratur, sicut non est dari in principio motus aliqua pars motus, ante quam non sit alia, & versus finem motus non est dabilis aliqua pars motus, post quā non sit alia, ita in prædictis formis non est dabilis in principio aliqua pars determinata, ante quam non sit alia, nec in fine aliqua pars, post quam non sit alia, quod est, tales formas incipere per ultimum sui non esse, & desinere per primum sui non esse.

10. Sequitur denique formas quātumvis producibiles per motum in gradu determinato incipere per primum sui esse, & desinere per ultimum sui esse, quia tunc in gradu determinato incipiunt, cum mobile pervenit ad terminum ad quem, & versus finem motus datur primum mutatum esse. Ergo cū hoc detur in instanti, in instanti prædictæ formæ accidentales incipiunt esse in gradu determinato, & in instanti desinunt etiam esse in tali gradu determinato: cum enim calor ut duo v. g. per introductionē frigoris, incipit remitti; in eodē instanti in quo est verum dicere, nunc non est motus frigefactionis, & immediate post hoc erit, est verū dicere, nūc est calor ut duo & immediate post hoc nō erit calor ut duo, quia non potest aliqua pars vel indeterminata frigiditatis introduci per

motum nisi prius aliquid expellatur, & desinat esse caloris, & cum quidquid caloris calor v. g. ut duo, amittat, desinat esse in tali gradu determinato caloris, ut aliqua pars vel indeterminata frigiditatis acquiratur in tempore per motum, necessarium est, quod in instanti immediate precedenti desinat esse calor in gradu determinato, quod est illud sic desinere per ultimum sui esse.

10. Dico secundo. Quodlibet indivisibile motus, scilicet mutatum esse, incipit & desinit in instanti, per primum videlicet sui esse, & per ultimum sui esse, ita ut in unico instanti, quo quodlibet indivisibile mutatum esse mensuratur, verificetur, quod est tale mutatum esse, & ante illud non erat. Et similiter quod tunc est tale mutatum esse, & post illud instans non erit. Conclusio sic explicata pater, quia in his quæ solum durat per indivisibile instans, incipere & desinere, est simul esse, nō quidem quod in eodē instanti illa habeant simul esse & non esse (id enim est omnino impossibile.) sed per id quod esse illorū sicut incipit in instanti sic solum per idem perseveret instans & ultra illud non progreditur, nec ut in illo instanti desināt esse, requiritur, quod in illo verificetur, quod non sunt: id enim solū requiritur, ut verificetur, rē iam desisse, nō verò ut verificetur illa desistere. Sed solum requiritur, q. in nullo instanti verificetur, quod illa sunt, & post illud instans nō erit.

QVÆSTIO III.

Qualiter incipiant & desinant substantia generabiles & corruptibiles?

Dico primo, substantiæ generabiles & corruptibiles incipiunt in instanti, per primū videlicet sui esse. Cōclusio est cōmunis, & prob. quia substantia producitur separata iam omni resistantia contrarij ad illius productionē: ergo producitur in instanti, & incipit per primum sui esse. Consequentia patet. Quia rem aliquā non produci per mutationem instātanēam, sed per motum, eo est, quia producitur cū resistantia sui contrarij, eoque ex opposito illuminatio fit in instāti, quia absq; aliqua fit resistantia cōtrarij: ergo si productio substantiæ sit separata iam antecēdēter omni resistantia cōtrarij, sit utiq; in instanti. Antecedens autē prob. quia cum ad generationē substantiæ præcedit alteratio, per illam in tēpore disponitur materia ad formā generandā & expelluntur accidentia contraria quæ erant dispositiones formæ corruptæ, ac denique forma substantialis, quæ precedebat in materia desinit esse, & in instāti in mediato ad tale tempus, iam est separata omni resistantia contrarij, ac perinde in illo incipit forma substantialis, & est verum dicere, quod tunc est, & immediate ante non erat.

2. Nec valet dicere, quod

ad introductionem formæ substantialis requiritur dispositio determinata, ut ad introductionem formæ ignis calor ut octo. Sed talis forma accidentalis determinata (ut quæstione præcedenti dicebamus) incipit per primum sui esse: ergo cum prius debeat esse talis dispositio, quam forma substantialis introducatur, hæc non incipit in instanti, sed in tempore immediate sequenti ad instans inceptionis talis dispositionis ¶ Non, inquam, id valet, quia, ut explicabimus in libris de generatione, huiusmodi ultimæ dispositiones ad formas substantiales in eodem instanti temporis incipiunt ac ipsæ formæ substantiales producuntur, & ob id dicuntur dispositiones concomitantes & recipiuntur in ipso composito genito, non incorrupto, nec sunt dispositiones ad fieri formæ, sed ad conseruationem illius: dispositiones autem, quæ requiruntur ad introductionem formæ substantialis & illam præcedunt in composito corrupto receptæ, omnes desinant esse per motum in tempore immediate antecedenti, & ad desitionem illarum desinet etiam in tempore, ut statim videbimus, forma substantialis, quæ præcedit in materia. Vnde in instanti inmediate sequenti in quo est verum dicere, quod iam non sunt tales dispositiones, nec forma, verbi gratia, substantialis ligni, & immedia-

te ante erant; est verum etiam dicere, quod in eodem instanti est iam superata omnis resistentia ad introductionem formæ ignis, & quod in illo est forma ignis, & immediate ante illud non erat, quod est talem formam substantialem incipere per primum suum esse.

3. Dico secundo. Formæ substantiales corruptibiles, quæ desinunt ad generationem alterius formæ substantialis, desinunt in tempore per primum videlicet sui non esse, ita ut in instanti sit verum dicere, quod tunc non sunt, & immediate ante erant. Conclusio est communis, & probatur. Quia non possunt desinere in instanti per ultimum sui esse: ergo desinunt in tempore & per primum sui non esse. Antecedens probatur. Et loquamur exempli gratia de forma substantiali ligni, quæ corrumpitur & desinit esse, ut in eadem materia introducatur forma ignis, quia cum forma ignis, ut constat ex conclusione præcedenti; debeat incipere in instanti, si forma ligni desineret in instanti, sequeretur, vel materiam in eodem instanti esse sub duplici forma substantiali, quod impossibile esse, ostendimus in libris de anima, vel materiam per aliquam partem temporis absque aliqua forma substantiali existere, quod impossibile esse ostendimus supra libro 1. quæst. 8. vel denique quod darentur duo instantia immediata, quod quæst. 1.

huius libri ostendimus esse impossibile. Sequela probatur. Quia si forma ligni desineret per ultimum suum esse, esset verum dicere in instanti, nunc est forma ligni, & immediate post non erit: ergo vel in eodem instanti est verum dicere, nunc est forma ignis, & immediate ante non erat, & sic in eodem instanti erit simul in materia forma ligni & forma ignis, vel non in eodem instanti, sed in altero instanti incipit forma ignis, & si sit instans immediatum ad instans in quo desinit forma ligni, iam dabuntur duo instantia immediata. Si vero non sint immediata, sed inter illa mediet tempus, in tali tempore nec erit forma ligni nec forma ignis: ac perinde pro tali tempore materia existet absque aliqua forma, quæ omnia cum, ut diximus, sint impossibilia, dicendum est substantiam corruptibilem, quæ desinit ad generationem alterius substantiæ, desinere in tempore & per primum sui non esse, ita ut in eodem instanti in quo est verum dicere, nunc non est forma corrupti, & immediate ante erat, sit verum dicere, nunc est forma geniti, & immediate ante non erat.

4. Obijcies, quod formæ substantiales sunt indivisibiles: ergo non possunt desinere in tempore. Patet cōsequentia, quia sicut quilibet pars temporis est divisibilis in plures partes, ita quidquid desinit aut incipit in tempore, debet habere plures partes, quarum qualibet in determinata desinat,
aut

aut incipiat in determinata parte temporis: ergo si forma substantialis est indiuisibilis, non potest incipere, nec desinere in tempore, sed instanti in quo tota illa desinat aut incipiat. ¶ Non valet dicere, quod forma substantialis corporea, qualis est forma corruptibilis saltem ratione quãtutatis habet diuisibilitatem & partes, vt possit desinere in tempore, & partibus temporis, in quo desinat correspondere partes desinentes substantiæ. ¶ Non, inquate, id valet, quia licet id sufficiat, vt forma, quæ producitur simul cū quantitate possit incipere in tempore, & quantitate affecta in tempore desinere, saltem sequeretur, quod si forma substantialis, separata prius ab illa diuinitus quantitate, desineret esse ad introductionem alterius formæ substantialis in eadem materia, tunc non posset desinere esse in tempore, sed in instanti, & cum eo etiam sequeretur aliquod ex tribus inconuenientibus in conclusione propositis, videtur, aliquod illorum esse admittendum.

Responderur, omisi solutione in argumento assignata, quod cum (vt in logica capite de quantitate ostendimus) substantia corporea ex se & independenter à quantitate actuali habeat partes substantia-
liter distinctas, id sufficit, vt etiam si absq; quantitate actuali produceretur aut corrumperetur possit incipere & desinere esse in tempore, & partes substantiæ correspon-

derent partibus temporis, in quo inciperet aut desineret esse, & ita de facto cōtingit in desitione formæ substantialis, quæ ad introductionem alterius formæ substantialis, in eadē materia corrumpitur; in inceptione autem formæ substantialis id per se & cōnaturaliter non contingit, sed incipit (vt diximus in prima conclusione) in instanti; quia quāuis habeat partes, cum illæ sint permanentes, & producantur, superata iam omni resistantia cōtrarij, omnes illæ possunt simul in eodem instanti produci.

5. Dico tertio, si forma substantialis corruptibilis non ad generationem alterius formæ in eadem materia, sed modo sibi non connaturali per anihilationem desinat, desinet utiq; in instanti, quia desinet per suspensionem diuini concursus, quæ quamuis posset fieri in tempore suspendendo Deus concursum paulatim ad singulas partes substantiæ, connaturalius quodammodo est & magis conforme diuinæ omnipotentia, quod illam suspendat in instanti, & in instanti, in quo est verum dicere, nunc Deus concurrit ad conseruationē talis formæ, & immediate post nō concurret, erit verū dicere, nunc est talis forma, & immediate post non erit.

6. Dico quarto. Per accidens forma substantialis generabilis potest incipere in tempore & per vltimum sui non esse, & tunc etiam per accidens forma substantialis, ad cuius corruptionem

altera generatur, desinet in instanti, & per ultimum sui esse. Explicatur, & probatur cōclusio. Nam vt dicemus in libris de generatione, nutritio quæ est acquisitio nouæ partis substantiæ consequatur ad augmentationem successiuam quantitatis, illamque omnino committetur, est successiua sicut ipsa augmentatio. Tunc igitur talis pars substantiæ, vt pote quæ habet distinctionem substantialem in plures partes, & distinctionem accidentalem ratione quantitatis, quam simul ac producitur, acquirit, producibilis est in tempore & de facto, quia non iuxta suam naturam, sed ad productionem quantitatis producitur, non in instanti, sed in tempore incipit esse, & tunc etiam oportet, quod forma alimenti, quæ desinit esse in materia, in qua introducit forma partialis aliti, desinat in instanti: quia alias, vt facile consideranti constabit, vel illa pars materiæ esset in aliquo instanti cum duplici forma substantiali, vel darentur duo instantia immediata, vel illa pars materiæ existeret pro aliquo tempore absque aliqua forma substantiali.

QVÆSTIO IV.

Qualiter incipiunt substantiæ in generabiles & in corruptibiles?

In triplici genere sunt substantiæ in generabiles & in corruptibiles, substantiæ videlicet spirituales cōpletæ, vt Angeli, substantia spiritualis incompleta, anima videlicet rationalis & corpora cœlestia, & quidē de inceptione & desin-

ne animæ rationalis quoad suum esse eodem modo, ac de Angelis est dicendum. De inceptione autem & desitione informandi materiam, proportionabiliter est dicendum de illa, ac diximus de inceptione ac desitione substantiarū generabilium & corruptibilium.

2. De corporibus cœlestibus est dicendum, quod connaturaliter & per se incipiunt in instanti per primum sui esse, & si desinant, debent desinere etiam in instanti per ultimum sui esse, absolute tamen possunt incipere & desinere in tempore. Prima pars conclusionis probatur, quia corpora cœlestia incipiunt absq; aliqua resistentia contrarij, ergo siue incipiant, vt de facto inceperunt per creationem, siue (vt incipere potuerunt) per eductionem eorum formæ ex materia, connaturaliter & per se perunt incipere in instanti. Similiter si desinerent, desinerent etiam in instanti, quia desinerent per annihilationem & suspensionem diuini concursus, & non vt in eorum materia alia introduceretur forma. ¶ Secunda autem pars cōclusionis probatur: quia corpora cœlestia non solum ratione quantitatis, cum qua de facto sunt producta, sed ex se habent partes substantialiter distinctas. Ergo ratione latitudinis talium partium potuerunt à Deo in tempore produci & in tempore annihilari, ita vt omnibus in determinatis partibus diuisibilis temporis, in quo producerentur, aut annihilarentur, totidem in determi-

nata

nata partes ipsorum corporum incipientes aut desinentes correspondere, & non posset designari aliqua determinata pars temporis, in qua esset verum dicere, quod antea non inceperant, vel in qua verificaretur, quod immediate post non erant, & solum esset designabile instans extrinsecum inceptionis & desitionis illorum.

3. De Angelis autem, utpote omnino indivisibilibus est dicendum, quod nullatenus in tempore, sed in instanti potuerunt incipere, nec aliter nisi in instanti vllatenus desinere possunt: oppositum aliqui tenent. Sed conclusio cum alijs mihi videtur certa. Quia ut aliquid incipiat aut desinat in tempore, requiritur, quod in nulla parte temporis totum illud desinat aut incipiat, sed cum sicut in qualibet parte temporis, in qua incipit aut desinit, infinite sunt partes indeterminatae & proportionales, ita in ipso etiam, quod in tempore incipit, aut desinit, totidem dentur partes incipientes aut desinentes, ut qualibet eius parte in in ceptione assignata, alia & alia prior inceperit, & qualibet illius parte in desitione assignata alia & alia restet desinenda. Sed in Angelis, cum sint omnino indivisibiles, huiusmodi partes designari nequeunt. Implet ergo illos incipere aut desinere in tempore, sed vnus possibilis motus illis recipiendi & desinendi est in instanti, per primum videlicet sui esse, & per vltimum sui esse. ¶ Confirmatur, quia in parte de-

terminata temporis vel inciperet totus Angelus, vel aliquid illius, hoc secundum dici non potest, cum Angelus sit omnino indivisibilis; nec potest dici primum, quia cum quolibet pars temporis sit diuisibilis in infinitas partes, in qualibet illarum parte inquiritur, an inceperit totus Angelus, vel aliquid illius. Si dicatur, ut necessario est dicendum, quod totus inceperit. Ergo non incipit in alijs partibus, ac perinde non est designabile aliquod quantumvis minimum tempus, in quo toto tempore Angelus incipiat aut desinat, sed solum potest incipere aut desinere in instanti.

4. Nec huic resolutioni obstat exemplum, quod authores oppositi adducunt de puncto indivisibili, quod quantumvis indivisibile sit, tangit inadaequate partem indivisibilem lineae, a simili asserentes, quod Angelus quantumvis indivisibilis sit, potest inadaequate in aliquo tempore incipere aut desinere esse. ¶ Non, inquam, id obstat, quia contactus inadaequatus puncti ad partem diuisibilem lineae solum est quadam terminatio illius, & non ea extensio cum illa. Ut autem toto aliquo tempore Angelus produceretur, requiretur necessario, quod Angelo se producto essent partes correspondentes partibus temporis, ut in qualibet illarum aliquid talis Angelus produceretur, ut totus ille in toto tempore fieret & inciperet esse. Et idem proportionaliter dico de illius desitione.

LIBER SEPTI- MVS PHYSI- CORVM.

Summa Textus.

IN primo capite huius libri ostendit Aristoteles omne quod mouetur, ab alio moueri; & quod in mouentibus non est dari processum in infinitum, vt deueniatur ad primū motorem immotum. ¶ In secundo ostendit, mouens & motum debere esse simul. ¶ In tertio probat motū alterationis esse ad qualitates tertie speciei. ¶ In quarto agit de comparatione diuersorum motuum inter se quoad velocitatē & tarditatem. Ac deniq; in quinto easdem comparationes magis in particulari explicat.

QVÆSTIO I.

Utrum omne quod mouetur, ab alio moueatur?

HAnc quæstionē quæ cum ea, quæ sub alijs proponitur terminis, an videlicet idem possit esse mouēs & motum, seu idē possit

mouere seipsum, coincidit, in hoc libro & sequenti discutit Aristot. Et licet in sequenti illam disputer noster auth. hic eā tractare libuit, quia plura in hoc & sequenti lib. dicenda ex illius pendent resolutione.

2. Ad illā tamē, vt certū, suppono idem posse mouere se ipsum ad sui motū per accidens, vt remiger, qui nauē, in qua vehitur, mouens, ad illius motū mouetur, mouet se ipsum ad sui motū per accidēs. Et solum est quæstio an aliquid possit semetipsū mouere ad sui motū per se, id est ad motum, qui ratione sui & non ratione alterius mobilis illi licet competat.

3. Quæstionē hanc non recte aliqui dirimunt, distinguendo, in eo quod mouetur, materiā & formā, & quod forma mouet materiam & materia mouetur à forma. Loquimur enim de motu & motore vt quod, & cum motus non in materia, sed in toto recipiatur compositō, materia proprie non mouetur, & cum actiones sint suppositorum, forma non est, quæ mouet,

mouet; sed solum principium quo aliquid mouendi.

4. Dicendum est, quod vniuersaliter omne quod mouetur, oportet quod ab alio moueatur, oppositū tenet Scotus 9. metaphisicæ q. 14. & alij eius discipuli. Sed conclusio est expressa Aristotelis qui in hoc libro & sequenti, & cum illo D. Thom. 1. p. q. 2. art. 3. & 1. contra gentes, c. 13. ex hoc principio, & quia non potest dari in mouētibz processus in infinitum, colligunt, deueniendū esse ad vnum primum motorem, qui absq; eo quod ipse moueatur, alia moueat. Quod argumentum omnino corrueret, si idem omnino respectu eiusdē posset esse mouens & motum. Et similiter ex eodem principio, & quia in non viuētibz homogēis non possunt designari partes diuersæ rationis, quarum petinde vna possit esse mouens, & alia mota, colligunt illa ab alio moueri, quod argumentum etiam nullius esset roboris, si idem secundum eandem partem & eandem rationem posset esse mouens & motum.

5. Probatur autem primo, ratione Aristotelis & Diui Thomæ in prædictis locis, quia omne quod aliquo motu mouetur, necesse est quod in quantum huiusmodi sit in potentia ad terminum talis motus, cum motus sit actus entis in potentia secundum quod in potētia: omne autem quod aliquid ad aliquem terminum mouet, oportet quod sit in actu respectu talis termini, vt quod mouet ali-

quid illud calefaciēz, oportet, quod in se actu habeat calorem: sed nihil potest respectu eiusdem esse simul in actu & potentia: ergo nihil potest mouere se ipsum, ac perinde oportet, quod omne quod mouetur, ab alio moueatur. ¶ Nec valet dicere, quod vt aliquid aliquid moueat ad aliquem terminum, sufficit, quod respectu talis termini sit in actu virtuali, & optime potest aliquid esse simul respectu eiusdem in actu virtuali & in potentia formali. ¶ Non inquam, id valet, quia licet non semper requiratur, quod vt aliquid aliud ad aliquē terminū moueat, ipsum terminum actu formaliter in se habeat, sicuti vt sol aliquid calefaciat, non requiritur, quod actu formaliter in se habeat calorem, requiritur tamen, quod illum in se habeat actualiter formaliter vel eminenter, id est in aliqua forma actuali, quæ eminenter sit calor, & in hoc sensu intelligitur, quod idem respectu eiusdē potest esse simul in actu virtuali & in potentia formali est falsum, quia id quod eminenter est tale, nō habet potētiā vt formaliter sit tale, sicut Sol non habet potētiā, vt formaliter sit calidus. Nec sufficit, quod sit in actu virtuali, vt contraponitur ad esse in actu formaliter vel eminenter, quia quod sic est in actu virtuali absolute & simpliciter est in potentia, & omne quod mouet aliquid, debet esse in actu cum nihil possit agere & mouere, nisi in quantum est in actu.

6. Secun-

6. Secundo probatur & amplius explicatur cōclusio, quia licet omne agens creatum existens in potentia ad aliquem sui motum indigeat præuia Dei motione, per quā reducatur ad actum, & ad talem motum applicetur, ut late ostendimus supra lib. 2. q. 13. & id sufficeret ad saluandum, quod omne quod mouetur, ab alio mouetur, & ut ex motu probetur, deueniendum esse in quolibet motu ad aliquem primum motorem qui immotus alia moueat; tamen præter hanc generalem motionem aliquid dicitur mouere seipsum, cum ex vno suo actu vel motu applicatur vel mouetur ad alium motum vel actum, ut homo per actum intentionis mouetur & applicatur ad eliciendum actum electionis, licet etiam ad illius elicentiam indigeat efficaci præmotione Dei; & similiter animal per motum cordis applicatur & mouetur ad alios motus vitales ad motum augmentationis, quamuis etiam ad illum indigeat præuia efficaci motione Dei. Homo igitur ad istos secundos actus vel motus non solum mouetur à Deo, sed ipsemet secundum vnā sui partem, vel ut aduatus vno suo actu se mouet ad motum alterius partis, vel ad alterius actus elicentiam. In primo igitur actu, ut in actu intentionis, quem nullus præcessit hominis actus quoad talem actum homo se moueat, Deus per suam motionem applicans ho-

minem ad talem primum actum est vnicum mouēs illū. Processus igitur in mouentibus est, quod omne quod mouetur, si ipsummet ad id se mouet medio alio suo motu, cū non possit procedi in mouentibus in infinitum, deueniendum est ad aliquem primum motum ad quem ipsum non se moueat, sed præcisse moueatur ab alio.

7. Tercio inductiue probat cōclusionem D. Thom. in prædicto cap. 13. lib. 1. contra gentes his verbis. *Omne quod mouetur per accidens, non mouetur à se ipso: mouetur enim ad motum alterius. Similiter neque quod mouetur per violentiam ut manifestum est, neque quod mouetur per naturam, ut ex se mota, sicut animalia, que constant ab anima moueri. Nec iterum quod mouentur per naturam, ut graua & lenia, quia hec mouentur à generante & remouente prohibens.* Hæc D. Thom. Cuius inductionis singulæ partes ex dicendis in duabus questionibus sequentibus magis patebunt.

QVÆSTIO II.

Utrum graua & lenia moueantur à se, an vero à generante?

EXperientia constat, corpora graua non viuencia, si ab aliquo extrinseco non impediuntur, statim descendere: & corpora lenia, ut ignis, seorsum ascendere. De huiusmodi ergo motu inquirimus, an ad illum corpora graua & lenia se moueant, ut aliqui existi-

existimant extra scholam D. Thomae, an vero talis eorum motus specialiter ut propria & particulari causa efficienti, eorum tribatur generanti, ut communis fert Thomistarum sententia. Nec dubium est de causa per accidens talis motus: si enim graue extra centrum aliquo impedimento detineatur, certum est, quod tunc remouens tale impedimentum, quod illius prohibebat motum, erit causa per accidens motus illius, quae causa vocatur remouens prohibens, & solum est dubium, quae sit causa per se talis motus.

2. Dicendum est, graui & leui ad suos motus naturales in centrum non moueri à se, sed à generante. Conclusionem docet poster author lib. 2. Phys. q. 1. & lib. 8. q. 3. & est expressa Arist. & D. Thomae pluribus in locis. Aristoteles enim lib. 3. cap. 4. text. 29. supponens graui & leui motu naturali moueri, & inquirens, à quo principio moueantur. Respondet. *Est autem impossibile, quod moueantur à seipsis: est enim hoc officium vitae & animalium proprium.* Et assignans directe causam motus grauium & leuium asserit text. 33. sequenti. *Quaecumque à seipsis mouentur, ab aliquo mouentur, & quae non à seipsis, ut leuia & graui (autem à generante, & faciente leue & graue aut ab eo quod impediunt & prohibentia prohibet.)* Idem etiam docet D. Thomas pluribus in locis: nempe p. q. 18. art. 1. ad 2. ait. *Corpora gra-*

uia & leuia mouentur à motore extrinseco vel generante, qui dat formam, et remouente prohibens, ut dicitur 8. Physicorum, & ita non mouent seipsa, sicut corpora viuentia. Et 1. contra gentes, c. 27. idem docet his verbis. *Nulla sola per se mouetur, quae mouent seipsa composita ex motore & moto, sicut animalia.* Unde hac sola proprie uiuere dicimus. *Alia vero omnia ab aliquo exteriori mouentur, vel generante vel remouente prohibens, vel impellente.* Ac denique (alijs omisis eiusdem Angelici Doctoris testimonijs) ita habet in 1. distin. 14. art. 3. *In motu corporum simplicium quamuis forma naturalis sit principium motus, non tamen est motor, sed essentialis motor est generans, qui dat formam, & accidentaliter est remouens prohibens, ut dicitur 8. Physicorum.*

3. Prima autem pars conclusionis, videlicet, quod graui & leui in suis motibus naturalibus non semoucant, probatur primo, quia in omnibus quae sic se mouent debent assignari distinctae partes, ut secundum unam se moueant, & secundum alteram moueantur. Sed tales distinctae partes non sunt assignabiles in grauiibus & leuiibus. Ergo non possunt se mouere. Maior constat ex distis quae praecedenti, & ex testimonio proxime adducto D. Thomae ex lib. contra gentes, & patet, quia cum idem omnino idem & secundum eandem partem & rationem non possit respectu eiusdem esse finis ul mouens & motum: alius idem secundum tandem ratio-

non esset simul respectu eiusdem in actu & potentia, ut aliquis se moueat, debet in illo assignari aliqua pars vel ratio, secundum quam se moueat, & alia pars aut ratio distincta, secundum quam moueatur, ut in animali, cum sit etherogeneum, assignantur partes diuersae rationis, & ex motu cordis mouet se ad motum aliarum suarum partium, & homo per actum intentionis ad actum electionis se mouet. Minor autem probatur. Quia cum graua & leuia sint homogenea, & omnes illius partes eiusdem rationis, non est maior ratio, quare secundum unam se moueat, & secundum alteram sit motus, quam e contra. Ergo non est assignabilis in illis praedicta partium distinctio.

4. Secunda autem pars conclusionis probatur, quia si graua & leuia mouerent seipsa, esset utique viuentia. Ergo cum viuentia non sint, seipsa mouere non possunt. Antecedens manifeste deducitur ex adductis testimonijs, & pluribus alijs Aristotelis & D. Thomae, in quibus asserunt, proprium esse viuentium mouere seipsa, & in hoc differentiam constituunt illorum a non viuentibus, quod quidem (ut verbis nostri auctoris, in allegata q. 3. lib. 8. Philic. circa solutionem ad 3. argumentum vtar) non fuit tantum assertum Aristotelis, ut hic patet, & latius

1. de anima, sed fuit indubitata confessio omnium Philosophorum, ut in Phaedro videre est apud Platonem, vbi nullum aliud discrimen inter viuentia & res in animas constituit, quam quod viuentia habent internam motorem, res vero inanimas non nisi externam. Hae noster auctor. Idque manifeste patet. Quia tandem vita cuiusuis durat, quandiu ipsum se mouens perseuerat, & ex quo animal exanime iacet, nullatenus nisi ab alio mouetur: & ex quo planta excissa moritur, & non iam viuens, sed ut sui iacet cadauer, nullatenus iam augetur (qui solus motus erat illi proprius, dum vita fruebatur) sed solum motu locali, vel motu alterationis ab extrinseco motore potest moueri. Sufficit ergo huiusmodi irrefragabilis experientia suadere, proprium esse viuentium se mouere, idque perinde nulli non viuenti competere posse. ¶ Nec valet discrimen quod inter viuens & non viuens, etiam si utrumque se moueat, assignat Scotus, quod viuens semouet media sui cognitione, non vero non viuens. Non, inquam, id valet. Tum quia plantae vegetabiles vitam habentes absque cognitione se mouent, & per id distinguuntur a non viuentibus. Tam etiam, quia animalia licet ad aliquos motus media cognitione se mouent, ad motum tamen augmentationis alioque motus naturales se mouent, & non media ali-

qua cognitione, cum talis etiam motus sit proprius illorum ut viventium.

5. Secunda pars conclusionis, videlicet quod motus grauium & leuium tribuatur illorum generanti, praterquam quod sequitur ex prima conclusionis parte, quia si graua & leua ad tales motus non se movent, necessarium est, quod moueantur ab alio: & aliud, a quo moueri possint, non est nisi generans: prater hoc, inquam, dicente id probatur ratione D. Thomae quaest. 5. de veritate, qua sic inducitur, generans quod dat alienius formam, dat etiam ea quae ad talem formam per modum proprietatis sequuntur: sed motus naturalis grauium & leuium ad eorum formam & naturam per modum proprietatis consequitur. Ergo illorum generans dat illis talem illorum motum, illeque perinde actioni generantis tribuitur. Maior probatur, & explicatur, quia proprietates, quae ad aliquam consequuntur naturam, non per diuersam, sed per eandem actionem, ac ipsa natura producuntur, & actionem generantis ut terminus illius primarius natura geniti terminat, & ut terminus secundarius proprietatis & passionis quae ad eandem naturam resultant. Ergo actioni generantis uterque talis terminus primarius & secundarius tribuitur; & sicut generans dicitur dare naturam geniti, ita & proprietates

illius. Minor est expressa D. Thomae sic asserentis. *Formam ipsius elementaris corporis sequitur talis motus, sicut & aliae naturales proprietates essentialibus principiis consequuntur. Unde in eis generans dicitur esse mouens, in quantum dat formam, quam consequitur motus.* Et probatur. Quia licet ut ibidem docet D. Thomas, nulla natura possit inclinari ad motum propter ipsum motum, bene tamen propter quietem, ad quam ordinatur motus. Sed quies in suis naturalibus locis est proprietates naturae grauium & leuium ad quam perinde ut ad propriam sui passionem, ipsorum natura propenditur & inclinatur. Ergo cum graua & leua extra sua loca naturalia producantur, eorum motus in talia loca per modum passionis & proprietatis ab eorum natura dimanat. Et si cum corpus aliquod huiusmodi elementale extra suum centrum producit, aliquod ad talem illius motum obstat impedimentum; illo ablato statim naturali sequela talis sequetur motus, sicuti si ab humanitate Christi tolleretur substantia Verbi, quae est quasi impedimentum, ne ad illam propria creatura emanaret substantia, statim haec ad illam consequeretur. Et si graue semel in centro producum, vel per motum ad centrum perueniens ab illo extraheretur, etiam tunc quouersumque extra centrum quomodolibet existeret;

existeret, inclinaretur ad quietem in centro, & motus ad illud naturalis sequela ab illius natura resultaret, & vt terminus secundarius primæ tribueretur actioni generantis.

Confirmatur. Quia ad generans pertinet constituere genitum in perfectione sibi pro instanti generationis debita. Sed perfectio pro instanti sue generationis debita grauibz & leuibz est esse in suo centro. Ergo ad generans pertinet illa in tali loco constituere, & vsque dum illa in tali loco constituat, ipsius generantis non cessat actio, sed potius quidquid ad consecutionem talis perfectionis ordinatur, qualiter ad illam ordinatur eorum motus in centrum, cum extra illud sint ipsi, actioni generantis tribuitur.

6. Obijcies primo. Quod motus grauium & leuium non est illorum propria passio. Falso igitur ob id asserimus, illum tribui actioni generantis. Antecedens probatur primo. Quia esto quæ ad aliquam naturam vt illius proprietates sequuntur, possent supernaturaliter, ne de facto sequantur, impediri, naturaliter saltem impediri nequeunt. Sed naturaliter impediri potest (vt constat) per oppositionem alterius corporis motus grauium & leuium. Ille igitur non consequitur ad eorum naturam per modum propriæ passionis & proprietatis. Secundo probatur antecedens, quia

quod vt illius proprietas alicui conuenit; non prædicatur de illo accidentaliter separabiliter & prædicatione quinti prædicabilis: sed actualis motus in centrum sic prædicatur de grauibz & leuibz, & hæc non minus est accidentalis & quinti prædicabilis prædicatione, lapis actualiter descendit in centrum, quam ista, homo ridet. Ergo licet potentia ad motum sit proprietas grauis, sicut riuitas quæ est potentia ad rideadum est proprietas hominis, actualis tamen motus non est proprietas grauis, sicut actu ridere non est proprietas hominis. ¶ Tercio probatur antecedens, quia id quod vt alicuius naturæ proprietas ad illam consequitur, nullo posito impedimento statim & in eodem instanti productionis talis naturæ sequitur ad illam. Sed etiam nullo appposito impedimento non sequitur in instanti ipso productionis extra centrum illius in centrum descensus. Ergo ille non sequitur per modum naturalis passionis, & proprietatis ad naturam grauis. Maior patet in omnibus quæ per modum proprietatis ad aliquam consequuntur naturam, quæ, si nullum adsit impedimentum, in eodem instanti productionis talis naturæ ad illam consequuntur. Minor autem probatur. Quia corpus graue & leue incipit in instanti, descensus autem illius in cætrum, cum sit vere motus successiuus, in instanti incipere nequit. Ergo

motus grauium & leuium non potest in eodē instanti productionis illorum ad eorum naturā consequi. ¶ Quarto deniq; & specia-
lius idem probatur antecedens. Nam id quod sequitur ad aliquid per modū proprietatis & propriæ passionis, nullo appposito ad illius sequelam impedimento non potest saltem per magnam & infinitam durationem ad illud non sequi, sed potest absque appositione alicuius impedimenti graue productū extra cētrum per magnā aut infinitā durationem esse absque suo motu in centrum: ergo illius motus in centrum ad illius naturam per modum proprietatis nō consequitur. Minor probatur, quia potuit Deus hoc vniuersum saltem quoad res permanentes ab æterno creare, & in illo graue extra centrum in aere v.g. lapidē ab æterno producere, sed tunc per magnam inō per infinitam durationē tale corpus deberet esse absq; suo motu in centrum, quia motus illius vt pote successius secundum probabile sententiam non potuit incipere ab æterno, sed in quacumq; duratione non ab æterno inciperet, inter illius inceptiōem & productionē grauis ab æterno interueniret infinita duratio: ergo posset tale corpus per infinitam durationē esse absq; suo motu in centrū, etiā si ad illa nō nullum ei apponeretur impedimentum. Minor prob. quia inter æternū & non æternū infinita interuenit duratio; ergo inter tale corpus ab æterno productum

& illius motum, quia à parte ante non esset æternus, infinita interueniret duratio, & pro tota illa tale corp⁹ esset absq; suo motu in centrū.

7. Respondetur, negando principale antecedens. Et ad primam illius probationem dico, quod licet passionēs, quæ omnino sunt independentes ab extrinseco, non possint naturaliter impediri, bene tamen quæ dependent ab extrinseco, qualiter dependent motus à non interpositione corporis.

Ad secundam probationem respondetur, quod quia istæ passionēs aliquādo dependēt ab extrinseco, scilicet remotione corporis impedietis motum, quia huiusmodi impedimētū & illius remotio potest naturaliter contingere & nō contingere motus accidentaliter separabiliter prædicatur de grauib⁹, non quia non profluat per modum passionis ab illorū natura, sed quatenus actualis motus cōnotat negationē vel remotionē impedimēti, quæ omnino accidentaliter potest contingere.

Ad terciā probationē resp. q. vt motus grauis sit illius passio, sufficit, quod nō appposito impedimēto sequatur ad graue statim iuxta naturā ipsius mot⁹, hoc est in tēpore immediate sequenti illius productionē, quia natura rei successiue est, quod incipiat in tēpore, & si proprietas fuerit rei per manentis, solū ob id habebit sequi & incipere in tēpore immediate sequenti ad instans illius productionis si nullum apponatur impedimentum.

8. Ad quartam denique probationem præter quam quod (vt videmus lib. 8. q. 3.) probabilius est, posse esse ab æterno, quia licet de elsætia rei successiue, qualis est motus, sit quod nō possit illius prima pars designari, id etiā habebit, si fuisset ab æterno, quia nō potest in his, quæ sunt ab æterno, imaginari aliqua duratio, qua nō habuerint aliam priorem durationem. Præter hoc, inquam, etiam si supponamus motum, aliasq; res successiue non potuisse esse ab æterno, in ea sententia responderetur, quod etiam si mundus quoad res permanentes potuerit esse ab æterno, non tamen seruatis omnibus quæ connaturaliter exigunt. Vnde licet grauius extra centrum producta cōnaturaliter exigant, quod tēpore immediate ad illorum productionem incipiant moueri in cētrum, non possent produci ab æterno conformiter suæ naturæ & instanti, sed post infinitam durationem in centrum moueri, quod utiq; non arguit, talē illorum motum non esse illorū proprietatem, sed quod tunc non producerentur conformiter ad suam naturā cum tali statim sua proprietate.

9. Obijcies secundo, quod esto motus grauium & leuium sit proprietas illorum, id non tollit, quod ad talem motum ipsa grauiā & leuiā se moueant, nec facit, quod talis motus ipsorum tribuatur generanti. Nulla igitur est consequentia in vltima ratione conclusionis facta. Antecedens probatur. Nam

motus in animalibus sequitur vt propria passio ad illorum animā, vt expressè docet Diuus Thomas opuscul. 35. de motu cordis: & tamen ad talem motum ipsum animal se mouet, ipseque talis motus non tribuitur generanti. Propositū ergo antecedēs est verum. Minor probatur quia motus cordis est vitalis, inō maximē vitalis, cum sit primum omnium aliorum motuum vitalium animalis: ergo ad talem motum cordis ipsum animal se mouet. Probatur consequentia, quia sicut viuens in eo distinguitur à non viuente, quod se mouet, ita motus vitalis in eo distinguitur à non vitali, quod ille ipsi viuenti & non alij motori extrinseco tribuitur.

Respondetur negando antecedens. Et ad probationem neganda est minor, sicut illam negat Diuus Thomas in prædicto opusculo, non solum asserens, motum cordis sequi per modum proprietatis ad animam, sed & quod illi tribuitur danti talem formam, sicuti & danti formam elementarem tribuitur motus naturalis elementorum, grauium videlicet aut leuium, & ad probationem in oppositum responderetur, quod non omnis motus vitalis tribuitur ipsi viuenti, sed illi dumtaxat, qui iam supponit primum motum vitalem illius, qui cum naturalis sit, & perfectio debita ipsi viuenti pro primo instanti suæ generationis sequitur naturali sequela ad eius formam, & tribuitur generanti,

ranti, quod alij non improbabili-
ter aliter explicant dicentes, quod
motus cordis est vitalis ut quo, &
initium vitæ, quia medio illo ani-
mal ad alios motus se mouet, non
tamen est motus vitalis consumma-
tus, quales sunt abj motus subse-
quentes in animali. Vnde licet
ad istos ipsum se debeat mouere,
non tamen ad motum cordis, qui
est initium vitæ, & terminus secū-
darius generationis viuentis, qui
ad terminum primarium, formam
videlicet viuentis naturali resul-
tantia dimanat: ac perinde non ip-
si viuenti, sed illius tribuitur ge-
neranti.

10. Obijcies tercio, quod in gra-
uibus & leuibus est principium in-
teinfecum actiuum sui motus. Ip-
sa igitur graua & leuia medio tali
principio actiuo se mouent. Ante-
cedens conceditur à D. Th. pluri-
bus in locis, præcipue q. 5. de verita-
te art. 5. vbi sic ait. *Attendendum
est, quod motus cæli non hoc modo est
naturalis cælesti corpori sicut motus ele-
mentaris corporis est sibi naturalis: ha-
bet enim huiusmodi motus in mobili
principium non solum materiale & re-
ceptiuum, sed etiam formale & actiuum.*
Consequētia vero probatur, quia
viuens ideo ad suos motus vitales
ut ad motū augmentationis se mo-
uet, quia in se habet principium
actiuum talis motus: ergo si gra-
ue v. g. lapis in se habet principium
actiuum sui motus deorsum ad talē
motum seipsum mouet.

Respondetur, quod graua
& leuia habent quidem in se prin-

cipium actiuum sui motus, princi-
pium tamē actiuum formale ut ex-
præsse in allegato testimonio ad-
uertit Diuus Thomas, hoc est prin-
cipium emanationis radicale &
proximum, radicale scilicet suam
formam & proximum suam graui-
tatem; quia sicut in alijs rebus ali-
que proprietates dimanant imme-
diate à forma, & aliæ medijs illis;
ita in grauibus immediate dima-
nant ab eorum forma grauitas &
media grauitate motus in centrū.
Et in hoc posuit discrimen ibi S.
Doctor inter huiusmodi elemen-
torum motū & motum cæli, quod
huius nullum principium actiuum
etiam formale & emanationis, sed
solum principium passiuum est in
cælo; non tamen ad motum gra-
uium & leuium est in illis princi-
pium actiuum propriæ efficientiæ,
& ut per propriam actionem dis-
tinctam ab actione generantis, ab
ipsis grauibus & leuibus talis mo-
tus causetur. In viuētibz autē ad
suos motus vitales, qui nō sequun-
tur per modū proprietatis ad eo-
rū formā est principium actiuum pro-
priæ efficientiæ, & sic tales eorū mo-
tus per propriā actionē & distinctā
ab actione generantis ab illis causā-
tur: ac perinde ipsi & nō generāti
immediate tales motus tribuun-
tur, propriæque ad illos viuentia
se mouere dicuntur.

11. Obijcies quarto, q. quāuis se
mouere ad centrū sit perfectio de-
bita grauibus extra centrū existētibz
non inde sequitur, talē motū eorū
tribui generāti. Per eorā igitur ob-

id asseritur, generanti esse tribuendum. Antecedens probatur, quia etiā motus augmentationis, alijque motus naturales virtuales sunt perfectiones debitaē viventibus, & tamen illi non ita immediate tribuuntur generanti, vt ad illos ipsa viuentia non se moueant: ergo etiam si motus grauium & leuium sit perfectio ipsis exiſtētibus extra centrum debita, non ita immediate tribuuntur eorum generanti, vt ad ipsos motus ipsa graua & leuia non se moueant.

Respondetur, quod non ex eo quod motus grauium & leuium sit perfectio qualitercumque eis debita, colligitur, talem motum specialiter tribui ipſorum generanti, sed quia est perfectio eis pro instanti suae generationis debita, & ad generans pertinet constituere genitum in statu perfecto ei pro instanti generationis debito. Augmentatio autem & alij motus vitales licet sunt perfectiones viuentium, non tamen eis pro instanti suae generationis debitaē: tunc enim solum debetur illis motus cordis & potentia ad alios motus habendos, qui perinde ipsis viuentibus tribuuntur.

12. Obijcies quinto, quod multoties cum graue mouetur in centrum, tunc generans realiter non existit: ergo talis illius motus non causatur tunc a generante: ac perinde cū debeat assignari tūc causa actualis illius, nullaq; alia assignabilis sit quā ipsum met graue, illud causat tale sui motū. Consequētia

probatur, quia cum aliquod realiter non existit, non potest esse aliquid esse & us actualis causa realis: ergo nec generans potest esse realis causa motus, qui incipit, cum iam ipsum realiter non existit.

Resp. quod cū motus grauium, & leuiū causetur solū vt terminus secundarius productionis ipſorum, sufficit, quod eorū natura realiter existat, etiā si in se tunc nō existat generans, quod tale produxit naturā, vt motus, qui tunc sequitur, ipſius tribuatur actioni generantis, quā in illius termino primario virtualiter permanet ad resultantiam termini secundarij. Nec istud est hic peculiare, sed contingere potest in omni termino secundario alicuius actionis, qui vt agenti & illi actioni tribuatur, sufficit, quod tā illud quam illius actio in suo termino primario perseueret.

13. Vltimo tandem obijcies, quod si graua & leuia mouerentur a generante, quo illi essent propinquiora, velocius mouerentur. Cuius oppositum experientia constat, siquidem in fine motus est velocior quam in principio cum minus distans a generante. Non igitur ab illo mouentur.

Respond. negādo sequelā, quia cum motus grauium & leuium non tribuatur generanti per aliquem, quem illis imprimat, impulsū, vt proiecta mouentur a proiiciente, qui perinde in pulsus debiliior sit per maiorem distantiam; sed eorum motus tribuitur generanti, quatenus eis tribuit naturam, graui-

grauitatem vel leuitatem, quæ licet dependeant in fieri à generante, non tamen in conseruari, ideo non minuitur velocitas motus grauium & leuium ex eorum distantia à generante, sed ex maiore propinquitate ad centrum augeatur, qui quanto magis illis appropinquant, magis grauant, & maiori inclinatione in centrum trahuntur, velociusque ad illud descendunt. ¶ Nec huic obstat, quod graue, quod multum distat à centro velocius in medio motus mouetur in illud, quam in qualibet parte motus graue, quod parum distat à centro, cum tamen hoc in qualibet parte sui motus propinquius sit centro, quam aliud id medio sui motus. Nō, inquam, id obstat, quia id prouenit ex eo quod in minori distantia non est tantum tempus, vt pondus & inclinatio ad centrum paulatim augeatur, & motus fiat velocior.

QVÆSTIO III.

*Qualiter moueantur violentè
ter proiecta?*

VT circa omnes partes inductionis omnium quæ mouentur q. 1. exacte factæ discurremus, causam motus violenti projectorum oportet explicare. Ad quod, omisissis aliquorum sententijs resolutorie ex doctrina nostri authoris, lib. sequenti quæst. 3. circa solutionem ad 2. arguētum aliquibus conclusionibus respondetur.

2. Dico igitur primo. Proiecta nec à solo proijciente, nec à solo aere circumstante, sed ab utroque mouentur. Prima pars conclusionis eo probatur, quia experientia constat, proiecta minus velociter in principio quam in medio motus moueri, minusque fortiter in principio quam in medio sui motus aliquid percutere. Ergo non mouentur à solo proijciente: alias cum in principio sui motus ei essent propinquiora, velocius tunc quam in medio sui motus mouerentur. ¶ Secunda autē pars probatur, quia si à solo aere proiecta mouerentur, eo velocius mouerentur ab illo, quo illa essent minoris grauitatis. Velociusq; v.g. lana quam ferrum: aer enim ex se maiorem vim habet ad mouendum corpus minus quam magis graue. Ergo cum experientia constet, velocius moueri proiecta maioris quam minoris grauitatis: illa non mouentur à solo aere circumstante. Vera igitur est tertia pars conclusionis, videlicet quod mouentur & à proijciente & à partibus aeris, quæ medio proijcientis impulsu concitata & condensata impellunt ipsam proiectum, quod ratione vtriusque impulsus velocius mouetur in medio sui motus quam in principio, cum solus aderat impulsus proijcientis. Nec Aristoteles quamuis in aliquibus locis videatur soli aeri tribuere motum projectorum nulla facta mentione proijcientis, intendit negare illa à pro-

ijciēte moueri, sed solum quod ad id multū iuuat aer circūstās à proijciēte concitatus & motus.

3. Dico secundo. Talis motus proiectorum fit medio aliquo impulsu eis & aeri circūstārī à proijciēte impraesso. Conclusio est communis. Et quidem quod fiat medio impulsu ipsis proiectis à proijciēte impraesso, colligitur ex diuersis testimonijs D. Thom. q. enī de anima, art. 111. ad 2. art. *Virtus, quae est in semine à Patre, est virtus permanens ab intrinseco, non fluens ab extrinseco, sicut virtus mouētis, quae est in proiecto.* Quod autem etiam fiat medio impulsu aeri circūstānti à proijciēte impraesso, colligitur etiam ex D. Thoma 3. de celo, lect. 7. vbi ait. *Quod aer susceptibilior est huius impressionis quam lapis.* Sentitq; perinde, quod utrumque, lapis scilicet & aer illum circūstāns eam impressionē seu impulsū à proijciēte recipit. Ratione autē cōclusio probatur. Quia licet in principio motus proiectorum coniunctum sit cum illis proijciēns, postea tamen manet in se ab illis distans. Ergo cum nullū corpus possit agere in distans, nisi media virtute illi impraessa, ut proijciēns moueat lapidem, concitetque partes distantes aeris, tam illis quam lapidi aliquem debet imprimere impulsū.

Nec huic conclusioni obstat, quod D. Tho. de celo lect. 7. asserit. *Non esse intelligendū, quod virtus motoris imprimat lapidi in motu violento aliquā virtutē, per quā mouatur.*

sicut virtus generantis imprimit genito formā quā cōsequitur motus naturalis.

Nō, inquā, id obstat, quia ibi non intendit absolute negare D. Tho. omnem virtutem à proijciēte lapidi impraessam, sed virtutem permanentem, qualis à generante imprimitur generato ad suum motum naturalem.

4. Dico tertio. Cū aliquod proiectū inueniens resistētiam in alio corpore motu contrario resistit & mouetur, talis secundus motus & tribuitur proijciēti, & etiā corpori resistēti: tribuitur quidem proijciēti, quia iuxta quātitatem maioris vel minoris illius impulsus velocius proiectum motu cōtrario resistit. Tribuitur etiam ipsi corpori resistēti, quia etiā quāto illud fortius resistit, tanto etiam ipsum proiectum velocius motu cōtrario resistit. Vnde si cum aequali impulsu proijciēti pilam inaequalis sit resistentia corporis obstantis, ut si alterū sit paries latens, alterum paries lapideus, pila velocius resistet: ab isto quā ab illo, & ē contra si cū aequali resistētia corporis obstantis inaequalis sit impulsus proijciētis, velocius resistit pila, quā cum maiori impulsu proijcitur.

QVÆSTIO IV.

Utrum agens & patiens debeant esse simul?

S Vb alijs terminis solet hęc quaestio proponi, an videlicet ad actionem requiratur approxi-
ma-

ratio agentis ad passum. Pro resolutione autem est supponendum, duplicem posse esse coniunctionem seu approximationem agentis ad passum, per simultatem videlicet & immediationem suppositi, aut per simultatem & immediationem solum virtutis. Cum autem si ipsum agens non est immediatum ad passum; & virtus agentis est immediata ad illud, cum talis virtus agentis non possit esse nisi recepta in aliquo, illud immediatione suppositi esse simul cum passo, vel saltem immediatione virtutis agentis deferatur ad passum medio alio, quod in ipso immediate operetur, quod utique fieri nequit, nisi primum agens sit immediatum immediatione suppositi in primum passum, & hoc virtute recepta à primo agente influat in aliud passum sibi propinquum. Vnde questio ista in re coincidit cum ea, an agēs possit agere in distans, quin prius agat in propinquum.

2. Dicendum est, agens & patiens debere esse simul simultate & immediatione suppositi, vel saltem immediatione virtutis, ita ut nullum agens possit naturaliter agere in distans, quin prius agat in propinquum. Oppositum tenet Avicena & alij. Sed conclusionem cum Aristotele & D. Thoma communique sententia tenet noster author in hoc libro quest. 1. & probatur primo cum Aristotele inductive, quia non datur aliquod agens, quod absq; ap-

proximatione ad passum & immediatione suppositi aut virtutis agat in illud, neque huius universalis propositionis aliqua inveniatur instantia, ut ex solutione ad eas quæ in oppositum obijcimus, constabit.

3. Secundo probatur. Quia non potest aliquod agere in distans, quin prius agat in propinquum. Id igitur est ut eius virtus per propinquum passum deferatur ad distans, ac perinde ut in illud agat, requiritur saltem immediatio & simultas virtutis cum illo. Antecedens probatur primo, quia non posset aliquod agere in distans, si inter ipsum agens & passum nullum intercederet corpus, sed omnino esset vacuum, sed ideo id est, quia in vacuo non potest operari. Ergo ut aliquid operetur in distans requiritur quod prius operetur in propinquum. Minor non potest experientia constare, cum nullum de facto detur vacuum, sed ex eo colligitur, quia ideo natura vacuum abhorret, ut corpora sub-lunaria, quæ à cœlestibus dependent: eorum influxus possint recipere, & quia si inter illa & corpora cœlestia esset vacuum, non possent corpora cœlestia in hæc inferiora agere, aut influere. ¶ Secundo idem antecedens principale probatur. Quia si posset aliquod agere in distans absque eo quod ageret in sibi propinquum, nulla esset limitata sphaera alicuius agentis, sed quodlibet in

quācumque distantiam agere posset si enim ignis calefaciat aut cōburat lignum, non exigit naturaliter approximationem & immediationē saltem virtutis ad illud; non erit cur in lignum quantumuis ab ipso distans eundem nō possit causare effectum, cuius oppositum experientia testatur.

4. Tercio probatur conclusio. Quia agens non potest agere nisi in materiam determinatam & sibi subiectam: alias nulla erit ratio, maxime in agentibus naturalibus, & quæ non libere & media cognitione agunt, quare magis in vnū quam alterum passum agat. Sed talis determinatio & subiectio materiæ ad determinatum agens absque approximatione & similitate agentis ad materiam prouenire non potest. Ergo talis approximatō & similitas saltem virtutis agentis cum passo necessaria est, vt illud agat.

5. Obijcies primo retorquendo aduersus nos argumentum, quod pro nobis fecimus, quia si non posset agens agere in distans, quin ageret in propinquum per communicationem & multiplicationem virtutis agendi, sequeretur, nullam esse sphaeram limitatam alicuius agentis, sed quodlibet in quamcumque distantiam posse sic agere, quia sicut primum agens est immediatum propinquo sibi passo, ita & hoc alteri sequenti, & illud alij. Ergo si quodlibet immediatum passum recepit virtutem agendi ab agente sibi imme-

diato, quodlibet tale passum poterit agere in aliud sibi immediatum, ita vt nunquam deueniatur ad aliquod, quod si non inueniat resistentiam aut indispositionem in passo sibi immediato, in illud agere nō possit, & sic nullius agentis erit sphaera limitata, sed medio eo ordine agentium & patientium in quodlibet quantumuis distans poterit passum influere.

Respondetur negando sequentiam. Quia cum virtus agentis non eadem transeat ex vno subiecto in aliud, sed in diuersis agentibus & passis multiplicetur, debilitatur & remittitur, ita vt deueniatur ad aliquod passum, quod tam remissam virtutem accipiat à proximo agente, vt in aliud passum quantumuis sibi proximum nullatenus agere possit, & per id limitatur sphaera prima agentis.

6. Obijcies secundo, quod ignis inflamat stupam, vel sulphur distans, quin agat in aerem sibi proximum, aut illum inflammet, vt experientia testatur. Ergo vt ignis agat, non exigit approximationem nec immediationem suppositi aut virtutis ad passum. ¶ Cōfirmatur. Nam si quis apponat manum paululum distantem ad hostium fornacis, ignis intus existerens calefacit manum absque eo quod calefaciat aerē, intermedium, cuius signum est, quod si hostium fornacis claudatur, statim desinit calor in manu, quod utiq; non esset, si illa non immediate ab igne, sed ab aere intermedio caleferet.

Respon-

Respondetur ad argumentum negando antecedens: licet enim propter maiorem dispositionem stupæ aut sulphuris, & minorem resistētiam quam aeris, qui propter suam humiditatem magis igni resistit, maiorem effectum causet ignis in stupa & sulphure distante, quam in aere sibi proximo, aliquē etiam effectum causet in illo, inō exillimo aliquas tunc vel minutissimas partes aeris in perceptibiliter inflammari, & nēdijs illis propter maiorem dispositionem stupæ aut sulphuris hæc comburi & inflammari. ¶ Ad confirmationem negatur, tunc nō agere prius igne fornacis in aerem quam in manum, & clauso hostio fornacis, quia non conseruatur ab igne calor in aere, deficit & in manu, licet paululum in ea ille perseneret, illum tunc conseruet aere ab igne calefacto.

7. Obijcies tertio, quod ignis calefacit aquam existentem in lebetē, quin fundum lebetis calefaciat, siquidē experientia testatur, quod aqua in lebetē feruentis, fundum lebetis est repidum. Et similiter oleum existens in vase papyraceo supra igne appposito seruet, quin papyrus cōburatur, ita ut possint sic in illo ouā frigi. Id autem esse non potest, nisi ignis calefaciat oleum, quin agat in papyrum sibi proximiorē. Non igitur ut aliquid agat in distans, oportet, ut prius agat in sibi propinquum.

Respondetur negando antecedens. Cum experientia etiā teste-

tur, prius ignē incipere calefacere fundū lebetis quā aquā, licet calefactis postea profundioribus partibus aquæ, illiq; perinde ascendētib; partes aquæ superiores & frigidiores, ac perinde & grauiiores descendāt ad fundū lebetis, illiūq; calorē ab igne sibi immēdiato acceptū sua frigiditate temperēt, licet tādū possit ignē in lebetē & aquam in illo existentem agere, ut iam oēs partes aquæ sint calidæ, & similiter fundum lebetis deficientibus partibus aquæ, quæ sua frigiditate illius calorē temperēt, sit etiam intēse calidum. ¶ Et eodem modo dico ad aliud exemplū, quod calefactis profundioribus partibus olei existētis in vase papyreo, illæ ascēdunt, & descendūt frigidiores, quæ sua frigiditate & humiditate resistentes calorē ab igne in papyrū illum tēperant, & faciunt, quod papyrus aliquātulum in combusta permaneat, licet tandem, si iuxta ignem perseueret, comburatur.

8. Obijcies quarto, quod piscis quidē ut plures authores testātur, tāgens hamum, agit in brachium distans piscatoris illud stupere faciens, ob idq; talis piscis vocatur torpedo. Et tamen nihil agit in corpora intermedia, in hamum videlicet, arundinem, vel chordam, ex qua pender hamus. Jam igitur aliquid agit in distans, quin agat in sibi propinquum. ¶ Cōfirmatur. Nā magnes agit in ferrum distans, illud per aliquid ei impræsum ad se trahens. Et tamen non agit in
alia

alia corpora intermedia, nec illa trahit ad se. Ergo agit in distans, quin agat in propinquum.

Respondetur ad argumentum negando minorem: aliquam enim qualitatem imprimat talis piscis prius in arundine & chorda ex qua pendet hamus, quā agat in brachium piscatoris, cuius signum est, quod si statim ac talis piscis tangit hamum, intercidatur chorda, nullus illius effectus transibit ad brachium piscatoris, licet propter diuersam capacitatem subiecti, non eundem effectum in illo ac in chorda & arundine, quæ stuporis non sunt capaces, causet. ¶ Ad confirmationem aliqui exillimant, magnetem non propter aliquam qualitatem quam imprimat ferro illud ad se trahere, sed propter sympathiam, quam illud habet cum magnete, quam alia corpora non habent cum illo. Sed id esse non potest: alias ferrum ex quacumque distantia traheretur à magnete ad illumque moueretur, sed reuera magoes aliquam imprimat qualitatem ferro intra spherā suæ adiuuitatis existenti, aliquemque etiā causat effectum in corporibus intermedijs, non tamen eiusdem rationis ac in ferro propter diuersam eorum dispositionem & capacitatem, & sic trahit ad se ferrum, non tamen alia.

9. Obijcies quinto, quod oculi fascinantium aliquā nosciā quali-

tatem imprimunt pueris à se distantibus, cum tamen nihil prorsus agant in corpora inter media, imò neque in homines maioris ætatis, etiam si sibi sint proximiores: iam igitur aliquid agit indistans, quin agat in propinquum.

Respondetur, reuera fascinantibus aliquid causare prius in aere quam in pueris distantibus, diuersum tamen propter diuersam capacitatem subiecti, & propter maiorem teneritudinem pueri quam viri magis apti & capaces sunt pueri ad recipiendam eam qualitatem nosciā quam viri, & sic illi quamuis magis distantes eam recipiunt, non vero illi. Plures aliæ experientie poterant obijci, sed ex his quæ ad propositas diximus, facile ad illas potest occurrere, aduertendo semper, quod licet ut agens agat indistans, oporteat, quod prius agat in propinquum, multoties tamen propter diuersam dispositionem & capacitatem passim non eiusdem rationis in proximo ac in remoto passio causat effectum. Solenim licet ut mineralia producat in visceribus terræ, oporteat, quod prius agat in corpora inter media propter diuer-

sam tamen eorum dispositionem, diuersum in illis ac in visceribus terræ, causat effectum.

(.7.)

LIBER OCTAVVS PHYSICORVM.

Summa Textus.

IN primo capite probat aduersus antiquos Aristoteles non dari initium motus, sed ab æterno esse. ¶ In secundo capite ad rationes antiquorum aduersus æternitatem motus respondet. ¶ In tertio ostendit, non omnia semper quiescere, nec omnia semper moueri. ¶ In capite quarto confirmat id, quod libro docuerat præcedenti, omne videlicet quod mouetur, ab alio moueri. ¶ In quinto probat, non posse dari in mouentibus processum in infinitum. ¶ In sexto inde colligit deueniendum esse ad vnum primum motorem, & quod ille est sempiternus, & vnus, & quod primum quod à primo motore mouetur, est sempiternum. ¶ In capite septimo probat, motum localem esse priorem alijs, illumque esse perpetuum. ¶ In octauo probat, non motum localem, rectū aut reflexū, sed solū circularē posse esse perpetuum. ¶ In nono ostēdit, motū circularē esse continuum, & alijs motibus

nobiliorē. ¶ In decimo deniq; capite, ostendit primum motore esse virtutis infinitæ, indiuisibilem & incorporeum.

QVÆSTIO I.

*Verum mundus de facto fuerit
ab æterno?*

PArtem affirmatiuum, hoc est quod motus nunquam habuit initium, sed ante quemlibet motum alius fuerit motus, & ante quamlibet creaturā, alia, absolute tenuisse Aristotelem, plures existimant, eamque sententiam absolute ei tribuit D. Thomas 2. contra gentes, cap. 81. licet ipse S. Doctor 1. par. quæst. 46. art. 1. existimet id Aristotelem absolute non intendisse demonstrare, sed aduersus errores antiquorum diuersimode constituentes inceptio nem mundi. Vnde ipsemet Philosophus ait 1. lib. Topicorū, quod quædā sunt problemata Dialectica de quibus rationes nō habem⁹, vt vtrū nūquid sit æterneus. Quidquid tamen sit de illius mente, veritas fidei est adstruenda.

2. Dicendum igitur est, articulum esse fidei, mundum non fuisse ab aeterno, sed in principio temporis conditum, idque in Symbolo fidei omnibus fidelibus credendum proponi: cum enim in illo dicitur, Deum esse Creatorem cœli & terræ, visibilium & invisibilium; non solum proponitur, Deum vniuersa creasse, seu produxisse (id enim utpote ratione naturali demonstrabile, non est specialis articulus fidei) sed quod ut articulus fidei proponitur, est, ea omnia non ab aeterno, sed tempore à Deo fuisse producta. Cum autem, ut questionibus sequentibus videbimus, plura Deus potuerit ab aeterno producere, an defacto illa Deus ab aeterno, an vero in tempore produxerit, solum ex illius voluntate dependet, & cum illius voluntas non nisi ex diuinis Scripturis nobis innotescat, efficax huius veritatis argumentum ex sacris litteris est desumendum. Et constat ex Genes. 1. vbi dicitur. *In principio creauit Deus cœlum & terram.* Nam licet teste D. Thoma 1. p. q. 46. art. 3. triplicem intelligentiam habeat illud verbum, *in principio*, communior est, quod significat initium temporis. Et ita D. Gregorius super Ezechielem homil. 1. asserit. *Quod Moyses propheta tenuit de principio, dicens, in principio creauit Deus cœlum & terram, in quo nouitas mundi traditur.* Probat. etiā ex illo Christi ad Patrē, Ioā. 17. *Glorifica me Pater apud te tempus, claritate quam habui, prius quam*

mundus fieret. Et ex illo Prouer. 8. vbi diuina Sapientia loquitur, dicens. *Dñs possedit me initio viarū suarū, ante quā quid quī faceret à principio.*

3. Licet autem huius, sicut & aliorū quæ solum à diuina voluntate pendent, non possit assignari ratio, possunt tamen assignari congruentiæ: non parum enim id congruit, quia sicut manifestius creaturarum à Deo dependentia cognoscitur, inferioritas earū ad Deū in duratione euentius videtur, & mundum non ex necessitate, sed ex sua libera voluntate à Deo fuisse conditum, manifestatur.

4. Obijcies primo. Quia omne quod incipit esse, prius habuit potentiam ad essendum, alias esse non posset. Ergo si aliqua res incipit esse, prius habuit potentiam ad essendum, sed talis potentia ad essendum non potuit esse nisi in illius materia. Illius igitur materia semper fuit, & cum materia esse non possit nisi sub aliqua forma, ante quamcumque rem præsupponebatur materia sub aliqua forma, ita ut materia ab æterno fuerit sub aliqua forma, quod est, mundum esse ab æterno.

Respondetur cū D. Thom. 1. p. in prædicta q. 46. art. 1. ad 2. quod omne quod est, oportet, quod prius potuerit esse, non quidē per potentiam passiuam illius, sed saltem per potentiam actiuam agentis potētis illud producere. Et hoc solum modo ante initium temporis materia & alie res potuerūt esse, per potentiam videlicet actiuā Dei potētis illas

illas producere, seu, quod idē est, quia ab æterno non erat repugnans connexio prædicatorum talium rerum.

5. Obijcies secundo, quod nulum genitum incipit esse. Sed Philosoph⁹ in 1. Philicorum probat, materiam esse ingentam, & in 1. de cælo, quod cælum est ingentum. Hæc igitur non incepterunt esse, & cum alijs sint, oportet illa esse ab æterno.

Respondetur, cum D. Thoma, in eadem quæst. solut. 3. quod Aristoteles probat, materiam esse ingentam, quia non habet subiectum de quo fiat; & cælum esse ingentum, quia non habet contrarium, ex quo generetur: ex his autem solum habetur, quod hæc non fuerint producta per generationem, non autem quod non fuerint producta ex tempore per creationem.

6. Obijcies tertio, quod Deus non est prior mundo, nisi tantum prioritatem naturæ. Ergo cum Deus sit æternus, etiā mundus est æternus. Paret consequentia, quia inter quæ solum est prioritas naturæ, sunt simul duratione: ac proinde si solum prioritatem naturæ Deus præcedit mundum, Deus & mundus sunt simul duratione, & cum Deus sit æternus, mundus etiam est æternus. Antecedens autem probatur; quia si Deus non solum prioritatem naturæ, sed etiam duratione præcederet mundum, ante mundum esset tempus: prius enim & posterius in duratione cō-

stituant tempus. Impossibile autem est, quod ante mundum fuerit tempus: ergo impossibile est, quod Deus mundum duratione præcedat: ac perinde solum præcedit illum prioritatem naturæ.

Respondetur, cum D. Thom. ibidem solut. ad 8. negando antecedens, & ad probationem, quod Deus est prior mundo duratione, non quidem temporis, sed æternitatis, quia in æternitate ante tempus infinita est duratio, quæ virtualiter æquiualeat pluribus durationibus imaginarijs temporis nostri, secundum quas intelligimus, Deum esse priorem mūdo, & priorem tempore nostro.

7. Obijcies quarto, posita causa efficienti, ponitur effectus, causa enim, ad quam non sequitur effectus, est causa imperfecta indigens alio, ad hoc ut effectus sequatur. Sed Deus est sufficiens causa mūdi, finalis ratione suæ bonitatis, exemplaris ratione suæ sapientiæ, & effectiua ratione suæ potentie: ergo cum Deus sit ab æterno, & mundus fuit ab æterno.

Respondetur, cum D. Thom. ibidem in solut. ad 9. quod sicut effectus sequitur à causa agente naturaliter secundum modum suæ formæ, ita sequitur ab agente per voluntatem secundum formam ab eo præconceptam & definitam, licet igitur Deus ab æterno fuerit sufficiens causa mūdi; cum tamen fuerit causa illius per suam liberam voluntatem non oportet, quod mundus fuerit ab æterno, sed

sed pro tempore, quo Deus voluit illum esse.

8. Vltimo tandem obijciēs, quia cuius actio est æterna, & effectus est æternus. Sed actio Dei circa quodlibet, ad quod terminatur: ac perinde & actio Dei productiua mundi, cum sit eius substantia, est æterna: ergo & mundus est æternus.

Resp. quod hoc argumentum si aliquid probaret, cōvinceret etiā non solum mundum fuisse ad æterno, sed nihil Deum producere ex tempore, quod nec constituentes mundum ab æterno concederent, cum in eodem mundo plures res nouiter productas admitterent. Vnde ad argumentum respō. cum D. Thom. in prædicta q. in solutione ad 10. quod licet actio Dei sit æterna, cum tamē sit actio libera, sequitur effectus eo modo & tempore, quo Deus voluit, illum sequi, & quia voluit mundum non ab æterno, sed in tempore fieri, nō ab æterno, sed in tempore media tali actione sequitur mundus.

QVÆSTIO II.

*Utrum aliquid creatum potuerit
esse ab æterno?*

S Tatuto nullam creaturam de facto fuisse ab æterno, prius quam de creatis in particulari loquamur, in definite inquirimus, an creaturæ, ex eo præcise quod aliquid creatum est, repugnet esse ab æterno.

2. Dicendum est, id nullatenus repugnare, sed posse aliquod creatum ab æterno a Deo produci, ita cum D. Thom. 1. p. quaest. 46. art. 2. & cōmuni sententia docet nos hoc auth. Ss. Magister Soto in hoc lib. quaest. 2. Prob. autem conclusio, quia id non repugnat nec ex parte Dei, nec ex parte creaturæ, eo præcise quod creatura sit. Nullatenus igitur id repugnat. Antecedens quoad secundam partem non melius quam ex solutionibus argumentorum constabit. Quoad primam autē illius partem prob. quia Deus ab æterno habet infinitam virtutem, nec illi aliquid sit successive additamētum virtutis: ergo quantum est ex parte sua sicut potest in tempore aliquid producere, etiam potest illud producere ab æterno. ¶ Confirmatur primo, quia agens liberum potest, quandocumque voluerit, agere, dummodo virtutem habeat sufficientem agendi. Sed Deus respectu cuiuslibet effectus ad extra est agēs liberum, & ab æterno habet sufficientem virtutem illud producendi: ergo quantum est ex parte ipsius Dei nisi ex parte naturæ effectus repugnet, potuit illum Deus ab æterno producere.

Confirmatur secundo, quia si Deus effectus ad extra produceret ex necessitate naturæ, eos utiq; quibus ex sua natura nō repugnat fieri ab æterno, ab æterno produceret: ergo etiā si libere eos producat, potuit ab æterno producere illos. Antecedens probatur.

Tum

Tum quia ea quæ agunt ex necessitate naturæ, simul ac sunt suos effectus producunt, ut sol, simul ac est, illuminat: ergo cum Deus sit ab æterno, si ageret ex necessitate naturæ, ab æterno produceret quidquid ex parte facti non implicaret ab æterno fieri. Tum etiam quia cum non possit signari aliqua posterior pars durationis, in qua Deus agens ex necessitate naturæ inciperet agere, cum non esset maior ratio vnius quàm alterius, necessario videtur dicendum, quod si ex necessitate naturæ ageret, ab æterno ageret. ¶ Confirmatur tertio, quia si Deus nõ potuit aliquid producere ab æterno, sequitur, quod per infinitam durationem esset impeditus & impotens ad illud faciendum, quia quæcumque duratio posterior æternitate signetur, in qua illud Deus possit facere, cum talem durationem præcesserit infinita duratio, per infinitam durationem Deus est & impeditus & impotens ad illud faciendum, quod nullatenus dici potest.

3. Obijcies primo, quod creaturæ ex eo quod creatura est, repugnat esse Deum, aut Deo æquare. Sed si esset ab æterno, esset Deus, vel saltem Deo æquaretur: ergo creaturæ, ex eo præcisse quod creatura est, repugnat esse ab æterno. Maior est certa. Minor quoad primam partem probatur. Ambrosius enim lib. 1. Exameron. c. 1. ait, nullā creaturā esse Deo coæternam, quia nulla est Deus, sentiens perinde, quod si creatura esset ab

æterno, esset Deus, & plures Patres ex æternitate diuini Filij deducunt aduersum Arrium, illum non esse creaturā, sed Deū, sentiētes, quod eo ipso quod aliquid sit æternum, est Deus. Secunda autē pars minoris prob. quia si creatura esset ab æterno, esset utiq; æterna: ergo equaretur Deo in æternitate. Vnde Damascenus relatus à D. Thom. opusc. 27. ait, nõ aptū est, quod ex nõ esse deducitur, coæternū esse ei qui sine principio est & semper est.

Respondetur, quod æternitas, quæ est tota simul & omnis mutabilitatis & successionis expers, est nec actu nec potētia terminabilis, est propria Dei, & nulli creaturæ comunicabilis; & hac intelliguntur Patres in prædictis & alijs testimonijs, cū asserunt, quod si æternitas creaturæ competeret, esset Deus, & quod secundū coæternitatē nulla creatura potest esse Deo coæterna; æternitas autē, quæ creaturæ, si ab æterno fuisset, competeret esset æternitas participata, & licet non habens initium, successionem tamen, & prius habēs & posterius; & quæ esset terminabilis. Patres autem qui ex æternitate Filij diuini aduersus Arrium arguebant, illum non esse creaturā, sed Deum; id probant suppositis testimonijs scripturarum, quod de facto omnis creatura incepit in tempore inde deducentes, quod si Filius æterni Patris est illi coæternus, re vera non est creatura.

4. Obijcies secundo, quod quidquid fuerit creatum eo ipso oportet.

oportet illud esse Deo secundum durationem posterius: ergo implicat, aliquid creatum esse ab æterno, quia quidquid esset ab æterno, non haberet initium, ac perinde nec esset Deo duratione posterius. Antecedens probatur, quia omne creatum debet procedere à Deo: debet esse Deo secundum durationem posterius: prius enim Deus debet in se esse, quam aliquid extra se causer.

Respondetur negando antecedens, causa enim non oportet, quod sit prius duratione suo effectui, sed sufficit, quod sit illo prius natura: sicuti enim in eodem instanti durationis, quo producit sol; illuminat, & in eodem instanti in quo in pulvere pes produceretur bobis, imprimeret in pulvere vestigium, imò si sol ab æterno produceretur, ab æterno illuminaret, & si ab æterno pes bobis in pulvere produceretur, ab æterno imprimeret in pulvere vestigium, & solum huiusmodi causæ prioritatem naturæ tales suos præcederent effectus, ita & Deus potuit aliquid ab æterno producere, illudq; prioritatem solum naturæ & non duratione præcedere.

5. Obijcies tertio, quod omnis creatura ut sit, debet transire de non esse ad esse, priusque esse debet non esse illius quam illius esse. Sed si creatura esset ab æterno, non posset habere esse post non esse, quia semper & in quacumque duratione imaginaria habuisset esse: ergo nulla creatura potest esse ab

æterno. Minor probatur. Quia omnis productio etiam creatio est de non esse ad esse: ergo quidquid producit acquirat esse post non esse, ac prius debet esse non esse illius, quam illius esse.

Respondetur negando maiorem: licet enim generationem alicuius, quia est ex præsupposito debeat præcedere non esse geniti, creatio tamen alicuius necessario præsupponit non esse illius, sed dicitur quod est de non esse ad esse, ut excludatur subiectum ex quo fiat, non autem eo quod sit necessarium, quod prius sit non esse quam esse illius. Unde optime potuit aliquid ab æterno à Deo creari, etiam si non præcesserit non esse illius.

QVÆSTIO III.

Utrum res successiva potuerint esse ab æterno?

Resolutorie affirmativæ respondetur, oppositum etiā aliqui tenent ex Thomistis. Sed conclusionē manifeste indicat noster author hic q. 2. expressèq; illam plures alij tenent.

2. Et certe multum fauet D. Thom. huic sententiæ, dum opusculo 27. absolute probat, mundum potuisse esse ab æterno quoad omnes rerum species & earum mutationes, solumque ab ea universaliitate excipit propagationem naturæ humanæ. Idemque asserit in secundo dist. 1. q. 1. artic. 5.

& 1. p. q. 46. art. 2. ubi soluit omnia argumenta contra possibilitatem mundi ab æterno præter illud quod procedit contra possibilitatem naturæ humanæ ab æterno, & q. 3. de potentia, art. 17. ad 17. argumēto, quod proposuerat, ad probandum motum circularē esse ab æterno, respōdet dicens. *Deñ, quod illa ratio non probat, quod motus se per fuerit, sed quod motus circularis possit esse se per.*

3. Ratio autem efficax conclusionis est, quia ut ex solutione objectionum cōstabit, nulla in eo apparet repugnantia, & nec motum successiuum aut tempus fuisse ab æterno, eis repugnant ex cōmuni ratione creaturæ, & effectus ab aliqua causa producti, cum, ut ostendimus, quæstione præcedenti, ad rationem effectus, sufficit, posterioritas naturæ ad suam causam, nec requiritur, quod hæc illum duratione præcedat. Nec eis repugnat ex peculiari ratione entis successiui: si enim eius natura exigit, quod non possit prima illius pars designari, ante quam non sit alia hoc optime haberent motus & tēp^o, si fuissent ab æterno; sicut enim in æternitate non potest imaginari aliqua duratio, qua non fuerit alia & alia, & infinitæ aliarū priores, ita nō posset designari aliqua pars motus, quam aliarū infinitarū nō præcesserint, nec vnquam ad primam partem illius erit peruenire, sed ut hæc manifestiora fiant, aliqua in contrarium obijciamus.

4. Obijcies ergo primo, quod D. Tho. opusc. 27. paulo ante mediū,

explicans non repugnare, aliqua causari ab æterno, nec oportere omnem causam præcedere duratione suum effectū, asserit. *Nō repugnare, si ponatur causa producens effectū suū subito, quod non præcedat duratione suum causatū: repugnare autē in causis producentibus effectū suum per motū, quia oportet, quod principium motus præcedat finē eius.* In quib^o D. Tho. cum manifeste neget, aliquem effectū per motū, ut cōdistinguitur à mutatione sniita & instantanea, causatum potuisse esse ab æterno, consequenter negat, motū aliquē successiuū ab æterno esse potuisse: si enim ab æterno esset, ab æterno haberet terminum & effectum medio illo causatum. ¶ Confirmatur ex D. Agustino 12. de Ciuitate Dei c. 15. dicente. *Tempus quoniam mutabiliter transcurrit, æternitati immortalis non potest esse coæternum.*

Resp. ad argumentum D. Tho. in eo testimonio intendere, quod effectus, qui aliquē determinatum & finitum motum exigit, ut generatio alicuius indiuidui substantialis exigit effectū præiue alterationis, non potuisse esse ab æterno, alias per infinitam durationem præcederet generationem alterationis materiæ. Non tamen intendit negare Diuus Thomas omnem motum potuisse esse ab æterno, ut motum circularem cœli, qui si cœlum ab æterno produceretur, posset etiam ab æterno circulariter moueri, imò & aliquod mobile posset ab æterno motu recto moueri, nō quidē vnico & eodē nume

to motu, quia non potest dari spacium infinitæ longitudinis, super quod unico motu recto ab æterno moueretur sed diuersis motibus rectis per reflexionem, ita vt non esset designabilis primus illorum, sed ante quemlibet signabilem illorum essent alij & alij priores infiniti similes motus recti, licet quilibet illorum in particulari & determinate signabilis haberet principium & non esse ab æterno. Ad confirmationē resp. D. Augustinum solum intendere, quod tēpus propter suam successione non possit esse coæternum, id est, omnino æquale æternitati inmutabili, & quæ omnem excludit successione, & quia ipsa æternitas omnino est interminabilis, tempus autem etiam si ab æterno fuisset, & adū esset interminatum, posset terminari & finiti.

5. Obijcies secundo, quod de ratione essentiali entis successiui est, quod habeat partes fluētes, & vna succedēte depereat alia, quælibet que illarum sit finitæ durationis, alias si aliquæ illarum infinitam durationem haberent, illa non esset transiens, sed permanens, nec vnquam ad subsequenter partem deueniretur: sed si motus seu alia res successiua esset ab æterno, partes illius non possent esse transeuntes & finitæ durationis. Repugnat igitur rei successiue esse ab æterno. Minor probatur, quia vel illa pars motus cū qua ab æterno produciatur est infinitæ durationis, vel finitæ: si infinitæ durationis, habe-

mus intētum: si finitæ durationis: ergo illi additis partibus succedētib, quæ cum non essent ab æterno, essent finitæ durationis, totus totalis motus non esset durationis infinitæ, quia finitum additum finito non facit infinitum.

Resp. argumentum hoc solum probare, quod quælibet pars designabilis & determinata motus, seu alterius entis successiui debet esse finitæ durationis, imò nec potest imaginari etiam in cōfuso aliqua pars motus non finitæ, tamen si motus fuisset ab æterno, haberet infinitas partes non solum proportionales, & vnā minorem altera, sicut illas habet quælibet pars motus, & quodlibet continuum, sed infinitas partes aliquotas & æquales, ita vt signata vna parte motus, præcessissent infinitæ alia partes illi æquales, & nunquam posset deueniri ad primā, & sic licet quælibet pars esset finitæ durationis, & illa transeunte alia succederet; motus tamen ex omnibus talibus suis infinitis partibus compositus esset durationis infinitæ.

6. Obijcies tertio, quod si aliquis motus potuisset esse ab æterno, maxime motus circularis cœli. Sed ille nō: ergo nec motus aliquis nec alia res successiua potuit esse ab æterno. Minor prob. Quia motus cœli necessario debet esse posterior duratione ipso cœlo: ergo nō potuit esse ab æterno, dū quidquid ab æterno est, nullo aliquo possit esse duratione posterioris. Antecedens prob. Quia cœlū cum sit per-

manens,

manēs, debuit incipere per primū sui non esse; motus autem cum sit res successiva non potuit incipere nisi per vltimum sui non esse, ita vt in primo instanti, in quo verificaretur, q̄ tūc est cœli, verificaretur; quod tunc nō est illius mot⁹ & immediate post erit mot⁹ illius: ergo necessario motus cœli debet esse posterior duratione ipso cœlo.

Resp. negando minorem, & ad probationem negatur antecedēs, ad cuius probationem dico, quod si cœlum & motus illius essent ab æterno, nec cœlū nec illius motus inciperent esse; & ita non esset locus assignandi illis modū incipiendi, sicut assignatur his, quæ re vera habent incipiū, nec esset assignabile aliquod instans etiam imaginationi, ante quod non intelligatur cœlum & illius motum iā esse. Vnde sicut de ipso cœlo, cum tunc non verificaretur incipere, nec verificaretur incipere principium sui non esse; alias esset signabile aliquod instans, in quo verificaretur, quod tunc cœlum est, & ante illud non erat, quod esset destruere ipsius cœli æternitatem, & esse illius ab æterno: ita nec de motu cœli verificatur, incipere: ac perinde nec incipere per primum sui esse aut per vltimum sui non esse.

QVAESTIO IV.

Utrum res permanentes potuerint esse ab æterno?

Cum duplicis generis sint res permanentes, incorruptibiles videlicet, vt orbes cœlestes, & An-

geli, & corruptibiles, vt res subternæ, & de omnibus illis præsens procedat questio. Dico primo: res permanentes incorruptibiles, non solum absolute, sed seruata eorum natura potuerunt esse ab æterno. Ita cum cōmuni sententiā noster auctor hic, q. 2. cōcl. 2. & prob. Quia id nō solum eis non repugnat ea parte, qua effectus Dei sunt, sed nec sibi ab æterno tales res essent aliquid contra id, quod cōnaturaliter exigunt, illis cōpeteret, aut deficeret: ergo nō solum absolute, sed etiā seruata eorū natura tales res potuerunt esse ab æterno. Antecedens quoad primā partē patet ex dictis supra q. 2. quoad secundā vero prob. & explicatur, quia si tales res essent ab æterno, indeq; sequeretur, earū durationē esse infinitā & illimitatā, id nullatenus esset cōtra earum naturam, quia cū incorruptibiles sint, non exigunt durationem finitam & limitatam.

2. Obijcies primo, quod Angeli cōnaturaliter exigunt non esse per infinitā durationē absq; operatione, & quod quilibet illorū operatio sit finita durationis. Sed si Angelus ab æterno prodaceretur, vel esset per infinitā durationē absq; aliqua operatione, vel prima eius operatio esset infinitæ durationis: ergo non potuit Angelus cōformiter ad suam naturam, & seruatis omnibus, quæ cōnaturaliter exigunt ab æterno produci. Minor probatur. Nam tunc vel Angelus produceretur cum operatione vel absq; illa, si absq; illa, cum pri-

nam inciperet habere durationē, iam infinita præcessisset duratio, in qua absq; omni prorsus operatione extitisset; si autem produceretur Angelus ab æterno simul aliquam eliciens operationē, quādo- cumque talis eius finiretur operatio, iam infinitā durationē habuisset: ergo si Angelus fuisset ab æterno, vel per infinitā durationē, esset absq; operatione, vel aliquā operationē infinite durationis haberet.

Resp. negando minorem: omnes enim tunc operationes Angeli signabiles & determinatę essent finitę durationis, sicut tamē Angelus tunc non haberet initium, ita nec haberet primam operationem, sed quacumq; signata haberet alias & alias priores infinitas operationes & ita nec aliquādo fuisset sine operatione, nec aliqua illius operatio esset infinite durationis.

3. Obijcies secundo, quod cælū naturaliter exigit non esse per infinitam durationē absq; suo motu circulari, & quod quolibet illius circulatio non sit infinite durationis, sed si ab æterno produceretur, vel esset per infinitā durationē absq; motu circulari, vel eius circulatio, illa videlicet, quam simul ac produceretur, haberet, esset infinite durationis: ergo nō potuit cælum cōformiter suę naturę, & servatis omnibus, quę cōnaturaliter exigit, ab æterno produci. Minor prob. Nā vel cælum tunc simul ac produceretur, moueretur, vel nō: si tunc nō moueretur, quodcūque inciperet moveri, iā trāssisset infinitū

ta duratio, in qua absq; omni motu & circulatione cælū extitisset: si autē simul ac tunc produceretur, cælū moueretur circulariter, quādo- cūq; eius, cū qua produceretur, circulatio desineret esse, iā trāssisset infinita duratio: ergo si cælum produceretur ab æterno, vel per infinitā durationē esset absque omni circulatione, vel aliqua eius circulatio esset infinite durationis.

Resp. negando minorem iuxta ea quę quæst. præcedenti resolvimus: si enim cælū esset ab æterno, & simul moueretur, & omnes illius circulationes essent finitę durationis, quia nō esset signabilis aliqua, quā alię infinite priores nō darentur, & ita licet quolibet illarū sit finitę durationis, totus motus circularis cæli esset durationis infinite, quia constaret infinitis circulationibus. Illi autē qui tenent, motum non posse esse ab æterno, cōsequenter propter argumentū factū asserere debēt, cælū nō posse omnino conformiter suę naturę ab æterno produci; licet enim infinita ipsius substantię cæli duratio, quę inde sequeretur nō esset cōtra id, q, naturaliter cælū exigit, cū illud sit in corruptibile; sequeretur tamen cōtra exigentiā connaturalē cæli, q, per infinitā durationē esset absq; motu, quia in ea sentētia nō posset simul ac produceretur, moveri, & quomodocūq; inciperet eius motus iam trāssisset ab illius esse usque ad illius motum infinita duratio.

4. Dico secūdo, res permanētes corruptibiles specialiterq; homines nō potue-

potuerunt conformiter suæ naturæ esse ab æterno, absolute tamen ab æterno esse potuerunt. Ita noster author in prædicta q. 2. huius libri. Et prima pars conclusionis probatur, quia connaturaliter exigunt omnes res corruptibiles finitam & limitatā durationē. Sed si ab æterno essent, infinitam quolibet talis res haberet durationem; quando cum t. q; enim desineret esse, iā vsq; tunc ab æterno transisset infinita duratio. Nulla igitur res corruptibilis potuit conformiter suæ naturæ esse ab æterno probatur, quia præterquam quod illi, sicut quolibet alia res corruptibilis connaturaliter exigunt, infinitā non habere durationem, & illā haberent, si fuissent ab æterno, exigunt etiā connaturaliter per generationem & multiplicationem individuorū speciem conservari. Sed si ab æterno essent homines, non possent sic per generationem propagari: ergo specialius illi non potuerunt esse ab æterno cōformiter suæ naturæ, & servatis omnibus, quæ cōnaturaliter exigunt. Minor probatur. Quia si super generationem ab æterno propagarentur homines, quolibet duratione signata, infinita præterissent hominū generationes, etiam si illæ non contingerent, nisi per mille annos una post aliā, quia ab æterno vsq; ad quamlibet durationem signatā infinities infinita millia annorum transirent. Sed impossibile est infinitas fuisse generationes hominū: ergo impossibile est quod homo

conformiter suæ naturæ fuisset ab æterno. Minor probatur, quia si infinitæ præcessissent generationes hominum, infiniti præcessissent & homines, & eorum animæ utpote immortales omnes simul existerent, dareturq; perinde infinitū in actu animarum quod cum impossibile sit, impossibile est infinitas præterfuisse generationes hominum. Hoc argumentū proposuit D. Th. 1. p. q. 46. art. 2. & cum solutiones, quæ illi iuxta diuersos errores, mortalitatis videlicet animarum, & transmigrationis animarum de vno corpore in altero impugnasset; tamen ipsum argumentū insolūtū reliquit, manifeste insinuans, illud conuincere, impossibiles esse ab æterno hominū generationes, quod expressè alijs locis ut opusc. 27. asseruit S. Doctor.

5. Dixi specialius pro alijs rebus corruptibilibus propter hoc inconueniens, non posse hominem conformiter suæ naturæ esse ab æterno, quia hoc inconueniens non sequeretur in generationibus aliorum, etiā si essent ab æterno, quia etiam si leo v. g. ab æterno per infinitas generationes propagaretur, cū formæ leonum, qui sic generarentur, essent corruptibiles, etiam si infiniti leones fuissent generiti, non sequeretur, omnes illos, aut omnes illorum formas simul aliquando existere, ac perinde nec sequeretur dari aliquod infinitum in actu. ¶ Nec etiam esset impossibilis processus in infinitū in talibus generationibus, quia illæ solū

repugnant in causis per se subordinatis; non autem in causis per accidens, quales essent ad quemlibet leonem genitum, præter leonem, qui ipsum generaret, omnes alij qui præcessissent leones.

6. Tertia denique pars conclusionis probatur & explicatur, quia licet res corruptibiles natura sua exigant durationem finitam, sicut eis non repugnat à Deo per infinitam durationem conservari, ita non repugnavit, quod absolute licet non conformiter suæ naturæ ab æterno fuerint productæ. Similiter licet homines natura sua exposcant propagari per generationem, possent tamen à Deo indeterminato numero, quem ipse vult, creari aut formari, & sic tales homines, vel ex illis, quos ipse Deus vult, poterat ad tempus suæ voluntatis conservari, absque eo quod oporteret ipsos per generationes propagari. Absolute igitur licet non conformiter suæ naturæ tam homines quam aliæ res corruptibiles potuerunt esse ab æterno.

In duabus ultimis huius libri questionibus disputat noster author, an ex motu deducatur, deveniendum esse ad primum motorem immobilem, illumque esse unum, ingenitum, æternum, & incorporeum. Sed hæc magis ad Metaphysicam & Theologiam, quam ad Philosophiam spectant. Huicque sufficit

scire, quod quia, ut ostendimus lib. præcedenti q. 1. nihil potest movere se ipsum, sed oportet, quod omne quod movetur, ab alio moveatur, & quod in moventibus, cum unum alij per se subordinetur, non est dabilis processus in infinitum, alias, cum nunquam esset pervenire ad primum movens, nunquam esset motus. Ex his inferitur unum esse primum motorem omnino immobilem, id est, qui nec secundum se totum, nec secundum aliquam sui partem moveatur, quia si moveretur secundum aliquam sui partem, pars illius movens non esset actus purus, siquidem ingrederetur totius compositionem; & si non esset actus purus, sed esset in potentia, indigeret alio à se distincto, à quo reduceretur ad actum, & ita talis pars non esset movens omnino immota. Hoc ergo de primo motore ex motu demonstrasse sufficiat aliæque de illo attributa demonstrare ad Metaphysicam & Theologum remittamus. Et sic sistentes finem demus his Philosophorum commentarijs ex Doctrina venerabilis ac sapientissimi Magistri Fratris Dominici de Soto de scriptis ad laudem & gloriam omnipotentis Dei, Beatissimæ Virginis Mariæ, nec non & Angelici Doctoris Divi Thomæ Aquinatis.

()

INDEX RERVM, QVAE IN HOC
tomo continentur.

L. *Librum.* Q. *Questionem.* N. *Numerum in ea-*
dem questione designat.

A.

Abstractio distincta à materia sc
libili in mathematicis, se ha-
bet formaliter: non vero distin-
cta abstractio à materia singu-
lari in partibus Philosophiae, q.
1. procemiali, n. 10.

Abstractio altera positiua, altera
negatiua, l. 1. q. 3. n. 5.

Actio realiter formaliter distin-
guitur à motu & passione, q. 4.
n. 2. Non tamen realiter entita-
tine, ibid. n. 3.

Ad actionem non se habet motus
vt genus, nec vt essentialiter
superius, sed in eadem entitate
coincidunt formalitas actionis,
passionis & motus, ibid. n. 4.
& 5.

Actio altera formaliter immanēs.
altera formaliter transiens, l. 3.
q. 5. n. 1.

Actio transiens est vere accidens,
& habet inhaerentiam distin-
ctam formaliter ab inhaerentia
passionis, ibid. n. 2.

Actio formaliter transiens non in-
haeret agenti, sed passio, ibi. n. 3.
Non datur duplex actio, altera in
agente, altera in passio recepta,
ibid. n. 7.

Nō omnis actio debet habere ter-
minum productum, lib. 1. q. 16.
n. 14.

Artificialia non habent in se prin-
cipium sui motus: & in eo dis-
tinguantur à naturalibus, l. 2.
q. 5. n. 1.

Artificialium non quoad substan-
tiam, sed solum quoad modum
est principium ars, ibid. n. 5.

C.

Causa est id, ex quo aliud sequi
tur, l. 2. q. 6. n. 1.

Prinatio, terminus à quo, & con-
ditio sine qua non, excludatur
à ratione causae, ibid.

Pater diuinus licet sit principium
Filij, non tamen causa, ibid.

Causa realiter distinguitur à suo
effectu, ibid. n. 2.

Causa in eo quod causa est prior
natura suo effectu, ibid. n. 3.

Causae aliae in esse entis sunt per-
fectiores, aliae imperfectiores
suo effectu, ibid. n. 4.

Tantum sunt quatuor genera causa-
rum, l. 2. q. 7. n. 1. De omnibus illis
vniuoce dicitur causa creata,
ibid. n. 3.

I N D E X.

Causa materialis & formalis per suas entitates absq; aliquo super addito habent virtutem cau-
dendi, l. 2. q. 8. n. 2.

Causalitas materiæ & formæ non est modus vnionis aut aliquid realiter ab illis distinctum, l. 1. q. 16. n. 12.

Causalitas materiæ est receptio formæ, l. 2. q. 8. nu. 4. Et causa-
litas formæ est informatio ma-
teriz, ibid. n. 5.

Effectus materiæ est forma vt in illo recepta, & compositum: ef-
fectus vero formæ est materia vt actiua per illam, & ipsum compositum, ibid. n. 8.

Causa exemplaris est idea in mente artificis existens, l. 2. q. 9.

In alijs præter Deū aliquammodo re-
peritur idea extra illorum mē-
tem, ibid. n. 3.

Exemplar seu idea est vere causa
phsica, ibid. n. 4.

Causa exemplaris potest reduci
ad finalem & efficientem: pro-
prius tamen ad causam forma-
lem, ibid. n. 5.

Causa efficiens definitur, l. 2. q. 10. n. 1.

A causa efficiēti priusquā ab alijs
causis incipit in executione mo-
tus, ibid. n. 2.

Causa efficiens alia per se, alia per
accidens, ibid. n. 6. Alia prima,
alia secunda, ibid. n. 7. Alia par-
ticularis, alia vniuersalis, ibid.
n. 8. Alia vniuersa, alia æquiuo-
ca, ibid. n. 9. Alia libera, alia na-
turalis, ibid. nu. 10. Alia princi-
palis, alia instrumentalis, ibid.
nu. 11. Alia phsica, alia mora-

lis, ibid. nu. 12. Alia totalis, alia
partialis, ibid. n. 13.

Causa prima non ita omnem cau-
sat effectum, vt vere ad aliquod
causæ secundæ non concurrant,
l. 2. q. 13. n. 1.

Causa prima non solum causas se-
cundas producit & cōseruat, eis-
q; virtutes præbet operatiuas,
sed immediate ad omnē illarum
concurrit effectum, ibid. n. 4.

Eadem ratione concurrens causa
prima & secunda ad effectum,
ibid. n. 7.

Præter concursum Dei simultaneū
cū creatura ad illius effectū in-
diget omnis causa secunda ad
operandum motione præiudici Dei
in ipsa causa recepta, l. 2. q. 14.

Per eā motionem non cōstitui-
tur creatura in actu primo, sed
iam in actu primo cōplete con-
stituta applicatur ad operandum,
ibid. n. 18.

Causæ secundæ libere absq; detri-
mento suæ libertatis præmoue-
ntur à Deo ad operandum, ibi.

Motio Dei in causa secunda ad agē-
dum est quædam qualitas tran-
siens & incōpleta, ibid. n. 21.

Causa finalis est vere causa realis,
l. 2. q. 17. n. 3.

Multiplex finis diuisio, l. 2. q. 17.
Ratio formalis finalizandi non est
apprehensio finis, sed illius bo-
nificatio, l. 2. q. 18. n. 2. Apprehen-
sio autem est conditio per mo-
dum subsistentiæ finis, vt fina-
licet, ibid. n. 9.

*Effectus immediatus causæ fina-
lis* est actus voluntatis circa finē,
l. 2. q. 19. n. 1.

Cau-

INDEX.

- Causalitas finis nō est actus volū-
tatis, sed excitatio ipsius volū-
tatis, vt appetat finē ibid. nu. 3.
Per motionē finis nihil reale pro-
ducitur in voluntate ibid. nu. 9.
Continuum nō componitur ex indi-
uisibilibus, l. 6. q. 1. n. 2. nō si ex
indivisibilibus componeretur,
non esset continuum ibid. nu. 7.
In cōtinuo nō possunt dari aliqua
indivisibilia immediata ib. n. 1.
Continuum non potest diuidi in
omnem suam partē, ibid. nu. 12.
In continuo sunt actus infinitæ par-
tes, nō tamē actus diuisi, ib. n. 14
Cælum empiricum habet naturam,
quateus habet principium suæ
quietis, lib. 2. q. 3. n. 1.
Orbes cœlestes non sunt animati,
nec habent in se principium acti-
uum sui motus, ibid. n. 4. habēt
tamen principium passiuum sui
motus & naturalem inclinatio-
nem ad illum, ibid. n. 5.
Cælum habet naturam, & illius
materia & forma est natura, ib.
n. 6.
Violentum esset cœlo ante finem
mundi à motu sistere, vel motu
contrario moueri ibid. n. 12.

E.

- E**ductio formæ ex materia quid
sit, lib. 1. q. 11. n. 3.
Nihil reale ponitur in materia ab
illa distinctum ad educationem
formarum, ibid. n. 3.
Vt forma educatur ex potentia
materiæ non sufficit, quod re-
cipiatur in ipsa materia ad illam
disposita, ibid. n. 7.
Vt forma educatur ex materia, nō

debet vtrumq; eadem actione
produci, ibid. n. 6.

Anima rationalis non est educibi-
lis ex potentia materiæ, lib. 1.
q. 12. nu. 1. sed à solo Deo per
creationē producibilis, ib. n. 7.

Omnes formæ naturales substan-
tiales præter formas cœlorū &
elementorum in prima sui pro-
ductione educuntur ex poten-
tia materiæ, lib. 1. q. 13. n. 1.

Formæ cœlorum & elementorum
in prima sui productione nō sūt
de factoeductæ ex potētia ma-
teriæ, sed à Deo per creationē
productæ, ibid. n. 3. Potuerunt
tamen etiā non præsupposita
prius tempore materiæ ex illius
potentia educi, lib. 1. q. 14. n. 2.

Formæ accidentales, quæ sunt pro-
prietates formæ substantialis, si
illa creatur concreantur & illæ:
si vero hæc educitur ex potētia
materiæ, ex eiusdē potentia co-
educuntur & illæ, lib. 1. q. 15. n. 1.

Omnes aliæ formæ accidentales
educuntur ex potentia subiecti,
ibid. n. 4. & formæ accidentales
supernaturales ex potentia il-
lius obedientiali, ibid. n. 5.

Effectus non potest idem numero à
duplici causa totali particulari
creata diuine procedere, lib. 2.
q. 20. n. 2.

Exceptis effectibus, qui essentia-
liter dependent à causa secun-
da, eundem numero effectum,
quem Deus cum causa secunda
producit, potest producere se-
solo, ibid. n. 3.

Idem numero effectus à multipli-
ci

INDEX.

- ci causa diuersi generis potest
 simul dependere, lib. 2. q. 21. n.
 2. Imò & à pluribus causis effi-
 cientibus diuersi ordinis, ib. n. 3.
 Idem numero effectus non potest
 simul duplici causa totali eius-
 de ordinis produci, ib. n. 4. & 5.
Esse ab æterno nulli creaturæ defa-
 cto competit, lib. 8. q. 1.
 Nō repugnat aliquid creatum esse
 ab æterno, lib. 8. q. 2.
 Motus & alie res successiue po-
 tuerunt esse ab æterno, lib. 8. q. 3.
 Res permanentes incorruptibiles
 non solum absolute, sed & serua-
 tis his, quæ connaturaliter exi-
 gunt, potuerunt esse ab æterno,
 lib. 8. q. 4. n. 1.
 Res permanentes corruptibiles
 licet absolute potuerunt esse ab
 æterno, non tamen conformiter
 suæ naturæ, ibid. n. 4.
Existētia est vltima cuiusvis rei
 actualitas, l. 1. q. 6. n. 1. & q. 7. n. 12
 In rebus creatis existētia reali-
 ter distinguitur à natura seu es-
 sentia, lib. 1. q. 6. n. 2.
 Existētia est extra essentiā cuius-
 cumq; creaturæ, ibid. n. 11.
 Existētia creata realiter recipitur
 in natura seu essētia, ib. n. 6. & 16
 Nulla existētia potest per aliam
 existētiā aduari, lib. 1. q. 7. nu. 8.
 Existētia hominis est formaliter
 spiritualis, & virtualiter corpo-
 rea, ibid. n. 16.
 F.
Fatum quid sit, explicatur, lib.
 2. q. 22. n. 4.
Forma substantialis quid & quotu-
 plex, lib. 1. q. 10. n. 1. & 2.
 Forma datur substantialis recep-
 tibilis in materia ab ipsa reali-
 ter distincta, ibid. n. 3.
 Formæ substantialis receptibilis
 in materia definitio, ibid. nu. 6.
 Forma substantialis licet sit in ma-
 teria, non inhaeret illi, ibid. n. 8.
 Forma substantialis est principium
 radicale quo agens efficienter
 operatur, lib. 2. q. 11. nu. 2. non
 tamē est principium proximum
 & immediatum, lib. 2. q. 12. n. 3.
Forma accidentalis virtute substan-
 tiæ potest attingere instrumen-
 talē productionē alterius sub-
 stantiæ, lib. 2. q. 12. nu. 3. Ad id
 autem non exigit aliquid ei su-
 per additum, ibid. n. 2.
Forma quid sit: & in quo differat
 à casu, lib. 2. q. 22. n. 2.
 Respectu agentium particularium
 potest dari casus & fortuna, non
 vero respectu Dei, ibid. n. 3.
 I.
Infinium quid & quotuplex, lib.
 3. q. 9. n. 1. solus Deus est infini-
 tus simpliciter, ibid. nu. 4. Deus
 non potest producere effectum
 infinitum, imò nec ita perfectū,
 vt perfectiorem producere ne-
 queat, ibid. n. 8.
 Infinitum in actu secundum mag-
 nitudinē repugnat, l. 3. q. 2. n. 8.
 Si daretur corpus actu infinitum
 secundum magnitudinem, non
 esset mobile, ibid. n. 3.
 Implicat infinitum in actu secun-
 dum multitudinē, lib. 3. q. 8. n. 2.
 Implicat dari infinitum in actu se-
 cundū intensiōē, lib. 3. q. 9. n. 2.
Instrumentum aliud phisicum, aliud
 mora-

INDEX.

- morale, lib. 2. q. 15. n. 1. Phisicū autem, aliud naturale, aliud artificiale, aliud supernaturale, ibid. n. 2.
- Instrumentum phisicum indiget motione principalis agentis, vt eleuetur & constitatur in actu primo, ibid. n. 5.
- Instrumentum licet in esse entis possit esse æque vel magis perfectum esse actu principalis agentis, non tamen formaliter in esse instrumenti, ibid. n. 11.
- Instrumenta corpora ad effectus spirituales recipiunt trāsēnter virtutem spirituale, ibid. nu. 13.
- Instrumentum constituitur per virtutem incompletam & trāsēntem, ibid. n. 15.
- Instrumentum phisicum naturale debet habere virtute propria aliā quam præuiam actionem ad effectum principalis agentis, lib. 2. q. 16. nu. 2. Talis tamen actio præuia sufficit quod sit formaliter distincta ab actione principalis agentis, ibid. n. 3.
- Instrumentum assumptibile à Deo ad effectus supernaturales sufficit, quod habeat proportionē entis ad ens cum eo circa quod debet instrumentaliter concurrere, ibid. n. 4.
- Quare non sit dabile instrumentum phisicū ad creationē explicatur.

L.

- L**ocus alter definitiuus, alter circumscriptiuus, lib. 4. q. 1. n. 2.
- Definitio loci explicatur, b. nu. 3.
- Locus non est spacium inter corpora intercedens, nec est ipsum

- vbi, sed vltima superficies corporis continentis locatū, ib. n. 6.
- Locus comparatur ad superficiē, vt ad materiale quod per se existit, ibid. n. 11.
- Immobilitas loci explicatur, li. 4. quæst. 2. n. 2.
- Locus est superficies prima & immediata locato, ibid. n. 7.
- Locus debet esse æqualis locato, ibid. n. 8.

- Omnia corpora præter vltimam spherā sūt in loco, lib. 4. q. 3. n. 2.
- Vltima sphaera mobilis est vt in loco in vltima superficie cœli Empyreï, ibid. n. 4.
- Si vltima sphaera mobilis esset simpliciter vltima, non esset actu in loco, ibid. n. 6. Secundū suas tamen partes esset in loco in potentia, ibid. n. 8.

- Quid sit loc⁹ naturalis cuiuslibet corporis explicatur, lib. 4. q. 4. n. 2. Et in quo ratio loci naturalis consistat, ibid. n. 3.
- Naturaliter non possunt duo corpora esse simul penetratiue in eodem loco, lib. 4. q. 5. n. 3. Id tamen supernaturaliter fieri potest, ibid. n. 5.

- Induobus locis penetratis potest esse simul idem numero corpus, lib. 4. q. 6. n. 2.

- Implicat contradictionem, idem numero corpus esse simul in pluribus locis adequatis non penetratis, ibid. n. 3.

M.

- M**ateria prima quæ sit primum subiectum formæ substantialis, datur realiter ab ipsa forma distincta.

I N D E X.

- distincta, lib. 1. q. 5. n. 1. & 2.
 Materix primæ definitio explicatur, ibid. n. 3.
 Materia prima includit actum essentialem metaphisicum sui constitutiuum & distinctiuum à forma, ibid. n. 4.
 Materia prima ex se habet unitatem specificam subalternā, ibid. n. 6. Ex se tamen solum habet unitatem numericam negative, ibid. n. 9.
 Materia prima non habet ex se & indepēdenter à forma aliquam existētiā partialē, lib. 1. q. 7. n. 2.
 Licet materia prima per acquisitionem nouæ formæ nouam acquirat existētiā, & priorem amittat, per id neque ipsa materia corrumpitur nec generatur, ibid. n. 16.
 Materia prima ut suam erga formam exerceat causalitatem, nō requiritur, quod intelligatur existens, ibid. n. 21.
 Materia prima nec naturaliter nec de potētia Dei absoluta potest existere absq; omni forma substantiali, lib. 2. q. 8. n. 1. & 3.
 In materia prima aptitudo ad formam, potentia & appetitus ad illā, & ipsius formæ substantialis priuatio inter se, & ab ipsa materia solum ratione distinguuntur, lib. 1. q. 9. n. 1. 2. & 3.
 Materia prima indifferēter appetit omnes formas substantiales, ibid. n. 4. & an appetat formam amissā, ibid. n. 7.
 Materia prima potest terminare actionem partialem sui produ-
 ctiuam, lib. 1. q. 14. n. 10.
 Motus definitio explicatur, lib. 3. quæst. 1. n. 1.
 Illa mutationibus instantaneis phisicis cōperit, lib. 3. q. 2. n. 3.
 Nō vero cōuenit mutationibus instātaneis intēcionalib. ib. n. 6.
 Motus realiter distinguitur à termino à quo, lib. 3. q. 3. n. 2. Nec realiter idētificatur cū termino ad quem, sed ab illo realiter modaliter distinguitur, ibid. n. 3.
 Motus datur per se ad quantitātē, qualitatem & ubi, lib. 5. q. 1. Ad reliqua autem prædicamēta non est per se motus, lib. 5. q. 2.
 Vnitās formalis motus non sumitur ab unitate mobilis, lib. 5. q. 3. n. 2. Nec ab unitate motoris, ibid. n. 3. Sed formaliter sumitur ab unitate formali termini ad quē, ibid. n. 5. Causaliter etiā potest desumi à diuersitate termini à quo, ibid. n. 8. & aliquādo etiā à diuersitate spacij, ib. n. 11.
 Quid requiratur ad unitatem numericam motus, lib. 5. q. 4.
 A quo contrarietas motus desumatur, lib. 5. q. 5.
 Mouens non potest mouere se ipsum, & omne quod mouetur, ab alio mouetur, lib. 7. q. 1.
 Gratia & leuia non à se mouētur, sed à generante, lib. 7. q. 2. n. 2. Et eorum motus ab ipsoꝝ forma per modum propriæ passionis dimanat, ibid. n. 9.
 Motus cordis tribuitur generāti, ibid. n. 9.
 Viuentia ad suos motus vitales se mouent, ibid. n. 4.

Proie-

I N D E X.

Proiecta mouentur à proijciente
& ab aere per impulsu proij-
cientis concitato, lib. 7. q. 3.

Mouens & motum & omne agens
& paciēs, debent esse simul im-
mediatione suppositi aut virtu-
tis, ita vt nihil agat indistans,
quin agat in propinquū, lib. 7. q. 4.

N.

Natura definitur, lib. 2. q. 1. n. 2.
illi definitio est essentialis, ib.
Deus & Angeli habent naturam
sumptam pro essentia, non verò
vt natura accipitur phisice, lib.
2. q. 2. n. 2.

Compositum subsistens in natura
est ens naturale, non tamen est
natura, ibid. n. 3.

Forma totalis composita ex mate-
ria & forma est natura, ibidem.

Tam materia quam forma substā-
tialis est natura, ibid. n. 4. Et li-
cet forma sit magis natura, quā
materia, vtraq; vniuoce est na-
tura, ibid. n. 5.

Anima rationalis etiā formaliter
vt rationalis est natura, ib. n. 8.

O.

Objectū adequatū Philosophiæ
est ens mobile substantiale, q.
2. proximali n. 6. Sub illo nō cō-
prehenduntur Angeli, ib. nu. 1.

Idem est in supponendo ens mo-
bile substantiale, corpus mobi-
le, & ens naturale, ibid. n. 17.

Congruentius a signatur obiectū
Philosophiæ ens mobile, quam
corpus mobile, aut ens natura-
le, ibid. n. 18.

Ordo cognitionis à Philosopho ex-
plicatur, lib. 1. q. 1.

Cognitio altera cōfusa, altera dil-
tincta, ibid. n. 2.

Aliquid est nobis notius, aliquid
vero est notius naturæ, ib. nu. 3.

Ab vniuersalioribus ad minus vni-
uersalia in cognitione est proce-
dendum, ibid. n. 4.

A notioribus quoad nos ad notio-
ra secundum se in cognitione est
procedendum, ibid. n. 5.

Primum cognitum à nostro intel-
lectu non potest esse singulare,
lib. 1. q. 1. n. 2.

Primum cognitum à nostro intel-
lectu cognitione confusa non
est species specialissima, sed
ens, ibid. n. 3.

Primum cognitum cognitione cō-
fusa à nostro intellectu etiam
pro hoc statu non est ens deter-
minate materiale, sed ens in
communi, lib. 1. q. 3. n. 5.

P.

Philosophia est verā scientia, q. 1.
proximali n. 2. Et est sciētia spe-
culatiua, ibid. n. 3.

Philosophia quoad omnes suas
partes est eiusdem athomæ spe-
ciei, ibid. n. 5.

Philosophia nec est pars metaphi-
sica, nec illi proprie subalterna-
tur, q. 2. proximali, n. 2.

Principia entis naturalis quid sint,
lib. 1. q. 4. n. 2.

Ad ens naturale in fieri cōcurrunt
principia contraria, ibid. n. 7.

Principia entis naturalis in fieri
sunt tantum tria, ibid. n. 9.

Ad ens naturale in facto esse solum
dantur duo principia, materia
videlicet & forma, ibid. n. 11.

For-

INDEX.

Forma producta est principium entis naturalis, licet simul sit terminus formalis generationis, *ibid.* n. 20. Ipsum tamen constitutum solum est terminus & non principium, *ibidem*.

Privatio formæ introducendæ est principium entis naturalis infieri, *ibid.* n. 13.

Privatio formæ corruptæ se habens ex parte termini à quo nō est principium entis naturalis, *ibid.* n. 19.

Agens non est principium entis, *ibid.* n. 21.

Forma, quæ explicatur per generationem non est ipsius generationis principium, *ibid.* n. 23.

Privatio formæ substantialis non concurrit, ut principium ad creationem, *lib.* 1. q. 4. n. 13.

Privatio formæ genitæ non est in eodem instanti, in quo ipsa forma producit, *ibid.* n. 4.

Ad productionem formæ ex materia, quæ nec in se nec in aliquo sui illam tempore præcedit non concurrit priore privatio, *ibid.* n. 26.

T.

Tempus est duratio rerum secundum earum mutationem, *lib.* 4. q. 10. n. 1.

Tempus non est primum mobile, nec aliud corpus, *ibid.* n. 3.

Tempus à motu inferiorum distinguitur realiter entitativè: à motu autem primi mobilis realiter formaliter, *ibid.* n. 4.

Tempus non solum pro materia, sed & formaliter est aliquid reale, *ibid.* n. 8.

Tempus est numerus motus secundum prius & posterius, *lib.* 4. q. 11. n. 3.

Differentia temporis ab æternitate & ævo, *ibid.* n. 7.

Qualiter intelligatur esse unum nunc fluens per omne tempus, *lib.* 4. q. 12. n. 1.

Partes temporis solum existunt per indivisibile instans, *ibid.* n. 3.

Termini magnitudinis & parvitatis explicantur, *lib.* 1. q. 18. n. 2.

De facto in qualibet specie datur maximum & minimum positive vel negative, *ibid.* n. 6.

Nullum ens naturale habet terminum magnitudinis aut parvitatis, quem de potentia Dei absoluta excedere non possit, *ibid.* n. 7.

Corpora incorruptibilia habent terminum magnitudinis & parvitatis, quem naturaliter excedere nequeunt, *ibid.* n. 8.

Viventia via generationis & debite conservationis, habent terminum intrinsecum suæ magnitudinis, *lib.* 1. q. 19. n. 2.

Viventia via corruptionis non habent terminum intrinsecum, sed solum extrinsecum magnitudinis, *ibid.* n. 17.

Non viventia servato ordine universi habent terminum suæ magnitudinis, *lib.* 1. q. 20. n. 2.

Non viventia secundum suas particul-

INDEX.

ticulares naturas non habent terminum suæ magnitudinis citra infinitum in actu, ibid. n. 3.

Via corruptionis nec viuientia nec non viuientia habent terminum intrinsecum suæ paruitatis, lib. 1. q. 2. n. 1. Omnia tamen illa via generationis & debite conseruationis habet terminum intrinsecum suæ paruitatis, ibid. n. 3.

Termini inceptions & desitionis explicantur, lib. 6. q. 2. n. 2.

Motus incipit & desinit in tempore, eiusque inceptio explicatur per vltimum illius non esse, & desitio per primum illius non esse, ibid. n. 3.

In principio motus non datur primum mutatum: bene tamen in fine motus, ibid. n. 8.

Quæ acquiruntur per motum, incipiunt & desinunt esse sicut ipse motus, ibid. n. 9.

Indivisibile mutatum esse incipit & desinit in instanti, & ibid. n. 11.

Substantie generabiles & corruptibiles incipiunt in instanti, lib. 6. q. 3. n. 1. Et desinunt in tempore, ibid. n. 3. Si tamen præter naturaliter desinant per anihilationem, desinunt in instanti, ibid. n. 5.

Per accidens formæ substantiales corruptibiles possunt incipere per vltimum sui non esse, ibid. n. 6.

Corpora coelestia naturaliter incipiunt in instanti: cessi desinunt,

in instanti debent desinere: absolute tamen possunt incipere & desinere in tempore, lib. 6. q. 4. n. 2.

Angeli non aliter quam in instanti possunt incipere & desinere, ibid. n. 3.

Totum multipliciter accipitur, lib. 1. q. 17. n. 1.

Totum phisicum distinguitur realiter à qualibet parte seorsum sumpta, ibid. n. 2.

Nullum totum phisicum distinguitur realiter à suis partibus simul sumptis, ibid. n. 4. Distinguitur tamen ratione ab illis, ibid. n. 11.

Licet partes simul sumptæ causent totum, ab illo realiter non distinguuntur, ibid. n. 15.

V.

Vnio materiæ & formæ non est ipsa relatio vnionis, sed potius relatio consequitur ad vnionem, lib. 1. q. 16. n. 1.

Materia & forma se ipsis immediate absque aliquo modo ab illis distinctio vniantur, ibid. n. 3.

Vnio naturæ cum substantia propria vel aliena non fit modo aliquo modo ab extremis distinctio, ibid. n. 15.

Vacuum quid sit lib. 4. q. 7. n. 1.

Vacuum supernaturaliter potest dari; non tamen naturaliter, ibid. n. 2. & 3.

Si daretur vacuum, per illud posset

I N D E X.

set corpus moueri, lib. 4. quæ-
tio. 8. n. 2. & in illo non mouere-
tur in instanti, sed in tempore,
lib. 4. q. 9. n. 2.
Violentum quid sit, lib. 2. quæst.
4. n. 1.

Vt sit aliquid alicui violentum
sufficit, quod sit contra eius
principium passium per mo-
dum naturalis inclinationis,
ibid. n. 3.

(.?.)

Neu. Leav.

F I N I S.

Præfatio Epiphaniæ.

lux tu æ claritâ tis infûl sit.

milî ti a cælêstis exêr ci-

Vt dum vi si bí li ter Deum

tus, hymnum glóri æ tu æ

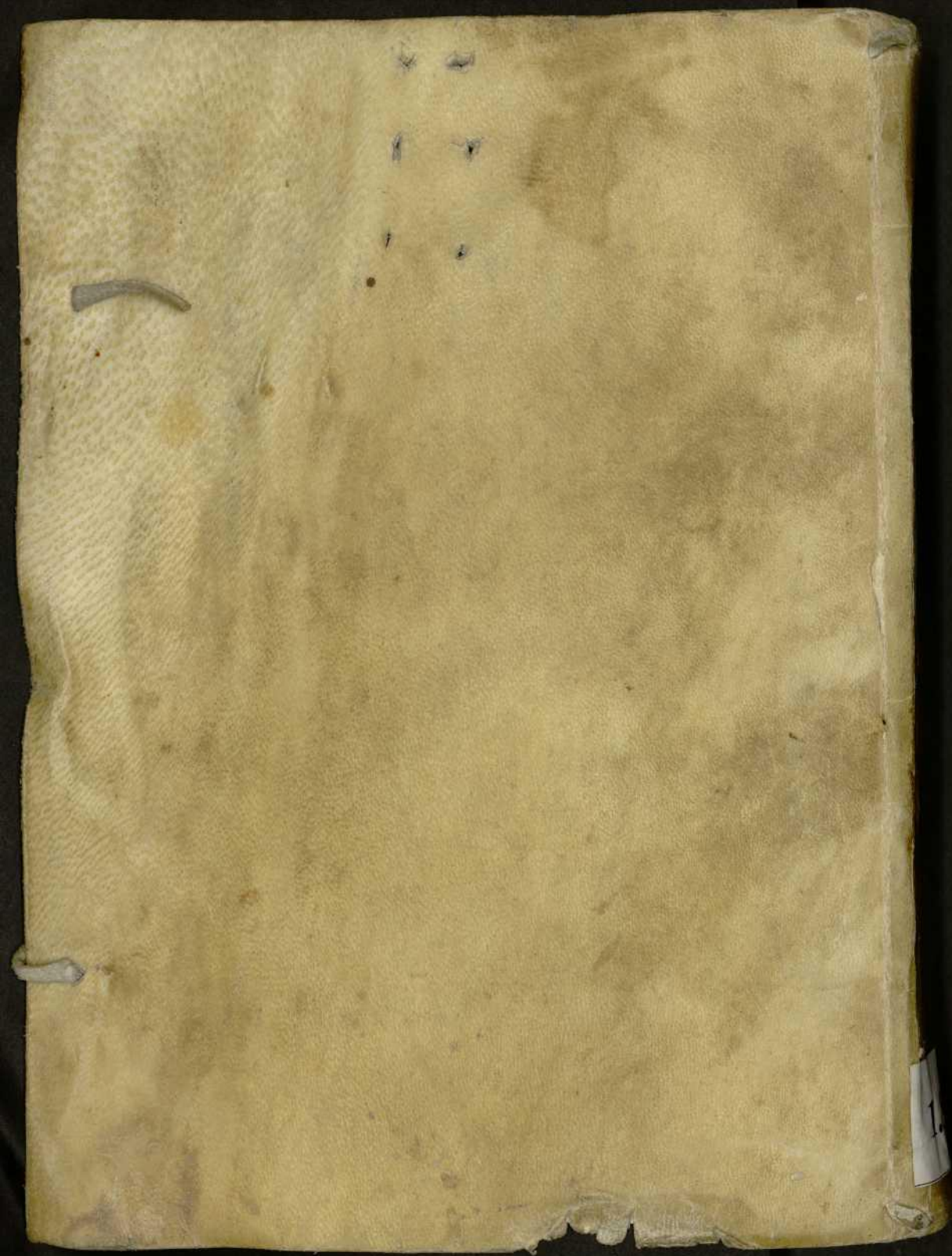
cognóscimus, per hunc in

cá ni mus, si ne fi ne

in ui si bí lium amoré rapi-

di cên tes.

INFRA ACTIONEM.

79
19

1.850